Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
(Editors)

The Dialogue of Multicultural Discourses

HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS

Arhipelag XXI Press | Targu Mures | 2020

ISBN: 978-606-93590-3-7

THE DIALOGUE OF MULTICULTURAL DISCOURSES
Section: History, Political Sciences, International Relations

Date: 12-13 December 2020

Location: „DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

ISBN: 978-606-93590-3-7

Edited by:
The Alpha Institute for Multicultural Studies
Moldovei Street, 8
540522, Tîrgu Mureș, România
Tel./fax: +40-744-511546
Email: iulian.boldea@gmail.com
Published by:
"Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2020
Tîrgu Mureş, România
Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

Contents

THE ELITE AND THE BIRTH OF NATIONS FROM SOUTH-EAST EUROPE 7
Cornel Sigmirean 7
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș 7
WHAT KIND OF CULTURAL REVOLUTION IS TAKING PLACE IN THE US TODAY? 12
Nicolae Iuga 12
Prof., PhD, Associate Researcher, ,,Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy 12
AUGUSTE DE GERANDO - A CULTURAL LINK IN THE 19TH CENTURY 22
Susana-Monica Tapodi 22
Prof., PhD, Sapientia Hungarian University of Transylvania, Cluj-Napoca 22
FOR AN ANTHROPOLOGICAL STUDY OF THE POPULAR CUSTOMS AS A FACTOR OF DEFINING THE IDENTITY OF A NATION 34
Ștefan Lucian Mureșanu 34
Prof., PhD, ,,Hyperion" University of Bucharest 34
CREATION - THE ICON OF DIVINE BEAUTY.THE PARADIGM OF MAN'S RETURN TO GOD 47
Viorel Cristian Popa 47
Assoc. Prof., PhD, Theological Orthodox Faculty „Episcop Dr. Vasile Coman" University of Oradea 47
PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WITHIN THE UNITED NATIONS 55
Adrian-Claudiu Stoica 55
Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest 55
ASPECTS REGARDING THE TRANSFER OF SENTENCED PEOPLE, ONE OF THE FORMS OF INTERNATIONAL JUDICIAL LEGAL AID IN CRIMINAL MATTERS 61
Oana Elena Gălăţeanu 61
Assoc. Prof., PhD, ,,Dunărea de Jos" University of Galaţi 61
RITUALS, SUPERSTITIONS AND POPULAR BELIEFS IN HARVESTING HEALING PLANTS 67
Alin-Serafim Ștefănuț 67
Assoc. Prof., PhD, University of Oradea 67
"THE SPANISH LURGY AGAIN". THE 1927 FLU EPIDEMIC AS REFLECTED IN THE ROMANIAN PRESS FROM TRANSYLVANIA 74
Elena Andreea Trif-Boia 74
Lecturer, PhD, ,,Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 74

CELTIC WEAPONS AND EQUIPMENT FROM THE TELEKI COLLECTION OF GORNESTI. THE CASE OF THE SILIVAŞ GRAVE 81

Fabian Istvan 81

Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș 81

THE KITCHEN DEBATE AND ITS GEOPOLITICAL CONTEXTS 86

Florian Andrei Vlad 86

Lecturer, PhD, ,,Ovidius" University of Constanța 86

PERSONALITIES OF THE SPIRITUAL LIFE IN THE LOWER DANUBE AREA AT THE END OF ANTIQUITY 93

Ștefan Lifa 93

Lecturer, PhD, West University of Timișoara 93

THE EMOTION AT ROME IN FRONT OF HANNIBAL AS DESCRIBED BY LIVY 99

Mădălina Strechie 99

Senior Lecturer, PhD, University of Craiova 99

THE GEOPOLITICAL, SOCIAL, CULTURAL AND RELIGIOUS CONTEXT DURING THE ENTHRONEMENT OF SAINT MARTYR CONSTANTIN BRÂNCOVEANU 106

Ionel Chira 106

Lecturer, PhD, Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman", University of Oradea 106

THE VISION OF THE MAIN ENERGY ACTORS ON ENERGY SECURITY 117

Diana Chiș-Manolache 117

Lecturer, PhD, ,,Carol I" National Defence University 117

INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN USA AND CHINA -A WORLWIDE CHALLENGE 124

Diana Chiș-Manolache 124

Lecturer, PhD, ,,Carol I" National Defence University 124

THE MARIAN FEASTS OF THE CHURCH – A SYMBOLIC APPROACH 132

Ioan Valentin Istrati 132

Lecturer, PhD, ,,Ovidius" University of Constanța 132

THE CULTURAL HERITANCE OF PETRU MAIOR AT 200 YEARS AFTER HIS DEATH (FEBRUARY 14 1821) 136

Florin Nacu 136

Scientific Researcher III, PhD, "CS Nicolăescu-Plopșor" Social Humanistic Research Institute, Craiova, Romanian Academy 136

THE BOOK AS WEAPON OF KNOWLEDGE:LEGISLATIVE APPROACHES IN WALLACHIA (1852) 143

Virginia Blînda 143

CS III, Romanian Academy – Institute of South-East European Studies 143

JEAN ALEXANDRE VAILLANT ON THE ROMANIAN PRINCIPALITIES 151
Ioana Ilisei 151
Assist. PhD., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 151
PRIEST POPESCU GHEORGHE. A VICTIM OF THE COMMUNIST REGIME 160
Ionuț Enache 160
PhD Student, ,,Dimitrie Cantemir" University of Humanities 160
MILITARY ELITES IN THE BATTLES IN THE UPPER MUREŞ VALLEY BETWEEN 1916-1918 165
Constantin Bogoşel 165
PhD Student, Tehnological Highschool Aurel Persu 165
COLD WAR CRISES IN THE 1960S: THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA, THE GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC AND THEIR INVOLVEMENT IN THE VIETNAM WAR 171
Valeriu-Bogdan Preda 171
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 171
THE ROMAN HABITATS AROUND THE ALUTAN LIMES FROM THE SOUTH OF THE CARPATHIANS 179
Laurențiu Florin Comănescu 179
PhD Student, University of Craiova 179
THE EDUCATION OF ROMAN ARMY DURING THE PRINCIPATE 195
Maria Gabriela Voinea 195
PhD Student, University of Craiova 195
THE WOMEN OF THE ROMAN KINGS 204
Mariana Lăpădat Ene 204
PhD Student, University of Craiova 204
THE ORGANIZATION OF PRIVATE SCHOOLS IN BUCHAREST AT THE END OF THE 19th CENTURY AND BEGINNING OF THE 20th CENTURY 210
Mihaela Florea Constantinescu 210
PhD Student, University of Bucharest 210
SAINT BASIL THE GREAT – TEACHER OF THE YOUNG 219
Alexandru Vereș 219
PhD Student, University of Oradea 219
ETHNIC MINORITY EDUCATION AS PART OF MULTICULTURAL EDUCATION 226
Corina–Paula Martinov (Florea) 226
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța 226

RELEVANT DATA REGARDING THE OPERATION OF THE ALBA IULIA PENITENTIARY. BUDGET REQUEST FOR 1927 232
Dănuț Viorel Presură 232
PhD Student, ,,1 Decembrie 1918 ” University of Alba Iulia 232
IDENTITY AND ROMA ALTERITY. FROM SLAVERY TO EMANCIPATION IN THE MODERN ERA 244
Ecaterina Puia 244
PhD Student, UMFST Târgu Mureș 244
ASTRA'S CULTURAL ACTION IN TIMOC AND THE SERBIAN BANAT 252
Mădălina Oprea 252
PhD Student, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia 252
THE NOBILITY BALLS FROM BUCHAREST DURING 1881-1914- A METHODOLOGICAL APPROACH 266
Mirela Popescu 266
PhD Student, ,,Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 266
OLGA MAVROCORDAT STURDZA – "FOR THE PEOPLE AND THE COUNTRY" 276
Mirela Topoliceanu, Daniel Dieaconu 276
PhD Student, ,,Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 276
THE TRANSYLVANIAN ORIGIN OF THE BRITISH ROYAL FAMILY 285
Aranka Pal (Nagy) 285
PhD Student, UMFST Târgu Mureș 285
THE FIRST LIBRARIES ÎN BUCOVINA (1850-1925) 291
Lăcrămioara (Andrei) Avasiloaie 291
Phd student, Ștefan cel Mare University of Suceava 291
THE STATUTE OF THE POLITICAL PARTY. LEGAL VALUE 304
Mihai Lupu 304
PhD, Scientific Researcher III, Gh. Zane Research Institute of the Romanian Academy, Iași 304

THE ELITE AND THE BIRTH OF NATIONS FROM SOUTH-EAST EUROPE

Cornel Sigmirean
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract: During the 19th century the South East European nations made significant steps toward adopting the new Western civilizational model. Under the impulse of Enlightenment ideas after the French Revolution and the Napoleonian wars increasingly more young Romanians, Bulgarians, Greeks, Serbians, Montenegrins and so on, started their higher education in universities from Vienna, Graz, Berlin Freiburg, Bon, Jena, Gissen, Halle, München, Leipzig, Paris Toulouse, Montpellier, Padova, Pavia Bologna and so on. Between 1800 and 1880 ten thousand East European students studied in 14 German universities. The elite that was educated in Western universities was the one that instigated and created the national culture and the national states. Their whole focus in the culture they created was building the nation. Their accomplishments during the Europenization process started during the 19th century via the contacts established in the West by the East European students generated the national projects in the Balkans. At the end of the 19th century in South East Europe nationalism became the dominant ideology, almost all the nations disputing territories and traditions leading to conflicts and wars.

Keywords: Balkan elites, European Universities, modernization, nation, conflicts

În zorii epocii moderne, regiunea de sud-est a Europei, în care trăiau sârbi, bulgari, români, muntenegreni, albanezi, greci etc., era locuită de popoare considerate diferite şi puţin bizare pentru europeni. În secolul al XIX-lea, pe fondul slăbirii dominaţiei otomane, popoarele Europei de Sud–Est, din spaţiul Peninsulei Balcanice, au făcut paşi decisivi în asumarea noului model de civilizaţie caracteristic Europei Occidentale şi în crearea unei culturi naţionale moderne. În planul educaţiei, a avut loc o schimbare radicală faţă de trecut, prin opţiunea pentru un învăţământ european, prin alegerea unor noi centre şcolare de formare. Intelectualii din Europa de Sud-Est s-au format pană în secolul al XVIII-lea în şcolile de slavonie, în şcolile mănăstireşti şi în academiile greceşti prezente în spaţiul ortodox.[1] În Europa de Est şi de Sud-Est nu existau universităţi, cu excepţia Rusiei, unde s-a creat prima universitate la 1755, la Moscova. Oricum cu mult mai târziu faţă de Europa catolică şi protestantă, unde existau universităţi încă din secolele XII-XIII. La popoarele din Balcani, universităţile s-au creat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Însă, sub impulsul ideilor iluministe, după Revoluţia franceză şi după războaiele napoleoniene, tot mai mulţi tineri români, bulgari, greci, sârbi, muntenegreni etc. se orientau spre studii universitare. Majoritatea au optat pentru studii în universităţile din Europa Centrală şi de Vest, de la Viena, Graz, Berlin Freiburg, Bon, Jena, Gissen, Halle, München, Leipzig, Paris Toulouse, Montpellier, Padova, Pavia, Bologna. A avut loc un fenomen socio-cultural impresionant, un val de tineri din Europa de Sud-Est au plecat la universităţile din Vest. În 14 universităţi germane, politehnici, şcoli de muzică şi academii, potrivit

* Într-o primă variantă, studiul a apărut în vol. *Le Guerre Balcaniche e la fine del „Secolo-Lungo". Alti del Convengo di Târgu Mureş, (19-20 lunghi a 2012),* a cuvra di Giuseppe Motta, Editioni Nuova Cultura, Roma, 2013, p.21-27.

[1] Elena Siupiur, *Intelectuali, elite, clase politice în sud-estul european. Secolul XIX*, Editura Domino, Bucureşti, 2004, p.14.

cercetătoarei Elena Siupiur, între anii 1800-1880 au studiat 10.000 de tineri din zonă[2]. Acestora li se adaugă cei care au studiat la universităţile din Franţa, Italia, Belgia, Anglia, Spania şi din alte ţări. Românii din Vechiul Regat, care reunea cele două principate, Moldova şi Valahia, au preferat mai ales universităţile din Franţa. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea şi până la izbucnirea primei conflagraţii mondiale, la Paris cei mai mulţi studenţi străini proveneau din Egipt, Imperiul Otoman, din Rusia şi din România. În anul 1893/94, din cei 1680 de studenţi străini înscrişi în învăţământul superior francez, 374 (22,26%) proveneau din Rusia, 189 (11,25%) din România, urmaţi de cei din Turcia (201), Bulgaria (145) şi Grecia (91). În preajma Primului război mondial, din 6188 de studenţi străini, 3176 erau din Rusia (51,32%) şi 459 erau din România (7,41%).[3]

În condiţiile unei solidarităţi naţionale tot mai evidente şi a mobilităţii elitelor, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în formarea elitelor se impune luarea în considerare şi a tinerilor români sau sârbi care trăiau în provinciile fostului Imperiu austro-ungar. În perioada cuprinsă intre anii 1801- 1919, din Transilvania, provincie care aparţinea Habsburgilor, au urmat studii la universităţile, institutele teologice şi academiile din Imperiul dunărean şi din Europa de Vest circa 13 126 de români, cu menţiunea că majoritatea au studiat la universităţile maghiare din Cluj şi Budapesta.[4] La universităţile din Austria, Germania, Belgia, Franţa, Italia, Elveţia şi Anglia, în perioada 1801-1919 au studiat 1693 de români din Transilvania.[5] Mulţi se vor stabili după terminarea studiilor în România, promovând solidaritatea naţională în rândul românilor, pentru realizarea proiectului naţional de unire a tuturor provinciilor locuite de români într-o singură ţară.[6]

Aceeaşi situaţie este întâlnită şi în rândul sârbilor din Imperiul habsburgic, din Voivodina. Între anii1707-1919, la universităţile din Europa au studiat 1298 de sârbi.[7]

Formarea intelectualilor din Balcani în universităţile din Europa a dus la impunerea unei elite politice conectate la curentele filozofice şi politice ale Europei secolului al XIX-lea. La un număr de 3000 de intelectuali români, 1102 au studii în ţară, 717 în Europa de Vest, 771 în Europa Centrală, 41 în Europa de Est şi 32 în Europa de Sud-Est.[8] Majoritatea liderilor popoarelor din Balcani proveneau din rândul intelectualităţii formate în Occident. În perioada 1866-1916, de exemplu, din 155 de miniştri români, 101 au urmat studii în străinătate[9].

Cu origini aristocrate (boiereşti) în cazul românilor, sau de extracţie ţărănească în cazul altor popoare din Balcani, elitele formate în universităţi din Europa au fost creatoarele culturii naţionale şi a statelor naţionale. Întreaga cultură creată a fost dominată de ideea afirmării propriei naţiuni. În acelaşi scop era gândită istoria, fiecare popor revendicându-şi un trecut glorios, istoria fiind un instrument educativ prin care naţiunea „se putea informa şi ilumina în legătură cu importanţa ei istorică şi se putea trezi mândria faţă de realizările ei

[2] *Ibidem*, p.17.
[3] Lucian Nastasă, *Itinerarii spre lumea savantă. Tineretul din spaţiul românesc la studii în străinătate 1864-1944*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p.133.
[4] Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca,2000; Ibidem, *Intelectuali români şi universităţile din Europa (1801-1919),* în vol. *Universităţi, intelectuali, cultură în Transilvania secolului al XIX-lea*, volum coordonat de Cornel Sigmirean, Editura Astra Museum, Sibiu, 2013.
[5] Vezi Szögi László, *Studenţi români din Transilvania la universităţile din Europa în secolele XVI-XX*, Editura Universităţii „Petru Maior", Târgu Mureş, 2011.
[6] Vezi studiul lui Iuliu Moisil, *Românii ardeleni din Vechiul Regat şi activitatea lor până la războiul neamului,* în vol. *Transilvania, Banat, Crişana, Maramureşul 1919-1928, III*, Bucureşti, 1929
[7] Szögi László, *Vajdasági diákok az európai egyetemeken 1338-1919*, Újvidék (Novi-Sad), 2010, p.75.
[8] Ioan Bulei, *Elita modernă a românilor. Câteva puncte de vedere*, în vol. *Mobilitatea elitelor în România secolului XX*, coordonatori Mihai Dinu Gheorghiu, Mihăiţă Lupu, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, p.54.
[9] *Ibidem*, p.55.

anterioare, ceea ce constituia totodată și un eficient imbold spre acțiuni politice".[10] Așa cum arată istoricul britanic Stevan K. Pavlowitch, popoarele din Balcani aveau nevoie de rădăcini; s-au bazat pe mituri; au căutat în trecut justificări de ordin teritorial.[11] Odată configurate ca națiuni moderne, popoarele din Balcani și-au revendicat independența națională și o patrie care sa-i cuprindă pe toți conaționalii între granițele sale. Independența o revendicau față de Imperiul otoman, sub a cărui stăpânire au stat mai multe sute de ani. Patria și-o imaginau în raport cu un trecut îndepărtat, în condițiile în care mobilitatea populației și a granițelor făceau greu de trasat limitele etnice. Dar, pentru izbânda idealului lor național, elitele popoarelor din Balcani au generat o întreagă politică de mobilizare a corpului național, au desfășurat o insistentă politică internațională de convingere a marilor puteri în favoarea cauzei lor.[12] Această situație a ajuns să degenereze în conflicte, idealul național s-a transformat în șovinism și ură de neam. Națiunilor li s-au inoculat mituri și ideologii de natură naționalistă și imperialistă.[13]

Sârbii, preocupați de refacerea Regatului lui Stepan Dušan, priveau ca teritorii naționale Macedonia, Bosnia, Herțegovina și sangeacul Novi Pazar. Statul lui Dušan a fost de fapt o entitate supranațională, care-i reunea pe sârbi, bulgari, albanezi și greci. Interesant că, până la 1860, opinia publică din Serbia considera populația macedoneană ca fiind de origine bulgară. Schimbarea de optică a fost determinată de politica Austro-Ungariei în Balcani, care dorea să îndepărteze Serbia de la Marea Adriatică și să-i dirijeze interesul pentru Macedonia și Salonic.[14] Ideologia sârbă mergea până acolo încât considera Macedonia leagănul istoric al statului sârb și că Skoplje a fost capitala Serbiei medievale în epoca sa de apogeu.[15] Bulgarii, având drept reper al istoriei lor cele două țarate bulgare, revendicau Macedonia, care a aparținut Primului țarat, și Dobrogea, ca „leagăn al primului țarat bulgar"[16] Promotorii unui asemenea proiect au fost atât elita bulgară cât și regele bulgar, de origine germană, Ferdinand de Saxa-Coburg-Gotha. În clipele de maximă ambiție, regele visa să creeze un stat care să corespundă vechiului Imperiu bizantin și să se încoroneze la Constantinopol. Albania, locuită de cel mai vechi popor din Balcani, era revendicată de greci și sârbi. Dar Societatea albaneză „Drita" solicita pe seama viitoarei Albanii vilaietele otomane Scutari, Kosovo, Ianina și Monastir.[17] Atribuită României după Conferința de Pace de la San Stefano, Dobrogea, teritoriul dintre Marea Neagră și Dunăre, era revendicată de bulgari. Dar istoricii români aduc ca argument al apartenenței acestui teritoriu la România faptul că a fost un teritoriu roman, provincia Scitia Minor, și că a aparținut Țării Românești în timpul lui Mircea cel Bătrân. Erau apoi opiniile diferite ale României și ale Bulgariei cu privire la Macedonia. România promova o politică de susținere culturală a populației de origine latină din Macedonia, în timp ce Bulgaria dorea anexarea Macedoniei. Teritoriul Macedoniei a reprezentat miza confruntărilor dintre Serbia, Grecia și Bulgaria, fiind adesea scena unor confruntări militare între comitagii bulgari, cetnicii sârbi și andarții greci, pentru a dobândi, fiecare în parte, sfere de influență dintr-un teritoriu pe care l-ar fi dorit stăpânit în exclusivitate. Relațiile dintre România și Serbia erau grevate de problema românilor din Valea Timocului. În 1892, potrivit statisticilor oficiale, în zona Timocului trăiau 160 000 de

[10] Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice 1804-1920,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p.313.
[11] Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor 1804-1945*, Editura Polirom, Iași, 2002, p.6.
[12] Pentru propaganda elitelor din Balcani în favoarea cauzei naționale este elocventă cartea lui Ivan Ilcev, *Are dreptate sau nu, e patria mea! Propaganda în politica externă a țărilor balcanice (1821-1923),* Editura Curtea veche, București, 2002.
[13] Walter Kolarz, *Mituri și realități în Europa de Est*, Editura Polirom, Iași, 2003, p.57
[14] *Ibidem*, p.153.
[15] *Ibidem*,p.153.
[16] *Ibidem*, 170.
[17] *Ibidem*, p.180.

români, reprezentând 7% din populația Serbiei, supuși unei politici de deznaționalizare din partea statului sârb. Astfel, la începutul secolului al XIX-lea în mediile politice de la București se vorbea de anexarea acestui teritoriu la România prin extinderea graniței peste Dunăre.[18] Pentru România principala revendicare în Balcani era Cadrilaterul, dar Rusia, mai ales, nu a fost de acord la Congresul de la Berlin ca regiunea să fie atribuită României. România a revendicat sudul Dobrogei, în primul rând pe considerente strategice, etnic teritoriul înregistrând la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea o creștere numerică în rândul bulgarilor. La începutul anului 1913, când relațiile dintre foștii aliați din Primul război balcanic se deteriorau, publicația „Noua Revistă Română" își punea problema: „România este pusă să aleagă, între a avea pentru Dobrogea o graniță naturală, și atunci să piardă prietenia Bulgarilor, sau să rămână cu granița defectuoasă de astăzi și să câștige prietenia Bulgarilor!"[19] Autorul articolului, trecând în revistă toate implicațiile pe care le putea aduce României atât o atitudine binevoitoare, cât si una mai agresivă față de Bulgaria, concluziona: „Nu, hotărât nu; prietenia bulgarilor este un basm bun ca să adoarmă pe diplomați. În realitate ea nu se va vedea niciodată".

De aceea între un basm și granița naturală a Dobrogei, ori și ce ar zice idealiștii noștri, este bine să preferăm granița naturală a Dobrogei".

Deznodământul tuturor tensiunilor dintre popoarele din Europa de Sud-Est a fost Al doilea război balcanic.

Elitele popoarelor din Balcani au transferat ideea de națiune și stat de la popoarelor din Occident la nivelul propriilor experiențe istorice, în spațiul multietnic al sud-estului Europei, un mozaic etnic și confesional. Toate „ingineriile sociale", războaiele etnice și religioase, expulzările care au însoțit procesul de formare a statelor naționale și centralizate din Vest, în Balcani s-au desfășurat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea[20]. Războaiele balcanice reprezintă finalul unui imperiu, cel otoman, și dobândirea independenței și unității naționale de către popoarele din Balcani. Realizările dobândite în procesul de europenizare, început în secolul al XIX-lea prin stabilirea contactelor cu Occidentul, prin tinerii aflați la studii, au generat proiectele naționale ale popoarelor în Balcani.

La începutul secolului al XIX-lea, conștiința națională a popoarelor din Balcani era probabil mai slabă decât oriunde altundeva în Europa[21]. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în sud-estul Europei naționalismul era ideologia dominantă, aproape fiecare națiune disputându-și teritorii și moșteniri istorice, fapt ce a generat numeroase conflicte. Naționalismul a imprimat o dinamică aparte relațiilor dintre popoarele din Balcani. Așa cum remarca istoricul Misha Glenny, în timpul celor două războaie balcanice, conducătorii statelor au manipulat conștiința soldaților. În Primul război balcanic, sârbii și grecii au luptat alături de bulgari împotriva turcilor. În al doilea război, grecii și sârbii i-au invitat pe turci să lupte împotriva bulgarilor. Prin Pacea de la București, din august 1913, Bulgaria a fost obligată să renunțe la toate teritoriile pentru care s-au sacrificat sute de mii de bulgari. În Marele război, care a început în 1914, după atentatul de la Sarajevo, Bulgaria va fi în aceeași tabără cu Turcia, în conflict cu Serbia și Grecia. La sfârșitul războiului, sârbii, slovenii și croații vor crea Statul Sârbo-Croato-Sloven. La scurt timp, vor începe mișcările de desfacere a uniunii, în anii Marii conflagrații, cu ajutorul lui Hitler, s-a creat un stat croat. Uniunea, refăcută sub stindardul Partidului Comunist, condus de Tito, cu

[18] Gheorghe Zbuchea, *România și Războaiele balcanice 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană,*Editura Albatros, București, 21.
[19] *Noua Revistă Română*, vol. XIII, nr. 10, 6 ianuarie 1913, p.1.
[20] Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, Editura Humanitas, București, 2000, p.292.
[21] Misha Glenny, *Balcanii. Naționalism, război și Marile puteri 1804-2012,* Editura TREI, București, 2020, p.26.

numele de Iugoslavia, s-a destrămat la sfârșitul secolului al XX-lea, în urma unor războaie de secesiune. În timp de un secol, identitățile naționale s-au definit și redefinit. Dacă la un moment dat se vorbea de afinitățile de limbă dintre sârbi și croați, chiar de o singură națiune, s-a ajuns la situația în care croații să se declare de origine germană (în timpul celui de al doilea război mondial), dar, mai ales, să-și revendice o identitate central-europeană, cu o cultură străină de tradițiile balcanice.

Națiunea este, cum a demonstrat Ernest Gellner, o creație a modernității, ca proces al modernizării, un construct al elitelor, dar și al interacțiunilor etnice, confesionale și culturale, un fenomen pe care Europa de Sud-Est l-a ilustrat din plin în secolul al XX-lea.

WHAT KIND OF CULTURAL REVOLUTION IS TAKING PLACE IN THE US TODAY?

Nicolae Iuga
Prof., PhD, Associate Researcher, „Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract. The „cultural revolution" currently taking place in the United States must be analyzed in relation to proletcultism in the USSR and the „cultural revolution" in China. Contemporary American „progressivism" has taken something negative from both. From the proletcultism he unconsciously took the messianic idea, only that the Proletariat is not the Messiah, but different minorities: racial, sexual, religious, ethnic. He also took the communist internationalist idea of denying the national identity of states in the name of an even more nebulous internationalism. From Maoism he took the furious denial and destruction of the cultural and ethical values of the more distant or closer past. Surely, all this against the background of a specific American. But by fighting openly against racism, this movement develops a racism of the opposite direction, a racism against white, heterosexual and possibly Christian people. The present analysis also tries a series of predictions regarding the evolutions of the movement and the implications that it could have in the eventuality of its extension in Europe.

Keywords: Neo-marxism, Bolshevism, Maoism, Progressivism in USA, Racism, Discrimination, Political Correctness, Vandalism of statues.

Introduction: a neo-Bolshevik movement

Some called it "neo-Marxism", but the term seems inadequate to me. Karl Marx was one of Hegel's great epigones, a thinker of some importance, relatively difficult to read, and Marxism – an extensively elaborated theory, that does not address to just anyone. Therefore, I consider that the term "neo-Bolshevism" is better fit, for everything that the present disputatious movement called "progressive"really is, a raging and iconoclastic crowd, of which having read Marx is rather doubtful, a mob set off to bring down governments and detonate contemporary culture, in the name of some confuse ideas, which have not yet reached the status of an unitary and coherent ideology. "Progressiveness" is neither Socialism, nor neo-Marxism, but a syncretic soar that involuntarily adopts the faults of the two. For instance, the Proletcultist Cultural Revolution was centered on the concept of the Proletariat seen as Messiah, while in the contemporary American neo-Bolshevism, the Messianic dimension is democratically distributed to all imaginable minorities: racial, sexual and so on. Each minority feel equally entitled to try to save the world. The goal here, just like in the case of the other "revolutions" of this kind, the creation of a "new man", reaching the educational ideal of the "free" individual, in fact, liberated from under the authority of a culture consecrated for centuries, with a moral crystallized in suveranism and traditionalism. The old Bolshevism was openly anti-Christian, while today's neo-Bolshevism pretends to be post-Christian. The new "progressive" man, an individual removed from the traditional normativity, would be then ideal for manipulation. A Soros-kind

synthesis between Lenin's thinking and Mao's method. The purpose is yet the same: the denial of the whole existing culture[1].

Despite being related with Leninism, Proletcultism and Maoism, the present movement, having anti-racism as starting point, cannot be catalogued as "neo-Socialism", because – as Nathan Pinkoski has shown – it is radically different from the traditional European Socialism, in the sense that its promoters support ecology and agree with rising taxes even for the under-privileged, as long as principles like "political correctness", or "gender equality" remain untouched and openness towards the "LGBT community" and immigrants stays[2]. The old European Bolshevism meant hatred towards the bourgeoisie and the exploiting class and Marx's contribution was to up-level this attitude to the status of theory, while this American neo-Bolshevism, up until now without a theory, means more the hatred towards your own self, your nation and your own civilization. The class-enemy is no longer the exploiting bourgeois, but the Christian white man, married to a woman. Class struggle from Marxism-Leninism has now become a fight against the white, straight majority, in the benefit of people of color and of sexual minorities. The thorn crown of suffering unjustly worn in the past, has imperceptibly passed from the head of the former black slaves and their descendants today, to the head of homosexuals and lesbians. But the elimination of homophobia and racial prejudice would automatically lead to economic prosperity of these categories, without any work or effort on their part? Or, these categories cannot reach their economical thriving idea, by means of work, in the actual existent family, religious and mentality frame? Racial minorities, once privileged, would they not turn against today's Western majority, practicing, at their turn, a form of inverted racism aimed at them? And so, the formerly class struggle is no longer against the exploiting class, but rather against the working class, the struggle is that of aberration against normality.

A French author, Alain Cavaille, undeniably describes how contemporary neo-Bolsheviks decompose and demonize social realities, by means of labeling, in order to rebuild a political enemy[3]. Briefly, if a man is born white, it means he is a racist. If his vote is right-oriented, he is a fascist. If he is heterosexual, he must be homophobic. If he is married to the same woman for over 40 years, he is outdated. If he eats stake, he is for cruelty against animals. If he is a Christian, he has to be bullied by Muslims or atheists. If he thinks for himself, without being influenced by others or mass-media, he is reactionary. Is he affirms his own culture, he is xenophobic. If he pleads for harsher punishment in order to discourage crime, he is a Gestapo-ist. If he militates for recognition of merits, he is a supporter of social inequality. If he considers that children should be given a more rigorous education, then he is an advocate of emotional child abuse. If he dares to say that a man should protect his country, then he is against migrants and the Euro-Atlantic integration, etc., etc.

The American dream, from reverie to nightmare

It all started in "the most advanced democracy in the world", with a positive discrimination, in 1965, just like the EU demands, Romanians, today, to positively discriminate out gypsies. The President of the USA, Lyndon B. Johnson, tried to repair some historical injustice committed against the African Americans, by issuing an executive order named "Affirmative action"[4], in which he redefined "equal opportunities" for African Americans as a

[1]Vezi Nathan Pinkoski: https://lawliberty.org/forum/the-strange-rise-of-bourgeois-bolshevism
[2]Nathan Pinkoski, ibidem.
[3]https://www.amosnews.ro/autodenuntul-lui-alain-cavaille-2020-06-20
[4]https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10510978009368044?journalCode=rcst19

notion, in the matter of medical service access, education, jobs, life style. In reality, in order to win the sympathy and votes of these people, President Johnson opened the wallet and granted this part of the population a great deal of economic advantage. African Americans who, up until then, were an integrated, working minority, according to some observers of the phenomenon[5], started to leave in an "all for free" regime. Women among this population started receiving consistent allowance for rising their children, so they preferred leaving their jobs and giving birth to as many children as possible, in order to make a living out of the allowance, while living in homes provided by the state. Men, meanwhile, would rather live on unemployment benefits, social aid, temporary jobs or other expedients. Children received little education, so, once adults; they repeated their parent's life style. An important parasite, racial social layer resulted in the American society. Drug abuse and criminality amongst African Americans grew exponentially. Nowadays, they represent about 13% of the USA population, while being responsible for more than 50% of the murders and severe crimes and also half of them are sexual disease and AIDS carriers. So, positive discrimination throughout social aids proved baleful on long term, as would, probably, prove in the case of the gypsies in Romania.

These advantages of social assistance offered to African Americans in the US have gradually been doubled by the ideology called "political correctness". The roots of this notion can be found in the very just claim of the courts that, in front of them, the parts should not use denigrating terms about one another. Then, little by little, political correctness extended to the politeness of inter-human relationships, in the way that people are to be careful not to offend, by their manner of expressing themselves, those who are disadvantaged or discriminated in any way. But what initially seemed a thing of good education and common sense, slowly degenerated in a dangerous direction. How do we know how to express ourselves so that we do not offend anyone? – but by saying only the same things other people say, using standardized expressions and thinking only the way other people do, in other words – a sort of incipient and unconscious totalitarianism.

Around the 1970s, a sort of current of opinion rouse in some US universities, which basically proposed a "cleansing of the language", as Matei Vișinec[6], the Romanian-French writer call it, that is, the elimination of all pejorative terms regarding minorities, African Americans, then homosexuals and lesbians, etc. For instance, the colored-skin citizen, in order not to be offended, is not be called "black", but "African American", the janitor is not to be called "janitor", but "surface maintenance agent", the one collecting the trash would no longer be "garbage man", but "sanitation technician"[7], the law-offender becomes "citizen of alternative moral", prison warden will be "correctional system agent", the analphabet or idiot would be named "person with special educational needs", etc. Up to a point, this matter can be regarded as falling in the field of human stupidity and involuntary humor, but the joke ends quickly and, imperceptibly, recommendation about what we should not say become obligations about what we are allowed to say, become judicial imperatives sanctioned by decisions and regulations, irony can become an article in the penal law, behavioral tact regarding sexual minorities, for instance, the obligation of their aggressive imposing in the detriment of the majority, reluctance

[5]https://www.activenews.ro/stiri/O-explicatie-despre-miscarea-revolutionara-din-SUA-%E2%80%9EOrice-neacceptare-a-legalitatii-schimbarii-puterii-este-inceputul-unui-razboi-civil.-Acesta-a-si-inceput-%E2%80%93-deocamdata-e-un-razboi-civil-rece-intre-stangisti-si-toti-ceilalti-162178
[6]https://romanialibera.ro/opinii/comentarii/o-noua-dictatura---gandirea-politica-corecta--84632
[7]https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudine_politic%C4%83

born of common sense is institutionally turned into brutal censorship, fantasy in the matter is unconsciously impregnated with traces of paranoia[8].

Censored examples pile up, while nobody seems to notice the gravity of Censorship and self-censor establishment. About ten years ago, the European Parliament has banned, in all European languages, the using of the title "Miss/Mrs." in official documents, in order not to offend the other category[9]. In Canada, Christmas trees were banned from public places, to avoid hurting the feelings of non-Christians. In US, Mark Twain's novels were retroactively censored, more than acentury after their printing, by replacing some words that were considered offensive. The famous *Gone with the Wind* movie was simply withdrawn from broadcasting. Workforce recruitment agencies were forbidden to display adds like "trustworthy person needed", or "hardworking", to not offend people from the other category[10]. Following the same logic, admiring someone's creation or awarding a prize should no longer be possible, as it promotes the idea of inequality among people, while the prize awarding in itself may be an offence for those left without an award. Of course, many cases can be mentioned, one more bizarre, hilarious and extravagant than the other, and they are in a continuous expansion, until free thinking will completely and imperceptibly placed in the straitjacket of a totalitarian mentality. Maybe this is the exact purpose. Briefly, we can say that "politically correct thinking is a worm of brain washing, more subtle and more devious than the communist ideology"[11].

It has been argued that some words that define race or nationality, such as "black", or "Gypsy", are racist and depreciative, while failing to notice that there is no racist or offensive term in itself, but only in contextual frames and related to a set of facts. A term which designates a certain race or ethnicity may become pejorative in a certain time interval, in a direct causal connection with the manners and moral of that respective race or ethnicity. In vain shall we change terms such as "black" or "Gypsy" with "African American " or "Romany", if their behavioral patterns remain the same, because the new terms will also be compromised soon and become, at their turn, pejorative. It is as if, instead of treating a disease, we would change the real diagnostic with an invented one, while the disease remains untreated.

This language dictatorship, the political correctness imposed up to paranoia, is the one that favored the "cultural revolution" of the contemporary Western world. Claims of "political correctness" only drew deep crevasses in all directions, on the living tissue of community spirit. A huge amount of tribal groups resulted, separated from one another by claims of mutual non-discrimination and who look at each other with latent reciprocal hostility. We are talking here about a deep cultural schizophrenia. Such a fissure of schizoid type is the one created in the USA between the white and the black people. Racist was an old issue in the US, back from the birth of the country and secession war, and "political correctness" claims did not smooth things, but catalyzed the matter. The accidental killing of an African American delinquent by a white policeman was nothing but a pretext, the spark that ignited this explosive mixture. Yes, a black man was murdered by a white man, but annual statistics in the US regarding murders show that there are ten times more white victims killed by black people and many victims among the black population also killed by blacks.

[8] https://www.hitc.com/2011/10/07/11-cases-of-political-correctness-gone-mad/
[9] https://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/8513876/The-A-Z-of-political-correctness.html
[10] Ibidem, https://romanialibera.ro/opinii/comentarii/o-noua-dictatura---gandirea-politica-corecta--84632
[11] Ibidem, https://romanialibera.ro/opinii/comentarii/o-noua-dictatura---gandirea-politica-corecta--84632

So, this tragic killing of an African American delinquent by a white policeman is not a real cause, but a pretext to initiate a "cultural revolution" in the USA. It is a Maoist "cultural revolution", an astounding mentality issue, in which white people, policemen, public authorities, or simple people knell down in front of black people's gatherings and beg for forgiveness for some imaginary guilt, historical in the best case, but that are by no means personal blames.

Another exterior happenstance, of Maoist type, of this Cultural Revolution is that the movement started on the background of the existence of large masses of people free from their job obligations, therefore a potential maneuverable mass. In the case of China, in 1966 Mao ordered the closing of schools and universities, thus bringing at his disposal a huge maneuverable mass among the youth, that he organized as paramilitary troops to use for the operationalizing his Cultural Revolution. In the same way, but with reduced proportions, in Bucharest, 2018, the President of Romania marched at the lead of an unauthorized manifestation, and large groups of young people working for multinational companies were taken out from their work places and organized in front of the Government's headquarters to do the "revolution" and, just like Mao's "Red Guards", enjoyed impunity. Again, in the spring of 2020, in the US and the whole of the Western world in general, there have been millions of unemployed people of with jobs temporarily suspended on pandemic grounds, large masses of people available for manipulation against any kind of *status quo*. Which could be the occult force interested in dismantling the *establishment* and what would they put in its place, all these questions remain to be answered.

Manipulations

The movement seems to be organized by professionals. A slogan with an important mobilization force was identified and imposed: "Black lives matter". The old Soviet and Chinese Bolshevism was centered on a symbol-color, the omnipresent adjectival red (red star, red flame, red tie, Mao's red book, etc.), of which they said it represented the "blood shed by the working class" in the fights of conquering political power through violence, but in reality it came to symbolize the hurting and bleeding of the millenary European and Chinese civilization. The new American "progressive" Bolshevism, through the dark slogan adopted and the black color on the AntiFa flag, may involuntarily signify the premonition of the death of Western Christian civilization. A gestural symbol was adopted as well, the right hand lifted with the fist clenched, too similar to the Nazi salutation. Then a campaign was started against monuments and official symbols. Representative statues are vandalized and brought down, a barbarian gesture of incalculable consequences. Just like in the USSR of the 1980s, today USA seems to be staggering from the inside. Statues and symbols of the imperial power are vandalized and destroyed, and vandals demand the dissolution of the Police as if it was the most normal thing. Excessive democracy can degenerate – as Aristotle said – into anarchy. Common sense people, who work and pay taxes, end up hiding in their houses, lacking protection from the state.

In the US, statues of historical personalities have been torn down, as they were supposed racists, without respecting the historicism principle, which states that the actions of those personalities are to be placed, analyzed and judged in the historical context in which they occurred. Statues of generals have been demolished and some portraits of Presidents of the House of Representatives have been removed. Then they went forward: George Washington's statue was put down, though he is one of the founding fathers and the first President of the USA, because he owned a plantation where the work of slaves was also used. If these barbarians were to be asked now what did George Washington's racism consisted in, they would definitely be

unable of saying anything. The, they desecrated the statue of the writer Miguel Cervantes, probably thinking that it represented another landlord. In England, statues of slave merchants were brought down, but they also vandalized the statue of former Prime Minister Winston Churchill, who was not a slave merchant, alongside with the one of Queen Victoria. It is true that, some while ago, Churchill wrote a sentence that contained things considered denigrating for the Indians, but the mob did not read Churchill's memories. On the pedestal of Queen Victoria they wrote the word "rape" among others, but surely, if asked who did the Queen rape, they would have no clue.

A matter of principle occurs here as well: how far would they go with invocating supposed negative deeds in the lives of historical personalities, in order to proceed to the violation of their memory? For instance, in antiquity it was written (2, Kings, chapter XI) that David, King of Israel, sent his devoted servant, Uriah the Hittite, to death, so that King could kidnap and rape his wife, Bathsheba. Well, how should King David's memory be punished, by the standards of today's American Cultural Revolution? Should his statue, signed by Michelangelo, be vandalized, or the words "murder" and "rape" written on its pedestal? Should his Book of Psalms in the Bible be erased? Or the very Bible, as a whole, be forbidden?

But madness does not stop here. Not only the white skin historical personalities are attacked, of whom they supposed to had had connections with the blacks' slavery on American soil, or who are supposed to have uttered racist remarks sometime, they also stepped forward, crossed a red line, passing towards an even more dangerous inverted racism, the one of the colored skin and homosexuals against the whites and heterosexuals, who they began to attack – pure Nazi style – for who they are; white people who created value – attacked for the simple fact that they are white.

One of the oldest and most prestigious American universities, Yale, founded in 1701, adopted a stupefacient measure. Following the intervention of a powerful pressure group, the University Senate banned the Art History course. Reasons are simple and foreseeable. There are far too many works of art, since the Renaissance, which have been created by white European men, there have been, in the History of Art, "an overwhelming number of artists who are men, white, European and heterosexual and who should be replaced with a larger spectrum of examples from the whole world"[12]. The terms used by Yale University seem harmless, the famous institution announces that they are about to pass from a "Euro-centric" art to a larger cultural diversity. But the argument is dangerous and it can be extended. By analogy, the course on the History of Philosophy should also disappear, because along the 2,500 years since it exists, Philosophy was created by an "overwhelming number" of white Europeans, just as symphonic music was almost exclusively composed by white European men, etc. Can we at least begin to imagine how Universal culture would look like if we remove Philosophy, Arts and symphonic Music? The perspective is rather terrifying and it would suppose cultural crimes bigger than those committed by all the preceding cultural revolutions all together.

Finally, the essence of fundamental Christian symbol-images are going to be hit: the representations of Jesus Christ and of Virgin Mary. How did they actually look like, what race did they belong to, what was the color of their skin? The question may seem specious, the issue badly formulated, but it had been previously put forward in the '60s in USA, and (re)put in these terms recently, on the 22nd. of June, 2020, by the Black Lives Matter activist, Shaun King. According to him, the representation of Jesus Christ and his mother, the Virgin Mary, as white

[12]https://www.thevintagenews.com/2020/02/08/yale-art-history/?fbclid=IwAR071gKlVfMsBkKM3XVgK-oD7PwLWGC_KhoAF0b_cOQgyeVQu2ZpNK9T8JY

people has racist connotations, and represents "a form of propagation of the idea of white supremacy"[13]. From here to instigations to destroying icons and fundamental statues of Christianity is only one step. Even Justin Welby, the Archbishop of Canterbury and the Head of the Anglican Church, declared that the Church he is leading should rethink the exclusive representation of Jesus as a white man, that some statues and paintings are to be replaced in churches[14] and that the historical Jesus should bare the racial characteristics of the Middle East man. It is rather surprising that this high cleric, probably a very wise and educated person, who represents tens of millions of Anglican Christians, does not know that Virgin Mary and Jesus's ancestor, by body, David Ben Iesei, is more than once described as being a fair-haired, light-skinned young man (1, Kings, XVI, 12; ibidem, XVII, 42, etc.).

Getting over this badly posed problem and passing to the plan of a proper theological narrative, we must admit that God created man by His image and likeness and poured the life Spirit into him, by that projecting Himself as such in the universal man, up to the last capillaries, in all racial and anthropological particularities of the human species. Therefore, Jesus Christ, as Son of God, as God- Son, cannot be reduced by us, humans, to one particularity of race or another. There is also the opposite direction move, in which man projects himself in Divinity – movement noticed along two and a half millennium, from Xenophanes of Colophon to Feuerbach – projection, or "alienation" that gave birth to an anthropomorphous polytheism, historically outdated, and which fails to be what it should in terms of our conception about the Divinity as Absolut.

In the township of Nazareth, Israel, there is a modern Catholic church, the Church of the Annunciation, built in the second half of the 20th. century, under the patronage of Pope Paul the 6th. This church is home to about 400 mosaics andicons representing the moment of the Annunciation of the Virgin with the Holy Child, offered by all the countries which have Catholic communities, in the whole Christian world. There are, of course, icons from Europe, but also from South America, from Africa, China, Korea and Japan. All of these icons present local particularities, in the sense that all those respective people put everything they had more representative, more beautiful and sublime in the conception of the pure and chaste feminine in them. It is understandable that the Virgin painted in Portugal would show Moorish facial features, the one painted in South America – Inca features, the Virgin Mary of China or Japan would bear traits of the Asian race, while the one from Africa is, obviously, black. And there is no blasphemy in this. It simply gives satisfaction to the anthropological component, offering man a chance to represent God concretely, correlated to the Devine component, that created man. Let us remember that Pope John Paul the 2nd, when he visited Romania, motivated his visit, in a way, saying "I have come here to see the face of Christ in you". God is reflected in each and every human individual, in his finite, infinitesimal and ineffable dimension, just like the sun reflects its light in every drop of dew.

Instead of conclusions: Shortly about the AntiFa

A certain oddity can be observed in the last couple of years. One can hardly conceive a manifestation of protest that would remain peaceful till the end. There always appear some obscure, well-organized groups, which have no connection with the object of the protest and turn a peaceful meeting in to chaos and violence. They trigger disorder, attack the police force, break shop windows, arson cars and street furniture. Our attention should have been drawn by one of

[13] https://www.g4media.ro/propunere-controversata-a-unui-activist-american-de-stanga-statuile-lui-isus-trebuie-daramate-fiind-simboluri-ale-suprematiei-albe.html
[14] https://www.theguardian.com/uk/justin-welby

President Trump's statements, who threatened to put "AntiFa" on the list of terrorist groups. So, what is AntiFa, the short from Anti-Fascist Action?

This organization was defined by the American political analyst N. Lennard as one which combines radical left movements with an anarchist policy and which fights against racism, sexism, homophobia and Islamic-phobia[15]. The organization is named "anti-fascist", because it claims itself from the old communist anti-fascist movement in the interwar period, but, as today fascism as a fact does no longer exist, AntiFa calls Fascism or Nazism everything that opposes its ideology. So, if someone is a white man, married to a woman, declares himself pro traditional family or against migrants, it means- by the book of AntiFa – that is a "fascist", and AntiFa will fight him with methods taken from both Fascism and Communism, with the ideological intolerance of Communism, combined with the social violence proper to Fascism.

AntiFa, as a perfect twinning of Communism and Fascism, is an organization which covers its members, who often appear at protests wearing black clothes and black masks over their faces, well instructed and trained to resist the police assaults and capable of disguising their identity by using fake IDs if arrested[16]. This organization is really starting to represent a real threat for the very fundaments of the world democracy. It is an organization which attacks any state symbol of a nation. Not only does it not tolerate any ideological opponent, but it also denies any state authority, being a nihilist and anarchist organization.

In our part of Europe, the name AntiFa only became known in 2014, in the Republic of Moldavia, when it tried to put in march violent protests, in order to contest the results of the parliament elections of November 30th, 2014. In Chișinău, the head of AntiFa in the Republic of Moldavia, Mihail Amerberg, was arrested and a large quantity of ammunition along with huge amounts of money have been confiscated[17]. The stupefacient surprise, though, came from Romania in the following year. In the fall of 2015 an illegitimate Government run by Dacian Ciolos is formed, after the resign of the legitimate Government of Victor Ponta, following a shady incident(a fire, started intentionally?)at a club, where more than 60 young people died a terrible death. In the meantime, AntiFa, registered in Romania as an NGO, receives….money from the Ciolos administration[18]. On whose decision? And for which services?

In USA, as well as in many other countries where it has spread, AntiFa has paramilitary structures and resorts to violence, they provoke the law enforcement, break shop windows and burn street furniture. This conduct could be observed as well at the anti-Governmental protest in Bucharest, on 10th of August, 2018. AntiFa militants came from more countries to the Romanian capital city, with the declared purpose of violently bringing down the Government, pretexting that they are actually Romanians from the diaspora, who came to their homeland for the summer vacation. After 11 p.m., when the police forced declared the manifestation completed and asked the participants to evacuate Victory Square, then the AntiFa groups took action, with extreme violence, burning street dumpsters and wooden floral arrangements[19].

It is of public interest that we reveal the list of sponsors financing AntiFa, besides G. Soros's NGOs: the Ford Foundation, The Volunteers for the "Affirmative Action" (of the former US President L. Johnson), The Central Work Council of San Francisco, the University of

[15]https://www.thenation.com/article/archive/anti-fascist-activists-are-fighting-the-alt-right-in-the-streets/
[16]H. D. Hartmann, https://www.defenseromania.ro/antifa-mi-carea-de-extrema-stanga-comunista-indreptata-impotriva-sua_592961.html
[17]https://ro.wikipedia.org/wiki/Antifa
[18]https://www.amosnews.ro/miscarea-antifa-scurta-prezentare-organizatiei-2020-06-16
[19]https://www.defenseromania.ro/antifa-mi-carea-de-extrema-stanga-comunista-indreptata-impotriva-sua_592961.html

Bowling Green, these are only a few of those who financially contribute to this political terrorism movement. But, as compared to the anti-Fascist groups which originated in Italy, Germany and Spain between the two World Wars, many of them directly supported by the Komintern and Soviet political leaders such as Leo Trotsky, the new organizations like AntiFa understand by Fascist the political adversary who opposes the new American Liberalism, also known as "Progressivism". Their leaders make no difference when using the terms Nazi and Fascist, proving a horrid political lack of culture[20].

Like any other anarchist group, AntiFa can inclusively cause nasty surprises to the very people who financed it, that is, turn against them. Thus, on June 7th, 2020 in the University Square in Bucharest, a protest was organized against the measures taken by the Romanian Police in the pandemic context, implicitly against the Orban Government and for the rights of the lesbians and prostitutes (politically correct: "sex industry workers"). The striking surprise for the ex-financers was that at the respective protest a few persons showed up with faces covered by black masks, waving the AntiFa anarchist flag in red and black[21], given the fact that, only a couple of days prior, the President of the USA Donald Trump threatened to declare AntiFa as a terrorist organization and place it outside the law.

BIBLIOGRAPHY

Hartmann, H. D, https://www.defenseromania.ro/antifa-mi-carea-de-extrema-stanga-comunista-indreptata-impotriva-sua_592961.html

Iuga, Nicolae, *An important contemporary Historical Event: the Isamization of Europe*, în „Journal of Romanian Literary Studies", Vol. 12 / octombrie 2017, Published by Arhipeleag XXI Press, http://www.upm.ro/jrls/JRLS-12/Rls%2012%2005.pdf

Pinkoski, Nathan, https://lawliberty.org/forum/the-strange-rise-of-bourgeois-bolshevism

Bernice G. Rosenthal, Bernice G., *New Myth, New World: From Nietzsche to Stalinism*, Pennsylvania State University, 2002.

Șerbulescu, Andrei, *Monarhia de drept dialectic*, Ed. Humanitas, București, 1991.

Tang Tzou, *The Cultural Revolution and Post-Mao Reforms,* University of Chicago, 1986.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Realism_socialist
https://www.amosnews.ro/autodenuntul-lui-alain-cavaille-2020-06-20
https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10510978009368044?journalCode=rcst19

https://romanialibera.ro/opinii/comentarii/o-noua-dictatura---gandirea-politica-corecta--84632
https://ro.wikipedia.org/wiki/Corectitudine_politic%C4%83

https://www.hitc.com/2011/10/07/11-cases-of-political-correctness-gone-mad/

[20]H. D. Hartmann, ibidem.
[21]https://www.dcnews.ro/fete-noi-la-protestul-din-piata-universitatii-surpriza-totala-cine-a-venit-duminica-foto-video_752585.html

https://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/8513876/The-A-Z-of-political-correctness.html

https://www.thevintagenews.com/2020/02/08/yale-art-history/?fbclid=IwAR071g KlVfMs BkKM3XVgK-oD7PwLWGC_KhoAF0b_cOQgyeVQu2ZpNK9T8JY

https://www.g4media.ro/propunere-controversata-a-unui-activist-american-de-stanga-statuile-lui-isus-trebuie-daramate-fiind-simboluri-ale-suprematiei-albe.html

https://www.theguardian.com/uk/justin-welby

https://www.thenation.com/article/archive/anti-fascist-activists-are-fighting-the-alt-right-in-the-streets/

https://ro.wikipedia.org/wiki/Antifa

https://www.amosnews.ro/miscarea-antifa-scurta-prezentare-organizatiei-2020-06-16

AUGUSTE DE GERANDO - A CULTURAL LINK IN THE 19TH CENTURY

Susana-Monica Tapodi
Prof., PhD, Sapientia Hungarian University of Transylvania, Cluj-Napoca

Abstract: Auguste de Gerando — A Cultural Link in the 19th Century
Auguste de Gerando (1819–1849) was one of those polyglot intellectuals of the "Pasoptist" period who definitely contributed to bringing the French cultural elite closer to the historical and ethnographic realities of Transylvania in the first part of the 19th century.
Married in 1840 to Countess Emma Teleki (1809-1893), the French baron, a good friend of Edgar Quinet, Jules Michelet's disciple and friend, had the opportunity to travel through Transylvania and learn Hungarian and Romanian. Based on his own experiences and reading documents written in Latin, German and Hungarian, De Gerando compiled a well-documented travel diary: Transylvanie et ses habitants published in 1845. The two volumes of the book are valuable historical documents and interesting sources of imagological research presenting the features, history, dress and customs of the ethnic groups encountered: Romanians, Hungarians, Saxons, Armenians, Jews, Szeklers, Csangos, Gypsies. Following its publication, the work enjoyed a favorable echo among French readers and played a very important role in promoting the values of Transylvanian interculturalism in the West.
The daughter of the two, Antonina de Gerando (1845-1914) was the director of the first college for girls founded in Cluj and translator from French.
The letters to Edgar Quinet and Jules Michelet, the studies and articles of Auguste de Gerando, correspondent of liberal magazines, comrade of ideas with Lamartine and Victor Hugo, portray him as a sympathizer of all the inhabitants of Transylvania, a follower of the struggle for emancipation, a propagator of the ideals of the French Revolution: freedom, fraternity, equality.

Keywords: Transylvania and its Inhabitants, imagology, personal and cultural connections

Auguste Benois de Gérando (Lyon, 4.04.1819– Dresden, 8.12.1849) faisait partie des intellectuels polyglottes de la période romantique précédant les révolutions de 1848. Ces intellectuels ont contribué d'une façon déterminante à l'approche de l'élite culturelle française aux réalités historiques, etnographiques, politiques et culturelles de la Transylvanie des premières décennies du XIXe siècle.

Il est né d'une famille mixte: son père, Antoine de Gérando était un aristocrat français aux origines espagnoles et sa mère une comtesse italienne, Marie Anne Isabelle Barberi. August a reçu une éducation soignée. Resté orphelin de son père à l'âge de 4 ans, il a été envoyé par son oncle-tuteur, le baron Joseph-Marie de Gérando, un philosophe et pédagogue connu, à l'école royale de Versailles où il a obtenu une bourse d'étude. Grace à l'influence du professeur Baroncourt, le jeune a été attiré par l'histoire mais à la demande de son tuteur il a étudié le droit à l'Université de Paris. Plus tard, il a suivit également les cours de Jules Michelet devenant son disciple et ami et il avait de bonnes relations amicales aussi avec Edgar Quinet.

En 1839, pendant qu'il préparait son examen de fin d'études il a fait la connaissance de la comtesse Emma Teleki de Szék qui était en voyage en Europe occidentale accompagnée de sa tante, la comtesse Teréz Brunszvik. Les jeunes sont tombés amoureux à première vue, mais ils

devaient encore affronter l'opposition de leurs familles. (Bien qu'elle ait menti concernant son âge n'avouant que 4 ans en plus, au lieu de 10, par raport à son futur époux, le baron de Gérando a considéré comme indécent que son neveu épouse une femme plus agée que lui. Quant au comte Teleki, il voulait à tout prix un gendre qui parle hongrois.)

La Transylvanie et ses habitants

Le mariage a eu lieu au printemps 1840 après quoi le jeune couple se dirigea vers les possessions de l'épouse dans le nord-est de la Hongrie. Ils vécurent dans la maison des parents d'Emma, a Kővárhosszúfalu, à l'époque dans le comté de Szatmár (actuellement Satulung dans le département de Maramureş, Roumanie). Pendant son séjour dans son nouveau pays, August de Gérando a réussit à apprendre les langues hongroise et roumaine. Durant des étés, les époux faisaient des voyages en Transylvanie, en faisant connaissance avec les pays et les gens que l'intellectuel français ne cessait pas de contempler avec un vif intéret et admiration.

De Gérando a écrit un ample journal de voyage très bien documenté[1], *La Transylvanie et ses habitants* apparu en 1845 et 1847 et fondé sur son propre éxpérience et sur des documents lus en langues latine, allemende et hongroise. L'oeuvre est dédicacée à son beau-père, le comte Imre/Emeric Teleki. Dans l'avant-propos de la première édition, il y a cet extrait: „L'auteur de ce livre a habité le pays qu'il décrit. Amené dans une contrée nouvelle, il en a observé les moeurs, étudié la civilisation; il a recherché les événements historiques dont elle avait été le théâtre, tous les titres, en un mot, qui pouvaient le rendre digne d'être connue. Il lui a samblé que la Transylvanie, si petite sur la carte de l'Europe, méritait de fixer l'attention par la richesse extraordinaire du sol, la physionomie et le caractère des habitants; aussi bien que par les souvenirs qu'elle rappelle et les institutions qui s'y sont conservées."[2]

L'ouvrage en deux volumes a été publié également en allemand et l'édition en hongrois était en préparation dans le but duquel la femme de l'auteur en a traduit 150 pages. Ces volumes sont des documents historiques précieux et des sources des recherches imagologiques en présentant les traits physiques et mentaux, l'histoire, l'habit et les coutumes des ethnies rencontrées: Roumains, Hongrois, Saxons, Arméniens, Sicules, Tchangos, Juifs, Roms, Boulgariens. Les auteurs Chiciudan – Halic expliquent l'attitude d'un auteur par le degré de proximité ou de distance envers la comunauté représentée. „Plus une personne ou un groupe qui crée l'image d'un pays ou d'un peuple est éloigné de ceux-ci, plus sa perception sera confuse. En revanche elle sera beaucoup plus bienveillante et positive. L'image confuse s'explique par l'ignorance de celui qui perçoit et évalue, par le fait qu'il exprime une certaine bonne volonté envers le peuple éloigné qui ne représente pas de menace ou de danger pour son être et son éxistence."[3] Dans le cas d' Auguste de Gérando, cette bienveillance s'explique d'une part par son amour pour les gens dans l'environnement de sa femme, d'autre part par sa conviction profondément démocratique.

„En Transylvanie chaque nation a son territoire, que la loi lui assigne: chaque nation figure pour son propre compte à la Diète, qui représente ce que l'on a appelé la Trinité transylvaine.

---

[1] Péter Rubin a identifié plus de 30 sources d'inspiration. (Rubin Péter: *Francia barátunk, Auguste de Gerando*, [*Notre ami français*, *Auguste de Gerando*], Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.)

[2] Auguste de Gérando: *La Transylvanie et ses habitants, Préface.* Paris, 1845. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65527425/f11.image.texteImage

[3] Chiciudean, Ion- Halic, Bogdan-Alexandru: *Imagologie. Imagologie istorică.* [*Imagologie. Imagologie historique*], Bucureşti, comunicare.ro, 2003.13.

Les Hongrois sont les premiers: ils ont conquis le sol au10° siècle. Après eux viennent les Sicules, fraction du peuple magyar, qui l'occupaient bien avant eux. Enfin arrivent les Saxons admis au 12e siècle en qualité de colons. Ces trois nations ont leur administration distincte, leurs droits, leurs priviléges à part. Leur union a été solennellement instituée en1545 à la diète de Torda".[4]

„Au dessous des trois « nations unies » sont les Valaques, anciens maîtres du sol, et les plus nombreux habitants, qui ne possèdent pas de territoire, et sont dispersés sur toute la surface du pays. Il faut aussi compter quelques milliers d'Arméniens, de Juifs, de Bohémiens, etc. Ce sont «les nations tolérées». Elles n'ont aucun droit politique. Les Arméniens et les Valaques peuvent figurer à la Diète, mais en se confondant avec les autres. Ils comptent alors comme Hongrois ou députés des villes, mais ne représentent nullement leur propre nation. "[5]
Pour exemplifier l'attitude de l'auteur, il convient de suivre deux extraits en référence à ces habitants. En parlant de la ville de Kolozsvár, l'auteur remarque qu'au pied de la butte Fellegvár/Cetățuia se trouve un quartier dangereux et mal famé.

„Un pont de bois d'un effet pittoresque sépare la capitale d'une colline hérissée de rochers. Là, parmi des troupeaux de chiens à demi-sauvages, qui montrent les dents au visiteur indiscret, réside une colonie de Gitanos redoutés. Hommes et animaux habitent dans le creux des rochers, sous des huttes qu'on prendrait pour des tentes. En traversant cette colline inhospitalière, on se croit dans la cour des miracles, et il semble qu'on reconnaisse ces hommes déguenillés, à l'air fripon, insouciant et rusé, dont on a lu si souvent la description. Quand il leur plaît d'avoir un métier, ils sont charrons, maréchaux ou maçons."[6]

De Gérando donc fait la comparaison avec des aspects de la France, la Cour des Miracles étant un lieu parisien habité de personnes douteuses, sans occupation. On peut observer à la fois l'allusion livresque. Mais l'auteur tient à rester objectif.

„Ceux qui, entre les Gitanos, forment l'aristocratie, —car où n'y en a-t-il pas? — ont soin de se loger à l'autre extrémité de la ville. Ils occupent deux cents maisons qui longent les remparts, et sont presque tous musiciens. Ils se réunissent par bandes, où ne sont admis que ceux qui ont fait preuve de talent, et vont se faire entendre de côté et d'autre. Au retour ils se partagent la recette, et il arrive quelquefois que le lot de chacun de ces artistes ambulants monte à une somme considérable. L'un d'eux m'assura avoir eu un jour pour sa part plus de six mille francs. Il calculait sans doute qu'en tenant compte du besoin d'exagérer particulier à sa nation, je pouvais approximativement trouver le chiffre demandé. C'était un moyen nouveau de répondre à mes questions. "[7]

Son propre éxperience donne un valeur documentariste a la description. „J'allai voir la maison de l'un des plus riches Gitanos de Clausenbourg. Le maître du logis, qui se nommait Móti, passait pour le premier artiste de la contrée. Prévenu de ma visite, il était venu m'attendre à ma porte en grande tenue, c'est-à-dire son violon sous le bras. Il me conduisit avec une respectueuse dignité vers son ha bitation, et je fus reçu à l'entrée par sa femme, brave ménagère dont le visage basané se cachait sous les plis d'un mouchoir blanc. Ses tilles, qui avaient adopté pour coiffure le mouchoir à raies écarlates, me parurent jolies; et, après avoir

[4] Ici, l'auteur a tort. En réalité, l'Unio Trium Nationum est né en 1437 comme une réponse au soulèvement hussite des paysans de Transylvanie. C'est un autre évènement qui est lié a l'assemblée de Torda: pour la première fois en Europe, y a été déclaré la liberté de religion en 1568.
[5] Auguste de Gérando: *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845.I.Tome, 52. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65527425/f11.image.texteImage
[6] Auguste de Gérando: *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845.I.Tome, 85.
[7] idem.

avancé rapidement la tête et jeté un vif regard dans la direction de l'étranger qui entrait, elles disparurent derrière une porte."[8] L'environnement propre caractrise le héro.

„Maître Móti habitait une maison d'une propreté exeplaire. La première pièce renfermait de respectables ustensiles de ménage, des quenouilles, des fuseaux, des vases de cuisine; et dans une immense terrine était contenue une grande quantité d'excellente crème. Entre les ornements de la chambre que je décorerai du nom de salon, car il n'y avait rien là qui rappelât la tente du vagabond, je ne vis pas sans étonnement une statue de Napoléon, et une autre du duc de Reichstadt."[9]

L'esprit vif de l'observation de De Gérando s'entremêle avec un humanisme profond. Quand il fait une excursion aux alentours de la ville de Zalatna, admire également les paysages et les gens. Pour l'auteur, l'ethnie la plus sympathique des toutes est celle des Sicules qui sont appréciés pour leur bravoure. Les Roumains sont admirés tant pour leurs costumes et coutumes que pour leur bonté d' âme.

„A quelque distance de Carlsbourg on s'arrêta. Le hasard voulut que ce fût devant une chaumière pittoresquement placée au dessus d'un torrent et ceinte d'une haie de rosiers sauvages. Au cri «Ape» poussé par le cocher une belle Valaque en sortit, tenant à la main un de ces gracieux vases de forme étrusque dont on se sert encore dans le pays. Elle avait le beau costume des montagnardes de Zalathna: un mouchoir blanc roulé en turban, dont les bouts brodés retombent sur le côté gauche et en dessous duquel parait une tresse de cheveux noirs qui entoure le front; des colliers de verroterie; la chemise à longues et larges manches, attachée aux poignets et au cou par un cercle de broderies rouges; un corsage de peau découpé sur la poitrine et fixé par une ceinture de diverses couleurs d'où pend le double tablier de laine rayé. Autour des jambes est roulée une pièce de drap blanc assujettie par les courroies des opinci. La Valaque s'approcha les yeux baissés, nous offrit à boire et se retira.

Ces montagnes sont hospitalières entre toutes. Je vis sur le chemin, attachée à un arbre, une sorte de niche faite en bois. Sur le devant se trouvaient deux vases; au fond on distinguait à peine une madone grossièrement peinte. Le lieu était désert. Personne ne L'un de ces vases était encore plein d'eau, l'autre était déjà vide. Qui les avait placés là? je l'ignorais." [10]

Selon Daniel Henri Pageaux[11], face à une culture étrangère, on peut identifier trois types d'attitudes bien différantes. *La manie* suppose une réalité étrangère qui est supérieure à celle autochtone. La deuxième attitude fondamentale, *la phobie*, au contraire, considère que la réalité étrangère est inférieure par rapport à la propre culture et souvent, elle atteint l'idée extrême qu'il faut détruire l'autre culture „barbare". L'approche la plus démocratique et humaniste et celle que l'auteur appelle *filia* qui voit et juge la réalité étrangère d'une façon positive. De Gérando est le représentant de cette dernière type d'attitude: il parle avec sympathie de chaque ethnie rencontrée. Les plus critiqués sont les Saxons: l'auteur, tout en reconnaissant leur assiduité et la prospérité qui en résulte, leur reproche qu'ils n'ont pas réussi à étendre les bénéfices de la civilisation aux ethnies voisines.

[8] Auguste de Gérando: *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845.I.Tome, 86. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65527425/f11.image.texteImage
[9] ibidem 87.
[10] Auguste de Gérando: *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845.I.Tome, 274. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65527425/f11.image.texteImage
[11] Daniel Henri Pageaux: *La littérature générale et comparée,* Armand Colin, Paris,1994.

Apres la parution, l'ouvrage a reçu un écho favorable auprès des lecteurs français et a joué un rôle très important en faisant connaître dans l'Europe de l'ouest les valeurs de l'interculturalité de la Transylvanie. Grâce à ce fait, l'auteur a été élu comme membre externe de l'Académie Hongroise des Sciences.

Autres oeuvres, autres activités

Pour des causes familiales (la mort de l' oncle-tuteur et de la mère d'August), le jeune couple rejoint Paris pour deux ans, où ils suivent ensemble les cours d'histoire de Jules Michelet et lient amitié avec Alfred Dumesnil, Edgar Quinet, l'homme politique Léon Faucher, le filologue François Génin, le rédacteur du journal Le National et le poète polonais Adam Mickiewicz. A Paris naît, en 1845, leur fille, Antonina. A la fin de cette année, ils établiront leur demeure à Buda-Pest où naîtra Emeric August qui sera appelé par la famille Attila. Autour de la famille s'est formé un cercle d'intellectuels qui est devenu le moteur de la révolution hongroise de 1848. Entre-temps, Auguste de Gérando a élaboré les oeuvres *L'Esprit public en Hongrie depuis la révolution française* et *La Hongrie pittoresque.* Pendant la révolution de 1848, il a rejoint sa patrie natale essayant d'obtenir l'aide de la nouvelle République Française pour les réformistes hongrois. Au début, ses efforts ont connu du succes, mais, au cours du temps, la politique de la France a changé en faveur de l'Autriche. Quand les troupes hongroises avaient été vaincues à l'aide de l'intervention de la Russie, August de Gérando, qui avait participé dans la bataille de Győr, s'est réfugié en Allemagne. Sa femme et ses enfants ont réussi à quitter le pays grace à des faux actes et ils l'ont retrouvé mourant à Dresde où De Gérando est mort le 8 décembre 1849. En sa mémoire, Jules Michelet a prononcé un discours commémoratif au Collège de France.

Cherchons les femmes

La femme de l'écrivain, la contesse Emma Teleki (1809-1893) a reçu une éducation choisie. Toute enfant, elle avait la possibilité d'assister aux spectacles de théâtre dans la maison de son grand-père à Kolozsvár. Avec sa soeur, elle a fait un voyage en Allemagne, en Suisse et en France afin de connaître les institutions d'éducation pour les filles. Durant ce voyage, en 1834, a fait connaissance avec Edgar Quinet et, plus tard, avec son futur mari avec lequel elle va assister aux cours de Jules Michelet au Collège de France. Restant veuve, elle déménage avec ses deux enfants chez des parents à Paris d'où elle ne reviendra que 20 ans plus tard, en 1870. Entre 1851 et 1864, elle a édité 5 volumes de récits, drames et notes de voyages dans un but didactique, intitulé *Le livre de Antonina et Attila,* en 1865 le livre *Antonina et Attila à Rome* et en 1873 un jornal de voyage en Grèce. Sa carrière, grâce à son éducation, à ses talents multiples, à son amour enflemmé pour les idées de la révolution, à ses traductions du français et à sa vie en exil présente de similitudes avec celle de Hermione Asachi, la Moldavienne qui épousera plus tard Egdar Quinet, l' ami proche des époux De Gérando.

Antonina de Gerando

La fille du couple de Gérando, Antonina (Paris 1845 – Kolozsvár 1914) a obtenu un diplôme de professeur et, après avoir déménagé à Kolozsvár (aujourd'hui Cluj),y a été la directrice du premier lycée pour les filles, fondé en 1880.[12] Elle fut l'auteur de 24 manuels et livres pédagogiques, en 1892, elle a publié un livre sur sa tante, la contesse Blanka Teleki. Comme traductrice, elle a traduit les ouvrages de Jules Michelet (*L'histoire de la révolution francaise* 1884, *Jeanne d'Arc* 1893), Théophile Gautier, George Sand, Alfred Dumesnil et a

[12] Gaál György: *De Gérando Antonina, a leánynevelő és intézete.* [*De Gérando Antonina,la directrice et son lycée pour les filles*]. Református szemle.109.5 (2016) 542-580. http://konyvtar.proteo.hu/hu/publikacio/1229

traduit du hongrois en français le roman de Jókai sur la révolution de 1848, *Les fils de l'homme au coeur de pierre* (Paris: Ollendorff. 1880).

La belle-soeur d'Auguste de Gérando, l'auteure de son portrait, la soeur ainée de sa femme, la contesse Blanka Teleki (1806-1862) a étudié la peinture et la sculpture aux académies de Munich et de Paris. Elle a été l'initiatrice de l'enseignement pour les filles et, à partir de 1846, la directrice du lycée de filles à Pest. C'est elle qui a executé les illustrations pour *La Transylavanie et ses habitants* et le portrait de son beau-frère d'après lequel a été réalisé son médaillon. Pendant la révolution hongroise de 1848, ses disciples ont formulé les revendications suivantes : »Patriotes » ! Votre devise est « Liberté, fraternité, égalité ». Un Hongrois tient sa parole, donc les femmes soient égales aux hommes (…).Nous revendiquons:

1. Que les femmes aussi puissant étudier aux universités.
2. Que n'existent plus de phrases comme celle-ci : « Chacun est libre de voter sauf les femmes »
3. Que dans toute la Hongrie, n'excluant pas les plus petits villages, soient des écoles.
4. Que les instituteurs des villages reçoivent une meilleure rémunération pour qu'ils puissent mener l'apprentissage à bien."[13]

Suite à son activité durant la révolution de 1848 et basé sur sa correspondance avec Emma, elle a été condamné à une peine d'emprisonnement et n'a été libéré qu'après 7 ans, en 1857. Elle est morte en exil, chez sa soeur, la veuve de Auguste De Gérando.

Les tantes de la femme de De Gérando, les contesses Brunszvik étaient les amies et les muses de Ludwig van Beethoven: Joséphine (1779-1821), „l'amante immortelle", a été la mère de la fille du compositeur[14] et l'ainée, Teréz Brunszvik (1775-1861), suivant les idées de Pestalozzi, a été la fondatrice de la première école maternelle de l'Empire Autrichien. Elle jouait du piano à un niveau professionel, dessinait, declamait des vers et écrivait des poèmes en langue allemande. Son journal intim est un document intéressant de l'époque.

Conformément à la théorie du physicien Albert László Barabási[15] sur les réseaux, qui peut être appliquée aussi pour les phénomènes culturels, les attachements préférentiels jouent un rôle déterminant. Suivant ce concept, peut être fascinant la poursuite de la diffusion des idées par le bias de l'étude des relations interpersonnelles.

Pendant sa courte vie, Auguste de Gérando a été correspondant des journaux libéraux et a partagé les mêmes idées que Lamartine et Victor Hugo. Le bref aperçu de son sort, de ses écrits et lettres adressées à Edgar Quinet, Jules Michelet et Alfred Dumesnil, de ses articles de journaux et ses essais nous le montrent comme quelqu'un qui sympathise avec tous les habitants de la Transylvanie, comme un adepte de la lutte pour l'émancipation qui proclame les grands idéaux de la Révolution française: libérté, fraternité, égalité. Ses oeuvres, ses lettres et les traductions faites par sa femme et sa fille démontrent les liaisons très étroites entre les intellectuels d'élite de l'époque, ce qui met en relief un réseau d'influence et de diffusion des idées du libéralisme émancipant et du progrès social.

BIBLIOGRAPHY

[13] *Teleki Blanka és köre*. [*Teleki Blanka et son cercle*],Kriterion, Bukarest, 1979.19.
[14] D'après l' étude de Rita Steblin et la correspondance trouvée au château Brunszvik de Martonvásár
[15] Barabási Albert László: *Linked: The New Science of Networks*, 2002.

Barabási, Albert László: *Linked: The New Science of Networks* [La nouvelle science des réseaux] 2002.

Chiciudean, Ion- Halic, Bogdan-Alexandru: *Imagologie. Imagologie istorică*. [Imagologie. Imagologie historique]. București, comunicare.ro, 2003.

de Gérando, Auguste: *La Transylvanie et ses habitants,* Paris, 1845.I.Tome, 274. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65527425/f11.image.texteImage. téléchargé le 11.11. 2020

Fábri, Anna: *„A szép tiltott táj felé" Magyar írónők története két századforduló között (1795-1905)* [„Vers le beau paysage interdit" Histoire d'écrivaines hongroises pendant deux siècles. (1795-1905)].

Gaál, György: *De Gérando Antonina, a leánynevelő és intézete.* [*De Gérando Antonina, la directrice et son lycée pour les filles*]. Református szemle.109.5 (2016) 542-580. http://konyvtar.proteo.hu/hu/publikacio/1229. téléchargé le18.11.2020

Pageaux, Daniel Henri: *La littérature générale et comparée,* Armand Colin, Paris,1994.

Rubin, Péter: *Francia barátunk, Auguste de Gerando*, [*Notre ami français*, *Auguste de Gerando*], Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

Steblin, Rita: *"Beethovens 'Unsterbliche Geliebte': des Rätsels Lösung."* [L'immortelle de Beethoven. L'énigme est résolue.] Österreichische Musikzeitschrift 2009.64/2, 4–17.

Teleki Blanka és köre. [*Teleki Blanka et son cercle*], Válogatta, sajtó alá rendezte, bevezetéssel ellátta Sáfrán Györgyi, Kriterion, Bukarest, 1979.

ANNEXE

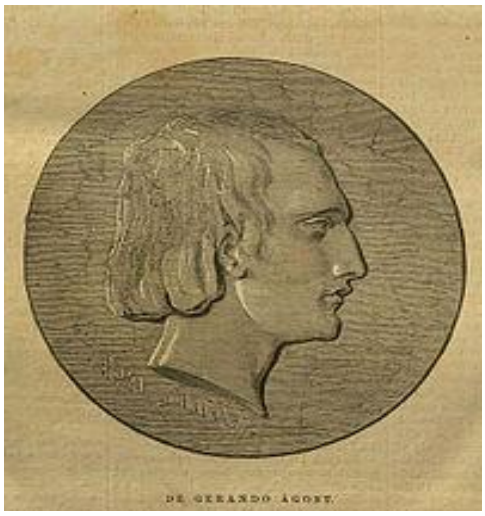

Figure 1. Auguste de Gérando par Blanka Teleki en 1840[16]

Figure 2. Emma Teleki- autoportret 1831

[16] Toutes les images proviennent de l'Internet.

Figure 3. Teréz Brunszvik, la tante de sa femme en 1860

Figure 4. Josephine Brunszvik, la tante de sa femme, 1800

Figure 5. Blanka Teleki, sa belle-soeur, 1845

Figure 6. Antonina de Gerando, la fille de Auguste de Gerando et Emma Teleki

Figure 7. Chateau Teleki, Satulung, Roumanie

Figure 8. L'Institute De Gérando, Cluj, Roumanie

Figure 10. Château Brunszvik, Martonvásár, Hongrie

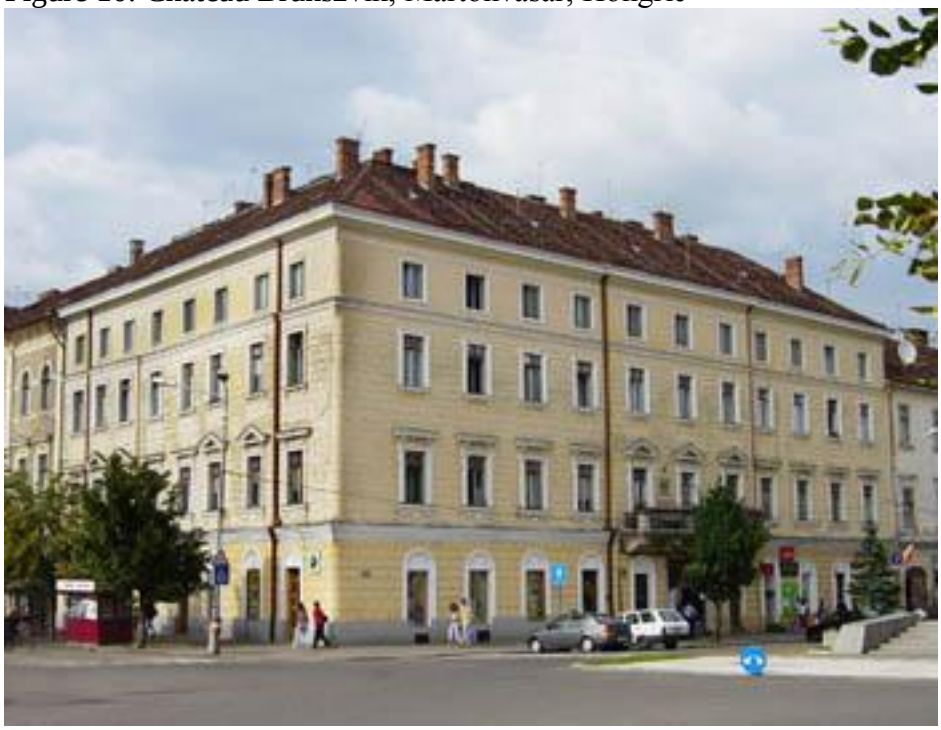

Figure 11. Maison Pataki-Teleki, Cluj, Roumanie

FOR AN ANTHROPOLOGICAL STUDY OF THE POPULAR CUSTOMS AS A FACTOR OF DEFINING THE IDENTITY OF A NATION

Ştefan Lucian Mureşanu
Prof., PhD, „Hyperion" University of Bucharest

Abstract: Many times, I asked myself who influenced who in this evolution of european culture and civilization and if popular customs, specific to each nation from this continent, accepting Europe in discussion, were, in the beginning, some more elevated then others, because we know, from the world's history of civilization, that man was born in the unknown. The steps I took, in this field, for more than twenty years, started from studying compared popular literature and towards artistic creations of some nations from Europe, noting that all worldwide nations had an easy way of developing, and anthropological studies proved this. Of course, in this essay about the anthropology of popular customs as a factor of defining the identity of a nation, I will especially deal with popular latin literature and its effects on other popular literatures, if they were or if that particular nation had contact with the roman people and, more importantly, of the popular romanian literature as a unique inner speech through all that could give to this nation the words: longing, mourning, carol.

Keywords: spiritual universe, tradition, nation, identity, environment.

Motto: The family is a community bound by blood, customs, space and destiny...One is introduced in a family and lineage through blood, custom and destiny. These ties can not be broken by anyone unless they break the natural laws. (Iuliu Moldovan)

1. Influences of the traco-roman culture in romanian popular customs

To the great despair of many, the Earth stayed as God created it: Round. Something round has no

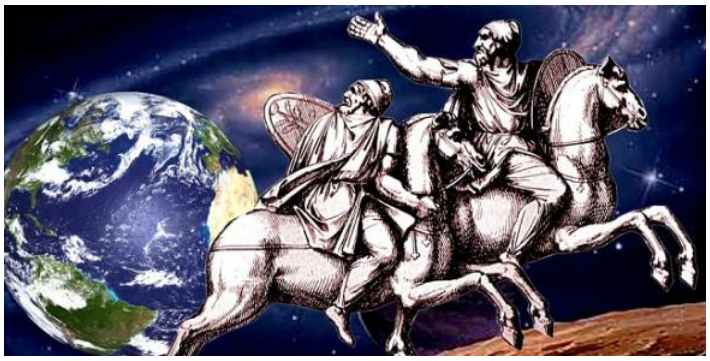

edges, but a perfect shape of the environment that enabled the development of a unique civilisation through long historical periods of time, which we called „the world's". The world, from the offering of the free will law, tried to get into the depth of Earth and, through the entire natural experiment, offered by life itself, man, from the world which started without knowledge to seek and discover that which is hidden by light, started to place in his mind the things that he defined as activities, and the science of dwelling into such actions, which he diversified, was named knowledge:

"The conscience field is the product, the creation of a finished world, which has a moderation - similar to that of a painting or of a musical or poetical form - it gives off through its

intimacy, an esthetic fascination which is that - (...) - of its own architectonic self." (Ey, 1983:136)

The only link between human and Universe is the mind, the brain which created real images of some imagined pictures. Therefore, man was left dependent of sky, gods, and God and realised, in the elevated antiquity's time, that from there, from the sky, descended the one who created the image of creation , transforming it in matter of inspiration and knowled. In the history of birth and development of the world, there were great civilisations which created material and spiritual images and gave a name to the unknown, exactly through this link of some, initiates or great scholars felt so close to the energies of the Universe, that the unknown has become for some of them the knowledge of life's secret. The images of the imagination deemed themselves through literature, music, art,architecture, maths, but also in history, biology, and all sciences. Nothing was created on Earth or inside one's mind without the help of the Universe. Everuthing has defined itself through thorough knowledge of images imagined of the imagination, materialised in customs by the existing entity called human, customized as people, through the superior evolution of the mind, inside mind of all environmental manifestations. The environment was an important item in the customization of the testamentary and confessing people of a community. Wasted by existential needs, all over the earth, people gathered their groups in unitary communities and developed as folk at first and then as nations. The environment was the one that gave the possibility of bringing knowledge to man through science and so, the world started respecting its scholars, people who illuminated them by word when darkness' evil got a hold of them, subjugating them with their own weapons of infatuation and ignorance.

Popular customs were and will be the key, the wise seed of keeping an identity of people. Spiritual identity was kept due to the environment and it was the one which opened the doors for men to enter the spiritual universe of those communities, differentiated as a good thing for their social development in historical times:

"...The intimate beliefs of the people, the customs and its manners, sighs and happy moments (...), all through which the spirit of a nation manifests itself, its habits, its ideas about itself and the world, its unwritten literature, thousands and thousands of features, with roots in its heart and with sprouts in its voice." (|Hasdeu, 1970:29)

Many times, I asked myself who influenced who in this evolution of european culture and civilisation and if popular customs, specific to each nation from this continent, accepting Europe in discussion, were, in the beginning, some more elevated then others, because we know, from the world's history of civilisation, that man was born in the unknown.The steps I took, in this field, for more than twenty years, started from studying compared popular literature and towards artistic creations of some nations from Europe, noting that all worldwide nations had an easy way of developing, and anthropological studies proved this. Of course, in this essay about the anthropology of popular customs as a factor of defining the identity of a nation, I will especially deal with popular latin literature and its effects on other popular literatures, if they were or if that particular nation had contact with the roman people and, more importantly, of the popular romanian literature as a unique inner speech through all that could give to this nation the words: longing, mourning, carol. Do we meet these terms in any other vocabulary of Europe's nations or even the world's, in the spirituality or traditional customs? Are these terms expressed with the meaning that can be felt through popular romanian spirituality? Are the thracians older on Europe's lands than the romans or other nations with a different spirituality than theirs? Then, I ask myself, how did these differences appear and what was their purpose and I will answer to all

these questions in the following lines. Certainly, the roman nation was the one who brought the growth of the european people's civilisation, the integrative dimension in form and a fact of knowing through science. If we talk about culture, we must dwell deep into the evolution and development history of each nation and this study can not be expressed in this study which has another reasearch topic. As a philologist in the field of ethnology and popular literature, I will focus my attention on the way of preserving traditional customs as sense and representation in folk literature, where the talent of the anonymous creator layed out the historical past through uttering the word and the perception of mind to produce usefulness, then beauty as a value of the imagination of village people, initiating pleasure as a superior form of admiring man. We could say that folk literature, appeared at the same time as the everyday chores of the one who became creator and useful to its own creation:

,,It would be wrong though to believe that the establishment of the Iron Age (here we refer to the VI century b.c.) would be explained only by the arrival of the scythians. The main population of the Balkan peninsula, north of Greece, kept on being formed of local tribes of thracian farmers with a high level of development. The bronze objects and especially the gold objects found in Romania prove a quite developed technique. The use of some iron tools was known in the Danube Carpathian countrieseven before the scythians arrived." (Frantev, vol.I, 1959:630)

A skill and a talent born in people, an artistry that made the community recognize that everything they owned, at that moment, was theirs, the objects being part of the patrimony, and the members of the community were custom carriers through time, the loyal transmitters for the descendents. They consciously exploited the existing spiritual heritage of their ancestors and defined art through the power of creation and divinity. Nothing ever existed in the world that had no connection to divinity and it has been observed that all tools and machinery found in the peaceful life of a man, in all historical ages, had a connection to divinity. In fact, each human activity was a step towards new discoveries, and for this they thanked inspiration for giving them the possibility of creating the needed tool and machinery.

Customs were about to become the material and spiritual present of our ancestors, a reality for which they lived and wanted to exist and fight, if someone, beyond their community's borders tried to destroy them. Customs can be transmitted as long as they live inside the senses of those who were born for them and exist as long as descendants exist. In case of forgetting or neglecting them, the identity of that nation is lost, it becomes a world that mingles and is delirious among the misunderstood whispers of those who increase loss. From that moment, the inside conflict of the denationalization appears, but also the ignorance we might say of superiority of some nations against the existence of other nations. In fact, a materialized impression through the right to lead the one's at a loss of identity, by oppression, a confiscation of material and spiritual goods which lead to the gradual distruction of customs and faith of a nation. We know, from the world's history, what the christians of the first centuries went through, after Jesus' death, an age os cruelty with which it has been attempted the destruction of christian followers, dehumanizing man. The man as a conscious product of a culture. I wonder what dominated those strong people of that time to kill so horribly people that had an entirely different religious conviction than themselves. Maybe superior and much more convincing, for

which reason, in the historical time of the society evolution, it has been proved that christian education succeded, through the power of faith and confession and became one of the most powerful forms of religious education in the world, based on an ancestral moral and proof of good both in the phisical contruction of man, but also in its educational side. Let's not forget that in the human history there were also great mistakes of participation, remembering the horrible crimes of the crusaders, In the name of Jesus, the symbol of peace, on arabic lands. Attittude mistakes and the infatuated thinking of the catholic priests was and will be unforgivable in history. In the name of the One who all his life preached peace, understanding, love between people, the villains began using this name that created a cult of kindness to be a simple name of vengeance, of the human fall, a hatred among religions. Then the inquisition, the vengeance disease of those who thought of **Trajan's Column – Rome** themselves as gods, the wars and many other such distructions of the human existence. Folk literature has been created after these battles without answer, where death harvested lives after lives and appeared, carried through generations in the memory of those who created mourning songs when their loved ones were killed, songs of pain, of love for those who were leaving and who knew if they ever came back, of missing the country, parents, children and of the wife that stood alone in the beating of the decisive time of the wealthy ones. Folk literature was not giving any hope for improvement or of straightening things up in the creation's content, that people will live better, but only searched to comfort the inner pain, the real pain of one who created art and interpreted it for those got close to the word inside it. That is why, folk literature has developed on multiple steps of evolution of the human society because it, the popular creation, was verbally carried by the

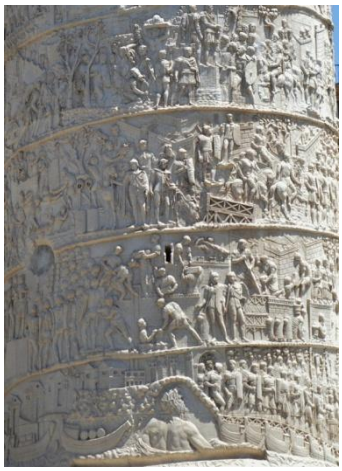

pain struck man, the giving of talent, the divine grace made the one who recited or sand the popular creation, in fact that of everyone, to be added with the pain of the receiver as a gift to be its master for a short time. The changes were completions in the content of the study, images that scrolled actively, at that moment of reciting or memorisin or that artistic popular creation, by the popular reciter and where the unwinding of actions caught another outline in his memory, additions of his imagination or copletions of that well known study subject or lived by the folk creator.

Maybe better, maybe poor, as we will find in the romanian folk literature, in the more than a thousand versions, the modified content of the ballad ,,Miorița" or of the ballad cicle of Novăcești. Modifications found in the content of different versions are also seen in european folk literature, for example, the popular french poem ,, Chansons du Roland." Content modifications have been found also in ,,The song of the Nibelungs", german folk literature, in ,,Igor's army song", russian folk literature or in the poem ,,Beowulf", anglo-saxon folk literature. This anglo-saxon poem has been considered, until the thorough research of the literary exegetes from the beginning of the XIX th century, a tale with fabulous representations but research showed that the content are valuable narrations about the english history and not just a fairytale. European folk literature's masterpieces can also be seen at the serbs, anonymous poems about great prince Lazar's bravery, in bulgarian folk literature and of course greek folk literature. There are differences in meaning, of national feelings, of understanding and of gaining awareness about everything that meant ancestral traditions and customs of a nation in the conscience of another nation:

,,...The always living phenomenon of popular spirituality, imbued with the sacred and tradition, contributed to the birth of habits and maintained their continuity in our historical space, assuring them that climate of folk layer, where existing archaic forms have been protected from secular erosion, keep their integrity and assuring the circulation in the traditional society. From this point of view we can say that perenniality resort of the traditional forms are found in the strength of tradition to maintain itself in history."(Cojocaru, 2008:10)

Keeping traditions and their perpetuation through time as old rituals of event prevention, prechristian ceremonials, spiritual holidays, free standing, which were present at the beginning of national cultures, and have been the foundation of the entire modern culture from today. In the way that they respected the ritualistic unfolding, of love and appreciation for all they knew as mysteries of existence, it is observed the customization of an ethnicity from another ethnicity with which they took contact through the passing of historical time. They completed each toher and diversified the attitudes and features from birth, evolving, through elevation, to a new concept of life. In fact, these completions where nothing more than ritualistic approaches of some interruptions in what was at some point common to the human society. Migration produced, for a while, continuity for the common ceremonial manifestations in the first development, and the surrounding environment was the one that gave diversity to ethnicities, the call for a new linguistic code, for the newly occupied territory. Everything lead to the perfection of a new way of life, of a new conscience tied to tradition and a new education that they held from the elders of those borders about the history of customs and traditions and the way how they imposed these rituals to children, as a sacred debt of each member of the community. But, the entire environment was the one who produced, in the human evolution, lack of sensibility of some infatuated nations, through lack of communication, and made Europe be delimited since the appearance of the Middle Age nations, on large areas of interest. Areas of influence that handcuffed the development of culture and civilisation of some european communities, because those in the west teamed up with states found under the prtection of the 1054 split, when the eastern european nations stayed under Constantinopole's influence. These Christian nations, large enough by number, but helpless, after the retreat of the roman army, fell prey to the migrative ethnicities: goths, huns, celts, slavs, bulgarians, hungarians, pechenegs, tatars. After 1300, on the pedestal of static nations, rightful owners of the central east european borders, with a peaceful evolution and development, aggresive people of the asian steppes turned to their settlement and to cruelly owning all these euopean communities, that started forming into small states, after the dismantling and falling of the western roman empire, in 476, but that had the misfortune of becoming vassals to the new gigantic states united into empires.

With all the respect for the latin culture I can not say that there ever existed a latin folk literature that could influence the popular culture of the defeated states and, I will motivate, in the rows that follow this cultural deficit. Romans had an extraordinaru evolution, that put its mark on the great culture of the world, in domains where they used an advanced technology through the power and the wish of development of educational institutions, culture and imposed inside the empire laws and a demeanor that powered on the superior step of civilisation in that age of evolution and development of human society. But, their column was placed on a pedestal already formed by nations of europe and of the world, themselves being a nation. I mention only that among the first writers of latin there was, in fact, a greek named Livius Andronicus who lived in 280-250 b.c., who came from the greek locality Taranto. From him there are left some inspirations from greek tragedy. Indeed, greeks had at that time a folk literature like all static nations from the Carpathians, Balcans and even Urals. Romans settled on a pedestal of culture

and civilisation of these stable nations, like the one formed by the greeks, who had an advanced culture and education, but also the thracians, loyal keepers of popular traditions of life, battle and historical. Romans had the respite, financial power through all the war captures, and created themselves in the silence of the empire the culture, founding schools for poetry, rhetoric, moral like the greeks, but greeks were late in the ongoing development of their society because of the defensive wars, but also of the agression against those that wanted their borders and values.

Romans had as a base, for the culture and development of society's conscience, the popular culture of all nations defeated in battles where they used advanced battle techniques, perfected, inspired from the technology of nations they owned. Schools from the roman empire prepared not only fierce warriors, but also strong analizers: historians, engineers, technicians, architects, estheticians, rhetoricians, literats etc. talking about the battle itself, about benefits that the leaders of the empire were going to have. There were special military schools that prepared young roman citizens, future officers, as doctrinaire supporters of the empire's policy of seizure, imposing certain demeanors for the roman officer status,superior to any other ethnicity and they opened them horisons of affirmation in thier careers. The same superiority conception procedure was used in all superior educational institutions of the Roman empire, waking up in the citizens the feeling of pride and toatal respect for the roman nation's traditions, a patriotism of intelect. Noteworthy is the fact that after 212 a.c., Caracalla's constitution, the imperator of Rome, provided that all citizens of the empire, born free, to be able to benefit of the hierarchies of time if they proved loyal to the emperor and empire. This law made it possible for many citizens of Rome, of dacian ethnicity, to get to the highest hierarchies of power. Regalian, the great nephew of the dacian king Decebal, will become king proclaimed by the roman army that he lead, around 261 a.c. He is the one who, along with his wife Sulpicia Dryantilla, a woman with a dacian name, will make a new coin in the danube area. The byzantine historic Zonaras writes in his study that: "Aureolus was from a getic country, named until late Dacia, and of obscure family, being at first a shepard…". He will be proclaimed emperor of Rome by his armies in 268 at Mediolanum (Milano). Another roman soldier of dacian origin, that goes up the high hierarchy steps of leadership of the empire's army is Galerius Maximianus, who ruled between 292-311. He followed at the throne after king Deocletian, whose protege he was known to be. Historical documents write that Galerius Maximianus was born in a village close to Serdica, city of Sofia today, his mother, of dacian origin, came from the north of danube, from the Traian Dacia. Historical sources about Resca city, Olt county, say that the romanised name of Galerius' mother, Romula, comes from Dacia Malvensis, Oltenia region, from the Romula city. The one who will confirm that the dacian king's mother is of dacian origin is the christian writer Lucius Caecilius Firmianus Lactantiu (250-325). Because the sources, both anonymous and those of the age's historians remember of facts that could be lost, is the merit of the village people's memory, who transmitted it verbally, generation after generation. Today, it would have been very difficult for us to talk about a contribution to the cultural fact, social or historical, against what could have meant for the european society, the thracian world from where the geto-dacian nation has its origins, if there were no testimonials. Another roman emperor of dacian origin is Maximus Daia or Daza, nephew of the roman emperor Galerius, the son of his sister. About him it is written that he was born in Aurelian Dacia, south of danube, and because of his strong character and his knowledge on battle tactics he will be a part of the empire's tetrahiatus inherited after Galerius' death. The tetrahiatus was a new political form of leadership of what was left of the Roman empire, with four emperors, from which two constituted the superior rank of the dinasty, and the other two the inferior rank of the tetrahiatus. We mention the fact that all four emperors of the

new empire were of dacian origin, among them the one who was going to become the king of Constantinopole, Constantin.

European folklore, in entirety, is a simbolistic creation, full of sensitivities, subtle perceptions of the imagined image of reality in creation. An artistic view on the way in which a construction could be made, whether it was material, for example a public bilding, or spiritual, a monument of historical realisations or a divinity, as a fundamental feature of the european spirit. The artistic calling of the popular creator, from **Thracian religion – mythology** wherever he lived in Europe, manifested its interest towards the esthetic of creation, beauty as divine, even from the eldest times of the beginning of development and evolution of man and his concerns. In the activity of processing the wool thread, for example, so common and specific to the people who lived in the mountains who were busy raising sheep, flax and hemp, being growers and beneficiars of fabrics with embroideru stitches and a remarkable finesse and a symbolism tied to tradition and the meaning of religious holidays throughout the year, that they lived through and respected their ritual as a way of importance in life, were the ones that gave the popular clothing of the european nations and a great variety, elegance and rafinement.

The concerns of village people also manifested in the artistic processing of wood, stone, and metal. During hard times they built their fortifications and technologized defensive systems for fortresses and monasteries.

In architecture, the doric, ionic, corinthian styles at the greeks influenced the roman urban plan that had as a base greek art. Made as a sugestion of the state's power, roman art was dominated by a conscious spirit of usefulness and practical in the life of citizens of the roman empire, proven fact in all roman conquered states, through the building they made. We could say that in the roman man's mind, there were no borders between states, because this empire was a modern nation, with democratic laws, formed by the people of the world. We see, however, in the philosophy of their thinking, considering the roman nation superior to all other world nations they took contact with. We must remark that it had a meaningful passing into the civilised evolution of the world's history, taking steps and elevated systems on the rows of civilisation and provedextraordinary tenacious in cultural development: literature, theater, sculpture, architecture, music, medicine, astronomy, astrology, gastronomy, also in techniques of building battle weapons and everything that meant equipment for the army. We must take note that, toman architects were inspired by both greek art as well as etruscan in urban planning, using daring plans and projects, marking in the urban planning history the drawing of streets with sidewalks, for pedestrian traffic, but also the sewage installations of the capital, Rome, as well as the cities of the roman state. Remembering the plan to build a public market, as a civic center of the centre, this organisation, freestanding in these stable nations, we meet, in fact, also in the dacian plans, but also in the europen nation's villages, through the village hearth. At the village hearth elders met to debate important problems of the community, at the decisions that made the cohabitation laws and where, at the elder's advice, were sanctioned deviations from the traditional norms. In the village hearth, or civic centre, also met for celebration of different events or for traditional holidays.

The idea of decorating buildings with paintings and mosaics, by the roman builders, originated, at the beggining, both from greek workers, freed from slavery, as well from the conquered people, used at rising those imposing buildings or the Ancient Rome's monuments, artisans who had proven, in time, the aesthetic taste of masters of domains sophistication, of those schooled and ennobled roman citizens. Among skillfulled artisans who have given so much brilliance to the great roman city there were, how ive said above, builders originated from the rows of the people brought to slavery from the great Dacia's regions.

All that has been created through history had proven that the dacian people has been gifted not only with a remarcable soldier heroism, but also with a special inclination towards art, literature, music, dance also in building (Dacian wall), creating its history not only through battle, but also through work and poetry.

The romanian folk creation, inherited from the Thracian ancestors, from where the Daco-Getae came from, was a continuous weapon against all kinds of injustices, social and national opressions which the Dacian descendants faced, over the centuries. This kind of objection can be observed in all of Europe's folk literature, and objection that crossed, equally, both poetry, as much as traditional epic literature, from doina to fairytale or poem:

"I would go, i don't know the way/ But the sorrow taught me/ I would go, i don't know the path/ But the grief taught me". (Anthology, 1953:198)

The Thracian Kings, which are being talked about by the Antic's Greece historian Homer, the exiled poet Ovidius or the landowner poet Vergilius, as much as, largely in his historical creations, the Imperstor Caesar, have shown that at the base for creating the great elevated ancient empire have been all the cultures of the ancient nations of Europe. These folkloric cultures of the European village world were the base for the great culture that increased the modern evolution of the world and has given the possibility of forming the later nations of Europe. Some of the historians, linguists, ethnologists or biologists have been trying to name and define the superior nation of our continent and, in all their theories based on nothing, have failed, labeling untrue superiority of any ethnic group in its birth and culture accumulation. Regarding the new conception about a civilian life style we truly meet at the roman nation wanted to be a modern state with acknowledged principles and morality. We know that a theory does not define a fact, it remains just an opinion, an idea that could become, at some point, an ideology yet still ideas, still words, not science.

Speaking about roman spirituality, its enough to remember about the Roman Pantheon, in which gods were correspondents to Gods of European people and where some heroes, declared as belonging to the roman people's memory, they were children of the heroes of other people. Borrowed in their literary creations, by the great latin poets, to be fair, from the people's cultures that the roman army power has gone over, establishing spirituality into the traditions of this new nation, through the lofty culture they were holding at that historical moment of the human society civilisation, where literature, painting, sculpting, architecture, but music too has made its mark over almost all the world's cultures. It is enough to loot at our Roman School, the claims of those academies of superior learning in training the youth who were to become a Vergilius, or a an Ovidius, a Domițian or a Caesar, an Antonius or a Traianus. They were learning and were imposing on themselves that vision of the elevated winner who requested the *barbarian's* respect. They have influenced the defeated people's culture but they also forced the Roman Culture over the culture and social development of all the warrior nations of the mainland. No one can deny the overwhelming importance that the Roman Empire had over the European world in the cultures and civilization's development but this culture was set over the native one, of the

nations who had spread their army's authority and for which lots of innocent blood had been spilled. The intelligence formed, with so much care and civic liability in the Ancient Rome, brought a significant good the all the European and World's nations, both through the way they imposed their own culture, and assimilation through mixed marriages of the conquered people. The Roman Legions were highly trained attack troops and had between them soldiers recruited from all of the territories that were occupied by force. In fact, what was or what is a territory for an attacker? An imaginated image of an imagination which, the ones who lived behind the impression of a dividing line, were convinced they could live in peace. The impression of peace is a peaceful man's act, who does not hold in his conscience inner battles, this man who belongs to all and to himself wishes and shares the silence as an elevated boost of education, because in the peaceful life it is able to make and create the good's product. At the time when the roman imperators wanted more then the savings of their own lands, for feeding the many inside the empire, they were searching and spreading robbery as right of the winning attacker. They were conquering and initiating art as base for civilization of the roman man in barbarian world.

At an Ethnology class, speaking about ethnogenesis of the romanian people and, of course, about latinity, but about man as product of a historical imperialist nation too, I asked the students if they had pozitive feelings about thieves, murderers, rapists. It was expected their blaming attitude towards these acționa because, united, the hall's voice was heard like a disgusted mumble, hateful to all those actions of those men which some of them said it was caused by some behavioral imbalance, frustrations, conscious or unconscious mental complexes, as a result of a psihically abused childhood or teenagehood that lead to these kind of horrible behavioral acts. And, however, i continued, through history it was some of these who ruled the nations through a time of special development of culture and world's civilization. And for all they have done, the world had forgot or consciously wanted to forget these leaders brutalities, allowing that in history, the heads of their sick minds to be covered in congratulations. The students were looking astonished at one another and waited for my conclusion: *Politics requires a great consuming of energies of an ambitions of a group who believes, at a certain point of its evolution, that the idea that united them could solve all the needs and interests of the world, sacrificing the historical time through armed battles, even important people of that time, destabilizing orientations, getting to what i was highlighting earlier, worldwide disaster. Politics is not a culture, it is a manifestation of followers which more or less interesting or interested of that something that could lunch them on that higher step of power. It is the right moment for confusing the community, the moment of the orientation power of the awarning word, rethorical we could say, declamation which impresses the naive through affirmation in the psychic emptiness of greatness illness.*

The big commanders of the world, of all the times, here we make reference to the Roman commanders, being the theme of our subject , schooled for this kind of important future missions of everything known as evolution in human civilization, by recognized speakers of the declamation history, extraordinary men of letters who, in a favorable moment, they put on the Rome's throne people who became kings of the world, those who decided the oppressed people's destiny. They were powerful men who extended their power trough fight, often uneven, killing those who resisted, using after everything that meant to be the propriety of the killed one : wife, earth, family, in one word his whole heritage. That if they weren't all killed , no matter their social position. And , so, the crime, the theft, the rape are defined as courageous actions of those who gloried in with them as feats. How hard it was for them to climb in the historical time the steps of culture recognition, of their customs, the conquered and then opressed nations.How

much disappointment for those people's followers of their ancestors history loss, of their true identity.

2. Sense and insight in the meaning of identity.

I thought people's romanization problem brought under all nations of Roman king's domination was seated on a system of historical and linguistic rules who didn't need additions, that everything was studies and that my ancestors closed that problem by their works of history, archaeology, linguistic and anatomy. Ithought , iss really true, but I wasn't convinced that their science wasn't free of some certain insterests of political rulers of that time and that it was deep enough that it wasn't necessary another researches and through studies. Now , in this century beginning, I muster the meanings,Ii try to understand the ideas, the parallel subtel expressions of those who leave it on purpose to fall below some signs who their ancestors had to observe below other light coming from dark and to offer the due attention. The time was the one who had the patience, like in the novel of MarinPreda, with the paysans: the house, stable, fowll cages, animal's meadows and house's vaults warehouses buildings, where they deposited the aliments for personal needs, the garden of vegetables, the orchards and the fields filled with outgrowth, for harvest, from where the bread was supposed to bake in the hot special hearths, like a treat of life's richness given for their divinity work. All those European village people's concerns were the cultural and social evolution's testimony of their community, the people they came from , source of participating and exprimating inspiration by the value change itself that they consciously or unconsciously did behind the unwashed attacks of the migratory ethnicities. That was some kind of barbarian communication between the static and mobile communities that were supposed to transmit in their settlement's way, the gained knowledge from the people they passed by, harassing them. That communication will make that over Europe to powerfully dominate the christian religion.

Divinity was the supreme power, no matter where man was given to live on the Earth. Through all the activities that constituted its existence, the village man knew and acknowledged from its traditions and habits which were transmitted by its ancestors, that he is looked upon the skies, guarded and let to the right path of life, when he humbly bowed in front of God and with kindness before its neighbor, unpunishing him. The land of Dacia was, after the king Decebal's death a crossing land for all the blood thirsted migratory peoples for destruction for what it owned, at that time, the material and spiritual patrimony of the Romanian Wallachian. Thus, slowdowns of the material developments occurred, during the period of time of the social and cultural evolution of the population which occupied the forefathers lands from river Yew to the Dniester river, from The Carpatians to the Black Sea and Danubes. The Dacians had their secrets which the exegetes discovered in all the folklore transmitted to the descendants and cultivated in the species of folk literature:

"It seems that Doina was the name used at Dacians of Mars or Bellona, for with it starts all the songs that remember the valiant feats of war and all the introductions which the Moldavians start to intone a song." (Cantemir, 1983:341)

Romanian people's theories of ethnogenesis, especialy the unmediated support of latinity, divided the researchers in three big groups which dealt and deal with the study of Romanism, the formation of the language and Romanian people. The first group belongs to the supporters of full latinity, total extintion of patrimony of the Dacian people, those from group two support dacism as a form and own of the Romanian people, and those from group three support that tracism as a defined group of origin of all Wallachian communities – Romanian people from Europe, the ethnologists which asked those from the first two groups what are we going to do with the Wallachians – Romanian people from Bulgaria, Hungary, Serbia, Macedonia, Ucraina, etc.! Where is the latinity in the language and the life concept and where is the dacism in these romanian people situated across the current boundaries of Romania? Are we conscious by the fact that in the nature of things a crowd of people can't lose its identity if they conserve it through language and traditions and it's impossible not to be transmitted oraly from the eldest to the youngest member of the community. In count Nicolae Bethlen's consignments, regarding ethnic phenomenon from Transylvania of the year 1662, were found observations about the ethnic traits that belonged to the Romanian people from that part of the territories that fully belonged to the Thracians, considerations which developed the fact that ethnicities have attitudinal particularities which differentiate one from the another and also, defines their identity:

"There is in Transylvania a pastor crowd which lives betweeen hills for centuries and which does not meet with other nations, their villages are like little republics in which the priest is in charge, and also, judge. […] Their clothing is as the one depicted on the Trajan's Column, as the Dacians had, back then, pants, shoes and suman." (Anuar ICED, 1989:5)

The findings of lots of foreign researchers, interested of their lifestyle, descending to the beggining times of development and evolution of the Wallachians, proved that traditions are ethnic identity cards, and that no matter how much it was wanted in the history of civilization of human society, a denationalization can't be done in its entirety as long as there are transmitters of traditions and preceding conservation of habits, of all traditions which bonds them to the rites of passages of the forefathers, by the whole cultural heritage material and spiritual of own ethnic group. I stressed, in various works, and I support the fact that there are similarities between traditions of people community and that at its beginnings, the human society had a starting point, a unique territory with a simple way of life and that only the enviroment was the one that diversificated their culture, making their traditions unique. In the warm areas of the Earth, people were living naked most of the times, in conclusion, footwear was not needed or a diversification of clothing, and vegetal nutrition gave them another natural increase. In the really cold areas of the Earth, man diversified thick clothing, sacrificing animals from the area for their warm fur. Only those from the temperate areas, like our Dacian ancestors they have designed port according to the seasons of the year. They brought different kinds of clothing, after the season which embraced the environment: the winter one, with clothes made out of thick fabrics and even fur; the autumn one, from warm fabrics processed to prevent the passing of heavy rainddops through the clothing that they wore; the spring ones, contained a gentler outfit and lighter in comparison with the summer clothing where women with special embroidery, colorful and in shirt of the male, caught in the middle with a wide belt made out of wool or leather, were very used. Romanians are the only European people who made their own girdle or chimir from the sacrificed animal's skin. It is mark of manhood, of bravery and of sacrificing ritual, which i have talked more in an essay published in the volume „Ritual fact, sense of the mimetic gesture in the study of applied ehtnology" but further i will quote that:

„...ethnocultural phenomena developed by the so dynamic popaltion of the romanian carpathian regional had constituted a specific contribution in the multiforme process of communication and mutual south-east-central european transfera" (REF Tom 30, Maier, 1985:85)

In conclusion, how could we define the ethnic identity otherwise than a fact realised between the conscious psychological structuresand systems through a social group can express itself. Identity its a sum of identities, a type of local localization, rural or urban which contains the self values. Identity its the mark of individual's particularity as a member of a group from which he borrows from birth or education characteristics of that group. He posses them unconsciously but he can shape them consciously. The rural community was the one that shaped the villager after the customs he inherited from generation to generation. With the detachment from the group of the individual, he will be aware of the emotional load of his character, inherited from the social group he belongs to and he will try to highlight only those attitudes that are closet to the new group he wants to belong to:

„For these reasons the romanian folklore phenomenom can be appreciated as one of the richest of this kind in Europe, also being the beneficiary of some customs with roots in prehistory. Straight succesor of the oriental latin culture and language, in fact direct descendant of the great culture developed in the Eastern Roman Empire of latin language, the oral traditional romanian culture is giving even today, for the folkloric archeology studies, a rich and well preserved source for the knowledge of some old structures and specific meanings of the oriental latin culture." (Ispas 2003:52)

Cases of non-integration always led to the individual loss and its weighty psychological recovery, whereit was not possible, but yet guilty of the situation was always the society.

Today's Europe man is searching for the path of integration, identity remained just a distinctive fact of character, attitudinal. The modern world rejects the barriers which lacks of communication and border the reason for that they are aware that exist, the desire to be free in a free world, with no prejudice and always search for new models of people which look passing through life, true values in a different way.

BIBLIOGRAPHY

Cantemir, Dimitrie, *Description of Moldova*, Academy Publisher, Bucharest, 1983.

Cojocaru, Nicola, *The History of Romanian Customs and Manners,* vol. I, Ethnological Publisher, Bucharest, 2008.

Ey, Henry, *Conscience*, Scientifical and Encyclopedial Publisher, Bucharest, 1983.

Franțev, I.M. & colab., *Universal History,* vol. I, Scientific Publisher, Bucharest, 1959.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Etymologicum Magnum Romaniae, The Dictionary of historical and popular romanian Language (*Chosen Pages). Edited by Andrei Rusu. Introductory study by Paul Cornea, I, II, Bucharest, 1970.

Ispas, Sabina, *Oral culture and transcultural information*, Romanian Academy Publisher, Bucharest, 2003.

Mureșanu, Ștefan Lucian, *Faptul ritualic, sens al gestului mimetic în studiul etnologiei aplicate (narațiunea ca discurs în prezentarea faptului ritualic)*, Editura Singur, Târgoviște, 2015;

Mureșanu, Ștefan Lucian, *Taina cuvântului în literatura populară și sensul obiectului ritualic în etnologia aplicată (studii și cercetări de teren)*, ISBN 978-606-744-106-2, Editura Singur, Târgoviște, 2016;

Lewis, C.S., *Christianity reduced to essences*, SMR Publisher, Bucharest, 1991.

- *Ethnological and Dialectological Research Institute Yearbook*, Series A/8-9, Scientific Sessions Comunications, 1987-1989, Bucharest, 1989, Vasile Vetisanu, Ethnic argument and national unity, pg 3-11.
- Ethnografy and Folklore Magazine, Tome 30, no. 1, Radu Octavian Maier, pg 82-85, Romanian Academy Publisher, Bucharest, 1985.
- *Popular poetry anthology, Arf. Folklorical Cluj, ms.477, pg.17, Minerva Publisher, Bucharest, 1953.*

CREATION - THE ICON OF DIVINE BEAUTY.THE PARADIGM OF MAN'S RETURN TO GOD

Viorel Cristian Popa
Assoc. Prof., PhD, Theological Orthodox Faculty „Episcop Dr. Vasile Coman"
University of Oradea

Abstract: In our study we want to draw attention to the fact that the young Christian generation, dominated by the exaggerated desire for quick financial gain, career, temporary telluric interest, is increasingly manifested by religious indifference, ignorance of authentic Christian teachings and traditions. We consider this to be a matter of concern for contemporary society. Therefore, we should sound the alarm regarding the return of humanity to the springs, at the dawn of creation, precisely to realize that we are the work of God and that the ultimate goal of our life is the likeness of the Creator. If we are not aware of the wonder of God's creation, with man crowned among creatures, we risk moving away from the Creator and not completing the purpose of our existence. Only to the extent that we consciously realize that God created us for Himself and that our soul longs for the final encounter with Him, only then will we gain rest in Him. If this is not the case, religious indifference will be a great danger to the Christian Church and to humanity in general. A vigilance of conscience is necessary, so that, observing the beauties of creation, we come to the conclusion that the created world "very good" is the icon of the Holy Trinity and that, by virtue of this, it undoubtedly presupposes unity, edifying cooperation and love.

Keywords: creation, icon, beauty, harmony, awareness

Într-o lume mult secularizată și cu tendințe galopant secularizante, în care Dumnezeu parcă nu-și mai găsește locul și rostul și unde generația tânără, în ciuda studierii religiei în scoală, se îndepărtează tot mai mult de concepția autentică a existenței, este necesară o readucere aminte a faptului că universul, cu toate frumusețile și armonia lui, nu este altceva decât opera creației lui Dumnezeu, o icoană a frumuseții Sfintei Treimi. În această icoană sublimă, omul este coroana creației dumnezeiești, este microcosmos, așezat pe piedestal, în macrocosmos. Așadar, iubirea divină a atins apogeul în momentul în care a adus la existență pe om, printr-un act special de creație, ca ființă capabilă să se bucure de tot ceea ce lumea îi oferea, capabilă să se împărtășească de bunătatea dumnezeiască și să participe în mod conștient la ea[1].

Omul modern nu pare a fi dispus să mai facă efortul de a înțelege această realitate pură. Tehnica modernă și inteligența artificială îi ocupă tot timpul și îi ia locul în anumite domenii de activitate creativă. Prin acestea, omul însuși tinde să devină el însuși robotizat. Ca să nu fim înțeleși greșit, trebuie să specificăm din capul locului că nu desconsiderăm dezvoltarea tehnicii moderne, doar că ea se cuvine să vină doar în folosul omului și a întregii existențe create de Dumnezeu.

[1] Vasile Doru FER, *Păcat și mântuire în lumina revelației biblice vechitestamentare. O abordare exegetic-teologică. Răspuns la provocările lumii contemporane,* (Sibiu: Astra Museum, 2018), 32.

În loc să rămână robul lui Dumnezeu, într-o libertate deplină, el, omul, devine, într-o libertate greșit înțeleasă, robul propriilor capricii și preocupări telurice, de multe ori meschine. Nu mai conștientizează că adevărata libertate există doar în relație cu Dumnezeu. Credința și morala creștină nu se impun, ci se propun. Dumnezeu ne dăruiește adevărata libertate. Credința vine ca un dat care s-ar cuveni să fie fructificat prin fapte săvârșite cu efort personal și cu ajutorul harului divin

În acest articol nu ne propunem să devenim inovativi și exhaustivi, ci, mai degrabă, dorim ca, în câteva cuvinte, să aducem în atenție aceste aspecte fundamentale ale existenței. Excursul lui Moise, prin care prezintă crearea cosmosului de către Dumnezeu, este cu adevărat admirabil. Nimeni dintre oameni nu ar putea să redea, în toată splendoarea ei, frumusețea ideilor sale referitoare la creația lumii. Aceasta pentru că ideile lui, inspirate de Dumnezeu, depășesc puterea de exprimare a cuvântului omenesc și ne încântă uimitor auzul, fiind atât de mărețe și profunde încât nu pot fi pătrunse de rațiunea făpturii create. Însă, acesta nu trebuie să constituie un motiv al indolenței umanității, în speță a omului modern, pentru a se apleca asupra acestui subiect[2]. Mai degrabă, pătrunși de iubirea față de Dumnezeu, s-ar cuveni să trecem dincolo de limitele puterilor noastre și, prin cuvinte puține, să pătrundem în subiectul creației, așa încât, cititorul modern, cu răbdarea pusă la încercare din ce în ce mai mult, să aibă disponibilitatea preocupării pentru acest subiect și să fie posedat de dorința, de înțelepciunea priceperii și conștientizării că lumea este creația lui Dumnezeu care ni s-a dat în stăpânire și că, prin acțiunile noastre, suntem responsabili de păstrarea armoniei în creație.

Problematica aceasta a fost abordată în timp de diferiți autori, pornind de la Sfinții Părinți și ajungând la autori contemporani. Între autorii mai noi îi amintim pe Nichifor Crainic cu lucrarea sa *Nostalgia Paradisului*, 1994; Nicolae Neaga cu studiul „Integritatea Creației pe baza referatului biblic." 1986; Laurence Brottier cu lucrarea „Sfântul Ioan Hrisostom: o creație ordonată și oferită ca spectacol omului." 2003; Ioan Chirilă cu lucrarea *Fragmentarium exegetic filonian II*, 2003.

Așadar, în tratarea temei noastre, pe cele două secțiuni, vom apela la resurse teologice patristice și contemporane.

1. Scurte note privind originea lumii

Originea lumii este o problemă ce a preocupat omenirea de totdeauna. Cine suntem, de unde venim și încotro ne îndreptăm, sunt doar câteva din întrebările care au generat convulsii în decursul istoriei, preocupând umanitatea din cele mai vechi timpuri până în prezent[3]. Acestei probleme i s-au dat atât în trecut, cât și astăzi, diferite răspunsuri.

După unii, lumea este creată de Dumnezeu, dar nu din nimic, ci dintr-o materie eternă ca și El. În cazul acesta, Dumnezeu n-a avut la crearea lumii decât un rol de *arhitect.* O astfel de concepție punea la originea lumii două principii: Dumnezeu și materia. Aceasta era o concepție dualistă, profesată de adepții religiei lui Zoroastru (parsism), de Platon, de gnostici etc.

Alții au susținut că lumea este o emanație din Dumnezeu, deci are o substanță divină și este identică cu Dumnezeu. Această concepție este panteistă și este susținută de brahmani și de toți filosofii panteiști, mai vechi și mai noi (Giordano Bruno, Spinoza, Hegel ș.a.).

După alții, lumea este rezultatul diferitelor combinații ale atomilor. Ca materie, ea este veșnică, iar ca formă este rezultatul unei lungi evoluții (toate concepțiile materialiste).

---

[2] Ioan CHIRILĂ, *Fragmentarium exegetic filonian II*, (Cluj-Napoca: Limes, 2003), 12-3

[3] Vasile Doru FER, „Teorii contemporane cu privire la originea lumii și a omului", în vol. *In memoriam Liviu Borcea dascăl și istoric,* (Oradea: Universității din Oradea, 2018): 176.

Revelaţia dumnezeiască supranaturală ne arată că lumea este opera lui Dumnezeu, creată nu dintr-o materie existentă din veci şi coeternă cu Dumnezeu, ci din nimic. Aceasta înseamnă că Dumnezeu însuşi a creat substanţa lumii, întai în stare amorfă, şi, apoi, din această substanţă a orgnizat lumea în cele șase zile sau etape ale creației. El n-a creat lumea dintr-o necesitate internă sau externă, ci în mod liber sau, mai bine zis, odată cu timpul şi spaţiul şi nu din eternitate. Lumea este opera iubirii lui Dumnezeu şi este destinată îndumnezeirii. Ca activitate externă a lui Dumnezeu, crearea lumii în general şi a omului în special este lucrarea lui Dumnezeu Tatăl în special, prin *apropriere,* dar la care participă și celelalte două Persoane treimice: Fiul şi Duhul Sfânt (Gen. 1,1-2; In. 1,3; Rom. 11,36).

Făpturile create de Dumnezeu, nevăzute şi văzute, organice şi anorganice, însufleţite şi neînsufleţite, formează un întreg unitar şi armonios, cerul şi pământul (Gen. 1,1), numit cu o expresie fericită: *cosmos* (ο κόσμος), *univers* sau lume (de la latinescul *lumen, -inis).* Caracterul unitar al lumii îl arată, în primul rând, originea făpturilor, toate fiind aduse la existenţă, din nimic, de către Dumnezeu. În raport cu Dumnezeu care este infinit, unitatea lumii se manifestă în mărginirea făpturilor, toate fiind legate de timp și spațiu care, de asemenea, sunt mărginite. Omul, unind în sine natura fizică și spiritul și toate elementele creației, ca o a doua lume în miniatură, microcosmos, după expresia vechilor gânditori greci și a sfinților părinți, este o icoană naturală și un reprezentant al acestei unități a lumii.

Lumea, ca un ansamblu unitar și armonios al întregii creații, constă din două părți: lumea materială și lumea spirituală.

Toată firea rațională și mintală - cum o numește sfântul Maxim Mărturisitorul - se împarte în două: firea îngerească, adică lumea îngerilor, și firea omenească, cuprinzând pe toți oamenii din toate timpurile și locurile, de la Adam, până la sfârșitul veacurilor.

Lumea îngerilor, creată de Dumnezeu, este exprimată prin cuvântul *cer,* din Scriptură (”La început a făcut Dumnezeu *cerul* și pământul.” - Gen. 1,1). Îngerii, ființe spirituale, netrupești, constituie lumea nevăzută sau lumea duhurilor, iar existențele materiale și omul constituie lumea văzută, concretă, omul fiind inelul de legătură între cele două lumi, prin faptul că este o ființă spiritual-trupească.

2. Lumea – icoana frumuseţii divine

„Creaţia” este o expresie pe care teologia creştină a găsit-o încă dintru început ca fiind cea mai potrivită pentru a descrie facerea lumii. În accepţiunea creştină lumea a fost creată de Dumnezeu ca un dar pentru oameni. Actul creaţiei îşi are originea în grecescul „έποιησεν”– a face, care îl traduce pe ebraicul *bara* (ב ר א) – un verb care în Vechiul Testament este întotdeauna folosit pentru a exprima acţiunea creatoare a lui Dumnezeu”[4], lucrarea lui Dumnezeu în Sfânta Treime, „prin care a făcut lumea şi toate cele ce sunt în ea”[5]. Facerea lumii a fost un act conştient şi atotputernic al lui Dumnezeu, prin care s-au adus la existenţă din nimic (ex nihilo 2 Mac. 7,28) cele nevăzute (puterile îngerești) şi cele văzute, nu ca să satisfacă vreo dorință sau necesitate, „ci din iubire şi în libertate, pentru ca să se bucure de binecuvântarea Lui şi să participe la bunătatea Lui”[6]. Facerea lor prin Cuvântul, Care în acelaşi timp e şi Raţiune, scoate în evidenţă calitatea logosică a actului creator. Această calitate imprimă întregii creații o frumusețe și armonie tainice,

[4] *Biblia sau Sfânta Scriptură* – ediție jubiliară a Sfântului Sinod – traducere de Bartolomeu Valeriu Anania, (București: IBMBOR, 2001) - nota b cu explicație la Gen. 1,1.
[5] Ioan BRIA, *Dicționar de teologie ortodoxă*, (București: IBMBOR, 1994), 40.
[6] Vasile RĂDUCĂ, „Perspective ortodoxe asupra creației” în *BOR* 1-2 (1988): 82.

ce stau dincolo de puterea omenească de a le exprima[7]. Cuvântul, spune Sfântul Atanasie „înseamnă peste tot atât Raţiune cât şi Cuvânt, căci Dumnezeu a făcut lumea cugetând-o în chip raţional şi a făcut-o numai prin rostirea Cuvântului, printr-o împreună hotărâre cu Cuvântul Său, fără nicio oboseală”[8], (”El a zis şi s-a făcut, El a poruncit şi s-a zidit.” – Ps. 148,5). Aşadar, toată făptura văzută şi nevăzută a fost adusă la existenţă cu voia lui Dumnezeu „din nimic”, căci în afară de El nu mai există nimic, pentru că „dacă ar mai exista ceva, acesta l-ar limita, privându-l de calitatea de Dumnezeu”[9]. Ea nu a existat „ca o materie preexistentă sau coeternă cu Dumnezeu, cum susţineau unele concepţii eleniste”[10], ci este opera bunătăţii şi iubirii divine, fiind o exteriorizare a frumuseţii divine; din frumuseţea celor zidite „poate fi contemplat prin analogie (αναλογωξ) în creaţie, Cel ce le-a dat naştere”[11].

Învăţătura biblică referitoare la Creaţie o găsim atât în Vechiul cât şi în Noul Testament. Ea este descrisă în mod direct şi precis de către Moise în primele capitole din cartea Geneza şi, în mod indirect, de către profeţi (”căutaţi în sus cu ochii voştri şi vedeţi: Cine a făcut ca toate acestea să se vadă? El, Cel ce este cauza propriei Sale frumuseţi” – Is. 40,26; 45,18; Ier. 10,12-16; Amos 4,13), în cartea Psalmilor (Ps. 33,6; 90,2; 102,25), precum şi în Noul Testament, în Sfânta Evanghelie după Ioan („La început a fost Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu, şi Dumnezeu era Cuvântul.” – In. 1,1; Fapte 17,24; Evrei. 1,2; 11,3; Apoc. 4,11; 10,6).

Ideea de creator este strâns legată de ideea de divinitate, Dumnezeu se numeşte fie Elohim, fie Iahve, de unde şi supranumele de “Creatorul cerului şi al pământului.” – Is. 42, 5). El, Unicul şi Atotputernicul Dumnezeu, este Creatorul lumii, fără ajutorul vreunui demiurg. Întreaga creaţie este lucrarea lui Dumnezeu în Sfânta Treime. Chiar dacă în anumite pasaje biblice, creaţia este atribuită Tatălui (”La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.” – Gen. 1,1; Is. 44,24; Ps. 33,6), în altele ea este atribuită Fiului (”toate prin El s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut.” – In. 1, 3; 1, 16), iar în altele, Duhului Sfânt („… Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.” - Gen 1,2; Iov 26,13).

Specificul învăţăturii biblice despre creaţie este evident. Întreaga creaţie constituie o unitate şi o armonie care îşi are sursa în Armonia supremă, o imagine a existenţei Fiinţei plenare, un chip sau o icoană a frumuseţii divine. Ordinea progresivă a creaţiei, „de la inferior la superior, de la firicelul de iarbă la om, viaţa plantelor şi a animalelor, mersul astrelor, toate produc o integritate şi o frumuseţe absolută”[12].

Între lumea animală şi cea vegetală există o armonie şi un echilibru bine stabilit de către Dumnezeu „încât nimic din cele ce există nu sunt în afara grijii Lui”[13]. Fiecare element al naturii reflectă ideea de frumuseţe divină şi de armonie a întregului cosmos: „Iată Dumnezeul puterilor (Ps. 58, 5; 79, 5, 8, 15, 20; 83, 8; 89, 9), exclamă Herma în *Păstorul*, Care a zidit lumea cu puterea nevăzută şi cu pricepere adâncă şi mare, care prin voinţa Sa slăvită a dat creaţiei Sale frumuseţe”[14].

---

[7] Dumitru MEGHEŞAN, *Logositatea creaţiei*, (Sibiu: Astra Museum, 2018), 8.
[8] SF. ATANASIE CEL MARE. „Tratat despre Întruparea Cuvântului”, Traducere de Dumitru Stăniloae, în *PSB* 15 (Bucureşti: IBMBOR, 1987), 92.
[9] SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI. „Thesaurus.” In *PG* 75, 275.
[10] Ioan G. COMAN, *Probleme de filosofie şi literatură patristică,* (Bucureşti: IBMBOR, 1995), 38-9.
[11] Christos YANNARAS, *Persoană şi eros*. Traducere de Zenaida Luca, (Bucureşti: Anastasia, 2000), 105.
[12] Nicolae NEAGA, „Integritatea Creaţiei pe baza referatului biblic” în *MA* 4, (1986): 15.
[13] SF. VASILE CEL MARE. „Omilii la Hexaemeron”, Traducere de Dumitru Stăniloae, în *PSB* 17, (Bucureşti: IBMBOR, 1986): 176.
[14] HERMA, „Păstorul”, Traducere de Dumitru Fecioru, în *PSB* 1, (Bucureşti: IBMBOR, 1979): 22.

Ideea frumuseţii creaţiei este des întâlnită în cărţile Vechiului Testament. Cartea Facerea abundă în expresii care scot în evidenţă frumuseţea Universului (Gen.1,4;10;12;18;21;25). Expresia „toate erau foarte bune" (frumoase) (Gen. 1,31) „ίδου καλα λίαυ"[15], subliniază armonia şi perfecţiunea lucrurilor din natură care nu sunt altceva decât "reprezentări ale ideilor veşnice, în acestea constând caracterul obiectiv al frumuseții naturii"[16] . Natura, adică făptura lui Dumnezeu, este frumoasă în mod real şi obiectiv. Ea este oglinda în care se răsfrânge strălucirea de dincolo de lume a Creatorului; ea îi răsfrânge chipul şi însuşirile. Chiar numele lumii este frumusețe, fiindcă lumea se numește cosmos, adică ordine sau podoabă, și dacă lumea e bună, așa precum Dumnezeu a zis atunci când a creat-o, atunci ea este expresia în timp și în spațiu a infinitei bunătăți dumnezeiești; iar dacă lumea este frumoasă, ea este expresia strălucitoare și cosmică a frumuseții supralumești care a creat-o. Frumosul este începutul tuturor lucrurilor, fiind cauza creatoare care pune totul în mișcare și le coordonează. „El este veșnic, invariabil și neschimbabil, fără naștere, fără moarte, fără dezvoltare sau micșorare. El nu este frumos într-o parte și urât în alta; nici existând uneori, iar alteori nu; nici frumos cu privire la ceva, dar nu și la altceva; nici frumos într-un loc, dar nu și în alt loc, sau frumos pentru unele lucruri, iar pentru altele nu. Dimpotrivă, El este frumos în sine și prin sine, frumos în chip unic și veșnic. El conține în sine mai dinainte, în mod transcendent, frumusețea primordială a tot ceea ce este frumos, căci toată frumusețea și tot ceea ce este frumos își are cauză unică și preexistentă în natura cea simplă și mai presus de fire a tuturor lucrurilor frumoase. Din acest frumos își trag existența toate cele ce sunt, fiecare fiind frumos în felul său. Din cauza frumosului sunt armoniile și atracțiile și comuniunile tuturor lucrurilor. Prin frumos se unesc toate"[17], el fiind identic cu binele. Această idee a binelui în frumusețe și a frumuseții în bine este comună cugetărilor clasice creștine. În acest consens unanim înțelegem expresia referatului biblic privitor la creație care ne spune că după ce Dumnezeu a creat lumea „a privit la toate câte făcuse și iată erau bune foarte" (ίδου καλα λίαυ) (Gen. 1,31). Această concepție a frumuseții creației reapare și în cartea Înțelepciunea lui Solomon ("… căci din măreția și frumusețea făpturilor poți, prin alăturare, să-L vezi pe Cel ce le-a înfăptuit… odată ajunși la lucrările Lui, ele cercetează și săvârșindu-le, se încredințează că ceea ce văd este frumos" (Înțelepciunea lui Sol. 13,5-7). Lumea creată este astfel capodopera artistică a lui Dumnezeu, iar lucrarea Lui este numită καλα adică frumusețe ("frumusețea cerului este în strălucirea stelelor" - Isus Sir. 43,9).

În scrierile Noului Testament, ideea de armonie și frumusețe a creației este întâlnită de mai multe ori, creștinismul fiind religia iubirii, care raportează toate valorile la Dumnezeu, existând reala afirmație că lumea a fost adusă la existență ca o unitate armonioasă de către întreaga Sfântă Treime, fiind cea mai frumoasă icoană divină zugrăvită într-un tablou foarte complex.

Sub aspect teologic armonia reprezintă relaţia dintre Dumnezeu şi creaţie ca lucrare a dragostei Sale. La fel au înţeles şi Sfinţii Părinţi conceptul de armonie şi de frumuseţe pe care l-au exprimat în scrierile lor. Astfel, Dionisie Areopagitul descrie cosmosul şi tot ceea ce există în el ca o „realitate frumoasă, armonică şi ordonată"[18], care-şi are originea la Dumnezeu. Frumosul divin se caracterizează prin „comunicabilitate faţă de toate lucrurile din lumea creată, El este

[15] *Septuaginta – Id est Vetus Testamentus graece iuxta LXX interpretes*, Edited by Alfred Rahls. (Stuttgart, 1935), 2.
[16] Nichifor CRAINIC, *Nostalgia Paradisului*, (Iași: Moldova, 1994), 118.
[17] DIONISIE PSEUDO AREOPAGITUL. *Despre numele divine.* Traducere de Cicerone Iordăchescu și Teofil Simenschi. (Iași: Institutului European, 1993), 77.
[18] Mihail DIACONESCU. *Prelegeri de Estetica Ortodoxiei. Teologie şi estetică*. vol. I. (Galați: Port-Franco, 1996), 93.

cauza creatoare care pe toate le mişcă, deoarece toată frumuseţea îşi are cauza unică şi preexistenţa în natura simplă şi mai presus de fire a tuturor lucrurilor frumoase"[19]. Această frumuseţe este sursa tuturor lucrurilor, El este cauza armoniilor şi prin El se unesc toate. Armonia cosmică, umană şi organică ni se revelează mai profund, mai nuanţat, mai complex prin raportare la Dumnezeu, „armonia fiind legată indestructibil de frumuseţe, de bine şi de raţional"[20].

Clement Alexandrinul vorbeşte de asemenea despre Dumnezeu numindu-L cauza frumuseţii, Cel care cu voia Lui „a pus armonie în tot universul"[21]. Prin simpla Sa voinţă, El creează şi la simpla Sa dorinţă se îndeplineşte totul, facerea lumii fiind o operă a voinţei Lui, „un dar al iubirii Lui infinite pe care a vrut să ni-l facă nouă"[22]. Formele frumoase ce apar în timp şi spaţiu, alcătuind în armonia lor podoaba şi strălucirea universului, există cu anticipaţie în Dumnezeu, El le cunoaşte mai înainte de a fi, atât în începuturi, în evoluţii cât şi în sfârşiturile lor. Tot astfel gândeşte şi Sfântul Vasile cel Mare, care în Hexaemeron, glorifică pe Dumnezeu, numindu-L „artist sublim care prin înţelepciune a creat frumuseţea cosmică; lucrările lui Dumnezeu sunt plăsmuite artistic şi înţelept, iar din frumuseţea lucrurilor văzute cunoaştem Sublimul mai presus de orice frumuseţe"[23]. Prin chenoză, Sublimul se coboară şi participă la frumuseţe, El este cauza care face să fie frumoase toate câte sunt. Frumosul mai presus de fire se numeşte frumuseţe (κάλλος), datorită frumuseţii care se transmite de la Acesta tuturor lucrurilor care există, fiecăruia aşa precum îi este propriu, ca unul care este cauză a fericitei şi frumoasei armonii care există în lume.

Asupra frumuseţii lumii, considerată armonie, ordine universală, bună întocmire, măsură, persistenţă şi alternanţă regulată a insistat şi Sfântul Maxim Mărturisitorul în *Ambigua*. Creaţia lui Dumnezeu, ca armonie şi frumuseţe desăvârşită vine să ne arate că, Creatorul realizează această armonie prin intermediul cuvântului sau a Raţiunii divine; "Raţiunea divină ca normă şi sursă supremă a toată organizarea raţională, a toată legătura armonică a celor create, e şi sursă supremă a tot binele împlinit şi urmat de ele. Dar numai prin binele urmărit, statornic şi imprimat ca deprindere sau ca virtute în fiinţa proprie, se impune în această raţiune, după modelul raţiunii ei necreate, care este şi raţiunea ipostatică divină"[24].

Cu multă fineţe şi înţelepciune este tratată tema creaţiei ordonate, a frumuseţii şi a armoniei cosmice şi de către Sfântul Ioan Gură de Aur. El ne îndeamnă să admirăm frumuseţea şi măreţia creaţiei prin cuvintele: „Privind cerul, te minunezi de frumuseţea lui, de felurimea stelelor, de covârşitoarea lui strălucire! Dar nu te opri aici, ci du-te cu mintea la Creatorul lor! Te uimeşte iarăşi lumina soarelui, te minunezi când vezi cât îţi este de folos şi-i admiri frumuseţea lui, când vezi că razele lui îţi luminează faţa! Dar nu te opri aici, ci gândeşte-te că, dacă făptura aceasta este atât de frumoasă şi de minunată încât depăşeşte orice minte omenească, apoi cât de frumos şi de minunat trebuie să fie Cel ce a adus-o la fiinţă numai prin poruncă şi cuvânt! La fel gândeşte şi despre pământ. Când îl vezi împodobit cu flori, ca şi cum ar fi împodobit cu o haină

[19] CRAINIC, *Nostalgia Paradisului*, 110.
[20] DIACONESCU. *Prelegeri de Estetica Ortodoxiei...*, 93.
[21] CLEMENT ALEXANDRINUL „Cuvânt de îndemn către Elini", Traducere de Dumitru Fecioru, în *PSB* 4, (Bucureşti: IBMBOR, 1982): 72.
[22] Dumitru POPESCU, „Logosul divin şi unitatea creaţiei într-o lume secularizată." In *Teologie şi educaţie la Dunărea de Jos*. Editat de Casian Crăciun (Galaţi: Episcopiei Dunării de Jos, 2003): 74.
[23] SF. VASILE CEL MARE. „Omilii la Hexaemeron", Traducere de Dumitru Stăniloae, în *PSB* 17, (Bucureşti: IBMBOR, 1986): 72-3.
[24] SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. „Ambigua" Traducere de Dumitru Stăniloae, în *PSB* 80, (Bucureşti: IBMBOR, 1983): 85-6

înflorată, când vezi că se aşterne pe toată faţa lui covorul de verdeaţă, nu te gândi că prin puterea pământului s-au născut din el acestea, nici la ajutorul soarelui sau al lunii, ci gândeşte cu cap şi judecată că, înainte de crearea acestora, a spus Dumnezeu atât (”să răsară pământul iarbă verde” – Gen. 1,11) şi îndată s-a împodobit faţa pământului”[25]. Ceea ce îl conduce cu certitudine pe om la recunoaşterea frumuseţii lumii, spre slăvirea lui Dumnezeu, este starea de comuniune a lui cu Duhul Sfânt[26]. Înafara acestei stări, omul nu numai că nu vede frumuseţea lumii, ci pur şi simplu o ignoră (că doar aşa trebuie să fie lumea) şi cade în indiferentismul bolnăvicios al traiului cotidian, lipsindu-se de acţiunea binefăcătoare a harului dumnezeiesc asupra proprie-i vieţi. Chenoza hristică se realizează perpetuu la nivelul harului, prin care Dumnezeu intră în inima lumii[27]. Trebuie să reţinem că Dumnezeu, prin harul Său, doreşte să fie mereu alături de lume. El ”nu se limitează de lume, ca de ceva alăturat, căci o cuprinde în sine sau El se sălăşluieşte în ea, depăşind-o infinit şi învăluind-o în infinitatea Sa, trăindu-Se întrg în ea şi dincolo de ea, în Sine însuşi, ca izvor, din care se dă atâta putere cât poate primi ea, şi anume, fiinţele conştiente mai multă şi unele din ele mai mult, aşa cum tatăl revarsă în înţelegerea copilului îmbrăţişat, atâta putere cât poate cuprinde el.[28]

Admirând măreţia şi frumuseţea creaţiei ajungem să contemplăm pe Cel care le-a făcut să existe şi cu cât vom fi mai atenţi la frumuseţea şi măreţia ei, cu atât ne vom îndrepta mai mult spre Cel care le-a creat.

În concluzie, putem spune că creaţia este un act de existenţă datorat lui Dumnezeu; ea este opera Sfintei Treimi, prin Logosul care lucrează în ea cu raţiune, ştiinţă şi dragoste; creaţia este bună şi frumoasă, ea fiind o icoană a frumuseţii divine, pentru că ea păstrează chipul, pecetea sau tipul Logosului – Înţelepciune; ea este totdeauna în mişcare, într-o desfăşurare dinamică şi istorică, datorită puterii şi omniprezenţei Logosului. Creaţia este aşadar un spectacol oferit de Dumnezeu, asemenea unei cateheze permanente, este o cale de acces la splendoarea divină. Minunata creaţie a lui Dumnezeu ne duce cu gândul în sferele extralumeşti ale existenţei, trezind în fiinţa noastră nostalgia paradisului.

BIBLIOGRAPHY

Biblia sau Sfânta Scriptură – ediţie jubiliară a Sfântului Sinod – traducere de Bartolomeu Valeriu Anania, (Bucureşti: IBMBOR, 2001).
Biblia sau Sfânta Scriptură – (Bucureşti: IBMBOR, 1982).
BRIA, Ioan, *Dicţionar de teologie ortodoxă*, (Bucureşti: IBMBOR, 1994).
BROTTIER, Laurence. „Sfântul Ioan Hrisostom: o creaţie ordonată şi oferită ca spectacol omului.” In *Sfinţi Părinţi pe înţelesul tuturor – Creaţia*. Traducere de Miruna Tătaru Cazaban. (Bucureşti: Anastasia, 2003).
CHIRILĂ, Ioan. *Fragmentarium exegetic filonian II*, (Cluj-Napoca: Limes, 2003).
CLEMENT ALEXANDRINUL. „Cuvânt de îndemn către Elini”, In *PSB* 4. Traducere de Dumitru Fecioru, (Bucureşti: IBMBOR, 1982).
COMAN, Ioan G. *Probleme de filosofie şi literatură patristică,* (Bucureşti: IBMBOR, 1995).

[25] Laurence BROTTIER, „Sfântul Ioan Hrisostom: o creaţie ordonată şi oferită ca spectacol omului”, în *Sfinţi Părinţi pe înţelesul tuturor – Creaţia*. Traducere de Miruna Tătaru Cazaban, (Bucureşti: Ed. Anastasia, 2003): 59.
[26] Paul EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, (Bucureşti: IBMBOR, 1996), 95.
[27] Florin Toader TOMOIOAGĂ, *Taina chenozei în teologia ortodoxă a secolului al XX-lea*, (Craiova: Mitropoliei Olteniei, 2013), 78
[28] Dumitru STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, (Craiova: Mitropoliei Olteniei, 1987), 240.

CRAINIC, Nichifor. *Nostalgia Paradisului,* (Iași: Moldova, 1994).
DIACONESCU, Mihail. *Prelegeri de Estetica Ortodoxiei. Teologie şi estetică*. vol. I. (Galați: Port-Franco, 1996).
DIONISIE PSEUDO AREOPAGITUL. *Despre numele divine.* Traducere de Cicerone Iordăchescu and Teofil Simenschi, (Iași: Institutului European, 1993).
EVDOKIMOV Paul, *Ortodoxia*, (București: IBMBOR, 1996).
FER Vasile Doru, „Teorii contemporane cu privire la originea lumii şi a omului", în vol. *In memoriam Liviu Borcea dascăl și istoric,* (Oradea: Universității din Oradea, 2011).
FER, Vasile Doru, *Păcat şi mântuire în lumina revelației biblice vechitestamentare. O abordare exegetic-teologică. Răspuns la provocările lumii contemporane,* (Sibiu: Astra Museum, 2018).
HERMA. „Păstorul". In *PSB* 1. Traducere de Dumitru Fecioru, (București: IBMBOR, 1979).
MEGHEȘAN Dumitru, *Logositatea creației*, (Sibiu: Astra Museum, 2018).
NEAGA, Nicolae. „Integritatea Creaţiei pe baza referatului biblic." *MA* 4, (1986): 10-9.
POPESCU, Dumitru. „Logosul divin şi unitatea creaţiei într-o lume secularizată." In *Teologie şi educaţie la Dunărea de Jos*. Editat de Casian Crăciun (Galați: Episcopiei Dunării de Jos, 2003).
RĂDUCĂ, Vasile. „Perspective ortodoxe asupra creaţiei." *BOR* 1-2 (1988): 80-5.
SF. ATANASIE CEL MARE. „Tratat despre Întruparea Cuvântului". In *PSB* 15. Traducere de Dumitru Stăniloae, (București: IBMBOR, 1987).
Septuaginta – Id est Vetus Testamentus graece iuxta LXX interpretes, Edited by Alfred Rahls. (Stuttgart, 1935).
SF. MAXIM MĂRTURISITORUL. „Ambigua". In *PSB* 80. Traducere de Dumitru Stăniloae, (București: IBMBOR, 1983).
SF. VASILE CEL MARE. „Omilii la Hexaemeron". In *PSB* 17. Traducere de Dumitru Stăniloae, (București: IBMBOR, 1986).
SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI. „Thesaurus." In *PG* 75, 275 A.
STĂNILOAE Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, (Craiova: Mitropoliei Olteniei, 1987).
TOMOIOAGĂ Florin Toader, *Taina chenozei în teologia ortodoxă a secolului al XX-lea*, (Craiova: Mitropoliei Olteniei, 2013)
YANNARAS, Christos. *Persoană și eros*. Traducere de Zenaida Luca, (București: Anastasia, 2000).

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WITHIN THE UNITED NATIONS

Adrian-Claudiu Stoica
Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract. After World War II, the United Nations undertook its mission to maintain international peace and security. In this endeavor, the protection of human rights is an important element. In order to promote international human rights, the United Nations has adopted a number of key documents and established a number of monitoring bodies.

Keywords: The United Nations, human rights, dignity, freedom, democracy.

Al Doilea Război Mondial s-a încheiat în anul 1945, odată cu semnarea armistițiului de către Germania. Multe dintre statele lumii au suferit pierderi grele și își doreau instaurarea unei păci durabile. În acest context, 50 de state s-au reunit la San Francisco, la 26 iunie 1945, pentru a semna un document, *Carta Națiunilor Unite*, care prevedea constituirea Organizației Națiunilor Unite (ONU). Polonia nu a fost prezentă la conferință, dar a semnat Carta ulterior, fapt care i-a permis să se alăture statelor fondatoare. ONU a luat ființă oficial la 24 octombrie 1945, după ce Carta a fost ratificată de majoritatea țărilor prezente la San Francisco, printre care Statele Unite, Uniunea Sovietică, Franța, Marea Britanie și China.

Titulatura „Națiunile Unite" a fost propusă de președintele Statelor Unite, Franklin D. Roosevelt, fiind utilizată pentru prima dată în cadrul Declarației Organizației Națiunilor Unite din 1 ianuarie 1942, atunci când reprezentanții a 26 de state au decis să continue confruntarea cu țările Axei[1].

Sediul central al ONU se află la New York. Președintele Roosevelt era decis să confere Statelor Unite un rol central permanent în cadrul instituției, prin stabilirea sediului organizației în această țară, sperând astfel să înlăture și opoziția internă care nu i-a permis lui Woodrow Wilson să includă țara sa în Liga Națiunilor[2].

Cele mai importante organisme ale instituției sunt: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul, toate fiind înființate în 1945, odată cu fondarea ONU[3].

Consiliul de Securitate conține un nucleu alcătuit din cinci membri permanenți, care dețin drept de veto în privința tuturor deciziilor: Statele Unite, China, Franța, Marea Britanie și Rusia. Așadar, ONU reprezintă o instituție alcătuită din națiuni egale, dintre care „unele sunt mai egale decât altele"[4].

Dreptul de veto a jucat un rol important pentru păstrarea păcii mondiale, mai ales în perioada Războiului Rece. Deseori, în cadrul Consiliului de Securitate nu s-a obținut

[1] United Nation, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 08.11.2020).
[2] Colin S. Gray, *Războiul, pacea și relațiile internaționale: o introducere în istoria strategică*, Iași, Polirom, 2010, p. 311.
[3] United Nation, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 12.11.2020).
[4] Nial Ferguson, *Piața și turnul: ierarhii și lupta pentru putere*, Iași, Polirom, 2018, p. 310.

unanimitatea care putea conduce la declanșarea unei acțiuni, dar acest fapt a blocat, totodată, inițierea unui conflict între marile puteri ca rezultat al unui vot majoritar pripit din cadrul Consiliului. În timpul Războiului Rece, ONU a reprezentat o platformă pentru o serie de state ale căror poziții ar fi fost ignorate. Totodată, ONU a demarat acțiuni în domenii precum sănătatea, educația sau asistarea refugiaților[5].

După al Doilea Război Mondial, vița oamenilor s-a transformat sub toate aspectele. Au suferit schimbări fundamentale atitudinile și mentalitățile. În jurul anului 1950, cei mai mulți dintre europeni manifestau concepții care astăzi sunt de neacceptat. *Declarația universală a drepturilor omului*, realizată ca urmare a conștientizării încălcării grave a drepturilor omului în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, a fost adoptată de ONU la 10 decembrie 1948. Însă, o bună parte a populației nu înțelegea cum ar putea fi implementate aceste drepturi. Societatea era mult diferită față de cea din prezent. Rasismul și discriminarea rasială erau acceptate în mare măsură, exista pedeapsa capitală, homosexualitatea era sancționată penal iar avortul considerat ilegal. În deceniile în care copiii din perioada postbelică au devenit bătrâni, au avut loc transformări esențiale. Drepturile omului fac parte din viața cotidiană, în ciuda faptului că apărarea acestora nu se află întotdeauna la cel mai ridicat nivel, rasismul a primit stigmatizarea socială, societățile au dobândit un profil multicultural, pedeapsa capitală a fost interzisă, avortul a devenit legal[6].

După mai mult de șapte decenii de la înființare, ONU, care în prezent cuprinde un număr de 193 de state, continuă să-și asume misiunea de a menține pacea și securitatea la nivel internațional. Totodată, susține dezvoltarea și acordă asistență umanitară atunci când este necesar. În cadrul Cartei fondatoare a ONU, noțiunea „drepturile omului" este menționată de șapte ori, promovarea și protecția drepturilor fundamentale reprezentând „scopul cheie și principiul director" al instituției. Prin intermediul *Declarației universale a drepturilor omului*, aceste drepturi au fost înscrise în domeniul dreptului internațional. Din acel moment, instituția a luat măsuri pentru protecția drepturilor omului utilizând instrumente legale și desfășurând activități la fața locului[7]. Se considera că susținerea drepturilor omului reprezenta o strategie de combatere a confruntărilor armate interne și internaționale[8].

Care sunt modalitățile prin care ONU promovează și protejează drepturile omului? În cadrul sistemului ONU, Biroul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (înființat în anul 1993), deține rolul principal în promovarea și protecția drepturilor fundamentale. Deține calitatea de reprezentant oficial al ONU pentru problematica drepturilor omului și înaintează rapoarte Secretarului General al ONU[9]. Această structură se ocupă de componentele drepturilor omului din cadrul misiunilor de menținere a păcii desfășurate de ONU în mai multe state. Totodată, deține un număr mare de birouri și centre la nivel național și regional. Înaltul Comisar pentru Drepturilor Omului face referiri, în mod periodic, la evoluțiile privitoare la respectarea drepturilor omului în lume și deține autoritatea de a supune investigației diferite situații și a realiza rapoarte în legătură cu acestea.

În anul 2006 a fost constituit Consiliul pentru Drepturile Omului, acesta înlocuind Comisia ONU pentru Drepturile Omului. Consiliul reprezintă o structură interguvernamentală a

[5] Colin S. Gray, *op. cit*., p. 311.
[6] Ian Kershaw, *Un continent fracturat. Europa, 1950-2017*, București, Litera, 2019, p. 24.
[7] United Nation, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 13.11.2020).
[8] Brendan Simms, *Europa, lupta pentru supremație, de la 1453 până în present*, Iași, Polirom, 2015, p. 301.
[9] Nicolae Voiculescu, *Protecția internațională a drepturilor omului: note de curs*, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2017, p. 3.

ONU care are misiunea promovării respectării drepturilor omului[10]. Cuprinde 47 de state care dețin responsabilitatea promovării și protecției drepturilor omului la nivel global. Ia în discuție toate problemele care aparțin domeniului drepturilor omului, pe parcursul întregului an, întrunindu-se la Biroul ONU de la Geneva. Consiliul face recomandări cu privire la situațiile în care drepturile omului au fost încălcate[11].

Consiliul Drepturilor Omului a fost constituit ca urmare a unei rezoluții a Adunării Generale a ONU, cest organism fiind creat în contextul general de reformare a instituției. Întrunirile în cadrul acestuia se desfășoară pentru o perioadă de minim 10 săptămâni pe an, în cadrul unui număr de trei sesiuni ordinare, cea mai importantă fiind sesiunea desfășurată în luna martie, prin intermediul căreia sunt transmise mesaje politice referitoare la problematica drepturilor omului. Pe lângă aceste sesiuni ordinare (au avut loc 43 până în prezent), Consiliul Drepturilor Omului organizează sesiuni speciale, la solicitarea statelor membrelor, cu susținerea unei treimi din componența acestuia. S-au desfășurat până astăzi 28 de sesiuni speciale. În cadrul acestor sesiuni, cel mai discutat subiect a fost stadiul drepturilor omului în Teritoriile Palestiniene Ocupate. Celelalte sesiuni au vizat problematica drepturilor omului din Darfur/Sudan, Myanmar, estul R.D. Congo, Sri Lanka, Haiti, Cote d'Ivoire, Libia, Siria, Republica Centrafricană, Irak și Burundi.

Dintre aceste sesiuni, trei s-au axat asupra unor chestiuni tematice: consecințele crizei alimentare asupra drepturilor omului (sesiune care a avut loc în 2008); efectele crizelor economice și financiare asupra domeniului drepturilor omului (desfășurată în 2009); discuțiile desfășurate în anul 2015 s-au axat asupra atacurilor teroriste și încălcările drepturilor omului atribuite grupului terorist Boko Haram[12].

În cadrul prevederilor Rezoluției Adunării Generale prin intermediul căruia a fost creat Consiliul Drepturilor Omului, statele componente ale ONU trebuie să accepte un mecanism de evaluare periodică universală (Universal Periodic Review). Acesta reprezintă o modalitate de examinare a tuturor statelor membre ale ONU, „pe o bază universală", în ceea ce privește respectarea drepturilor omului. Evaluarea are caracter periodic și se desfășoară din 4 în 4 ani, pe baza standardelor recunoscute la nivel mondial în ceea ce privește drepturile și libertățile fundamentale. Constituie cea mai complexă evaluare desfășurată la nivel mondial în privința respectării drepturilor individuale[13].

Care sunt instrumentele juridice ale ONU menite să protejeze drepturile omului? *Declarația universală a drepturilor omului*, constituie primul document legal care vizează protecția universală a drepturilor omului. Acest document proclamă drepturile inalienabile la care au dreptul toate ființele umane „indiferent de rasă, culoare, religie, sex, limbă, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială, proprietate, naștere sau alt statut". Fiind disponibilă în peste 500 de limbi, Declarația reprezintă cel mai tradus document la nivel planetar.

Declarația universală a drepturilor omului împreună cu *Pactul internațional privind drepturile civile și politice* precum și *Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale*, reprezintă așa-numita *Declarație internațională a drepturilor omului*[14].

---

[10] United Nations, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 15.11.2020).
[11] United Nations/ Human Rights Council, https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx, (accesat la 20.11.2020).
[12] Boko Haram – grupare islamistă din Nigeria, având caracter terorist, cunoscută pentru violența membrilor săi, care a acționat pentru introducerea legii Șaria în această țară și interzicerea tuturor elementelor culturii occidentale.
[13] Consiliul Drepturilor Omului/ Ministry of Foreign Affairs, https://www.mae.ro/node/11990, (accesat la 23.11.2020).
[14] United Nations, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 25.11.2020).

Totodată, după anul 1945 au fost adoptate o serie de tratate internaționale și alte instrumente referitoare la drepturile omului care au extins domeniul dreptului internațional al drepturilor omului (*Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială*, *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*, *Convenția cu privire la drepturile copilului*)[15]. Ce alte organisme ale ONU sunt responsabile cu protecția drepturilor omului? În anumite situații, Consiliul de Securitate al ONU se implică în situații referitoare la „încălcări grave ale drepturilor omului", mai ales în zone de conflict. Potrivit Cartei ONU, Consiliul de Securitate deține autoritatea de a iniția investigații, proceduri de mediere, expediază misiuni, numește trimiși speciali sau poate solicita intervenția Secretarului General. În același timp, Consiliul de Securitate poate emite o directivă referitoare la încetarea focului, poate trimite observatori militari sau forțe de menținere a păcii. Dacă aceste decizii nu își dovedesc eficiența, Consiliul de Securitate poate decide să adopte măsuri de executare, respectiv sancțiuni economice, embargouri în privința armamentelor, restricții financiare, interdicții de călătorie, întreruperea relațiilor diplomatice, introducerea unei blocade sau lansarea unei acțiuni militare colective.

Comisia a Treia a Adunării Generale (Socială, Umanitară și Culturală) analizează probleme referitoare la promovarea femeii, protecția copiilor, tratamentul acordat refugiaților, autodeterminare, combaterea rasismului și a discriminării rasiale.

De asemenea, Adunarea Generală și Consiliul Economic și Social (ECOSOC), adoptă decizii politice și oferă recomandări în privința promovării drepturilor omului.

Totodată, Secretarul General numește reprezentanți speciale în domenii precum conflicte armate, combaterea violenței sexuale în conflict și a violenței împotriva copiilor.

În ciuda acestor activități variate, ONU se confruntă cu problema resurselor financiare sau militare insuficiente. Împreună cu totalitatea instituțiilor afiliate, ONU dispune de un buget de circa 18 miliarde de dolari pe an, ceea ce reprezintă aproximativ 1% din bugetul Statelor Unite. Acest fapt limitează și îngreunează activitatea organizației[16].

Pe 24 februarie 2020, António Gutteres, Secretarul General al ONU, a dat publicității un apel la acțiune care viza drepturile omului, declarând cu ocazia deschiderii celei de-a 43-a sesiuni a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului de la Geneva că „drepturile omului reprezintă instrumentul nostru suprem pentru a ajuta societățile să crească în libertate". Pentru îndeplinirea acestui deziderat, el a prezentat un plan în șapte puncte menit să provoace o schimbare pozitivă.

ONU a luat atitudine și în privința crizei internaționale provocată de COVID-19. Pe data de 10 decembrie este sărbătorită Ziua Drepturilor Omului, în amintirea momentului în care Adunarea Generală a ONU a adoptat *Declarația universală a drepturilor omului*. În acest an, tema Zilei Drepturilor Omului a vizat pandemia COVID-19, fiind evidențiat faptul că drepturile omului ocupă un loc central în efortul de redresare postpandemie. Într-un document lansat cu această ocazie de Biroul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, se afirmă că aceste drepturi trebuie să se afle „în centrul lumii post-COVID-19". Obiectivele de dezvoltare durabilă nu pot fi duse la îndeplinire în absența promovării drepturilor omului și a respectului pentru demnitatea umană. Criza COVID-19 – se afirmă în document - a fost amplificată de creșterea sărăciei, a inegalităților și de perpetuarea discriminărilor. Discriminarea și rasismul au amplificat criza COVID-19. Prin urmare, egalitatea și nediscriminarea reprezintă „cerințe esențiale pentru o

[15] Nicolae Voiculescu, *op. cit.*, pp. 16-22.
[16] Niall Ferguson, *Imperiul: cum a creat Marea Britanie lumea modern*, Iași, Polirom, 2018, p. 314.

lume post-COVID". Documentul mai precizează: recuperarea ca urmare a crizei, presupune abordarea „pandemiei inegalității"; pentru succesul acestui demers, respectarea drepturilor economice, sociale și culturale reprezintă condiții esențiale[17].

Deși această inițiativă este meritorie, constatăm că ONU, în numeroase ocazii, preferă să sugereze și nu să solicite sau să impună îndreptarea unor situații, acest fapt depinzând de adoptarea unor măsuri de către statele implicate.

În prezent, ONU constituie unica instituție care are misiunea de a asigura securitatea la nivel mondial. Ea este expresia neajunsurilor membrilor săi și a mecanismelor de funcționare a politicii la nivel internațional. Însă, o instituție alternativă nu există. Încercările de reformare sunt acceptate cu dificultate sau respinse ca urmare a intereselor particulare. Dacă există consens în cadrul Consiliului de Securitate, ONU poate deține un rol substanțial în demersul de promovare a ordinii mondiale. În situația în care aceasta ar fi pusă în pericol de efectele pe plan politic și strategic ale schimbărilor climatice, de exemplu, ONU ar putea juca rolul unui forum global în vederea adoptării unor decizii cu anvergură globală. Însă, după cum istoria a evidențiat-o, amenințările grave pot conduce la realizarea unui consens general, dar pot provoca și manifestări egoiste și cinice ale statelor membre.

BIBLIOGRAPHY

Cohen-Jonathan, Gérard, William Schabas (sous la direction de), *La peine capitale et le droit international des droits de l'homme*, Paris, Editions LGDJ – Pantheon-Assas, 2003.

Consiliul Drepturilor Omului/ Ministry of Foreign Affairs, accesibil online: https://www.mae.ro/node/11990.

Delmas-Marty, Mireille, *Pour un droit commun de l'humanité*, Textuel, 1996.

Delmas-Marty, Mireille, Claude Lucas de Leyssac (sous la direction de), *Libertés et droits fondamentaux*, 2e edition, Paris, Editiond du Seuil, 2002.

Ferguson, Nial, *Piața și turnul: ierarhii și lupta pentru putere*, Iași, Polirom, 2018.

Idem, *Imperiul: cum a creat Marea Britanie lumea modern*, Iași, Polirom, 2018.

Guțan, Bianca-Selejan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. a 3-a, rev., București, Editura C.H. Beck, 2008.

Gray, Colin S., *Războiul, pacea și relațiile internaționale: o introducere în istoria strategică*, Iași, Polirom, 2010.

Hanski, Raija, Markku Suksi (editors), *An Introduction to the International Protection of Human Rights*, Abo Akademi University, 2002.

Judt, Tony, *Epoca postbelică: o istorie a Europei de după 1945*, București, Litera, 2019.

Kershaw, Ian, *Un continent fracturat, 1950-2017*, București, Litera, 2019.

Lochak, Daniele, *Les droits de l'homme*, Paris, Editions La Decouverte, 2002.

Micu, Doina, *Garantarea drepturilor omului*, Bucureşti, Editura All Beck, 2003.

Morange, J., *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, PUF, <<Que sais-je?>>, ed. a 3-a, 1993.

Owen, D., *Les droits de l'homme*, Robert Laffont, 1978.

Pettiti, Louis-Edmond, Pierre-Henri Imbert, Emmanuel Decaux, *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article*, Paris, Editions Economica, 2000.

[17] United Nations, https://www.un.org/en/about-un/index.html, (accesat la 10.12.2020).

Popescu, Corneliu-Liviu, *Protecţia europeană a drepturilor omului*, Bucureşti, Editura All Beck, 2000.

Renucci, Jean-François, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, București, Editura Hamangiu, 2009.

Rigaux, F., *Les fondements philosophiques des droits de l'homme*, RTDH, 2007.

Simms, Brendan, *Europa: lupta pentru supremație, de la 1453 până în prezent*, Iași, Polirom, 2015.

Sudre, F., *La Convention Européen des Droits de l'Homme*, Paris, PUF, 1997.

United Nation, accesibil online: https://www.un.org/en/about-un/index.html.

United Nations/ Human Rights Council, accesibil online:https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx.

Voiculescu, Nicolae, *Protecția internațională a drepturilor omului: note de curs*, Ed. a 2-a, reviz., București, Editura Hamangiu, 2017.

Wachsmann, Patrick, *Les droits de l'homme*, 4e éditions, Paris, Dalloz (Connaissance du droit), 2002.

ASPECTS REGARDING THE TRANSFER OF SENTENCED PEOPLE, ONE OF THE FORMS OF INTERNATIONAL JUDICIAL LEGAL AID IN CRIMINAL MATTERS

Oana Elena Gălăţeanu
Assoc. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galaţi

Abstract: In the present study, some aspects related to the transfer procedure of sentenced people are analyzed. The study starts from highlighting the importance of international legal aid in criminal matters in the current state of the international society, of the forms it can take. Continuing with some aspects related to the transfer of sentenced people are analyzed, in order to finally present some of the author's conclusions on the importance of this procedure, including from the perspective of respecting human rights.

Keywords: transfer procedure of sentenced people, international legal aid in criminal matters.

I. În stadiul de evoluţie actual al societăţii internaţionale, cooperarea judiciară în materie penală reprezintă o necesitate pentru soluţionarea problemelor ce ţin de urmărirea penală şi sancţionarea persoanelor de altă naţionalitate care se dovedesc vinovate de comiterea unor infracţiuni, precum şi de executarea sancţiunilor penale dispuse faţă de acestea. Prin intermediul normelor de drept penal internațional statele își cer și își acordă ajutor reciproc pentru a-și soluționa probleme de drept penal intern precum asistență judiciară în cauze penale, extrădare, aplicarea normelor naționale în cazul infracțiunilor comise în străinătate. Printre formele de cooperare judiciară în materie penală se numără și transferul persoanelor condamnate.

La nivel European statele membre ale Consiliului Europei cooperează pentru transferul persoanelor condamnate în baza Convenției Europene din 21 martie 1983 ce vizează transferarea persoanelor condamnate și a Protocolului aditional la aceasta adoptat la Strasbourg în 18 decembrie 1997. Pentru asigurarea transferului unor astfel de persoane, în celaşi scop,state dintre care cel puțin unul este terț la Convenție, recurg la încheierea de tratate bilaterale[1].

La nivelul Uniunii Europene a fost adoptată Decizia-Cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privitoare la ″aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cadrul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în U.E.″ În baza acesteia, este recunoscut (reciproc) transferul persoanelor condamnate între statele membre ale U.E.

În baza tuturor acestor convenții, statele părți se obligă să-și acorde sprijinul pe care îl pot da, în mod reciproc, în ceea ce privește transferul persoanelor condamnate. În concret, acestea depun diligențele necesare pentru ca o persoană condamnată pe teritoriul unui stat parte la

[1] În cazul României, de exemplu, putem vorbi de asemenea acorduri sau convenții încheiate cu: Ragatul Norvegiei(la Oslo în 20 septembrie 2010), Rep. Turcia (în 1992), cu Rep. Arabă Egipt(la Cairo în 28 iunie 2001), Rep. Italiană(la Roma în 13 septembrie 2003).

Convenție, să poată fi transferată pe teritoriul altui stat parte, în vederea executării aici a condamnării ce i-a fost dispusă.

Transferul poate fi solicitat fie de statul care a dispus condamnarea, fie de cel de executare, iar pentru a se asigura respectarea drepturilor procedurale ale persoanei condamnate, aceasta își poate manifesta intenția de a fi transferată, după caz, statului de condamnare, ori celui de executare, cu respectarea prevederilor convenției încheiate de state.

II. Potrivit celor cuprinse în preambulul Convenției europene privind transferul persoanelor condamnate, această procedură de asistență judiciară internațională în materie penală se dorește a fi, pe lângă un sprijin în realizarea unei justiții reale, și o încurajare a reintegrării sociale a acelor persoane care au fost condamnate.

Scopul acestei proceduri este şi acela de a veni în sprijinul cetăţenilor străini privaţi de libertate ca efect al comiterii unei/unor infracţiuni, pentru ca aceştia să-şi poată executa condamnarea în societatea de origine a lor. Se apreciază, la nivel internaţional,că pentru a le acorda această posibilitate de reintegrare socială, cea mai potrivită modalitate este aceea de a transfera persoanel în cauză în ţările lor de cetăţenie.

În baza Convenției europene privind transferul persoanelor condamnate, o persoană ce a primit o condamnare pe teritoriul unui stat parte are posibilitatea să fie transferată pe teritoriul altui stat parte, în vederea executării aici a condamnării primite. Pentru aceasta, respectiva persoană își poate manifesta, pe lângă statul de condamnare sau pe lângă cel de executare, intenţia de a fi transferată în baza convenţiei menţionate.

Transferarea unei persoane condamnate poate fi solicitată fie de statul de condamnare, fie de cel de executare, cu respectarea anumitor condiţii impuse de Convenţia la care facem referire(art. 3 pct.1, lit. a-f al Convenţiei), respectiv: 1. condiţia ca persoana condamnată să fie resortisant al statului de executare; 2. hotărârea de condamnare să fie definitivă şi executorie; 3. perioada din condamnare pe care persoana o mai are de executat (de la data primirii cererii de transfer) să fie de minim 6 luni ori să fie nedeterminată; 4. persoana condamnată să-şi fi dat consimţământul cu privire la transferarea sa. Consimţământul va putea fi dat de reprezentantul legal al persoanei în cauză, funcţie de vârsta sau starea fizică ori mintală ale acesteia, ori dacă cele două state o consideră necesar. În situaţia în care, însă, va fi transferat un condamnat contra căruia, prin acea hotărâre judecătorească de condamnare s-a dispus şi măsura expulzării ori cea a conducerii sale la frontier, nu este necesar consimţământul acestuia, ci va fi suficientă doar declaraţia lui, aşa cum se prevede, de exemplu, şi în Protocolul adiţional la Convenţia europeană a Consiliului Europei din 18 decembrie 1997, sau în Acordul dintre România şi Rep. Italiană asupra transferului persoanelor condamnate cărora li s-a aplicat măsura expulzării sau aceea a conducerii la frontiere, semnat la Roma la 13 septembrie 2003(la art.3 alin.3 lit.a); 5. actele care au determinat condamnarea trebuie să fie sancţionate ca infracţiuni în legislaţia internă a statului de executare; 6.cele două state- cel de condamnare şi cel de executare- trebuie să ajungă la un acord cu privire la respectivul transfer.

Totodată, transferul poate fi solicitat -pe lângă cele două state menţionate- şi de persoana condamnată sau de reprezentantul ei. Ea poate adresa cererea unuia dintre cele două state, fapt expres prevăzut în tratatele/convenţiile bilaterale sau multilaterale încheiate de state în acest sens. Exemple în acest sens stau dispoziţiile art.23 lit.c din Convenţia dintre România şi Rep. Arabă Egipt privind asistenţa judiciară în materie penală, transferul condamnaţilor şi extrădare, art.84 alin.2 al Capitolului IV privind Transferul persoanelor condamnate din Tratatul dintre

România şi Rep. Moldova privind asistenţa judiciară în materie civilă şi penală[2] ori art.3 lit.c din Convenţia încheiată între ţara noastră şi Rep. Turcia, privind Transferul persoanelor condamnate[3], conform căruia ″cererea de transfer poate fi făcută personal de către condamnat care, prezintă în acest scop o cerere unuia dintre cele două state″etc.

Prin încheierea unor astfel de convenţii- bi sau multilaterale- privind transferarea persoanelor condamnate definitiv la pedepse privative de libertate, statele urmăresc să ţină pasul cu orientările actuale ale politicii penale şi cu formele moderne de infracţionalitate, prin recurgerea, în acest mod, la o procedură rapidă şi simplificată.

În cadrul acestei procedure de transferare a persoanelor condamnate, transferul trebuie obligatoriu să fie, în prealabil, încuviinţat de persoana condamnată sau de reprezentantul ei legal, după caz(cu excepţia situaţiilor-amintite- când faţă de aceasta, prin hotărârea de condamnare, s-au dispus expulzarea sau aducerea la frontieră, sau când se prevede astfel în tratatul/convenţia fundament în cauză), statul de condamnare şi cel către care se cere transferarea spre executare.

Astfel de acorduri încheiate între state în vederea transferului persoanelor condamnate se bazează pe principiul recunoaşterii reciproce a hotărârilor judecătoreşti străine şi pe punerea în aplicare a pedepselor şi măsurilor privative de libertate dispuse pentru perioade determinate sau nu. Spre exemplificare dăm tratatul bilateral încheiat între România şi Regatul Norvegiei care e stabilit având ca bază regulile conform cărora autorităţile române şi norvegiene îşi recunosc reciproc hotărârile judecătoreşti de condamnare şi pun în executare pedepse sau măsuri privative de libertate bazându-se pe prevederile Deciziei-cadru a Consiliului nr. 2008/909/JAI[4]. Un alt exemplu e reprezentat de Tratatul privind transferul persoanelor condamnate încheiat între România şi Rep. Moldova, unde se prevede expres , la lit.b) a art.85 privitor la ″Condiţiile transferului″, că acesta va putea avea loc ″dacă hotărârea de condamnare este definitive şi executorie″, iar la art.92 (privind ″Punerea în executare a pedepsei″)alin.1 se prevede că ″pedeapsa se execută pe baza hotărârii pronunţate de instanţa statului de condamnare″. În acelaşi sens considerăm că sunt interpretabile şi dispoziţiile cuprinse în alin.2 al art.93(privind ″legea aplicabilă″), conform cărora ″statul de condamnare este singurul competent să reexamineze hotărârea de condamnare prin căi judiciare de atac″.

Referitor la cine poate practic beneficia de un astfel de transfer, evident că persoana care deţine cetăţenia unuia dintre cele două state, în condiţiile prevăzute expres în acordurile încheiate între acestea. În ceea ce priveşte statul român, un transfer către acesta poate fi acordat persoanei condamnate la o pedeapsă/măsură privativă de libertate în situaţia în care România este stat de executare, şi dacă sunt îndeplinite următoarele condiţii: persoana în cauză mai are de executat din condamnarea primită cel puţin 6 luni din pedeapsă(ca regulă) şi infracţiunea pentru care a primit respectiva condamnare este considerată faptă penală şi de legislaţia statului roman.

În ceea ce priveşte pedeapsa ce urmează să fie executată după transferare, cu toate că statele respectă principiul recunoaşterii reciproce a hotărârilor judecătoreşti definitive ale statelor străine, totuşi, în ceea ce priveşte procedura transferului persoanelor condamnate, se admite ca statul de executare, ca autoritate competentă drept consecinţă a transferului realizat, fie să continue executarea dispoziţiilor, fie să schimbe eventual condamnarea, dacă aceasta se impune.

---

[2] Încheiat la Chişinău în 6 iunie 1996
[3] semnată la Ancara la 28 mai 1991
[4] Din27 noiembrie 2008 referitoare la aplicarea principiului recunoaşterii reciproce în cazul hotărârilor judecătoreşti în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în U.E- a se vedea Marielle Kvalheim Giunnarsen, Kjersti Lehmann, Mariana Radu, Dana Maria Roman, Delia Luiza Gabriela Motinga, Ghid privind transferul persoanelor condamnate între România şi Norvegia, p.2

O va face printr-o hotărâre judecătorească proprie, înlocuind sancţiunea dispusă de statul de condamnare cu una pe care o prevede legislaţia lui pentru aceeaşi faptă înfracţională. Acest fapt este admisibil însă, doar în anumite condiţii, care sunt expres prevăzute în convenţiile sau tratatele încheiate între state. Astfel, în conformitate cu art. 10 şi 11 ale Convenţiei europene menţionte, statul de executare ″este legat de natura juridică şi durata dispuse prin hotărârea judecătorească de condamnare″; totuşi, în cazul în care durata ori natura sancţiunii e incompatibilă cu legislaţia lui ori dacă această legislaţie o cere, el va avea posibilitatea să pronunţe o hotărâre judiciară sau administrativă prin care să armonizeze respectiva sancţiune la acea pedeapsă/măsură pe care o prevede propria legislaţie pentru aceaşi categorie de infracţiuni. Însă, la stabilirea acestei pedepse, statul de executare va trebui să ţină cont de următoarele aspecte: pedeapsa nu trebuie să fie mai gravă- ca durată sau ca natură-decât cea pronunţată de statul de condamnare, să corespundă cât e posibil, prin natură, cu aceasta din urmă(neputând schimba o pedeapsă privativă de libertate cu o amendă penală,de exemplu) şi să nu depăşească, ca durată, maximul prevăzut de legislaţia statului de executare, neputând agrava situaţia persoanei condamnate. Totodată, persoana condamnată trasferată va putea să profite şi de amnistie, graţiere ori de o comutare a pedepsei, de ele putând beneficia şi în statul de condamnare, şi în cel de executare.

III. Importanţa acestei proceduri din perspectiva respectării drepturilor omului

Din perspectiva respectării drepturilor persoanei condamnate ce face obiectul unui transfer în vederea executării pedepsei privative de libertate la care a fost condamnată, e de menţionat că şi această formă de cooperare judiciară în materie penală respectă garanţiile procedurale recunoscute la nivel internaţional oricăror persoane supuse unor astfel de proceduri. Un prim drept inclus în aceste garanţii este cel la un proces echitabil, în baza căruia, aşa cum se prevede în art.6 par. 1 al Convenţiei Europene a drepturilor omului, orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil.

Alte drepturi respectate prin această procedură de transfer sunt și cele recunoscute în principal acuzatului, incluse în alin.3 al aceluiași articol, conform cărora acesta beneficiază, printre altele, și de dreptul de a fi informat despre natura și cauza acuzațiilor ce I se aduc. În acest sens dăm spre exmplificare dispozițiile paragrafului 1 al art.4 din Convenția Europeană asupra transferului persoanelor condamnate, conform căreia ″orice condamnat căruia I se pot aplica prevederile acestei Convenții trebuie să fie informat de către statul de condamnare despre conținutul exact al prezentei convenții. ″ aceste dispoziții se coroborează și cu cele cuprinse la paragrafele 2, 4 și 5 ale aceluiai articol 4. Conform acestui ultim alineat menționat (alin.5), ″condamnatul trebuie informat în scris despre orice demers întreprins de către statul de condamnare sau de către statul de executare în aplicarea paragrafelor precedente, ca și despre orice hotărâre luată de către vreunul dintre cele două state cu privire la cererea de transferare″.

Prin această procedură condamnatului I se acordă și dreptul de a/și da sau nu consimțământul la transfer, drept recunoaștere legală a aceleiași Convenții europene privind transferul persoanelor condamnate, în art. 2 par.2 și art.3 lit.d. Evident că acest drept îi este recunoscut și în practică, putând da spre exemplificare situații în care, pentru că persoana transferabilă a revenit asupra acordului ei de voință dat initial pentru a putea fi transferată în scopul continuării executării pedepsei statului de executare, auoritățile judiciare competente au

apreciat ca nemai fiind îndeplinite condiţiile necesare obligatorii penntru a se putea admite sesizarea[5].

Totodată, în această procedură, persoanelor condamnate li se respectă şi dreptul la apărare în condiţiile legal recunoscute în statele de condamnare şi de executare.

Un alt drept ce derivă din garanţiile procedurale este cel în baza căruia unei persoane nu i se poate aplica o pedeapsă mai severă decât cea aplicabilă la data comiterii infracţiunii, prevăzut expres în art.7 par.1 al Convenţiei Europene privind apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale[6].

De asemenea, alt drept recunoscut oricărei persoane şi respectat şi în cadrul procedurii transferului persoanelor condamnate, este cel de a nu putea fi judecat ori pedepsit de două ori pentru aceeaşi faptă, stipulat în Protocolul nr.7 la Convenţia Europeană privind apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale.

Această formă de cooperare judiciară în materie penală, privitoare la transferul persoanelor condamnate, urmăreşte, aşa cum am mai precizat, să sprijine reintegrarea socială a persoanelor prin posibilitatea recunoscută acestora de a executa pedeapsa primită în cadrul mediului social de origine. Această posibilitate e dată tocmai prin transferarea lor în propriile ţări. Sprijinirea reintegrării sociale a persoanelor condamnate a fost constatată concret în practică în acele cazuri în care, constatându-se că aceasta nu s-ar realiza în unele situaţii concrete, cererile de transfer au fost respinse.[7]

IV. Concluzii

Practic, prin intermediul acestei proceduri pe de o parte, se realizează un sprijin real acordat reciproc de statele ce formează comunitatea internaţională în lupta contra fenomenului criminalităţii, iar pe de alta, se urmăreşte sprijinirea persoanelor condamnate să-şi poată executa pedeapsa privativă de libertate dispusă, în ţara de origine, precum şi să se reintegreze social în mod real. Acestor persoane le sunt recunoscute şi respectate toate drepturile conferite de legislaţiile penală şi procesual penală a celor două state implicate în procedură. În îndeplinirea acestei reguli, în cazul în care, de exemplu, statul de executare trebuie să schimbe condamnarea, înlocuind sancţiunea aplicată de statul de condamnare, el o va putea face doar respectând anumite condiţii ce ţin de: constatarea faptei- ce se va face în raport de cele ce au dus la hotărârea pronunţată de statul de condamnare;- sancţiunea ce se poate aplica- ce nu poate fi decât tot una privativă de libertate;- obligativitatea deducerii din pedeapsa aplicată a perioadei de privare de libertate deja executată de condamnat şi obligativitatea de a nu-i agrava condamnatului situaţia penală. Totodată, condamnatului, fiecare stat dintre cele două îi va putea acorda graţierea, amnistia sau comutarea pedepsei, ţinând cont de prevederile juridice interne ale fiecăruia dintre ele.

[5] În acest sens a se vedea li Curtea de Apel Bucureşti, Secia I penală, sentinţa penală nr.118/16 martie 2012, în Buletinul Reţelei Judiciare Române în materie penală, nr.II/2013, pp.220-223, Ed. Hamangiu, Bucureşti 2014

[6] Strasbourg, 22.11.1984,în art.4 par.1

[7] În acest sens şi Curtea de Apel Timişoara, sentinţa penală nr.18/29 ianuarie 2009, prin care s-a refuzat transferul în Rep. Turcia în conformitate cu art. 138 din Legea 302/2004, solicitat de un condamnat cetăţean turc, în Buletinul Reţelei Judiciare Române în materie penală, nr.I/2012, pp.311-312, Ed. Hamangiu, Bucureşti 2013

BIBLIOGRAPHY

1. Buletinul Rețelei Judiciare Române în materie penală, nr.I-II, Ed. Hamangiu, București
2. Marielle Kvalheim Giunnarsen, Kjersti Lehmann, Mariana Radu, Dana Maria Roman, Delia Luiza Gabriela Motinga, Ghid privind transferul persoanelor condamnate între România şi Norvegia

Alte surse:

3. Convenția Europeană din 21 martie 1983 privind transferarea persoanelor condamnate şi Protocolului adiţional la aceasta adoptat la Strasbourg în 18 decembrie 1997.
4. Decizia-Cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privitoare la ″aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cadrul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în U.E.″
5. Acordul dintre România şi Rep. Italiană asupra transferului persoanelor condamnate cărora li s-a aplicat măsura expulzării sau aceea a conducerii la frontiere, semnat la Roma la 13 septembrie 2003
6. Acordul dintre România şi Rep. Turcia din 1992, încheiar la Istambul, asupra transferului persoanelor condamnate
7. Acordul dintre România şi Rep. Arabă Egipt de la Cairo din 28 iunie 200, vizând transferul persoanelor condamnate
8. Tratatul privind transferul persoanelor condamnate încheiat între România şi Rep. Moldova, la Chişinău, 6 iulie 1996

RITUALS, SUPERSTITIONS AND POPULAR BELIEFS IN HARVESTING HEALING PLANTS

Alin-Serafim Ştefănuţ
Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: The healing plants represent a constancy in the human existence since immemorial times, even if their meaning was altered by the intrusion of the elements specific to globalization. In archaic and popular communities, the harvesting of healing plants respected certain rituals and it was subdued to a calendar well known by the person placed in the sacred horizon of knowledge, respecting ancestral laws and rules, the most of which were transmitted orally, from generation to generation. In order to preserve their healing properties, the plants should be harvested only in certain periods of the year or day and only by certain people, not by those who are less or not at all initiated in the mysteries of these rituals.

Keywords: superstitions, popular beliefs, healing plants, archaic communities, rituals, sacred.

Transmiterea cunoştinţelor poporului român în legătură cu plantele de leac, acumulate de-a lungul a peste două milenii, este o mărturie a unei legături ancestrale a fiinţei umane cu mediul de viaţă şi a unei viziuni particulare despre existenţă, una în care individul nu îşi propune să altereze natura doar pentru a-şi crea un spaţiu de viaţă, ci în care se raportează cu un sentiment religios chiar la elementele cadrului natural, dătătoare de viaţă, vindecătoare sau, dimpotrivă, aducătoare de moarte. Ne-am propus să surprindem câteva dintre elementele care influenţează această relaţie în care plantele sunt percepute ca alteritate şi înzestrate cu proprietăţi care le acordă un loc specific în orizontul fiinţei umane arhaice, dar nu numai. Avem în vedere un bogat tezaur cultural tradiţional, păstrat nealterat încă în anumite zone din ţara noastră, precum în localităţi din depresiunea Beiuşului, judeţul Bihor, unde s-a dezvoltat chiar o anumită cultură locală în jurul recoltării, depozitării şi valorificării plantelor cu proprietăţi curative. Reminiscenţe ale acestor practici se pot regăsi însă pe întreg cuprinsul ţării, şi nu numai, dovadă a nevoii de plante în satisfacerea anumitor cerinţe ce ţin de viaţa în sine.

Abordarea propusă este, inevitabil, una interdisciplinară, date fiind numeroasele domenii ale cunoaşterii – folclor, etnologie, antropologie culturală, medicină populară etc - care, cel puţin tangenţial, au studiat raporturile complexe dintre lumea vegetală şi fiinţa umană. Vechimea cunoştinţelor despre plantele cu efecte terapeutice este atestată, după cum susţine pe bună dreptate şi Valer Butură, de fondul lexical, unii termeni fiind de origine dacică, în vreme ce alţii provin din Antichitatea greco-romană sau au o evidentă însemnătate creştină[1]. Fiinţa umană însă nu a reţinut doar denumirile plantelor, ci şi modul în care acestea pot fi folosite în tratarea diferitelor afecţiuni, mai mult sau mai puţin grave.

Prezenta cercetare îşi propune să evidenţieze modul în care de-a lungul timpului, omul simplu din poporul român a considerat adecvat să recolteze şi să folosească câteva plante cu proprietăţi curative, unele ce provin din flora spontană, iar altele, precum cânepa, din rândul

[1] A se vedea Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1979, p. 5.

plantelor cultivate. Reținem, de asemenea, ceea ce poate părea un truism, și anume faptul că plantele au reprezentat constant pentru omul din popor o sursă de inspirație în domeniul creației artistice și folclorice. Ne gândim, în primul rând, la doine, dar se pot aminti și baladele sau legendele în care diferite plante au puterea de a le fi de folos eroilor în depășirea unor obstacole întâlnite de-a lungul unei existențe mai mult sau mai puțin marcate de suferință.

Pretutindeni în lume se regăsesc credințe și practici magice în ceea ce privește raportarea ființei umane la recoltarea și cultivarea plantelor și, în sens general, la mediul de viață. Atunci când totul este îndeplinit după datină, de la atenta recoltate a platei, la prelucrarea ei, iar apoi la aplicarea tratamentului cu aceasta, omul caracterizat de o mentalitate arhaică este încredințat de reușita leacului aplicat. Cunoștințele și practicile de vindecare populare au fost transmise pe cale orală și, adesea, au fost însoțite de nimbul ritualurilor, al descântecelor și al tradițiilor, privite cu dispreț în cercurile medicale, dar nu numai, pentru ca, treptat, acestea să fie receptate cu alți ochi. Ceea ce am putea numi atitudinea magică este privit într-o altă lumină, una în care descântecele și ritualurile fac parte dintr-o existență milenară, păstrată nealterată. Pentru omul din comunitățile arhaice, exista o corelație directă între trup și spirit. Altfel spus, trupul nu se vindeca dacă omul nu era „tare în credință", iar boala nu îl atingea pe cel care nu se temea de ea[2].

Atunci când avem în vedere recoltarea plantelor de leac ne raportăm adesea la ritualuri și practici complexe, unele precreștine, ale căror reminiscențe se găsesc, în anumite zone, și în prezent. Cunoștințele despre aceste plantele erau transmise din generație în generație, astfel că multe dintre plantele folosite în medicina populară erau cunoscute de majoritatea sătenilor, în special cele utilizate în cazul afecțiunilor frecvente. Altele erau accesibile doar unor „tămăduitori" care știau să le valorifice și la care se apela în caz de nevoie. Adesea, plantele singure nu erau suficiente pentru tratarea afecțiunii, motiv pentru care se utilizau formule magice, care exprimau dorința de alungare a bolii și de însănătoșire.

Pentru ca plantele să își dezvăluie rosturile, una dintre credințe se referea la consumarea cărnii unui șarpe alb. Se credea că plantele de leac, asemenea omului, au grai, însă acesta nu putea fi auzit și înțeles de oricine, motiv pentru care carnea de șarpe facilita această comunicare. Valer Butură consemnează mărturia unor informatori potrivit cărora șarpele alb trebuia omorât degrabă, iar carnea lui - consumată uscată[3]. Urmarea acestui gest ritual era că plantele își dezvăluiau în mod direct tainele celei sau celui care a mâncat carnea șarpelui: „Atunci tătă buruiana spunea: pă mine nu mă călca, că-s de cela leac..."[4]. Se poate vorbi de o inițiere ce are drept scop eliberarea de ignoranță și deschiderea către un mod de a vedea lumea inaccesibil celor profani, cu termenul consacrat de Mircea Eliade. Potrivit lui Carl Gustave Jung, șarpele reprezintă „un vertebrat ce întruchipează psihicul inferior, psihismul obscur, ceea ce este rar, tainic, de neînțeles[5]". După cum se desprinde din practica prezentată, ființa umană are nevoie de acces la acest psihism, pentru a putea cunoaște ceea ce altfel i-ar rămâne inaccesibil.

Interesul arătat etnobotanicii românești se datorează, pe de o parte, numărului mare de plante spontane, dar și al celor cultivate, utilizate de-a lungul timpul în tratatea diferitelor afecțiuni, iar, pe de altă parte, tradiției milenare de întrebuințare a acestor plante, tradiție concretizată în numărul însemnat de practici și de utilizări consemnat. Măselariță (*Hyoscyamus*

[2] A se vedea Valeriu L. Bologa, *Valoarea terapeutică a unor practice din medicina bătrânească*, în „Mișcarea medicală: revistă medico-chirurgicală", anul VI, nr. 1 – 2, ianuarie 1933, p. 29.
[3] Valer Butură, *op. cit.*, p. 18.
[4] Sofia Nistor, în Valer Bucură, *op. cit.*, p. 18.
[5] Carl Gustave Jung, *L'homme à la découverte de son âme*: Structure et fonctionnement de l'inconscient, 2e edition revue et augmentée, p. 237, apud Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 3, București, Editura Artemis, 1995, p. 298.

niger), de pildă, amintită în cunoscuta baladă *Riga Crypto și lapona Enigel* scrisă de Ion Barbu, are o mulțime de utilizări, fiind recoltată de femei, în Bucovina, în data de 14 septembrie, în sărbătoarea de Înălțarea Sfintei Cruci, înainte de răsăritul soarelui. Cu toate acestea, se poate recolta și în alte perioade ale anului, proprietățile sale curative fiind nealterate[6]. Recoltarea măselariței în alte perioade decât cea asociată cu sărbătoarea creștină a Înălțării Sfintei Cruci reprezintă o desacralizare a ritualului în sine de culegere a plantei.

Reputatul etnolog Mihai Pop definește sărbătoarea drept „o tăietură" în cursul anului: „Timpul este neîntrerupt și pentru a-l putea înțelege, oamenii l-au tăiat în felii și au creat Anul; pe felii este o tăietură: această tăietură este sărbătoarea.[7]" Asocierea acțiunii de strângere a plantelor cu o sărbătoare creștină denotă caracterul sacru al recoltării. Mai mult sau mai puțin, recoltarea în zorii zilei, înainte de oficierea serviciului religios, asigură plantelor puritatea necesară pentru a putea fi folosite cu succes în ritualurile complexe ce vizează, în fond, recăpătarea și buna funcționare a organismului uman.

Delia-Anamaria Răchișan subliniază existența unei „binarități sacru-profan" în ceea ce privește regnul vegetal. Potrivit cercetătoarei, conform tiparului de gândire tradițional, „pe unde pășește Dumnezeu cresc flori, crește iarbă, iar pe unde calcă Satan, își fac apariția scaieții, urzicile, spinii, măselarița etc."[8]. În ciuda credinței populare că măselarița este o plantă de origine necurată, ea era frecvent folosită ca leac împotriva durerilor de măsele. Simeon Florea Marian descrie cu atenție ritualul prin care este folosită sămânța acestei plante. Se fierbe în apă, se pun semințe și pe cărbuni, care apoi sunt reținute într-o „strachină cu gura în jos". După ce sămânța a ars, se întoarce farfuria, se toarnă apa fiartă în ea, iar bolnavul stă cu gura deschisă și cu capul aplecat deasupra apei, cu un propop acoperdinu-i capul, astfel ca aburii să nu se împăștie repede. Bolnavul nu trebuie să înghită saliva și, potrivit tradiției, durerea încetează degrabă, gingiile se dezumflă, iar dacă măseaua are „viermi", aceștia „pier și cad în strachină"[9]. Din modul de întrebuințare a măselariței descris de S. Fl. Marian se observă că „buruiana" în sine nu ia contact în mod direct cu persoana bolnavă, ci doar prin intermediul aburilor, cunoscută fiind toxicitatea plantei, de unde originea ei necurată. De altfel, folcloristul amintit menționează și cazuri în care, din răzbunare sau din răutate, anumite persoane puneau măselariță în „holerca" (rachiul de proastă calitate) pe care o dădeau celor pe care voiau să se răzbune, efectul fiind acela de a provoca înnebunirea[10].

Untul-pământului (Tomus communis) reprezintă o altă „buruiană" utilizată în medicina empirică, a cărei recoltare se supunea anumitor reguli ce trebuiau respectate cu strictețe. Planta este folosită la scară largă în tratarea afecțiunilor reumatice, fiind prezentă, de pildă, în leacurile create de locuitorii din satul Poienii de Jos, din județul Bihor. Localitatea a dezvoltat, de-a lungul timpului, un întreg mod de viață bazat pe recoltarea, prelucrarea și valorificare plantelor medicinale, fiind specializată în „culegerea «buruienilor de leac»", aspect rar întâlnit în țară, după cum notează cercetătoarea Ana Marossy[11]. Dacă în alte părți ale țării, strângerea plantelor

[6] A se vedea S. Fl. Marian, *Din botanica poporală românească. Mesălariul*, în „Familia", an XXI, nr. 18/1885, p. 211.
[7] Mihai Pop, *Folclor românesc*, vol. I, București, Editura Grai și Suflet, 1998, p. 259.
[8] Delia Anamaria Răchișan, *Plantele de leac între sacru și profan*, p. 2, accesat la adresa http://onomasticafelecan.ro/iconn4/proceedings/4_24_Rachisan_Delia-Anamaria_ICONN_4.pdf, consultat în 1 decembrie 2020.
[9] A se vedea S. Fl. Marian, *Din botanica poporală românească. Măsălariul*, în „Familia", an XXI, nr. 18/1885, p. 211.
[10] *Ibidem*, p. 211.
[11] Ana Marossy, *Contribuții la cunoașterea medicinei populare din satul Poieni de Jos (comuna Buntești, județul Bihor)*, în „*Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie și artă*", Oradea, 1982, p. 209.

de leac era o îndeletnicire predominant feminină, în satul amintit, ea era realizată de către bărbați, tainele acestei practici empirice fiind transmise din tată în fiu[12]. Femeilor din aceeași familie le era permis să participe la uscatul și la ambalatul plantelor, însă nicidecum la recoltarea plantelor, ale căror întrebuințări le erau adesea străine[13]. După cum reiese din cele menționate, există bazele credinței că persoana care culege plantele poate influența proprietățile plantelor de leac, alterându-le chiar. În alte comunități, se credea că recoltarea plantelor trebuie să fie realizată doar „de bătrânele iertate, prunci sau fete care nu se spală", fără a se putea preciza că aceste restricții au o bază palpabilă[14].

Potrivit unor surse, dreptul de a practica meseria de tămăduitor cu ajutorul plantelor de leac a fost atestată în satele Poienii de Jos și Poenii de Sus de prin 1700, când trei „vrăjitori" din satele menționate au parcurs drumul până la Viena, pentru a li se recunoaște această îndeletnicire[15]. Cele două localități se constituie drept izvoare vii de etnoiatrie, după cum o dovedește îndelungata activitate bazată pe valorificarea plantelor medicinale. Revenind la untul-pământului, potrivit tradiției, rădăcina acestuia se recoltează mai ales în luna aprilie. Acesta se punea în spirt sau țuică și se folosea la frecții împotriva durerilor reumatice, care treceau „ca luate cu mâna". Planta este toxică, asemenea măselariței, motiv pentru care ea nu este administrată intern, ci doar extern. Pentru a fi eficientă, frecția cu untul-pământului trebuia să fie însoțită de un descântec, parțial păstrat: „... stai că eu ți-oi pune la loc, și ți-oi freca, și ți-oi îndrepta: os cu os, vână cu vână, carne cu carne, piele cu piele, încheietură cu încheietură, și iară os cu os, și ți-oi pune la loc toate cum au fost"[16]. După cum se poate observa, descântecul este unul de vindecare a corpului în ansamblul său, pornind și încheindu-se cu menționarea oaselor ce vor fi „îndreptate".

În privința perioadei de culegere a „buruienilor de leac", potrivit unei informatoare a Mariei Bocșe, se considera că plantele de leac „cele mai bune și primite" sunt cele recoltate la sărbători, primăvara și toamna, în special în zorii zilei sau în amurg[17]. Aceste recomandări țin de credința că metabolismul plantei, precum și substanțele pe care le conține și care sunt benefice ființei umane sunt prezente în cantități diferite în funcție de anotimp și de momentul zilei în care este culeasă planta. Existau indicații și în legătură cu zilele din săptămână în care trebuiau adunate „buruienile de leac", zilele recomandate fiind marți și vineri. Nu era indicat ca plantele cu proprietăți curative să fie culese lunea sau duminica, pentru că „e început de săptămână, și boala merge tot înainte pe om, ca zilele[18]". Pentru bolile de ochi, de pildă, se recomanda roua adunată, în zori, de pe frunza scaiului sau de pe trandafirul sălbatic. Frunzele de nuc adunate primăvara erau folosite împotriva răcelilor, în vreme ce sunătoarea se culegea când sunt coapte fânețele și se usca la umbră. Cânepa, cu multiple întrebuințări în medicina empirică, trebuie semănată doar după Armindeni (1 mai), însă niciodată atunci când e lună nouă sau în zilele de

[12] *Ibidem*, p. 209. Cercetătoarea notează că a identificat 33 de bărbați care se ocupau, în momentul efectuării cercetărilor, cu recoltarea, prelucrarea și valorificare plantelor medicinale, majoritatea având peste 45 de ani, cu excepția a două persoane.
[13] Maria Bocșe, *Cercetări de etnoiatrie în Munții Apuseni*, în „*Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*", 1976, p. 244.
[14] *Ibidem*, p. 244.
[15] A se vedea https://www.farmanatpoieni.ro/despre-noi, site al unui producător de tincturi, siropuri, creme etc. din satul Poienii de Jos, Bihor, accesat în 27 noiembie 2020.
[16] A se vedea *Medicina populară la Poienii de Jos – județul Bihor*, accest la adresa https://www.oradeamea.com /medicina-populara-la-poienii-de-jos-judetul-bihor/, consultat în 27 noiembrie 2020.
[17] A se vedea Maria Bocșe, *Cercetări de etnoiatrie în Munții Apuseni*, p. 245.
[18] Valeria Iancu, în Maria Bocșe, *Cercetări de etnoiatrie în Munții Apuseni*, p. 245.

miercuri sau vineri, pentru că nu va da rod. Pentru a fi frumoasă, cânepa se seamănă în zi de post și, împreună cu semințele, se aruncă și firimiturile de la Paști[19]. La rândul său, cel care seamănă trebuie să fie îmbrăcat în haine nalbe, cu ie nouă și să fi mâncat mâncare bună, pentru a crește și cânepa frumoasă.

Remediile aplicate în cazul accidentelor vizibile în plan exterior, pe trupul bolnavului, își găseau, în trecut, mai ușor un leac în lumea vegetală sau în cea animală, spre deosebire de suferințele interne, care solicitau o altă capacitate de înțelegere a corpului și a spiritului uman. Pentru tratarea acestora din urmă, era nevoie de anumite formule magice, incantații, adesea ininteligibile, care însă erau considerate la fel de importante ca leacul în sine.

Feriga (Dyopteris filix mas), plantă din flora spontană, cunoștea numeroase întrebuințări în trecut, de recoltarea și mai ales de înflorirea ei fiind legate numeroase credințe populare. Într-un articol din 1937 sunt menționate câteva dintre modalitățile de valorificare a ferigii, așa cum au fost ele notate de Valer Butură, ca urmare a cercetărilor efectuate în zona Beiușului. Astfel, se foloseau rizomii plantei, fiind recomandați ca leac împotriva durerilor de piept, a nădușelii și a tusei[20], însă, din punct de vedere spiritual, floarea plantei este mult mai importantă decât rizomii, dovadă fiind numeroasele credințe și superstiții, răspândite în diferite regiuni ale țării, ce au la bază raportarea la această plantă cu proprietăți magice. S. Fl. Marian notează că în zona Siretului se credea că persoana care vede feriga înflorind va avea bani, căci planta are darul de a arăta banii celui care asistă la înflorirea ei[21].

În ținutul Dornei se putea regăsi credința populară că feriga înflorește numai în noaptea de Sânziene (24 iunie), iar persoana care are floarea ferigii și o păstrează la sine poate să cunoască inslusiv gândurile și dorințele oamenilor. Florii i se datorează norocul multora, în dragoste, negustorii etc, iar ritualul de recoltare a florii este unul complex și implică elemente cu evidentă trimitere la textul biblic. Persoana care dorește să obțină floarea trebuia să stea goală de seara până la al treilea cântat al cocoșilor (amintind de trădarea apostolului Petru) și să urmărească înflorirea plantei. În tot acest timp însă, omul aude voci și strigăte de oameni, chiar ale cunoscuților, căruțe, larmă, cu scopul de a părăsi locul în care se află. Acestea sunt de fapt strigile, ființe imaginare închipuite ca femei care chinuie copiii mici. Dacă reușește să facă față acestor probe, poate vedea feriga înflorind dimineața, la cântatul cocoșilor. Forma florii - trei stele - amintește încă o dată de motivul cifrei trei, des răspândit în credințele populare. Planta trebuie tăiată cu foarfeca, dusă acasă și pusă în ceară galbenă, fără ca omul să își abată privirea în altă parte până ajunge acasă. După cum se poate observa, ritulaul implică o serie de elemente care îi conferă complexitate, tocmai datorită înfruntării dintre om și ființe malefice care aparțin unui alt univers. Conform superstițiilor asociate acestui ritual de recoltare, Strigile, la rândul lor, vor să obțină floarea ferigii, motiv pentru care îi pot provoca numeroase nenorociri celui care a încumetat să le înfunte, fie și simbolic[22].

Feriga este folosită și pentru aflarea ursitului, existând chiar descântece specifice acestui ritual. Fata care voia să afle dacă se va căsători curând sau nu lua o bucată de pâine și una de sare și se ducea dis-de-dimineață, înainte de răsăritul soarelui, într-o zi de joi sau de sâmbătă într-un

[19] Nicolae Bot, *Cânepa în credințele și practicile magice românești*, în „*Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*", 1971, p. 282.
[20] Valer Butură, *Plante cunoscute și întrebuințate de românii din Transilvania*, în „Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj", nr. 1 – 4, 1936, p. 72. În medicina empirică, planta era utilizată însă în ansamblul său pentru diferite afecțiuni, mult mai numeroase decât cele notate de Valer Butură în articolul menționat. A se vedea în acest sens Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, pp. 96 – 97.
[21] S. Fl Marian, *Ferica*, în „Familia", anul XXI, nr. 22, 1885, p. 256.
[22] Întregul ritual este descris detaliat de S. Fl. Marian în articolul *Ferica*, p. 256.

loc în care știa că răsare feriga. Ajunsă acolo făcea trei mătănii, după care i se adresa plantei: „*Ferigă! Eu te socoresc / Și te cinstesc, / Cu pâne și sare / Și cu sfintele metane, / Iară tu să mă norocești / Și să mă fericești, / Cu ursitoriul meu / Care mi-i dat de Dumnezeu*”[23]. După ce rostește aceste cuvinte, fata sapă feriga, îi scoate rizomul și, dacă este bifurcat, îl duce acasă, punând în locul lui sarea și pâinea adusă de acasă, rost. Dacă rădăcina plantei era una singură, era semn că fata nu se va căsători în curând, iar feriga era lăsată în locul în care a fost găsită. Descântecul amintit era rostit numai în cazul în care planta avea rădăcina bifurcată.

Există și alte întrebuințări ale ferigii în medicina și în credințele populare, fără a fi atât de spectaculoase în ceea ce privește valorificarea plantei. De pildă, în lunile iunie și iunie se adunau frunze de ferigă și se umpleau cu ele pernele și saltelele copiilor slab dezvoltați și cu malformații. Tot din frunze de ferigă se făceau, timp de trei zile succesive, băi copiilor care nu puteau să își folosească picioarele la mers. Feriga este folosită și în prezent în medicina naturistă, pentru tratarea anumitor afecțiuni, însă ecoul ritualurilor, credințelor și superstițiilor generate de recoltarea și utilizarea ei nu se mai păstrează decât ca o filă din existența plasată în zarea magiei a comunităților tradiționale.

Interesul acordat plantelor de leac, dar nu numai, este o dovadă a modului în care omul din popor a căutat să cunoască, să îmblânzească și să întrebuințeze resursele puse la dispoziție de natură, de lumea vegetală. Remarcăm, în același timp, că plantele nu erau recoltate oricum, ci existau adevărate ritualuri, interdicții și recomandări care asigurau păstrarea nealterată a proprietăților plantelor avute în vedere și care au generat numeroase obiceiuri, credințe și superstiții și au constituit sursa literaturii populare.

BIBLIOGRAPHY

Bocșe, Maria, *Cercetări de etnoiatrie în Munții Apuseni*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, 1976, pp. 229 – 245.

Bologa, Valeriu, *Valoarea terapeutică a unor practice din medicina băbească*, în „Mișcarea medicală. Revistă medico-chirurgicală, anul VI, nr. 1 – 2/ianuarie 1933, pp. 29 – 34.

Bot, Nicolae, *Cânepa în credințele și practicile magice românești*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, 1971, pp. 279 – 321.

Butură, Valer, *Plante cunoscute și întrebuințate de românii din Transilvania*, în „Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj”, nr. 1 – 4, 1936, p. 70 - 77.

Butură, Valer, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, volumul 3, Editura Artemis, București, 1995.

Marian, S. Fl, *Din botanica poporală românească. Mesălariul*, în „Familia”, anul XXI, nr. 18/1885, p. 211.

Marian, S. Fl., *Din botanica poporală. Ferica*, în „Familia”, anul XXI, nr. 22/1885, pp. 256 – 258.

[23] S. Fl Marian, *Ferica*, în „Familia”, anul XXI, nr. 22, 1885, pp. 256 – 258.

Marossy, Ana, *Contribuții la cunoașterea medicinei populare din satul Poieni de Jos (comuna Bunteşti, județul Bihor)*, în „*Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie și artă*”, Oradea, 1982, pp. 209 – 212.

Pop, Mihai, *Folclor românesc*, vol. I, Editura Grai și Suflet, București, 1998.

Răchișan, Delia Anamaria, *Plantele de leac între sacru și profan*, accesat la adresa http://onomasticafelecan.ro/iconn4/proceedings/4_24_Rachisan_Delia-Anamaria_ICONN_4.pdf, consultat în 1 decembrie 2020.

"THE SPANISH LURGY AGAIN". THE 1927 FLU EPIDEMIC AS REFLECTED IN THE ROMANIAN PRESS FROM TRANSYLVANIA

Elena Andreea Trif-Boia
Lecturer, PhD, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Over time, epidemics have been a constant threat to any commonwealth, reaching overwhelming proportions especiallysince communities organized into larger agglomerations of people. According to available data, one of the worst was the Spanish flu whichspread very quickly amid WWI operations, expandingall over of the world and leaving tens of millions of people dead. The present study analyzes the impact of the 1927 flu epidemic as presented in the Romanian newspapers from Transylvania.Themedia saw the 1927 flu as a resumption of the 1918-1919 flu epidemic, and it followed the way the virusspread in Europe and in the Romanian province, its symptoms, the authorities' takenmeasures, treatmentsthat medics recommended for infected people included. We hereby proceed to a short review of the image the press designed for all these topics and the rhetoric features thereof.

Keywords: epidemic, flu, Romanian periodicals, Transylvania, 1927.

De-a lungul istoriei, epidemiile au completat tabloul dezastrelor, provocând uneori mai multe decese decât marile conflagrații ale omenirii și lăsând urme adânci în rândul comunităților. Teama, frica de moarte, panica au pus stăpânire pe oameni, care se vedeau complet neputincioși în fața unui „dușman" invizibil și extrem de periculos. Pentru istoria contemporană, cea mai cunoscută este cea a gripei „spaniole"(1918-1919), epidemie care a secerat, potrivit cercetătorilor din domeniu, între 40 și 50 milioane de vieți la nivel mondial, în marea lor majoritate adulți tineri, și care a afectat în total peste 500.000.000 de oameni[1]. Boala infecțioasă a cuprins și Transilvania, atingând, potrivit presei vremii, proporții „*înspăimântătoare*"[2]. În luna octombrie a anului 1918, de pildă, la Blaj situația era atât de critică încât contemporanii se plângeau că drumurile de acces în localitate erau străbătute de „*adeverate caravane de cară cu bolnavi, ce unii vin și alții pleacă de la medici*"[3]. Impactul bolii a fost unul puternic, iar teama avea să fie resimțită ani buni de acum înainte, accentuându-se în anii în care bolile infecțioase respiratorii cuprindeau din nou Europa. Studiul de față analizează un astfel de caz, respectiv impactul gripei din anul 1927 în publicațiile periodice românești din Transilvania.

În presa ardeleană, epidemia din anul 1927 a fost cunoscută fie sub numele simplu de „*gripă*" sau „*influenza*", fie sub cel de „*gripă spaniolă*" sau „*boala spaniolă*" și a fost receptată ca o recidivare a molimei din preajma Marii Uniri. Chiar dacă se admitea că forma virusul nu era

[1] Jeffery K Taubenberger, The Origin and Virulence of the 1918 "Spanish" Influenza Virus, in Proceedings of the American Philosophical Society, 150(1), 2006, pp. 86-112; Mariano Martini, Valentina Gazzaniga, Nicola Luigi Bragazzi, Ilaria Barberis, The Spanish Influenza Pandemic: a lesson from history 100 years after 1918, in HISTORY OF MEDICINE AND ETHICS, vol. 60, No. 1, 2019, p. 66.
[2] *Ravagiile boalei spaniole*, în „Unirea", nr. 60, 2 Octombrie 1918, p. 4.
[3] *Gripa spaniolă*, în „Unirea", Nr. 62, 9 Octombrie 1918, p. 4.

una extrem de virulentă[4], ştirile tipărite în publicaţiile vremii conturau tabloul sinistru al unei Europe puternic afectată, aflată în plină luptă pentru supravieţuire. Cele dintâi date apar încă din prima jumătate a lunii ianuarie, la Braşov, în „Gazeta Transilvaniei". Prin intermediul mai multor articole, ziarul îşi avertiza cititorii cu privire la nivelul ridicat de contagiozitate al virusului, oferind informaţii referitoare la răspândirea şi urmările sale în ţările europene. *Ravagiile epidemiei de gripă*, tipărit pe 9 ianuarie 1927, semnala presiunea efectuată asupra sistemului de sănătate în Londra, arătând că medicii de aici „*lucrează ziua şi noaptea*" şi că sunt nevoiţi să pună „*zăvor la uşe*" pentru a scăpa de „*asaltul bolnavilor*"[5]. Acelaşi material semnala şi decesele înregistrate în Montpellier şi Marsilia, 61, respectiv 60 de cazuri[6]. O imagine mult mai sumbră ne este transmisă prin articolul *Epidemia de gripă*, tipărit pe 23 ianuarie 1927. Jurnaliştii braşoveni făceau o analiză a presei europene, atenţionând asupra ştirilor „*alarmante*" despre impactul pe care gripa l-a avut aici: ziarele spaniole, franţuzeşti, olandeze, elveţiene, germane şi scandinave, ne arată aceştia, schiţează tabloul „*lugubru*" şi „*impresionant*" al felului în care se „*aruncă la pat în câteva ore zeci de mii, sute de mii de cetăţeni*"; şcolile, cazărmile, internatele, continuau ei, au fost transformate peste noapte în infirmerii, serviciile publice au fost suspendate, iar localităţile au ajuns să fie pustiite lăsând impresia că „*vreo ciumă teribilă a bântuit şi a curăţat locul de orice viaţă omenească*"[7]. Tabloul de mai sus avea să fie completat cu ştiri despre proporţiile „*îngrozitoare*" atinse de gripă şi la vecinii de la Sud de Dunăre. Cu privire la Bulgaria se anunţă bilanţul sumbru de 2855 de decese, arătându-se că 130.000 de oameni s-au infectat într-o singură săptămână[8].

La rândul său, „Unirea Poporului", din Blaj, semnala revenirea gripei „spaniole" pe Vechiul Continent şi atrăgea atenţia cititorilor că deşi pare o boală „*destul de uşoară*" la prima vedere, aceasta este „*vicleană şi nemiloasă*"[9], căci „*a umplut cimitirele în toamna şi iarna anului 1918*"[10]. Vorbind despre impactul ei în Europa, publicaţia blăjeană semnala şi ea uşurinţa cu care acest virus se răspândeşte, ajungând şi în Europa Răsăriteană, şi venea în sprijinul populaţiei din provincie oferind date cu privire căile de răspândire: „*Gripa spaniolă este o boală foarte lipicioasă. Ea se lăţeşte cu aburul pe care îl suflă bolnavii. Sămânţa boalei e ascunsă în scuipat şi-n flecma bolnavului de gripă. Când strănută cineva, împroşcă microbii în jurul său ca maşina de stropit via. Toţi cei care sunt în apropiere, în casă, în vagonul trenului, în crijmă cu întrohnatul, prind bacilii gripei şi se pot îmbolnăvi*"[11]. La final, publicaţia făcea o trecere în revistă a formelor de manifestare ale bolii şi oferea sugestii privind tratamentul persoanelor infectate care nu puteau apela la serviciile personalului de specialitate.

[4] *Epidemia de gripă în Europa centrală*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 4, 12 ianuarie 1927, p. 4. *Gripa sau boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", nr. 4, 23 ianuarie 1927, p. 4.
[5] *Ravagiile epidemiei de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 3, 9 ianuarie 1927, p. 4.
[6] *Ibidem*.
[7] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2.
[8] *Ravagiile gripei în Bulgaria*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 23, 2 martie 1927, p. 2.
[9] *Iarăş boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem*.

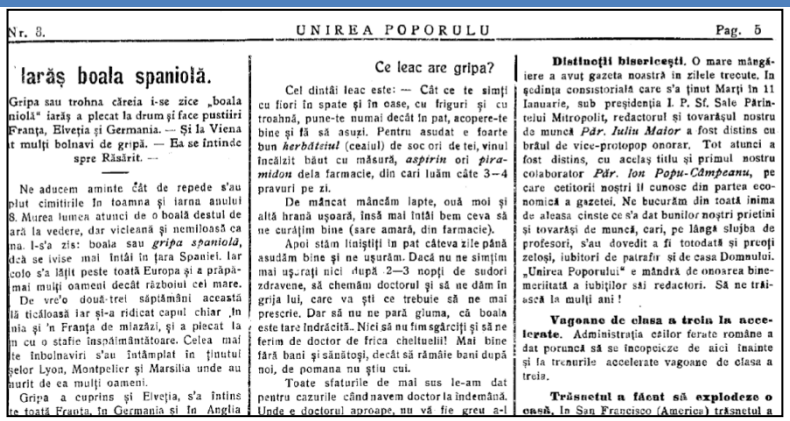

Nr. 3. UNIREA POPORULU Pag. 5

Iarăș boala spaniolă.

Gripa sau trohna căreia i-se zice „boala niolă" iarăș a plecat la drum și face pustiiri Franța, Elveția și Germania. — Și la Viena t mulți bolnavi de gripă. — Ea se întinde spre Răsărit. —

Ne aducem aminte cât de repede s'au plut cimitirile în toamna și iarna anului 8. Mirea lumea atunci de o boală destul de arâ la vedere, dar vicleană și nemilosă ca na. I-s'a zis: boala sau *gripa spaniolă*, dcă se ivise mai întâi în țara Spaniei. Iar colo s'a lățit peste toată Europa și a prăpă- mai mulți oameni decât războiul cel mare.

De vre'o două-trei săptămâni această lă ticăloasă iar și-a ridicat capul chiar în nia și 'n Franța de mlazăzi, și a plecat la în cu o stafie înspăimântătoare. Celea mai te îmbolnaviri s'au întâmplat în ținutul șelor Lyon, Montpelier și Marsilia unde au murit de ea mulți oameni.

Gripa a cuprins și Elveția, s'a întins te toată Franța, în Germania și în Anglia

Ce leac are gripa?

Cel dintâi leac este: — Cât ce te simți cu fiori în spate și în case, cu friguri și cu troahnă, pune-te numai decât în pat, acopere-te bine și fă să asuzi. Pentru asudat e foarte bun *herbăteiul* (ceaiul) de soc ori de tei, vinul încălzit băut cu măsură, *aspirin* ori *piramidon* dela farmacie, din cari luăm câte 3—4 pravuri pe zi.

De mâncat mâncăm lapte, ouă moi și altă hrană ușoară, însă mai întâi bem ceva să ne curățim bine (sare amară, din farmacie).

Apoi stăm liniștiți în pat câteva zile până asudăm bine și ne ușurăm. Dacă nu ne simțim mai ușurați nici după 2—3 nopți de sudori zdravene, să chemăm doctorul și să ne dăm în grija lui, care va ști ce trebuie să ne mai prescrie. Dar să nu ne pară gluma, că boala este tare îndrăcită. Nici să nu fim sgârciți și să ne ferim de doctor de frica cheltuelii! Mai bine fără bani și sănătoși, decât să rămâie bani după noi, de pomana nu știu cui.

Toate sfaturile de mai sus le-am dat pentru cazurile când n avem doctor la îndemână. Unde e doctorul aproape, nu vă fie greu a-l

Distinșii bisericești. O mare mângâiere a avut gazeta noastră în zilele trecute. În ședința consistorială care s'a ținut Marți în 11 Ianuarie, sub președinția I. P. Sf. Sale Părintelui Mitropolit, redactorul și tovarășul nostru de muncă *Păr. Iuliu Maior* a fost distins cu brâul de vice-protopop onorar. Tot atunci a fost distins, cu același titlu și primul nostru colaborator *Păr. Ion Popu-Câmpeanu*, pe care cetitorii noștri îl cunosc din partea economică a gazetei. Ne bucurăm din toată inima de aleasa cinste ce s'a dat bunilor noștri prietini și tovarăși de muncă, cari, pe lângă slujba de profesori, s'au dovedit a fi totodată și preoți zeloși, iubitori de patrafir și de casa Domnului. „Unirea Poporului" e mândră de onorea binemeritată a iubiților săi redactori. Să ne trăiască la mulți ani!

Vagoane de clasa a treia la accelerate. Administrația căilor ferate române a dat porunca să se încopeieze de aici înainte și la trenurile accelerate vagoane de clasa a treia.

Trăsnetul a făcut să explodeze o casă. În San Francisco (America) trăsnetul a

„Unirea Poporului", Blaj, 16 ianuarie 1927.

Referitor la impactul bolii în provincia intracarpatică, periodicele semnalau numărul ridicat al persoanelor infectate în localități precum Brașov, Deva, Arad, Aiud, Timișoara și Cluj, precizându-se că în majoritatea acestora s-a dispus închiderea instituțiilor școlare[12]. La Arad, de pildă, se vorbește de peste 2000 de cazuri[13], în vreme ce la Cluj cifra avea să fie de 3 ori mai mare[14]. Despre acesta din urmă se arată că „*nu e casă să nu fie infectată*", cinematografele fiind considerate de către specialiști principalele focare[15]. În genere se pune accent pe nivelul ridicat de contagiozitate a bolii și mai puțin pe cel al agresivității sale. În cazul Timișoarei se vorbește de înregistrarea a 15 decese[16], cazuri mortale fiind semnalate și în rândul localnicilor comunei Prăvăleni, plasa Arad[17]. Mortalitatea este, de altfel, mai des invocată în știrile cu privire la mediile rurale. Doctorul Eugen Nicoară, absolvent al Facultății de Medicină din Cluj, medic-șef în cadrul spitalului din Reghin, vorbea de existența unor comune unde înmormântările erau la ordinea zilei și oferea, în acest sens, exemplul uneia de 700 de familii care a înregistrat 35 de decese în doar două luni. Medicul arăta că în anul precedent numărul total al deceselor din acea comună nu a trecut de 21[18].

O atenție considerabilă a fost acordată simptomelor gripei și măsurilor pentru combaterea sau, după caz, tratarea acesteia. Debutul brusc al bolii cu amețeli, tuse, dureri de cap și de gât, temperatura ridicată a corpului, 39-40°C, frisoanele, durerile de spate și de oase erau principalele indicii care duceau la diagnosticarea cu gripă a bolnavilor[19]. Ziarele atrăgeau, însă, atenția că pe lângă simptomele respiratorii puteau să apară și altele, gastro-intestinale sau chiar neurologice[20]. De aceea, se recomanda să nu fie privite cu indiferență aceste manifestări, fie ele și ușoare, și să se apeleze de urgență la medici sau personal calificat, riscul de a face complicații fiind extrem de ridicat: „*Gripa spaniolă este foarte primejdioasă mai ales pentru acei care se arată nepăsători,*

[12] *Ravagiile gripei în Ardeal*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 20, 23 februarie 1927, p. 4; *Boala spaniolă*, în „Gazeta Poporului", Nr. 15, 24 februarie 1927, p. 3; *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 24, 4 martie 1927, p. 4. *Epidemia de gripă*, în „Amicul Școalei", Nr. 9, 26 februarie 1927, p. 72.
[13] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 24, 4 martie 1927, p. 4.
[14] *Ravagiile gripei în Ardeal*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 20, 23 februarie 1927, p. 4.
[15] *Ibidem*.
[16] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 24, 4 martie 1927, p. 4.
[17] *Ravagiile gripei în Ardeal*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 20, 23 februarie 1927, p. 4.
[18] Dr. E. Nicoară, *Gripa-Influenza*, în „Societatea de mâine", Nr. 12, 27 martie 1927, p. 167.
[19] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2 ; *Iarăș boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
[20] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2.

tari, bărbații și nevestele tinere. Tare se căiesc aceia care zic: ce să mă pun în pat pentru un strănutat? Doar nu-s babă! – În 1918 au scăpat babele și au murit fete și neveste, între cele mai tari și mai sănătoase...!"[21]. Persoanele vulnerabile erau considerate a fi cele cu boli pulmonare, cardiacii, dar și cei cu afecțiuni ale rinichilor sau persoanele în vârstă, în cazul acestora existând un risc mai mare de deces[22].

Primele măsuri de combatere a epidemiei au fost anunțate încă din a doua jumătate a lunii ianuarie a anului 1927. Prin intermediul presei, autoritățile sanitare atrăgeau atenția asupra obligativității declarării la oficiile sanitare a îmbolnăvirilor de gripă, recomandau celor infectați să se izoleze la domiciliu și îndemnau proprietarii localurilor publice să ia măsuri de dezinfectare o dată la două zile[23]. Ulterior, în localitățile unde situația a scăpat de sub control, s-a trecut la închiderea școlilor, interzicerea organizării de petreceri, suspendarea reprezentațiilor din teatre și cinematografe[24]. De asemenea, se făceau apeluri la necesitatea păstrării igienei corpului, în speță a mâinilor, și la dezinfectarea periodică a gurii, a gâtului și a nasului[25]. Nu erau recomandate călătoriile și „*îngrămădirea*" prin „*crâșme*" și „*șezători*" și, în genere, oamenii erau sfătuiți să stea acasă „*cu grijă bună și la căldură*"[26]. Cei care, totuși, contactau boala erau îndemnați să stea în pat, să aerisească bine camera, și să consume multe lichide, de la ceaiuri de soc și de tei, până la vin încălzit, băut „*cu măsură*", limonade, produse lactate, supe de legume sau compoturi[27]. Tratamentul medicamentos includea aspirina sau piramidonul, administrate zilnic de câte 3-4 ori[28]. Unii medici recomandau, în funcție de natura sau de severitatea simptomelor, și „*salipirină*", „*citrat de cafeină*", „*bromhydrat de chinină*", „*arcanoz*", „*quinolax*", „*apă de lauro-cireș*", „*sirop de codeină*", „*sirop de tolu*", „*benzoat de sodiu*", „*acetat de amoniu*", „*Preparato Wassermann*", „*Pulmoserum Bailly*", „*Dionină clorhydrat*", „*Fosfat de Codeină*", „*Codoforme Bottu*", asociate cu aplicarea de ventuze pe spate și pe piept sau de comprese cu tinctură de iod ori apă și alcool sanitar[29].

Îmbolnăvirea de gripă a M.S. Regele României a constituit un subiect puternic mediatizat în periodicele ardelene. Ziarele tipăreau constant date din buletinele medicale zilnice emise de către Casa Regală surprinzând evoluția stării de sănătate a Regelui Ferdinand, tratamentul administrat și efectele acestuia. În genere, presa își exprima îngrijorarea privind caracterul „*grav*" al răcelii M.S. Regale[30], amintind simptome precum „*determinațiunile broncho-pulmonare*"[31], temperatura ridicată a corpului, în jur de 39°C, și tusea[32]. Jurnaliștii făceau publice și numele celor care formau echipa medicală responsabilă de îngrijirea M.S. Regele României listând specialiști renumiți precum dr. Ion Nanu-Muscel, profesor de semiologie și clinică medicală la Universitatea de Medicină din București, dr. Anibal Teohari, absolvent al Facultății

[21] *Iarăș boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
[22] *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2.
[23] *Măsuri de apărare contra gripei spaniole*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 7, 19 ianuarie 1927, p. 4. *Informațiuni*, în „Cultura Poporului", Nr. 184, 6 februarie 1927, p. 2.
[24] Dr. E. Nicoară, *Gripa-Influenza*, în „Societatea de mâine", Nr. 12, 27 martie 1927, p. 167. *Epidemia de gripă*, în „Amicul Școalei", Nr. 9, 26 februarie 1927, p. 72.
[25] Dr. E. Nicoară, *Gripa-Influenza*, în „Societatea de mâine", Nr. 12, 27 martie 1927, p. 168; *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2.
[26] *Iarăș boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
[27] *Ibidem*. *Bronșita acută. Gripa*, în „Cultura Poporului", Cluj, Nr. 189, 13 martie 1927, p. 3.
[28] *Iarăș boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
[29] *Bronșita acută. Gripa*, în „Cultura Poporului", Cluj, Nr. 189, 13 martie 1927, p. 3.
[30] *Boala Suveranului. Un comunicat al primului ministru*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 1.
[31] *M. Sa Regele*, în „Foaia Diecesană", Caransebeș, Nr. 15, 10 aprilie 1927, p. 5.
[32] *Al 4-lea buletin de Duminică, Al 5-lea buletin, de Luni*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 1.

de Medicină din Paris şi profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, dr. Daniel Danielopolu, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, dr. Eduard Romalo şi dr. Ion Mamulea, ambii medici ai Curţii Regale din România[33]. În fine, erau semnalate slujbele religioase oficiate la iniţiativa unor Înalţi Prelaţi[34] sau a unor organizaţii ardelene pentru vindecarea rapidă a Majestăţii Sale[35], evidenţiindu-se o dată în plus compasiunea şi puternica afecţiune a supuşilor faţă de monarh: „*întreaga asistenţă adânc mişcată a implorat în genunchi cu lacrimi în ochi ca bunul Dumnezeu să acorde grabnica însănătoşire a iubitului Suveran*”[36].

GAZETA TRANSILVANIEI

M. S. Regele suferă de gripă

D-l ministru al Casei Regale comunică următorul

Buletin medical:

M. S. Regele suferă de gripă cu determinaţiuni broncho-pulmonare. Temperatura 38°,7; pulsul 96 bine bătut; respiraţia 32 pe minut.

Starea generală mai puţin bună, ca înainte de gripă.

Bucureşti, 31 Mart. 1927 ora 1.

Prof. dr. Nanu-Muscel. Prof. dr. A. Teohari. Prof. dr. Danielopolu, dr. Romalo, dr. Mamulea.

Al II-lea buletin medical:

Starea M. S. Regelui s'a ameliorat.

Temperatura 37.4. Pulsul 100 pe minut. Respiraţia 26.

Bucureşti, 1 Aprilie 1927 ora 1 d. a.

Prof. dr. Nanu-Muscel. Prof. dr. A. Theohari. Prof. dr. Danielopolu, dr. Romalo, dr. Mamulea.

„Gazeta Transilvaniei”, nr. 37, 3 aprilie 1927.

Concluzii

Vestea răspândirii rapide a infecţiilor cu gripă în ţările Europei a generat panică în Transilvania, cu atât mai mult cu cât încă se păstra vie memoria epidemiei de gripă spaniolă ce a cuprins provincia cu doar câţiva ani înainte. În atenţionările lor, jurnaliştii făceau des referire al consecinţele nefaste ale epidemiei în provincie, arătând în mod repetat că boala poate lua forme grave chiar şi la pacienţii sănătoşi şi că un astfel de pericol nu trebuie subestimat. Situaţia a devenit mai puţin alarmantă doar pe măsură ce virusul s-a extins în ţările Europei Centrale şi, ulterior, în Transilvania, când s-a putut constata că, deşi el este extrem de contagios, este mai puţin periculos, mortalitatea fiind invocată în speţă în ştirile despre răspândirea infecţiei în mediile rurale.

[33] *M.S. Regele suferă de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 37, 3 aprilie 1927, p. 2; *Boala Suveranului. Un comunicat al primului ministru*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 1. *Starea sănătăţii Regelui*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 40, 10 aprilie 1927, p. 4; *Îmbunătăţirea sănătăţii Suveranului*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 41, 13 aprilie 1927, p. 4; *Starea sănătăţii Regelui*, nr. 61, 10 iunie 1927, p. 4; *Boala Regelui*, în „Gazeta Poporului”, nr. 12, 3 februarie 1927, p. 4; *Starea Maiestăţii Sale Regelui şi plecarea în străinătate*, în „Clujul românesc”, Cluj, Nr. 15-16, 17 aprilie 1927. p. 1.

[34] *Maiestatea Sa Regele*, în „Duminica”, Sighet, nr. 16, 17 aprilie 1927, p. 4.

[35] *Rugăciune pentru Majestatea Sa Regele*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 4.

[36] *Rugăciunea Femeilor Române pentru Suveran*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 39, 8 aprilie 1927, p. 4.

În genere, analiza epidemiei din 1927 în publicațiile românești din Ardeal ne-a permis identificarea a două tipuri de discursuri. Avem, pe de o parte, *discursul jurnalistic*, ce insistă pe date cu privire la răspândirea și impactul virusului în statele Europei și în provincie, măsurile luate de autorități, simptomele, modalitățile prin care cititorii pot preveni infectarea, precum și personalitățile afectate. Alături de acesta, putem identifica și *un discurs al medicilor,* mult mai puțin vizibil, dar, totuși, prezent, specialiști care au încercat să ofere sprijin populației ardelene atrăgând atenția asupra formelor de manifestare a bolii, prezentând măsurile de profilaxie și indicând tratament celor deja contaminați.

BIBLIOGRAPHY

Articole științifice

1. Jeffery K Taubenberger, The Origin and Virulence of the 1918 "Spanish" Influenza Virus, in Proceedings of the American Philosophical Society, 150(1), 2006, pp. 86-112.
2. Mariano Martini, Valentina Gazzaniga, Nicola Luigi Bragazzi, Ilaria Barberis, The Spanish Influenza Pandemic: a lesson from history 100 years after 1918, in HISTORY OF MEDICINE AND ETHICS, vol. 60, No. 1, 2019, p. 66.

Publicații periodice

1. *Boala Regelui*, în „Gazeta Poporului", nr. 12, 3 februarie 1927, p. 4.
2. *Boala spaniolă*, în „Gazeta Poporului", Nr. 15, 24 februarie 1927, p. 3.
3. *Boala Suveranului*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 39, 8 aprilie 1927, p. 4.
4. *Boala Suveranului. Un comunicat al primului ministru*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 1.
5. *Bronșita acută. Gripa*, în „Cultura Poporului", Cluj, Nr. 189, 13 martie 1927, p. 3.
6. Dr. E. Nicoară, *Gripa-Influenza*, în „Societatea de mâine", Nr. 12, 27 martie 1927, pp. 167-168.
7. *Epidemia de gripă în Europa centrală*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 4, 12 ianuarie 1927, p. 4.
8. *Epidemia de gripă*, în „Amicul Școalei", Nr. 9, 26 februarie 1927, p. 72.
9. *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 24, 4 martie 1927, p. 4.
10. *Epidemia de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei", Nr. 9, 23 ianuarie 1927, p. 2.
11. *Gripa sau boala spaniolă*, în „Unirea Poporului", nr. 4, 23 ianuarie 1927, p. 4.
12. *Gripa spaniolă*, în „Libertatea", Nr. 6, 27 ianuarie 1927, p. 3.
13. *Gripa spaniolă*, în „Unirea", nr. 62, 9 Octombrie 1918, p. 4.

14. *Iarăș boala spaniolă*, în „Unirea Poporului”, Nr. 3, 16 ianuarie 1927, p. 5.
15. *Informațiuni*, în „Cultura Poporului”, Nr. 184, 6 februarie 1927, p. 2.
16. *Îmbunătățirea sănătății Suveranului*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 41, 13 aprilie 1927, p. 4.
17. *M. Sa Regele*, în „Foaia Diecesană”, Caransebeș, Nr. 15, 10 aprilie 1927, p. 5.
18. *Maiestatea Sa Regele*, în „Duminica”, Sighet, nr. 16, 17 aprilie 1927, p. 4.
19. *M.S. Regele suferă de gripă*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 37, 3 aprilie 1927, p. 2
20. *Măsuri de apărare contra gripei spaniole,* în „Gazeta Transilvaniei”, Nr. 7, 19 ianuarie 1927, p. 4.
21. *Ravagiile boalei spaniole*, în „Unirea”, nr. 60, 2 Octombrie 1918, p. 4.
22. *Ravagiile epidemiei de gripă*, în „Gazetat Transilvaniei”, nr. 3, 9 ianuarie 1927, p. 4.
23. *Ravagiile gripei în Ardeal*, în „Gazeta Transilvaniei”, Nr. 20, 23 februarie 1927, p. 4.
24. *Ravagiile gripei în Bulgaria*, în „Gazeta Transilvaniei”, Nr. 23, 2 martie 1927, p. 2.
25. *Rugăciune pentru Majestatea Sa Regele*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 38, 5 aprilie 1927, p. 4
26. *Rugăciunea Femeilor Române pentru Suveran*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 39, 8 aprilie 1927, p. 4.
27. *Starea sănătății Regelui*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 40, 10 aprilie 1927, p. 4.
28. *Starea sănătății Regelui*, nr. 61, 10 iunie 1927, p. 4.
29. *Starea sănătății Suveranului*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 43, 17 aprilie 1927, p. 4.
30. *Starea Maiestății Sale Regelui și plecarea în străinătate*, în „Clujul românesc”, Cluj, Nr. 15-16, 17 aprilie 1927. p. 1.

CELTIC WEAPONS AND EQUIPMENT FROM THE TELEKI COLLECTION OF GORNESTI. THE CASE OF THE SILIVAŞ GRAVE

Fabian Istvan
Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Between 30 November- 2nd December 1918, the archaeologist, Ferencz Sandor, brought to the History Museum of Transylvania, a donation of 82 artefacts from the Teleki collection of Gornesti. Between them a few very interesting pieces of Celtic weaponry and equipment from a presumed grave form Silivaş. The provenience and the archeological history of these items was a very interesting one. The aim of the paper is to present a few aspects concerning the origin, typology and the interpretations concerning this rather unique discovery.

Keywords: Teleki, castle, collection, Celtic, grave, museum.

Între 30 noiembrie - 2 decembrie 1918, arheologul Ferenczi Sándor preda Muzeului Transilvan de la Cluj un număr de 82 de artefacte ce proveneau din colecția contelui Teleki Domokos din Gornești.

Piesele din donație făceau parte din impresionanta colecție particulară de arheologie și istorie locală contelui Teleki Domokos (1880 - 1955). Pasionat arheolog ”diletant” și colecționar, contele nu a fost doar un simplu anticar, ci, așa cum arată și organizarea colecției, a sistematizat obiectele primite/recuperate în funcție de epoca istorică și locul de proveniență (în special pentru expoziția etnografică). Colecția a fost ”eliberată” de Armata Roșie în toamna – iarna anului 1944 ceea ce a însemnat distrugerea/furtul, obiectelor componente. Vasele mai mici au fost sparte, exponatele mai mari aruncate (sau îngropate de administratori) în grădina castelului, doar o parte au ajuns in muzeele din Cluj-Napoca şi Tg-Mureş. O pierdere irecuperabilă, alături de biblioteca de 6000 de volume folosită ca așternut pentru caii cazacilor, a fost și colecția de covoare orientale din perioada Principatului transilvan care, a fost mutată la Budapesta în custodia Muzeului National al Ungariei şi a fost distrusă accidental în timpul Revoluției din 1956[1].

Din păcate, nici azi nu se știe exact numărul pieselor din colecție dar, după mărimea donațiilor, în special către MNIT, se pare că depășea 3000 exemplare. Piesele aveau/au mărimi diferite, de la cești preistorice la monumente funerare romane și ancadramente de porți medievale.

Revenind la donația către Muzeul de Istorie a Transilvaniei, printre alte obiecte de mare valoare istorică şi arheologică se aflau câteva piese de podoabă, echipament şi armament celtic realizate din fier: un coif decorat, o sabie fragmentară două vârfuri de lance, , un pumnal (*Hiebmesser*), o broșă și o „sica”.[2] Piesele au fost înregistrate de curatorul muzeului[3] dar, fără

[1] Bicsók Zoltán- Orbán Zsolt, *„Isten segedelmével udvaromat megépitettem”. Történelmi családok kastélyai Erdélyben.* Gutenberg kiadó, Csikszereda, 2011, p.500.
[2] Aurel Rustoiu, *Wandering warriors. The celtic grave from „Silivaş”* in *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis,* 5, 2013, p.211. (în continuare: Rustoiu, *Wandering...*).
[3] Registru inventar MNIT 1918 vol.II.; Roska Márton, *Erdely régészeti repetoriuma*, Kolozsvár, 1941, p.210.

menționarea locului de descoperire[4] şi, au suscitat vii discuții în literatura de specialitate. M. Roska, în articolul *Keltisches Grab aus Siebenbürgen* publicat în 1925 (articol reluat în 1926 în *Arhivele Olteniei*) afirmă că toate obiectele „aparţin unui acelaş mormânt celtic bărbătesc. Împrejurările în care s`au găsit, sunt cu total necunoscute"[5]. Această idee e susținută şi în repertoriul elaborat de acelaşi autor în 1942.[6] Ideea unui context funerar a fost serios contestată începând cu Pârvan care, a mers pe ideea unicității descoperirilor: „într-adevăr, chiar dacă inventarul de mormânt de arhaeo-LaTene (...) ar fi de la Silivaş în Alba de Jos, ceea ce e nesigur, el râmâne deocamdată unic în părţile noastre. Între acest mormânt resp. între resturile din Carpaţii nordici şi de pe Tisa (...)şi majoritatea descoperirilor din LaTene II (mijlociu) din Dacia e o *diferenţă de două aproape secole*".[7] Bineînțeles ideea cum că artefactele ar fi unice şi la o distanta de două secole de restul descoperirilor este deja depăşită, la fel ca şi ideea care combătea originea transilvană a acestora.[8] Descoperirile ulterioare, mai ales mormântul de incinerație de la Turdaş (sat care aparţine ca şi Silivaş comunei Hopârta) au relevat apartenența a unei părți obiectelor din „mormântul de Silivaş" mediului celtic al epocii LaTene B2. Doar a unei părţi pentru că, din câte se pare, doar spada/ buterola şi coiful provin din context funerar celtic.

Astfel, un prim obiect deosebit de interesant este „coiful de fier cu protecție pentru gât (*Eisenhelme mit angesetzten Nackenschutz*) ce aparține unui model bine-cunoscut la sfârşitul sec. IV şi în primele decade ale sec. III a.Chr. din vestul Europei (Normandia şi nordul Spaniei) până în est, în Transilvania"[9]. Majoritatea descoperirilor au fost in partea vestică a Austriei şi nordul Italiei, de aceea Rustoiu consideră este arealul de origine a modelului şi de unde au circulat in vestul şi estul continentului.[10] Coiful este bogat decorat în zona protecției de gât cu elemente vegetale specifice tipului *Waldalgesheim*[11], şi "calotă împodobită cu pompon(...). Obrăzarele nu se mai păstrează.(...). Datorită calității foarte bune a metalului din care a fost confecționat elementele de decor care împodobesc apărătoarea de ceafă, precum şi cele prezente pe capetele niturilor ce fixau obrăzarele, s-au păstrat aproape în întregime"[12]. În Transilvania au mai fost descoperite şi alte coifuri datând din epoca La Tène: la Ciumeşti, Aiud, Săvârşin, Apahida, Ocna Sibiului şi Orosfaia.[13]

Un alt obiect interesant al donației este spada care, din păcate este fragmentară. "Totuşi, buterola este bine păstrată permițând identificarea spadei şi a tecii"[14]. Lungi şi cu vârful bont, spadele celtice sunt unele din piesele de armament ofensiv cele mai reprezentative pentru această societate războinică. În cazul de față spada aparține modelului Hatvan-Boldog sau Kosd caracterizat printr-o formă specifică (...). Aceste spade au fost folosite la finele sec.IV şi primele

[4] I.H. Crişan, *Aşa numitul mormânt de la Silivaş şi problema celui mai vechi grup celtic din Transilvania,* în *Sargetia,* X, 1973, p.45. Dar şi N. Vlassa, *Tot despre locul de descoperire a „sabiei de la Moreşti"* în ActaMN, VII, 1967, p.511

[5] M.Roska, *Keltisches Grab aus Siebenbürgen* în *Prahistorische Zeitschrift,* 16, 1925, p.210-211; Idem, *Un mormânt celtic din Ardeal,* în *Arhivele Olteniei,* V.23, 1926, p.50-51.

[6] Idem,*Erdély régészeti repertoriuma*, Kolozsvár, 1942, p.210

[7] V Pârvan. *Getica. O protoistorie a Daciei,* Cultura Naţională Bucureşti, 1926 p.464.

[8] V. Zirra*, Beiträge zur Kenntnis des Keltischen Latene in Rumänien*, în Dacia NS, XV, 1971, p.171-238.

[9] Rustoiu, *Wandering...*p. 212

[10] *Ibidem* p.213

[11] M. Szabó-E. Petres, *Decorated weapons of the LaTene Iron Age in the Carpathian basin* (Inventaria Praehistorica Hungariae, Budapest 1992) p.21
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_NEMZ_IPH_1992_Decorated/?pg=22&layout=s (accesat 12.07.2020)

[12]Ferencz Iosif Vasile, *Celții pe Mureşul mijlociu,* Sibiu, 2007 p.128

[13] *Ibidem*, p.129.

[14] Rustoiu, *Wandering...*p. 213

decade ale sec. III a.Chr. Aria lor de distribuție e mare din Franţa şi până în Estul Europei, în Transilvania.[15] Buterola masivă este decorată tot în stil *Waldalgesheim* cu analogii la Pişcolţ.[16] Problema rezidă în faptul că piesa este incompletă deci, nu se poate determina decorația părții ei superioare. „Totuși o sugestie privitoare la o posibilă decorațiune e oferită de o altă spadă ce provine din cimitirul celtic de la Aiud (jud. Alba). Partea superioară a tecii era gravată cu doi dragoni sau grifoni afrontați, în timp ce rozetele plasate deasupra acestor motive erau placate cu aur"[17].Motivul dragonilor/grifonilor afrontaţi are origine etrusco-italică şi este preluată la începutul epocii LaTene de grupurile vestice ale celţilor. „Tecile de spade cu dragoni afrontaţi par să fi avut un caracter pan-celtic în epoca marilor migraţii în Europa"[18].

În ceea ce priveşte cele două vârfuri de lance, acestea sunt obiecte destul de comune întâlnite în contexte funerare şi numai. Vârful mai mare, din cauza frecvenţei mari a descoperirilor „în complexele funerare datate pe întreaga perioadă a La Tene-ului, astfel că nu poate fi considerat un reper pentru o datare mai precisă"[19]. Vârful mai mic, care mai degrabă de suliţă (lungime:19,1 cm) este mai interesant întrucât de-a lungul lamei este decorat cu un şir de cercuri incizate. [20] Mult mai rar ornamentate decât spadele, totuși în spațiul est-european au fost descoperite câteva exemplare cum ar fi cel de la Csabrendek (comitatul Veszprém, Ungaria) cu o lungime de 17,2 cm (deci e tot vârf de suliță) decorat cu motive geometrice de-a lungul lamei.[21]Tot în Ungaria, dintr-un sit necunoscut provine un alt vârf de lance (lungime: 31 cm) în formă de frunză de salcie cu o nervură mediană şi două găuri de fixare, decorat in stil *Waldalgesheim*, dar şi motive punctiforme pe o parte a lamei. [22]

Ultimele două piese din această serie sunt fibula de fier și pumnalul curb (*Hiebmesser*) dar niciuna nu făcea parte din inventarul original. Fibula de fier care, așa cum s-a dovedit mai târziu, a fost dezgropată la Ernei [23] și era de epocă romană. Ea a fost descoperită alături de una de bronz în cariera de piatră a localității și, înainte să ajungă în colecția de la Gornești au făcut parte din colecția de antichități a lui Botár Imre din Turda. " Acestea au fost descoperite în 1895 și vândute contelui Teleki înainte de 1897."[24]

Tot cercetări ulterioare au relevat faptul că nici pumnalul curb nu făcea parte din inventarul original. Cu o lungime totală de 29 cm, pumnalul provine din mediul tracic al Balcanilor, unde se regăsesc atât pe reprezentări picturale (cu este cea din faimosul mormânt de la Kazanlăk, Bulgaria) cât și în descoperiri arheologice. "Pe de altă parte, pumnalele curbe sunt frecvent descoperite în morminte ce aparțin grupului Padea-Panagjurski Kolonii, din nordul Balcanilor (databil intre sec. II-I a.Chr.) dar care include şi mormintele din sud – vestul Transilvaniei. Drept urmare, e posibil ca pumnalul curb de la "Silivaș" să provină dintr-un

[15] *Ibidem* .p.213
[16] Crişan, *art.cit.* p.48;
[17] Rustoiu, *Wandering....*p.213; Ferencz *op.cit.* p.124-125.
[18] Ferencz, *op.cit.* p.125
[19] *Ibidem* p.123
[20] Rustoiu, *Wandering...*p.215
[21] M. Szabó-E. Petres, *op.cit.* p.86
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_NEMZ_IPH_1992_Decorated/?pg=87&layout=s (accesat: 12.09.2020)
[22] Ibidem, p.102, https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_NEMZ_IPH_1992_Decorated/?pg=103&layout=s (accesat 12.09.2020)
[23] Idem, *Neue Präzisierungen bezüglich des „Keltischen grabes" von Silivaș* in Petre Roman, Marius Alexianu (eds.), *Relations Thraco-Illiro-Helleniques*, Bucarest, 1995, p.295-300. Valeriu Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Casa de Editură Ardealul, 1995, pct. XXXI. 1. C. p.126.
[24] Rustoiu, *Wandering...*p. 212.

asemenea mormânt".[25] Rolul acestor pumnale curbe barbare este multiplu: de la armă folosită la ofrande ori pentru lupta de aproape și până la arma cu care "se dădea *lovitura de grație* dușmanului învins ori prizonierului nefolositor, tovarășului rănit de moarte sau, dacă zeii războiului erau potrivnici, oferea războinicului ultima soluție respectiv părăsirea câmpului de luptă într-un mod considerat onorabil, prin sinucidere".[26]

Sinuciderea regelui Decebal, împreună cu o parte a nobilimii dacice este exemplul mult mai decât elocvent: "deloc singular în mentalitatea popoarelor barbare a epocii, gestul este epilogul unor acțiuni care au dus la imposibilitatea suveranului de a-și mai exercita funcția sau de a-și juca rolul impus de destin și zei".[27]

Prezența acestor pumnale „cu aceeași morfologie și combinații decorative în situri diferite din nordul Balcanilor și la nord de Dunărea de Jos indică faptul că erau folosite de anumite comunități locale care, erau deosebit de mobile și erau folosite pentru crearea unui limbaj vizual care transcende comunități sau granițe tribale"[28]

În concluzie: inventarul „mormântului de la Silivaș " este databil între finele sec. IV a.Chr. și începutul celui următor. „Larga răspândire în Europa a acestor tipuri de arme a fost determinată de mobilitate semnificativă a elitei războinice".[29]

BIBLIOGRAPHY

1. Bicsók, Z- Orbán, Zs, *„Isten segedelmével udvaromat megépitettem". Történelmi családok kastélyai Erdélyben.* Gutenberg kiadó, Csikszereda.
2. Crişan, I.H *Aşa numitul mormânt de la Silivaş şi problema celui mai vechi grup celtic din Transilvania,*în *Sargetia,* X, 1973.
3. Ferencz I. V,*Celții pe Mureșul mijlociu,* Sibiu, 2007.
4. Lazăr, V *Repertoriul arheologic al județului Mureș,* Casa de Editură Ardealul, 1995.
5. Pârvan, V. *Getica. O protoistorie a Daciei,* Cultura Naţională Bucureşti, 1926.
6. Roska M, *Un mormânt celtic din Ardeal,* în *Arhivele Olteniei,* V.23, 1926.
7. Roska M. *Erdély régészeti repertoriuma*, Kolozsvár, 1942
8. Rustoiu, A. *Wandering warriors. The celtic grave from „Silivaş"* in *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis,* 5, 2013.
9. Rustoiu, A. *The functional and symbolic life of the „Dacian" sica from its beginning until today,* in *Eduard* Nemeth (ed.) *Violence in Prehistory and Antiquity. Die Gewalt in der Vorgeschichte und im Alterturm* Parthenon Verlag Kaiserslautern und Mehlingen 2018.
10. Vlassa, N *Tot despre locul de descoperire a „sabiei de la Moreşti"* în ActaMN, VII, 1967.

[25] *Ibidem* p.212
[26] Valeriu Sârbu-Cătălin Borangic, *Pumnalul sica în nordul Dunării (200 a. Chr-106 p.Chr). Semiotica marțială a puterii*, Ed. Istros, Brăila, 2016 p.50
[27]*Ibidem* p.50
[28] Aurel Rustoiu, *The functional and symbolic life of the „Dacian" sica from its beginning until today,* in *Eduard* Nemeth (ed.) *Violence in Prehistory and Antiquity. Die Gewalt in der Vorgeschichte und im Alterturm* Parthenon Verlag Kaiserslautern und Mehlingen 2018 p.71
[29] Rustoiu, *Wandering...*p.215.

11. Szabó M-Petres M, *Decorated weapons of the LaTene Iron Age in the Carpathian basin* (Inventaria Praehistorica Hungariae, Budapest 1992)

12. Sârbu, V.- Borangic C, *Pumnalul sica în nordul Dunării (200 a. Chr-106 p.Chr). Semiotica marţială a puterii,* Ed. Istros, Brăila, 2016.

THE KITCHEN DEBATE AND ITS GEOPOLITICAL CONTEXTS

Florian Andrei Vlad
Lecturer, PhD, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The current article places the famous "Kitchen Debate" of 1959 between the Soviet leader Nikita Khrushchev, Stalin's successor, and a young Richard Nixon, in his capacity of Vice President of the USA, within earlier forms of confrontations on a fast changing geopolitical stage provided by the beginning of the Cold War. These earlier confrontations involved both direct soft and hard power clashes, and also featured new geopolitical configurations on both sides. The 1950s in particular swiftly moved from actual confrontation in the Korean War, with America and the UN troops pushing back beyond the 38th parallel the North Korean army supported by the Soviet Union and China, to an apparently less tense period extending from 1955 to the time of the so-called Kitchen Debate evoked by this article. A little earlier, in October 1957, the Soviet Union had achieved its first notable success in the emerging Space Race, the launch of Sputnik – 1, which tremendously influenced Soviet Russia's rise on the geopolitical stage, both on Earth and in Heaven, so to speak. These are the immediate contexts, what follows is an interpretation based on the details, the connotations and the impact of the historic ideological battle waged in the "American kitchen in Moscow," 1959.

Keywords: geopolitics, the Cold War, the Space Race, the Kitchen Debate, Abstract Expressionism

The historical circumstances which brought together The Soviet Union and the United States during the Second World War were soon left behind after V – Day in Europe and V J Day in Asia. The dropping of the two atom bombs on Hiroshima and Nagasaki, among other things, had sent a message: the great power with the largest terrestrial army that had occupied half of Europe on its way to Berlin was indirectly challenged by its main ally, the United States. America now had a terrible weapon that was about to affect the postwar geopolitical system. Tensions and fears soon obscured the friendship between Stalin's Russia and the Western world.

The Iron Curtain speech by Sir Winston Churchill can be considered the first public declaration of a fast emerging geopolitical crisis. However, the British statesman was only voicing fears and apprehensions about Russia's postwar expansionist trends already expressed by George Kennan or William C. Bullit, as Michael Cassella-Blackbum notes in his 2004 volume, *The Donkey, the Carrot, and the Club* (Cassella-Blackbum 231-256). The author of the 2004 volume uses the three metaphors in the title to describe the former ally turned enemy (the donkey) and the two ways to deal with that enemy, by invitingly holding the carrot or by brandishing the club. Another way of using metaphorical language to describe the difficult relationship with the opposing camp was by means of imagining the ideology of the enemy as a disease. The infectious disease of Communist ideology had to be contained, and Kennan's words in the Long Telegram specifically recommend that America should counteract Moscow's expansionist tendencies through a firm containment. The geopolitical division between East and West, the two camps in which Churchill still saw his country as the British Empire, America's equal in the confrontation with the Soviet Union, which kept Eastern Europe enslaved, was taking shape. George Kennan's Long Telegram, which predated Churchill's Iron Curtain speech,

had introduced, in addition to Churchill's metaphor of the Iron Curtain, the memorable metaphorical expression of containment, which would underlie American foreign policy in the years to come.

1946, through Churchill's straightforward voice and Kennan's less public long telegram, was foreshadowing things which were taking shape, things yet to come. The next year saw other important characteristics of a fast changing world. Part of the general geopolitical picture was the decline of the British Empire, with what would become India and Pakistan gaining independence, with other former colonies following suit. In the direct confrontation with the U.S., the sole owner of the nuclear weapon as major source of deterrence, The Soviet Union officially becomes the second nuclear power by the detonation of its first atomic bomb in 1949. The Cold War had a clear tendency to become hot, and Mutual Assured Destruction was looming large as the main geostrategic game, threatening life on our planet. However, in this ideological confrontation with the second nuclear power, the first used both soft power and hard power steps of containment: The Marshall Plan was started in 1948, while the formation of the North Atlantic Treaty Organization took place one year later.

The Korean War of 1950-1953 displayed a somewhat different geopolitical show of force than that depicted by Churchill in 1946. The US remains in the foreground as the major opponent, supported by lesser actors such as a small coalition of UN troops, of the ideological and military rival that now brings together China and the Soviet Union in support of North Korea. At the end of 1950, as William Stueck notes, "With the possible exception of a few days in October almost a dozen years later, the cold war was as close to becoming hot on a global scale as at any time in its forty-year history"(Stueck 348). A direct confrontation between the main rivals supporting the two Koreas at war, the US and Soviet Union, managed to avoid direct confrontations, though, thus avoiding the beginning of World War III. The general impression was now made: capitalist America and communist Russia were now running the geopolitical show, with both China and America's main allies gradually accepting a less obvious position.

1955 was important in several distinct ways. First, there was the creation of the Warsaw Pact. Second, there was a significant episode in the domino effect geopolitical narrative. It showed the beginning of Soviet military aid to Syria. The alliance between Russia and the Syrian regime has remained strong up to now, transcending the confines of the Cold War. Third, 1955 was the year of the Geneva Summit, in which attention was still being paid to the other protagonists of the Allied camp, in addition to the emerging superpowers, Soviet Russia and America. The postwar geopolitical configuration still featured France and Britain as part of the Big Four, and their prominence would still be maintained in the Security Council of the United Nations. However, the finishing touches of the picture of the Cold War protagonists was simplified by the humiliation of the two main allies of the United States, two former colonial powers. The denouement of the Suez Canal crisis of 1956 had a clear message from America to its allies: from now on, it is "us" the U.S. and "them," the Soviet Union, which count on the geopolitical stage. Immediately afterward, the Soviet Union confirmed its position as one of the world's two superpowers by its first notable success in the Space Race: the launching of Sputnik 1 in October 1957. The race was gradually moving from the nuclear and the terrestrial to the celestial spheres.

Alexander George's "U.S.-Soviet Relations: Evolution and Prospects" examines significant "efforts made by the two superpowers to move beyond the worst confrontational aspects of the Cold War towards a non-confrontational form of rivalry" (George 19). The scholar particularly focuses on the Nixon-Brezhnev detente of the early 1970s. The early stages of the

Cold War were a combination of deterrence and more peaceful forms of interaction, culminating in the hottest days of the Cuban Missile Crisis of 1962. Relaxation followed threat in a succession of events and developments. However, forms of more apparently "friendly" forms of ideological confrontation occurred even earlier, even in the wake of the military confrontation in the Korean War, in a vast geopolitical context in which previous developments provide more than a background.

Whenever possible, forms of soft power confrontation were preferable to overt conflict even by the Russians, and Krushchev's rise to power after Stalin's death combined both the defiance of the free world by the military intervention in Hungary in 1956 and a willingness to put on a peaceful face in the years leading to the end of the decade. On the one hand, it was sheer hard power, on the other hand, it was an official proclamation of peaceful intentions. The Soviets were trying to present a different, less aggressive image to the world, and to de-escalate the Cold War to some extent. While Khrushchev was the face of this paradigm shift in Soviet politics, it seems to have been widely accepted by the Soviet leadership:

The Soviet policy of peaceful coexistence was most associated with Khrushchev but it was the policy of the whole Soviet Politburo, and at its height in 1955—59 it precipitated a significant thaw in the Cold War. Khrushchev, in particular, travelled the world and gave communism a jovial, human face but peaceful coexistence was rejected by Mao Zedong, and to President Eisenhower it represented more words than deeds (Lightbody 36).

Peaceful coexistence was the surface, the smiling faces, but underneath this was the covert work of the secret services, the Russian and the American ones. One of the CIA's main vehicles of promoting and selling the American way of life was through American art. Apparently ironically, the CIA had been enlightened after World War II by the recruitment of a number of distinguished left-wing intellectuals, who had finally seen the capitalist light. They enrolled in the anti-Communist battle of the CIA, and were aware of the power of art, of culture in general, to promote the values of the free world. As Saunders notes,

[…] those intellectuals who had been betrayed by the false idol of Communism now found themselves gazing at the possibility of building a new Weimar, an American Weimar. If the government— and its covert action arm, the CIA—was prepared to assist in this project, well, why not? (Saunders 2).

The Congress for Cultural Freedom was one of CIA's main pillars in its propaganda campaign against Communism, especially in Western Europe. Founded in 1950, at the time of the Korean confrontation that fortunately failed to turn into a new world war, at its peak, the Congress for Cultural Freedom had offices in thirty-five countries. Saunders meticulously describes its logistics and variety of specialized staff. The congress "employed dozens of personnel, published over twenty prestige magazines, held art exhibitions, owned a news and features service, organized high-profile international conferences, and rewarded musicians and artists with prizes and public performances. Its mission was to nudge the intelligentsia of Western Europe away from its lingering fascination with Marxism and Communism towards a view more accommodating of 'the American way.'" (Saunders 1).

In the ideological confrontation with the Soviet Union, straightforward propaganda was subtly disguised, in opposition to more straightforward ways of propaganda by the Russians, involving such genres as Socialist Realism. Soviet art was working hard to promote Communist values, thus supporting such movements as Stakhanovism. Alexey Stakhanov had become a Communist superstar in a very special way. In artificial conditions, he had shown that ordinary Russian citizens could greatly increase their worker productivity. He had become a role model.

What he had achieved in "laboratory conditions" had to be followed by other miners and workers in general in their real life working conditions.

On the other side of the Iron Curtain, America had found more effective ideological role models in the artistic field. And if Jan Fleming had turned the glamorous British secret agent James Bond into a cultural icon, Bond's American colleagues had found an effective, much more discreet way to increase their "worker productivity." Thus, in the ideological confrontation with the Soviet Union, both American modern art and the CIA had important roles to play together. As Frances Stonor Saunders puts it,

The Central Intelligence Agency used American modern art - including the works of such artists as Jackson Pollock, Robert Motherwell, Willem de Kooning and Mark Rothko - as a weapon in the Cold War. In the manner of a Renaissance prince - except that it acted secretly - the CIA fostered and promoted American Abstract Expressionist painting around the world for more than 20 years. (Saunders 2).

Why the CIA chose to promote American Abstract Expressionist art is easy to see. For one thing, this artistic movement can be considered the first important artistic movement not to have been initiated in the Old World, but in the US. The New York School of Painting, as the movement is also called, is thus the first major artistic development exported by America to the rest of the world. The university-educated CIA agents were obviously just as patriotic as James Bond was in the UK. Much more important, though, for the brilliant minds of the propaganda specialists was the message that Abstract Expressionism could convey in the confrontation between the free world and Russia's totalitarian regime. The American artistic movement had emerged in New York in the first decade of the Cold War and was an "abstract expression" of creative spontaneity, of the individualist, nonconformist spirit that the free world displayed. It was nonrepresentational, but its expressiveness contrasted with the phony "reality" of Socialist Realism, the imposed artistic doctrine of the ideological rival, The Soviet Union. Furthermore, despite the experimental and not overtly political nature of the art that the exhibition included, this was not simply an attempt to showcase the originality and creativity of American artists, but was part of the broader intelligence effort of the CIA, as already mentioned, and the American kitchen will be just as important as Abstract Expressionism in the ideological battle at the American National Exhibition.

1959 was still a few years away from the Cuban Missile Crisis and a few years away from America's involvement in the costly quagmire-situation intervention in Vietnam, two crucial developments on the geopolitical stage. The peaceful coexistence that the Russian side had declared, a phrase that is still applied in some historical books to describe the second half of that decade, invited ideological confrontations, rather than bloody battles. That was the main reason why Vice President Richard Nixon flew to Moscow in July 1959. The exhibition officially showed that the US and the Soviet Union lived up to what the phrase peaceful coexistence denoted. Actually, it was an ideological message targeted at the ordinary Russian citizens declaring how equally ordinary American citizens lived. No sophisticated military equipment was to be displayed. The main weapons were domestic appliances and modern American art.

Nikita Khrushchev, General Secretary of the USSR, not only graced the event, but also braced himself for the inevitable ideological confrontation with Richard Nixon. Their argument came to be called the Kitchen Debate, one of the significant illustrations of the sinuous, sometimes apparently friendly, sometimes less so, narrative of the Cold War clashes between the two superpowers.

The debate itself took place on July 25th, in a model kitchen supposed to promote the appliances that a typical American family could afford, at the American National Exhibition at Sokolniki Park in Moscow, and was televised by both American and Russian media (live by the three main American networks, and a day later by Soviet television). It came against the backdrop of what seemed like attempts to establish cultural dialogue, as expressed by the 1958 US-Soviet Cultural Agreement. As a consequence of the agreement, both the US and the USSR created national exhibitions in their opponent's largest cities (New York and Moscow).

Unfortunately, there is no complete record of the debate between the American and the Soviet leader. The current article relies on the incomplete text of it recorded in the CIA archive, listed in the bibliography, but other sources complete the picture. One of the most reliable sources today is a copy of the CSPAN (Cable Satellite Public Affairs Network) video of the conversation, and several versions of it are available on youtube. The fact that a new American video tape recorder and American color television sets were also exhibited and used to record the event scored points for the American side, to compensate for the superior thrust of the Soviet rockets at the time, to which Nixon casually alluded.

Before the highlight of the so-called Kitchen Debate, asked about the general impression the American Exhibition had made on him, the Soviet leader tended to downplay the rival power's achievements, eventually conceding that, after all, it might turn out to be a good exhibition:

In speaking about impressions, it is now obvious that the builders haven't managed to complete their construction and the exhibits are not yet in place. Therefore, it is hard to comment, because what we see is the construction process rather than the exhibits we'd like to see. But I think that everything will be in place in a few hours and it will be a good exhibition (cia.gov web).

Even if not everything was in place in the American Exhibition, the color TV sets, the vacuum cleaners, and especially the American kitchen had already been displayed. Khrushchev admits that such events will contribute to a better mutual understanding, but that Russia also has important achievements to show. Color TV? Russia has it, probably better quality, the Russian leader claims. Model American homes with up-to-date domestic appliances? The same, although tough Russian citizens do not need excessive technology aimed at putting food in their mouths and chewing it for them. There are more important things in life than luxury, although Nixon insists that there is nothing extraordinary about these American exhibits, they are part and parcel of the American daily lives, shared by a vast majority. Nixon does not fail to stress the purchasing power of ordinary American workers, who can get modern homes for affordable prices. He also subtly alludes at two aspects usually associated with totalitarian regimes, such as that led by Khrushchev. He expresses his hope that better technology, such as the use of video tape recorders and color television will contribute to better communication between the two rivals and between the two peoples, apparently ignoring the tight censorship exerted by the Soviet Union on information coming from outside the Communist system. It is worth mentioning that state-run Soviet media only selectively covered what the American leader stated in his conversation across the ideological Iron Curtain in his debate with Khrushchev.

While the Soviet exhibition highlighted Soviet technology, science and art, the American counterpart was a broad-ranging enterprise which included avant-garde art, highlighted America's dynamism and diversity (most of the exhibition employees were young, and, at a time when Jim Crow laws still existed in several Southern states, a large percentage of the employees were African American), but, equally significantly, focused on American consumer products,

hence the location of the debate, in the famous kitchen that not only proudly boasted its wonders, but also gave its name to the historic encounter between the two rival leaders of the two opposing camps.

While there are some urban legends about the exhibition in general and the debate in particular (for example, Khrushchev is falsely credited with the "but you still lynch blacks" line which would become a mainstay of Soviet jokes and is probably the most misquoted Soviet line, alongside "there is no sex in the USSR"), the Soviet leader, despite his aggressive stance, seems to have been put on the defensive by the obvious superiority of American consumer products, and predicted the Soviets would catch up within seven years. Obviously, such a promise could not have been kept.

Among other things, the debate made it starkly clear that the attempts at cultural dialogue were motivated more by propaganda and attempts to use soft power than by an interest in normalizing or pacifying relations between the two superpowers. In a way, the Soviet leader explained the still considerable technological gap between America and the USSR in terms of the length of the American and the Soviet republic, but he also implies what will become part of the geopolitical narratives of the time which will be at the core of the Cold War: the race between the two superpowers, both in the military field (the Arms Race) and in outer space (the Space Race). The Soviet Union is only forty-odd years old, while the US is about four times as old. Khrushchev claims that in the race for supremacy, the Russians will soon overtake the Americans and will wave at them, inviting them to try to catch up with them (variants of this situation circulated in Communist Romania in different contexts, with such details as Communists getting ahead of their capitalist competitors in the race, but revealing the patched, torn backs of their trousers in this heroic effort). This is how Khrushchev in reported as saying in this respect in the *cia.gov* transcript:

Then we'll say America has existed 150 years and here is its level. We have existed almost 42 years and in another 7 years we will be on the same level as America. And then we'll move on ahead. When we pass you along the way we'll greet you amicably like this. [Khrushchev waves his hand.] Then if you like, we can stop and invite you to catch up (cia.gov web).

As already alluded to, America's soft power did not rely only on its nuclear capabilities and on Abstract Expressionist art, but also on American kitchens. America was able to score ideological points by means of exhibiting aspects of its advanced consumer culture, and the Khrushchev – Nixon argument at the American National Exhibition in Moscow in 1959 is a good illustration of the "superiority" of the capitalist kitchen against the Russian hammer and sickle. As for a response to Sputnik – 1 in the unfolding of the Space Race, the world had to wait until July 20, 1969, the first landing on the Moon.

BIBLIOGRAPHY

Cassella-Blackbum, Michael. *The Donkey, the Carrot, and the Club:* William C. Bullitt and Soviet-American Relations, 1917-1948. Westport, Connecticut and London: Praeger, 2004.

George, Alexander. "U.S.-Soviet Relations: Evolution and Prospects." *Mutual Security: A New Approach to Soviet-American Relations.* Eds. Richard Smoke and Andrei Kortunov. Houndmills, Basingstoke and London: Macmillan, 1991: 19-41.

Lightbody, Bradley. *The Cold War*. Routledge. London and New York, 1999.

Saunders, Frances Stonor. "Modern Art Was CIA 'Weapon.'" The Independent (Sunday, 22 October 1995) https://www.independent.co.uk/news/world/modern-art-was-cia-weapon-1578808.html

_____. *The Cultural Cold War*. New York: The New Press, 2013.

Stueck, William. *The Korean War: An International History*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1995.

The Kitchen Debate: Nikita Krushchev, Richard Nixon/ July 25, 1959 1959-07-24.pdf (cia.gov)

PERSONALITIES OF THE SPIRITUAL LIFE IN THE LOWER DANUBE AREA AT THE END OF ANTIQUITY

Ştefan Lifa
Lecturer, PhD, West University of Timişoara

Abstract: Our study wants to present in a new light some problems of the spiritual life from the lower Danube at the end of the ancient period and the beginning of the medieval one. In this sense, I presented a series of writings from this period: Basil the Great - Letters, Philostorgius, Socrates the Scholastic, Auxentius from Durostorum. Their writings show us new aspects of the spiritual life in this whole area.

Keywords : Late Antiquity, Middle Ages, Lower Danube, Sava Gutul, Wulfila, Niceta de Remesiana

So far we have seen the possibility of the emergence and spread of Christianity in these territories. We relied heavily on similarities with the pre-Christian ideology of civilized Europe early centuries and the Middle East. Literary sources and archaeological discoveries attest to the existence of an impressive number of Christian missionaries and martyrs in the Danube lands, according to Mircea Păcurariu, at Tomis we will find over 60 of them[1] . We could divide this period somewhat into three main parts: - first of all, the epoch of beginning until the Edict of Mediolanum;

Between 320-324 the period in which Christians were persecuted by Licinus

- The eighth decade of the fourth century, when the persecution of Athanaric took place

The bibliography on this subject being particularly extensive, we will limit ourselves to presenting some more important examples and problems. Thus, probably even in the time of Diocletian, he we also find Bishop Irenaeus of Sirmium, who is taken to Pannonia and martyred by order Governor Probus (*Acta Sanctorum*, March, III, 553). Also *"at Sirminum*[2] *the day is celebrated monarch Sinerius and 42 martyrs "*. Maximus, Dada and Quintilian are mentioned (*Acta Sanctorum*, ap.III, 128), possibly Dada of Greek origin and Maximus and Quintilianus Romans.

In the Empire, early Christianity was an urban and coastal phenomenon[3] , especially in areas Asia Minor, Greece and ancient Rome. At the Lower Danube, these three Christians "were raped from order of Cndul Tarquinius and taken to Durostorum because they had not sacrificed to the gods (Acta Sanctorum, ap., II, 8, 968). We will find a similar situation in the case of the rural civilization from these areas.

An inscription from Axiopolis[4] mentions the names of the martyrs Chril, Chindeas and Tasos, the latter being considered if at the origin[5] and is also mentioned in the Acta Sanctorum

[1] M.Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe* , vol.I,Bucureşti, 1992, p. 87
[2] I.Rămureanu ,*Sfântul Irineu , episcop de Sirmium* , în Studii teologice, an XXVII,1975,p. 204-212
[3] M.Simion, *Primii creştini*, Bucureşti, 1993, p.109
[4] I.Barnea, *O inscripţie creştină de la Axiopolis*, în Studii teologice,VI,1954, 3-4 ,p.219-228
[5] N.Iorga, *Istoria românilor. Oamenii pământului, (până la anul 1000),* Bucureşti, 1992 ,p.90

(Oct., II, 411): in Axiopolis celebrates Saint Dasius. Noviodnum inscriptions also confirmed lists of martyrs. The Roman emperors proved to be weaker and weaker in the fight against Christianity, so as on April 30, 311, Galerius gave the first edict of tolerance, followed by the measures taken by Constantin and Liciuns and violated by the latter between 320-324. The persecution was also exercised around territories inhabited today by Romanians.

Thus, at Singidunum, perhaps even before 313, the deacon was martyred under Licinus

Emil and his jailer, converted Stratonic[6], and the lists could go on. From this period "in the city of Tomis the day of three young brothers is celebrated: Argeaus, Marciosus and Marcellinus (Acta Sanctorum, Jan., I, 82), the day of Titus Episcopus or more

well said Theogene, son of Episcopus (Acta Sanctorum, Jan., I, 124). Christian communities have become more and more numerous and stronger as "brothers believers Euthyches, Eustatius, Zoticus buried Philus Episcopus at night near the walls of the fortress owned by Adamantius in an underground caveț (Acta Sanctorum, Jan., I, 135) Zoticus is a common name in Greek, but may be the same person[7] mentioned in the Sinaxar Of the Church of Constantinople (Sept. 13, pp. 40: 7-24): "the celebration of the holy martyrs Macrobius, Gordianus Illie, Zoticus, Lucian and Valerianus in the time of Licinus. For the day of June 4 a Zoticus is mentioned along side Attalos and Kamasis in the Jerome Martinologist and also for the same Filippos is mentioned in the Syrian Martinologist[8]. The tomb of Zoticus, Attalos, Kamasis and Philip was placed over the tomb of two other older martyrs, and at the end of the fourth century or the beginning of the fifth century a martyrium discovered here today was erected at Niculiţel[9]. If the four were martyred in the time of Licnius, the other two, unknown, died before. Mircea Păcurariu[10] considers that the older tomb dates from the time of Decius but the measures taken by the latter against the Christians are known not to have affected the area Lower Danube. The issue of the martyrs from Niculiţel was discussed[11] and we are inclined to believe that those two older ones died in the time of Diocletian.

The connections between the Romanians south and north of the Danube did not cease and the same emperor he was now obliged to issue an edict in this respect, an edict which provided for the death penalty for those who did it they were helping the Goths.

Proof of the consequences of this measure are the statements of Ammianus Marcellinus (History Roman, XXVI, 5,8): The impediment of trade tightened the barriers with the bitter lack of the necessary. Incorporating different ethnic elements without the strong influence of Romanism. Settlements and necropolises belonging to the same culture contain hand - made pottery, of Dacian workmanship, but also better quality Daco-Roman pottery, then amphorae and cups that came to be imitated[12], Roman plow coulters, some stone houses, even with columns

[6] M.Păcurariu, *op.cit*,p.86
[7] Am cosiderat că nu există dovezi în acest sens; spre exemplu , în Calendarul Ortodox actual este trecut de două ori numele lui Zoticus
[8] M.Păcurariu, *op.cit*.,vol.I, p.133
[9] I.Barnea, Un martyrium descoperit la Niculițel , jud.Tulcea, în SCIV,XXIV,1973,1-2,p.218-228; I.Rămureanu ,Martirii creștini de la Niculițel decoperiți în anul 1971, în Biserica Ortodoxă Română , an XCI,1973, nr.3-5,p.467-471;V.H.Baumann ,*Cercetări recente la bazilica paleocreștină din satul Niculițel*(jud.Tulcea), în Peuce ,10,1991,p.121- 125
[10] M.Păcurariu,*op. Cit*. ,vol.I,p.83; este vehiculată ideea conform căreia ar fi vorba de perioada în care a domnit Decius acest lucru nu poate fi real pentru că atunci n-au fost martirizați creștini la Dunărea de Jos
[11] Amintim în acest sens I.Barnea, în Artă creștină în România ,vol.I, secolele III-IV,București,1981,p.40-42; E.Popescu Christianitas...,p.100-106,109-110
[12] Gh. Bichir ,*Dacii liberi în nordul Daciei , în Spațiul nord-estic în mileniul întunecat*,Iași,1997,p.39

and covered with tile[13]; all connected with the influence of the Empire. On the other hand the influence exerted in the spiritual realm are rich. The story of Epiclet and Astion, whose martyrium was discovered at Halmyris[14].

Hailing from Asia Minor and persecuted there for their faith the two of them, like so many other Christians, fled to the Danube. Arriving at Halmyris, they are martyred, but leave behind a multitude of disciples. Astion's parents are also Christians, come too them from Asia Minor. From their story we know the name of the first Christian priest in these lands(Epiclet), as well as the fact that around the year 300 we have here a diocese headed by the Tomitan bishop Evangheliucus[15]. The tomb of the two will later become a place of pilgrimage for the faithful[16].

As we have seen, Zoticus is mentioned in the Sinax of the Church of Constantinople (Sept., 13: 7-24) along with other Christians: Macrobius, Gordian, Elijah, Lucian and Valerian. The fugitive hypothesis exiled from the Empire will be confirmed once again when we find out that one of them ‖Macrobius was from Capdochia and Gordianus were from the province of Paphlagonia. They were exiled to Scythia. There they were martyred, as the above-mentioned document notes. We have every reason to believe that morethere were other exiled fugitives who arrived in these territories, Christians who spread the word gospel[17].

The first written testimonies about the places of worship on the north of the Danube refer to the audience brought here from the Empire. About them, Epihanios (Against the 80 Heresies, 70,1,1) noted that "*they live in monasteries and live away from the company of other people when their settlements through suburbs, or even through other places where they usually make their fenced dwellings. The founder of this sect was Audios, who lived in the time of Arius around had gathered against Arius (325) and the knot that condemned him being in the patrimony of Audios famous man (in Mesopotamia)".*

Also about Audios, Epiphanios (14.5) note: And when he is now a while in Scythia had penetrated deep into the interior of the Goths and trained many of the Goths in things of faith. He also founded in this country the Goths and monasteries in which he the monastic rule flourished. Undoubtedly, the way of life of the Audiian communities is everything worthy of praise and any deed that takes place in the monasteries of the audience is beautiful.

In a writing directed against heresies, the audience was betrayed by the author himself, so they enjoyed real prestige, both in Mesopotamia and in the "land of the Goths," where they founded "monasteries" where they were missionaries, but on their return to their country they must have left followed by many followers converted to Christianity. An important contribution to the spread of the new religion in the Norad-Danubian lands was also brought by captives taken from the Empire. The most significant episode in this regard is found in his work Philostrogios (Church History, II, 5). According to him, the Goths took him prisoner, among others others and clerics and returned home with much prey. These prisoners and people living with the barbarians converted many of them to the true faith and persuaded them to embrace religion Christian instead of the pagan one.

[13] I.Ioniță ,*Din istoria dacilor liberi* , Iași,1982,p.99 și urm
[14] *Ibidem*, p.107 și urm
[15] N.Vornicescu , *Scrieri străvechi la Dunărea de Jos. Despre ţPătimirea Sfinţilor Epiclet şi Astionţ scrisă în Cetatea Halmyris la cumpăna secolelor III-IV*, în Academica ,București, 1999,9,p.14-15; nr.6,p.14-15
[16] *Ibidem*
[17] *Ibidem*, vezi și M.Păcurariu, *op.cit.*, vol.I, p.88

Wulfila's ancestors were among these prisoners. Cappadocians, born near the town of Parnassos, in a village called Sadaglthina. Athanaric's persecution also forced Wulfila to flee south of the Danube, but contacts with the land of the Goths they continued. He remained an intermediary between the Goths and Emperor Valens (Theophanes Confessor, Chronography). In fact, even in the beginning he had been an interpreter between the Goths and the Empire. It was a scholar who knew several languages, preached in these languages and wrote for the Daco-Roman and Goth believers (Auxentius, Letter on the Faith ..). The translation of the Bible made that, about him, vintage authors to write with admiration, recording these events (Auxentius Letter aboutfaith..; Philostrogios, Church History, II, 5; Jordan, 260; Socrates the Scholastic, History church, IV, 331).

The translation of the Bible becomes possible only in the context of contacts with the civilized world, in a whose culture and spirituality have been integrated since the time when he was the interpreter of the Goth messages.

The six pages of the Passion of the Holy also refer to the time of Athanaris.Nichita (Anacleta Bolandiana, XXXI), from which we learn that the latter was also like him Wulfila was initiated by Bishop Theophilus, who took part in the synods of Nicaea and Constantinople. Saint Nichita was an authton on the left bank of the Danube, since about him, in

The synaxary of the Church of Constantinople (Sept. 15: 24-30), it is noted that he was born and raised in the country barbarians called Goths, beyond Istru statement that no longer needs any comment.

In the second half of the 4th century and the beginning of the 5th, Bishop Niceta de Remesiana also lived. In historiography, his personality and especially his activity are controversial[18].

Thus, the leaders of the Transylvanian School attributed to him the Christianization of the northern Danube lands, he being confused with Saint Nichita, the one martyred during the persecution of Athanaric[19]. Other authors, such as Radu Vulpe or Ion Coman, attributed to him the role of apostle of the Daco-Romans[20].

Vasile Pârvan did not consider that Bishop Niceta de Remesiana was a missionary in the northern Danube lands, and Nicolae Iorga shows that his role was exaggerated, especially in a Dacia without organization and church hierarchy[21].

Mircea Păcuraru claimed that between Remesiana and the Danube there were still episcopal seats, being natural for the missionaries to come from here, according to the church canons[22], an idea that we also find in IDSuciu[23]. The latter concludes that it cannot be the territory of Banat. DMPippidi[24] urged a correct analysis of the texts and the overall situation of Christianity at the end of the 4th century, but we consider that he did not take into account all the data related to it.

His conclusion is that Saint Niceta of Remesiana would have pastored only the Dacians who passed to the right of the Danube after the Aurelian retreat and the Goths who came after the

[18] M.Simion, *Primii creştini*, p.110, 1993 ,Bucureşti
[19] Am incercat sa intergram activitatea episcopului in contextual istoric în E.S.Lifa , *L activite de Niceta de Remesiana et les problems de la propagation du christianisme dans son temps, in Annales Universitatus Occidentalis Timisiensis ,vol. VII*,Timispoara, 1995,p.177-185
[20] N.Iorga, *Istoria romanilor*,*vol.II*,Bucuresti,1992
[21] V.Pârvan , *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman* , Bucureşti,1911
[22] M.Păcurariu, *Istoria biserica ortodoxe romane*, Bucuresti,vol,I, 1992
[23] I.D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului* ,Timisoara, 1997, D.Protase ,*Autohtonii in Dacia*, vol.II, p.88
[24] D.M.Pippidi, *Contributii la istoria veche a Romaniei* ,Bucuresti, 1967,p. 497-516

persecution of Athanaric. Analyzing the above, we see that information about the activity of the bishop is transmitted to us by Gennady of Marseilles (De viris illustribus, XXII) and especially Paulinus of Nola (Scrisori, XXIX, 14). The latter suggests that he was visited twice by the bishop of Remesiana, the second time Niceta probably came to present the results of his work. Paulinus of Nola greatly admired him and we consider that he did not dedicate a poem to him just because he dealt with the Aryan Goths or the Dacians who crossed the river.

In the Poem (XVII, 17) dedicated to Niceta it is mentioned - you will go as far as the northern Dacians, or since ancient times[25], it represents the left bank of the Danube, the north.

Regarding the overall situation of Christianity at the end of the sixth century, it has been represented in broad terms so far in this study, both for the territory of today's Romania and for the Eastern and Western Roman Empire, where it became an official religion.

Regarding the Daco-Romans who crossed to the right of the Danube after the Aurelian retreat, it can be considered that they waited too long, until the end of the 4th century, to be Christians. Or, Paulinus of Nola could not write a poem, only because Niceta, say, did his duty within the limits of his jurisdiction only because he probably visited Italy. Also, according to the poem, it is very clear that the bishop of Remesiana will go to the Dacians from the north and not the other way around.

About the Aryan Goths who came here, the literary sources say something else.

Thus, Theodoretos of Cyros (Church History, V, 30,1) notes referring to the emperor, that he: seeing the multitude of the Scythians fished by the Aryan net, he also invented means to fight against and find a way of fishing. before priests, who spoke the same language as them, deacons and those who read divine prophecies, gave them a single church and through them captive many of the lost. The same author also stated later about the emperor that: he himself, often coming there (it is the church of the Gothic colony in Constantinople) spoke, having as interpreters one who knew both languages. This must have been the solution to the problem of the Aryan Goths.

A good connoisseur of church history, Mircea Păcurariu[26] appeals to canon 2 of the Second Ecumenical Synod, which provided that: Bishops should not extend their jurisdiction over other churches besides their diocese, as well as other canons that stop them from -executes the sanctifying power on foreign territories. However, the same author also refers to Rome's attempts to impose itself, to the detriment of Constantinople to the east and even mentions the Illyricum area, without trying to make any connection.

BIBLIOGRAPHY

I.Barnea , O inscripție creștină de la Axiopolis, în Studii teologice,VI,1954, 3-4 Idem ,

Un martyrium descoperit la Niculițel , jud.Tulcea, în SCIV,XXIV,1973,1-2

V.H.Baumann ,Cercetări recente la bazilica paleocreștină din satul Niculițel(jud.Tulcea), în Peuce ,10,1991

I.Ioniță ,Din istoria dacilor liberi , Iași,1982 N.Iorga ,Istoria românilor .Oamenii pământului, vol II(până la anul 1000), București, 1992

M.Păcurariu, Istoria bisericii ortodoxe,București, 1992 Issue no. 16 2019 JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES 391

[25] În corespondență cu cele de la miazăzi, am ales primele atestări în acest sens datate în sec. VI-V îHr. ; Hecateu 170-171, crobizi;neam la miazăzi de Istru

[26] M.Păcurariu,*op.cit*,p.133

E.Popescu ,Christianitas Daco-romanae, București,1994 D. Gh Teodor ,Creștinismul le est de Carpați de la origini până la secolul al XIV lea , Iași , 1991

I.Rămureanu ,Sfântul Irineu , episcop de Sirmium , în Studii teologice, an XXVII,1975 M.Simion, Primii creștini, București,1993,

N.Vornicescu , Scrieri străvechi la Dunăarea de Jos. Despre Pătimirea Sfinților Epiclet și Astion scrisă în Cetatea Halmyris la cumpăna secolelor III-IV, în Academica ,București, 1999,9,p.14-15; nr.6

THE EMOTION AT ROME IN FRONT OF HANNIBAL AS DESCRIBED BY LIVY

Mădălina Strechie
Senior Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: An entire nation cried out Hannibal ante portas, frightened in the wake of the long and brutal Punic Wars, an event described at length by Livy, a remarkable historian, not only of Rome, but also of the entire Antiquity.
In his monumental work, Ab Urbe condita, the fundamental history of the Romans, Livy showcases an indepth understanding not only of the historical facts, but also of human psychology. He describes the evolution of the overwhelming fear, mass panic and terror which had swept the entire Roman nation as it found itself defenseless in the face of Hannibal, a military genius leading the Cathagenians renowned for their crudelitas.
The Roman people were challenged by intense collective emotions, as described in Livy's history. Despite being famously pragmatic and rational, they cannot help but succumb to panic in the face of Hannibal and his Cathaginians. Livy shows his literary talent by highlighting the inner turmoil of the Romans, proving himself to be a gifted historian of the Roman deeds, but also of Roman mentalities.

Keywords: Punic Wars, mentalities, mass panic, history, Rome.

Introducere

Emoția a făcut istorie o dată cu omul, deoarece l-a însoțit pe acesta în procesul lui evolutiv, creativ și activ. Oamenii au acționat de multe ori în virtutea emoțiilor lor, care de cele mai multe ori le-a întunecat judecata.

Roma, măreața cetate, simbol al pragmatismului, al rațiunii și al spiritului rece, logic, organizatoric, limpede și disciplinat, din cauza emoției în fața unui dușman, la fel de măreț ca ea însăți, geniu al artei militare, și-a pierdut tocmai acest spirit rece, iar o dată cu el și toată disciplina, organizarea, moralul și viziunea. Cel mai redutabil dușman al Romei, Hannibal, a demonstrat lumii întregi ce important este moralul într-un război, anume dacă moralul unui dușman este tulburat de emoții puternice, atunci acel dușman este ca și învins pe câmpul de bătălie.

Am ales această temă pentru studiul nostru, deoarece sunt foarte puține studii despre istoria mentalităților antice, despre mentalitățile surprinse în cazuri de războaie în general și despre emoțiile descrise în operele istoricilor antice, ba chiar mai mult decât atât, foarte puțini istorici îi analizează opera lui Titus Livius din punctul de vedere al mentalităților.

Pentru această argumentare ne-am îndreptat analiza asupra unor episoade din Istoria sa fundamentală, *Ab Urbe Condita*, anume la luptele din episodul *Războaielor punice*, cu precădere la ceea ce s-a numit „Războiul lui Hannibal", insistând pe aspectele emoționale, atât în rândul militarilor Romei, dar și în rândul societății romane, aspecte generate de către acțiunile celui mai mare dușman al Romei. Titus Livius nu a descris numai faptele în acest război, (un război pe viață și pe moarte, așa cum se va vedea din analiza noastră), ci și motivele acestora, dar mai ales Titus Livius a surprins frământările emoționale prin care treceau romanii, în special populația civilă, neimplicată militar.

Istoricul roman are meritul de a descrie prima dată evenimente şi date despre terorism şi efectele sale în rândul unei comunităţi. Totul este exagerat de zvonuri, de lipsa informaţiilor, sau de veşti certe despre dezastre. Titus Livius descrie şi o gradaţie a emoţiei negative, deoarece până la teroare sunt multe trepte emoţionale pe care talentatul istoric ni le înfăţişează, descriind nu numai istoria romană în acest război, dar şi sociologia şi psihologia măreţei Rome, confruntată cu un veritabil fenomen terorist.

1. Teroarea în cadrul societăţii romane la venirea lui Hannibal

Marşul lui Hannibal, unul plin de îndrăzneală peste Alpi cu elefanţii săi de luptă i-a îngrozit nu numai pe romani, ci şi pe toate naţiile întâlnite în cale.

Astfel primii care s-au îngrozit au fost galii, care, deşi erau unii dintre cei mai războinici dintre indo-europeni, au clacat în faţa ordinii, disciplinei şi tehnologiei inovative ale lui Hannibal, strategul fără pereche. Titus Livius descrie foarte frumos aceste emoţii ale galilor, pe care puţine lucruri îi făceau să se teamă, din contră, ei erau cei care înspăimântau pe ceilalţi cu strigătele lor de luptă, dar şi cu aspectul lor, însă acum la vederea armatei lui Hannibal, au pentru prima dată teama de necunoscut: „Galii ieşiseră în întâmpinarea punilor la ţărm, scoţând tot soiul de urlete şi intonând cântece, după cum le era obiceiul; ei îşi zângăneau totodată scuturile deasupra capetelor şi-şi învârteau suliţele cu dreapta, deşi începuseră să-i înfioare atât numărul uriaş de ambarcaţiuni care veneau dinspre malul opus...cât şi vuietul nemaipomenit...Iată însă că deodată galii, care erau şi aşa înspăimântaţi de zarva din faţa lor... În curând ajunse şi Hannibal pe mal. Atunci o groază de două ori mai mare puse stăpânire pe gali, văzând pe de o parte cum se revarsă pe mal un puhoi nesfârşit de ostaşi înarmaţi, iar pe de altă parte că sunt atacaţi şi din spate de armata ivită pe neaşteptate...galii se năpustiră pe unde mai găsiseră o cale de scăpare şi îngroziţi..."[1]

Cu talentul său uriaş, Titus Livius este nu numai un istoric al mentalităţilor avant la lettre, pentru că descrie emoţiile galilor cu privire la armele, tacticile, dar şi un fin psiholog, pentru că el descrie teama galilor, de fapt a tuturor italicilor, faţă de personalitatea lui Hannibal, faţă de necunoscutul situaţiei, cu alte cuvinte teama de nou. Marele istoric realizează şi o gradaţie a emoţiei de teamă pentru gali, ca un fin psihanalist. Astfel galii, ca de altfel romanii mai apoi, simt mai întâi „înfiorare", adică o emoţie mai puţin intensă, după care trec la alt nivel de teamă, la „înspăimântare", care este „mai înfricoşătoare" ca prima emoţie, pentru ca în final să fie „îngroziţi" şi să caute să supravieţuiască. De fapt, Titus Livius în proză descrie teroarea, tradusă prin spaima unei morţi imediate, ceea ce produce în fiecare individ activarea instinctivă pentru supravieţuire cu orice preţ.

După gali, următorii înspăimântaţi au fost alte populaţii italice din Alpii peste care a trecut Hannibal, numiţi de Titus Livius „muntenii". Aceştia au experimentat alte efecte ale terorii, anume „au încremenit locului"[2], aşa cum descrie Titus Livius, de la prima vedere a cartaginezilor, pentru că aceştia îi ameninţau direct prin tactica sa. După numeroase ciocniri, muntenii sunt puşi pe fugă. Din nou sunt analizate sentimentele muntenilor, asemănătoare cu cele ale galilor, descrise anterior de marele istoric. Şi emoţiile muntenilor sunt dominate de „spaimă", ei sunt „speriaţi", au o teamă „îngrozitoare" etc.

La Roma, teroarea lui Hannibal are legătură pe de o parte cu luptele dezastruoase pentru armata sa cu priceputul general pun, dar şi cu zvonurile legate de faima acestuia şi de ceea ce au

[1] Livius, Titus, *Ab Urbe Condita, (De la Fundarea Romei).* Traducere, tabel cronologic şi note de Paul Popescu Găleşanu, Cuvânt introductiv de A. Marinescu-Nour, vol. I, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 32.
[2] *Ibidem,* p. 35.

pățit muntenii și galii, precum și din cauza superstițiilor, care exacerbau emoția colectivă, ducând-o la paroxism, la teroare.

Trecerea Alpilor, a echivalat pentru Roma cu intrarea în arealul ei, cu invadarea teritoriului său, sau controlat de ea, cu amenințarea porților sale. *Hannibal ante portas,* este simbolul terorii unui popor roman, care era menit să conducă neamurile, care avea drept *pater,* pe zeul războiului însuși. Era cea mai puternică emoție pe care romanii au trăit-o vreodată, emoție pe care nu o vor mai trăi vreodată, pentru că eu luat măsuri să-și elimine dușmanii care le provocau teroare.

Societatea romană a perceput confruntarea cu Hannibal cu o emoție foarte mare. Punul teroriza Roma și armata ei, de aceea societatea romană își imagina că de soarta victoriei depinde supraviețuirea Cetății Eterne, fie trăia, fie murea: „Statul roman sau va fi pe deplin apărat de aceste trupe, sau va trebui să renunțe la orice speranță."[3] Tocmai această teroare le-a modificat romanilor politica, aceștia și-au abandonat după un șir de dezastre planurile de război, tradiționale, trecând și adoptând tactica dușmanului, pentru a-l putea învinge.

După deznodământul luptei de la Trebia, un deznodământ nefericit pentru romani, emoțiile ating paroxismul în Cetatea celor șapte coline. Pierderile foarte mari de vieți omenești pentru romani, comparativ cu dușmanii, au fost potențate și de pierderea proviziilor și a curajului, ceea ce i-a paralizat pe cetățenii romani într-o groază fără de speranță: „Roma a fost atât de îngrozită la vestea acestei înfrângeri încât cetățenilor li se părea că armata cartagineză va împresura imediat cetatea și că nu mai există nicio nădejde să primească de undeva vreun ajutor..."[4] Așadar în cetate era la fel ca pe câmpul de luptă, aceeași emoție negativă a cuprins poporul lui Marte, încât „toată lumea tremura de groază".[5]

O altă confruntare, cea de la Trasimenus, una dintre cele mai dezastruoase din toată istoria militară romană, a transformat Orașul într-o cetate a groazei de o moarte iminentă oferită de către Hannibal. La Roma, emoția acestui dezastru a fost practic dublă pe teren civil, ceea ce a produs veritabile mișcări și tulburări ale maselor îngrozite: „La Roma, cea dintâi veste asupra acestui dezastru a stârnit o nemaipomenită spaimă și tulburare în popor care a dat buzna în forum. Soțiile cutreierau ulițele și-i întrebau pe cei întâlniți în cale, ce urgie neașteptată s-a întâmplat și care e soarta armatei."[6] Titus Livius ne descrie aici tulburarea și emoțiile feminine, care ating isteria, din lipsa informațiilor complete, dar și din durerea celor care așteaptă, nefiind implicate în lupta directă, unde rudele lor masculine, treceau prin aceleași stări, dar puțin estompate de adrenalină, deoarece erau în toiul luptei.

Pe lângă aceste lamentări publice (la propriu cum observăm) lipsa informațiilor certe și zvonurile care circulau, accentuau teroarea. Femeile erau cele mai afectate, având „motiv de îngrijorare", de aceea, „o mare mulțime de oameni... mai mult femei, decât bărbați"[7]cutreierau orașul în lung și în lat accentuând spaima și transformând-o de fapt într-o spaimă colectivă, mai ales că femeile erau fie soții, mame, fiice, surori sau pur și simplu rude cu soldații romani învinși și eliminați la Trasimenus.

Titus Livius ne descrie o veritabilă teroare, cu toate efectele sale în Roma, de aceea dezastrul de la Trasimenus a fost echivalent cu un act terorist asupra Romei întregi, deoarece, chiar dacă lupta a avut loc la Trasimenus, deci pe câmpul de luptă, el a avut efecte în întreaga

[3] *Ibidem,* p. 63.
[4] *Ibidem,* p. 71.
[5] *Ibidem,* p. 72.
[6] *Ibidem,* p. 83.
[7] *Ibidem,* p. 84.

societate în care a influențat cele mai fragile elemente, femeile, fiind și lipsite de apărare, atât la propriu, cât și la figurat.

Cum un dezastru nu vine niciodată singur, nici teroarea nu a venit o singură dată la Roma, ea s-a repetat printr-un alt dezastru pe câmpul de luptă, care a adâncit disperarea tuturor romanilor, indiferent de vârstă, sex sau statut. După Cannae sufletul și emoțiile romanilor au cunoscut extazul și agonia. Prima dată în cadrul civililor din Roma a venit vestea unei victorii romane, deși era o minciună, ca mai apoi să fie anunțat dezastrul, care venea după un alt dezastru, anume Trasimenus. În Roma lumea se simțea disperată, paralizată de teamă, plină de angoase existențiale: „speranța oricum pierdută pentru situația republicii e și așa disperată și fără ieșire...”[8] Teroarea și emoția negativă i-a făcut pe copii lui Marte să își piardă nu numai speranța, ci și capacitatea de a acționa: „Această lovitură, prin ea însăși și groaznică și nouă, chiar și după atâtea dezastre, îi înmărmuri pe toți de uimire...”[9]

Roma era o cetate supusă la acte teroriste repetate, cetățenii săi, atât cei cu arme, cât și cei fără arme fiind supuși haosului și spaimei, trăind sentimente total noi, teroarea, adică spaima unei morți iminente, nefiind nicio cale de supraviețuire, iar inițiatorul acestui act terorist cu toate efectele sale a fost cel mai mare dușman al romanilor din toate timpurile, Hannibal, dușman unic și genial, care a reușit să-și învingă dușmanul atât pe terenul de luptă, cât și în moral, le-a frânt spiritul de luptă, l-a paralizat cu teama paroxistică de moarte iminentă: „Niciodată de la salvarea ei ...cetatea nu mai fusese cuprinsă de atâta panică și atâta dezordine...acum li se aducea la cunoștință romanilor nu o lovitură care se adăuga vechii lovituri, ci un noian de nenorociri de tot felul.”[10]

Titus Livius are așadar meritul de a descrie emoțiile unui popor socotit rațional, pragmatic, demonstrând astfel că și fiii lui Marte sunt oameni obișnuiți, care suferă, se tem, se simt înfiorați, cad în disperare, intră în panică, cred în zvonuri etc la fel ca oamenii din toate timpurile.

2. Teroarea în cadrul armatei romane în confruntările cu Hannibal

În prima confruntare de pe teritoriul italic dintre puni și romani, cu alte cuvinte în lupta de la Ticinus, încă dinainte de începerea ei, emoțiile militarilor romani erau prea puternice, fapt ce la scădea moralul și avântul de luptă. Panica îi făcea pe militarii romani să uite de disciplina lor și să facă tot felul de scenarii apocaliptice, fie din pricina superstițiilor, fie din pricina zvonurilor și exagerarea realităților, primii pași spre un dezastru iminent. Titus Livius insistă din nou pe mentalitățile romane, de data această asupra romanilor sub arme, când prezintă, magistral cititorului, rolul moralului unor trupe militare ale unui popor în război. Moralul câștigă de cele mai multe ori bătăliile, nu armele. Astfel, prin discursul lui Hannibal, istoricul roman accentuează rolul unui moral de învingător, explicând astfel și victoriile strălucite ale celui mai ingenios dintre strategii lumii antice: „Pentru a învinge, zeii nemuritori n-au dăruit ființei omenești o armă mai puternică, decât disprețul de moarte.”[11]

În cazul moralului armatei romane, curajul se clătina și din această cauză bravii soldați ai Romei șovăiau, la fel ca și cetățenii fără arme din Roma: „La romani, nu domnea însă aceeași însuflețire, mai mult ei erau îngroziți de niște miracole recent întâmplate.”[12] Începând cu șovăiala

[8] *Ibidem,* p. 131.
[9] *Ibidem,* p. 131.
[10] *Ibidem,* p. 133.
[11] *Ibidem,* p. 53.
[12] *Ibidem,* p. 54.

și cu lipsa de încredere, atacul punilor, după o serie de ciocniri de uzură a avut un succes facil, cu multe pagube, mai ales de moral pentru militarii romani: „...pe romani îi cuprinse teama: rănirea lui Scipio mări și mai mult panica."[13]

Autorul roman ne descrie o nouă stare emoțională în rândul soldaților romani, panica, pe care istoricul roman o situează ca o stare intermediară între teamă și groază. Cu cât panica se răspândește mai mult și se propagă într-o mulțime, cu atât efectul groazei este mai mare.

Trebia urmează ca un efect just al acestei panici ale militarilor romani, adică este un nou eșec. În bătălia de la Trebia totul a dus la o mare „primejdie" în armata romană, punii cu elefanții lor le-au produs romanilor „o mare buimăceală și fugă".[14] Cu alte cuvinte noile tehnologii de luptă au un efect șocant pentru militarii romani. Elefanții, folosiți de către puni ca niște platforme de luptă au produs un blocaj emoțional soldaților romani, pe care au dorit să îl rezolve prin retragerea din fața unui inamic care folosea tehnologii necunoscute. În război emoțiile puternice produceau haos, care contribuia la exacerbarea groazei în armata romană: „Acolo s-a pornit atunci o fugă în toată legea și din nou teama s-a strecurat în sufletele romanilor..."[15]

Armata romană a fost tulburată și ea la fel ca și Cetatea Eternă de aceleași stări emoționale. Teroarea este propagată în Cetate tocmai de către militarii, care trebuiau să o apere, prin dezastrele suferite: Trasimenus și Cannae. Armata romană a fost mai întâi înșelată de către Hannibal, care prin comandanții ei în loc să se îngrijească de planurile de bătaie și de o strategie împotriva lui Hannibal, a acționat haotic crezând, așa cum ne spune Titus Livius că „Hannibal cutreieră prin inima Italiei și plănuiește să atace însăși zidurile Romei."[16] Aceasta era teama generală care paraliza întreaga Romă, cu toate instituțiile sale. De asemenea, militarii romani erau mai înspăimântați decât civilii, mai ales prin comandanții lor: „comandanții...erau ...îngroziți". Această dezordine și teamă militară a eșaloanelor de comandă a fost cea mai justificată pentru ceea ce a urmat: „Hannibal pustii înspăimântător..."[17]

Încă de la începutul dezastrului de la Trasimenus armata romană, la toate eșaloanele sale, „toți ostașii săi erau cuprinși de panică,"[18] acționând din această cauză ca și cum ar fi paralizați, „buimăciți".[19] După luptă, un dezastru sub toate privințele pentru romani, s-a adăugat și „cutremurul care a făcut una cu pământul părți mari din multe orașe din Italia..."[20]

„Frica" era legea care domnea în ceea ce odinioară era disciplinata armată romană. Așadar instituția de forță a Romei era ca o masă haotică, buimacă și cuprinsă de panică, la fel ca și femeile romane care cutreierau îngrozite străzile Romei. O armată a fost transformată într-o masă de civili fără antrenament, care a putut fi înfrântă din nou la Cannae, tocmai prin distrugerea moralului, prin inspirarea temei. Astfel că la Cannae, un dezastru mult mai grav decât Trasimenus pentru Roma, soldații romani au făcut fiecare față pe cont propriu și nu ca o echipă, pierind o mare parte din armata romană, inclusiv comandantul. Fiecare lupta din instinctul de supraviețuire, așa cum magistral ne descrie Titus Livius: „au făcut-o mai curând din imboldul sufletesc pe care i l-a dat fiecăruia caracterul sau întâmplarea."[21] Din armata fiilor lui Marte nu a mai rămas aproape nimic după dezastrele de la Trasimenus și Cannae, dar a supraviețuit spiritul

[13] *Ibidem*, p. 55.
[14] *Ibidem*, p. 69.
[15] *Ibidem*, p. 69.
[16] *Ibidem*, p. 76.
[17] *Ibidem*, p. 77.
[18] *Ibidem*, p. 78.
[19] *Ibidem*, p. 79.
[20] *Ibidem*, p. 80.
[21] *Ibidem*, p. 127.

roman, care nu a fost frânt cu totul de către perfidul pun. Romanii au ştiut să îşi revină din aceste dezastre şi să reuşească să schimbe rezultatul războiului, deşi o bună bucată de timp *Hannibal ante portas Romae*.

Concluzii

Aceste episoade despre cea mai puternică emoţie a Romei, teroarea sau mai bine spus *Hannibal ante portas* îl transformă pe Titus Livius într-un precursor al istorie mentalităţilor, fiind totodată şi sociolog şi psiholog al maselor, care a măsurat puterea emoţiilor romanilor, fie ei civili, fie militari. Mai mult, el este primul care descrie efectele terorii într-o cetate şi într-o armată, fiind primul care descrie mecanismul unui fenomen negativ, de o complexitate foarte greu de analizat, terorismul. Titus Livius descrie treptele care duc la teroare: panica, teama, frica, până la echivalentul terorii, groaza, cu alte cuvinte frica de o moarte iminentă. Roma a avut frica de o moarte iminentă atât ca forţă militară, dar şi ca oraş în faţa lui Hannibal, primul mare general care a folosit efectele terorii asupra inamicului.

BIBLIOGRAPHY

Albrecht, Michael, Von, *Masters of Roman Prose from Cato to Apuleius. Interpretative Studies,* Translated by Neil Adkin, University Leeds, Francis Cairns, Great Britain, 1989.

Alföldy, Géza, *Storia sociale dell'antica Roma,* Traduzione a cura di Andrea Zambrini, Ebook Ita. Calibre Collection by Filuck, filuck.wix.com/pagineparlanti.

Braund, Morton, Susanna, *Latin Literature,* Routledge, London and New York, 2002.

Capogrossi, Colognesi, Luigi, *Storia di Roma tra diritto e potere. La formazione di un ordinamento giuridico,* Bologna, Societa Editrice Il Mulino, 2009, 2014.

Chaplin, Jane, D., *Livy's Exemplary History,* Oxford, Oxford University Press, 2000.

Cizek, Eugen, *Istoria Literaturii Latine,* vol.I, II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Grupul Editorial Corint, 2003.

Codoñer, Carmen, (Ed.), *Historia de la Literatura Latina*, Impreso en Gráficas Rógar, S. A.. Navalcarnero, Madrid, 1997.

De Coulanges, Fustel, *Cetatea Antică. Studiu asupra cultului, dreptului şi instituţiilor Greciei şi Romei,* vol.I. Traducere de Mioara şi Pan Izverna. Traducerea notelor de Elena Lazăr. Prefaţă de Radu Florescu. Editura Meridiane, Bucureşti, 1984.

Fezzi, Luca, *Modelli politici di Roma antica,* Carocci editore, Roma, 2015.

Gidro, Romulus, Gidro, Aurelia, *Roma antică. O istorie pentru toţi,* Bucureşti, Editura Neverland, 2018.

Giardina, Andreea,(coordonator), *Omul Roman,* traducere de Dragoş Cojocaru, Iaşi, Editura Polirom, 2001.

Goldsworthy, Adrian, *Totul despre armata romană,* Traducere din limba engleză de Liana Stan, Bucureşti, Editura Enciclopedia RAO, 2008.

Grimal, Pierre, *Civilizaţia romană,* vol. I,II, III, traducere şi note de Eugen Cizek, Bucureşti, Editura Minerva, 1973.

Grimal, Pierre, *Literatura Latină,* Traducere de Mariana şi Liviu Franga, Bucureşti, Editura Teora, 1997.

Habinek, Thomas, N., *The politics of Latin Literature. Writing, Identity and Empire în Ancinet Rome,* Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1998.

Koon, Sam, *Infantry Combat in Livy's Battle Naratives,* Bar International Series 2071, Oxford, Archaeopress, 2010.

****La Prosa latina,* A cura di Franco Montanari, NIS, La Nuova Italia Scientfica, Roma, 1991.

****Larousse. Dicționar de civilizație romană,* Traducere de Șerban Velescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

Livii Titii, *Ab Urbe Condita,* Libri XXI, XXII, Texte latin, publié avec une notice sur la vie et les ouvrages de Tie-Live, des notes crituques et explicatives, des remarques sur la langue, un index des nomes propres historiques et géographiques, un commentaire historique des cartes et des plans, par O. Rieman et E. Benoist, Librairie Hachette, Paris.

Livius, Titus, *Ab Urbe Condita, (De la Fundarea Romei).* Traducere, tabel cronologic şi note de Paul Popescu Găleşanu, Cuvânt introductiv de A.Marinescu-Nour, vol.I, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1976.

Plutarh, *Oameni iluștri ai Romei antice*, Ediție îngrijită de Inga Druță, Ediția a II-a, Chișinău, Editura Cartier, 2002.

*** *Proză istorică latină. Caesar-Sallustius-Titus Livius-Quintus Curtius-Tacitus-Suetonius.* În româneşte de Radu Albala. Studiu introductiv şi note bio-bibliografice de Mihai Nichita, Ediția a II-a, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965.

*** *Scriitori greci și latini*, Barbu, N., I., Piatkowski, Adelina (coord.), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

THE GEOPOLITICAL, SOCIAL, CULTURAL AND RELIGIOUS CONTEXT DURING THE ENTHRONEMENT OF SAINT MARTYR CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Ionel Chira
Lecturer, PhD, Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman", University of Oradea

Abstract: At the end of the 17th century and the beginning of the next century, we register a period of extreme tension between the great powers in the vicinity of the Romanian Lands. The Romanian territories are now, in part, the scene of the military operations and are the subject of disputes in hegemony between the great neighboring powers. The fact that, eventhough the Romanian Lands faced so many dangers they still managed to keep their territories, without being occupied by foreigners, is due, first of all, to the efforts made by the Romanian rulers of this era, among whom Constantin Brâncoveanu is at the forefront.
In the history of Europe, the period of time wich starts with the Reformation (1517) and religious wars and ends up with the French Revolution (1789) is commonly called the period of absolutism and enlightenment. Absolutism term refers primarily to an intern political system applied in one state or another. This term, however, expresses something of the character of the era of European general policy.

Keywords: religious wars, European absolutism, imperial expansion, the Ottoman power, European diplomacy, internal tensions, Wallachia, ruler, economic and cultural prosperity, agricultural, trade and economy developement, reorganizing the army, Brancovan era.

In the history of Europe, the period from the Reform (1517) and the religious wars to the French Revolution (1789) is commonly called the period of absolutism and enlightenment. It is understood that this characterization applies differently to the specific situation of different European countries or areas in the sixteenth and eighteenth centuries, for the 16th century talking about the confessional absolutism during the reign of Philip II of Spain (1556-1598), for the 17th century about the court absolutism during the reign of Louis XIV of France (1643-1715), and for the 18th century about the Enlightenment absolutism embodied in the policy of Frederick II of Prussia (1740-1786).[1]

This schematization of European history, in the period of transition from the medieval to the modern world, considers only the general lines, only the politics of the great powers - in modern language - and risks minimizing, if not canceling, the political individuality of the small countries.

On the other hand, it is again true that the policy of the so-called great powers has largely determined the evolution of the situation in their area of influence. The term ***absolutism*** refers

[1] Radu GRECEANU, *Istoria Domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688 – 1714)*, (Bucureşti: Academia Române, 1989), 22.

primarily to the internal political system applied in one state or another. However, this term also expresses something of the character of the general European policy of the respective epoch.

The era of religious wars, which ended at least formally by the middle of the 17th century, demonstrated both the lack of unity of Europe as well as the political, economic, cultural and even religious interdependence of the European states. From this perspective, the struggle of the great European powers to maintain their position, with a whole procession of privileges, takes on a whole new meaning. It is a question here not only of the simple desire for expansion, but of the struggle for survival, through the effort to impose their suzerainty on as many territories as possible.[2]

In the 17th century, the Turkish issue take on a new character, until this period the European opposition to Turkish expansion had taken the form of a bloc opposition between the Christian and Islamic world, European solidarity often taking the form of real crusades, embodied in the great battles of Nicopolis (1396) and Varna (1444); Starting with the 17th century, the European unity forced to cope with the Ottoman expansion disintegrates, either after the formation of centralized European states, which required a differentiated attitude towards the Ottoman Empire, or by accentuating the struggles between the Christian Principles, which weakened the "European consciousness". Thus, some European states such as France and England are beginning to coordinate their policy with that of the Ottoman Sublime Porte.[3]

Dimitrie Cantemir (1673-1723), an analyst of the rise and fall of the Ottoman Empire, noted for the situation of the Poles, in the second half of the 17th century, that the "internal discords" between them paved the way for the Turkish victories. Considering that at the end of the 17th century, the Ottoman Empire was in a period of decline, Dimitrie Cantemir was convinced that the Christian peoples could free themselves from the Turkish yoke if united, and the Moldavian prince's effort to implement these beliefs is well known. In fact, at the end of the 17th century and the beginning of the next, the Ottoman Empire was still quite strong. After a stagnant period,[4] in the first half of the17th century, the Turks resume the offensive, conquering Oradea in 1660 and thus paving the way for plunder expeditions through Hungary, to Moravia and Silesia, but following the campaigns of 1663 and 1664, concluded by the peace fromVasvâr, they remain the masters of the four pashaliks in Hungary. In 1673, the Turks victoriously ended the war in Crete and the fear of keeping the veterans of the battles for decades inactive and near the palace, forced the Ottomans to engage them in new wars.[5]

In the second half of the seventeenth century the northern wars of the Ottoman Empire broke out for the domination of Poland and Ukraine, after which the Turks secured their position here by the peace concluded with the Poles in 1676 and the Russians in 1682. Turkish expansion culminates in the siege of Vienna in July 1683. The Turkish army led by the Grand Vizier Kara-Mustafa Pasha himself (Nov.5, 1676 - Dec.15, 1683) consisted of (eight pasals with three cannons each, 10,000 sangeacbei, the Tartar army led by the khan, as well as *important contingents from the three Romanian Lands*, so that the total number amountes to) over 500,000 people. This large crowd, many of them brought to fight against the Christians, against their own will, was not well organized and was scattered along the roads leading to Vienna.

[2]Mustafa Ali MEHMED, *Un episod din i*storia turcilor, în *RI*, XXXII, nr. 1-3, 1978, p. 224
[3]MEHMED, *Un episod din i*storia turcilor, 227; Demetriu CANTEMIR, Istoria Imperiului Otoman, creşterea şi descreşterea lui, trad. Ion Hodosiu, (Bucureşti: 1876), 416.
[4] Aurel DECEI, *Istoria Imperiului Otoman*, (Bucureşti: ALL, 2005), 228.
[5] DECEI, *Istoria Imperiului Otoman*, 135.

On August 27, 1683, the Grand Vizier launched a powerful assault on Vienna, ineffective. The king of Poland, Jan Sobieski (1674-1696), came to support the besieged, and the Turks were defeated on September 12, at the Battle of Kahlenberg. Facing disaster, the Ottoman armies retreated in the greatest disorder, their regrouping being possible only at Buda.

The defeat of the Turks in 1683 had a special significance at the time. The following year, the *Holy League* was established under the auspices of the Pope, which included Austria, Poland, and Venice, and from 1686, Russia, with the aim of halting the Ottoman expansion and recapturing the Christian territories occupied by the Turks.

After losing several Central European territories as a result of battles, the Turks are willing to make peace. According to these peace treaties, the Turks lost central Hungary and Transylvania, which passed into the suzerainty of the Austrians; Slovenia, Croatia, Moreea, part of Dalmatia, part of western Ukraine and Podolia, but retained the suzerainty over Wallachia and Moldavia.[6]

The defeats suffered by the Turks at the end of the seventeenth century resulted in not only the loss of Christian territories, which the Sublime Porte had previously occupied, but also the emergence of real crises in the political and economic life of the Ottoman Empire.

The political crisis that the Ottoman Empire was going through at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century, is manifested more concretely by the frequent changes of Grand Viziers. Between February 2, 1688 and August 5, 1716, 21 Grand Viziers came by turns.

These political unrests in the Ottoman Empire, during the period we are interested in, were largely generated by a major economic crisis. In addition to the economic efforts to maintain the military campaigns at the end of the 17th century, the Turkish chroniclers signaled a serious general economic crisis. Silahdar points out that *"because of the expeditions from 1683 onwards, no wheat was sown and no sown seeds has sprouted, a great crisis arose in all Islamic lands ..., as in some places in Anatolia, the inhabitants ate pear roots and the news spread that most of them had perished."*[7]

In this serious situation, in which the general crisis was furthermore affected by the corruption of the great dignitaries, the most important source of income to cover the great expenditures was provided by the countries that were subject to the Ottoman rule, and if those transformed into pashaliks were exhausted, those that had retained some status of autonomy under the suzerainty of the Sublime Porte, such as the Romanian Lands, were obliged to satisfy the Turks' endless thirst for gold.

The Austrians benefited from the defeats and crisis of the Ottoman Empire at the end of the 17th century, which resulted in the removal of Turkish power from Central Europe. Even before the Turkish siege of Vienna in 1683, the Habsburgs had tried to infiltrate Hungary.[8]

After Transylvania came under Austrian rule, the imperialists met with strong resistance in Hungary, through the anti-Habsburg revolt led by Francis Rakoczi II, between 1703-1711, known as the *Revolt of the Curates (Outlaws*), which was eventually suppressed.

However, the expansion of the imperialists does not stop in Transylvania, but, taking advantage of the decline of the Turks, they try to occupy Wallachia as well. Even before the

[6] Ioan MOGA, *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea*, (Cluj – Napoca: Eikon, 1999), 212.
[7] MOGA, *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea*, 237.
[8] Mehmet Ali EKREM, Civilizaţia turcă, trad. A. Oţetea, (Bucureşti: Pedagogică, 1981), 103.

political balance in favor of the Turks was established at the Lower Danube, after 1688,[9] the Austrians are forced to turn their attention to the West, where, in 1688, the conflict between Louis XIV of France and the *League of Augsburg*, of which the Imperials were part, began, at a time when "*no one in Europe felt able to face the French army*."[10] The fact that the Austrians were engaged in the battle on the Western Front has led to a weakening of their pressure in the East.

In Eastern Europe, however, the Austrians managed not only to stop the Ottoman expansion, but also to thwart the infiltration plans of the Poles in the Romanian Lands. Following the Polish-Turkish war of 1672-1676, the Turks occupied Camenita, an important strategic point whence the situation in the whole area could be monitored, and following the Treaty of Buczacz (October 18, 1672), Poland ceded Podolia to the Ottoman Empire (a historical region in the southwestern part of Ukraine or the northeastern part of the Republic of Moldavia with the capital at Camenitia) and recognizes the suzerainty of the Sublime Porte over western Ukraine. On November 11, 1673, the hetman Jan Sobieski defeated the Turks at Hotin and the following year became king of Poland (1674-1696). In 1676, Jan Sobieski defeated the Turks at Lvov and concluded with them the Treaty of Juravna (October 17, 1676), by which Poland ceased to pay tribute to the Turks, but acknowledged the Ottoman rule over Poland and western Ukraine.

After 1683, when he contributed decisively to the liberation of Vienna, Jan Sobieski, a prominent figure who predominated during this period, tried, first alone, then with the help of the Holy League, to throw the Ottoman power across the Danube, to retain the control over Ukraine and to conquer Moldavia, formulating claiming at a certain time suzerainty over Wallachia and Transylvania. The great plans of Polish expansion met, in regard to the rule of the Romanian Principalities, a steadfast opposition at the Court of Vienna and the the victorious advance of the armies of Emperor Leopold I (1658-1705) in Hungary and Transylvania, but especially the skilful policy of the Romanian rulers, now caught in the grip of the Polish-Austrian rivalry, they thwarted Jan Sobieski's attempts to extend his rule towards the Danube.[11]

After Sobieski's death, on September 15, 1697, August II the Mighty (first reign between 1697-1706), supported by Russia and Austria, was crowned King of Poland. He supports the claims of his predecessor of Polish expansion to the south and the first externalized desire was for Moldavia, Bugeac, Wallachia and unbroken Cameniţa to be ceded to the Polish royal family.[12]

The Austrians thwarted this plan on the background of Poland's involvement in the Nordic War, following the invasion of King Charles XII of Sweden (1697-1718) in Poland, and the suzerainty over Moldavia and Wallachia also returned, through the peace of Carlovich, to the Turks.

The Nordic War (1700-1721), which took place largely in Sweden's age of glory, is largely provoked by Russia, along with Poland and Denmark, to remove Sweden's hegemony in

---

[9] Virgil ZABOROSKI, *Politica externă a celor trei principate: Ţara Românească, Transilvania şi Moldova de la asediul Vienei (1683), până la moartea lui Şerban Cantacuzino şi suirea pe tron a lui Constantin Brâncoveanu 1688,* (Bucureşti: Meridiane, 2005), 150.

[10] J. MADAULE, *Istoria Franţei,* II, trad. Eugen Rusu, (Bucureşti: Concordia, 2003), 36.

[11] MOGA, *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea,* 213.

[12] MOGA, *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea,* 216.

the North Sea. On November 30, 1700, at the Battle of Narva, Charles XII of Sweden recorded a brilliant victory against the Russians and extended his authority over Northern Europe.[13]

On July 8, 1709, in the battle of Poltava, the Swedish army is crushed by the Russians and thus ends the hegemony of the Swedes in northeastern Europe, leaving the place of the Russian.

The success of the Russians at Poltava allowed Tsar Peter I the Great (1682, alone from 1696-1725) to concentrate his forces on the expansion to the south, which he had begun since 1695 through his campaigns against the city of Azov, which he conquered from Turks on July 19, 1696. In 1710, Peter the Great organized a new campaign against the Turks, directly involving Dimitrie Cantemir of Moldavia (1710-1711) and indirectly Constantin Brâncoveanu.

In the battle of Stănileşti (July 18-22, 1711), the Russian-Moldavian forces were surrounded by the Turks, and Peter I was forced to sign the peace at the Husi Vad (July 23, 1711), by which Russia ceded the city of Azov to the Turks and he undertakes not to interfere in the internal affairs of Poland. The Ottoman victory at Stănileşti meant a real revival of the Turks, ensured the suzerainty of the Sublime Porte over Moldavia, where the reign of the Phanariots was established, as well as over Wallachia, and removed the interference of the Russians from the Romanian Principalities.[14]

At the end of the 17th century and the beginning of the next century, we register a period of extreme tension between the great powers in the vicinity of the Romanian Lands. The Romanian territories are now, in part, the scene of the military operations and are the subject of disputes in hegemony between the great neighboring powers. The fact that, eventhough the Romanian Lands faced so many dangers they still managed to keep their territories, without being occupied by foreigners, is due, first of all, to the efforts made by the Romanian rulers of this era, among whom Constantin Brâncoveanu is at the forefront.

The complete development that Wallachia experienced during the 17th century, crowned by the achievements of the Brancoveanu era, began with the reign of Matei Basarab (1632-1654).[15] Inheriting Neagoe Basarab, from whose spear he was derived, aga Matei from Brâncoveni takes over the leadership of Wallachia following a revolt of the native elements against the Greeks, a term by which were called not only the elements of this nation, but generally the elements from the south of the Danube or even Romanians in the entourage and in favor of the rulers of that time.[16]

After many disturbances in Wallachia under the successors of Mihai Viteazul (1593-1601), the reign of Matei Basarab brought, first of all, a stability in the political life of the country. In his reign, long for that time, Matei Basarab illustrated the three virtues that characterized all our great voivodes: *"brave, faithful and thrifty. Keeping his word and fulfilling his duty, he never forgets that law and authority must have a strong army at their service. He also knows that nothing solid can be done without faith; Finally, it is permeated by the truth that a prosperous state means good administration of the household, full treasury, prosperous business and industry. Friends love him; the enemies respect him."*[17]

---

[13] Ion HURDUBEDIU, Istoria Suediei, (Bucureşti: 1985), 113.
[14] MOGA, *Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea*, 215.
[15] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 2, (Bucureşti: EIBMBOR, 1981), 46.
[16] N. STOICESCU, *Matei Basarab*, (Bucureşti: Universităţii, 2006), 11.
[17] Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor,* VIII, (Bucureşti: Academiei Române, 1992), 53.

Through his qualities and especially through the fight for the defense of independence, Matei Basarab imposes himself as a representative type of the ruler of the country, the *earthly* voivode. During Matei Basarab's long reign, the points of development of the cultural, political and social life of Wallachia in the 17th century were outlined. More important, however, is the fact that in those years, especially towards the end of his reign, the dangers that would bring great harm to the country were also outlined. At least some of these dangers were realized by the ruler himself, but unfortunately too late. Matei Basarab relied on an army composed largely of dorobanti (infantry soldiers) and body pedestrian mercenaries (janissaries), corps of hirelings, the latter consisting of mercenaries from the South Danube, founded by this ruler in 1636.[18]

Although he treated these soldiers with great care, in the last year of his reign, Matei Basarab suffered bitter insults from them. On March 20, 1654, when he had gone for a walk to Argeş, on his return the soldiers stopped the ruler from entering the citadel of Târgovişte and *"kept him outside the walls for three days, not allowing him to receive any bread and telling him to leave the country or become a monk*."[19] Only after he promised them "money with abundance" could the ruler re-enter the city, determined to punish the hirelings for their wickedness, but his thoughts did not turn into deeds, for on April 9 of the same year the old voivode passed to the eternal ones, but the body pedestrian mercenaries did not leave him alone even when he was in the tomb, when they revolted, in 1655, among other villains committed by them was also the desecration of the tomb of Matei Basarab from the princely church from Târgovişte. Only after this sacrilege, the bones of the one who was one of the greatest founders of churches and holy places in our Romanian past, found rest in his foundation from Arnota, in Vâlcea County.

As Matei Basarab had no descendants, his reign belonged to Constantin Şerban (1654-1658), son of Radu Şerban (1602-1612). This new reign brought the revolt of the body pedestrian mercenaries *"by whose help and for the satisfaction of which it had been won."*[20] Under the pretext that the boyars are urging the ruler to expel them from the country, these foreigners get united with the dorobants, that is, with the earthly hirelings, and, on February 27, 1655, *"dishonor the lord with bad words"*[21] and kill the great rulers. Among the boyars who fell victim to the wrath of the body pedestrian mercenaries was also the Pope Brancoveanu, the father of the future ruler. The body pedestrian mercenaries were then defeated, but their revolt brought serious damage to Wallachia, exposing the deep conflict between the foreign and domestic elements in the country's political life.

Also from Matei Basarab's time, another conflict has its roots, somewhat of a different nature, but which would disturb and decisively determine the political life of Wallachia in the second half of the 17th century. It is about the conflict between the party of the Cantacuzins and that of the Bălens.

This conflict has its roots, in fact, only in an indirect sense from the time of Matei Basarab. Throughout the reign of this voivode, the dignity of seneschal (the closest person of the ruler) was exercised by Constantin Cantacuzino, unparalleled steadfastness in our Romanian past. The seneschal Constantin Cantacuzino was the nephew of Michael Cantacuzino, a descendant of the genealogical line of the basileu called John VI (1347-1354). Michael Cantacuzino's eldest son was named Andronicus, who in turn had five sons: Michael, who

[18] ***, *Dicţionar, Instituţii feudale din Ţările Române,* coord. Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu, (Bucureşti: Lucman, 1988), 432.
[19] GIURESCU, *Istoria românilor,* 61.
[20] N. IORGA, *Viaţa şi domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu,* RI 41, 9, (1988): 877-894.
[21] IORGA, „*Viaţa şi domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu",* 877-894.

remained in Constantinople; Dimitrie, gone to Crâm, where he became a Turk; Toma and Gheorghe, settled in Moldavia, from the latter drawing the spoke of the Moldavian Cantacuzins and Constantin, the father of the Cantacuzins from Wallachia.[22]

Constantin Cantacuzino, the seneschal during the reign of Matei Basarab, came to Wallachia around 1632, so around the enthronement of the voivode and in 1641 or 1642 he married Elina - the daughter and heiress of Şerban Basarab. The Senechal-woman Elina, *"raised abroad in schools as they were not then in our parts, accustomed to a life of superior civilization, to the good order of the house, endowed with refined qualities of the heart and a fine and sure sense of what is beautiful in human deeds, deserves to occupy the leading place among the women from the Wallachian nobility of her time"*.[23]

From the marriage of Constantin Cantacuzino with the gentlewoman Elina, 12 children were born, six boys: Drăghici Spătarul; Şerban Vodă (1678-1688); Constantin Stolnicul, one of the most erudite man of his time; Mihai Spătarul; Matei Aga and Gheorghe Spătarul; and 6 girls, the fourth, Stanca, marrying Pope Brancoveanu, would become the mother of voivode Constantin Brancoveanu.

The fortune and fame of the seneschal Constantin Cantacuzino provoked many envies, reason for which during the time of the successors of Matei Basarab he no longer holds any dignity, still remaining *"the most important personality among the boyars of the time"*.[24] Following the intrigues that were woven around him, the seneschal Constantin Cantacuzino was hanged at the Snagov Monastery, on December 23, 1663, by the order of the ruler Grigore Ghica (1660-1664). With this incident begins the deep conflict between the party of the Cantacuzini and their opponents grouped around the Grand Ban Gheorghe Băleanu, (great territorial high official-the only one besides the ruler with the right to pronounce the death penalty) who thus becomes the leader of a significant party in which, as it is at Cantacuzins, family ties form the main element of cohesion.

With the accession to the throne of Antonie Vodă from Popeşti (1669-1672), between these two important groups begins the struggle for preponderance in the political life of the country, a struggle that characterizes the entire state of Wallachia in the following decade. Antonie Vodă from Popeşti represents the triumph of the Cantacuzins, when Stroe Leurdeanu, the main culprit for the seneschal's death, is finally punished. At the request of the gentlewoman Elina, the capital punishment pronounced against the culprit is changed to that of becoming a monk at the Snagov Monastery. The reign of Grigore Ghica (1672-1673) represents the triumph of the Băleni, and after the period of compromises and balance - but very unstable - represented by the reign of Duca Vodă (1673-1678), the Bălens party is definitively defeated under the rule of Şerban Cantacuzino 1678-1688).[25]

The reign of Serban Cantacuzino means not only the persecution of the enemy boyars and the final triumph of the Cantacuzins party, but also a period of recovery of the political, social and cultural life, so troubled after the death of Matei Basarab. The reign of Şerban Cantacuzino is largely the prelude to the Brancoveanu era.

For almost ten years, Şerban Vodă had *been "a great ruler. Fierce in pursuit of the enemy boyars, whom he threw into the salt mines, unforgiving and ruthless to anyone he was*

[22] IORGA, Despre Cantacuzini, Studii istorice bazate în parte pe documente inedite din arhiva d-lui G. Gr. Cantacuzino, (Bucureşti: 1942), LXXIII.
[23]IORGA, Despre Cantacuzini, LX.
[24]IORGA, Despre Cantacuzini, LX.
[25] IORGA, Despre Cantacuzini, 5.

suspected of at least tending to ruin the peace he wanted and he felt able to give the country alone, feared for his great glare, for his thunderous voice, for the lightning speed of his decisions, on which he never returned".[26]

Even in his private life, Şerban was just as determined. He was first married to Maria of Goleşti, the daughter of Stroe Leurdeanu, from whom he separated, most likely due to the conflict between the son-in-law's family and his father-in-law's family. Şerban's second wife was also called Maria and was the daughter of Gheţea, of Bulgarian origin, who soon became a clucer (High Lord Steward). With his second wife, Serban had five children, four daughters and a son. Cassandra had been married since May 1699 to Dimitrie Cantemir, so at one time when Serban was dead, his descendants were in Transylvania, and the erudite Moldavian prince had not yet obtained the parental throne from Iasi; for this reason options the options of Dimitrie Cantemir come in favor of that group among Cantacuzins who was the opponent of Constantin Brâncoveanu. Şerban Vodă's second daughter was named Smaranda, married to Urdăreanu; followed by the third child, Gheorghe, the one destined for the reign, but who did not have the qualities of his father, not nearly.

Şerban Cantacuzino's third daughter was named Maria and she had been married to Constantin Bălăceanu, who after the death of his father-in-law tried to oust Constantin Brâncoveanu from the throne with the help of the imperialists, but died in the battle of Zărneşti in August 1690. of Şerban's fourth daughter, Bălaşa, became the wife of a foreigner, Baron Vlasto, while her family was in exile.[27]

Şerban Cantacuzino, preoccupied with ensuring some advantages for his family, came into conflict with his own mother, the energetic seneschal-woman Elina, who died only on March 2, 1686, having at her head her nephew the son of her daughter, Constantin Brâncoveanu, to whom she seems to have had special feelings.[28] With his energetic nature, Şerban Vodă ensured the unity and cohesion, at least superficially, among the Cantacuzins, the misunderstandings appearing only after the voivode's death. In terms of *domestic policy*, Şerban Vodă proved to be a good thrifty, showing a special interest in constructive activity, standing out as a true founder of Romanian culture. The printing for the first time of the full text of the Holy Scripture is related to his name, and among his foundations, which he took special care of, was the Cotroceni Monastery, which would become his last resting place.

He then took a series of measures for the development of trade and agriculture, this concern being reflected in the voivode's care to establish an agrimensural standard, ie the pond, which will bear his name.[29] Also in order to ensure the economic development of the country, Şerban Vodă showed a special interest in promoting trade with other states besides Turkey.[30] In fact, this measure fit perfectly into the general scheme of foreign policy supported by Serban.

Through all the measures taken by Şerban Cantacuzino, Wallachia was prepared to facilitate the complex development under the reign of its nephew. But the most difficult legacy that Şerban Vodă left to his successor to the throne was the foreign policy initiated by the first Cantacuzin who reached the seat of Wallachia and was suddenly ended by his unexpected death.

Şerban Cantacuzino had indeed been proud of his royal origin, sealing his voivodship coat of arms with the bicephalous eagle, the symbol of the autocratic power of the basiles, to

[26] IORGA, „*Viaţa şi domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu",* 27.
[27] Alex. POPESCU, „*Şerban Cantacuzino", SMIM,* V, (Bucureşti): 1978, 15.
[28]IORGA, Despre Cantacuzini, LXXIII.
[29] IORGA, Despre Cantacuzini, CXXXV.
[30]POPESCU, „*Şerban Cantacuzino",* 25.

which he added in gilded words the enigmatic "Ț.Ț.", which could mean "Tsar Țarigradschi"- Emperor of Constantinople, his policy also having a Balkan type of character, by the intention of creating close alliances with neighboring peoples, in order to remove the Ottoman rule and capitalize on ancient traditions of coexistence between them.[31]

The *foreign policy* of the voivode of Wallachia also had a European character, aiming at the establishment of a large anti-Ottoman front which, by removing the serious danger posed by the Turkish annexationism, was to broaden the prospects for the development of our continent's civilization.[32] Above all, however, the foreign policy pursued by Șerban Cantacuzino had a pronounced Romanian character, combining the interests of the Romanians from everywhere and, in this sense, the intentions of the voivode of Wallachia to ensure his authority also over the other two Romanian provinces, Moldavia and Transylvania, have a positive sense, feeding perhaps on the greatest act of the Romanian Middle Ages, the Union of the three Romanian provinces under Mihai Viteazul (Michael the Brave). The concrete objective of the foreign policy pursued by Șerban Cantacuzino was permanently that of defending the integrity and removing the invaders who threatened the territory of Wallachia. Only from this perspective, the policy pursued by Șerban Vodă can be appreciated at its fair value.

The great plan of the foreign policy carried out by Șerban Vodă starts from 1683. In mid-June of this year, the voivode of Wallachia, with his army of 4,000 men, arrives in the Ottoman bivouac, and will participate, together with the ruler of Moldavia Gheorghe Duca (1678-1683) and a Transylvanian army, at the siege of Vienna. *It is known that Șerban helped the besieged a lot, as it happened on August 6, 1683, when, from the Turkish bivouac, the ruler of Wallachia communicated to the besieged, ready to give in to the firing of the Ottoman artillery, that it no longer had ammunition than for 2-3 hours.*[33] A direct witness to the defeat of the Turks by the Christians, Șerban could not go directly to their side and first organized an alliance with the Moldavians, especially after July 1685, when Constantin Cantemir (1685-1693) was raised to the throne of Moldavia with the support of Serban, who writes to the ruler of Iasi.[34]

In 1686, Constantin Cantemir, Șerban's "secret friend", in the words of Dimitrie Cantemir, sent a delegation of boyars to Bucharest for the accession of Moldavia to the perpetual alliance between Transylvania and Wallachia.[35] However, these beautiful projects were thwarted by the success and invasion of the imperialists in Transylvania after the Second Battle of Mohaci in September 1687. Emperor Leopold I of Habsburg announced to Serban the launch of the general offensive against the Turks scheduled for the spring of 1688, and by a manifesto he calls on the Christian peoples, to whom he guarantee all the rights and freedoms, to rise up against the Turks under the command of the lord of Wallachia.[36]

In exchange for Wallachia's participation in the anti-Ottoman alliance, Șerban Cantacuzino asks the imperialists to guarantee the country's independence, religious freedom, respect for the country's old customs and his recognition as a hereditary ruler. Also, updating the idea of the need for the unity of the Romanian Lands as a means of acquiring and maintaining their independence, he demands that the Cantacuzin family to rule in Moldavia as well.[37] It is understood that the imperialists could not accept all the conditions set by the ruler of Wallachia.

[31] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 160.
[32] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 161.
[33] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 132.
[34] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 135.
[35] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 137.
[36] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 141.
[37] POPESCU, *„Șerban Cantacuzino”,* 142.

In his turn, in order to weaken the pressure exerted by the Austrians, who are now on the borders of Wallachia, Şerban Vodă sends his deputation to Moscow, from where he can only obtain weak promises. Thus, the negotiations between Serban Cantacuzino and Leopold I of Austria, which began after the liberation of Vienna in 1683, had not reached a satisfactory result until the spring of 1688. After long procrastination and deliberation, the conditions for submission had almost been established.

The points on which he had not agreed, namely whether the tribute was to be 75,000 thalers or only 50,000, as requested by the ruler of Wallachia, or whether the salary of the 6,000 soldiers, who were to be sent to him to help in need, to be paid by the country or by the emperor, were not essential, so that on March 9, 1688, the ruler and his family members even took the oath before the imperial messengers. And yet an agreement could not be reached on just one point, but it thwarted all the others. This was the so-called condition by which Serban declared that the oath taken and the duties he undertook to take would enter into force only when the public enemy would be sufficiently defeated, and we would make sure that he is indeed ashamed, so that he would no longer may further destroy and desolate these much oppressed countries.[38]

Very realistically and knowing that the Turks are still strong, Serban Cantacuzino did not want to risk anything, understanding to join the imperialists only when the Turks and Tartars were completely crushed, while the emperor sought to draw him to his side precisely in order to achieve this goal. With such opposing aspirations, understanding was, of course, impossible. However, the Austrians took however measures of force and, on August 24, 1688, an imperial army led by General Veterani entered the Cerna Valley, Wallachia and, against the ruler's requests, advanced towards Câmpulung. On September 16, 1677, the delegation sent by Şerban Vodă and consisting of Constantin Brâncoveanu, Constantin aga Bălăceanu and Mihai Spătarul arrived at Veterani's camp. In exchange for the promise to provide supplies for 12 regiments plus 4,000 thalers each month, as well as the obligation to send a delegation to Vienna without delay to negociate the country's submission, the imperialists pass through the Bran passing to Brasov.[39]

Facing these pressures, Şerban decides to take the decisive step and sends a delegation to Vienna. The members of the Cantacuzino family were part of this great deputation, namely: Iordache, the ruler's brother; then, his son, Drăghici, Şerban, the son of Pârvu Cantacuzino and Constantin Bălăceanu, the voivode's son-in-law, brave, unreconciled enemy of the Turks and a convinced follower of the alliance with the imperialists.

When the deputation arrives in Transylvania, General Veterani finds that the power given to the messengers to submit the country was not enough, being about the insistence with which the Romanians held to that condition, and Veterani stops the delegation. Mediator between Şerban and Veterani is Constantin Brâncoveanu, after which the deputation continues its way to Vienna. At this moment, on October 29, 1688, the sudden death of the voivode of Wallachia occurs.[40]

The decade of Şerban Cantacuzino's reign meant for Wallachia a period of economic and cultural prosperity, of development of agriculture - the basic branch of the economy - and trade, reorganization of the army, diplomatic envolvment at European level and, last but not least, of

[38] Constantin GIURESCU şi N. DOBRESCU, Documente privitoare la Constantin Brâncoveanu, (Bucureşti: Ex Libris, 1997), I.

concentration of all the internal forces of the country in a single front for the defense of the independence. This decade largely forms a close unity with the Brancoveanu era, but, although there are many common points between the two rulers, the uncle and the nephew, there are just as many distinct notes, which ensure the originality of the complex personality of each of the two great voivodes of our Romanian past.

BIBLIOGRAPHY

BRANCOVICI, Gh. *Cronica românească,* ediţie îngrijită de Damaschin Mioc şi Marieta Adam-Chiper, (Bucureşti: Minerva, 1997).

CANTEMIR, Demetriu, *Istoria Imperiului Otoman, creşterea şi descreşterea lui,* trad. Ion Hodosiu, (Bucureşti: 1876)**.**

DECEI, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman*, (Bucureşti: ALL, 2005).

EKREM, Mehmet Ali ***Civilizaţia turcă, trad. A. Oţetea,*** (Bucureşti: Pedagogică, 1981).

GIURESCU, Constantin C., ***Istoria românilor,*** VIII, (Bucureşti: Academiei Române, 1992).

GIURESCU, Constantin şi DOBRESCU, N., *Documente privitoare la Constantin Brâncoveanu, (****Bucureşti:*** *Ex Libris,* ***1997).***

GRECEANU, Radu *Istoria Domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688 – 1714)*, (Bucureşti: Academia Române, 1989).

HURDUBEDIU, Ion, *Istoria Suediei, (*Bucureşti: 1985).

IORGA, N., Viaţa şi domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu, RI 41, 9, (1988).

IORGA, ***Despre Cantacuzini, Studii istorice bazate în parte pe documente inedite din arhiva d-lui G. Gr. Cantacuzino, (*Bucureşti: 1942).**

MADAULE, J., Istoria Franţei, II, trad. Eugen Rusu, (Bucureşti: Concordia, 2003).

MEHMED, Mustafa Ali, *Un episod din istoria turcilor, RI*, XXXII, nr. 1-3, 1978.

MOGA, Ioan, ***Rivalitatea polono-austriacă şi orientarea politică a Ţărilor Române la sfârşitul secolului al XV-lea,*** **(**Cluj – Napoca: **Eikon,** 1999).

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 2, (Bucureşti: EIBMBOR, 1981).

POPESCU, Alex., „Şerban Cantacuzino", SMIM, V, (*Bucureşti): 1978.*

STOICESCU, N., ***Matei Basarab,*** **(**Bucureşti: **Universităţii,** 2006).

ZABOROSKI, Virgil Politica externă a celor trei principate: Ţara Românească, Transilvania şi Moldova de la asediul Vienei (1683), până la moartea lui Şerban Cantacuzino şi suirea pe tron a lui Constantin Brâncoveanu 1688, (*Bucureşti:* Meridiane, *2005).*

***, *Dicţionar, Instituţii feudale din Ţările Române, coord. Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu, (Bucureşti: Lucman, 1988).*

THE VISION OF THE MAIN ENERGY ACTORS ON ENERGY SECURITY

Diana Chiș-Manolache
Lecturer, PhD, „Carol I" National Defence University

Abstract : The energy security is an increasingly present topic in international policy debates, being present on the agenda of governments, international organizations and institutions, non-governmental organizations, as well as economic, political and military experts, the actors of the international scene being increasingly involved in implementing strong strategies in this area.
This paper aims to present, in a concise manner, the most important aspects of the legal status of the Caspian Sea in terms of energy security and energy reserves, but also the power relations of the main energy actors in the Caspian Sea area.
Recognized worldwide for its oil and gas reserves, comparable to those of the Persian Gulf, the Caspian Sea region has always been of interest to the Soviet Union, but also to other important states. The energy factor is, moreover, the main motivation for which the states in the region pay a special attention to the knowledge of the area. But, the approaches become particularly difficult as they try to address the delicate issue of the legal status of the Caspian Sea. The problem has aroused the interest of the five riparian states, and the initiatives to solve the status of the Caspian Sea being carefully monitored by important actors on the international scene, including the USA, Japan or England.

Keywords: energy security, Caspian Sea, power relations, interests, strategy.

Introduction

Although the energy security is a relatively new topic on the international agenda, it is an important one and will be relevant for many years to come. Due to the growing global demand for energy and the increasingly globalized nature of the world, any decline in the level of supply can lead to an international crisis. Although NATO has many important issues on its agenda ahead of the Riga Summit in November, the energy security will be a growing strategic concern for the Alliance. However, it is too early to say what roles NATO could and should play. Further discussions between allies will be needed before NATO's role and contribution can be well defined.

European states tryi to attract NATO to the energy issue for two main reasons: on the one hand, the EU hopes that, by attracting the US to the energy security issue, it will be able to use their influence to counter Moscow's influence. As Itar Tas recently reported, Russia refuses to ratify the Energy Charter that the EU is promoting because it considers it to be at a disadvantage in terms of the gains the Russian Federation will make. If we look at EU documents, we will see that there is more talk about a "security of supply", while documents from other organizations, such as the G8 or other US and NATO bodies, for example, do discuss about "the Energy security", in general. A March 2006 report by the CRS to the US Congress states that there is, indeed, an energy issue and that it can be addressed in terms of security, with the amendment that there are two points of view on its approach and its solving: "a market solution ", from the EU's point of view, and a possible "allied concern" according to NATO, as many EU states also have NATO membership status.

1. The legal status of the Caspian Sea

The Caspian Sea is a new factor brought to attention with the highlighting of relations between the former Soviet states and the international community, after the disintegration of the USSR. The USSR has always been interested in the Caspian Sea region for oil and gas reserves comparable to those in the Persian Gulf. In 1991, Azerbaijan, Russia, Iran, Turkmenistan and Kazakhstan became states bordering the Caspian Sea.

The energy factor is, moreover, the main motivation for which the states in the region attach a special importance to the knowledge of the area[1]. The sensitive subject centered around the legal status of the Caspian Sea has made the process extremely difficult. However, the five riparian states have focused their interest in the area, and the solving of this problem has been closely followed by very strong states such as the USA, Japan or England.

The dilemma of the legal status of the Caspian Sea has its origins in the conventions concluded in 1921 and respectively in 1940, between the Soviet Union and Iran, which regulated issues related to maritime traffic and fishing, provided for the deployment of 16 nautical miles, starting from shore[2]. The agreements bypassed, however, the most important issue: the determining of the legal status of the Caspian Sea, but also the issue of delimiting sovereignty around it. The 1921 Convention did not regulate, in precise terms, the international legal status of the Caspian Sea[3]. The conventions from 1931, 1935 and 1940 proved to be a failure to elucidate the international legal status of the Caspian Sea.

Therefore, the boundaries of the continental shelf specific to each riparian state in the Caspian Sea could not be traced to the present day, the data being uncertain, also, in terms of navigable canals and rivers. Issues such as navigation or fishing are superficially addressed. At the same time, the regulation of these elements with the help of new conventions also raises questions at a formal level, not knowing exactly whether that document that should approach these elements should refer to a lake, or to a sea.

The legal status of the Caspian Sea highlighted four points of view[4]. First of all, the adherents of the theory "Caspian Sea, determined as sea" call for the solution of the problem of the status of the Caspian Sea according to the principles of international maritime law, invoking the following arguments:

1. The Caspian Sea Basin, quantitatively and qualitatively similar to the Persian Gulf in terms of energy resources, is of essential importance for the states in the area, both strategically and socially and economically. If the dilemma persists, the exploitation of energy resources could not be achieved, which calls for the regulation of the status of this sea in a very short time;
2. The need for the Caspian Sea to become a space for cooperation, not one of conflicts.

An important aspect, worth to be mentioned, is the fact that, if the Caspian basin is delimited in the category of "sea", the principles of international maritime law, according to the 1982 UN Convention, could be allowed to apply to maritime elements, more precisely according to the "middle line" principle. This principle supposes that, in the idea that two adjoining states or states facing each other, neither of the two countries can claim jurisdiction over an area outside the line that delimits the half of the distance between them. Regarding things from a

[1] Rauf, Mamedov, *International-legal delimitation of the Caspian Sea,* Publishing house "Baku", 2001, p. 3.
[2] *** *Agreement between the Soviet Union and Iran on Trade and Maritime Navigation*, Teheran, 1940, article 12, point 4.
[3] Teymur, Huseynov, *Caspian oil, economics and geopolitics*, Publishing house "Olma-Press" 2002 , p. 166.
[4] K.S Gadjiev, *Geopolitics of the Caucasus region*, Publishing house"Mejdunarodniye Otnosheniya", 2003, p. 396.

geometric point of view, this middle line delimits the basin in two equal parts. Second, if the Caspian Sea is a lake, then it is considered "closed" because it does not have a natural connection with the ocean. Therefore, the Caspian Basin cannot be covered by international maritime law, requiring a special regime.

According to the Article 122 of the 1982 UN Convention on Maritime Affairs, "the closed or partially enclosed sea is defined as a gulf, basin or sea if it is surrounded by two or more states and it is connected to other seas by a narrow strait or it is consisting entirely of maritime areas belonging to two or more states"[5].

The convention legislates the existence of a "narrow strait", which does not specify whether it must be entirely or partially natural, and through a system of rivers and channels, the Baltic Sea and the Black Sea are connected to the Caspian Sea.

Solutions for the delimitation of the continental shelf can be found in the Articles 15, 74 and 83 of the 1982 UN Convention on Maritime Affairs.

According to Article 123, "States that have borders with closed or partially closed seas shall cooperate in accordance with this Convention, in compliance with their laws and obligations."[6]. Therefore, states are obliged to consider the following issues, directly or through regional organizations:

1. the coordinating of the administration, protection, extraction and use of maritime resources;
2. the coordinating of the execution of rights and obligations regarding environmental protection;
3. the political coordination of scientific research and joint research in the region;
4. If necessary, the inviting of other interested states or some International Organizations for cooperation in order to apply this article.

Those that do not fall under international maritime law are artificial rivers and channels, the rules imposed in the 1982 UN Convention on Maritime Affairs referring to open seas, oceans or waters flowing into the Planetary Ocean, which cannot be applied to the closed basin of the Caspian Sea

Regarding the consideration of the Caspian Basin as a "lake", it should be borne in mind that the international law does not legislate the status of these waters, some problems arise, from the fact that no international document referring to the conditions for defining these waters exists. However, there are some arguments that support the "Caspian Sea-Lake" theory. These are:

The Caspian Sea is a sea without access to international waters, being a closed basin. The Volga-Don Channel is an artificial one, while none of the rivers flowing into the Caspian Sea can provide such maritime connections. The Volga-Don is an artificial canal, while none of the rivers flowing into the Caspian Sea can provide such maritime connections. At the same time, if the Caspian Sea were delimited between sectors, there would be the possibility of affecting the ecosystem in the region. Those who support the "Caspian Sea - lake" variant promote the idea that the lake can be jointly exploited until the adoption of the legal status of the Caspian Sea, with the involvement of riparian states. An important number of bilateral treaties between the states on the Caspian coast have been signed, the discussions centered on the delimitation of the Caspian Sea issue, being at an advanced stage.

[5] Rauf, Mamedov, *op.cit.*, p. 13.
[6] **** 1982 UN Convention on the Law of the Sea, article 122*

The President of the Russian Federation, Vladimir Putin, and his Azerbaijani counterpart, Heydar Aliyev, signed a joint declaration on the status of the Caspian Sea on 9th January 2001, namely the Baku Declaration regulating a number of political issues[7].

The declaration states "the use of the Caspian Sea exclusively for peaceful purposes, so that this area becomes an area of peace and friendship, all issues related to the Caspian Sea will be resolved only peacefully." "The Russian Federation and the Republic of Azerbaijan confirm that the drafting of the new legal status of the Caspian Sea is a matter for the states on the Caspian coast and that this status can only be drawn up with the consent of each state," the statement said. "In the first phase, it is proposed to delimit the continental shelf, by sectors, between the neighboring states, according to the midline method, taking into account the equidistant points"[8]. The Presidents assume the commitment to approach the Caspian issue as soon as possible, while confirming the willingness of both states to continue this type of contacts, including the creation of a special working group at the level of the Deputy Foreign Ministers of the five riparian states of the Caspic Sea.

Subsequently, on 29th November 2001, the Republic of Kazakhstan and the Republic of Azerbaijan signed an agreement on the delimitation of the continental shelf of the Caspian Sea. Article 1 of the document stated: "The continental shelf of the Caspian Sea shall be delimited between the Parties in accordance with the principle of the middle line".

The northern part of the Caspian continental shelf has been the subject of another agreement, this time signed between the Russian Federation and Kazakhstan, which mentions its delimitation according to the same principle of the middle line.

The negotiations between Iranians and Turkmens on the division of the continental shelf of the Caspian Sea lasted two days, more exactly in the period March 10-11, 2003, and took place in Ashgabad.

Following these negotiations, it was established that all issues related to the delimitation of the continental shelf of the Caspian Sea, between Iran and Turkmenistan, should be resolved in accordance with the UN Convention on the Law of the Sea and in accordance with the rules of international law. The Iranian-Tukmen initiative was welcomed by Azerbaijan.

The position of the Republic of Azerbaijan has remained unchanged since October 1992, essentially stating that the process of delimiting the continental shelf of the Caspian Sea must be carried out in accordance with the rules and principles of international law, but also taking into account the mid - line principle, enshrined in the 1982 UN Convention[9].

2. The power relations between the main energy actors

The five countries bordering the Caspian Sea have shown particular interest in the legal regulation of the status of the Caspian Sea. The controversies between Azerbaijan, Iran, Kazakhstan, Turkmenistan and Russia focused on establishing that the Caspian basin falls into the category of sea or lake. However, the idea that it achieved a status as a sea because it was considered the largest lake was not taken into account very seriously.

This issue of the legal status of the Caspian Sea centered around political issues, not geographical ones. Regardless of all the arguments that could be put forward in support of one

[7] **** Joint Declaration of the Russian Federation and the Republic of Azerbaijan on the Principles of Cooperation in the Caspian Sea of 9 January 2001, "Bakinsky Rabochiy"*, 16 *January* 2001.
[8] Ibidem
[9] Rauf, Mamedov, *op. cit.*, p. 4.

cause or another, it is certain that each state acts according to its own political and economic interests. For example, Iran and Russia want to be recognized as an internal sea basin, which is also supported by Turkmenistan, while Azerbaijan and Kazakhstan want to be recognized as a lake divided into sectors.

It is obvious that, as I mentioned earlier, states are pursuing their own interests: Turkmenistan agrees with Russia because its Caspian oil resources are inferior comparative to its natural gas, and Azerbaijan and Kazakhstan, which have significant energy resources in the Caspian plateau, want to keep the control over them. In this equation, Iran joins Russia, which is thus becoming stronger in the region, because Iran does not have the right infrastructure for an efficient exploitation of resources.

The brief analysis carried out previously highlights the importance of the Caspian basin in the region and highlights the influence that this basin has in terms of international relations in the area.

However, if the Caspian Sea is recognized as a sea, it is clear that it will fall under all regulations relating to the status of the seas. The legal status of a sea requires that, outside the 16 - mile economic zone, any ship, regardless of flag, may engage in marine exploitation, as well as any other type of exploitation. In this sense, the problem that appears is that no other vessel, except those belonging to the riparian states, can enter the Caspian Sea, without passing through Russia's waterways. Under these conditions, Russian waterways must benefit from extraterritorial status, and from this point of view, Russia is unlikely to insist indefinitely that the Caspian basin be classified as a sea.

Also, in this idea, according to which the Caspian basin cannot be considered as a sea, there is an aspect that intervenes, namely that it does not have maritime straits to ensure the connection with the Planetary Ocean.

With regard to the freedom of the sea straits, discussions can take many forms. It is important to remember that this doctrine was used by the Russian Federation to open the access to the Suez Channel and Panama Channel, which were not considered maritime straits. These aspects could also be used in the case of free access to the Caspian Sea, via the Baltic route and the Black Sea. By designating the Volga Channel as an international waterway, Russia would agree to open the access to international waters, which would be a major disadvantage for it.

However, if the Caspian Sea is considered to be a sea, the Astrakhan, Kalmykia and Dagestan regions will be able to have access to international waters, and the states in the Volga Channel area will be able to enter in the international transport system.

Concidering all these aspects, the Russian Federation does not lean towards the legal status of the Caspian basin as a sea.

If the Caspian basin would be declared as being a sea, there would be both positive and negative consequences. In the case in which the Caspian basin have been declared as being a sea, the Republic of Azerbaijan would have been affected, with the idea that the Caspian basin should be subject to international regulations, and Azerbaijan would have been in danger of loses rights to energy resources from the outside of the economic zone. However, it is not possible for these deposits to become the property of an entity, other than the one that discovered them. Moreover, only the company that discovered them can make decisions regarding the exploitation of the deposits. In other words, the deposits fom the outside of the 16-mile zone belong to the company that carried out the geological investigations in this area, and for the deposits that are included in the 16-mile zone, compensations must be paid for their nationalization.

If the wishes of Azerbaijan and Kazakhstan were to be fulfilled and the Caspian basin to be declared as a lake, it could be divided into five parts, along with the division of energy resources.

In this case, the problem of maritime navigation would arise: the vessels that will transit those parts need to be checked from the customs point of view again. Therefore, the navigation will become cumbersome, if not impossible in the region. Another problem is the exploitation of energy resources in the Caspian basin. In the Caspian region there are significant oil and natural gas resources, but there is also an important marine fauna, especially in sturgeon species. Given the unique character of the Caspian basin, it is difficult to assign the status of lake, which is why the issue of legal status needs to be addressed very carefully.

However, in August 2018, a historic agreement was signed between Russia, Iran, Kazakhstan, Azerbaijan and Turkmenistan, regarding the status of the Caspian Sea, being the culmination of an extremely long period of negotiations in this sense, with many valuable stakes.

"We can say that a consensus on the status of the sea has been difficult to wait and has taken time, the negotiations have been spread over 20 years and have required significant and joint efforts by the parties involved," said the Kazakh President, Nursultan Nazarbayev[10].

According to Nazarbayev, the new agreement includes the facilitating of hydrocarbons transport by authorizing the construction of submarine pipelines, the allocating of country-specific fishing quotas, but also the banning of the access of third-country military entities to the Caspian Sea. "The Caspian Sea belongs only to the Caspian Sea countries," the Iranian President Hassan Rouhani immediately stated[11].

At the same time, Vladimir Putin mentioned the fact that this convention is one with a special meaning, a convention whose "significance will make an era". The Russian president also suggested that he advocates for an intense military cooperation between the Caspian Sea countries, in order to ensure the peace in the region. According to Russian Deputy Foreign Minister, Grigory Karasin, the Caspian Sea will enjoy a "special legal status" - neither sea nor lake, both of which have their own legislation in international law[12].

This agreement, signed two years ago, aims to support the de-escalation of spirits in the region, given that the area is extremely rich in hydrocarbon deposits (approximately 50 billion oil barrels and several hundred thousand billion natural gases cubic meters). From the Kremlin's point of view, this agreement divides the sea basin and underwater resources into five, with the Caspian Sea remaining a common area.

One of the actors that has a lot to gain from this agreement is Turkmenistan, a hydrocarbon-rich state that would have the right to install natural gas transport facilities on the bottom of the Caspian Sea, through Azerbaijan to various European markets.

With regard to Russia, the agreement brings the predominant Russian military character in the region and prohibits other countries from setting up military bases at the Caspian Sea.

Iran is also the state that could benefit from this agreement, in the sense of developing projects, jointly with Azerbaijan.

Excluding all these economic and military considerations, the agreement between the five states provides hope for preserving the ecological diversity of the region.

[10] https://www.newmoney.ro/historic-agreement- Caspian-Sea/
[11] https://www.newmoney.ro/historic-agreement- Caspian-Sea/
[12] https://www.newmoney.ro/historic-agreement- Caspian-Sea/

Conclusions

Geopolitical interests, as well as other technical issues, have put gas exports from the Caspian Sea to Europe to the test, issues that are especially valid for the projects that include transit states. The decision to set up a transnational network is the result of both commercial and political aspects of producer or transit states. The geostrategic interests of the regional or global powers involved are also involved in this equation.

However, various network projects have had little influence on unresolved conflicts or the security relations in the region. The conflicts between two or more states could not be resolved through energy exports. Although several governments have tried to promote the idea of "peace pipelines", they have failed to stabilize the area.

The concept of "economic peace" has not been valid for a long time in the Caucasus, the networks built not being true resolutions for actors in the region, as predicted in the 2000s, when pipelines were built from the Caspian Sea to the Black Sea.

Although in August 2008, Russia attacked Georgia and gained an influence region in Abkhazia and South Ossetia, although there were a number of tensions between Armenia and Azerbaijan in the Nagorno-Karabakh region, ten years later the five states bordering the Caspian Sea concluded a general agreement with a lot of benefits for all parties involved and not only for them.

BIBLIOGRAPHY

1. K.S Gadjiev, *Geopolitics of the Caucasus region*, Publishing house“Mejdunarodniye Otnosheniya”, 2003;

2. Teymur, Huseynov, *Caspian oil, economics and geopolitics*, Publishing house “Olma-Press” 2002;

3. Rauf, Mamedov, *International-legal delimitation of the Caspian Sea*, Publishing house “Baku”, 2001;

4. *** *Agreement between the Soviet Union and Iran on Trade and Maritime Navigation*, Teheran, 1940, article 12, point 4;

5. *** *1982 UN Convention on the Law of the Sea, article 122;*

6. ****Joint Declaration of the Russian Federation and the Republic of Azerbaijan on the Principles of Cooperation in the Caspian Sea of 9 January 2001, “Bakinsky Rabochiy”*, 16 *January* 2001;

7. https://www.newmoney.ro/historic-agreement- Caspian-Sea.

INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN USA AND CHINA -A WORLWIDE CHALLENGE

Diana Chiș-Manolache
Lecturer, PhD, „Carol I" National Defence University

Abstract: United States of America and China are two countries that have different values, but, also common interests and the perspective of the relations between these two states are really important for the global power balance and, therefore, the analysis of the evolution of these relations impose a balanced approach.
At the same time, the relations between United States of America and China have an impact over the security and the policy of other states and could affect the general power balance in Eurasia. More precisely, the peace from the North-East Asia remains dependent, to a great extent, by the state of the relations between United States of America and China.
In this context, this paper proposes to present some important aspects regarding the relations evolution between these two states, underlining the importance of a cooperation between these, which has a great impact on the economic stability and worldwide security.
In the last years, the relations evolution between these two states degraded in a visible way, all the more so because of the racial conflicts caused by the pandemic of COVID-19 and the massive expulsions of Chinese and American journalists.

Keywords: defense, international powers, changes, cooperation, security.

Introduction

At present, the international situation continues to suffer deep and complex changings, its actors trying to maintain a certain stability. Althugh, the international situation tends to be stable, factors such as uncertainty, instability and insecurity are more and more pregnant.

The trends towards multipolarization and economic globalization are very accentuated. New changes take place at the level of important international actors, that allways redefine their interests, being in an eternal competition.

Various security problems intertwin, creating more serioux threats, even if, the cooperation in the security domain at the regional and global level extended. International fight against terrorism has made progresses. International efforts to combat the transfrontalier crime, to prevent the epidmic disasters and to reduce the impact of disasters intensified.

Geopolitical, ethnic and religious conflicts interact in various ways, leading to the development of local disturbances and armed conflicts. International terrorist forces remain aggressive. The elimination of terrorist roots seems to be quite difficult, making from the anti-terrorist fight a long and demanding task for the international community.

1. China in the context of international relations

China and USA are two countries with different political systems, but the democracy principles of these states are not compatible and could represent a source of frictions. China is

seeking to assert its influence in the Far East, region in which, after the end of the last world war, USA obtained a predominant position.

The relations between China and USA were best defined by one of the former american president (George Bush), who affirmed that USA and China have different values, but also common interests. A little bit later, Obama administration approached this relationship in new terms, wishing an approach of China and a positive evolution regarding the relations between the two states. Not the same thing we could affirm about Trump administration who was not very productive for the development of the relations between the two super powers. Much more than this, amid the onset and the spread of the COVID-19 pandemic, the relations between the two states known a visible damage, unwanted worlwide.

The perspective of the relations between China and USA are really important for the global power balance and, as such, the analysis of the evolution of these relations requires a balanced approach.

The actual american global hegemony is real and no international actor could affirm something else in thir regard. Indeed, USA would endanger its own existence if it decides - as China did more than half a millennium ago - to suddenly withdraw from the world. Unlike China, the USA cannot isolate itself because a global chaos would be immediately created[1].

The relations between China and USA have an important impact over the security and policies of other states and can affect the general balance of power in Eurasia. More precisely, the peace from North-East Asia remains dependent, in an important measure, by the relations between China and USA.

For the future of China, the relations between the two powers are of paramount importance, concidering the perspective of its relations with Russia and India, and the chinese leaders consider the link between Beijing and Washington as being extremly important for the future development and for China's welfare. A rupture of these relations would lead to a dramatic decline in China's access to foreign capital and foreign technology.

USA is based[2] on the cooperation technique with other powers, the public opinion leaning more towards to share the power with others and, implicitly, costs and responsibilities, than in favor of a single monopolistic power. The expression of this attitude in the exercise of USA supremacy are the following 4 major coordinates:

1. NATO security collective system;
2. Regional economic cooperation (APEC, NAFTA) and through by global cooperation institutions (IMF, WTO);
3. The predominance of the consensus decision-making system;
4. The preference for democracy.

The element that USA wants to win during the following global strategy is Eurasia - a zone that dominated the world a long period of time and where, in the last 50 years, non-European powers were imposed, namely the Russian Federation and China.

An apple of discord between China and USA, for which every state look for a convenable solution, is the problem of Taiwan. Although it does not constitute an international issue, Taiwan complicates relations between USA and China, and the evolution of the relations related to this subject is the one that, to a large extent, will determine the stability in the Far East but also in Eurasia. This problem is a direct heritage of the civil war from China. For China, the solution proposed by USA would indicate the re-engagement of the USA in the Chinese Civil War, and

[1] Zbigniew, Brzezinski, *The great dilemma - to dominate or to lead*, Bucharest, Scripta, 2005, p.179.
[2] Silviu, Neguţ, *Introduction in geopolitics*, Bucureşti, Meteor Press, 2006, pp.111 - 231

Beijing's admission of the "state-to-state" formula would mean the official acceptance of China's permanent division. Without any doubts, such a solution is not acceptable for Beijing.

From China point of view, USA proposals would lead to the consolidation of Taiwan and then to its transformation into a permanent protectorate. Ahe fter maintaining independence from communist China, Taiwan has managed to prosper, both economically (being called "the Taiwanese Miracle"), and internationally (the developing of the relations with many developed countries). For example, Taiwan is a ful member of Asian Development Bank, of APEC Organization and member of Control American Bank for Economic Integration, and in present, Taiwan is looking to have access to OMC. Taiwan mantains economic, technological and cultural relations, with more than cu peste 140 states, although there are not established official diplomatic relations.

The opinion of those who think that the organization of a coalition would be necessary[3], in order to curb China's rise to world power status is considered by many experts to be counterproductive. A such attitude would only provoke unfavorable consequences for Western countries because it would stimulate adverse reactions from China.

The strengthening of the regional Status of China could open for USA he oportunity to made a global partner, especially what American geopoliticians consider that, in perspective, China will not threaten the USA's global position. Therefore, Zbigniew Brzezinski[4], who is skeptical about China's becoming a world power, says the following: „*even in 2020, even in the most favorable circumstances, it is very unlikely that this country will become truly competitive in terms of China's size of world power*."

In turn, European geopoliticians approach this issue with certain nuances. "the China of today - comments two well-known French geopoliticians - is distinguished by its size, its population, a strong planetary disposition; however, its nature and geopolitical horizon remain Asia, which means that China's global dimension is much smaller than the USA." Returning to Brzezinski's opinions[5], we find that he believes that the USA need a well-defined transcontinental strategy in order to effectively act in the 21st century. More precisely, he indicates two „Eurasian triangles", which Washington should develop as possible organizational structures to support future employment:

a) the first triangle aims USA, European Union and Russia;
b) the second triangle is between USA, China nad India.

The insistent and partizan preoccupation of the geopolitician Brzezinski for the China's geopolitical future determined him to list the reasons for which China does not represent a threat for USA[6]:

1. China is not an opponent of the USA, although China is hostile to USA' hegemony.
2. China does not constitute a direct threat for USA security.
3. China does not constitute an ideologic global challenge for USA.
4. China has not a clear vision over its political evolution or over its international role.
5. China does not behave in accordance with universal standards of human rights and in accordance with the tolerance to minorities from Tibetan or Xinjiang.

[3] Zbigniew, Brzezinski,op. cit., p. 192
[4] Silviu, Neguţ, op. cit. , p. 107-109.
[5] Zbigniew, Brzezinski, op.cit, Historia, p. 11.
[6] Zbigniew, Brzezinski ,op.cit, p. 29,30.

6. From the political point of view, China is neither totalitarian nor democratic, but a bureaucratic oligarchic dictatorship.

7. China will not be a global power, although it is a mondial power able to sustain its own national interests.

8. China is not a regional destabilizer and, in fact, on the international plan, it behaves in a relatively responsible manner.

9. Probably, China will not be able to aviod the strikes and internal political tensions.

All these ideas will be very important in the next years fot the understanding of the way in which China will evolve[7].

Consistent with his views, Brzezinski proposes a geopolitical strategy for the USA vis-à-vis China, a policy formulated on 10 basic principles: China's future direction and not Taiwan's future must be America's central strategic concern[8]; an arrangement with Taiwan's anti-Chinese defense must not be indirectly renewed, and US arms sales must be carefully balanced, depending on the state of relations between the two states; the respect for human rights in China must be encouraged through an unforced policy; a peaceful reunification can only be promoted through a democratization of China based on a formula: „one country, more several systems"; the relations between China and USA are extremly interactive; USA must promote a trilateral strategic dialogue with China and Japan on the security of Eurasia; OSCE must extend itself in order to include Asia, after the five security talks where China, USA, Russia, Europe and Japon attended; G-8 must be extended to G-9 by including China; an anti-China defense alliance could become a self-fulfilling prophecy about a hostile China, the ultimate goal of the United States must be a China that becomes a truly legitimate real partner in a growing Eurasian cooperative system.

An important step in engaging China in addressing and finding solutions to ensure the global security was done through its participation in G-20 meetings. On the eve of the G-20 Summit in London (April 1, 2009), he called for a united front against the global economic crisis, in which China has an important role to play, especially in its financial capacity to help increase funding opportunities of the International Monetary Fund. Also, China joined to a relaunch economy and trade plan on a global scale in the value of a trillion dollars. There is an agreement about the need to strictly regulate and support the financial institutions, the speculative funds and the fiscal paradises, less on the publication of a list of non-compliant countries.

The experts appreciated the proposals put forward at the G-20 Summit as a positive step, but warning that, in the current situation, „now, the key issue is the implementation". The measures must also be part of a broader package to avoid protectionism and the end of Doha round of the WTO on the liberalization of world trade, especially in the agricultural products market, a process in which China has been strongly involved in supporting the proposals of developing countries, although in some cases it is criticized by these countries for the way they trade in the global market. At present, WTO activity is blocked because no compromise formula has been found for the „Doha Round". The negotiations have failed in the absence of an agreement between rich countries and some developing countries on agriculture and subsidies.

[7] Cristina, Alexandrescu, *Asia centrală. Geopolitical issues*, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 2009, p. 174.
[8] Zbigniew, Brzezinski, *op.cit.*, p. 49-50.

2. A short comparative analysis of the Chinese Defense White Paper from 2015 with the one from 2019

At present, China is playing an essential role in the development of Asia and wants, without hesitation, to do the same in other regions. The latest Chinese Defense White Paper, released on July 24, 2019, illustrates a modernizing People's Liberation Army, with the document pointing to the branches in which military reform efforts have borne fruit recently.

The White Paper on China's Defense, called "China's National Defense in the New Age", is a document that presents both the main strategic political directions of the Chinese state and the reform efforts of the People's Liberation Army (PLA).

Similar to the 2015 White Paper, the 2019 White Paper on Defense emphasizes the regional challenges of national security and emphasizes that, above all, China remains a regional military player, with the US being presented as a source of regional and global instability.

The main elements outlined in the 2015 Strategy are maintained in the current one, with the mention that the Chinese state has drawn up such a policy that, in case of any attack or a threat, it will not respond with the nuclear force held.

In terms of China's military reform efforts, the White Paper outlines both recorded progress and limitations, as well as the number of trainings and exercises conducted in real combat conditions since 2015.

At the same time, the current White Paper supports, like the previous document, the need to strengthen the use of innovative technologies and promote the development of science and technology, keeping pace with the "Revolution in Chinese Military Affairs". The difference from the 2019 document lies in the way the PLA is now governed and managed, in the progress made in reforming the leadership and new command systems, the improving of the control systems of joint operations, the strengthening of party building and reforming military structures. In the last four years, the PLA has become a professional military institution, being reanalized all states of organization and adapted to current requirements, different from those of the past.

The 2019 White Paper on Defense also highlights some new elements that are not found in the previous document. This is a section that addresses the issue of defense spending that needs to be balanced. It is pointed out that the Chinese state spends less on defense, compared to the USA, Great Britain, France, Japan or Germany. The costs involved in calculating China's defense expenses are presented, and the costs of staff training, maintenance and upkeep of equipment and machinery are noted. It seems, however, that these data are taken from the Statistical Yearbooks of the National Bureau of Statistics and may not reflect the full reality.

However, it is important to note the elements not addressed in the 2019 White Paper. For example, since 2015, there have been open access reports presenting advanced equipment and platforms developed by China. Thus, only one example is given for each force category: the type 15 tank for the Land Forces, the type 052D destroyer for the Naval Forces, the J-20 fighter jet and the DF-26 missile for the Air Force. Thus, nothing is mentioned about hypersonic cruise missiles, large-capacity vehicles, drones or nuclear-capable missiles.

Also, the 2019 document does not mention the *Belt and Road Initiative*, although it formed the People's Armed Police, governed by the Central Military Commission of the Chinese Communist Party, with the role of fighting terrorism, as a subsequent force of the PLA to protect China's strategic interests in international security. The apparent omission of this strategic initiative of Chinese state may be the evidence that it has plans to militarize the Belt and Road initiative.

China's 2019 White Paper on Defense is different from the 2015 White Paper, also, on how to address the Taiwan issue. The 2015 document highlights some details on the Taiwan issue, while the 2019 White Paper emphasizes that "the fight against separatists is becoming more acute"[9].

The document also mentions some aspects regarding the position of the Taiwanese authorities led by the Democratic Progressive Party, but also the fact that they do not want to reach a consensus since 1992. These issues were brought to attention on several occasions, for example at President Xi Jinping's New Year's speech in 2019, but also at the IISS Shangri-La Dialogue in June this year.

At the same time, the Chinese state White Paper of Defense from 2019 highlights the fact that the PLA is in an intense modernization process, the modernization and reform objectives being planned in stages, between 2020-2035, with extension until 2050. However, China is described as a predominantly defensive player, but with clearly defined territorial and sovereignty issues. The policy adopted towards Taiwan or the South China Sea remains quite cautious but also aggressive at the same time. Thus, by corroborating the data in the White Paper on Defense with the principles of Chinese state policy, it follows that the PLA is a "formidable force for maintaining peace, stability and building a community with a common future for humanity."

3. China-US landmark events in the last year

In the last year, the diplomatic relations between the most important economic actors on the international scene have deteriorated massively, the racial conflicts generated by the coronavirus pandemic, but also the expulsions of Chinese and American journalists fueling the instability of the entire international picture. All this situation marked by tension is comparable to the events that took place between the USA and the USSR, during the Cold War that took place for a much part of the last century.

Many political experts consider that the current period, which the two states go through, is diplomatically similar to the period in 1989, when events from Tiananmen Square significantly altered diplomatic and cultural relations between the US and China.

The events of March 2020, related to the expulsion by the Chinese state of all American citizens who worked for the New York Times, the Wall Street Journal and the Washington Post, are a clear indication that China-US relations are in a neuralgic point. Moreover, this action was intended to prevent th journalists' access to Hong Kong, a semi-autonomous territory known for accepting foreigners expelled from mainland China. These events came as response to an article published by the Wall Street Journal in which China was called "the real patient of Asia." It is obvious that this expression was considered by the Chinese an insult to them.

In return, Donald Trump administration sent back to China a large proportion of Chinese citizens (60 Chinese citizens out of a total of 160) who have worked for Beijing-controlled media companies in the United States. "It is deeply worrying that the exchange of insults between the US and China continues to grow, instead of building a common front to fight the pandemic that is raging on the global economy," said Eswar Prasad, former head of China's International Monetary Fund (IMF)[10].

[9] https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/07/china-2019-defence-white-paper
[10] https://www.zf.ro/business-international/relationships-between-united-states-and-china-touched the worrying-level-of-last-30-of-years-after-expulsion-journalists-of-last-week-18998541

Moreover, in terms of the current period of the coronavirus pandemic, it seems that things between the two states, are just as sensitive. In a post on a social networking site, a spokesman for China's foreign minister suggested that the coronavirus pandemic had been brought to Wuhan by US soldiers. As for the US administration, the Secretary of State Mike Pompeo called the coronavirus "the Wuhan virus," and the Republican Senator Tom Cotton said the United States „would hold those responsible accountable”[11].

At least declaratively, things went even further, the Global Times, the Chinese-owned daily, published an article suggesting that the People's Republic of China could stop exports of masks and medical equipment to the US, if the US goes further in the restrictions introduced on the services of the tech giant Huawei. This situation comes just two months after Donald Trump and the Chinese Vice Premier Liu He signed in Washington, the Phase 1 of the trade agreement, which retains some of the customs tariffs imposed by the two economies and which will sanction Beijing if it fails to meet its commitments related to its currency (yuan), intellectual property and trade balance. This first stage of the trade agreement seemed to be a sign of the stabilization of the bilateral relationship between the most important countries in the world.

Another sign of instability is revealed by the approach of the two state actors that these two haveit it towards the WHO. The United States has announced that it will stop funding the organization, the main argument in this decision being that WHO was biased with the Chinese state in managing the pandemic. On the other hand, China is extremely benevolent with the WHO, announcing that it is financing it with 30 million dollars. The gesture of the Chinese leader is not considered to be one of pure generosity, but rather an opportunistic one, in the idea that the vacuum generated by the USA is filled by China.

Conclusions

So, in the current period, the relations between the USA and China are very intense, much more active than in previous years. In other words, the strategic rivalry between the USA and China is a solid one, uninterrupted and intense. It seems that this state will be the basis for possible future confrontations. The major disadvantage of this race is that it accentuates the military tensions, but also the competitive dynamics of security, with visible effects on the two states.

It is clear that the current rivalries between the US and China are far to bring benefits, with transnational threats affecting the entire world requiring a collective response.

Tensions between the two countries are exacerbated by the emergence and by the spread of COVID 19, and the differences between them cover a wide range of strategic issues. Shortly after the Chinese Defense White Paper was adopted, the US administration ended Hong Kong's preferential trade status with the United States. This event was followed by the mutual closure of the Chinese consulates in Houston, Texas, but also of the American one in Chengdu[12].

At the same time, an important event in the diplomatic relations between these states is the speech of Mike Pompeo, the US Secretary of State, through which he highlights the changes that have taken place in the visions of the Americans towards the Chinese state. In his speech, the Secretary of State disapproves of the situations in Xijiang and Hong Kong regarding the human rights violations, the intellectual property theft and illegal trade practices.

[11] https://www.zf.ro/business-international/relationships-between-united-states-and-china-touched the worrying-level-of-last-30-of-years-after-expulsion-journalists-of-last-week-18998541

[12] https://monitorulapararii.ro/the-relationship-sua-china-belt-and-road-initiative- a-controversial- matter-1-32932

An important weapon in China's geo-economic strategy, the Belt and Road Initiative Project is the perfect picture that combines China's economic and military strategic interests. It is clear that this strategic project will strongly influence the international security policy of the Chinese state, the competition with the most important powers in the Indo-Pacific region.

The events of recent years confirm that, globally, the phenomenon of power has changed and the ways of manifesting of traditional military power between the two global actors, China and the United States, are dependent on their economic power.

The international strategic picture is in the full process of being reshaped, and China and the USA, the main strategic pawns, are actively redefining their security strategies in accordance with the development and in accordance with the implementation of new economic and technological instruments.

BIBLIOGRAPHY

1. Cristina, Alexandrescu, *Asia centrală. Geopolitical issues*, Bucharest, Ed. Didactică şi Pedagogică, 2009;

2. Zbigniew, Brzezinski, *The great dilemma - to dominate or to lead*, Bucharest, Scripta, 2005;

3. Silviu, Neguţ, *Introduction in geopolitics*, Bucharest, Meteor Press, 2006;

4. https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/07/china-2019-defence-white-paper;

5. https://www.zf.ro/business-international/relationships-between-united-states-and-china-touched the worrying-level-of-last-30-of-years-after-expulsion-journalists-of-last-week-18998541;

6. https://monitorulapararii.ro/the-relationship-sua-china-belt-and-road-initiative- a-controversial- matter-1-32932.

THE MARIAN FEASTS OF THE CHURCH – A SYMBOLIC APPROACH

Ioan Valentin Istrati
Lecturer, PhD, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: In the Orthodox Church, the feasts dedicated to Theotokos, id est the Mother of God, the Virgin Mary have a special significance for the spiritual personal life and faith of every believer. The liturgical year becomes therefore a humane rhythm of life and devotion, and the prayers towards Mary are personal and communitary.

Keywords: Mary, Theotokos, liturgical, year, devotion, theology, Mariology

In the Orthodox Church, the Mother of God is the icon of the Church of Christ. She gives birth to the Saviour. And in her, the vocation of humanity to give birth to Christ is fulfilled in the Incarnation. Mary is the paradigm of the believer and the model of human obedience to God and love for Christ.

The Orthodox world has a word for Mary that is Theotokos, which means "the One that gave birth to God". She overcomes the boundaries of the being and in her all the values of the human species as virginity and fecundity are mingled, so she is the plenary eschatological human being, united with God.

The Church has a broad diversity of names for the Theotokos: full of grace, holy church, mystical heaven, paradise, and all the patristic hermeneutics on her takes into account her typological role into the salvation of the human race. She is the mother of all believers, being the Mother of Christ, the One that assumes in him the entire humanity.

So it is a archetypal theology mixed with eschatological theology, when we analyse the marian hermeneutical and liturgical texts. The humanity as species culminates into her, because she is the most pure human person of the entire world, the supreme choice of God for being the mother of His Son, for the Incarnation.

Besides this great dignity of Mary, the whole Church saw and recognised in her the supreme person of prayer, advocate of faith, supplicant for the believers to her Son. With her power of being Mother of God, Mary, the Theotokos prays for all human beings, and her Son receives with infinite love, her requests.

Theotokos is also the bearer of time and eternity in herself. She gives body and blood to her Son, her entire humanity into the incarnation. And her Son is God the Word, the Logos, uniting in himself time and eternity, the Creator of heaven and earth now a little baby in her arms. The Mother of God is the Church where this unity was made, a unity between deity and humanity that lasts forever. Her entire life is a celebration of time united with eternity. Her virtues are the human ultimate model for a human person that wants to bear God in his own hands.

Through the soul of the Mother of God has passed, in infinite love, all the pain of God for the millions of deaths in history. In her womb was growing the One that fills all the sorrows of the world. That is why the worship of the Church is ultimately a fundamental reflex of maternal

love of the Church, because the Church is our spiritual mother, where we were born through the Baptism. The love of the mother for the son bears all the love of humanity for God.

At the beginning of the world, God holds in his arms the human persons. In Incarnation, the reasons of the being are reversed, the human person that is Mary holds God in her arms. The Orthodox icon with the Mother of God holding her baby in her arms is the essential theology of the Church, all the mysteries of history fulfilled in Christ, all the love of God for the human being, the infinite vulnerability of the Almighty, the baby born and fed by a virgin, for the human salvation.

In this icon, Christ the Baby incarnates in himself all the power and humility of God, who makes himself vulnerable for humans, in love, and receives the humility to love until the end and eternally the human persons that can deny him. Christ does not cease to love eternally all humans, even those they crucify him on the cross of their indifference, or in their wicked hearts and deeds. This eternal love does not overcome their freedom, but remains the wounded love of God for the sinners.

The prayer of Theotokos springs from her heart full of love that gives birth to the Life i.e. Christ. The real love is with necessity life bearing and Eucharistic. Moreover, the love of Theotokos for her Son who is God is an unending love, persevering through sacrifice in her heart. This is the process of deification / theosis, analysed and lived by the orthodox hesychasts, praying continuously in order to receive the light of God.

In Theotokos, pregnant with God, the heart of the Lord and the heart of the humane have beaten and beat for ever. "Rejoice, you, full of grace" are the words of the Archangel Gabriel in the house of Nazareth. And he adds: the Lord is with you – o Ku/rioj meta sou¤". The time, symbolised by the beatings of the heart is betrothed with eternity in the virginal womb of Mary.

The liturgical texts of the Church concerning the Marian feasts express all this tension of light of the unity between humane and divine.

Virginity means fidelity of unseen faith, but sense of the presence of God, means effort and ascetic fight, for the uprooting of pleasure and pain, means mystical joy for the unseen marriage beginning in time and continuing in eternity. The virginity of Mary is the crown and the fulfilment of all vocation of mystical life, because in her, the love for God bears fruits, not only in the spiritual world, but in material evidence. All mystics give birth to Christ spiritually, in their heart. Mary gave birth to the Christ in history and in eternity. The virginity is therefore a virtue in which the eternity of God is transmitted to people in time, when life becomes vigil for resurrection.

At the same time, maternity is the virtue of responsible love, the fruit bearing function of life, the togetherness of humane and divine in the creative field. The human person becomes co-creator with God in the act of giving birth. It is the normality of life to spread, but filled with all the love of God present in the womb of Mary. The loving sacrificial soul of a mother is the apex, the summit of human love and the prophecy of eternal deification.

All these dimensions of virginity and maternity are united in the soul and mind of the holy virgin. The fertility is a metaphor of time, and the virginity is the metaphor of eternity. The normal and the beyond co-exist in the supreme love of the mother for her baby that is God himself. There are the two ways of the world for a person: marriage and celibacy, conjugal love and monastic vocation.

The Theotokos comprises and transcends these two dimensions of the created being, receiving God in her womb, showing that there is another way of becoming like God, through spiritual love and devotion.

That is the reason why the icon of the Virgin with her Child in her arms is the most frequent icon in the Orthodox Church, and in the Christian world. In this icon is transfigured and expressed all the love of humane to God and all the love of God to the people. The Almighty is small, vulnerable; you can hurt him, although he is the creator of all things, the ruler of the universe, heavier than the heaven. He becomes a child for the sake of the people he loved.

If at the beginning of the world, God carries the human persons in his arms, giving them body from the clay and soul from his breathing, at the Incarnation, the most precious and holy spring of humanity, the Virgin Mary, holds God in her arms, giving him body from her flesh and soul from hers. It is a theological supreme fulfilment of the plan of the universe.

At the beginning, God speaks and all things and creatures come to a being. For the human, God takes time, summons the council of the Most Holy Trinity: "Les us make man". All creatures come to being after the words: "Let it be": let it be light, let it be sun and moon and stars et caetera. At the creation of man, God himself needs the approval of the creature, the freedom of the human being fulfilled, not at that time, but at the time of Incarnation: "Here I am, the servant of the Lord. Let it be according to your word" are the words of Mary. This is the seal of the creation of the world, the fulfilment of the universe, the absolute freedom of God united with the absolute freedom of the creature.

All the feasts of the Virgin Mary, accounted by the Church in the centuries are a theological response to this huge mystery of the Incarnation. The devotion to Mary was present in the Church of Christ from the first centuries. The "Odes of Solomon" a Syriac collection of poems and prayers from the boundary between the first and the second century A.D., speaks about the Virgin, calling the people to Christ. After the fierce persecutions of the first three Christian centuries, the free Church expressed her love for the Virgin with the name Theotokos – the one that gave birth to God. Councils and synods were summoned to assert and to confirm this continuous love of the Church for the Mother of God. For instance, the Synod of Ephesus, in 431, expressed and confirmed the Marian theology and the role of the Virgin in the salvation of the people: she is the one who prays for all humankind to her Son, Jesus Christ.

The main moments in our salvation were adorned with liturgical texts. The feast of the Incarnation is the first Marian feast of the Church, coming from the third century. In fact, the Good News, the Incarnation, celebrated in 25th of March, as at the day of the beginning of creation in Jewish calendar, is the gathering of the Trinity in the small house of Nazareth. The Son is incarnated in the womb of Mary, the Spirit is descending upon her and the Father, the Most High is shadowing her for the great task of carrying God in herself.

Another great feast of the Orthodox Church is the Dormition of the Virgin Mary, celebrated in 15th of August every year. It remembers the death of the Mother of God in her Son's hands, the gathering of the Apostles for the last meeting with her. In the icons, Christ himself is depicted carrying the pure soul of her mother in his arms, as a little baby. It is the gesture of gratitude and the fulfilment of grace, the reverse icon of the Mother with the baby in her arms.

There is also a feast of the Nativity of the Mother of God, celebrated on the 8th of September. Mary was born from the Saints Joachim and Anne, after a life of prayer and humbleness. The theological meaning of this feast is that a person that will become the mother of God is born in holiness, from prayer and humility.

There is another childhood feast of the Virgin Mary: the entrance in the temple of Mary. According to the tradition of the Church mentioned in the book named *Protoevangelium Jacobi*, the virgin was consecrated and given to the Temple at three years old. She lived among the

virgins of the temple, entered into the Holy of the Holy (the holiest chamber of the Temple), prayed incessantly all her childhood, was fed by the angels and learned the prophecies about the coming of Messiah, the Law and the psalms of David.

A Christian feast that summons all the theological meanings of the Church is the Nativity of Jesus Christ, celebrated at the 25th of December in the whole world. It is also a marian feast, she was the person that made possible the Incarnation of God. That is why the Church appointed the second day after Christmas, on the 26th of December as the Synaxis of the Theotokos, meaning the feast where all creation celebrates the person who made possible the great nativity of Christ.

In fact, all the great Christian feasts of the liturgical year have the next day after the celebration, the synaxis (the gathering) of the person involved in the great feast. For instance, 25th of December – Christmas, 26th of December – Synaxis of Theotokos, the 6th of January – the Baptism of Christ, the 7th of January – the synaxis of Saint John the Baptist, the 2nd of February the Candelmas, the Presentation to the Temple of Christ, the 3rd of February – the synaxis of Saint Simeon, the 25th of march the Incarnation of Christ, the 26th of March – the synaxis of Saint Gabriel the Archangel, the 8th of September – the nativity of Theotokos, the 9th of September – Saint Joachim and Anne, the parents of Mary.

We can see from this connection of feasts that the Church was mindful not only to Christ and to his salvation he brought to the world, but also to the human persons that made his life, work and salvation possible.

From these witnesses and information, we can conclude that the Marian theology in the Orthodox Church is one of a special complexity. Moreover, the relationship between the believer and Mary, the Mother of God is a personal, continuous one. Every believer of the Orthodox Church prays to Mary, confesses his or her problems and iniquities, asks for help, looks at her as the supreme model of human being, hopes salvation and love her as o child loves his mother.

The feasts of Theotokos in the Orthodox Church are therefore a complex way of feeling and being, a humane rhythm in a liturgical sense, o spiritual continuous life with God and the saints of heaven.

BIBLIOGRAPHY

1. Andronikoff, Constantin, Le sens des fetes, L`age de l`homme, Paris, 1985.
2. Crainic, Nichifor, *Sfinţenia. Împlinirea umanului*, Trinitas, Iaşi, 1993.
3. Istrati, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina Veacurilor. Timp şi eternitate în rugăciunile Bisericii*, Doxologia, Iaşi, 2010.
4. Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaur identitar românesc. O perspectivă teologică inedită*, ed. Arhiepiscoopiei Tomisului, Constanţa, 2013
5. Idem, *Lumina răstignită, Cuvinte pentru cei ce plâng*, Pars pro toto, Iaşi, 2014.
6. Usca, Pr. Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. Facerea*, Christiana, Bucureşti, 2002.
7. Vintilescu, Pr. Prof. Dr. Petre, *Liturghierul explicat*, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1998.

THE CULTURAL HERITANCE OF PETRU MAIOR AT 200 YEARS AFTER HIS DEATH (FEBRUARY 14 1821)

Florin Nacu
Scientific Researcher III, PhD, "CS Nicolăescu-Plopşor" Social Humanistic Research Institute, Craiova, Romanian Academy

Abstract: Next year, on February 14, 2021, it will be two centuries since the death of Petru Maior, important and proeminet leader of the Transylvanian School, historian, Greek Catholic prelate, theologian, Romanian philologist. This article wants to be a modest homage dedicated to this important Romanian, born in Târgu Mureș in 1756 who had essential contributions to the development of literary, theological and historical studies, culture of Romanians in Transylvania. We will insist on his essential contributions but also on the way in which his cultural heritage has been transmitted over the two centuries that are about to pass since his disappearance.

Keywords: Petru Maior, cultural heritance, Transylvanian School movement, representative, national regeneration

Introducere

Anul viitor, la 14 februarie 2021, se împlinesc două secole de la moartea lui Petru Maior, important fruntaș al Școlii Ardelene, istoric, prelat greco-catolic, teolog, filolog român. Articolul de față dorește să fie un modest omagiu dedicat acestui român de seamă, originar din Târgu Mureș, născut în 1756, care a avut contribuții esențiale la dezvoltarea studiilor literare, teologice și de istorie, cultură a românilor din Ardeal. Vom insista asupra contribuțiilor sale esențiale dar și asupra modului în care moștenirea sa culturală s-a transmis de-a lungul celor două secole care sunt pe cale să treacă de la dispariția acestuia.

Petru Maior a avut două mari elemente care i-au ghidat viața: spiritul național, insuflat de tatăl său și iluminismul. Sunt mulți cei care spun că "Școala Ardeleană" a produs un "iluminism filtrat" de "iosefinism", adică această veritabilă școală a spiritului național nu ar fi avut suficient radicalim, așa cum s-a pus problema mult mai târziu, la Revoluția de la 1848, la *Pronunciamentul de la Blaj* (1868) sau la *Memorandumul* din 1892[1].

Evident, de la 1742, la 1848 și 1892 sunt mai bine de 100 de ani de istorie. Între timp, elita națională s-a făurit, țăranii au privit cu alți ochi confesiunea greco-catolică, mulți români au ajuns să lucreze în diverse funcții administrative și juridice, fapt ce a asigurat o altă amploare a mișcării naționale, după cum a existat și un curent federalist care vedea Transilvania autonomă ca Principat în cadrul Imperiului Habsburgic. Din fericire pentru cauza Unirii cu România, teza federalistă a fost prea târziu luată în calcul la Viena.

[1] ***, *Enciclopedia literaturii române vechi*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2018, p. 597–603.

Originea și studiile lui Petru Maior

Petru Maior a văzut lumina zilei la Târgu- Mureș, deși s-a vehiculat nașterea sa și la Căpușu de Câmpie[2]. Anul și data nașterii sunt încă obiectul discuțiilor: 1753, 1754, 1755, 1756 (Nicolae Albu), 1760 (Nicolae Iorga, Atanasie Marian Marienescu, Alexandru Piru, Maria Protase, Laura Stanciu, Cornel Sigmirean- acesta motivează că 1nul 1760 apare pe matricola de la Roma) sau chiar 1761 (Dimitrie Popovici, Alexandru Piru și Pompiliu Teodor). Data nașterii a fost considerată 1 ianuarie, deși nu este nici aceasta lipsită de controverse (a făcut parte din Ordinul "Sfântului Vasile", iar data de 1 ianuarie este tocmai sărbătoarea acestui mare ierarh și sfânt creștin). Tatăl său, protopopul Gheorghe Maior, a ajuns protop greco-catolic de Iclod. Există indicii că protopul Gheorghe Maior a fost implicat în mișcarea ortodoxă, anticatolică a călugărului Sofronie din Cioara, din 1759-1761, deși el era protopop greco-catolic. Se poate deduce că protopul Gheorghe Maior era adeptul unității de credință a românilor, iar Unirea cu Roma, din 1700 produsese dezbinare[3]. Firea curajoasă a tatălui, spiritul justițiar se vor transmite și lui Petru Maior care va alege de multe ori apostoloatul în dauna funcțiilor ecleziastice bine remunerate.

Viitor protopop greco-catolic, Petru Maior a făcut atudiile primare la școala din Căpușu de Câmpie. A mers mai departe, la Colegiul din Târgu Mureș (cel romano-catolic, pentru că în testament, a lăsat acestei instituțșii 7200 florini pentru burse care să fie acordate tinerilor merituoși dar săraci), unde a studiat între anii 1769 și 1772. A continuat apoi studiile la Blaj între anii 1772 și 1774[4].

Atras de studiul filosofiei și de cel al teologiei, viitorul cleric greco-catolic va urma studii de filosofie și sociologie la Colegiul „De Propaganda Fide" din capitala Statului Papal, Roma între anii 1774 și 1779, fiind coleg cu Gheorghe Șincai. Din 1779, îl găsim pe Petru Maior studiind dreptul canonic la Universitatea din Viena, capitala Imperiului Habsburgic, unde a venit în contact cu ideile iluminismului european pe filiera "iosefinistă", adică aceea încurajată de împăratul Iosif al II-lea, care a început să domnească singur din 1780, după ce anterior fusese asociat de mama sa, împărăteasa Maria Theresia. Să nu uităm de faptul că la Viena, Petru Maior a simțit urmele activității de pionierat a Episcopului Unit Ioan Micu, înobilat ca Inocențius Klein (nepotul lui, Samuil Micu avea să fie un alt corifeu al Școlii Ardelene), cel care militase în 1744, ca românii ardeleni să fie recunoscuți ca naționalitate. În condițiile revoltei conduse de călugărul bosniac Visarion Sarai în Transilvania, episcopul Klein nu a reacționat după dorința autorităților imperiale, fiind nevoit să fie scos din funcția de episcop și să fie trimis la Viena, pentru a nu se mai produce tulburări, nemaiocupând vreodată demnitatea episcopală. Acțiunea lui crease premisele nașterii unei elite naționale românești care dorea să folosească această confesiune greco-catolică pentru a propăși națiunea română[5].

Laura Stanciu, referindu-se la influența studiilor vieneze asupra operei lui Petru Maior, notează: " *Peste acest fond al raporturilor cu mişcările de idei din Italia timpului a urmat perioada formării definitive a lui Maior în mediul vienez (1779-1780). Într-o Vienă care a contribuit la receptarea noilor dei italiene, engleze şi franceze, fiind unul dintre centrele cele*

[2] https://www.zi-de-zi.ro/2011/02/13/capusu-de-campie-localitatea-natala-a-lui-petru-maior/, accesat la 19 noiembrie 2020.
[3] Ioan Chindriș, *Petru Maior și epoca sa*, în "Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", XXVII, 1985-1986, p.19-30.
[4] ***, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 535-538.
[5] Ioan Chindriș, *Un caz iluminist: Petru Maior*, în vol. Transilvanica, Cluj-Napoca, 2003, p. 453-525.

mai Însemnate de difuzare a scrierilor janseniste şi galicane, - cărţi, publicaţii îndreptate împotriva spiritului Romei, a iezuiţilor - unde, anume scrieri ale lui Pascal, Fleury, Van Espen, Nicolai, Eybel, Bossuet, Martini, Muratori, Hume, Voltaire, Robertson, Riegger se întâlneau cu politica antipapală a reformismului austriac, a iosefinismului cu programul lui politic şi religios"[6].

Activitatea națională a lui Petru Maior

Activitatea națională a lui Petru Maior s-a aflat sub înrâurirea acțiunilor naționale ale românilor ardeleni. Tatăl său fusese implicat în acțiunea călugărului Sofronie din Cioara, deci,din copilărie își făcuse "ucenicia" în spirit românesc. În studenția de la Viena, se lăsase pătruns de ideile episcopului Inocentius Klein, care murise între timp la Roma în 1768.

Așadar, nu este o coincidență și nicio o chestiune conjuncturală faprul că Petru Maior va participa la redactarea faimoasei declarații de emancipare a românilor ardeleni, „Supplex Libellus Valachorum", alături de colegii săi din Școala Ardeleană.

Practic, viața lui Petru Maior este influențată direct de două evenimente istorice fundamentale al căror contemporan a fost: revoluția populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care pe lângă programul social a avut și o componentă națională, din cauza situației precare a românilor ardeleni, precum și de Supplex Libellus Valachorum în 1791. Cele două evenimente arătau că între intelectualitatea transilvană și clerul unit, timp de peste 80 de ani, nu se realizase încă o conexiune directă. Astfel se explică de ce mișcarea națională din 1784 nu i-a regăsit pe intelectuali, printre răsculați ci, din contră, printre cei pasivi și cei care au dus la căderea lui Horea și de ce mișcarea din 1791 a "Supplexului" nu a avut ecou în rândul poporului în general[7].

Așadar, cu studii finalizate de filosofie, teologie și drept, Petru Maior a fost numit profesor de logică, metafizică, drept natural, în citadela elitelor românești născute sub oblăduirea greco-catolicismului, orașul Blaj, la "Gimnaziul" din Blaj. De ce a renunțat Petru Maior la catedra de la Blaj în 1784? În primul rând, din dorința sa de frondă în fața Episcopului Unit Ioan Bob, care dorea să se mențină în liniile agreate de Cancelaria Aulică de la Viena. Studiile teologice s-au conferit dreptul de a fi preot în localitatea Reghin și chiar deținător al calității protopop în regiunea Munților Gurghiu. La Reghin, Petru Maior a funcționat timp de 24 de ani, între 1784 și 1809. Adică, de la începutul mișcării naționale a lui Horea, până la apogeul luptelor împăratului Napoleon cu austriecii, la Wagram în 1809. Deja soldații năsăudeni care luptaseră eroic contra lui Napoleon la Podul de la Arcole în Italia de Nord, începuseră să aducă ideile revoluției franceze care avusese loc între 1789 și 1794 și din focurile căreia s-a născut epopeea napoleoniană. În 1808, Petru Maior reușise să ridice o mică biserică la Reghin.

Petru Maior nu va uita faptul că a trebuit să plece de la Blaj, din cauza neînțelegerilor cu episcopul Ioan Bob. Petru Maior îl va ataca pe Ioan Bob, în lucrarea sa despre istoria bisericii, afirmând că acesta instaurase o conducere prea autoritară, în raport cu tradiția existentă. Evident, Petru Maior îi semăna tatălui său, iar el însuși nu ar fi putut ajunge la Buda fără să fi avut sprijinul lui Ioan Molnar Piuariu.

În corespondența sa cu episcopul Vasile Moga, Petru Maior rememora faptul că el și-a centrat activitatea națională pe educarea viitorilor preoți care să poată avea un dialog activ cu

[6] Laura Stanciu, *Petru Maior între Aufklärung* si *Les Lumières*, în *Colloquia*, II, 1995, nr. 1-2, p. 61-74.
[7] ***, *Dicționarul general al literaturii române*, coordonator general Eugen Simion, ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, vol. V, M–O, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2019, p. 47–49

oamenii pe care îi vor păstori : ” […] *am făcut pe preoţii tineri să-şi ia câte o carte şi acasă, să se înţeleagă cu poporenii, ca să le plătească de la obşte şi prin anonimi am fost arătat către cinstitul gubernator, că fac silă cu cărţile mele, ca să fac câştig, şi sărăcesc preoţii, am răspuns cum am putut […] De eşti tare lipsit de bani şi de nu ai pagubă de tot, eu cu ochii închişi dau pe dânsele, adică pe predici şi pe didachii 2200 fl., ca […] să le ieşi din grijă, apoi când se vor trece, atunci se vor trece, de se vor trece vreodată. De nu se vor trece niciodată, le voiu purta tot cu mine din sălaş în sălaş. Până acum în trei sălaşe le-am purtat cu mine şi dintr-acest al treilea iar mă scot, că clerul nu are casă şi la a mea casă nu mă lasă să şed. Iar de te păgubeşti tare în acest chip, eu voiu trage socoteala cu cărţile şi câte nu se vor afla, le voiu plăti pe toate, după cum leai făcut preţul, […] dară aceea să nu se uite, că mai niciuna neîmbulzită (îmbiată cu sila) nu s-a trecut până acum şi nici de aici înainte neîmbulzite nu se vor trece, şi îmbulzirea e primejdioasă şi la noi, la alţii nici că se cearcă*[8]”

Aici, Petru Maior a fost educator al păturilor largi ale populației sub raport cultural și național[9], dar și spiritual. În 1809, Petru Maior a plecat la Buda, unde a devenit cenzor al Tipografiei Universității din Buda (cu sprijinul lui Ioan Molnar-Piuariu), lucrând până la moartea sa în 14 februarie 1821. Prin mâinile lui Petru Maior au trecut numeroase cărți de învățătură fără de care istoria, cultura și spiritualitatea românească ar fi fost mai puțin bogate. Petru Maior a muncit cu râvnă, cu spirit de sacrificiu pentru ca românii ardeleni să fie eternizați prin opere științifice, prin educație și prin atribuirea originii nobile din coloniștii Romei Antice. Chiar dacă el și ceilalți corifei ai Școlii Ardelene au încercat să minimalizeze aportul dacilor la crearea poporului român, acesta era curentul dominant atunci în Europa Dacă suveranii pe capul cărora străluceau mari coroane imperiale căutau să se definească drept succesori ai Imperiului Roman, deși, de exemplu, austriecii și germanii nu vorbeau limba latină, atunci poporul român, cel care poartă numele romei și este vorbotor al limbii române, limbă neolatină, de ce nu s-ar fi mândrit cu originea sa reală, mai ales că intelectuali austrieci încercau și atunci, vor încerca și după aceea, în secolul al XIX-lea să nege moștenirea latină și continuitatea românilor din spațiul carpato-danubiano-pontic.

.

Opera științifică lui Petru Maior

Petru Maior a scris *Procanonul* –completări canonice în 1783, a atacat tezele superiorității clerului catolic și greco-catolic; *Predicile* cu ocazia sărbătorilor obișnuite și mari în 1810. În 1812, anul înfrângerii lui Napoleon, a scris *Istoria pentru începutul Românilor în Dachiia*, o veritabilă lucrare care îmbină renascentismul, umanismul și iluminismul, o piatră de temelie a cercetprii istoriei românești antice.

Temeinicia metodei ce cercetare reiese din modul clar în care a scris, din explicarea relației cauză-efec[10]t: ” *Traian, ... văzând cum vistieriia cea împărătească cu darea dajdei cea pre tot anul păituită cu Decheval, craiul dachilor, se deşartă, despre altă parte privind că dachii îşi îmulţesc oastea şi de ce de ce se mai sălbăticesc, cugeta să înfrângă sumeţiia dachilor şi să scape pre romani de ruşinata păituire ce făcuse mişelul Domiţian cu Decheval*[11]”. Până azi,

[8] Ioan Lupaş, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, ediţia a II-a, introducere, îngrijirea ediţiei, note şi comentarii de Doru Radosav, Cluj- Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 140-141.
[9] Ioan Chindriș, *Pedagogia rurală a lui Petru Maior*,în vol. Transilvanica, Cluj-Napoca,2003, p.397-403
[10]Ioan Lupaş, *Scrierile istorice ale lui Petru Maior*, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională”, I, 1921–1922, p. 87–108
[11] Petru Maior, *Istoria pentru inceputul românilor în Dachia*, Postfală de Gavril Istrate, Iaşi, Junimea, 1990, p.11.

niciun nu a contestat faptul că Traian a dorit să pună capăt păcii dezavantajoase pentru Roma încheiatre de Domiţian cu Decebal.

Savantului Petru Maior nu-i putea scăpa nici ideea de a scrie istoria unei instituţii fundamentale pentru viaţa şi educaţia românilor: Biserica, în 1813 publicând *Istoria bisericii românilor, atît a acestor de dincoace, precum şi a celor de dincolo de Dunăre.* Istoria naţională şi Biserica trebuiau ajutate şi de apariţia lucrărilor de gramatică a limbii române - *Ortografia romana sive latino-valachica* în 1819. În acelaşi an a scris şi *Dialog pentru începutul limbii române, între nepot şi unchi*. Petru Maior a contribuit la redactarea *Lexiconului de la Buda*, care va apărea după moartea sa în 1825.

Dimitrie Macrea concluziona: „*Tezele istorice şi lingvistice de bază ale lui Petru Maior sunt astăzi adevăruri atât de curente şi de unanim acceptate, încât numele autorului nici nu se mai citează, atât de adânc au pătruns ele în conştiinţa noastră culturală. Acesta este cel mai mare omagiu pe care posteritatea îl aduce memoriei lui Petru Maior* (...) *Mergea Petru Maior prin sate, unde adunând pruncii, făcea examen; pe cei ce ştia, îi lăuda, pe ceilalţi părinteşte îi dojenea şi rânduia mijlociri ca să înveţe […] Vara umbla pe câmpuri, prin păduri, unde ştia că sunt adunaţi pruncii a paşte vitele şi, văzându-i, îi striga la dânsul, care cunoscându-l, îndată alerga într-acolo şi el îi întreba ceea ce au mai învăţat şi din nou îi mai învăţa şi lumina…*”[12].

Petru Maior a trăit şi a scris, aşadar pentru neamul său. A refuzat gloria şi belşugul imediat (în 1805 a refuzat să fie numit Vicar de Haţeg) pentru gloria postumă, aceea de învăţător al naţiei sale, alături de Samuil Micu, Ioan Budai Deleanu şi de Gheorghe Şincai, ceilalţi corifei ai Şcolii Ardelene.

Poate cel mai frumos omagiu adus lui Petru Maior a fost discursul lui Nicolae Iorga, rostit la Academia Română, în 1921, intitulat ”*La o sută de ani după moartea lui Petru Maior*”, Libăriile Cartea Românească şi Pavel Suru, Bucureşti, 1921. N”icolae_Iorga_-_La_o_sută_de_an

Din acest discurs, răzbate recunoştinţa pe care marele istoric român o aducea lui Petru Maior, considerându-l un nobil ctitor român de spirit şi de istorie naţională.

Concluzii

Azi, la aproape două secole de la moartea lui, numele lui Petru Maior este purtat de străzi, instituţii de învăţământ, de cercetare din România, fiindcă acest cărturar ardelean a reuşit să impună un model nou de cercetare şi de educare. În Ardeal, făurirea elitei naţionale, lupta naţiuonală au fost mult mai bine conectate cu educarea păturilor largi ale societăţii, din cauza nerecunoaşterii românilor ca naţiune. Peste Carpaţi, românii erau majoritari, dar în perioada imediat următoare morţii lui Petru Maior, boierul argeşean Dinicu Golescu va face o călătorie în Occident, publicând cronica de călătorie în care practic emitea aceleaşi concluzii ca şi Petru Maior: fără limbă, istorie, cultură şi biserică naţională nu poate exista un popor şi nu poate exissta o naţiune. Să nu uităm că în anul morţii lui Petru Maior (ca o coincidenţă, este şi anul morţii lui Napoleon), la sud de Carpaţi avea loc Revoluţia lui Tudor Vladimirescu şi începea şi războiul grec de independenţă, mulţi greci fiind în perioada anterioară într-o diasporă intelectuală la Viena, ceea ce românii nu aveau la acea dată. Tudor Vladimirescu se născuse când Petru Maior era la Viena ca student, iar la Viena, Tudor Vladimirescu auzise de deciziile Congresului ce punea capăt războaielor napoleoniene, când Petru Maior scrisese deja lucrarea sa de istorie şi lucra deja la Buda. În timp ce citea lucrări de istorie românească la Mehadia, la acea vreme în

[12] Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1959, p.48.

Imperiul Habsburgic, Tudor Vladimirescu este posibil să fi descoperit și lucrarea lui Petru Maior sau alte lucrări ale Școlii Ardelene, fiindcă numai așa putem să vedem cum, la 1821, la sud de Capraţi începe lupta pentru modernizarea României, sub îbrâurilea învățăturilor Școlii Ardelene și a celor ce fuseseră descoperite cu ocazia călătoriilor în Apus. Îl putem apropia pe Petru Maior de anvergura operelor istorice ale grecului Rigas Velestinos, care a fost un apostol al luptei revoluționare a Greciei, cu mult timp înainte de 1821 și care activase chiar la Craiova în timpul domniilor fanariote.

Fără îndoială, contribuția culturală, istorică și pedagogică a lui Petru Maior, a dus la realizarea Marii Uniri din 1918, cu trei ani înainte de comemorarea centenarului morții sale din 1921. Cu un an înainte de centenarul morții sale, Tratatul de la Trianon recunoștea drepturile istorice ale României asupra Transilvaniei.

Viața, opera și activitatea lui Petru Maior vor fi pentru totdeauna înscrise în panteonul culturii românești, iar rândurile de față nu sunt decât un modest omagiu pentru marele titan al culturii române care a fost Petru Maior.

BIBLIOGRAPHY

- ***, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 535-538.
- ***, *Enciclopedia literaturii române vechi*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2018, p. 597–603.
- ***, *Dicționarul general al literaturii române*, coordonator general Eugen Simion, ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, vol. V, M–O, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2019, p. 47–49.
- Chindriș, Ioan, *Petru Maior și epoca sa*, în "Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", XXVII, 1985-1986, p.19-30.
- Idem, *Un caz iluminist: Petru Maior*, în vol. Transilvanica, Cluj-Napoca, 2003, p. 453-525.
- Idem, *Pedagogia rurală a lui Petru Maior*,în vol. Transilvanica, Cluj-Napoca,2003, p.397-403.
- Iorga, Nicolae, *La o sută de ani după moartea lui Petru Maior*, Libăriile Cartea Românească și Pavel Suru, București, 1921.
- Lupaș, Ioan, *Scrierile istorice ale lui Petru Maior*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", I, 1921–1922, p. 87–108.
- Idem, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, ediţia a II-a, introducere, îngrijirea ediţiei, note şi comentarii de Doru Radosav, Cluj- Napoca, Editura Dacia, 1995.
- Macrea, Dimitrie, *Lingvişti şi filologi români*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1959.
- Maior, Petru , *Istoria pentru inceputul românilor în Dachia*, Postfală de Gavril Istrate, Iaşi, Junimea, 1990.
- Pervain, Iosif, *Studii de literatură română*, Cluj, Editura Dacia, 1971
- Protase, Maria, *Petru Maior, un ctitor de conștiințe*, București, Editura Minerva, 1973.
- Pușcariu, Sextil, *Părerile lui Petru Maior despre limba română*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", I, 1921–1922, p. 109–119.

- Stanciu, Laura, *Petru Maior între Aufklärung* si *Les Lumières*, în *Colloquia*, II, 1995, nr. 1-2, p. 61-74
- Eadem, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003.
- Ursu, N. A., *Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*, în „Limba română”, X, 1961, nr. 2, p. 135–142.

THE BOOK AS WEAPON OF KNOWLEDGE:LEGISLATIVE APPROACHES IN WALLACHIA (1852)

Virginia Blînda
CS III, Romanian Academy – Institute of South-East European Studies

Abstract: Around the middle of the 19th century, a series of legislative texts from Wallachia complete or update the provisions regarding the circulation of the book. The introduction and dissemination in the Principality of books with harmful content were subject, in addition to other measures, to sanctions similar to the ones applied for non-compliance with the arms and ammunition regime.
This treatment reflects the scale of the danger that knowledge mobility represented to the stability of the political regime. The comparative benchmark used by policy-makers through legislation - the arms and ammunition regime – was distinctive in the form of sanctions concerning the content of the book.

Keywords: 1852, Books, Gunpowder, Wallachia, Legislation

Introducere

Fenomenul producerii şi difuzării cărţii a determinat de-a lungul timpului o repoziţionare conjuncturală a puterii în raport cu ideile vehiculate prin intermediul imprimatului. Unele idei au fost catalogate ca fiind "nocive", "subversive", "întărâtoare" sau "vătămatoare" din perspectiva sistemelor de norme şi valori ale epocii. Acestea au influenţat elaborarea unor seturi de reguli prin intermediul cărora autorităţile au încercat să protejeze realităţi politice, sociale sau culturale aflate sub incidenţa unor transformări inevitabile. Jumătatea secolului al XIX-lea reprezintă un reper cronologic care reflectă imaginea unei diversificări progresive atât a conţinutului, cât şi a formelor de difuzare a culturii scrise (în primul rând prin intermediul cărţii) în întreg spaţiul sud-est european. O serie de modificări ambientale[1] sau structurale au favorizat această evoluţie: multiplicarea centrelor tipografice, creşterea producţiei de carte laică, alfabetizarea, apariţia elitelor moderne (intelectuale şi politice), influenţele ideologice occidentale, configurarea sentimentului apartenenţei la o identitate naţională, precum şi utilizarea culturii scrise ca instrument activ al mişcărilor de eliberare naţională în Balcani. Toate aceste transformări sunt oglindite atât în bogata literatură a apelurilor către Occident lansate de comunităţile sud-est europene, cât şi în reacţiile rapide de consolidare a legislaţiilor interne privind controlul producerii şi difuzării textelor imprimate sau manuscrise.

Tendinţe legislative

Evenimentele revoluţionare de la 1848 au avut un impact puternic asupra activităţii de reglementare a statutului cărţii imprimate sau manuscrise, percepută ca un mijloc de propagare rapidă a ideilor subversive.

[1] Prin "modificări ambientale" înţelegem totalitatea transformărilor de proximitate, vizibile material, în spaţiul fizic şi geografic al unei comunităţi, precum: librăriile, şcolile, atelierele tipografice, elementele de arhitectură, amenajări urbane, etc.

În Principatele Danubiene, "regulile censurii" elaborate în 1848 (Moldova) şi 1849 (Valahia) au fost echivalentul unei adevărate sinteze a riscurilor aflată la dispoziţia administraţiei centrale[2] şi locale[3], pe de o parte, dar şi a utilizatorilor de carte[4], pe de altă parte. Ele au devenit un reper al activităţii ulterioare de control în ceea ce priveşte mobilitatea informaţiei şi/sau de actualizare a conţinutului legislativ la practicile[5] dezvoltate de circulaţia cărţii. Deşi nu am identificat încă un index al cărţilor interzise sau o grilă procedurală de evaluare a conformităţii unui text, putem reconstitui reperele de orientare în acest labirint decizional. O sintagmă utilizată în art. 3 al legislaţiei din Moldova, clarifică de o manieră generală dilema acestei alegeri: cititorii, prin intermediul librarilor, erau îndrumaţi să comande cărţi *dintre cele clasice şi cunoscute*[6], restul urmând a fi atent cercetate. Preambulul şi articolele cuprinse în regulile din 1848/1849 amintesc, într-un limbaj intransigent (*poruncim a se păzi*), principalele criterii de analiză a conţinutului *cărţilor de cetit* care intrau sau se produceau în ţară. Astfel, potrivit art. 1 (Ţara Românească), erau indezirabile imprimatele care aduceau atingere religiei, moralei, demnităţii autorităţilor, legilor sau care incitau la revolte prin propagarea unor *vătămătoare învăţături*[7]. Dispoziţii ulterioare aduc precizări relative la gazete, jurnale sau foi periodice străine cu scopul de a evita ca în coloanele lor să apară informaţii defăimătoare la adresa Rusiei, a Imperiului Otoman, a vreunuia dintre cele două Principate române sau a regimului politic existent[8]. Pretutindeni în Europa, legislaţiile privind controlul cărţilor tind să includă articole care stăruiesc asupra importanţei respectării unor principii fundamentale de comportament etic în relaţia cu autorităţile, inclusiv în Imperiul Otoman[9].

Circulara poruncă, 25 ianuarie 1852

Revenind în Valahia, la o astfel de tipologie de scrieri va fi fost făcând trimitere textul poruncii din 25 ianuarie 1852. Intervenţiile legislative, începând cu 1832, avertizează asupra pericolului pe care literatura subversivă (*cărţi neîncuviinţate*) îl reprezintă pentru toţi cei implicaţi în diseminarea acestor forme de cunoaştere. O serie de documente[10] aflate în fondurile Arhivelor Naţionale din Bucureşti (A.N.R.) sau la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii

[2] Secretariatul Statului, Departamentul Treburilor din Lăuntru, alte departamente (ministere).
[3] Cârmuirile locale.
[4] Prin această sintagmă înţelegem întregul corp social şi/sau profesional implicat în producerea, difuzarea şi receptarea cărţii (tipografi, autori, editori, librari, negustori, cărăuşi, cititori).
[5] Ne referim la practicile de eludare a rigorilor cenzurii ("strategii de substituţie"): transport clandestin de cărţi, prezenţa unor titluri indezirabile în biblioteci publice sau private, etc.
[6] Vezi art. 3 din "Ofisul No. 93 al Domnului Moldovei Michail Sturdza către Sfatul ocârmuitor (Buletin Foae Ofiţială. No. 90. 1848.11.IX)", în *Anul 1848 în Principatele Române. Acte şi documente*, tom V, Bucuresci, 1904, p. 457.
[7] Vezi art. 1, "Adresa No. 1529 a Căimăcămiei Ţerii-Româneşti către Secretariatul Statului, urmată de decretul despre Censură (Buletin ofiţial al Prinţipatului Ţerii-Româneşti. No. 41. 1849. 30. IV.)" în *ibid.*, tom VI, Bucureşti, 1910, p. 184-185. Pentru Moldova, vezi art. 1, *ibid.*, tom V, p. 456-457.
[8] Dispoziţiile se referă la Moldova, dar conţin referiri la gazetele din Valahia permise a circula, vezi "Raportul Sfatului ocârmuitor al Moldovei către Principele Mihail Sturdza", din 3 februarie 1849, care precedau aprobarea regulilor cenzurii în Ţara Românească, în *ibid.*, tom VI, p. 131. Pentru Valahia, vezi art. 45, Cap. V ("Dispoziţii generale") din Regulile cenzurii, apr. 1849, în *ibid.*, p. 191.
[9] Vezi "Droit pénal. Code pénal ottoman", Ch. XIII ("Imprimeries établies sans autorisation. Publications d'écrits nuisibles…"), art. 138-139, în Grégoire Aristarchi Bey, *Législation ottomane ou Recueil des lois, règlements, ordonnances, traités, capitulations et autres documents officiels de l'Empire Ottoman*, deuxième partie, Constantinople, 1874, p. 242.
[10] Circulare, ofisuri, porunci, regulamente, corespondenţă administrativă, chitanţe, formulare privind transportul cărţilor de la vamă către Secretariatul Statului, etc.

Academiei Române (B.A.R.) conţin referinţe importante pentru înţelegerea succesiunii acestor măsuri.

Începutul anului 1852 debuta sub incidenţa unei inedite *circulare porunci*[11] care interzicea pătrunderea şi punerea în circulaţie pe teritoriul Valahiei a cărţilor cu un conţinut dăunător, delict pasibil cu aplicarea unei pedepse similare celei pentru importul de arme şi praf de puşcă. Pentru identificarea şi datarea documentului am colaţionat informaţii din surse diferite: documente aflate în manuscris la Arhivele Naţionale şi Cabinetul de manuscrise al B.A.R. şi presa epocii. În analiza noastră, am utilizat atât versiunea tipărită, cât şi cea în format manuscris de la B.A.R., la care am ajuns pornind de la trimiterile parţiale aflate într-un dosar de documente datat "1852: octomvrie" din fondurile Ministerului de Interne de la A.N.R.[12] Suprapunerea conţinutului acestor surse şi integrarea lor într-un parcurs cronologic ne-au permis o comparaţie între cele două versiuni (tipărită şi manuscrisă), diferenţele fiind insignifiante (vezi Anexa).

Circulara era transmisă de către Departamentul Treburilor din Lăuntru[13] tuturor conducătorilor de judeţe: spre deosebire de varianta tipărită, versiunea aflată în manuscris include şi numerele de înregistrare atribuite fiecărei cârmuiri[14], ca urmare a înregistrării ei în corespondenţa administrativă.

Astfel, la începutul anului 1852 a fost publicată în *Buletinul Oficial* al Ţării Româneşti decizia prin care se aducea la cunoştinţa publicului că în ciuda nenumăratelor avertismente[15], care nu îngăduiau pătrunderea în ţară a cărţilor fără respectarea unor condiţii, acest fenomen continuă să existe. Documentul făcea trimitere la două situaţii incompatibile cu rigorile legislative: introducerea în Principat a cărţilor fără ştirea Stăpânirii şi/sau a cărţilor *vătămătoare şi scandaloase* prin conţinutul lor. În ambele situaţii, pedeapsa era identică activităţilor de contrabandă cu arme şi praf de puşcă. Ea se aplica atât funcţionarilor statului, care se făceau vinovaţi de o astfel de neglijenţă (erau vizaţi în special comandanţii graniţelor şi vameşii), dar şi persoanelor particulare. În schimb, cetăţenii străini implicaţi în astfel de situaţii indezirabile normelor epocii, urmau a fi expulzaţi. *Gazeta de Transilvania* prelua textul "circularei porunci" şi-l tipărea în numărul din 16 februarie 1852, considerând că merită diseminat publicului cititor pentru însemnătatea sa[16] (vezi Anexa).

Cu doar trei zile înainte, *Vestitorul Românesc*[17]- gazeta semi-oficială a Ţării Româneşti - publica o altă ştire, prin care se reamintea, în special comercianţilor, interdicţia de a importa (şi vinde!) praful de puşcă în Principat, măsură anunţată încă din 1851, în nr. 45 al *Buletinului Oficial*[18]. Cele două dispoziţii legislative, semnate de directorul Departamentului Treburilor din Lăuntru ("D. Ioanidi"), au fost emise în aceeaşi zi: 25 ianuarie 1852. Interesant este faptul că în numerele pe care le-am avut la dispoziţie din *Vestitorul Românesc*[19], nu am găsit publicat şi

[11] Vezi Porunca din 25 ianuarie 1852, în Mss rom. 3871, f. 328^{r-v} (B.A.R.) şi *Gazeta de Transilvania*, nr. 14/1852 (16 februarie), p. 55.
[12] Vezi Fond MI 43/1852 (A.N.R.), f. 41, ş.a.
[13] "Departamentul Trebilor din Năuntru al Prinţipatului Ţării Româneşti" este formula utilizată în antetul actelor oficiale care alcătuiesc corespondenţa administrativă din corpusurile de documente incluse în dosarul de la B.A.R. (el este poziţionat în partea stângă, sus, a filelor). Cele mai frecvente formule utilizate în format manuscris sau tipărit au fost: Departamentul din Năuntru, Departamentul Treburilor (Trebilor) din Lăuntru, Departamentul.
[14] Vezi Mss rom. 3871, f. 328^{v} (B.A.R.).
[15] Sintagma utilizată în document este "necurmatelor porunci", *ibid.*, f. 328^{r}.
[16] *Gazeta de Transilvania*, nr. 14/1852 (16 febr.), p. 55.
[17] *Vestitorul Românesc. Gazeta semi-oficială*, nr. 13/1852 (13 febr.), p. 50.
[18] *Buletin Oficial al Prinţipatului Ţării Româneşti*, nr. 45/1851 (29 mai), p. 177.
[19] Este vorba despre numerele în format digital din "Biblioteca Electronică Transilvanica". De pildă, pentru anul 1852 numărul exemplarelor cercetate a fost de aproximativ 100. Vezi http://documente.bcucluj.ro/.

textul poruncii apărut la Braşov, în *Gazeta de Transilvania*, privind asocierea pedepsei pentru introducerea cărţilor cu un conţinut indezirabil cu aceea privind contrabanda cu arme şi praf de puşcă. Niciunul din aceste documente nu precizează care era de fapt dimensiunea cuantificabilă a pedepsei (amendă, bătaie, închisoare[20]). O ultimă menţiune a poruncii domneşti privind interdicţia de a importa şi vinde "iarba de puşcă" face trimitere la prevederi ale *Condicii penale* ca reper punitiv. Metodologic, cele două documente sunt complementare în câmpul cercetării noastre prin succesiunea informaţiilor care ne-au condus, în cele din urmă, la identificarea şi încadrarea juridică a sancţiunii pentru pătrunderea şi circulaţia cărţilor dăunătoare în Principatul Valahiei.

Vânzarea armelor şi a prafului de puşcă (1851)

Trimiterile pe care *Vestitorul Românesc* le făcea - publicând acte oficiale - la dispoziţii din anul precedent vizând poprirea importării prafului de puşcă şi asocierea acesteia cu pedeapsa pentru punerea în circulaţie a unor cărţi considerate periculoase prin conţinutul lor, apărută în *Gazeta de Transilvania*, ne-a determinat să consultăm numerele *Buletinului Oficial al Principatului Ţării Româneşti* pe anul 1851. Obiectul cercetării l-a constituit verificarea ipotezei potrivit căreia sancţiunea pentru introducerea unor scrieri nocive în Valahia, în forma sugerată de porunca din 25 ianuarie 1852, ar fi putut exista anterior acestei date. În epocă exista practica de a publica în gazetele oficiale sau semi-oficiale, la anumite intervale de timp, dispoziţiile decidenţilor politici. Este şi cazul circularei privind importarea prafului de puşcă ("înaltă poruncă a M. Sale Prea Înălţatul Nostru Domn"), emisă la 21 mai 1851[21]. Ea va fi reluată în 1852 în *Vestitorul Românesc,* nr. 13, din 13 februarie 1852[22]. În 25 ianuarie 1852, întâlnim asocierea interdicţiei introducerii cărţilor răzvrătitoare[23] cu aceea privind importarea armelor şi a prafului de puşcă. Introducerea sau fabricarea armelor în Principat a făcut obiectul altor decizii în cursul anului 1851 (19 februarie, 21 martie, 7 iulie, 19 noiembrie 1851[24]).

În diferite numere ale *Buletinului Oficial* din 1851 întâlnim porunci privind, iniţial, interdicţii pentru introducerea şi fabricarea armelor în ţară de către particulari, iar ulterior, extinderea acestora la importul prafului de puşcă. În iulie 1851, se reia documentul din februarie 1851[25], de această dată cu precizări la adresa negustorilor, vizaţi că ar fi fost interesaţi în mod direct să desfăşoare astfel de activităţi comerciale[26].

Ceea ce ni se pare interesant în lectura acestei dispoziţii, este absenţa asocierii până acum[27] a interdicţiilor privind regimul armelor şi muniţiilor cu vânzarea cărţilor *vătămătoare* (cu un conţinut dăunător). De altfel, în numerele *Buletinului Oficial*/1851 din Valahia întâlnim şi referinţe la modul general privind aceste restricţii, prin utilizarea expresiei *mărfuri de*

[20] Acestea erau cele mai frecvente pedepse prevăzute pentru infracţiuni asociate producerii sau difuzării cărţii în *Condica penală* (Ţara Românească, 1852).
[21] *Buletin Oficial...*, nr. 45/1851 (29 mai), p. 177. Circulara este emisă la 21 mai 1851 şi publicată în *Buletin...* câteva zile mai târziu. De altfel, aceasta este prima înştiinţare privind interdicţia de a importa praful de puşcă.
[22] *Vestitorul Românesc...*, nr. 13/1852 (13 febr.), p. 50.
[23] Într-o circulară din mai 1851, transmisă de către Departamentul Treburilor din Lăuntru, regăsim expresia "scrieri întărâtoare de rele cugetări în contra linişti(i) obşteşti". Vezi "Ţirculare la toate cârmuirile", în Mss rom. 3871, f. 143[r].
[24] Vezi *Buletin Oficial...*, 1851, p. 61, 101, 233, 413-414.
[25] Este vorba despre înştiinţarea din 19 februarie privind interzicerea intrării armelor în Principat spre vânzare, "afară din armele de lux pentru persoane cunoscute şi prin ştirea Stăpânirii", publicată în 26 februarie 1851. Vezi *ibid.*, nr.16/1851 (26 febr.), p. 61.
[26] Probabil din raţiuni financiare!
[27] Avem în vedere nu doar reperul cronologic menţionat, ci şi stadiul actual al cercetării.

importație[28]. Poate tocmai de aceea, decidenții consideră că este necesară o clarificare a acestei sintagme la începutul anului 1852, prin publicarea poruncii privind interdicția de a introduce cărți dăunătoare în Principat și asocierea unei pedepse atât de drastice.

Intransigența autorităților urma a fi totală, având în vedere că în iulie 1851 este republicată înștiințarea privind interzicerea introducerii armelor de foc sau a altor obiecte de armătură. La 20 noiembrie 1851 o a treia înștiințare (*publicație*) reamintea rigorile anterioare[29].

Repetarea pentru a treia oară a deciziei privind interzicerea introducerii și vânzării armelor și a altor arme poate fi un indiciu al existenței unor realități economice evazioniste (sau de contrabandă) în plină dezvoltare.

Răspunderea vizează atât persoanele particulare, dar și vameșii care puteau fi acuzați de complicitate sau neglijență în serviciu, fiind pasibili de "personală răspundere și osândă foarte grea, fără a li se da ascultare la vreo îndreptare"[30]. La fiecare repetare, era dată asigurarea că totul se face din "Înaltă poruncă".

Un alt document care ne-a atras atenția îl reprezintă o circulară emisă la 16 iulie 1851 de către Consulatul grecesc în Principatele Valahiei și Moldovei. Prin intermediul ei, toți supușii "elini" din Principatele Danubiene erau informați despre decizia autorităților valahe din iulie 1851 de a interzice importarea și vânzarea armelor. Remarcăm în lectura acestui document moderația limbajului în ceea ce privește supușii greci, în comparație cu termenii utilizați de autoritățile române pentru autohtonii (funcționari sau particulari) care ar fi încălcat prevederile legale. Astfel, pentru supușii străini este utilizată expresia *se va dojeni după legile aflate în ființă*[31], în timp ce pentru autohtoni expresiile aminteau despre o *strașnică pedeapsă*[32] sau *osândă și răspundere foarte grea*[33].

Înștiințarea Departamentului din Lăuntru din ianuarie 1852, prin care se face cunoscută poprirea importării prafului de pușcă și osânda "la care sunt supuși atât uneltitorii, cât și îngăduitorii slujbași ai tainicilor strecurări"[34], oferă un indiciu parțial asupra nivelului sancțional. În finalul documentului[35] se precizează laconic că orice călcător al acestei înalte porunci se va pedepsi după toată asprimea legilor, conform art. 244 din *Condica penală*[36]. Redăm conținutul acestui articol, care avertizează că:

"Art. 244. Veri care, oprit fiind de Stăpânire a face sau a vinde iarbă de pușcă, gloanțe ori arme, va urma împotrivă, se va pedepsi cu închisoare de la șase zile până la șase luni.

La această întâmplare, iarba de pușcă, gloanțele și armele se vor confisca: iar întâmplându-se ca acel vânzător să fie și părtaș la vreo crimă supusă la pedeapsă mai mare, nu va fi apărat de acea mai mare osândă."[37]

---

[28] *Buletin Oficial...*, nr. 59/1851 (9 iulie), p. 233.
[29] *Ibid.*, nr. 104/1851 (20 nov.), p. 413.
[30] *Ibid.*, p. 414.
[31] *Ibid.*, nr. 64/1851 (24 iulie), p. 256.
[32] *Ibid.*, nr. 26/1851 (26 mart.), p. 102.
[33] *Ibid.*, nr. 59/1851 (9 iulie), p. 233.
[34] *Vestitorul Românesc...*, nr. 13/1852 (13 febr.), p. 50.
[35] *Ibid.*
[36] *Ibid.*
[37] Ștefan Constantin Burki, *Condica penală cu procedura ei. Tipărită cu autorisația Onor. Ministeriu allu Justiției prin adresa cu No. 1323 și 10.115 din anul 1861. În zilele Mării Sale Domnitorului Principatelor-Unite Alessandru Ioan I., Edițiunea III cu îndreptarea articolelor, făcută la anul 1853, și care sunt publicate în „Culegerea legiuirilor" de atunci*, Bucuresci, Typografia lui Stephan Rassidescu, 1862, p. 80. De fapt, este vorba despre textul

Confiscarea era o măsură suplimentară aplicabilă atât în cazul ignorării regimului armelor şi munițiilor, cât şi în cazul producerii sau difuzării cărților care nu respectau reglementările în vigoare[38].

Analiza acestor documente ne-a oferit o altă perspectivă asupra impactului pe care mobilitatea cărților l-a avut în societatea românească a jumătății de secol XIX. Alăturarea, în același document, a prevederilor privind cărțile (intrate clandestin sau cu un conținut nociv!) și armele pentru a reda efectul lor, uneori letal, pentru stabilitatea regimului sau a mentalităților epocii, ni se pare revelatoare și fără precedent.

Concluzii

Deciziile legislative privind producerea, circulația și receptarea cărții (imprimate sau manuscrise), în perioada 1832-1852, devin din ce în ce mai precise sau constrângătoare ca urmare a dezvoltării unei nevoi sociale privind accesul la cunoaștere și informație.

Analiza acestei literaturi juridice, din perspectiva istoriei culturale, facilitează identificarea riscurilor inerente și reziduale pe care mobilitatea cărții le stârnește începând cu 1832, dar mai ales către jumătatea secolului al XIX-lea. Decupajul ales de noi este relevant pentru unicitatea prevederilor sale și trebuie văzut ca secvență a unei succesiuni de etape care a condus la măsuri neobișnuite. Cartea, ca instrument de cunoaștere, opune două părți ale aceluiași întreg (lectori vs decidenți) în interiorul căruia regulile se modifică în funcție de evoluția unei dinamici temporale.

Reperul comparativ utilizat de către decidenții politici prin intermediul legislației – regimul armelor și munițiilor – este inedit în lectura formelor de sancționare privind conținutul cărții. El reflectă maniera în care obiecte cu o funcționalitate diferită, pot avea influențe sau consecințe similare la nivelul receptării sociale. Dintr-un astfel de unghi comparativ, cartea devine o armă a cunoașterii a cărei forță trebuia cu atenție controlată și atenuată.

BIBLIOGRAPHY

- Fond MI 43/1852, A.N.R.;
- Manuscrisul românesc 3871 (secolul al XIX-lea, 7.X.1848-31.X.1852), B.A.R.;

- *Buletin Oficial al Prințipatului Țării Românești*, București, 1851;
- *Gazeta de Transilvania*, 1852;
- *Vestitorul Românesc*, 1852;

- *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom V, VI, Bucuresci, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", 1904, 1910;
- Aristarchi Bey, Grégoire, *Recueil des lois, règlements, ordonnances, traités, capitulations et autres documents officiels*, Constantinople, Imprimerie Frères Nicolaïdes, 1874;
- Burki, Ștefan Constantin, *Condica penală cu procedura ei. Tipărită cu autorisația Onor. Ministeriu allu Justiției prin adresa cu No. 1323 și 10.115 din anul 1861. În zilele Mării Sale Domnitorului Principatelor-Unite Alessandru Ioan I., Ediținea III cu îndreptarea*

Condicii penale redactat în 1850 și care urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1852, după cum se precizează în partea inițială a lucrării.

[38] Vezi diverse articole din *Condica*... privind acest subiect.

articolelor, făcută la anul 1853, şi care sunt publicate în „Culegerea legiuirilor" de atunci, Bucuresci, Typografia lui Stephan Rassidescu, 1862.

Anexa
Porunca din 25 ianuarie 1852

Conținutul documentului: interzicerea pătrunderii și punerii în circulație pe teritoriul Valahiei a cărților cu un conținut periculos.

Transliterare:

Gazeta de Transilvania (nr. 14 /16 februariu 1852)	**Mss rom. 3871** (25 ianuarie 1852), f. 328^{r-v}
"Departamentul din Lăuntru Circulară poruncă către cărmuirile județelor Cu toată strășnicia necurmatelor porunci ale Departamentului pentru neîngăduirea intrării în Principat a cărților de citit, în număr mare sau mic, și de orice fel măcar, fără știrea și slobozenia Stăpânirei, din vreme în vreme însă se ivesc tainice străcurări de asemenea cărți, ba încă și de felul acelora care pentru vătămătoarele și scandaloasele lor cuprinderi, nu sunt îngăduite a circula în Principat; Departamentul dar, repetând acei C(institei) Cărmuiri, pentru cea din urmă oară, poruncile de mai sus: îi pune înainte, ca prin înțelegere cu comandirii graniței, să facă cea mai hotărâtă și stăruitoare punere la cale, ca nicio carte de citit, de orice fel ori de către cine s-ar aduce de peste graniță, să nu se lase a intra în Principat, ci poprindu-se de către comandirul graniței, subt adeverință de priimire, și pecetluindu-se, să se trimită la Departament, ca după împlinirea formalităților censurei, să se facă cu dânsele cele de cuviință. Va obști îndată C(instita) Cărmuire, că la întâmplare de a se descoperi că prin vreo nepravilnică meșteșugire și prin chipuri tainice și ascunse, ar îndrăzni cinevași să aducă în Principat asemenea cărți, nu numai cărțile acelea se vor face controbont, ci și individul întreprinzător de asemenea nepravilnicii, se va da peste	"Țirculare porunci la toate cârmuirile județelor Cu toată strășnicia necurmatelor porunci ale Departamentului pentru neîngăduirea intrări(i) în Prințipat a cărților de citit, în număr mare, sau mic, și de orice fel măcar, fără știrea și slobozenia Stăpâniri(i), din vreme în vreme însă, se ivesc tainice străcurări de asemenea cărți, ba încă și de felul acelora care pentru vătămătoarele și scandaloasele lor coprinderi, nu sunt îngăduite a circula în Prințipat. Departamentul dar repetând acesti(ei) C(institei) Cârmuiri pentru cea din urmă oară porunca de mai sus, îi pune înainte ca prin înțelegere cu comandiri(i) graniților să facă cea mai hotărâtă și stăruitoare punere la cale, ca nicio carte de citit de orice fel, și ori de către cine s-ar aduce de este graniță, să nu se lase a intra în Prințipat, și poprindu-se de către Comandirul graniți(ei), supt adeverință de primire, și pecetluindu-se, să se trimiță la Depart(ament) ca după îndeplinirea formalităților censuri(i) să se facă cu dânsele cele de cuviință. Va obști îndată C(instita) Cârmuire că la întâmplare [f. 328^{v}] de a se descoperi că prin vreo nepravilnică meșteșugire și prin chipuri tainice și ascunse ar îndrăzni cinevași să aducă în Prințipat asemenea cărți, nu numai cărțile acelea se vor face contrabant, ci și individul întreprinzător de o asemenea nepravilnicie se va da peste

graniță, sau fiind pământean, se va da subt judecată, ca un călcător orănduielilor așezate, precum și chiar slujbașii graniței, pe unde s-ar străcura acele cărți, vor avea parte de însemnătoare osăndă, întocmai ca și pentru străcurarea de arme și iarbă de pușcă, vor avea dar despre întroducerea acestor obiecte poprite, o osebite privighere și îngrijire. Directorul Depart. D. Ioanidi N.r. - Anul 1852, ianuarie”	graniță. Sau fiind pământean să va da supt judecată ca un călcător orânduielilor așezate precum și chiar slujbași(i) graniți(ei) pă unde s-ar strecura acele cărți, vor avea parte de însemnătoare osânde, întocmai ca și pentru strecurare de arme și de earbă de pușcă, vor avea dar despre introducerea acestor obiecte poprite o osebită priveghiere și îngrijire. 1852, ghenuarie 25”

55

параліcape кв anii тревеці кът ші кв портвл ꙟпвечінат Галаці din Moldaвia. Еспортаціа din Бръіла, пелвънd ꙟп консideраціе портвріле mai мічі але Романіеі; а фост ꙟп анвл тревет 1851 mai mare декът ꙟndoitъ ка ачееа din a. 1850, adекъ:

Еспортаціа dела Бръіла ꙟп анвл 1851.

Ла Англіа кіле*) гръв 60,853, пор. 204,764, сек. 1669, орz 39; ла Тріест ші Венеціа кіле гръв 30,689, пор. 158620, сек. 1801; ла Лівoрно, Ценева, Марсіліа кіле гръв 33,616, пор. 12447, орz 303; ла Константінопол кіле гръв 87,700, пор. 59,512, сек. 1679, орz 59864. Свма кіле гръв 212,858, порвмб 435,343, секаръ 5149, орz 60,206. Свма тоталъ 713,556 кіле. Еспортаціа Бръілеі ꙟп анвл 1850 а фост 343,068 кіле. ꙟп анвл 1851 с'а еспортат mai мвлт 370,488 кіле.

Dела Галаці с'а еспортат ꙟп анвл 1851:

Ла Англіа кіле гръв 24,550, пор. 217,882, сек. 18,520; ла Тріест ші Венеціа кіле гр. 16,590, пор. 14,723, сек. 29952; ла Лівoрно, Ценева, Марсіліа кіле гръв 27,213, пор. 917; ла Константінопол кіле гръв 29,720, пор. 16,560, сек. 3145. Свма кіле гръв 98,079, порвмб 250,082, секаръ 51,627. Свма тоталъ 399,788 кіле. Еспортаціа dела Галаці ꙟп анвл 1850 а фост 205,687. ꙟп анвл 1851 с'а еспортат аша дар mai мвлт 194,101.

Еспортаціа тоталъ а амбелор портврі есте прін врмаре ꙟп анвл 1851: 1.113,344 кіле de вбкате ші есте mai мвлт ка ꙟndoitъ декът еспортаціа анвлві 1850. ꙟтр'вн въре de 15 ані нвmai ꙟп анвл 1847 саѹ еспортат din прінчіпателе Dанвбіане mai мвлте вбкате de кът ꙟп анвл 1851, ші атвнчі, нвmai 177,279 кіле саѹ еспортат mai мвлт ꙟп анвл тревет, de ші ера ліпсъ ꙟп Еѹропа ꙟтреагъ de вбкате, каре нв се фъквсе нічі ꙟп Америка.—

Ѹрмътóреле черквларе але департаментвлві din лъвнтрв ал Цереі Ромъне пвблікате ꙟп бвлетін меріtъ а се адвче ші ла квноштінца пвбліквлві ностр8 пентрв ꙟнсемнътатеа лор.

Департаментвл din лъвнтрв.

Чірквларъ порвнкъ кътре кърмвіріле жвдецелор.

Кв тóтъ стръжнічіа некврмателор порвнчі але департаментвлві пентрв неꙟнгъдвіреа інтръріі ꙟп прінчіпат а кърцілор de чітіт, ꙟп нвмър маре саѹ мік, ші de орі че фел мъкар, фъръ штіреа ші слобозеніа стъпъніреі, din време ꙟп време ꙟнсъ се івеск таініче стръквръри de асеменеа кърці, ба ꙟнкъ ші de фелвл ачелора каре пентрв вътъмътóреле ші скандалóселе лор квпріndері, нв сѹнт ꙟнгъдвіте чірквла ꙟп прінчіпат; департаментвл дар, репетънd ачеі кърмвірі, пентрв чеа din врмъ óръ, порвнчіле de mai ꙟс: ка de акѹм ꙟнаінте, ка прін ꙟнцелецере кв командіріі граніцеі, съ факъ чеа mai хотърътъ ші стървітóре пвнере ла кале, ка нічі о карте de чітіт, de орі че фел ші орі de кътръ чіне с'ар адвче de песте граніцъ, съ нв се ласе а інтра ꙟп прінчіпат, чі нопріndвсе de кътре командірвл граніцеі, свбт адевърінцъ de пріімірe, ші печетлвіndвсе, съ се тріміцъ ла департамент, ка двпъ ꙟмплініреа формалітъцілор ченсвреі, съ се факъ кв днънселе челе de кввіінцъ. Ва обшті ꙟndатъ ч. кърмвіре, ка ла ꙟнтъмпларе de а се десконері къ прін вре о неправілнікъ мештешвціре ші прін кіпврі таініче ші аскѹнсе, ар ꙟнdръзні чінева ші съ адвкъ ꙟп прінчіпат асеменеа кърці, нв нвmai кърціле ачелеа се вор фаче контрабанd, чі ші індівідвл ꙟнтреприnzъторъ de асеменеа неправілнічії, се ва да песте граніцъ, саѹ фііnd пъмънтеан, се ва да свбт жвдекатъ, ка вн кълкътор оръndвелілор ашезате, прекѹм ші кіар слвжбашіі граніцеі, пе вnde с'ар стръквра ачеле кърці, вор авеа парте de ꙟнсемнътóре осъndъ, ꙟнтокмаі ка ші пентрв стръквраре de арме ші de іарбъ de пвшкъ, вор авеа дар деспре ꙟнтродвчереа ачестор обіекте попріте, о осебіте прівігере ші ꙟнгріжіре.

Діректорвл департ. D. Іоаnідi.
Нр. — анвл 1852, Іанвар і е —   (Вор врма.)

Cronicâ strâinâ.

Франца. Міністрвл din лъвнтрв емісе вн чірквлар кътре префекці, прівіторів ла ꙟнтреприndереа алецерілор de деп8таці пентрв корпвл лецісатів. Міністрвл zіче ꙟп ачест чірквлар къ тревбінца чере ка попвлвл съ се лвміnezе, пентрв ка съ штіъ а деосебі пе амічіі din інімічіі гѹвернвлві, ка съ пóтъ алеце нвmai бърбаці d'ачеіа карії съ воіаскъ а спріжіні din тóтъ ініма квцетеле гѹвернвлві, пе каре ші 'ла алес дꙟнсвл. Тот de одатъ се zіче ꙟп ачела, къ прінцвл пресеdінте нв воеште ка съ се пвнъ нічі чеа mai мікъ пеdекъ ла лібертатеа de алецере. De алтъ парте се ворбеште къ пе лъпгъ ачест чірквлар пвблік ші дескіс префекціі ар фі къпътат пе свб мънъ ші інстрвкціѹні секрете, двпъ каре дꙟншіі аѹ нв нвmai а рекоmenda попорвлві пе кандідаціі гѹвернвлві, чі тот de одатъ лі се ші оръndвеште, ка еі съ тіпъреаскъ нвмеле кандідацілор гѹвернвлві пе білетеле de вотіzаре, ші апоі съ ле ꙟмпарцъ ꙟнтре попор. Кв о ворбъ, месвріле свнт аша лвате, ꙟнкът нвмеле кандідацілор опосіціѹнеі съ нв пóтъ веnі ла квноштінца попорвлві. Кѹм ам mai zіс, резвлтатвл алецереі ва фі вн корп лецісатів аша кѹм дореште гѹвернвл.

Хѹвер, каре пентрв віні політіче ера de мвлт арестат ші mai ла врмъ осъndіт ла депортъціѹне пе віацъ, скрісе о епістолъ кътръ прінцвл пресеdінте, ꙟп каре съ фъгъдвеште къ дꙟнсвл се леапъдъ de політікъ пе фіітор, ші чере ка осънda лві, ад. депортъціѹнеа пе віацъ, съ і о

Extras din *Gazeta de Transilvania*, nr. 14/16 februarie 1852, p. 55
(Sursa: Biblioteca Digitală Transilvanica)

JEAN ALEXANDRE VAILLANT ON THE ROMANIAN PRINCIPALITIES

Ioana Ilisei
Assist. PhD., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: Although the French were not particularly interested in the problems of the Romanian Principalities, an image of Moldavia and Wallachia began to emerge in France in the middle of the 19th century. This image was drawn especially in diplomatic and scientific circles due to the large influx of information about Romanians. Most French travelers in the Principalities notice the struggle between the old and the new, between East and West, both at the architectural level and at the psychological or clothing level.
One of the literati who arrived in the Romanian Principalities is Jean Alexandre Vaillant, who dedicated many pages to the life of Romanians. He is also known for his French translations of Romanian literature, as a private teacher and as a teacher at "Sfântul Sava" College in Bucharest. Vaillant was also involved in a series of political movements in Wallachia.

Keywords: Vaillant, French travelers, Wallachia, Moldavia, 19th century

Jean Alexandre Vaillant a ajuns în Principate ca preceptor în casa marelui ban Iordache Filipescu la 4 Noiembrie 1829. Mai târziu a devenit profesorul particular al copiilor lui Mihalache D. Ghica, fratele domnitorilor Grigore al IV-lea şi Alexandru al II-lea Ghica. Profesorul francez s-a remarcat prin traducerile în franceză de literatură română, dar şi ca polemist. El a avut iniţiativa realizării unei şcoli pentru copii. A fost profesor la Colegiul Sfântul Sava din Bucureşti, unde a avut ca elevi pe Scarlat Filipescu, Grigore Grădişteanu, Constantin Bălcescu, C. A. Rosetti, Nicolae Budişteanu, Golescu, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica sau Grigore Alexandrescu[1].

Jean Alexandre Vaillant s-a implicat într-o serie de mişcări politice din Ţara Românească, cum ar fi cazul celei iniţiate de Mitică Filipescu la 1840. Din cauza acestui presupus complot, Vaillant a trebuit să părăsească principatele un an mai târziu. Conjuraţia avea ambiţii revoluţionare atât pe plan social, cum ar fi redistribuţia loturilor agricole, cât şi pe plan politic. Grupul era condus de Mitică Filipescu, un tânăr doctor în drept. Alături de acesta din urmă se afla Nicolae Bălcescu, tânăr cadet în armată care avea să joace un rol de prim-plan în revoluţia de la 1848. Însă, această mişcare a fost reprimată, iar conducătorii ei întemniţaţi. Programatic, anul 1840 a deschis drumul spre acţiunile următoare[2]. La 18 noiembrie 1840 Vaillant părăsea capitala munteană pentru a ajunge la Iaşi în luna decembrie. Acesta avea spirijinul şi recomandarea consulului general al Franţei la Bucureşti, Adolphe Billecocq şi învoirea lui Alexandru D. Ghica. Faptul că Vaillant şi Eftimie Murgu, supuşi străini, scăpaseră de arestări

[1] Oltea Cudalbu-Sluşanschi, *Contributions à la biographie et à l'oeuvre de Jean Alexandre Vaillant (1804 – 1886)*, extrait des *Mélanges de l'École roumaine en France*, vol. XIV, 1938, Paris, 1939, pp. 5-15; Mihai Cojocariu, *Zimbrul şi vulturul. Cercetări privitoare la unirea Principatelor*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2010, p. 184.
[2] Nicolae Bălcescu, *Opere*, Ediţie critică de Gheorghe şi Elena Zane, vol. II, Bucureşti, 1982, pp. 109-110.

este menționat și de consulul general al Rusiei la București, I. A. Dașcov într-o scrisoare către Nesselrode din 31 Octombrie 1840. Se preciza că Vaillant, corespondent al ziarului *Le National*, întreținea relații cu toți conspiratorii țării, însă probe pentru inculparea sa erau greu de găsit[3]. La Iași, profesorul francez și-a făcut repede relații în boierime, chiar și cu Mihail Sturdza, după cum preciza și Nicolae Șuțu în memoriile sale. Domnul Moldovei, fiind la curent cu motivul venirii lui Vaillant, l-a acceptat. Acest fapt s-a petrecut în ciuda unui pamflet semnat de Vaillant în care erau acuzați de delapidare ministrul de la Interne, Nicolae Conta, și cel de la Justiție, Lupu Balș. Se pare că domnul ar fi vrut să-l folosească pe acest francez într-o lovitură de imagine. Pe de altă parte, în ciuda recomandării lui Billecocq, Vaillant a fost primit cu scepticism de consulul francez de la Iași, Huber. Astfel, în raportul din 28 Decembrie 1840, Huber relata superiorilor de la Paris că bănuielile care planau asupra profesorului francez erau o piedică în prezentarea lui la domnitor și la boieri. Consulul rus din Iași, Karl von Kotzebue, primise și el informații nefavorabile în legătură cu Vaillant, iar în încheierea raportului său considera că guvernului Moldovei i-ar conveni dacă acesta ar părăsi Moldova. Vaillant s-a implicat și la Iași în asociații secrete. Informații despre bazele grupului pe care acesta încearcă să-l fondeze sunt oferite de corespondența agentului consular francez de la Galați, Viollier. Se credea că era o societate de tip masonic. Din această cauză, în urma denunțului unui prozelit făcut la ministrul de Interne cum că ar exista o conspirație, au fost arestați toți cei implicați, adăugându-li-se și răspândirea pamfletelor în care erau acuzați Lupu Balș și N. Canta, Vaillant fiind considerat autorul moral: locotenentul Deivos, stolnicul G. Stihi și stolnicul Ștefanache Păltineanu, profesori la Școala Vasiliană, protosinghelul Gavrilaș, ierodiaconul Ghenadie și minorii Alecu Fotino și Teodor Codrescu. La începutul lunii Iunie 1841, consulul rus la Iași, Karl von Kotzebue a primit o comunicare de la domnitor cu privire la complotul împotriva lui și că principalii responsabili au fost arestați, dar nu și Vaillant, care între timp părăsise Iașul pentru a putea pleca la Constantinopol. Din cercetarea documentelor grupului din care făcuse parte și profesorul francez, Nicolae Șuțu și Lupu Balș au observat o tendință antirusească, dar și faptul că Vaillant ar fi primit bani de la Vodă înainte de a părăsi Moldova. Apoi, la Galați s-au găsit asupra lui două articole împotriva Rusiei ce urmau a fi publicate. În acest sens, Kotzebue preciza în raportul său dorința guvernului de a arăta caracterul inofensiv al conjurației, înterzicându-i doar intrarea în Moldova lui Vaillant. Pe de altă parte, raportul Consiliului Administrativ din 9 Iunie 1841 menționa că „societatea secretă zisă Filantropică" nu părea a avea caracter de complot și avea ca obiectiv „binele umanității și aproapelui". Fondatorul acesteia, locotenentul Deivos, era asistat de Vaillant, iar numele societății era *Sfântul Ioan Botezătorul* și aveau reuniunile în Tătărași sub numele de *Loja Nordului*. Ancheta celor arestați la Iași a fost condusă de ministrul de Interne, logofătul Lupu Balș și de inspectorul general al Miliției, hatmanul Iordache Costache și a reliefat implicarea lui Vaillant din documentele găsite la locotenentul Deivos și din percheziția domiciliului profesorului[4].

[3] Ion Varta, Tatiana Varta, *Moldova şi Ţara Românească în timpul domniilor regulamentare. Documente inedite din arhivele din Federaţia Rusă, Ucraina şi Republica Moldova*, Editura Cartdidact, Chişinău, 2002, p. 286 şi 288.

[4] Oltea Cudalbu-Sluşanschi, *op. cit.*, pp. 34-42; Cojocariu, Mihai, *op.cit.*, pp. 184–185; Gheorghe Platon, *Contribuţii la cunoaşterea mişcării sociale şi politice anteriaore anului revoluţionar 1848 în Moldova. „Societatea (asociaţia) Filantropică"*, în Gheorghe Platon, *De la constituirea naţiunii la marea unire. Studii de istorie modernă*, vol. III, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2000, pp. 135-138; *Memoriile Principelui Nicolae Şuţu mare logofăt al Moldovei (1798–1871)*, traducere din franceză, introducere, note şi comentarii de Georgeta Penelea Filitti, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1997, p. 116 şi pp. 153-154; Ioan C. Filitti, *Tulburări revoluţionare în Ţara Românească între anii 1840 – 1843*, Editura Socec, Bucureşti, 1912, pp. 18–19; Ion şi Tatiana Varta, *op.*

De altfel, rapoartele consulului general Billecocq referitoare la activitatea lui Vaillant evidențiază faptul că Mihail Studza a exagerat pericolul societății secrete. Domnitorul ar fi avut în vedere să intre în posesia corespondenței pe care bănuia că domnitorul i-a dat-o lui Vaillant pentru a raporta la Paris evenimentele din cadrul Adunării muntene. Pentru a liniști opinia publică a fost publicat un articol în *Albina Românească*. Informațiile lăsate de Nicolae Șuțu și de Adolphe Billecocq surprind neliniștea cercurilor guvernamentale din Moldova la descoperirea acestei societăți. Spiritul revoluționar al acestei societăți fiind evident, reprezentanții administrației domnești au luat măsuri represive împotriva unora dintre cei implicați[5].

Reintors la Paris, după o ședere de 12 ani în Principate, Vaillant a publicat importanta sa monografie, în trei masive tomuri, intitulată *La Romanie ou Histoire, Langue, Littérature, Ortographie, Statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves, résumés sous le nom de romans*. În anul 1844, publica doar primele două tomuri, iar în februarie 1845 publică opera completă în trei tomuri, una dintre cele mai importante despre Principate scrisă de un străin. Lucrarea avea un caracter unitar în prezentarea originilor românilor prin studiul istoric, lingvistic și literar al provinciilor pitorești ale vechii Dacii[6]. Prin titlul cărții sale, Vaillant pune în circulație europeană o primă transpunere în limba franceză a denumirii țării noastre[7]. Apariția acestor trei tomuri ale lui Jean Alexandre Vaillant a avut un rol important în privința unei viitoare uniri a Principatelor. Pătrunderea unor tineri români în mediile culturale și conspirative franceze[8], legăturile pe care aceștia le-au stabilit cu Michelet și Quinet, ca și activitatea Bibliotecii Române din Place de la Sorbonne au contribuit din plin la maturizarea mișcării naționale române. Bilanțul acestei apropieri l-a făcut Bălcescu la începutul anului 1847: „Chestiunea noastră a înaintat foarte mult în Francia. Este de mirare a vedea cu ce inimă s-a ocupat mai toate jurnalele de noi, în zilele trecute. Nu este zi să nu vedem câte ceva în jurnale pentru noi"[9]. Astfel că, drumul către revoluția din 1848, dar și către constituirea României moderne se preciza.

Odată cu reinstalarea domniilor pământene după revoluția din 1821, ce a înlăturat regimul fanariot, Vaillant constata faptul că „spiritul vieții renăștea pretutindeni, el fecunda pretutindeni materia, pretutindeni reîncepea să domnească pacea, bunăstarea și speranța; moldovenii, ardelenii, muntenii se recunoscuseră drept frați… săracii își refăcuseră bordeiele, cei bogați își construiseră palate, plugarul își tragea în liniște brazdele, negustorul se dăruia în deplină liniște comerțului său, totul înainta încet, dar sigur; totul anunța progresul, totul făgăduia prosperitatea"[10].

Cu toate că războiul ruso-turc din 1828-1829 a provocat suferințe de pe urma ocupațiilor militare străine, a calamităților și a epidemiilor, Vaillant observa că poporul român mergea spre calea modernizării și a europenizării, printr-un proces lent și sinuos, dar ireversibil. De

---

cit., Kotzebue către Nesselrode, 9 iunie 1841, p. 344; Raportul Consiliului Administrativ din 9 iunie 1841, pp. 345-347, Kotzebue către Nesselrode, 16 iunie 1841, p. 350, Dașcov către Nesselrode, 17 iunie 1841, pp. 351–352.

[5] Gheorghe Platon, *op.cit.*, p. 139.

[6] Oltea Cudalbu-Slușanschi, *op. cit.*, p. 52.

[7] Ovidiu Muntean, *Imaginea românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005, p. 96.

[8] Dan Berindei, *Préludes de la révolution roumaine de 1848. Les sociétés secrètes*, în "Revue Roumaine d'Histoire", XVII (1978), nr. 3, p. 438.

[9] Nicoale Bălcescu, *Opere*, Ediție critică de G. și Elena Zane, București, 1964, vol. IV, pp. 75 – 76.

[10] Jean Alexandre Vaillant, *La Roumanie ou Histoire, Langue, Littérature, Ortographie, Statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves, résumés sous le nom de romans*, vol. II–III, Editura Arthus Bertrand, Paris, 1844, p. 338 [citat în continuare *La Roumanie* ...].

asemenea, el notează cu atenție în lucrarea lui starea de tranziție prin care trecea societatea românească. Vaillant constată ezitările și reticențele în abordarea reformelor, oscilațiile și deosebirile între vechi și nou, dar și contrastele dintre moravurile orientale și cele noi, europene.

Cu referire la clasa dominantă, publicistul francez scria că după 1831 "moldo-muntenii renunță cu greu dintr-odată, de buna voie, la toate vechile lor obiceiuri de a intriga și a prăda și se supun, cu eforturi, exactitudinii și punctualității în muncă. Vechii boieri nu văd cu ochi buni pătrunderea anumitor parveniți în afacerile publice, cei vârstnici pizmuiesc pe tineri, tinerii vor s-o ia înaintea vârstinicilor și din dezamăgire ori din prejudecată, ei nu renunță de bunăvoie, nici la barbă, nici la costumul lor oriental pe care-1 denumesc încă costum național". Astfel că, Vaillant nu poate să nu critice această societate pestriță a privilegiaților și în special pe „marii bătrâni boieri a căror unică distracție este de a pizmui pe domn". După Vaillant, boierii „în general, nu strălucesc decât prin nulitatea lor și în rândul cărora numărul oamenilor destoinici (...) este extrem de restrâns". Precizând că deși sunt puțini „potriviți să ocupe funcțiile publice", totuși „le ocupă pe toate cele la care rangul lor le dă dreptul". Iar în ceea ce privește tinerii care aparțin protipendadei, Vaillant nota că „există mai multă învățătură, dar și mai multă ambiție". Caracterul tinerilor este dilatoriu: „Se strigă mai puternic împotriva abuzurilor, dar în realitate ei sunt mari curtezani; consulul rus este măgulit, din dispreț, față de domn; socotelile publice sunt controlate cu o grijă mai riguroasă și se acceptă cu dezinvoltură cea mai mică gratificație pecuniară"[11]. Pe de altă parte, Regulamentele Organice au fost în mare măsura rezultatul unor contribuții românești, deși necontenitul control al puterii protectoare a făcut ca receptarea lor de către națiune să se facă ca a unui act elaborat de un străin și impus din afară[12]. Acest lucru s-a datorat și faptului că, ele deși au servit în anumite limite progresului societății românești, Regulamentele au reprezentat totodată un instrument prin intermediul căruia boierimea și-a consolidat pozițiile politice și interesele economice. Marea boierime se bucura în exclusivitate de dreptul de a participa la viața politică, de a alege pe domni și de a fi aleși în Obștească Adunare. De asemenea, Regulamentul Organic a dat expresie intereselor stăpânilor pentru pământ, deveniți mari proprietari. Aceștia participau cu producția de pe moșiile lor la schimburile de pe piața internă și internațională. Însă claca avea să fie menținută.

În antiteză cu vechii boieri, publicistul francez are mai multă simpatie pentru boierii de categoria a doua, cărora le recunoaște „mai mult patriotism, mai multe idei liberale, mai mult sentiment al propriei lor demnități, mai mult atașament sincer față de țara lor". Vaillant își manifestă fără rezerve admirația pentru cei de treapta a treia, care sunt priviți ca adevărați patrioți care doresc „un guvern puternic și independent".

În perioada 1831-1848 se produce o adevărată „revoluție demografică" în principate. Conform unei evaluări a lui Nicolae Șuțu, în Moldova existau 1933 sate și 44 orașe cu o populație de 1 462 105 locuitori, iar în Țara Românească 3585 de sate și 50 de orașe cu o populație de 2 500 000 de locuitori. Acestei creșteri îi corespunde o puternică stratificare, adaptare și înoire în raport cu cerințele tot mai complexe ale societății românești moderne. De altfel, pentru informațiile referitoare la Moldova, Vaillant a primit ajutorul lui Mihail Sturdza și al lui Mihail Kogălniceanu. De asemenea, lui Vaillant i-au folosit și datele furnizate de Costache Negruzzi și Alecu Russo[13].

---

[11] *La Roumanie…*, vol. II, pp. 359-360.
[12] Cornelia Bodea, *Anul 1848 în Principatele române. O istorie în date și mărturii*, Editura Academiei Române, București, 1982, vol. I, p. 404.
[13] Oltea Cudalbu-Sluşanschi, *op. cit.*, p. 37; *Memoriile Principelui Nicolae Șuțu mare logofăt al Moldovei (1798 – 1871)*, pp. 116 – 117; Ioan C. Filitti, *Tulburări …*, pp. 18 – 19.

Mutațiile semnificative din viața economică și socială a societății românești sunt tot mai evidente în transformările survenite în structura boierimii din cele două Principate. Prefacerea mentalității boierimii se accentuează, pe de o parte, prin pătrunderea în rândurile ei a unor elemente noi. Negustorii, arendașii, intelectualii sau funcționarii erau atrași de rangurile boierești, care le îngăduiau participarea la viața politică. Pe de altă parte, vechea boierime a participat la economia de schimb care a cunoscut o dezvoltate fără precedent după tratatul de la Adrianopol. În perioada la care ne referim, ceea ce istoriografia numește burghezie, era slabă numeric, divizată etnic și confesional, și incapabilă să organizeze acțiuni politice de anvergură. Însă, caracterul predominant agrar al economiei făcea ca interesele burgheziei (de rang) să coincidă cu cel al boierilor: agricultura și pământul fiind singura sursă de câștig importantă.

Bughezia parvenită nu este pe placul lui Vaillant. Aceasta era considerată hibridă din punct de vedere al componenței sociale, ,,o colectivitate în mod esențial invidioasă, disprețuitoare, care se agață cu mâinile de nobilime, calcă în picioare poporul din sânul căruia a ieșit". Vaillant denumea drept ,,patrioți" pe toți cei care ,,luptă în mod dezinteresat pentru a făuri o administrație națională independentă". Blamând și disprețuind pe ,,ciocoi", strecurați în rândurile privilegiaților, autorul își arată sentimentele de afecțiune și de compasiune față de ,,moșneni și clăcași", căci ,,nobila suferință a acestor țărani exploatați mișcă până la lacrimi"[14].

Urmând linia de aspră critică socială, Vaillant condamnă și corupția, întâlnită nu numai în administrație, dar și în justiție, afirmând că ,,judecătorul ce a săvârșit prevaricațiuni, administratorul care a deturnat fonduri sunt la adăpostul urmărilor; spiritul de familie și de castă îi sprijină împotriva răzbunării legii". Observatorul francez denunță totodată parțialitatea și ,,arbitrariul" tribunalelor civile, punctând în schimb ,,echitatea" și „blândețea" de care dădeau mai multă dovadă tribunalele penale[15].

În capitolele în care face prezentarea capitalelor celor două principate, Vaillant observă o serie de contraste izbitoare ale unei societăți aflate în plină prefacere. După Vaillant societatea românească oscila între barbaria orientală și civilizația europeană. În legătură cu orașul București, observatorul francez mărturisește că acesta are ,,zugrăvite pe zidurile sale, în interior, moravurile asiatice, iar în exterior moda europeană. Este un mare sat, fără limite determinate, cu uliție fără nume, cu mahalale tamice având o circumferință de patru leghe. Se văd mlaștini unde orăcăie broaștele, maidane unde țiganii își întind corturile, cartiere joase, inundate în fiecare primăvară, un pavaj desfundat, în care te acoperi de noroi până la glezne; câteva clădiri frumoase, mai mult conace decât case boierești, iar în mijlocul tuturor acestora, trăsuri jalnice, trase de cai frumoși și înlăuntru cu femei elegante (...) Peste tot căruțe cu lemne și fân, boi slăbiți de muncă, țărani îmbrăcați cu cojoace, țigani pe jumătate goi sau în zdrențe, peste tot contrastul neîncetat al mizeriei și al luxului; cocioabe alături de palate, bogați în trăsuri și săraci în noroi, iar, în schimb, vara cu toții cufundați în praful ce acoperă orașul"[16].

Cât despre capitala Moldovei, Iași, în ciuda indiferenței retrograde și rutiniere a boierimii, Vaillant nota că ,,orașul începe să-și schimbe înfățișarea. Încetul cu încetul clădirile se aliniază – dacă nu toate cele boierești, în mod sigur cele ale negustorilor – noroaiele apar în aprilie și dispar în octombrie, dacă nu cumva s-au vărsat mai înainte în Bahlui, duse de șuvoaiele de ploaie. Burghezii se dedau la mănuși, palării și pantofi cu toc inalt. Ehei! Ce pălărie roz avea frumoasa băcăneasă de la Trei Ierarhi! Și-i venea mai bine ca unei cucoane. Sau bătrânul spătar C., care acum o lună n-ar fi renunțat nici pentru o împărăție la costumul său impozant, oriental, acum s-a

[14] *La Roumanie…*, vol. II, pp. 373-374.
[15] *La Roumanie…*, vol. III, p. 260.
[16] *Ibidem*, pp. 101-102.

lepădat de el pentru uniforma de prefect. A procedat foarte bine, fiindcă haina de blană era găurită, șalvarii decoloraţi, islicul tocit, iar în buzunarele fracului pe care 1-a îmbrăcat a găsit 20 000 de piaștri. Și uite așa, jumătate în frac, jumătate în caftan, grațios și cochet, datorită femeilor, amestecat și pestrit datorită bărbaților, Iași îmi aduce aminte de un tânăr ofițer care la înființarea armatei moldo-muntene stătea mândru în front, cu cascheta pe cap, cu haina de blană peste uniformă și cu papuci peste cizmele cu pinteni. Oricum, centrul este mult mai europenizat, cu ulițe mai drepte și chiar dacă sunt câteva edificii mai frumoase ca în București și e la fel de curat (ca să mă exprim elegant), totuși cele trei mahalale luate la un loc, Păcurari, Sărăria și Tătărăști nu fac cât un colț din Gorgani sau Sfânta Vineri. Într-un cuvânt, Iașii au înlăturat natura, Bucureștii au înfrumusețat-o; primul poate deveni un oraș agreabil, al doilea rămâne un oraș al bucuriei; pe unul îl lași ca să mai schimbi peisajul, pe celălalt însă nu-l poți părăsi. Fiindcă amândouă 'așezările' te leagă cu o dragoste: acolo mai vicleană și mai discretă, dincoace mai naturală și mai misterioasă"[17].

De admirat a fost însă pentru Vaillant ospitalitatea românilor, el fiind primit cu căldură atât în casa și la masa bogaților, cât și la acelea ale săracilor: "O, români! Îmi spun mie însumi, sunteți maeștri în Europa în ceea ce privește ospitalitatea. Această virtute care la noi a cedat locul egoismului și nu mai este exercitată decât în mare și cu ostentație de către națiune, voi o posedați încă pe deplin"[18].

În lunga sa ședere în Principate, publicistul francez a reușit să observe și nivelul de instruire al interlocutorilor săi. Astfel că, autorul relatează o călătorie cu trăsura, în care era însoţit de un boier moldovean cu care se angajază într-o conversaţie: „la început despre ploaie, despre timpul frumos, despre topirea zăpezilor, despre Pesta și Viena, despre Paris și Londra, apoi despre greci și romani, despre creștini și turci, despre catolici și ortodocși, despre biserica greacă și biserica rusă". Vaillant rămâne plăcut impresionat de cultura amintitului personaj căruia îi descoperă în conversație și „ideile progresului". Oprirea făcută în aceeași seară la conacul gazdei sale, unde s-au adunat și „câțiva mici boieri din vecinatate", autorul consemna că „este adus ceaiul și pipele și conversația începută se încălzește, se însuflețește". De altfel, nu au lipsit nici temele politice care au fost învăluite într-un iz de fabulă: „Unul laudă generozitatea leului din Africa (Anglia), altul vigilența cocoșului 'galic' (Franța), altul perfidia leopardului (Austria habsburgică), altul șiretenia și voracitatea ursului din Siberia (Rusia țaristă)"[19].

În urma unei neașteptate întâlniri cu niște țărani de peste Carpați la un han din Moldova, Vaillant pare că descifrează din situaţia acestora apropierea revoluţiei de la 1848: „Rău, deoarece sunt săraci, și bine, deoarece au legi și justiție; rău, deoarece aceste legi înăbușă drepturile lor, și bine, deoarece li s-au lăsat destule 'drepturi' pentru a nu tremura în fața maghiarului; rău, deoarece legile favorizează pe cuceritori și puțini sânt aceia care n-o fac; rău, deoarece serviciile lor nu sânt plătite decât cu a zecea parte 'din valoare', și bine, deoarece au credință într-un viitor mai bun"[20].

Vaillant mai surprinde și ceremoniile țărănești de logodnă și cele de nuntă religioasă. Călătorul francez descrie porturile și obiceiurile pitorești ale țăranilor din Moldova[21]. În schimb,

[17] *Ibidem*, pp. 435-437.
[18] *Ibidem*, p. 338.
[19] *Ibidem*, p. 396 și 404.
[20] *Ibidem*, p. 288.
[21] Raluca Tomi, *O relatare anonimă de călătorie despre viața cotidiană din Principate: La description pittoresque de la Roumanie et de ses habitants*, în Irina Gavrilă, *„Celălalt autentic": lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, Editura Oscar Print, București, 2010, p. 121; Simona Vărzaru, *Prin Țările Române călători*

sensurile autentice ale ceremoniilor de nuntă țărănești nu se întâlnesc la cele boierești, care se desfășurau de obicei acasă. Vaillant critică dur mariajul din înalta societate, afirmând că la baza lui se află interese materiale. Pentru a-și susține afirmația, el narează un episod care a fost publicat și de Elias Regnault în lucrarea lui: mirele nu vine la nuntă, iar părinții miresei, pentru a păstra aparențele și a nu pierde averea acestuia, îl aduc pe fratele său, care este de acord să-i ia locul, iar ceremonia decurge fără ca nimeni să obiecteze shimbarea[22]. De altfel, Vaillant afirmă că numărul mare al divorțurilor este cauzat de căsătoriile de interes, de depravarea tinerilor boieri, de lipsa de educație a femeilor, dar și de căsătoriile între rude apropiate sau de faptul că divorțul era ușor de cumpărat. În acest sens, cel mai interesant dintre exemple este cel al domnitorului Gheorghe Bibescu care divorțează după binecuvântarea Patriarhului, apoi se desparte de prima lui soție și se recăsătorește cu Marioara Văcărescu, fosta soție a lui Costache Ghica, fratele domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica[23].

Vaillant mai suprinde și fastul ceremoniei funerare, cu detalii despre fiecare moment al desfășurării acesteia: bogatul convoi, dricul îmbrăcat în negru cu cai de aceeași culoare, slujba de la biserică și de la cimitir, descrierea colivei și a darurilor care se împart. Însă, autorul este contrariat de atenția, timpul și banii care se cheltuie pentru pomenirea celor morți – explicând acest fenomen prin dorința românilor de a-și onora patria[24].

De asemenea, Jean Alexandre Vaillant este unul dintre puținii călători care au surpins plăcerea dansului la români, atât bucuria celor din înalta societate, cât și splendoarea și veselia contagioasă din serbările câmpenești[25].

Monografia lui Vaillant surprinde pe viu contrastele din lăuntrul societății românești în epoca regulamentară, aspirațiile şi prefacerile noii societăţi şi lupta noului împotriva vechiului.

Activitatea lui Vaillant referitoare la români continuă după întoarcerea în Franța în cadrul revistei *Revue de l'Orient*, care era buletinul *Societății Orientale din Franța*, o societate științifică și literară fondată la Paris în 1841. Pe 2 August 1844, înainte de publicarea din 1845, Vaillant prezintă în cadrul *Societății Orientale* primul text esențial despre Principatele române, *Tendance politique des moldo-valaques manifestée par leur littérature*, scoțând în evidență caracteristicile spațiului public român. În acest text, Vaillant scrie: „Dintre toate popoarele creștine legate de Imperiul de la Constantinopol mai puternic sau nu, Moldo-Valahii mi s-ar părut unul dintre cele care meritau cel mai mult simpatia Franței, datorită măreției trecutului și a speranței viitorului lor. Ei au luptat timp de 300 de ani pentru independență, ei au fost ultimii învinși și dacă acun sunt sub suzeranitate și tributari, ei nu sunt cu toate acestea, nici subjugați, nici dominați". Tot în 1844, Vaillant publica un eseu despre istoria și particularitățile lingvistice observate în Valahia cu titlul *Origine, langage et croyance des ro-muni, zind-romes et zin-cali (Bohémiens, Egyptiens, Gypsi, Gitanos)*. În 1845 apărea în *Revue de l'Orient* un rezumat al cărții publicate cu un an înainte despre Principate, care insista asupra caracterului savant și funcțiile pedagogice pe care le-ar avea în Franța o astfel de operă. Broșura cu titlul *Épisode de la Question d'Orient, Russie, Valachie, Moldavie* a fost atribuită lui Vaillant. În anul următor, apare o altă broșură *Le carru – boï*, care după spusele autorului era o traducere a noii limbi moldovenești și consta într-o poveste fantastică a unei plimbări misterioase prin subsolul unei

străini din secolul al XIX-lea, antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vărzaru, Editura Sport-Turism, București, 1984, pp. 77- 80.

[22] Idem, *O relatare anonimă de călătorie despre viața cotidiană din Principate: La description pittoresque de la Roumanie et de ses habitants*, în Irina Gavrilă, *op. cit.*, p. 121.

[23] *Ibidem*, pp. 121 – 122.

[24] *Ibidem*, pp. 122 – 123.

[25] *Ibidem*, p. 123.

mănăstiri, unde se aflau Val, Mol, Bes, Buc, Ardia și Ban, adică provinciile românești – Valahia, Moldova, Basarabia, Bucovina, Ardeal-Transilvania și Banat – dar și inscripții și arme din epoca romană până în cea contemporană autorului, realizând prin această poveste istoria poporului român de la origini[26].

BIBLIOGRAPHY

I. Documente

1. Varta, Ion; Varta, Tatiana, *Moldova și Țara Românească în timpul domniilor regulamentare. Documente inedite din arhivele din Federația Rusă, Ucraina și Republica Moldova*, Editura Cartdidact, Chișinău, 2002.

II. Scrieri de epocă:

1. Vaillant, Jean Alexandre, *La Roumanie ou Histoire, Langue, Littérature, Ortographie, Statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves, résumés sous le nom de romans*, vol. II–III, Editura Arthus Bertrand, Paris, 1844.

III. Memorii

1. *Memoriile Principelui Nicolae Șuțu mare logofăt al Moldovei (1798 – 1871)*, traducere din franceză, introducere, note și comentarii de Georgeta Penelea Filitti, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.

IV. Lucrări generale

1. Bălcescu, Nicolae, *Opere*, Ediție critică de G. și Elena Zane, București, 1982, vol. I-II.
2. Bodea, Cornelia, *Anul 1848 în Principatele române. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1982.
3. Filitti, Ioan C., *Tulburări revoluționare în Țara Românească între anii 1840 – 1843*, Editura Socec, București, 1912.
4. Platon, Gheorghe, *De la constituirea națiunii la marea unire. Studii de istorie modernă*, vol. III, Editura „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Iași, 2000.

V. Lucrări specifice

1. Berindei, Dan, *Préludes de la révolution roumaine de 1848. Les sociétés secrètes*, în "Revue Roumaine d'Histoire", XVII (1978), nr. 3.
2. Cojocariu, Mihai, *Zimbrul și vulturul. Cercetări privitoare la unirea Principatelor*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Iași, 2010.
3. Cudalbu-Slușanschi, Oltea, *Contributions à la biographie et à l'oeuvre de Jean Alexandre Vaillant (1804 – 1886)*, extrait des *Mélanges de l'École roumaine en France*, XIV, 1938, Paris, 1939.
4. Leanca, Gabriel, *Pour une histoire culturelle des relation internationales: la Moldavie et la Valachie dans la Revue de l'Orient (1843 – 1856)* în Andi Mihalache; Adrian Cioflâncă (coordonatori), *In medias res. Studii de istorie culturală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Iași, 2007, p. 453 – 477.

[26] Gabriel Leanca, *Pour une histoire culturelle des relation internationales: la Moldavie et la Valachie dans la Revue de l'Orient (1843 – 1856)*, în Andi Mihalache, *In medias res. Studii de istorie culturală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Iași, 2007, pp. 442-443; Oltea Cudalbu-Slușanschi, *op. cit.*, pp. 51-52 și 57-60.

5. Muntean, Ovidiu, *Imaginea românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005.

6. Vărzaru, Simona, *Prin Țările Române călători străini din secolul al XIX-lea*, antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vărzaru, Editura Sport-Turism, București, 1984.

PRIEST POPESCU GHEORGHE. A VICTIM OF THE COMMUNIST REGIME

Ionuț Enache
PhD Student, „Dimitrie Cantemir" University of Humanities

Abstract: The communist regime in Romania wanted a massive development of the country, a development that also required certain sacrifices. The Church and its servants were considered the opponents of this development. Many Churches and Monasteries were demolished because they blocked the process of development and mass construction. Some church servants, including the priest Popescu Gheorghe, were imprisoned because they were considered to be opponents of the system. Through imprisonment, as well as through the work and torments they were subjected to, the priests acquired various diseases. Due to the suffering to which the above-mentioned priest was subjected, he was forced to retire at the age of 56 because he was suffering from many illnesses that he acquired during his detention.

Keywords: Communist regime, atheist ideology, security bodies, marginalized institution. Victim of the Communist Regime.

Instaurarea Regimului Comunist în România a afectat foarte mult dezvoltarea statului din toate punctele de vedere. Datorită măsurilor impuse de către acest regim, amprenta acestuia a rămas vizibilă chiar până în zilele noastre. Prin venirea la putere a acestui partid, viața populației din România a fost și ea afectată.

Prin măsurile adoptate de către Nicolae Ceaușescu se dorea lichidarea datoriei externe, industrializarea masivă și plasarea omului în stadiul de ,,om atotputernic". Pe lângă aceste dorințe ale lui Nicolae Ceaușescu se număra și dorința de dezumanizare a omului și îndepărtarea acestuia de Dumnezeu. În dorința de a-l îndepărta pe om de Dumnezeu, acesta a luat o serie de măsuri prin care îl ținea pe om în câmpul muncii, chiar și în zilele de sărbătoare și totodată a pornit o prigoană împotriva preoților și a Bisericii.

În acest regim, multe Biserici au fost dărâmate, acestea constituind un blocaj în procesul de modernizare, proces stabilit de către Nicolae Ceaușescu. După dărâmarea Bisericilor a pornit lupta aprigă împotriva preoților, printre care se numără și preotul Popescu Gheorghe.

Regimul comunist, datorită susținerii din toate punctele de vedere de către URSS, nu a făcut altceva decât să dezumanizeze omul prin control absolut, să domine și să conducă economia, industria și tot ce mai putea să acapareze. În România, regimul comunist a lăsat urme adânci, care nu sunt cunoscute, însă cel mai important lucru este acela de a scoate în evidență situația celor care și-au pierdut viața împotrivindu-se regimului, situația celor care au fost supuși la diverse terori în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (tineri, muncitori, țărani care și-au manifestat dezacordul față de confiscarea tere nurilor și față de colectivizare) și, totodată, a celor care au avut de suferit în timpul regimului comunist, condus de către Nicolae Ceaușescu[1].

[1] Ionuț Enache, „*Situația politică în România din perioada 1965-1989"*, în Revista Militară. Studii de Securitate și apărare, Chișinău, 2019, p. 176.

În ceea ce constă Regimul Comunist, prin tot ceea ce a reprezentat el, promova și impunea un totalitarism absolut, indiferent de ce parte era acesta, nega absolut toate drepturile umane și totodată subordona în totalitate persoana entității colective a partidului. Din cauza acestui totalitarism, sciitoarea Hannah Arendt a afirmat: : *„Mișcările totalitare sunt organizații de masă formate din indivizi automatizați și izolați”*[2].

Pe întreg glogul, regimul comunist a fost în general pedepsit și înrobit de sute de milioane de oameni.

În ceea ce privește învățătura comunistă, învățătură distrugătoare, a avut, atât pentru Nicolae Ceaușescu, cât și pentru Gheorghe Gheorghiu-Dej, o ideologie care promova în totalitate moartea politică.

În ceea ce privește viața politică, se poate face afirmația că după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, puterea politică a fost dată pe mana lui Nicolae Ceaușescu, care până în prealabil s-a făcut foarte cunoscut prin măsurile pe care le-a adoptat.

Prin Congresul al-IX-lea susținut de către Partidul Comunist, în data de 21 august 1965, președenția țării a fost decisă să fie înmânate lui Nicolae Ceaușescu. Cel de-al X-lea Congres al Partigului Comunist din România, care a avut loc între 6-12 august 1969, a avut ca scop principal discuția și totodată, obsesia președintelui Nicolae Ceaușescu, de a face afirmația că scopul fundamental al Partidului Comunist Român este acela de a dezvolta la maximum economia României și totodată, constituirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Semnificativ este faptul că prin sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, din data de 21 august 1965, are loc consfințirea în plan juridico-statal, victoria socialismului în România și proclamarea Republicii Socialiste România.

Prin venirea la putere, Președintele Nicolae Ceaușecu, a modificat mai multe articole din Constituție, în dorința de a acapara cât mai multe puteri în Stat. După modificarea Constituției, se prevedea ca președintele Republicii Socialiste România, ocupa și îndeplinea funcția de șef a Statului, deține puterea absolută în stat, reprezintă țara în toate relațiile internaționale, prezidă Consiliul de Stat, concentrând astfel toate responsabilitățile în persoana președintelui.

În ceea ce privește personalitatea lui Nicolae Ceaușescu, se poate spune că acesta punea foarte mare accent pe subordinea absolută de pe teritoriul României, suprimând orice tip de libertate de exprimare a omului și totodată de conștiință individulă.

În anul 1980, Partidul Comunist s-a confruntat cu o mare problemă din punct de vedere al nivelului de trai. În această perioadă, Nicolae Ceaușescu declara că nivelul de trai a crescut foarte mult, întărind această afirmație prin diversele fotografii pe care le publicau din diverse alimentare care aveau rafturile pline. În ciuda acestor afirmații, poporul era conștient de faptul că marea majoritate din produsele alimentare mergeau spre export în vederea achitării datoriei externe. Din cauza exportului, în perioada 1981-1989, în toate magazinele din România existau diverse lipsuri în legătură cu produsele alimentare precum: carne, lapte, ouă. Din toamna anului 1981 a început cartelarea alimentelor de bază, afirmându-se în acest sens că un adult nu trebuie să consume mai mult de 3000 de calorii pe zi, iar pentru ducerea la îndeplinire a acestui lucru s-a trecut și la raționalizarea zahărului și a uleiului[3].

[2] Hannah Arendt, The Origins of Totaliarianism, San Diego, New York, Harcourt Brace Jovano- vick, 1973, p. 323 (editată în limba română – Originile totalitarismului, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1994).

[3] Ion Valer Xenofontov, Execuția cuplului Ceaușescu. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 2 (18), 2017. pp. 148-151.

Prin toate deciziile pe care le lua Președintele Nicolae Ceaușescu, acesta dorea lichidarea datoriei externe și totodată ridicarea economiei în țară. Au fost foarte multe măsuri care au afectat din punct de vedere cultural și oamenii țării. Au fost zdrobite o serie de monumente istorice care împiedicau procesul de dezvoltare al construcțiilor. Prin tot ceea ce făcea Nicolae Ceaușescu, împreună cu organele executive pe care le avea lângă el, nu făcea altceva decât să îi scadă din prestigiul pe care îl avea.

Datorită anumitor decizii, Nicolae Ceaușescu, a stârnit o serie de răzmeliță la nivel de țară.

În legătură cu prestigiul extern al lui Nicolae Ceaușescu, se poate face afirmația că a început să scadă, începând cu anul 1985, deoarece acesta a afirmat pe noul lider politic Mihail Gorbaciov. În perioada 1985-1989, Nicolae Ceaușescu a încălcat foarte des drepturile fundamentale ale omului, iar în urma acestor încălcări s-a afirmat că președintele este cel mai conservator și obtuz lider al statelor comuniste[4].

În legătură cu cea ce reprezentau cultele religioase, după înlăturarea Regelui Mihai I, relațiile dintre Biserică și Stat nu au fost întocmai cu așteptările regimului comunist.

După instaurarea regimului comunist, acesta evita orice fel de manifestare publică națională deschisă împotriva Bisericii deoarece foarte multă populație purta credința străbună în suflet.

Începându-se cu Gheorghe Gheorghiu-Dej și continuându-se cu Nicolae Ceaușescu, prigonirile, șantajele și arestările erau la ele acasa[5].

Regimul Comunist, în dorința arzătoare de a acapara întreaga putere în stat și de înrobire absolută a omului, în cadrul ședințelor de la minister, a organizat acțiunea antireligioasă și s-a dezlănțuit în masa, deoarece Biserica era considerată ca fiind un dușman al clasei muncitoare, prin activitatea ei împăciuitoare[6].

PREOTUL POPESCU IOAN GHEORGHE

Preotul Popescu Ioan Gheorghe s-a născut la data de 26 mai 1911 în satul Comănița, comuna Deleni, Județul Olt. Acesta provenea dintr-o familie de țărani fruntași cu numele de Gheorghe și Gheorghița.

La data de 22 octombrie 1930, Popescu Ioan Gheorghe s-a căsătorit cu o consăteancă pe nume Ioana. După terminarea studiilor de teologie de la Facultatea din Cernăuți, la 1 noiembrie 1934, a fost numit preot paroh în localitatea natală[7].

În activitatea sa de preot paroh la parohia Deleni, acesta s-a făcut remarcat printr-o activitate rodnică din toate punctele de vedere: teologic, cultural și social. Părintele Popescu a înființat biblioteca parohială ,,Toma Deleanu", dar și un muzeu parohial, totodată, a înființat și condus ca președinte căminul cultural ,,Glasul Oltului", fiind și președinte a Fundației Regale ,,Principele Carol". Pe lângă toate acestea, Părintele Popescu a înființat un lanț farmaceutic care distribuia gratuit medicamente în timpul febrei tifoide. A organizat diverse șezători și serbări culturale. Datorită activității rodnice pe care a avut-o, precum și a realizărilor obținute, la data de

[4] Ion Valer Xenofontov, România în „Epoca Nicolae Ceauşescu" (1965–1989). În: Revista Mi- litară. Studii de securitate și apărare, nr. 1 (21), 2019. pp. 104-133.
[5] Ionuț Enache, op. cit. P. 182.
[6] Pavel Nicolescu, După mine expresia „Biserică și Stat" nu are nici un sens", interviu realizat de Mihai Suciu. În: „Creștinul azi", nr. 2, 19, iunie 1993, p. 12.
[7] Ana-Maria Rădulescu, *„Slujitori ai Bisericii din Olt și Romanați, prigoniți în timpul regimului comunist"*, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, 2013, p. 293.

25 iulie 1942 părintele Popescu a fost numit inspector cultural al căminelor culturale din zona Slatina.

Odată cu numirea în funcția de preot paroh la parohia Deleni, preotul Popescu a construit o casă parohială, a ridicat un monument în cinstea eroilor, a refăcut acoperișul bisericii, a refăcut gardurile de la biserica, a împodobit biserica cu veșminte preoțești și sobe de teracotă, precum și multe altele.

Problemele cu regimul comunist

Datorită activității impresionante pe care o desfășura la parohia Deleni, preotul Popescu Ioan Gheorghe, a atras atenția Organelor de Securitate în anul 1959, fiind învinuit că se opune colectivizării, fiind liderul acestora. Datorită acestei învinuiri, a fost arestat la data de 23 septembrie 1959, din comuna Zlătărei, Raionul Drăgășani, fiind judecat și condamnat de Tribunalul Militar Craiova în deplasare la Pitești la data de 24 martie 1960. Părintele Popescu a fost eliberat la 27 iunie 1964, conform Deciziei nr. 310/1964, cu bilet de eliberare nr. 19/63 – 1964, eliberat de Formațiunea Ostrov 0957. După eliberare, părintele Popescu s-a putut întoarce în comuna Zlătărei, raionul Drăgășani[8].

Prin decizia dată de către Tribunalul Militar Craiova, preotul Popescu a fost condamnat la 5 ani închisoare corecțională și 3 ani de interdicție corecțională, pentru uneltire contra ordinii sociale, fiind obligat să plătească 50 lei pentru cheltuielile de judecată.

La data de 21 iunie 1964 a fost grațiat de restul pedepsei, lucru care reiese din biletul de grațiere cu numărul 411. După grațiere și eliberare, datorită relelor tratamente din închisori și din coloniile de munca, s-a îmbolnăvit grav și a fost nevoie să fie internat în diverse spitale, printre care și Spitalul Filaret din București.

La trei zile de la eliberare, la 24 iunie 1964, preotul Popescu a fost încadrat la parohia Milcov din județul Olt. În această perioadă, la Milcov se executau lucrării de reparații și întreținere a căii ferate, iar datorită stimei pe care o avea, șeful unei echipe care se ocupa de această lucrare, îi eliberează preotului Popescu o adeverință din care rezultă ca a ajutat la executarea acestor lucări.

Prin dobândirea a mai multe boli, printre care și TBC, preotul Popescu a fost nevoit să se pensioneze la vârta de 56 de ani. După pensionare, acesta a migrat prin mai multe localități, dar spre sfârșitul vieții s-a retras la parohia Milcov, unde slujea ca preot înbisericit.

Concluzii

Regimul Comunist pe teritoriul țării noastre și-a lăsat vizibil amprenta asupra tuturor domeniilor. Acesta în încercarea de dezvoltare rapidă a neglijat foarte mult partea spirituală a poporului.

În procesul de dezvoltare rapidă a economiei, au fost luate anumite decizii care au afectat atât biserica , cât și slujitorii acesteia. Un număr mare de biserici au fost dărâmate, deoarece blocau procesul de dezvoltare.

Pe lângă dărâmarea bisericilor a fost începută și prigoana împotriva preoților, care erau considerați potrivnici atât ai regimului, cât și ai colectivizării. Printre victimile Organelor de Securitate se numără și preotul Popescu Ioan Gheorghe, de la Parohia Deleni.

[8] Arhiva Episcopiei Râmnicului, Dosar 1144. (trebuie să indicați denumirea fondului, inventarul şi fila / filele respective!).

Când se vorbește de Biserică, indiferent de celelalte culte religioase, Biserica Ortodoxă Română a avut foarte mult de suferit, chiar dacă nu s-a încercat închiderea acesteia ca în cazul altor culte religioase.

Persecuțiile, prigoana pornită împotriva Bisericii, amenințările ierarhilor, amenințarea și întemnițarea anumitor preoți și încercarea de intimidare a celorlalți, în vederea transformării lor în informatori, nu au făcut altceva decât să unească Biserica mult mai mult, depășind astfel această perioadă.

BIBLIOGRAPHY

1. Arhiva Episcopiei Râmnicului, Dosar 1144, adeverință nr: 11064, p. 145.

2. Arendt Hannah Arendt, The Origins of Totaliarianism, San Diego, New York, Harcourt Brace Jovano- vick, 1973, p. 323 (editată în limba română – Originile totalitarismului, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1994).

3. Enache Ionuț, ,,*Situația politică în România din perioada 1965-1989"*, în Revista Militară. Studii de Securitate și apărare, Chișinău, 2019, p. 176.

4. Nicolescu, Pavel, După mine expresia „Biserică și Stat" nu are nici un sens", interviu realizat de Mihai Suciu. În: „Creștinul azi", nr. 2, 19, iunie 1993, p. 12.

5. Rădulescu, Ana-Maria, ,,*Slujitori ai Bisericii din Olt și Romanați, prigoniți în timpul regimului comunist"*, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, 2013, p. 293.

6. Xenofontov, Ion, Execuția cuplului Ceaușescu. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 2 (18), 2017. pp. 148-151.

7. Idem, România în „Epoca Nicolae Ceaușescu" (1965–1989). În: Revista Mi- litară. Studii de securitate și apărare, nr. 1 (21), 2019. pp. 104-133.

MILITARY ELITES IN THE BATTLES IN THE UPPER MUREŞ VALLEY BETWEEN 1916-1918

Constantin Bogoşel
PhD Student, Tehnological Highschool Aurel Persu

Abstract: The heroism of Romanian soldiers who fight on the Mures Valley, in the canyon Deda-Topliyours, was his revival of their commanders, good military strategists, who were able to coordinate the main military operations. We can assume that these commanders, certainly, are part of the Romanian military elite from the period of the First World War. Considered the most brave military leader of the Romanian army, general Constantin Prezan, become Marshal of Romania, being one of the three maresals of the Romanian Army of all times, had a special contribution in battle.
The 1916 year is a decisive one for Transylvanians. The entry of the brothers from across the Carpathians into the war, in August 1916, determined the Romanian inhabitants from the Transylvanian lands to cross the border, after which they enlisted in the Romanian army, their goal was a common one of the brothers from the kingdom. Their boundless desire was to liberate Transylvania, with the thought of freedom, regardless of the justifications of the military commanders. Their entry into battle with the brothers across the Carpathians was the national need, that all romanians must be united in one, single state.

Keywords: First World War, military elites, Deda-Toplita Canyion, national unification.

După doi ani de neutralitate, negocieri şi tergiversări în timpul Primului Război Mondial (1914-1918), guvernul român a fost de acord să se alieze cu Antanta, obţinând o serie de promisiuni, printre care şi alipirea Transilvaniei, pe care însă trebuia să o ocupe cu arma în mână. Alte promisiuni neîndeplinite au fost şi cele legate de o ofensivă a armatei aliate de la Salonic împotriva Bulgariei, şi aprovizionarea României, prin Rusia, cu muniţie şi armament. Momentul intrării în război a fost prost ales, având în vedere că Puterile Centrale deţineau iniţiativa pe toate fronturile, dar presiunile aliate erau deja mult prea mari.

Încercând să evite soarta Bulgariei din Primul Război Balcanic, când aceasta dusese greul operaţiunilor împotriva otomanilor, şi pierduse la pace teritoriile la care râvnea, prim-ministrul Brătianu şi restul conducătorilor români au optat pentru o ofensivă în Transilvania şi o defensivă pe Dunăre, sperând că bulgarii nu vor ataca această lungă graniţă naturală, fiind atacaţi şi din sud.

Calculele româneşti au fost însă eronate, iar o serie de greşeli strategice, plus lipsa de reacţie şi experienţă a multor comandanţi şi-au spus cuvântul, trupele române fiind date peste cap pe lungimea întregii graniţe, din Bucovina până la Marea Neagră. Faţă de Frontul de Vest, fronturile din est au fost mult mai mobile, nu au existat linii lungi de fortificaţii, decât sub forma unor fortificaţii de nivel local. Aici, se punea accentul pe recunoaşterea făcută rapid de cavalerie, avansul unităţilor de infanterie care atacau flancurile, protecţia artileriei unde se putea. Avansul rapid era cheia succesului, iar experimentatele trupe germane şi austro-ungare au servit armatei române o lecţie foarte dură în 1916.

La 27 august 1916, ora 15, traficul a dispărut de-a lungul frontierei româno-austro-ungare, România blocând drumurile cu circa 15 km înainte de frontieră. Dacă faptul era oarecum suspect, încetarea traficului feroviar i-a făcut pe grănicerii imperiali să raporteze ceea ce părea acum evident – ceva se întâmpla dincolo de graniță, iar trupele române urmau, mai mult ca sigur, să atace de-a lungul frontierei. La ora 21, ambasadorul român la Viena, Eduard Mavrocordat, a înmânat ministrului austro-ungar de Externe, contele Burian István, declarația de război a României, pe care o primise de câteva zile, în mare secret, de la București. În aceasta, România își motiva actul de necesitatea de a contribui la sfârșitul războiului alături de cei care îi puteau garanta realizarea unității naționale și a salvgarda interesele de neam. Guvernul austro-ungar a anunțat imediat Înaltul Comandament Austro-Ungar aflat la Teschen, comandat de feldmareșalul Franz Conrad von Hötzendorf. Vestea nu a căzut deloc bine, resursele imperiale fiind oricum întinse la maximum pe Frontul de Est, Austro-Ungaria văzându-se acum nevoită să lupte pe patru fronturi deodată. Dacă pentru austro-ungari vestea nu a fost neașteptată, Germania a rămas stupefiată de gestul Bucureștiului.

Împăratul Wilhelm al II-lea, în ciuda unor semnale primite, nu credea că regele Ferdinand, membru al familiei sale, va conduce România într-un război împotriva alianței din care făcea parte și Germania. Pe front, cel care îl înștiințase pe Kaiser, generalul Erich von Falkenhayn, aflat la cartierul general de la Pless, lângă Teschen, era nervos și uimit nu neapărat de declarația de război, dar de momentul intrării României în război. Mai pragmatici, militarii germani știau că România va intra în război la un moment dat de partea Antantei, chiar în 1916, iar pregătirile militare românești și contactele cu Parisul și Londra nu trecuseră neobservate.

Totuși, informațiile primite de la ambasadorul german și de la agenții imperiali din România dădeau ca dată de începere a ostilităților în această zonă, cel mai devreme, toamna anului 1916, după recoltă. Vremea de toamnă și iarnă lear fi dat astfel aliaților imperiali timp pentru a stabiliza apărarea Transilvaniei și de a trimite întăriri aici de pe alte fronturi. În noile condiții însă, întreaga strategie germano-austro-ungară din est trebuia regândită.

Să urmărim în continuare câteva aspecte privind pătrunderea armatelor române în Transilvania, aspecte care au constituit cadrul general pentru operaţiunile militare de pe Valea Mureşului superior. Armata română a pătruns în Transilvania prin 12 trecători. Armata 1, întinsă pe 260 km de la Dunăre până la est de Turnu Roșu, cu 37 de batalioane și 29 de baterii, cu gen. Ioan Culcer la comandă, era formată din trei grupuri (Cerna, Jiu, Olt), separate de munți, astfel încât trebuiau să pătrundă în Transilvania pentru a se reuni și a face apoi front comun. Grupul Cerna trebuia să ocupe Orșova și să pătrundă prin defileul Cernei, sub comanda gen. Ioan Dragalina. Bombardați de monitoarele austriece de pe Dunăre, au asigurat înălțimile de pe Valea Cernei la 1 septembrie, ocupând apoi Ada Kaleh în 3 și Orșova în 4 septembrie. Grupul Jiu a pătruns prin pasurile Vulcan și Surduc înspre Petroșani, de aici având ordin să ocupe Hațegul, apoi Deva.

În 30 august, după o luptă la Petroșani cu trupe de miliții și mineri, orașul a fost ocupat. Ofensiva s-a oprit la Merișor, la 15 km nord de Petroșani, pe poziții fortificate, unde s-au dat lupte grele, cu sorți schimbători, până la urmă românii retrăgându- se la intrarea în trecătoare. Grupul Olt a pătruns prin Valea Oltului spre Tălmaciu și Sibiu, unde trebuiau să ocupe înălțimile din jurul orașului. S-au dau lupte cu puținele trupe de aici, care s-au retras la nord de oraș. A doua zi, românii ocupaseră toată zona dintre trecătoare și oraș, trimișii Sibiului – un sas și un avocat român – venind să predea orașul, pentru a evita distrugeri și jafuri. Colonelul Traian Moșoiu a așteptat ordinul de la superiori, care a venit ulterior, dar românii nu au ocupat Sibiul, din cauza unor încurcături și erori la nivelul comandanților. Se rata astfel o victorie de moral și o

poziție strategică vitală, la 7 septembrie încă nefiind hotărâți dacă vor intra sau nu în Sibiu. Armata 2, întinsă pe 230 km, sub comanda gen. Alexandru Averescu, urma a pătrunde prin cinci pasuri, spre Brașov și Făgăraș.

Trupele de acoperire ale acestei armate, cu 24 de batalioane și 13 baterii, urmau a ocupa aliniamentul Covasna-Prejmer, apoi să ocupe Brașovul și Făgărașul cu ajutorul trupelor care intrau prin pasul Predeal și pasul Bran, adică 19 batalioane, 18 baterii și 24 de escadroane. La 29 august, românii au intrat în Brașov și, cu toate că au întâlnit rezistență slabă, au înaintat încet, fiind apoi afectați grav de mutarea unor unități pe frontul dunărean, Averescu fiind și el mutat în 7 septembrie la comanda trupelor din Dobrogea. Generalul a fost înlocuit cu Crăiniceanu, slab comandant în teren, căruia i s-a cerut să oprească ofensiva în data de 8 septembrie; în 11 i s-a ordonat să avanseze până la confluența Olt-Homorod, aliniament atins pe data de 14, trupele sale ocupând apoi Făgărașul, după lupte dure cu inamicul care se retrăgea constant. În 17, ofensiva a fost oprită, a doua zi alte două divizii fiind luate de la Armata 2 și trimise în Dobrogea, apărând o breșă periculoasă de cca 40 km între Armata 2 și Armata 1.

Trupele Armatei de Nord, sub comanda generalului Constantin Prezan, pe un front de 260 km, urmau a intra în partea de est a Transilvaniei pe câteva coloane – înspre Miercurea Ciuc și Târgu Secuiesc, prin pasurile Ghimeș, Uzului și Oituz, urmau a intra 24 de batalioane, 13 baterii și 24 de escadroane de cavalerie; prin pasul Tulgheș, pe Valea Bistricioarei înspre Borsec, pătrundeau grosul trupelor Diviziei 14 Infanterie, cu 12 batalioane și 6 baterii de artilerie. Armata de Nord avea și datoria de a menține legătura în zona Vatra Dornei-Prundu Bârgăului cu armata rusă, pentru a evita orice breșă a inamicului, care ar fi urmărit să distrugă flancurile acestor armate. Rușii trebuiau să atace pe aliniamentul Sighet-Bistrița, apoi să mărșăluiască înspre vest, cu toate că ideea prezenței armatei țariste în Transilvania nu era deloc agreată de români. Linia de demarcație cu rușii era Vatra Dornei-Bistrița–Sajo– Someș–Debrecen.

În 30 august, rușii au făcut o încercare de a realiza o acțiune comună în zona unde cele două armate se atingeau, dar nehotărârea comandamentului român și dificultățile în teren întâlnite de ruși au zădărnicit planul. Armata de Nord s-a oprit din înaintare în 30 august, la 6 septembrie abia începând a doua etapă a pătrunderii. Au fost ocupate Toplița, Gheorgheni, Praid, Odorheiul Secuiesc, Miercurea-Ciuc, Târgu Secuiesc, înălțimile importante. Pauza luată a făcut însă ca austro-ungarii să-și consolideze pozițiile și să primească ajutoare. Astfel, la 8 septembrie ajungea la Târgu Mureș generalul german Curt von Morgen, decis să îi arunce înapoi pe români. Încercările sale nu au fost însă încununate de succes la început, moralul românilor fiind foarte bun. Falkenhayn i-a ordonat lui Morgen să adopte poziții defensive, cele două armate din sud fiind ținta principală a germanilor.

În ce privește populația civilă transilvăneană, ungurii s-au panicat, mulți civili s-au retras, autoritățile au luat actele și bunurile mai de preț, s-au creat zvonuri, panică, confuzie. Sașii au rămas calmi, dar ostili. Românii s-au bucurat, ajutând armata regală, sărbătorind, ținând cuvântări, unii chiar spionând pentru armată sau organizând ceremonii religioase etc. Administrația însă a intrat în colaps - Brașovul a rămas fără curent, la Sibiu nu mai funcționau utilitățile, aprovizionarea a stagnat, spitalele au rămas fără medici. Exodul populației a numărat probabil peste 100.000 de persoane, cu câteva sute de mii de animale, ciobanii români ducând însă turmele și cirezile spre armata română. Au fost înlocuiți funcționarii, limba, însemnele și tablourile oficiale, s-a instaurat cenzura, starea de asediu, limitarea unor drepturi, pedeapsa cu moartea pentru spionaj. Averea statului maghiar a fost confiscată, restul proprietăților instituționale sechestrat, doar averile românilor și ale bisericilor românești rămânând neatinse.

Anul 1916 a fost unul decisiv pentru transilvăneni. Intrarea fraților de peste Carpați în război, în august 1916 i-a determinat pe locuitorii români de pe meleagurile transilvănene să treacă granița, după care s-au înrolat în armata română, țelul lor era unul comun cu al fraților din regat, dorința lor nemărginită era să elibereze Transilvania chiar cu prețul propriului lor sânge, cu gândul la libertate, indiferent de justificările comandanților militari, intrarea lor în luptă alături de frații de peste Carpați era o măsură născută din necesitatea de a învinge, din necesitatea națională. Sentimentul național era mai puternic decât datoria lor militară, motiv pentru care mulți au dezertat din armata austro-ungară. Imediat după ce armata română a luat decizia de a trece vechile graniţe ce o despărţeau de Transilvania, defileul Topliţa - Deda, a fost supus unor lucrări genistice (tranşee, cuiburi de militari), urmele lor fiind vizibile şi astăzi în zona Sărăcinului. În 24 august 1916, România trimitea guvernului austro - ungar, nota de intrare a României în război alături de puterile Antantei, arătându-se faptul că poporul român nu mai putea suporta nedreptăţile la care a fost supus.

Eroismul soldaților români care au luptat pe valea Mureșului superior, în defileul Deda-Toplița, a fost insuflat de comandanții lor, bun strategi militari, care au știut să coordoneze principalele operațiuni militare. Putem considera că acești comandanți, cu siguranță, fac parte din elita militară românească din perioada Primului Război Mondial.

Constantin Prezan (1861-1943)

Considerat cel mai brav lider militar al armatei române din timpul Războiului de Întregire Națională, generalul Constantin Prezan *(foto 1)*, devenit în timp mareșal al României, fiind unul dintre cei trei mareșali ai Armatei Române din toate timpurile, a avut o contribuție deosebită pe câmpul de luptă. Este remarcat și în fruntea Armatei de Nord, (Armata 4 română), dispusă în toamna anului 1916 în zona Carpaților Orientali, armată din care făcea parte Divizia 14 infanterie, divizie care avea ordin să ocupe cu forțele sale culmile de pe valea superioară a Mureșului, Toplița, Lunca Bradului, Răstolița și Deda.

Născut la 27 ianuarie 1861 în comuna Butimanu-Luceanca, plasa Snagov, județul Ilfov, astăzi județul Dâmbovița, fiind al patrulea copil al familiei din 11. Cariera militară și-a început-o în perioada 1874-1878, prin frecventarea cursurilor Şcolii Fiilor de Militari de la Iaşi, care avea ca scop pregătirea elevilor pentru Şcoala Militară de Infanterie şi Cavalerie din Bucureşti.

A fost comandant al: Cetății București (1896), al Regimentului 7 Infanterie „Racova” nr. 25-Vaslui (1901-1904), al Brigăzii 13 Infanterie-Bârlad (1904-1910), al Diviziei 10 (1910-1911), 7 Infanterie (1911-1914), al Corpului 3 Armata (1914), al Corpului 4 Armata (1915-1916), al Armatei a 4-a de Nord (15 august - noiembrie 1916), al Grupului de Armate General „Prezan” (noiembrie-decembrie 1916). A fost de două ori șef al Marelui Cartier General al Armatei Române (decembrie 1916 — aprilie 1918, noiembrie 1918 — aprilie 1920).

Datorită devotamentului față de țară și a eroismului cu care a luptat pe front, mareșalul Constantin Prezan a fost decorat cu diferite distincții și medalii ale statului român și ale unor state străine:

- „Steaua României”, clasa a V-a (1896)
- „Mihai Viteazul”, clasa a III-a (1916), clasa a II-a (1917), clasa I-a (1920); „Hohenzollern”, clasa a II-a;
- „Tacova”, în grad de comandor (1896) a Serbiei
- „Sf. Ana” în grad de comandor (1896) a Rusiei
- „Coroana Regală”, clasa a II-a (1897) a Germaniei
- „Alexandru”, în grad de comandor (1897) a Bulgariei

Decoraţiile Ordinul, Mihai Viteazul", înmânate de regale Ferdinand I, au fost: clasa a III-a, în 14 octombrie 1916, când avea gradul de general de divizie adjutant și comanda Armata a 4-a, de Nord, „pentru repetate acte de vitejie și destoinicie în conducerea trupelor"; clasa a II-a, în 21 iulie 1917, când avea gradul de general de corp de armată adjutant și deținea funcția de Șef al Marelui Stat Major, „pentru modul cum a conceput și pentru destoinicia cu care a pregătit operațiunile, în luna iulie 1917".

La 14 iunie 1930, Regele Carol al II-lea îi conferă titlul de mareșal al României, deoarece: „Ca șef de Stat Major General al Armatei și prim sfetnic al gloriosului meu părinte, prin priceperea și hotărârea domniei tale s-au putut stăpâni și învinge împrejurările tragice din iarna anului 1916 și primăvara anului 1917, iar din încercatele armate române a răsărit acea minunată oaste care a câștigat victoria de la Mărăști și memorabila izbândă de la Mărășești, încheind mai apoi epopeea neamului prin victoria de la Tisa", ajungând astfel pe cea mai înaltă treaptă a carierei militare. Moare, la 27 august 1943, la vârsta de 82 de ani, fiind înhumat în curtea reședinței sale de la Schinetea fiind condus pe ultimul drum de regele Mihai I, fostul său colaborator, mareșalul Ioan Antonescu, precum și alte oficialități ale statului român.

Paraschiv Vasilescu (1864-1925)

Paraschiv Vasilescu *(foto 2)* a fost unul dintre generalii care s-a implicat cu dăruire în luptele pentru eliberarea Transilvaniei din toamna anului 1916 în Primul Război Mondial, îndeplinind funcțiile de comandant al Diviziei 14 Infanterie, divizie care a luptat in defileul Mureșului, inclusiv la Lunca Bradului, pe valea Ilvei și pe Ungurașul.

Decorații: Ordinul „Steaua României", în grad de ofițer (1912), Ordinul „Coroana României", în grad de ofițer (1906), Medalia „Avântul Țării", 1914, Ordinul „Mihai Viteazul", clasa III, 27 octombrie 1916.

Nicolae Al. Golescu (1874-1916)

Fiul lui Alexandru G. Golescu, urmaș al vechilor familii boierești, credincioși și slujbași destoinici patrioți au luptat cu dârzenie și credință pentru îndeplinirea celor trebuincioase ridicării neamului. Nicolae Al. Golescu *(foto 3),* imediat ce a fost mobilizat a fost trimis pe front la Regimentul 54 infanterie, regiment ce se afla în acel moment pe Bâtca –Rătăcelului între Mureș și munții Călimani, la fundul Ungurașului pe teritoriul comunei Lunca Bradului. Locotenentul Nicolae Golescu a împărtășit împreună cu soldații săi toate greutățile și primejdiile frontului. După retragerea spre vechile granițe, pleacă împreună cu regimentul său spre București. De aici regimentul său a fost trimis înspre munți, în județul Argeș, în regiunea Poiana Spinului. Compania lui Golescu se afla în linia I. Luptând în primele linii ale tranșeelor ca să impulsioneze soldații, moare la datorie, a consacrat prin jertfa lui eroică trecutul glorios al familiei. A fost înmormântat în cimitirul satului Sălătrucu din jud. Argeș. Anii de viaţă: 10 aprilie 1874, București – 28 noiembrie 1916.

Florian Bogdan (1876-1965)

Născut la 19 martie 1876, la Fărăgău, lângă Reghin, Florian Bogdan *(foto 4)* a absolvit în 1899, cu rezultate de excepţie, Politehnica Regală din Budapesta în mai multe domenii fiind declarat „inginer universal". Cunoşte foarte bine mai multe limbi străine: maghiara, germana, latina, franceza, ceha şi rusa.

La începutul războiului, încă din luna iulie 1914 a fost mobilizat în armata austro-ungară, armată în care a fost încadrat ca sublocotenent în Regimentul 22 honvezi din Târgu-Mureş, iar la scurt timp a plecat pe frontul din Galiţia, luptând pentru o cauză străină interesului românilor ardeleni, într-un război ce nu era al lui, fiind rănit încă din primele zile. După scurt timp dezertează și trece Carpații în Regatul României. La scurt timp, a reușit să-și aducă de la Reghin,

în Regatul României, soția și cei doi copii, Romul și Delia. Devenit militar, Florian Bogdan a fost încadrat în serviciul de informaţii şi contrainformaţii cu gradul de locotenent, devine Comandant al „Detaşamentului Borsec". În această calitate, a acţionat iniţial ca o subunitate de infanterie – cercetare în adâncimea dispozitivului inamic, în zona Borsec, Topliţa, Gheorgheni, Bilbor. A reuşit să creeze o breşă necesară în dispozitivul austro-ungar anihilând dispozitivul de pază de pe frontiera cu România, fapt ce a facilitat pătrunderea rapidă prin surprindere pe acea direcţie a unităţilor regulate ale armatei române.

După primele succese ale armatei române, „Detaşamentul Borsec" şi-a stabilit punctul de comandă la Topliţa, în castelul baronului Urmanczy *(foto 5)*. Bogdan Florian a trăit cu amar momentul în care, împreună cu „Detaşamentul Borsec" şi întreaga armată română participantă la operaţiunile din Transilvania a trebuit să se retragă peste Carpaţi datorită înfrângerilor din Regat.

Bogdan Florian a trăit cu amar momentul în care, împreună cu „Detaşamentul Borsec" şi întreaga armată română participantă la operaţiunile din Transilvania a trebuit să se retragă peste Carpaţi datorită înfrângerilor din Regat.

După retragerea armatei române, a guvernului, Parlamentului şi a familiei regale în Moldova, Florian Bogdan devenit căpitan se stabileşte la Iaşi părăsind oraşul Bucureşti. Participă ca ofițer de contraspionaj la operaţiunile militare din Moldova. Bogdan moare pe data de 9 noiembrie 1965 la venerabila vârstă de 89 ani.

BIBLIOGRAPHY

Bolovan Ioan, Pop Aurel Ioan, *Istoria României –compendiu*, editura CST, Institutul Cultural Român, Cluj Napoca, 2004.

Cazimiresu Constantin, Rusu Doina, *Pe aici nu se trece*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1889.

Clinceag Daniela, Petruţ Andreea Gabriela, Petruţ Rusalina, *Lunca Bradului-însemnări monografice*, Editura Constantin Romanu-Vivu,Târgu-Mureş, 2016.

Webgrafie

https://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE,

,,Activitatea reghineanului Florea Bogdan în Serviciul de Informaţii al Armatei Regale Române, 1916-1918", prof. Nicolae Balint.

COLD WAR CRISES IN THE 1960S: THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA, THE GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC AND THEIR INVOLVEMENT IN THE VIETNAM WAR

Valeriu-Bogdan Preda
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The Vietnam War was probably the worst crisis that the new leadership (after the election of Nicolae Ceausescu at the head of the country in 1965) in Bucharest faced and on which it had to express its position in order to continue its external policy that was started in the early 1960s. The Soviets saw Romania's position as a reliable solution. After all, Romania wanted to induce the diplomatic solution to the Hanoi authorities, while they opted for the military, because at that time they could not find a suitable ground for negotiation. In the desire to assert Romania as an actor in the eventual settlement of the conflict, the Bucharest authorities constantly sought to open channels of communication with the Americans, Nicolae Ceausescu wanting to make the Romanian state a mediator, just as it happened in the Sino-Soviet conflict. Regarding the position of the German Democratic Republic in the Vietnam War, we can see that in this situation, the Berlin authorities prefered to choose largely the same path as Romania and the rest of the socialist bloc with some different methods of implication.

Keywords: Communism, Capitalism, Cold War, Vietnam War, Romania, German Democratic Republic.

Lucrarea de față își propune să analizeze modul în care atât statul român, cât şi cel est-german s-au implicat în cadrul Războiului din Vietnam. Pe lângă componenta implicării ne dorim să vedem pozițiile celor două state față de acest conflict. Vorbim de o perioadă în care astfel de probleme se discutau mai cu seamă în cadrul întrunirilor statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Cu toate acestea, ştim astăzi că România a fost o voce distinctă în cadrul organizației. De cealaltă parte, Republica Democrată Germană era un stat obedient Moscovei, autoritățile de la Berlin copiind în mare măsură pozițiile U.R.S.S.-ului.

Pentru securitatea S.U.A. Indochina era indispensabilă. Comuniştii ocupau deja regiunea vietnameză aflată la nord de paralela 17, astfel, pentru a opri expansiunea comunismului, Kennedy le permite consilierilor americani să accepte folosirea napalmului şi să distrugă pădurile vietnameze. În momentul asasinării lui Kennedy, în noiembrie 1963, efectivele americane din Vietnam se ridicau undeva peste 16.000 de oameni. Crezând că îi pot învinge pe comunişti prin forță militară, americanii au realizat târziu că adevăratele bătălii din Vietnam au fost de natură economică şi socială, regimul Diem suferind mai multe înfrângeri decât victorii, până în momentul în care va oferi o alternativă superioară comunismului[1].

Deşi acordurile de la Geneva au produs un document prevăzând încetarea ostilităţilor, menit să pună capăt primului război din Indochina, în 1954 administraţia americană Eisenhower a decis, mai degrabă, să sprijine crearea unei republici independente în Vietnamul de Sud, decât să se confrunte cu posibilitatea ca forţele comuniste ale lui Ho Shi Min. Acesta dom urmă avea

[1]Martin McCauley, Rusia, *America si razboiul rece, Editura Polirom*, Iași, 1999,. p. 74.

să fie considerat mai degrabă un naţionalist decât adeptul idei unui bloc sino-sovietic omogen în zonă, să câştige alegerile naţionale cerute în acorduri[2]. Prin semnarea acordurilor de la Geneva, principalul scop al Statelor Unite, în zona Vietnamului, era acela de a consolida prin orice mijloace regimul din Sud pentru a evita căderea acestuia în sfera de influenţă comunistă şi, pentru început, să-l facă capabil să reziste unei eventuale agresiuni pornite de Vietnamul de Nord.

În august 1964, un presupus atac nord-vietnamez asupra distrugătorului Maddox a condus la o lovitură de răspuns a Americii împotriva Vietnamului de Nord aproape unanim susţinută de Senat prin aşa-numita Rezoluţie a Golfului Tonkin. Totul a început în dimineaţa zilei de 4 august în Washington, cu 12 ore în urmă faţă de Saigon, când, potrivit spuselor Preşedintelui Johnson, McNamara l-a sunat să-i spună că este o indicaţie fondată conform căreia s-a produs un alt atac asupra navelor americane în Golful Tonkin. Ulterior, detaliile au devenit din ce în ce mai obscure, dar când primele rapoarte au ajuns în mâna comandantului Johnson, în timpul unui mic-dejun al conducerii cu senatorii democraţi prezentându-le ca pe nişte atacuri neprovocate asupra navelor de război ale Statelor Unite.

Războiul din Vietnam reprezintă, probabil cea mai gravă criză cu care noua conducere de la Bucureşti avea să aibă contact în plan extern şi asupra căruia trebuia să îşi exprime poziţia pentru a-şi putea continua politica externă promovată la începutul anilor 1960. Interesant este faptul că, în ceea ce priveşte soarta războiului din Vietnam, opinia publică din România îşi aliniază poziţia în acelaşi drept cu opinia publică mondială, care îşi exprima în numeroase rânduri indignarea împotriva Statelor Unite, mai ales după folosirea de către armata S.U.A. a bombelor cu gaze toxice. Împotriva folosirii acestui tip de armament, presa românească căuta cele mai elocvente exemple printre care Convenţiile de la Haga, Saint Germain, Sevres, Neuilly ș.a.. Acestea constituiau, din punctul de vedere al scenei internaţionale, documente hotărâtoare pentru interzicerea folosirii acestora, indiferent dacă acestea au fost sau nu ratificate de către toate statele, ele intrând în principiile fundamentale ale dreptului internaţional[3].

Despre implicarea conducerii de la Bucureşti în soluţionarea conflictului din Vietnam, se poate marca drept bornă de referinţă vizita în R.D. Vietnam, desfăşurată între 5 şi 11 mai 1966, a unei delegaţii române în frunte cu cu Emil Bodnăraş. În baza mandatului primit de la Nicolae Ceauşescu, Emil Bodnăraş a încercat pe perioada vizitei să afle o părere despre eventualitatea desfăşurării unei acţiuni de solidaritate comună a tuturor statelor socialiste, acesta arătându-şi cu această ocazie sprijinul pentru poporul vietnamez. Răspunsul a fost unul favorabil, liderii vietnamezi condiţionând toate acestea prin prisma participării U.R.S.S.-ului şi a Chinei, a căror ajutor era unul esenţial pentru socialiştii vietnamezi[4]. România îşi dorea o implicare diplomatică în problema Vietnamului, fiind capabilă să îşi susţină poziţia până la cel mai înalt nivel. De altfel, într-o discuţie purtată cu ambasadorul Uniunii Sovietice la Bucureşti în 15 august 1966, Nicolae Ceauşescu subliniază că, în vederea pregătirii sesiunii de toamnă a întrunirii de la O.N.U., doreşte să contureze o poziţie oficială în cadrul blocului socialist privind conflictul din Vietnam. Ceauşescu era conştient că, deşi problema Vietnamului nu se afla oficial pe ordinea de zi a Adunări Generale, aceasta nu avea să fie exclusă din discuţii. Pentru formularea unui punct

[2]André Fontaine, *Istoria Războiului Rece. De la Războiul din Coreea la criza alianţelor, 1950-1967*, vol. 4. Ediţie îngrijită, traducere, note, cronologie şi indice de George G.Potra şi Delia Răzdolescu, Editura Militară, Bucureşti, 1994, p. 187.

[3]Victor Duculescu, *Convenţiile internaţionale de interzicere a gazelor toxice,* în „Lumea", Bucureşti, 1 aprilie, 1965, p. 31.

[4]Vasile Buga, *România şi conflictul americano-vietnamez 1966-1975* în „România supravieţuire şi afirmare prin diplomaţie în anii Războiului Rece", vol III, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte,2014, p. 281.

comun autoritățile române transmit intenția unei runde de negocieri cu autoritățile vietnameze.[5]. Intenția autorităților de la București poate avea o dublă semnificație. Astfel, pe lângă dorința de continuare a politicii de deschidere către vest, fără dar și poate, românii se pregăteau intens pentru depunerea candidaturii pentru obținerea președenției celei de-a XXII-a Adunare Generală a O.N.U. din 1967[6]. Cu alte cuvinte, liderii români își doreau ca România să fie văzută drept un actor principal în soluționarea războiului din Vietnam.

Câteva luni mai târziu, în cadrul Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. se ia decizia ca în luna octombrie o delegație de partid compusă din Ion Gheorghe Maurer și Paul Niculescu-Mizil să facă o vizită neoficială în R.D. Vietnam. Cu această ocazie, delegația română a exprimat oficial dorința de ajutorare a nord-vietnamezilor, transmițându-le acestora din urmă că ar trebui să caute soluționarea conflictului în plan diplomatic[7]. Cu toate că autoritățile de la București își manifestă deschis sprijinul față de „lupta poporului vietnamez", acestea sunt de părere că, pentru ca ajutorul să conteze, întregul bloc socialist ar trebui să pună umărul la cauza vietnameză. Cu toate acestea, ajutorul, după părerea acestora, trebuie să se materializeze doar pe plan diplomatic, vietnamezii trebuind să își caute singuri puterea de a învinge în acest conflict, românii denunțând categoric intervenția străină pe teritoriul statului sud-asiatic. La întoarcerea din Vietnam, delegația română avea să facă escale atât în China, cât și în U.R.S.S. în vederea înștiințări liderilor celor două state asupra discuțiilor purtate la Hanoi. În urma discuțiilor, premierul chinez a arătat că singura cale de rezolvare a problemei vietnameze este cea a luptelor armate. De partea cealaltă, autoritățile sovietice declarau că punctul de vedere al românilor stârnește interes la Moscova[8].

Sovieticii priveau poziția României ca pe o soluție fiabilă. În fond, România dorea să inducă autorităților de la Hanoi calea diplomatică de rezolvare, în timp ce acestea optau pentru cea militară, deoarece nu găseau în acel moment un teren proprice pentru negociere[9]. În dorința de afirmare a României ca actor în eventuala soluționare a conflictului, autoritățile de la București au căutat în permanență să deschidă canale de comunicații cu americanii, Nicolae Ceaușescu dorind ca statul român să redevină mediator, exact la fel cum se întâmplase și în cadrul conflictului sino-sovietic. Poziția gândită de către liderii români era în mare dorința autorităților de la Hanoi. Susținători ai unui dialog, aceștia realizează că un prim pas în această direcție trebuia făcut de partea americană. Nicolae Ceaușescu îl mandatează pe Corneliu Mănescu să înceapă discuțiile cu partea americană, pe întreaga perioadă în care acesta s-a aflat la Națiunile Unite[10]. Desigur, partea americană nu a fost singura cu care Mănescu avea să deschidă subiectul conflictului din Vietnam. În vederea pregătirii candidaturii la președenția celei de-a XXII-a Adunare Generală a O.N.U., discuțiile privitoare la Vietnam și la găsirea unei soluții unamim acceptate de întregul bloc socialist au ținut primele rânduri în cadrul discuțiilor membrilor Tratatului de la Varșovia[11]. Punctul de vedere al autorităților române a stat la baza declarației privitoare la Războiul din Vietnam elaborată de către membrii prezenți la întâlnirea statelor membre ale Tratatului de la Varșovia din 1966. Deși se stipulează și un eventual ajutor

[5] Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, ds. 105/1966, f. 3.
[6] Paul Nculescu-Mizil, *România și Războiul americano-vietnamez,* Ed. Roza Vânturilor, București, 2008, p. 59.
[7] Vasile Buga, *op. cit*., pp. 282- 283.
[8] Paul Niculescu-Mizil, *op. cit., documentul nr. 8,* p. 188.
[9] Vasile Buga, op. cit. p. 285.
[10] ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, ds. 61/1967, ff. 11-12.
[11] A se vedea, Nicolae Ecobescu (coord.), *Corneliu Mănescu. Ministrul de externe al României președinte al Adunării Generale ONU - documente,* în „România supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece", vol. 9, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009.

tehnico-militar din partea întregului bloc, principala direcţie pe care aceştia o urmau, cel puţin declarativ, era rezolvarea pe cale diplomatică[12].

De cele mai multe ori, presa din România sublinia faptul că, în ceea ce priveşte conflictul din Vietnam, americanii nu obţin sprijin nici măcar în interiorul N.A.T.O., iar opinia publică americană, printre care oameni politici ai ambelor partide, era total împotriva preşedintelui Johnson, văzând retragerea din Vietnam drept principala cale de scăpare[13]. Cu toate acestea, regăsim deseori informaţii cu privire la agravarea stării conflictuale din Vietnam, agresiunea americană accentuându-se de la o săptămână la alta. În marea lor majoritate articolele fac referire la faptele eroice purtate de R.D. Vietnam şi Frontul Eliberării Naţionale, părţi susţinute în perioada conflictului de U.R.S.S.. Cu toate că sprijinul este acordat de către Uniunea Sovietică, opinia publică internaţională, indiferent de convingerile politice pe care le avea, era total împotriva acţiunilor purtate de Statele Unite în această zonă. Un exemplu elocvent în această privinţă poate fi discursul ţinut de preşedintele Franţei Charles de Gaulle, prin care se afirma clar faptul că politica externă a Franţei este una în linii de independenţă, o politică diferită de cea americană, o politică care militează împotriva agresiunilor şi a hegemoniilor existente în acea perioadă. Totuşi, dacă stăm să analizăm contextul acestui discurs, acesta vine pe fondul apropierii de U.R.S.S., cu doar o zi înainte de o vizită oficială a unei delegaţii sovietice la Paris. Acest discurs avea să fie comentat pe larg în presa internaţională, mai cu seamă în cea americană, care vede în acesta poziţia clară a Franţei în faţa Statelor Unite, discursul fiind considerat drept un atac direct la adresa statelor americane[14].

Deşi ideea de continuare a ofensivei în războiului dus în Vietnam, a forţat desolidarizarea unor aliaţi tradiţionali, cum ar fi cazul Franţei menţionat anterior, sau a dus la înstrăinarea unei părţi importante din opinia publică americană, acestea nu au avut nici un impact în soarta războiului, urmând să se întindă atât timp cât aveau să existe cauzele ce au dus în primul rând la declanşarea conflictului şi care au continuat să îl alimenteze[15].

Tot prin presa românească sunt semnalate o serie de evenimente şi discursuri americane care nu fac decât să confirme dorinţa administraţiei Jhonson de a continua sau chiar de a amplifica intervenţia S.U.A. împotriva R.D.Vietnam. Oficialii americani, printre care Secretarul de Stat Rusk sau McNamara au arătat criza politicii externe americane, susţinând public faptul că, bombardamentele pe teritoriul Vietnamului aveau să continue, acesta prevăzând o cale lungă şi dificilă în aplanarea situaţiei[16].Trebuie remarcate multitudinea articolelor care fac referire la diverse vizite ale unor demnitari ai Uniunii Sovietice, pe teritoriul Vietnamului de Nord, în aceste articole fiind subliniată importanţa implicării U.R.S.S.-ului, a Chinei, dar şi a celorlalte ţări socialiste în războiul purtat de vietnamezi împotriva americanilor[17].În paginile presei româneşti, nu s-a pierdut nici o ocazie de a sublinia diferenţele majore între declaraţiile americane, cu privire la dorinţa stabilirii păcii şi acţiunile acestora, arătând în diverse articole faptul că, uneori bombardamentele asupra unor provincii din ţara asiatică au apărut la doar câteva ore de la declaraţiile prin care se spunea clar că acestea aveau să înceteze.

Paşii politicii externe americane sunt atenţi analizaţi în toată această perioadă, fiind evocate toate vizitele întreprinse de înalţi demnitari americani în lume, acestea fiind văzute de

[12] ANIC, fond Organizația Tratatului de la Varșovia, ds. 23/1966, ff. 77-86.
[13] *Ibidem,* pp 2-3.
[14] Georges Dascal, *Discursul președintelui de Gaulle*, corespondență din Paris din data de 28 aprilie 1965, în „Lumea", nr.18, București, 29 aprilie 1965, p. 2.
[15] Felicia Antip, *Opinia publică americană și Vietnamul*, în „Lumea", nr 21,, București, 20 mai 1965, p. 3.
[16] Sergiu Verona, *Continuă politica agresivă în Vietnam*, în „Lumea", nr.18, București,29 aprilie 1965, p. 6.
[17] Ștefan Cornu, *Convorbiri sovieto-vietnameze,* în „Lumea", nr.3, București, 13 ianuarie 1966, p. 4.

către presa occidentală drept o „defensivă diplomatică”[18] folosită într-un scop pur propagandistic pentru justificarea războiului, idee împărtăşită şi de către ziariştii români în multe dintre ocazii. Putem spune că scopul politicii presei româneşti, prin care se prefera relatarea celor petrecute în Vietnam prin preluarea unor articole externe şi nu prin interpretarea lor proprie, voia să arate amploarea războiului. Totodată, se poate observa preponderenţa articolelor îndreptate strict împotriva părţii americane, precum şi modul subtil în care presa românească era doar de partea vietnamezilor, fiind cunoscut faptul că aceştia din urmă erau sprijiniţi de către sovietici. Aşadar, se ridică întrebarea, cât de independentă era poziţia României în faţa Moscovei în toată această perioadă, întrucât din modul în care presa relata evenimentele ce aveau loc în Vietnam reiese clar faptul că toate articolele erau bine alese pentru a prezenţa doar partea vietnameză a problemei, fiind o certitudine că în presa internaţională trebuiau să existe ziarişti care ţineau în mod evident cu Statele Unite. De altfel, într-o cuvântare susţinută de către Nicolae Ceauşescu în faţa Marii Adunări Naţionale, în iulie 1967, şi preluată în toate organele de presă din România, liderul de la Bucureşti demonstrează faptul că, în ceea ce priveşte cauza Vietnamului, România face front comun cu ţările socialiste, care, în opinia sa, trebuiau să îşi unească forţele pentru ajutorarea poporului vietnamez, şi să continue alături de toţi contestatarii acestui conflict, războiul de propagandă prin care se dorea încetarea acestuia[19].

Privitor la poziționarea Republicii Democrate Germane în cadrul Războiului din Vietnam, putem observa că în această situație, autoritățile de la Berlin preferă să aleagă în mare parte același drum ca al României și al restului blocului socialist. Încă din anii `50 Ministerul de Securitate Publică din Vietnam a primit asistență, atât din partea Uniunii Sovietice, cât și din partea Chinei. Cu toate acestea, pentru construirea unui aparat de securitate capabil să aplice ordinele autorităților de la Hanoi, acestea din urmă au apelat la ajutorul Republicii Democrate Germane, a Cehoslovaciei și al Koreei. Odată cu izbucnirea războiului și debarcarea primilor soldați americani la Da Nang în martie 1965, autoritățile comuniste din Vietnam aveau nevoie disperată de ajutor în vederea menținerii supravegherii propiilor cetățeni pentru a depista din timp posibilii inamici ai poporului. În această situație, nord-vietnamezii găsesc utilă cererea adresată guvernului est-german de ajutorare prin Ministerul Securității de Stat din R.D.G.[20].

În fond, Republica Democrată Germană oferise sub diferite forme ajutor nord-vietnamezilor, fie că vorbim de camere foto-video de mici dimensiuni și casete de înregistrare cerute de autoritățile de la Hanoi încă din 1957, fie vorbim de echipament operațional și tehnologie infraroșu începând cu 1959[21].

Imediat după această perioadă, relațiile dintre cele două state aveau să se răcească, probabil și pe fondul răcirii relațiilor dintre Vietnam și Uniunea Sovietică. După demiterea lui Nichita Hrușciov relațiile cu U.R.S.S.-ul se îmbunătăţesc. Deși primesc asigurarea ajutorului militar din partea sovieticilor, autoritățile de la Hanoi caută cu orice scop distanțarea de către aceștia, existând mai cu seamă dorința de a nu deveni prea dependenți de K.G.B.. Astfel, începând cu 1965, își îndreaptă atenția către alte servicii secrete socialiste printre care S.T.A.S.I. al R.D.G., serviciu care deja își făcuse un renume pe scena serviciilor secrete[22]. Cu toate acestea,

[18]Sergiu Verona il citează pe Jean Lacouture care folosește această expresie într-un interviu adresat ziarului „Nouvel Observateur”, în „Lumea”, nr.3, Bucuresti, 13 ianuarie 1966, p. 6.
[19]„Lumea”, nr.31, București, 27 iulie, 1967, pp. 10 -11.
[20] Martin Grossheim, *Fraternal Support:The East German „STASI” and the Democratic Republic of Vietnam during the Vietnam War,* în „The Cold War International History Project”, Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2014, p. 6.
[21] *Ibidem*, p. 7.
[22] *Ibidem*, p. 8.

S.T.A.S.I. nu reușește să depășească ajutorul oferit de către K.G.B., cele două servicii fiind principalele agenții străine din cadrul blocului socialist care au sărit în ajutorul autorităților nord-vietnameze.[23]

Într-o notă informativă emisă de către Ministerul român de Externe se arată că pe parcursul anilor 1965-1966 au avut loc diferite cuvântări publice prin care intervenția americanilor în Vietnam a fost criticată[24]. Pe lângă poziția oficială luată în cadrul Tratatului de la Varșovia, R.D.G.-ul susține înarmarea poporului vietnamez. Din relatările ambasadei române la Berlin rezultă că est-germanii căutau să se afirme ca purtător de cuvânt al unor state socialiste, dorind să determine partea vietnameză să accepte crearea unui pod aerian între U.R.S.S. și Vietnam prin care acesta din urmă să primească zilnic ajutor militar din partea sovieticilor[25].

Într-un amplu material privitor la poziția R.D.G. față de unele conflicte internaționale, autorii români subliniază că „poziția R.D.G. față de războiul din Vietnam este identică cu cea a U.R.S.S.". După cum am relatat-anterior, deși sovieticii vedeau propunerea românilor de a merge pe calea diplomatică în rezolvarea conflictului, aceștia aveau cu totul alte interese. Pe lângă cel ideologic, principalul interes era cel economic, Vietnamul reprezentând o piață de desfacere pentru industria armată[26].

După reluarea contactelor în 1965, partea vietnameză a găsit un real sprijin în ajutorul acordat de către R.D.G. prin S.T.A.S.I.. Începând cu 1966, sprijinul oferit Vietnamului avea să se intensifice. În acel an, Tran Quoc Hoan, ministrul securității publice din Vietnam, a făcut o vizită oficială în R.D.G. întâlnindu-se cu Erich Mielke omologul său. În urma întâlnirii, ofițerii S.T.A.S.I. au început o amplă campanie de cursuri prin care partea vietnameza a fost antrenată să folosească cele mai moderne tehnologii existente în acel moment în R.D.G.. Totodată, până la mijlocul anului 1967 au fost organizate cursuri privitoare la strângerea de informații, modalități de investigare a corespondenței, producere de cerneală invizibilă precum și analiza și reproducerea unor documente[27]. În cele din urmă, sprijinul R.D.G. prin intermediul S.T.A.S.I. a avut două direcții. În timp ce primordial era organizarea unei elite în domeniul contrainformațiilor din rândul vietnamezilor în plan secund o mare parte dintre resurse au fost folosite în procesul prin care nord-vietnamezii aveau să își instaureze regimul comunist[28].

Pe lângă sprijinul acordat prin intermediul S.T.A.S.I., conducerea R.D.G., în frunte cu Walter Ulbricht, nu pierdea nici o ocazie de a-și arăta susținerea publică față de partea vietnameză. Cu prilejul celebrării a 19 ani de la întemeierea R.D.G., în 1968, a subliniat că bazându-se pe principiile „internaționaliste", R.D.G.-ul va continua să ofere tot sprijinul necesar pentru oprirea războiului din Vietnam.[29] Mai mult decât atât, cu ocazia încetării temporare a bombardamentelor, Walter Ulbricht, a ținut să sublinieze în fața oficialilor vietnamezi rolul major pe care l-au jucat statele socialiste și în mod special Uniuniea Sovietică în cadrul acestui proces[30]. Mai mult decât atât, pe întreaga perioadă a conflictului, liderii de la Berlin au găsit Republica Federală a Germaniei sau China ca fiind la fel de vinovate precum americanii, prin prisma ajutorului oferit acestora din urmă. Despre toate acestea Walter Ulbricht afirma: "Este

[23] *Ibidem*, p. 9.
[24] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond RDG, Direcția a III-a Relații, ds. 777, problema 220/1965, f. 51.
[25] *Ibidem*, f. 52.
[26] AMAE, fond RDG, Direcția a III-a Relații, ds. 828, problema 220/1966, f. 17.
[27] Martin Grossheim, *op. cit.* pp. 11-12.
[28] *Ibidem*, p. 28.
[29] AMAE, fond RDG, Direcția a III-a Relații, ds. 950, problema 220/1968, f. 43.
[30] *Ibidem*, f. 44.

tragic pentru mișcarea comunistă și muncitorească internațională și pentru cauza păci faptul că în această situație politica S.U.A. și a imperiaismului vest grman este sprijintă de politica scizionistă a conducerii R.P. Chineze."[31].

Putem afirma că ajutorul oferit de est-germani în materie de securitate internă au condus în cele din urmă la o oarecare dependență vietnameză față de R.D.G., sprijinul în materie de „intelligence" întinzându-se până la căderea zidului Berlinului[32]. Ne permitem să susținem faptul că liderii est-germani vedeau în Vietnam o situație în oglindă a celor două Germanii. Astfel, acestia se temeau ca nu cumva lupta dintre cele două state vietnameze, conduse de regimuri politice diferite, să nu se repete și în cazul teritoriului german. Presa din R.D.G. a acordat ample spații în care statul vest-german era pus pe aceeași linie cu S.U.A. în privința războiul din Vietnam[33]. Cu alte cuvinte, liderii de la Berlin considerau că, dacă R.F.G. susținea S.U.A. să continuie ofensiva din Vietnam era probabil ca pe viitor situația să se transpună în cazul statelor germane.

În cele din urmă, putem observa două state socialiste care își urmăresc propriile interese în cadrul Războiului din Vietnam. Pe de o parte, avem statul român care dorea să se afirme ca stat independent de deciziile Moscovei. Un stat care face tot posibilul să convingă de necesitatea tratativelor diplomatice. Un stat ce caută deschiderea spre vest. Putem afirma totodată că liderii români au folosit conflictul din Vietnam pentru câștigarea mandatului de președinte al celei de-a XXII-a Adunări Generale a O.N.U.. De cealaltă parte, avem statul est-german, obedient politicii promovate de Moscova. Un stat care își urmărește interesele economice în cadrul conflictului prin sprijinul acordat. Unul temător de o repetare a scenariului în cazul său. Deși în mod oficial pozițiile celor două state se aliniau, fiecare dintre acestea își dorea statutul de reprezentant al blocului socialist în discuțiile cu partea vietnameză, interesele proprii făcând ca viziunea asupra conflictului să difere de cele mai multe ori.

BIBLIOGRAPHY

I. Surse inedite:

- Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC):

Fond CC al PCR, Secția Relații Externe:

ds. 105/1966. ds. 61/1967.

Fond Organizația Tratatului de la Varșovia:

ds. 23/1966.

- Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE),

Fond RDG:

ds. 777, problema 220/1965 ds. 950, problema 220/1968

ds. 828, problema 220/1966

II. Periodice:

„Lumea", București, 1965-1967.

[31] Ibidem, f. 45
[32] Martin Grossheim, *op. cit.*, p. 28.
[33] AMAE, fond RDG, Direcția a III-a Relații, ds. 828, problema 220/1966, f. 17.

III. Lucrări generale:

Buga, Vasile, *România și conflictul americano-vietnamez 1966-1975* în „România supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece", vol III, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014.

Ecobescu, Nicolae (coord.), *Corneliu Mănescu. Ministrul de externe al României președinte al Adunării Generale ONU - documente*, în „România supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece", vol. 9, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009.

Fontaine, André, *Istoria Războiului Rece. De la Războiul din Coreea la criza alianţelor, 1950-1967*, vol. 4. Ediție îngrijită, traducere, note, cronologie și indice de George G.Potra și Delia Răzdolescu, Editura Militară, București, 1994.

McCauley, Martin, *Rusia, America si razboiul rece,*Editura Polirom, Iași, 1999.

IV. Lucrări speciale:

Antip, Felicia, *Opinia publică americană și Vietnamul*, în „Lumea", nr 21,, București, 20 mai 1965.

Cornu, Ștefan, *Convorbiri sovieto-vietnameze*, în „Lumea", nr.3, București, 13 ianuarie 1966.

Dascal, Georges, *Discursul președintelui de Gaulle, corespondență din Paris din data de 28 aprilie 1965*, în „Lumea", nr.18, București, 29 aprilie 1965.

Duculescu, Victor, *Convențiile internaționale de interzicere a gazelor toxice*, în „Lumea", București, 1 aprilie, 1965.

Grossheim, Martin, *Fraternal Support:The East German „STASI" and the Democratic Republic of Vietnam during the Vietnam War*, în „The Cold War International History Project", Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2014.

Nculescu-Mizil, Paul, *România și Războiul americano-vietnamez*, Editura Roza Vânturilor, București, 2008.

Verona, Sergiu, *Continuă politica agresivă în Vietnam*, în „Lumea", nr.18, București,29 aprilie 1965.

THE ROMAN HABITATS AROUND THE ALUTAN LIMES FROM THE SOUTH OF THE CARPATHIANS

Laurenţiu Florin Comănescu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The main areas with Roman habitat along the Alutan limes are grouped around military camps or civilian settlements, and are still areas with a rich archaeological material that can sometimes be seen on the surface in the earth disturbed by agricultural works or more recently through satellite images that offer us a new perspective in terms of studying or identifying such material traces of the Daco-Roman period. Most of the archaeological research, regardless of the form in which it was carried out over the years, had as finality the discovery of archaeological testimonies regarding the Roman period along the Alutan limes, thus enriching the patrimony of the institutions preserving cultural goods.
Recalling the existence of such objectives of interest to history and national cultural heritage can be an opportunity for both specialists and the ignorant to consider protecting and maintaining the in-situ integrity of these testimonies of our past, without which a page of history would risk becoming thinner and thinner.

Keywords: archaeological repertoire, castra, limes, Roman road, cultural heritage.

INTRODUCERE

Unul dintre cei care a observat și a consemnat pentru prima dată mărturiile sale cu privire la dovezile arheologice existente în Oltenia, în special cele legate de construcții, drumuri sau inscripții romane, a fost comitele *Luigi Fernando Marsigli*, în calitatea sa de ofițer de geniu în armata austriacă, ce a însoțit armatele de ocupație din zona Dunării și a Oltului, ocazie cu care și-a putut realiza o operă cu valoroase însemnări publicate în anul 1726, în *Description du Danube*, ce cuprinde numeroase informații de natură arheologică, planșe, desene sau inscripții ce includ și zona limesului alutan din perioada romană.

După cum se știe până-n prezent perioada incipientă a săpăturilor arheologice, efectuate în zona Olteniei începe după anii 1800, în contextul unei așa zise întreceri dintre banul *Mihalache Ghica* ce dorea o dezvoltare a colecțiilor sale de natură arheologică în detrimentul principalului său oponent generalul *Nicolae Mavros*, fapt ce duce însă la o adevărată vânătoare de *trofee* arheologice obținute și adunate haotic, bineînțeles cu efecte distructive asupra patrimoniului arheologic. Ulterior aceste săpături arheologice realizate în goana după senzațional, au fost continuate la fel de neprofesional de către *Dimitrie Papazoglu*, apoi de către *Cezar Boliac*, care totuși s-a dovedit a fi mai cumpătat în acțiunile sale de căutate a materialului arheologic, pe care a avut grijă să le facă cunoscute prin intermediul a două publicații ale sale. Cezar Boliac s-a orientat în special pe recuperarea obiectelor arheologice, mai ales din tumuli funerari, cu care încerca să facă senzație prin intermediul publicațiilor, însă fără a face referire și la locurile unde au fost descoperite, neluând în calcul și contextul în care acestea au fost descoperite.

În zona perimetrului cuprins de limesul alutan, au mai făcut săpături de o anvergură relativă, V. Alexandrescu Ureche, D.A. Sturza, G. Tocilescu, Pamfil Polonic, Al. T. Dumitrescu, Dumitru Tudor, Octavian Toropu, Gheorghe Popilian iar în perioada de după anii 1989 de către Constantin Petolescu, Petre Gherghe, Lucian Amon, Mircea Negru[1]. O lucrare de referință de natură arheologică ce este demnă de luat în seamă realizată de Alexandru Odobescu pe care Dumitru Tudor îl numește „*arheolog de bibliotecă*", este studiul *Antichitățile județului Romanați*, realizată sub forma unui chestionar arheologic la nivelul anului 1878, la care au răspuns relativ în cunoștință de cauză învățători din satele românățene cu privire la existența mărturiilor arheologice în localitățile județului Romanați. Verificarea informațiilor în teren a fost efectuată parțial de către Dumitru Tudor și de Cristian M. Vlădescu, care și-au tipărit constatările în lucrări marcante ale arheologiei românești cu referire la zona Olteniei romane.

Majoritatea acestor cercetări arheologice, indiferent de forma în care s-au realizat de-a lungul anilor au avut ca finalitate descoperirea de mărturii arheologice cu privire la perioada romană de-a lungul limesului alutan, îmbogățind astfel patrimoniul cultural al instituțiilor păstrătoare de bunuri culturale. De-a lungul limesului există o serie de muzee care depozitează obiecte specifice perioadei romane localizate în special în orașele reședință de județ cum ar fi Alexandria, Slatina, Râmnicu-Vâlcea, dar și în orașe mai mici precum ar fi muzeele din Corabia, Caracal, Drăgășani. În aceeași categorie a muzeelor mai pot intra și puncte muzeistice locale și uneori școlare care sau creat în preajma unor importante așezări romane, de-a lungul anilor, uneori având o existență efemeră, precum Gostavățu (Slăveni), Reșca (Romula), Piatra-Olt (Acidava), Drăgășani (Rusidava).

Pe acest teritoriu limesului alutan de la sud de Carpați stăpânirea romană a lăsat urme durabile, care se văd sau sunt scoase la iveală la tot pasul până astăzi. Folosite de la începutul evului mediu, în epoca modernă, chiar și cea contemporană ca materiale de construcție, ruinele și monumentele romane au atras dintotdeauna, dar mai ales din vremea răspândirii curentului Renașterii, adică de prin secolul al XV-lea, atenția cărturarilor vremii și [2] a călătorilor străini. Întinderea urmelor romane delimitează și întinderea provinciei. Mai de aproape și mai precis pot fi determinate însă hotarele Daciei romane, urmărind

[1] Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, ediția a IV-a, București, Editura Academiei R.S.R., 1978, pp.12-20.
[2] *Ibidem.*, fig. 150, harta Olteniei romane (extras).

situarea pe teren a castrelor, care se întind de jur-împrejurul teritoriului provinciei. O mică aproximație rezultă numai din faptul că linia efectivă de graniță, adică cea controlată, se întindea la o oarecare distanță, variabilă în funcție de formele de teren, în fața liniei de castre[3], în perimetrul studiat râul Olt fiind o barieră naturală relativ greu de traversat.

Principalele zone cu habitat roman de-a lungul limesului Alutan se grupează în jurul castrelor militare sau a așezărilor civile, fiind și azi zone cu un bogat material arheologic ce poate fi observat uneori la suprafață în pământul răscolit în urma lucrărilor agricole sau mai nou prin intermediul imaginilor satelitare ce ne oferă perspectivă nouă în ceea ce privește studierea sau identificarea unor astfel de urme materiale ale perioadei daco-romane.

Pe întreg traseu al limesului alutan s-au întemeiat în epoca stăpânirii romane așezări care, după dezvoltarea și organizarea pe care au avut-o, sunt de mai multe tipuri, în primul rând orașele, cu statut juridic recunoscut, apoi satele de mai multe feluri (*vicus, pagus*) așezările din jurul castrelor cunoscute sub numele de *canabae, ville rustice*, stațiunile de-a lungul drumurilor, stațiunile militare de pază și control la granița provinciei și altele. Numărul tuturor acestor așezări mari sau mici, cercetate sau numai recunoscute prin urmele identificabile pe teren, este mai mare decât în oricare epocă anterioară sau imediat următoare, astfel ele fac dovada unei intense activități desfășurate de o populație numeroasă, aflată la un înalt nivel de dezvoltare economică, socială și culturală[4]. Toate aceste tipuri de așezări au produs sub diverse forme, rezultând de-a lungul timpului apariția episodică a unui bogat material arheologic fragmentar în marea lui parte dar relevant din punct de vedere al informației științifice pe care acesta nu încetează să ni-l ofere chiar și în prezent.

DOVEZI ALE UNUI HABITAT ROMAN PE LIMESUL ALUTAN ÎN LOCALITĂȚILE DIN OLTENIA ȘI LIMITROFE ACESTEIA

Mărturiile arheologice din perioada daco-romană identificate de-a lungul limesului alutan sunt extrem de diversificate, reușind să surprindă dar și să demonstreze amprenta pe care civilizația romană și-a pus-o asupra acestor locuri. Una din cele mai importante lucrări în domeniu ce a reușit să structureze într-un mod cu totul deosebit de documentat, descoperirile arheologice ce au cuprins și perimetrul limesului Alutan, este *Oltenia romană*, al cărei autor, Dumitru Tudor s-a preocupat atât din punct de vedere al cercetării istorico-arheologice cunoscute cât și prin participarea sa la o serie de săpături arheologice, ce s-au concretizat prin valorificarea științifică a unor mărturii materiale deosebite ale perioadei daco-romane din regiunea Olteniei în general. Ulterior anului 1978 au mai existat preocupări în domeniul descoperirilor arheologice însă de o anvergură restrânsă, limitate la anumite stațiuni arheologice grupate în special în jurul unor centre urbanistice importante ale Daciei Romane în general, iar pentru zona limesului alutan în special în jurul orașelor sau castrelor importante precum Romula, aflată în imediata apropiere a Sucidavei, Slăveni, Acidava, Rusidava sau Buridava din imediata apropiere a Carpaților.

Cu ceva timp înaintea lui Dumitru Tudor, cel ce a reușit să transpună o imagine surprinzătoare pentru vreme la care s-a realizat, prin intermediul unor documente asumate, sub formă de chestionar, cu privire la bogatul material arheologic existent în fostul județ Romanați ce a cuprins și perimetrul limesului Alutan, a fost Alexandru Odobescu, care deși contestat uneori pentru rezultatele demersului său, lucrarea publicată în anul 1878, poate reprezenta un reper în timp pentru ceea ce se putea observa în teren la acea vreme cu implicații directe uneori asupra demersurilor ulterioare de cercetare arheologică specializată.

[3] Mihail Macrea, *Viața în Dacia Romană*, București, Editura Științifică, 1969, p.107.
[4] *Ibidem*, p.116.

Începutul sudic al limesului Alutan este marcat de localitatea Islaz din județul Teleorman unde au fost menționate în primul rând o serie de movile, ce s-au dovedit a fi uneori funerare și care au însoțit aproape în permanență castrele romane aflate în imediata apropiere, precum și alte mărturii arheologice, lucru confirmat prin menționarea unor *urme de cetăți, unde se găseau și bani, pietre scrise în latinește*[5]. Din punct de vedere arheologic Islazul a fost cunoscut în primul rând datorită castrelor romane aflate la limita de sud a *Limes*-ului *Alutan*, care au fost menționate pentru prima dată de Marsigli, în anul 1689 ocazia cu care a făcut cercetări pe ambele maluri ale Dunării.

În prezent există două castre, iar un al treilea a fost distrus de apele Dunării. Acesta din urmă a fost menționat de către August Treboniu Laurian și Cezar Bolliac în anul 1845. La acea vreme avea dimensiunile de 95×122 m, dar totodată se preciza că din el s-a scos multă cărămidă[6]. Unul dintre castre, situat în apropiere de râul Olt, la vest de fostul braț al Oltului, denumit Racovița, el era acoperit de un cimitir al satului, încă din anul 1894, iar la suprafața terenului se observau fragmente ceramice și cărămizi romane. Al doilea castru, aflat în „Verdea", sondat de August Treboniu Laurian, este situat la sud – sud-est de sat, pe terasa Dunării, în vecinătatea de nord a unui drum de exploatare situat paralel cu fluviul, respectiv la sud de fostul pichet de grăniceri. A servit probabil ca lagăr pentru auxiliari sau cavalerie. Ca sistem de fortificație era prevăzut cu trei valuri și șanțuri de pământ[7].

Între cele mai recente descoperiri materiale de factură romană provincială ce pot fi puse în legătură cu așezări ce fiinţau pe lângă castrele romane existente la limita de sud a *Limes*-ului *Alutan,* au fost menționate cu ocazia realizării Studiului istorico-arheologic și etnografic aferent Planului Urbanistic General (P.U.G.-ului) comunei Islaz, din anul 2010. Un sit arheologic aparte este un tumul, „*Măgura Strâmbă*", aflat la vest de satul Islaz. Această categorie de situri, cunoscute sub denumirea populară de „*măguri*" sau „*movile*", sunt, de fapt, construcții cu caracter funerar ce adăpostesc morminte, uneori izolate, alteori grupate în necropole tumulare și care pot fi încadrate într-o scară cronologică largă. Prin poziția dominantă pe care „*Măgura Strâmbă*" o are, respectiv pe terasa înaltă a Dunării, nu este exclusă folosirea ei în anumite perioade istorice ca punct de observație.

De pe teritoriul comunei Islaz sunt cunoscute mai multe descoperite monetare, toate fiind atribuite epocii romane și în legătură direct cu existența celor trei castre din perioada romană. Astfel, în anul 1872, la Islaz a fost descoperit un tezaur alcătuit din 150 de denari romani republicani și 3 monede romane imperiale, emise de împărații Nerva și Traian. Tot de pe teritoriul satului Islaz provine un tezaur compus din 152 de denari romani republicani și 8 monede imperiale romane, emise în timpul împăraților Nerva și Constantin cel Mare. Există și descoperiri monetare izolate, într-unul dintre castre fiind semnalate, fără alte precizări, mai multe monede romane imperiale. În castrul situat în punctul „*Verdea*" este menționată descoperirea unei monede *sesterţ* de la Traian[8].

Către nord de-a lungul Limesului Alutan descoperirile arheologice din localitățile ce se succed pe teritoriul administrativ al județului Olt cu excepția drumului roman, sunt destul de reduse ca apariție, până la Slăveni, chiar inexistente în comuna Giuvărăști, poate pentru că zona

[5] Alexandru I. Odobescu, *Antichitățile județului Romanați*, București, Tipografia Societății Academice Române, București, 1877, p.12.
[6] *Ibidem*, p.291.
[7] Academia Română, *Grigore Tocilescu*, Mss (manuscris), Dosar 5139, f.36.
[8] Muzeul Județean Teleorman, *Studiu istorico-arheologic și etnografic aferent P.U.G.-ului comunei Islaz*, Alexandria, 2010, Arhiva Direcției Județene pentru Cultură Teleorman, p. 8.

fiind considerată ca lipsită de importanță arheologică dar și din lipsă de resurse nu a beneficiat de o cercetare exhaustivă iar eventualele urme de viață veche descoperite accidental nu au fost nici păstrate, nici studiate sistematic, fiind și o zonă cu un puternic impact distructiv din punct de vedere al inundațiilor periodice ale râului Olt, cărora cu greu le putea rezista vreo structură constructivă antică.

În cuprinsul comunei Izbiceni au fost consemnate o serie de urme materiale din perioada romană, materializate prin fragmente de ceramică și cărămizi, mărturii destul de comune pentru această zonă și frecvent întâlnite în cuprinsul localităților din perimetrul Limes-ului Alutan.

Localitatea Tia Mare este foarte bine reprezentată în ceea ce privește mărturiile civilizației romane, atât la nivel de fragmente ceramice și cărămizi, între care și un vas roman caracteristic, *amphoridion*, cât și complexe de construcții militare. În anul 1977, Cristian Vlădescu și arheologul Neculai Moghior de la Muzeul Militar National au făcut investigații sumare în scopul de a depista o fortificație romană presupusă a fi existentă pe raza comunei Tia Mare, fortificație care este menționată în lucrări, cât și marcată pe hărțile istorice. Cu aceasta ocazie s-au făcut săpături în trei puncte în care informațiile localnicilor indicau prezența multor fragmente de ceramică în stratul arabil. Primul punct a fost în zona „fântâna de sub coasta" unde s-au găsit fragmente de ceramică romană în special cele de buza de oala și un fragment de ulcică, apreciindu-se de că sunt cele cunoscute pentru tipul de ceramica romană din secolul II după Hristos. Un alt punct cercetat este situat în zona „fântâna de rezerva" unde într-un perimetru de aproximativ 2 ha apar la suprafață numeroase fragmente ceramice, țigle romane și bucăți de calcar. Un al treilea sondaj a fost efectuat pe un dâmb situat în vechea luncă inundabilă de pe malul stâng actual al râului Olt în punctul numit „săliste" sau „la cetate", punct care după cum rezultă din studiul hărților vechi a fost situat pe malul drept al Oltului. La săpături au apărut cărămizi, țigle sparte și fragmente de ceramică romană din secolul al II-lea după Hristos, iar la mijlocul unei secțiuni a apărut o groapă lata de 1,50 m și adâncă de 2,00 m cu multe lupe metalice și alte resturi provenind probabil de la un atelier de fierărie[9].

Către nord următoarea comună străbătută de Limes este Cilieni, pe teritoriul căreia sunt consemnate ceramică și monede romane localizate în punctul „*Drumul Buților*" iar către vest spre comuna Vișina existau de zidărie romană și desigur drumul roman de la Islaz la Romula[10].

Următoarea comună, Rusănești este stă mult mai bine la capitolul descoperiri arheologice din perioada romană, aici fiind consemnate numeroase mărturii materiale între care și morminte în sarcofage de cărămidă sau piatră, spre locul denumit „*Voineasa*", mai exact în punctul „*Cetatea*" nume predestinat parcă să desemneze o veche fortificație romană în această zonă, care dacă a existat cu siguranță cu *vicus*-ul roman de aici care cunoștea mari proprietari de pământ și sclavi posesori ai unor *ville rustice*. Faptul că aici a fost o așezare romană o dovedesc și movilele ce nu lipsesc din peisajul arheologic al comunei, în 1865, din măgura lui „*Ion Ciobanul*", a fost scoasă la suprafață piatra de mormânt (stela funerară) a lui *Ael. Vales Esbenus*, iar din satul aparținător comunei, Jieni provine un alt monument funerar[11]. Descrierea stelei funerare este bine realizată de către Odobescu, ce ne relatează cu privire la capitelul superior ce este în formă

[9]http://www.primariatiamare.ro/portal-administratie-publica/tia-mare/primaria-tia-mare/diverse/monografie site consultat la data de 25.10.2020, ora.22.07.

[10] Constantin I. Locusteanu, *Dicționarul geografic al județului Romanați*, 1889, Caracal, ediție facsimil, Editura Asociației Socio-Culturale pentru Promovarea Valorilor Romanațiului-Iancu Jianu, 2012, p.70.

[11] Dumitru Tudor, *op. cit*, p.231.

de fronton triunghiular, cu câte un leu culcat de o parte și de alta a celor două laturi iar inscripția este încadrată în împletituri de frunze[12].

Comuna Scărișoara, în continuarea limesului Alutan către nord, este de asemenea menționată ca fiind traversată de drumul roman către Romula, precum și existența cărămizilor și a ceramicii romane în contextul prezenței și a unor movile observate de către locuitorii comunei pe la mijlocul secolului al XIX-lea din vecinătatea cărora au fost extrase lespezi de cărămidă mare[13].

Drumul roman care urma valea Oltului au fost descoperiți trei stâlpi miliari, unul dintre aceștia provine din comuna Băbiciu, mai exact un fragment, alături de alte resturi de zidărie romană aflate în perimetrul localității. Din inscripția aferentă acestuia s-au mai păstrat câteva litere din două rânduri și datează din vremea împăratului Septimius Sever. Stâlpul reprezintă practic dovada clară că drumul roman de la Islaz către Romula a suferit o serie de reparații în timpul împăratului Septimius Sever în contextul refacerii unor fortificații de pe limesul Alutan între care și castrul de la Slăveni.

Comuna Gostavățu, ce urmează în continuare către nord pe linia limesului Alutan reprezintă o zonă bogată din punct de vedere al mărturiilor arheologice specifice perioadei romane. Satul Brezuica prezintă mărturii arheologice specifice vetrei satului unui *vicus* roman. De asemenea este menționat un fragment de friză sculptată care a fost salvat din resturile unui edificiu roman distrus de apele râului Oltul. Tot aici este menționată și descoperirea în anul 1942 a unei baze de stelă funerară fragmentată, realizată din calcar de Vrața, cu o inscripție ale cărei laturi erau împrejmuite de vrejul unei vițe de vie ce răsare dintr-un vas cu două torți[14]. Un bogat cimitir cu tumuli romani se putea localiza în imediata apropiere a drumului roman și a castrului de la Slăveni, lucru deloc întâmplător pentru vecinătățile așezărilor romane, în care s-au descoperit sarcofage din piatră, obiecte din bronz, opaițe, cărămizi și alte fragmente ceramice. Satul Gostavățu este locul de unde provine cel de-al doilea stâlp miliar, care la fel ca și cel din Băbiciu s-a descoperit fragmentar cu literele păstrate parțial, din care se poate totuși deduce că a fost realizat în perioada aceluiași împărat Septimius Sever. [15] Tot de aici mai provine și un fragment de lespede din calcar lucrată în formă de *tabula ansata*, partea de jos a acesteia fiind într-o stare mai bună de păstrare, pe care se putea observa o inscripție lizibile fiind doar două litere din ultimul rând *p(oni) i(ussit) ... a poruncit să fie pus*. După forma pietrei cu inscripția aferentă poate indica faptul că era o placă fixată pe un edificiu, cel mai probabil

[12] Alexandru I. Odobescu, *op. cit.*, p.81.
[13] *Ibidem*, p.14.
[14] Dumitru Tudor, *op. cit.*, p.228.
[15](https://www.google.com/maps/@44.0819989,24.5285377,1071m/data=!3m1!1e3, consultat 12.08.2012, ora 12.00).

având ca proveniență perimetrul castrului de la Slăveni din imediata apropiere[16]. Primele știri în legătură cu castrul roman de la Slăveni ne-au fost oferite într-un mod indirect cu ocazia războaielor ruso-austro-turce din secolul al XVIII, când pe harta Olteniei din anul 1722, întocmită de Frederich Schwantz, topograf austriac, este menționat un *agger romanus* în dreptul localității Gostavățu. Ulterior informații mai bogate există din prima jumătatea a secolului al XIX-lea, odată cu descoperirea accidentală a unui *mithraeum* (templu dedicat zeului *Mithras*), când în urma unei eroziuni puternice a râului Olt, ocazie cu care au fost recuperate mai multe inscripții, piese sculpturale și alte obiecte ce au intrat în posesia banului Mihalache Ghica. Castrul roman de la Slăveni beneficia de o garnizoană numeroasă și era cel mai puternic fortificat din întreg sistemul militar de pe linia limesului Alutan acesta fiind surprins ca având mai multe faze de construcție, prima fiind cea cu incinta din val de pământ de la începutul secolului II, din perioada căruia provin foarte puține descoperiri arheologice. Castrul a avut diverse faze de construire determinate fiind de necesitățile de ordin logistic legate de conflictele militare la care au participat corpurile de legiune ce au staționat aici. Dimensiunile castrului din faza cu incinta din zid de piatră din perioada anilor 205-250, conform planurilor publicate ne duc la concluzia că a fost cel mai mare castru de piatră din zona Olteniei romane. Perimetrul castrului s-a dovedit a fi unul foarte bogat în ceea ce privește materialele arheologice descoperite de-a lungul timpului, același lucru putându-se spune și despre așezarea civilă ce s-a dezvoltat în exteriorul castrului mai ales pe latura de est, lucru dovedit pe baza urmelor arheologice existente la suprafața pământului, ceramică, țigle cărămizi, urme de ziduri. Săpăturile arheologice au scos la iveală temeliile unor edificii impunătoare, între care cele mai importante băile (*thermae*), templul zeului *Mithras*, o clădire importantă cu etaj, ce avea un pavaj cu piese în formă de pișcot ce beneficia de un sistem de încălzire, confirmat de cărămizile și tuburile de hypocaust. În interiorul așezării civile au mai fost descoperite materiale ce atestă activități specifice meșteșugarilor ce prelucrau fierul, plumbul, osul, sticlăria precum și meșteșugul olăritului care este foarte bine atestat prin existența a numeroase cuptoare de ars vase ceramice. Aproape ca orice așezare fortificată și castrul de aici a beneficiat de cel puțin două necropole funerare la nord și la sud consemnate de existența movilelor funerare precum și de descoperirea unor morminte realizate din cărămidă și a unor sarcofage din calcar[17].

La nord urmează pe linia limesului Alutan, comuna Stoenești, despre care Constantin Locusteanu în al său dicționar geografic ne spune că în cuprinsul acesteia se află ruine antice și desigur ca de fiecare dată prin centrul satului este surprins drumul roman[18]. Mărturiile arheologice se puteau observa în urma săpăturilor efectuate de către locuitori cu diverse ocazii, lucru întărit mai târziu și de Dumitru Tudor care surprinde aici o puternică așezare daco-romană ce se întindea pe terasa râului Olt, fiind de asemenea consemnate fragmente ceramice daco-romane[19].

Perimetrul geografic dintre puternicul castru militar de la Slăveni și orașul Romula așa cum se poate observa este unul foarte bogat în mărturii arheologice, iar comuna Fărcașele nu face excepție de la acest lucru. Aici există consemnate ca descoperiri arheologice inscripții, monede romane de diverse epoci un *dennarius* din timpul împăratului Traian, precum și alte

[16] I.D.R., II, 493, 494, 495, p.195-196.
[17] Dumitru Tudor, Gheorghe Popilian, Nicolae Gudea, Dorel Bondoc, *Castrul roman de la Slăveni, încercare de monografie arheologică*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, pp.23-64.
[18] Constantin I. Locusteanu, *op. cit.*, p.204.
[19] Dumitru Tudor, *op. cit.*, p.231.

monede până în perioada domniei lui Filip Arabul, precum o monedă din timpul Iuliei Domna[20]. Părți ale edificiilor civile romane din zona aliniamentului limesului, există ca mărturii numeroasele fragmente de materiale de construcții, precum cărămida romană, ce a fost identificată și în pavajul din incinta Mănăstirii Hotărani. În cuprinsul comunei sunt menționate și o serie de movile unele dintre ele aplatizate de lucrările agricole, altele încă vizibile cu ochiul liber în linia orizontului, amplasarea acestora fiind în strânsă legătură cu necropola tumulară de la sudul orașului Romula.

Despre Romula, capitala a provinciei Daciei Inferior, apoi a Daciei Malvensis avem primele informații scrise în *Hronicul vechimii moldo-vlahilor* scris de Dimitrie Cantemir. Acesta auzise, de la un oarecare Petre Stambol, că pe malul Oltului, ar fi fost o cetate pe care țăranii o numeau *Curţile lui Ler Împărat*. Între anii 1689-1691, în timpul războiului austro-turc, contele Fernando de Marsigli, ofițer în armata austriacă, susținea că în orașul *Antina* (Romula) existau *mai multe forturi rectangulare construite în întregime din cărămizi,* el fiind și autorul primei schițe a orașului Romula. Ruinele orașului roman au mai fost vizitate de August Treboniu Laurian (1845) şi apoi de Dimitrie A. Sturdza. De asemenea, ele au fost amintite în scrierile lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu (*Etymologicum Magnum Romaniae*), Vladimir Blaremberg (*Ruinele Caracalului*, în Muzeul Național, 1937), Alexandru Odobescu (*Antichităţile judeţului Romanaţi*). În anul 1869, arheologul amator Cezar Bolliac, săpa două morminte tumulare folosind nu mai puțin de 150 de oameni. Cu alți 100 de lucrători cu ziua, el a făcut săpături în punctul *La Moară*. Au fost descoperite vase și opaițe ceramice romane, monede de la Septimius Severus la Honorius și alte obiecte. În anul 1870 era descoperit întâmplător Zidul lui Filip Arabul, descoperire descrisă de V. A. Urechia[21]. El a fost numit astfel, după numele împăratului roman, care a venit la Romula și a supervizat ridicarea noii incinte fortificate, care a avut rolul de a proteja orașul de atacurile barbarilor de la mijlocul secolului al III-lea p. Chr. În anul 1900, Pamfil Polonic efectua primele săpături sistematice la Romula, identificând o clădire cu *thermae*, iar în anul 1911, Alexandru T. Dumitrescu identifica *Curia* orașului, descria drumurile și șanțurile de apărare. Cercetări sistematice științifice au început la Romula abia în anul 1965, sub conducerea lui profesorului Dumitru Tudor. Acestea au vizat în mod special, necropola tumulară de sud, fortificația centrală și sectorul nordic al orașului *roman cu* atelierele de producție ceramică și necropola de nord[22]. Săpăturile sistematice întreprinse, timp de decenii, de dr. Gheorghe Popilian și colaboratorii săi, în sectorul de nord, aveau să așeze acest sit arheologic pe harta celor mai importante centre de producție ceramică din provinciile romane riverane Dunării.

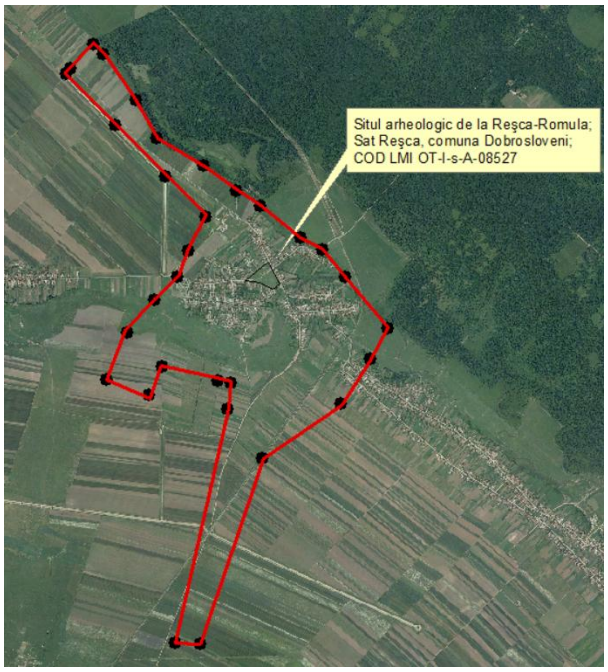

[20] *Ibidem*, p. 229.
[21] Dumitru Tudor, *op.cit.*, ediția IV, București, 1978, p. 180.
[22] Corneliu Mărgărit-Tătulea, *Romula-Malva*, București, 1994, p. 8-9.

În cele trei decenii de săpături sistematice, în anul 1997 erau identificate un număr de 21 de cuptoare de ars vase de lut, la care se adăugau zeci de morminte romane, clădiri romane, o *villa suburbana* și un material arheologic deosebit de bogat, specific unui oraș roman cu o viață economică prosperă în secolele II-III p. Chr.

Începând cu anul 2003, săpăturile arheologice în perimetrul orașului antic au fost reluate de responsabilul științific al șantierului arheologic Romula, dr. Mircea Negru, la care s-au adăugat ulterior profesor univ. dr. Petre Gherghe și conferențiar univ. dr. Lucian Amon de la Universitatea din Craiova, cercetări sistematice care continuă și în prezent. Pentru cunoașterea ariei orașului roman și o mai eficientă protejare a sitului arheologic, în luna martie din anul 2007 a fost delimitat pentru prima dată teritoriul sitului, în coordonate Stereo 70, conform standardelor în domeniu, suprafața acestuia, inclusiv necropolele și zonele meșteșugărești suburbane, depășește 304 hectare[23].

Părăsind importantul oraș Romula, poate cel mai bogat în vestigii arheologice din perimetrul studiat, limesul Alutan merge în continuare spre nord în perimetrul comunei Fălcoiu, unde cu ocazia realizării studiului istorico-arheologic aferent Planului Urbanistic General al comunei din anul 2013, în urma unei evaluări de teren în apropierea drumului roman, pe terasa înaltă, la nord de Valea Gânsacului, la vest de DN 64, au fost descoperite fragmente ceramice din pastă grosieră specifică epocii romane, perioada secolelor II-III p. Chr[24].

Comuna Osica de Sus este cea care succedă linia limesului Alutan către nord, fiind de asemenea menționată cu descoperiri arheologice care demonstrează prezența romană aici, putând fi observate în timp morminte romane din cărămidă sau în sarcofage, precum și numeroase fragmente ceramice adunate din perimetrul comunei[25].

Patrimoniul arheologic al comunei Brâncoveni este unul destul de bogat în mărturii materiale din diverse epoci istorice, inclusiv perioada romană. Dumitru Tudor menționează faptul că *„în Brîncoveni au apărut ca descoperiri întâmplătoare ceramică provincială romană, amfore fragmentare de import și un vas sculptat în marmură”*. Edificiile civile și militare romane din Oltenia, ale căror mărturii stau numeroasele fragmente de materiale de construcții, precum cărămida romană, ce a fost identificată și în movila de la Brâncoveni, precum și în pavajul din incinta Mănăstirii Brâncoveni. Săpăturile arheologice sau întâmplătoare care au avut loc de-a lungul timpului, atât la baza cât și în *Măgura de la Văleni*, au scos la iveală fragmente din ceramică romană provincială, amfore fragmentare de import, cărămizi romane de dimensiuni mari având imprimate ca semne degete umane[26]. Tot în comuna Brâncoveni este menționată și o conductă de ceramică formată din olane rotunde așezate cap la cap și protejate de zidărie din cărămidă, instalație caracteristică edificiilor romane din domeniul canalizării, similare cu cele de la Romula, resturi ale acestui apeduct fiind surprinse în timp la o adâncime de un metru pe marginea de est a satului[27]. Referitor la drumurile care au străbătut regiunea romană a Olteniei de azi, din *Tabula Peutingeriana* aflăm date concrete privind traseul vechiului drum roman care străbătea de la sud la nord și comuna Brâncoveni: *„Drumul roman de la Gara Vlăduleni, trece prin Văleni, peste pârâul Visteriei, pe la est de satul Brâncoveni, peste pârâul Jugălia, și satul*

[23] Muzeul Romanațiului Caracal, *Studiu arheologic și istoric aferent P.U.G.-ului comunei Dobrosloveni*, județul Olt, 2012, Arhiva, Direcției Județene pentru Cultură Olt, pp. 4-6 (foto harta delimitare sit 2007).
[24] Muzeul Romanațiului Caracal, *Studiu arheologic și istoric aferent P.U.G.-ului comunei Fălcoiu*, județul Olt, 2013, Arhiva, Direcției Județene pentru Cultură Olt, pp. 18-25.
[25] Dumitru Tudor, *op. cit.*, p.231.
[26] Dumitru Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, Editura Științifică, București, 1968, pp.360-361.
[27] Constantin Cojocaru, *Brâncoveni (Studiu monografic)*, Editura INS, 1998, pp.14-16.

Piatra, este însă în cea mai mare parte a sa, în această zonă, încălecat de șoseaua modernă - după ce taie satul Piatra, atinge castrul roman Acidava (Enoșești), Piatra Olt"[28].

Următoarea localitate spre nord cu bogate vestigii romane pe aliniamentul defensiv al limesului este Piatra Olt, cartier/sat Enoșești unde este localizată fortificația de la Acidava pe un platou dominant pe terasa malului drept al râului Olt la aproximativ 6 km de Slatina. Despre existența castrului *Acidava* se știe în primul rând din *Tabula Peutingeriana*, care este plasată la 13000 pași nord de *Romula.*

În jurul castrului *Acidava* se va dezvolta o întinsă așezare civilă *(vicus militaris),* despre care Gr. Tocilescu menționa că ocupă o suprafață de mare, la acea vreme mai păstrându-se urme din sistemul de fortificație al așezării, Astfel,[29] notează că „orașul antic" avea o formă poligonală, cu latura de până la 100 m, de asemenea întărită cu val și șanț de apărare, acesta menționând faptul că, *se mai păstra o poartă de intrare, cu două bolți înalte de 1 m și o deschidere de 2,5 m, construite din cărămidă și fixate pe trei stâlpi*[30]. Castrul şi *vicus-ul* militar Acidava intră oarecum în atenția specialiștilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cunoașterea târzie a fortificației se datorează și faptului că botul de terasă pe care a fost construită fusese împădurit, după cum relatează învățătorii vremii răspunzând anchetei lui Odobescu, prin intermediul Chestionarului arheologic. Acidava mai este observată și de Dumitru Tudor, care valorifică științific consemnările lui Tocilescu, remarcând faptul că fortificația este realizată din cărămidă și piatră, un șanț exterior de apărare, lat de 15 metri și adânc de 3 metri, iar la marginea râpei spre Olt se profila zidul de apărare al castrului, lat de aproape 1 metru.

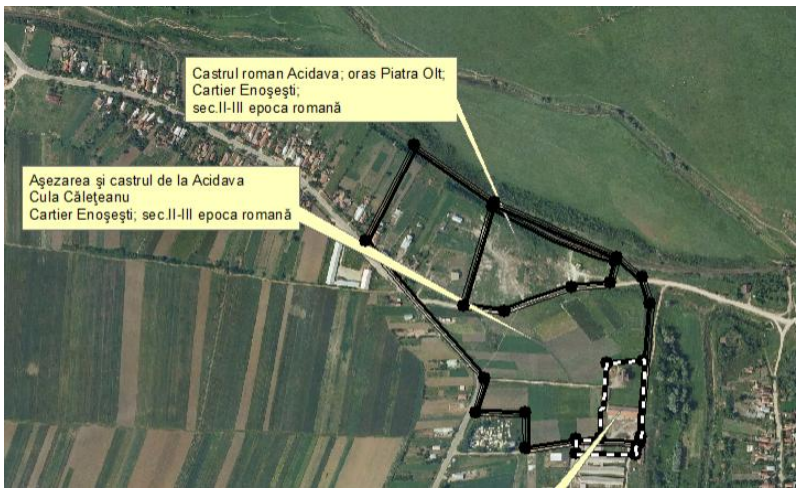

Alte cercetări arheologice aici au mai fost făcute de Ioana Bogdan Cătăniciu, după anii 1970, apoi Cristian Vlădescu, prof. Ion Ciucă și cel mai recent, cercetări de anvergură s-au realizat de către Muzeul Județean Olt, toate soldându-se cu obținerea unor bogate informații cu privire la structura constructivă a fortificației, caracteristicile așezării civile precum și un bogat material arheologic ce vine să întregească informațiile legate de nivelul de cultură și civilizație romană la care se ajunsese și aici. Între bogatele mărturii materiale descoperite aici se remarcă în mod deosebit cărămizile fragmentare ștampilate cu sigla unităților militare care au staționat aici, fragmente ceramice de *terra sigillata,* un bogat inventar numismatic, între care și un tezaur monetar, parțial dispărut, numeroase fragmente ceramice de la vase diferite, unele întregibile, fragmente de cărămizi, țigle, olane.

După informațiile obținute în urma ultimelor cercetări arheologice efectuate se pare că punctul unde se presupune amplasamentul fortificației, terasa Oltului a fost într-adevăr tăiată de

[28] *Studiu arheologic și istoric aferent P.U.G.-ului comunei Brâncoveni*, județul Olt, 2018, Arhiva, D.J.C. Olt, p. 65.
[29] Harta G.I.S. delimitare sit arheologic „*Castru și așezare romană Acidava*", conform P.U.G. 2011.
[30] Academia Română, Gr. Tocilescu, Mss (manuscris), Dosar 5139, f. 40.

calea ferată, iar partea rămasă avea să fie și ea nivelată pentru amenajarea unei balastiere. Într-un singur punct din acest sector s-au mai putut trasa două secțiuni, unde au fost surprinse urmele unui zid lat de 1,30 m, complet demontat, din care nu s-au mai păstrat decât fragmente de cărămidă. Este probabil ca în acest punct să se fi aflat colțul de sud-est al castrului despre care ne vorbește Grigore Tocilescu.

Datele publicate de Cristian Vlădescu, potrivit cărora castrul ar fi avut laturile de 60 x 87 m. Ipoteza fazei de pământ a castrului susținută de ștampila *Cohors I Thracum Syriaca Equitata,* înlocuită mai târziu de *Cohors I Flavia Commagenorum,* pare verosimilă. În timpul existenței castrului de la Acidava s-a întemeiat de-a lungul terasei Oltului pe o suprafață de câteva ha o întinsă așezare, poziția sa geografică fiind stabilită nu numai de coordonatele strategice, ci și de căile de comunicație principale. Astfel se poate concluzia că populația *vicus*-ului militar era destul de numeroasă, ea fiind compusă din familiile militarilor, veterani și în mod cert populația autohtonă. Prezența geto-dacilor în această vastă așezare este dovedită, pe de o parte de ceramica autohtonă, modelată cu mâna, reprezentată prin vasele tradiționale - vasul borcan și cățuia - iar pe de altă parte de urmările raporturilor permanente existente între autohtoni și militari. Din zonele cercetate, din ambele niveluri de locuire și din gropi, s-a recoltat o mare varietate de obiecte și ustensile ce reflectă activitățile cotidiene, ocupațiile și meșteșugurile practicate de locuitorii *Acidavei:* agricultura, creșterea animalelor, vânătoarea, prelucrarea. osului, fierului, lemnului, torsul, țesutul și nu în ultimul rând producerea ceramicii. În lumina descoperirilor, meșteșugul cel mai bine atestat este olăritul, fapt ce situează Acidava printre marile centre de producție ceramică din Dacia sud-carpatică. Din punct de vedere al tipologiei numismaticii monedele din timpul împăratului Traian se pare că sunt cele mai numeroase, fapt ce confirmă încă odată că Acidava a fost construită curând după transformarea Daciei în provincie romană, iar ca limită cronologică monetară este o monedă de la Filip Arabul, emisă de orașul Deultum, confirmând opinia după care fortificațiile aflate pe segmentul sudic al limes-ului alutan au încetat să existe după domnia acestui împărat[31].

În aceeași orbită a limesului Alutan în apropierea fortificației de la Acidava se înscrie și cea mai recentă descoperire arheologică, din 2020, consemnată cu ocazia cercetărilor arheologice efectuate în urma realizării drumului expres Craiova-Pitești, localizată la numai 2,4 km distanță spre est în lunca inundabilă a fostei albii a Oltului pe o ridicătură de pământ în apropierea localității Slătioara. Locuirea din epocă romană este cel mai bine reprezentată în cadrul sitului de la Slătioara, cu 266 de complexe. De asemenea, în suprafața cercetată, nivelul de cultură cel mai consistent aparține epocii romane, grosimea acestuia variind între 0,20 m și 0,35 m. Structurile identificate în cadrul locuirii romane sunt specifice unei așezări rurale romane – *vicus*: locuințe, vatră, gropi. Din totalul de 266 complexe atribuite epocii romane, 16 reprezentau structuri de locuire, 77 gropi, 172 gropi de stâlpi și o vatră. Cele mai multe dintre locuințele adâncite din epoca romană identificate în așezarea romană de la Slătioara aveau formă rectangulară, cu colțurile rotunjite (doar două erau de formă relativ ovală), cu suprafața de 9 până la 16 m^2. În vederea stabilirii cronologiei așezării, la momentul actual, sigurele elemente de datare sunt fibulele, descoperirile monetare și o piesă de echipament militar roman. Referitor la ceramică, în așezarea de la Slătioara nu au apărut fragmente de *terra sigillata*, deși situl se află la doar 2,4 km nord-est de așezarea de la Enoșești (*Acidava*), centru ceramic care producea imitații de *terra sigilatta*. Dintre cele patru fibule descoperite în așezarea de epocă romană, una aparține tipului în formă de ancoră, iar celelalte trei aparțin tipului cu piciorul întors pe dedesubt. În așezare a fost

[31] Aurelia Grosu, *Cercetări arheologice efectuate în castrul și vicus-ul militar Acidava*, Muzeul Oltului 3 Slatina, Editura Autograf, 2013, Craiova, pp.53-54.

descoperită o singură monedă, un denar de la Lucius Versus, datat în anul 162 p. Chr. El a apărut împreună cu o fibulă cu picior întors pe dedesubt. După cum se vede, exceptând materialul ceramic, celelalte piese, inclusiv descoperirile monetare, se datează din a doua jumătate a secolului al II-lea și până la sfârșitul secolului al III-lea p. Chr. Între aceste limite se încadrează, foarte probabil și locuirea romană de la Slătioara[32].

Mai departe către nord urmează comuna Găneasa, străbătută și ea de drumul roman și unde avem de asemenea consemnate și alte descoperiri arheologice specifice epocii romane. Astfel în așezarea de la Găneasa, punctul „Vâlcea" sunt descoperite urmele unor locuințe marcate la suprafața solului de pietre, fragmente de cărămizi și cărămizi întregi aduse probabil de la Acidava. În satele Izvoru și Grădiștea[33] al aceleiași comune au fost găsite numeroase materiale specifice perioadei romane cărămizi romane, o râșniță romană, fragmente ceramice provenite de la mai multe tipuri de vase lucrate la roată. Sunt mărturii materiale care pot dovedi prezența unei așezări romane situate în apropierea drumului roman, pe care de altfel Pamfil Polonic îl observase că imediat de la nord de valea pârâului Corneș în dreptul satului Găneasa, traseul drumului roman mergea pe la est de șoseaua actuală DN64, unindu-se cu aceasta în valea Negrișoara[34].

Comuna Pleșoiu cea care urmează în succesiunea localităților străbătute de limesul Alutan pe teritoriul județului Olt și are menționate mărturii materiale specifice perioadei romane. Astfel din informațiile oferite de Monografia comunei vorbește despre satul Arcești Cot, așezat pe o terasă înaltă ce predomină prin altitudine și putea supraveghea toată zona văii Oltului, spre Slatina și spre sud și nord, este locul unde se presupune a fi existat o așezare romană, amplasată fiind în perimetrul aceluiași limes Alutan. În sprijinul acestor afirmații este și descoperirea unei monede, în acest perimetru, în anul 1908 „a unei monede de argint din anii 282-203 î.Hr. emisă de poporul antic Brutti din sudul Italiei și care are pe avers capul înaripat al zeiței Nike (Victoria la romani), iar pe revers un personaj bărbătesc în picioare, încoronându-se". Desigur că se pot naște o serie de ipoteze cu privire la apariția unei astfel de monede aici, între care se poate vorbi de primii coloniști care au ajuns aici ar putea proveni din sudul Italiei sau de ce nu acest lucru ne arată intensitatea schimburilor comerciale, la care se folosea și moneda. Cu privire la existența unor vechi așezări ale perioadei daco-romane, dovezile arheologice materializate prin numeroase fragmente ceramice păstrate în depozitul școlii generale din comună, fragmente ce au fost adunate de către foștii profesori de istorie din cuprinsul comunei cu ajutorul copiilor și folosite ca material didactic, e drept din ce în ce mai rar în ziua de azi.

O așezare romană este localizată în comuna Strejești, județul Olt, unde a fost descoperit un bogat material arheologic, între care și ziduri de incintă realizate din cărămizi fixate cu mortar. Din tipologia descoperirilor precum fundația zidului realizată din pietriș, zidăria cu o grosime de aproximativ un metru fixată cu mortar, existența șanțurilor de apărare pe anumite porțiuni precum și descoperirea unui fragment de cărămidă descoperită pe latura de nord pe care se poate identifica o ștampilă cu literele COH (cohors), înalte de 2 cm, ne poate duce cu gândul că aici ar fi un castru intermediar pe linia limesului Alutan[35]. Decaparea unui pavaj din cărămidă de proporții, ce atinge o suprafață de 80 mp, precum și cantitatea apreciabilă de cărămizi romane

[32] Muzeul Județean Argeș, *Raport final de cercetare arheologică preventivă, Drumul expres Craiova-Pitești, Situl 2, Comuna Slătioara, județul Olt*, Pitești, 2020, Arhiva D.J.C. Olt, pp. 48-50.
[33] Mihail Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Inspectoratul pentru Cultură Olt, 1999, Slatina, pp. 14-16.
[34]Muzeul Județean Argeș, *Raport de evaluare teoretică pentru tronsonul, Drumului expres Craiova-Pitești, tronsonul 2, lotul 1,2, județul Olt*, Pitești, 2019, Arhiva D.J.C. Olt, pp. 27-32.
[35] Ion M. Ciucă, *Priorități istorice oltene și românățene*, Câmpu Mare, Editura Gutenberg, jud. Olt, 2005, p.47.

folosită la construcțiile medievale și moderne ar putea servi drept argument în favoarea plasării castrului roman Rusidava la Strejești. Lipsa materialului arheologic cu ștampila unității militare care ar fi staționat aici nu certifică, deocamdată, existența unei fortificații. Se poate să fie vorba de o *villa rustica*, ce cuprindea locuința proprietarului și anexele gospodărești, aflată în centrul unei proprietăți agricole de mari dimensiuni. Pavajul descoperit la Strejești se poate să fi fost în fața locuinței stăpânului fermei. Destinația anexelor gospodărești era condiționată de tipul principal de activitate pe care îl dezvolta ferma respectivă. Pe de altă parte caracterul civil al așezării este oarecum infirmat de cantitatea redusă de ceramică, de obicei abundentă în așezări civile. Din inventarului ceramic, menționăm că pe lângă ceramica de factură romană s-au descoperit și fragmente geto-dacice, autohtone, lucrate la mână. Asocierea unor vestigii de tradiție autohtonă cu vestigii romane în același complex arheologic atestă și aici continuitatea populației dacice în timpul provinciei romane Dacia[36].

Comuna Grădinari, ultima din județul Olt către nord, la granița de sud cu județul Vâlcea nu are consemnate mărturii arheologice specifice perioadei romane, cu excepția bineînțeles a prezenței drumului roman care traversează localitatea. De altfel, de aici înainte densitatea mărturiilor materiale cu privire la prezența romană către nordul limesului Alutan din apropierea Carpaților, se constată a fi relativ redusă în comparație cu zona de sud-est a Olteniei.

Rusidava romană atribuită ca localizare în perimetrul orașului Drăgășani (cartier Momotești) din județul Vâlcea, s-a consolidat în timp în jurul castrului roman de la Momoteşti care a fost inițial o platformă înconjurată de un șanț și un val de pământ, ulterior fiind construit un zid de apărare din cărămidă. În jurul castrului roman s-au găsit resturi materiale specific romane, nu și dacice. Rusidava romană s-a dezvoltat la șes, cu extindere spre nord, prof. Dumitru Tudor a vizitat așezarea antică și a reușit să identifice unele urme destul de modeste. Între cele două războaie mondiale, amatori de antichități au executat săpături haotice în vatra sitului, cu bune intenții și au găsit la o adâncime de o jumătate de metru temeliile puternice ale unui zid din cărămidă legată cu mortar de var. Câteva cărămizi scoase întregi aveau dimensiunile de 42/27/7 cm, tipice secolului III d.Hr. pentru asemenea materiale de construcție. S-au mai găsit două vase romane întregi (înalte de 40 cm), o figurină din bronz în chip de călăreț, multe monede din bronz, fragmente de vase cu decoruri în relief (*terra sigillata*), urmele unui mare canal de scurgere spre Olt, tuburi mari de canalizare din ceramică (lungi de 50-80 cm) și un fragment de cărămidă ștampilată (S.E.412) pe care se mai păstra cifra romană X. Depuse la Muzeul din Drăgășani, aceste obiecte au pierit într-un incendiu în 1940. Urmele materiale găsite nu pot oferi indicii precise asupra mărimii castrului și nici asupra numelui unității militare care îl ocupa în secolul II-III d.Hr. Castrul roman era de dimensiuni modeste, zidul din cărămidă fiind construit cel mai probabil în vremea lui Hadrian (117-138) sau mai târziu, sub Septimius Severus (193-211). Lipsa totală de inscripții gravate ne împiedică să avem date despre populația civilă din zonă. Așa cum se observă în centrele militare mai bine cunoscute de pe întreg limesul Alutan, lângă castru s-au format obișnuitele *canabae* sau *vicus* ce formau așezări civile adiacente fortificațiilor. Fiind un punct militar înglobat în sistemul defensiv roman de pe frontiera Oltului, garnizoana Rusidavei avea un anumit sector de apărare, extins către Acidava și Pons Aluti[37].

Comuna Ionești din județul Vâlcea reprezintă o bogată varietate de mărturii arheologice romane, este locul unde Grigore Tocilescu menționează aici o cetate romană pătrată cu ziduri groase, din cărămidă romană ștampilate ce au ieșit la iveală în urma unor sondaje locale. Ca de

[36] http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=strejesti-strejesti-olt-asezarea-romana-de-la-strejesti-strejestii-de-jos-cod-sit-ran-129148.03 (consultat la 20.04.2020, ora 13.00).
[37] *********Monografia municipiului Drăgășani*, Editura Infcon Ex Ponto, 2004, Constanța, pp.35-37

fiecare dată amplasarea pe un promontoriu care putea supraveghea valea Oltului, trădează prezența acestei fortificații, dovedită la nivelul solului și prin varietatea de cărămizi, piatră de zid, cioburi, aferentei numai zonei fortificate, fără a fi identificată încă și o așezare civilă în preajma aceștia. Fortificația purta denumirea de *Pons Aluti* și în anul 1963 când după distrugerea turnului de la colțul de nord vest al castrului, în zidurile groase de 0,65 cm, din miezul zidăriei desprins din partea superioară s-a putut extrage un altar fragmentar inscripționat ilizibil însă. Castrul se pare că fusese ridicat peste o așezare veche dacică. Ultima monedă descoperită arsă este din timpul lui Filip Arabul, acest fapt atestând că fortificația suferise din cauza atacului carpic din anii 215-247, fiind apoi restaurat[38].

Ultima așezare romană important poziționată pe limesul Alutan înainte de intrarea în defileul Carpaților este Buridava, a cărei primă menționare este făcută în anul 1894 de către Pamfil Polonic. Acesta identifica în punctul Borăneasca un castru, ruinele acestuia fiind acoperite de mai multe case și curți. Primele cercetări arheologice în sit au fost efectuate între anii 1956 – 1958, 1962, 1965 și 1967 de către D. Tudor. Pentru această perioadă s-au cercetat primele trei sectoare din punctul „La Priză". Într-un sector al acestui punct s-a descoperit un nivel de locuire geto-dacic, gros de 0,25 m în lutul castaniu rezultat din depunerea mâlului pe malul Oltului. Materialele geto-dacice sunt dispersate de intervențiile din epoca romană. Alături de multe fragmente ceramice din sec. II-IV, s-au descoperit și monede emise de Traian, Elabagal, Alexander Severus, Gordian al III-lea. A fost descoperit colțul unei mari clădiri romane cu ziduri din piatră prinse cu mortar de var, s-a dezvelit o suprafață de 15 x 20 m, cu ocazia ridicării unui mare bazin pentru filtrat apa de asemenea s-au dezvelit fragmente de zidărie groase de 0,40-1,10 m, alături de care s-a descoperit urmele unei locuințe. În cadrul acestor ruine au fost descoperite fragmente de țigle ștampilate cu numele unor unități militare romane multă ceramică din sec. al II-lea , o piatră gravată cu chip de șarpe, aplice de bronz etc. Cu ocazia cercetărilor efectuate de Dumitru Tudor la adâncimea de 0,45 m, a fost identificat drumul roman de pe Olt. Acesta are o lățime de 6 m și este construit dintr-un strat de pietriș de Olt, gros de 0,40 m, bombat pe mijloc. Cercetări arheologice sistematice sau preventive s-au mai efectuat aici în anii 1980, 1981, 2005-2006 și 2007, care s-au soldat cu numeroase și importante dovezi arheologice cu privire la Buridava ce demonstrează că aici a existat un puternic centru militar la începutul sec. II, pentru ca în perioada sec. II-III, aceasta să devină și un puternic centru economic și comercial după cum demonstrează și descoperirile arheologice anterioare[39].

CONCLUZII

Realizarea unui repertoriu arheologic al limesului Alutan la sud de Carpați se poate justifica în primul rând printr-o necesitate de ordin științific, educativ și de cunoaștere a unor realități cu privire la perioada romană care și-a pus amprenta destul de profund asupra acestui teritoriu și care continuă să ne uimească prin descoperirile arheologie care nu încetează să apară întâmplător sau realizate în mod științific. Mare parte din aceste așezări romane sunt cunoscute ca existență a acestora însă după cum s-a putut constata, de la o perioadă de timp la alta, cu diverse ocazii impuse de necesități de investiții sau pur și simplu trecute ca simple informații în monografii rurale mai vechi, aparițiile inedite cu privire la repertoriul arheologic al acestei porțiuni din limesul Alutan, încă mai poate fi îmbogățit cu informații relevante pentru acest

[38] Dumitru Tudor, *op. cit.*, p. 286.
[39] http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4191&d=Stolniceni-Ramnicu-Valcea-Valcea-str-Buridava-2008 (01.10.2020, ora 14.45)

domeniu al arheologiei romane. Realizarea acestui repertoriu arheologic aferent segmentului de limes alutan de la sud de Carpaţi este o contribuţie la o viitoare lucrare mai amplă care vizează habitatul roman în întregul areal cuprins între Dunăre şi Carpaţi, reprezentat sub toate aspectele ce ţin de interferenţa daco-romană, de la conflictele militare iniţiale, războaiele de cucerire romane şi mai ales perioada existenţei provinciei Dacia timp în care graniţa de est a acesteia a avut o evoluţie cu particularităţi distincte de celelalte frontiere ale provinciei.

Aducerea aminte cu privire la existenţa unor asemenea obiective de interes pentru istorie şi pentru patrimoniul cultural naţional poate constitui o oportunitate, atât pentru specialişti, cât şi pentru necunoscători, de a lua în considerare protejarea şi menţinerea integrităţii *in-situ* a acestor mărturii ale trecutului nostru, fără de care o pagină de istorie ar risca să se fragilizeze din ce în ce mai mult, ca mai apoi să dispară. De asemenea, demersul de a grupa descoperirile care atestă existenţa habitatului roman pe limesul alutan este unul printre rarele preocupări de istorie socială şi a vieţii private a romanilor în provincia Dacia în perioada actuală, fiind astfel o activitate cu atât mai necesară care va servi pentru domeniul culturii, fie că este istoria, sociologia, muzeografia şi nu în ultimul rând pentru învăţământul de toate gradele.

BIBLIOGRAPHY

BEJAN, Adrian, *Istoria Daciei romane*, Editura Dacia Felix, Timişoara, 1998.

BENEA, Doina, *Istoria aşezărilor de tip vici militares din Dacia Traiană*, Editura Excelsior, Timişoara, 2003.

BRANGA, Nicolae, Urbanismul Daciei romane, Editura Facla, Timişoara, 1980.

BUTOI Mihail, *Descoperiri arheologice din judeţul Olt*, Inspectoratul pentru Cultură Olt, Slatina, 1999.

CĂTĂNICIU, Ioana, Bogdan, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman, Sec. I-III, p. Chr*, Muzeul Judeţean Teleorman, Alexandria, 1997.

CHRISTESCU, Vasile, *Istoria militară a Daciei Romane*, Editura Fundaţia Regele Carol I, Bucureşti, 1937.

CIUCĂ, Ion Mihail, *Priorităţi istorice oltene şi românăţene*, Câmpu Mare, Editura Gutenberg, jud. Olt, 2005.

COLLINS, Rob, SYMONDS, Matt, WEBER, Meike, *Roman Military Architecture on the Frontiers. Armies and Their Architecture in Late Antiquity*, Oxbow Books Oxford & Philadelphia, 2015.

Enciclopedia Arheologiei şi istoriei vechi a României, vol.I, A-C, (coord.) C-tin Preda, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1966.

FODOREAN, Florin, *Drumurile din Dacia Romană*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2006.

INSCRIPŢIILE DACIEI ROMANE, Vol.I, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975.

INSCRIPŢIILE DACIEI ROMANE, Vol.II, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1977.

IZVOARE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964.

LEAHU Valeriu, Cercetări arheologice în necropola tumulară de la Romula, în Cercetări arheologice, 1, Muzeul de Istorie al R.S.R., Bucureşti, 1975.

MACREA, Mihail, *Viaţa în Dacia romană*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

MARINOIU, Vasile, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Tg. Jiu, Editura Rhabon, 2004.

MOMMSEN, Theodor, Istoria romană, I-IV, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987-1991.

NEGRU, Mircea, GHERGHE, Petre, AMON, Lucian, GEORGE, Mihai, *Reşca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]* în *Cronica cercetărilor arheologice din România,* Campania 2008, Ministerul Culturii şi Cultelor, Bucureşti, 2009.

ODOBESCU, I. Alexandru, *Antichitățile județului Romanați*, Tipografia Societății Academice Române, București, 1878.

PEARSON, Elizabeth H, *The Development of Army Administration in the Roman Republic*,

Manchester, 2015.

PETOLESCU, Constantin, C., *Auxilia Daciae*, Editura Ars. Docendi, Bucureşti, 2002.

IDEM, *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, București, 2000.

IDEM, *Scurtă istorie a Daciei Romane*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.

POPILIAN, Gheorghe, *Ceramica romană din Oltenia*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976.

ROŞCA Constantin, *Monografia comunei Osica de Sus*, Editura Universitara Craiova, 2012.

RUBEL, Alexander, *Romanizarea. Impunere şi adeziune în Imperiul Roman*, Editura Universități „Alexandru Ioan Cuza" Iași, 2011.

SANIE, Silviu, *Cultele Orientale în Dacia Romană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1981.

STRECHIE, Mădălina, *Curs practic de epigrafie latină*, Editura Universitara, Craiova, 2018.

TĂTULEA, Corneliu, Mărgărit, *Romula Malva*, Editura Museion, București, 1994.

TUDOR, Dumitru, *Oltenia Romană,* Ediția a IV-a revăzută şi adăugită, Editura Academiei R.S.R., București, 1978.

TUDOR, Dumitru, POPILIAN, Gheorghe, GUDEA, Nicolae, BONDOC, Dorel, *Castrul roman de la Slăveni - încercare de monografie arheologică*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2011.

TOROPU, Octavian*, Romanitatea târzie şi străromânii în Dacia traiană la Sud de Carpați,* Editura Scrisul Românesc, 1976.

VLĂDESCU, Cristian, M., *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1986.

IDEM, *Armata romană în Dacia Inferior,* Editura Militară, București,1983.

THE EDUCATION OF ROMAN ARMY DURING THE PRINCIPATE

Maria Gabriela Voinea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The army was the fundamental institution in the Ancient Rome which identified itself in the highest degree with the values of the Principate, and it can be considered that the army was the force that built and perfected the Roman imperial political system. Augustus, the supreme commander of the army, reformed it in order to make it the main support of his personal power. Exceptional military organisation turned the army into a powerful institution, which played an important role in Rome's political, economical and social life. The army, under the leadership of its commanders, was divided into legions, which were further divided into ten cohorts, each cohort having approximately 480 soldiers distributed among six centuriae. All Roman soldiers had a certain level of education.
The education of the soldiers began in the family, and the next step was public schooling. The commanders – recruited from men belonging to the Senatorial and Equestrian orders – began their education at a young age, and it consisted in exercising their leadership in order to promote their own interests, as well as of their units. Members of a legion benefitted from diverse educational backgrounds. The army employed people who had access to many different skillsets, ranging from medical, gastronomical to financial, administrative etc. Practical education consisted of physical training, application of theoretical principles, engineering. Furthermore, the cornerstone of Roman education was discipline, a pivotal concept in the Roman doctrine applied in the military operations.
The Roman army played an important role in romanization through its soldiers, being the main agent of cultural propagation.

Keywords: education, discipline, romanization, Roman soldiers, culture.

INTRODUCERE

Armata romană a constituit una dintre cele mai importante instituții, atât pe plan politic, cât și în viața economică și socială a locuitorilor care depindeau de Roma, ea având o organizare militară excepțională în lumea antică.

Romanul avea „o superioritate decisivă, o vocație de dominare asigurată prin trei factori: exercițiul armelor (*armorum exercitio*), disciplina taberelor militare (*disciplina castrorum*) și modul de folosire a armatei (*usus militae*)"[1].

Armata l-a ajutat pe Augustus să preia și să mențină puterea, ea jucând un rol foarte important începând cu războiul civil, continuând cu cel de-al doilea triumvirat și, în final, cu instaurarea Principatului. Augustus a luat măsuri de reformare pentru ca ea să devină sprijin al propriei puteri, toți trebuind să se supună voinței sale imperiale. Calea sigură pentru consolidarea propriei sale monarhii consta în reformarea armatei, impunerea unui regim autoritar și controlul absolut al acesteia. După bătălia de la Actium, în anul 31 p.Chr., Augustus a redus numărul legiunilor de la șaizeci la douăzeci și opt[2]. Astfel, a limitat puterea armatei și a asigurat liniștea

[1] Andrea Giardina, *Omul roman*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 8.
[2] Romulus Gidro; Aurelia Gidro, *Roma antică: o istorie pentru toți*, București, Editura Neverland, 2018, p. 252.

Principatului, noii forme de guvernământ. Armata a devenit o instituție permanentă cu rol important în viața politică, economică și socială.

De asemenea, educația armatei romane este un subiect prea puțin tratat în lucrările științifice, de aceea studiul nostru dorește să prezinte principalele aspecte ale educației militarilor romani din timpul Principatului.

MĂSURI IMPERIALE PENTRU ARMATĂ ȘI PENTRU EDUCAȚIA EI

Reforma armatei, cu implicații foarte profunde, pe care a implementat-o Augustus s-a referit și la educația militarilor romani. Vom prezenta în cele ce urmează principalele reforme ale lui Augustus. Instrucția militară pe care trebuia să o parcurgă fiecare militar roman, indiferent de structura din care făcea parte, era prima treaptă de educație.

Augustus a stabilit durata serviciului militar la 16 ani, la care se adăugau patru ani ca veteran. Veteranii erau scutiți de gărzi și de corvezi și erau obligați doar să lupte. Pentru că recruții erau puțini, Augustus a fost nevoit să mărească la 20 de ani serviciul militar, la care se adăugau cinci ca veteran[3]. El a organizat armata pe cinci direcții principale: legiunile, trupele auxiliare, garnizoana Romei (garda pretoriană), flota, contingentele statelor vasale Romei[4].

Legiunea, unitatea de bază a armatei, din vremea lui Augustus avea structura de comandă organizată astfel:

- *legatus legionis* era comandantul permanent în persoana unui senator în vârstă de circa 35 de ani;
- *tribunus laticlavius* era locțiitorul de comandant, mai tânăr și cu mai puțină experiență sau deloc;
- *praefectus castrorum* (prefectul taberei) era al treilea om la comandă, un fost centurion șef, cu experiență militară bogată;
- *tribunii augusticlavii* erau 5 la număr, erau recrutați din ordinul ecvestru și aveau diverse sarcini, dar nu puteau să comande legiunea;
- *centuriones* erau câte șase în fiecare cohortă, distribuiți în alte șase ranguri.

Ca efectiv, legiunea era formată din 10 cohorte, fiecare cohortă având 480 de militari împărțiți în șase centurii de câte 80 de soldați comandați de un centurion. Soldații erau împărțiți în grupuri de câte opt numite *contubernia*. Membrii unui *contubernium* împărțeau același cort în campanii, respectiv două camere atunci când locuiau în cazarmă, realizându-se legături foarte strânse între ei. O legiune avea un corp de cavalerie format din 120 de cavaleriști.

Militarii din legiuni erau cetățeni romani, dar erau acceptați și locuitori din provincii dacă erau nativi italici sau proveneau din regiuni puternic romanizate. Fiecare legiune avea atașat și un corp militar auxiliar organizat în cohorte ce cuprindeau între 500 și 1000 de bărbați recrutați dintre necetățeni (peregrini) aflați în provincii mai puțin romanizate sau care proveneau din țări aliate[5].

Trupele auxiliare, unități independente și permanente, aveau un efectiv egal cu cel al legiunilor și aveau două structuri distincte: *peditatae* și *equitatae*, adică *cohorte* (pentru infanterie) și *alae* (pentru cavalerie), în ele înrolându-se și peregrini[6]. Mulți bărbați au fost dornici să se înroleze, văzând în serviciul auxiliar o cale spre progres social și financiar.

[3] *Ibidem*, p. 253.
[4] Mădălina Strechie, *Noțiuni de civilizație latină: suport de curs*, Craiova, Editura Universitaria, 2008, pp. 76-77.
[5] Romulus Gidro; Aurelia Gidro, *op. cit.*, pp. 253-254.
[6] Mădălina Strechie, *op. cit.*, p. 78.

Împăratul Claudius i-a recompensat după douăzeci şi cinci de ani de serviciu onorabil cu cetăţenia romană pentru ei şi copiii lor după eliberare[7].

Augustus a avut o armată profesionistă de aproximativ 300.000 militari, jumătate din ei fiind auxiliari. Având de apărat peste 6500 km sau în caz de război, armata era insuficientă, el a păstrat dreptul statului roman de a mobiliza în caz de nevoie trupe suplimentare.

Primul Princeps a mai înfiinţat şi Garda Pretoriană, formată din nouă cohorte a câte 500 de oameni, dintre care două erau la Roma, celelalte în vecinătatea oraşului. Principala sarcină a membrilor gărzii pretoriene era protejarea principelului/împăratului, ei fiind consideraţi cei mai credincioşi apărători ai acestuia şi trebuiau să intervină în cazurile în care era pusă în pericol persoana conducătorului suprem. Uneori, rolul s-a dovedit a fi şi unul politic, ei intervenind în dispariţia unor împăraţi sau în promovarea unor conducători în funcţia supremă.

Trupele legiunilor erau plasate în provincii, în special de graniţă, în Italia fiind staţionate doar cele care erau sub comanda directă a împăratului, la acestea adăugându-se şi cele două cohorte pretoriene cantonate în apropierea Romei, capitala fiind considerată zonă demilitarizată.

Serviciul militar dura douăzeci de ani pentru legionari şi douăzeci şi cinci pentru membrii auxiliari. Intrarea în serviciul militar era benevolă, vârsta variind între şaptesprezece şi douăzeci de ani şi, odată recrutaţi, nu mai puteau părăsi armata din proprie iniţiativă[8].

Urmând tradiţia republicană, Augustus nu a creat un corp de ofiţeri de carieră, astfel că multe posturi de ofiţeri erau ocupate de membrii familiei lui sau de apropiaţi ai acestuia[9].

Flota a fost arma cel mai puţin valorificată şi a avut rol de defensivă minimă în Marea Mediterană[10].

În timpul lui Augustus, erau deja inventate structurile obligatorii şi omniprezente ale vieţii şi instituţiei militare din societăţile actuale, cum ar fi: viaţa de cazarmă şi schemele de promovare, goarna de apel şi infirmeria de pe câmpul de luptă, evidenţa efectivelor şi turele de serviciu, raportul de dimineaţă şi permisiile ş.a.[11] Armata lui Augustus era o armată permamentă, concepută pentru o funcţie specializată, aşadar în măsură să asigure un nivel tehnic; un ansamblu de soldaţi-cetăţeni aleşi pentru aptitudinile lor naturale, dezvoltate ulterior prin instrucţie, permiţându-le celorlalţi cetăţeni să se dedice fără piedici meseriilor lor"[12]. Dacă la început armata era formată din cetăţeni romani, cu timpul a fost necesară înrolarea a numeroşi *peregrini*, nu numai în unităţile auxiliare, ci şi în legiuni[13]. Recrutarea din primul secol făcându-se dintr-un teritoriu extins, a permis înrolarea voluntară împreună cu selectarea unor soldaţi potriviţi fizic, bărbaţi capabili să identifice apărarea imperiului şi devotamentul în serviciu. Soldatul aştepta de la serviciu nu numai o condiţie economică discretă (în legiuni) sau bună (cu urcarea în grad), ci şi o înaintare în prestigiu şi în statutul personal (în corpurile auxiliare)[14].

TIPURILE EDUCAŢIEI MILITARILOR ROMANI AI EPOCII AUGUSTANE

1. Educaţia practică

[7] William E. Dunstan, *Ancient Rome*, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2011, p. 234.
[8] Romulus Gidro; Aurelia Gidro, *op. cit.*, p. 254.
[9] *Ibidem*, p. 255.
[10] Mădălina Strechie, *op. cit.*, p. 79.
[11] Jean-Michel Carrié, „Soldatul", în Andrea Giardina (coordonator), *Omul roman*, Iaşi, Editura Polirom, 2001, p. 8.
[12] *Ibidem*, p. 101.
[13] *Ibidem*, p. 103.
[14] *Ibidem*, p. 104.

Educația practică era formată din exerciții fizice, exerciții aplicative, inginerie.

Vegetius a descris pregătirea ideală a armatei imperiale în cel mai înalt punct al evoluției și al elaborării ei. Instruirea de bază pentru recruți a inclus marșul la pas și cu greutăți, păstrând rândurile în timpul luptei, alergatul, săritul și înotul, deasemena pregătirea intensivă cu arcuri, sulițe, prăștii și săbii. Cei mai noi soldați se antrenau de două ori pe zi, în timp ce veteranii se pregăteau o singură dată[15].

Recruții din domeniul marinei primeau instruire de bază, învățau să înoate, să acorde primul ajutor și să folosească armele, apoi urma pregătirea de specialitate pentru șefii de echipaje, infirmieri, tâmplarii de nave, marinari și alte funcții necesare pentru buna funcționare a navelor.

Fiecare legiune avea în sediul ei specialiști în inginerie, bărbați care puteau să supravegheze un canal, să proiecteze un circ, un drum, și, mai presus de toate, să construiască și să demoleze ziduri și fortificații[16].

Inginerii militari foarte calificați și-au demonstrat eficiența la construcția drumurilor. Oriunde apăreau obstacole naturale, romanii găseau soluții tehnice superioare pentru infrastructura lor ambițioasă. Ei au construit poduri cu măsurători de nepătruns până acum. Structurile perfect concepute par să sfideze legea gravitației. Aceste poduri nu sunt doar construcții tehnice perfecte, ci și realizări estetice impresionante.

În ingineria hidraulică realizările romane au fost de neeglat până în secolul XX. Apeductele au fost o mare realizare a tehnologiei, ele demonstrând măiestria topografilor străvechi, care aveau la dispoziție doar instrumente simple.

Construirea tunelurilor, care sunt printre cele mai dificile isprăvi inginerești, mărturisește nivelul ridicat al tehnologiei antice. Romanii, în general, au creat un mediu care a a permis cel mai mare lux și standard de viață atât în propria țară, cât și în provincii[17].

„Toate drumurile duc la Roma" este o invenție a literaturii medievale, însă surprinde în mod viu realizarea care a legat Imperiul Roman, făcându-l accesibil prin toate formele de transport. De-a lungul timpului, drumurile au fost cele mai importante mijloace de comunicare. Ele au servit pentru schimbul de știri și mărfuri comerciale, pentru transportul infanteriei, și ca „autostrăzi de informare" pentru oficialii administrativi[18].

În ciuda faptului că planurile și descrierile lucrărilor nu s-au păstrat, realizările inginerilor romani sunt extraordinare.

2. Educația teoretică

Educația fiecărui roman începea în familie, indiferent de statutul social, desigur ne referim doar la cetățenii romani, unde *pater familias* iniția copilul în tainele scrisului, cititului și socotitului, precum și în tradițiile strămoșești. Mulți copii urmau școala primară, apoi pe cea secundară, iar cei mai înstăriți urmau și școala de grad superior, majoritatea cunoscând și limba greacă. Așadar, cei din familiile aristocratice erau cei care ocupau funcții de conducere. Cea mai mare parte a comandanților erau bărbați educați, care aveau abilități militare sau politice.

---

[15] Preston Bonnard, „Military Training", în W. Martin Bloomer (editor), *A companion to ancient education*, Chichester, WILEY Blackwell, 2015, p. 486.

[16] Edward N. Luttwak, *The grand strategy of the Roman Empire: from the first century CE to the third*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2016, p. 64.

[17] Klaus Grewe, „Urban structure in the Roman world", în Georgia l. Irby (editor), *A companion to science, technology, and medicine in ancient Greece and Rome*, vol. II, Chichester, WILEY Blackwell, 2016, pp. 768-769.

[18] *Ibidem*, p. 771-772.

Ei trebuiau să mențină disciplina soldaților aflați sub comanda lor, să mențină ordinea în provincii și să o apere împotriva atacurilor externe. Așadar, erau bărbați cu educație și statut și, în numele împăratului, trebuiau să dea ordine și să impună respect. În contextul societății romane, chiar și în timpul împăraților, ei erau aleși din rândul aristocrației.

Aristocrația romană, care reprezenta doar două procente din populație, era împărțită în două ordine: ordinul senatorial (*ordo senatorius*) și ordinul ecvestru (*ordo equester*). Majoritatea comandanților din perioada Principatului erau senatori, ceea ce este și normal din moment ce în mod tradițional ordinul senatorial a comandat armatele Romei, iar Augustus a dorit să le ofere oportunitatea de a câștiga în mod tradițional faimă și respect. Ordinul senatorial, cu lunga sa experiență de guvernare și viață militară, a fost singurul corp capabil să asigure suficienți oameni pentru a guverna provinciile și a comanda armata.

Ceilalți ofițeri superiori erau șase tribuni militari, unul de rang senatorial (*tribunus militum laticlavius*, cu bandă lată purpurie pe togă), ceilalți de rang ecvestru (*tribuni militum angusticlavii*, cu o fâșie purpurie îngustă pe togă), și 60 (mai târziu 59) de centurioni. În ierarhia comenzii, tribunul senatorial era întotdeauna lângă *legatus* în virtutea originii sale nobile și astfel acționa ca al doilea comandant al legiunii.

În ordinea vechimii urma *praefectus castrorum,* care a fost un post creat de Augustus și necesita cunoașterea detaliată a legiunii, a personalului și a îndatoririlor zilnice. Se ocupa cu construirea și întreținerea taberei, comanda artileria în timpul luptei și supraveghea armele de instruire pe timp de pace. Soldat de carieră, acest ofițer superior a dovedit un grad înalt de profesionalism și continuitate[19].

Bărbații aristocrați, apți și abili, au fost educați de la o vârstă fragedă în realitățile forței, a puterii și a influenței și în exercitarea acestora fără milă pentru a avansa ei, neamul și imperiul lor într-un mod competitiv înverșunat. Ei erau mai mult decât capabili să înțeleagă alegerile iscusite pe care strategia le solicita invariabil și erau dispuși să acționeze în consecință, fie în forum, fie pe câmpul de luptă. Mentalitatea lor era potrivită pentru activitățile strategice pentru că nu erau sentimentali și aveau un scop mai presus de tot. Ei nu ar fi invadat niciodată teritorii care nu aduceau venituri corespunzătoare[20].

3. Educație administrativă

Armata romană a fost cea mai bună administratoare a imperiului augustan. Prin milițiile ecvestre, ofițerii romani învățau nu numai militărie, ci și administrație practică. Nu întâmplător serviciile esențiale ale Romei erau conduse și supravegheate de către militari, precum aprovizionarea, pietele și exploatarea provinciilor, încasarea taxelor etc.

Rația soldatului din vremurile de demult ne arată regimul sever la care a fost supus pentru menținerea disciplinei și a spiritului de sacrificiu. Soldații din armata imperială aveau suficiente merinde, dar și posibilitatea de a-și îmbunătăți rația alimentară, aceasta fiind o primă etapă în ascensiunea socială[21]. Hrana era importantă pentru susținerea adecvată a armatei. Anticii aveau o dietă militară care era formată în mare parte din cereale. Chiar dacă mâncărurile nu erau totdeauna apetisante, soldatul era hrănit la fel sau chiar mai bine decât omologul său civil contemporan. Aprovizionarea militară era bine organizată, dovadă fiind faptul că armata romană nu s-a revoltat niciodată pentru mâncare. Pentru soldații din serviciul activ proviziile trebuiau să

[19] Nic Fileds, *The Roman Army of the Principate, 27 BC-AD 117*, Oxford, Osprey Publishing Ltd., 2009, pp. 33-34.
[20] Edward N. Luttwak, *op. cit.*, p. 16.
[21] Jean-Michel Carrié, *op. cit.*, pp. 114-115.

fie uşor de transportat, bogate în calorii şi uşor de gătit. Carnea era aliment de bază, mai ales pentru cei din elita societăţii[22].

La intrarea în serviciu şi în primii ani de *militia* (întreaga carieră), soldatul era dependent de familie. În mediul militar se răspândise o mentalitate consumistă uluitoare, care presupunea înclinaţia financiară şi psihologică de a consuma cu mult mai mult decât strictul necesar. Convieţuirea cu populaţia civilă, i-a permis să desfăşoare o funcţie de stimulare a consumului prin reţeaua de contracte sociale. Aşadar, se poate spune că soldatul a fost un agent economic al romanizării.

Ceea ce îl caracterizează pe soldat, mai mult decât bogăţia, este dispunerea de bani lichizi, într-o societate în care ei lipsesc adesea şi împrumuturile mobiliare sunt foarte rentabile, având în vedere ratele aproape cămătăreşti practicate legal. Investiţiile mobiliare şi imobiliare ale soldaţilor ilustrează faptul că ei se aflau într-o zonă de contact dintre circuitul monetar activat de administraţia imperial şi o economie ţărănească, în mare parte autarhică, care îşi procura greu lichidităţile pretinse de fisc. Consumând şi împrumutând sume mici, ei au alimentat şi răspândit formele monetare ale economiei[23].

4. Educaţia militară

Instruirea militarilor se făcea gradual în cinci etape. Fiecare din ele era făcută astfel încât recrutul să creadă că tocmai a trecut de ceea ce era mai rău, iar instructorul lui ridica ştacheta la un nou nivel. Cele cinci etape erau: marşul, lupta cu stâlpii de lemn, practica cu sulița, dobândirea agilităţii şi instrucţia militară.

Marşul. Unul din primele lucruri pe care le învăţa un soldat era terenul din jurul taberei în timp ce mergea pe el de foarte multe ori. Odată ce o trupă de militari putea merge 20 de mile în cinci ore, era timpul să meargă 40 de mile în douăsprezece ore. Urmau apoi 20 de mile cu întreaga armură. Marşul era o parte definitorie pentru o legiune.

Lupta cu stâlpii de lemn. Odată ce devenea capabil să meargă la luptă, militarul era învăţat ce să facă acolo. Instrucţia cu arme era aceeaşi cu a gladiatorilor. Primul adversar pe care militarul îl vedea era un stâlp mare de lemn pe care el practica mânuirea sabiei. Uneori, această practică se desfăşura în interior pentru ca vremea rea să nu influenţeze antrenamentul, dar, în general, acţiunile erau în aer liber. Mulţi comandanţi considerau că nimic nu relexează mai mult după un antrenament pe vreme rea decât câteva ore de uns şi lustruit armura pentru a o feri de rugină.

Mânuirea suliţei. După ce a învăţat să mânuiască sabia, iar stâlpul de lemn nu mai este un adversar de temut, este timpul să înveţe să mânuiască sulița. Şi aici recrutul era surprins să descopere că sulița era mult mai grea decât cea reală. Antrenamentul se făcea cu echipe, iar stâlpul de lemn era înlocuit cu un coleg.

Dobândirea agilităţii. Armura potrivită perfect îi făcea vizibili pentru cei care o considerau ca nefiind importantă. Agilitatea era un atribut de bază al soldaţilor care se aşteptau să urce scări sau să sară peste metereze în armură completă. Fiecare cazarmă avea un cal de sărituri pe care sau peste care trebuiau să sară îmbrăcaţi în armură. Pe măsură ce agilitatea se îmbunătăţea, sarcinile deveneau din ce în ce mai dificile până când recrutul sărea peste cal cu o sabie nebăgată în teacă şi cu o suliţă de controlat. Cei care demonstrau o competenţă deosebită cu calul puteau fi avansaţi în cavaleria legiunii.

[22]John F. Donahue, *Food and drink in Antiquity. Readings from the Graeco-Roman World: A Sourcebook*, London, New Delhi, New York, Sydney, Bloomsbury, 2015, p. 208.
[23] Jean-Michel Carrié, *op. cit.*, pp. 118-119.

Instrucția militară. După ce dobândea o abilitate moderată, era momentul să treacă la nivelul de membru competent al unității. Instrucția urmează după altă instrucție până când soldații unității se mișcau ca un organism singur la o comandă data sau la sunetul trompetei. Fiecare soldat învăța locul propriu în formație, ce să facă dacă ajungea într-un loc greșit, cum să se retragă prin liniile trupelor fără să îi deranjeze pe ceilalți ș.a. Apoi unitatea învăța cum să facă toate acestea în timp ce se deplasa înainte, înapoi sau lateral cu viteză mare pe un teren accidentat[24].

Soldatul imperial a scăpat cu greu de caracterizările soldatului din ultima perioadă a Republicii, care a fost numit cu epitetele de „țăran" (*rusticus, agrestis*) și toate conotațiile peiorative pe care orășenii le atribuiau celor de la țară: naivitate, vulgaritate, prostie. Autorii Antichității au transmis unele citate și mai ales termeni izolați care aparțin limbii vorbite în tabere, *sermo militaris*, „o probă denaturată prin izolarea din contexte și prin transcrierea unor enunțuri tipic orale". Corpusul care ne-a parvenit, de fapt, este un ansamblu eterogen în care lingviștii contemporani ar putea identifica uneori o „limbă de grup", alteori o „limbă a specialiștilor", iar în alte cazuri un „nivel al limbii". *Sermo militaris* are următoarele caracterizări: „căutarea forței de expresie, a conciziei, gustul expresiilor ironice, umoristice, imaginative, metaforice, împinse uneori până la deformarea grotescă, fantezie în crearea de neologisme, acestea având semnul unui registru popular al limbii, care stă la baza unui limbaj militar care putea părea obscur neinițiatului atunci când desemna sensurile tehnice ale profesiei". Armata acoperea două arii lingvistice diferite, Occidentul latinofon și Orientul elenofon, în care latina era impusă ca limbă militară oficială, care trebuia folosită în arhivele și documentele taberelor auxiliare și legionare. Soldații care se ocupau cu scrisul (numiți *signiferi*) trebuiau să fie capabili să scrie în latină. Și soldații de origine orientală scriau într-o latină cât se poate de demnă, cel mult marcată de o interferență sintactică și fonetică cu greaca, pe care o vorbeau curent alături de limba oficială. Astfel, armata a avut rol însemnat în schimburile și influențele dintre greacă și latină, limba militară primind anumite aspecte tipice ale limbilor de comunicare. Unele influențe arată, că, la sfârșitul Republicii, cancelaria militară romană adoptase proceduri din armatele elenistice, care aveau armată permanentă. Simbolurile tahigrafice folosite în dregătoriile armatei (*notae militares*) desemnează prin literele grecești *theta* și *tau* soldații căzuți în luptă și supraviețutorii. Prima literă face loc derivatului latinizat *thetatus* („căzut în luptă"), ilustrând astfel latura tehnică a lui *sermo militaris*[25].

Pentru gradați, viața militară era „o adevărată școală lingvistică". Dacă nu o cunoșteau bine, aceasta îi învăța o latină curentă, cu o sintaxă simplificată față de lexic, dar care constituia vehiculul unei culturi literare „robuste"[26].

Așadar, „armata romană nu era un fel de pustiu intelectual și cultural". Armata romană își avea originea într-o „cultură militară" în sensul puternic al termenului și într-o formație morală și psihologică în care „disciplina", în sensul tehnic al cuvântului, reprezenta doar unul din aspecte. Armata a constituit „un spațiu de unificare culturală și un factor de aculturare a noilor membri, pe măsură ce ariile geo-sociale ale recrutării variau". La sfârșitul secolului al III-lea, venirea militarilor la putere a căpătat dimensiune de reînnoire culturală, propunând o mentalitate și niște atitudini mai „științifice", un raționalism mai mult „tehnic" decât filosofic[27].

[24] Philip Matyszak, *Legionary: The Roman Soldier (Unofficial) Manual*, London, New York, Thames&Hudson, 2009, p. 56-57.
[25] *Ibidem*, pp. 120-122.
[26] *Ibidem*, p. 122.
[27] *Ibidem*, p. 123.

5. Educația medicală

Armata romană dispunea de oameni care aveau cunoștințe militare. *Medici*, cea mai documentată categorie, erau soldați instruiți, care practicaseră funcții medicale în garnizoane și în timpul campaniilor. Personalul medical era format fie din soldați obișnuiți sau din ofițeri[28].

În Imperiul Roman, învățământul medical a debutat în secolul al IV-lea a.Chr., când Herophilos și Erasistratos (cu studii la Atena și Cnidos) s-au stabilit la Alexandria și au deschis două școli de medicină rivale, care și-au desfășurat activitatea până în secolul al II-lea p.Chr. Începând cu epoca lui Augustus, armata a avut proprii medici și chirurgi[29].

Medicina romană pe câmpul de luptă era impresionant de dezvoltată. După o bătălie câștigată, militarii erau surprinzător de puțin răniți, întrucât pagubele unei armate se produceau când se împrăștiau sau erau prinși când fugeau. Pe de altă parte, dacă ziua mersese foarte rău, răniții erau lăsați să se descurce singuri pentru ca aceia care erau apți de luptă să se întoarcă în siguranță în tabără. O tăietură cu sabia era tratată de un medic auxiliar, numit *capsarius* după *capsa* sa, o geantă de piele care conținea bandaje și medicamente. El curăța rana folosind vin, oțet și ulei de măsline, apoi făcea o sutură și o bandaja cu pânză de in. Instrumentarul era curățat și sterilizat după fiecare utilizare[30]. Plăgile provocate de săgeți erau tratate de *medicus*, un bărbat cu pregătire temeinică, care avea rangul de centurion. El utiliza un instrumentar special pentru extragerea săgeților ghimpate și era capabil să identifice tendoanele rupte din carne și să le unească. Medicii aveau o gamă formidabilă de pense, retractoare, bisturie și alte instrumente care le permiteau să efectueze operații „eroice" în intestine și în cavitatea toracică cu o oarecare speranță de reușită. Sucul de mac, un cunoscut opiaceu, precum și semințele de măselăriță erau folosite cu efecte bune. Totuși, aceste anestezice nu aveau efectul dorit în unele operații de amputare, ele fiind vinovate pentru țipetele care se auzeau din cabinetul medical[31].

Spitalele erau bine iluminate, curate și liniștite, comandantul vizitându-le pentru a verifica dacă totul este bine și pentru a încuraja răniții. Rănile erau controlate și bandajate în mod regulat și se făceau exerciții ușoare care ajutau la recuperare.

Termenul de *medicus* era folosit și pentru medicii veterinari care aveau grijă de caii și catârii armatei, apărând uneori și ca *medicus veterinaries*. Un alt termen, *mulomedicus*, apare la Vegetius în lucrarea sa *Ars Mulomedicinae*[32].

Armata romană, prin pregătirea ei exemplară, își îngrijea eroii foarte bine.

CONCLUZII

Armata romană a fost nu numai o instituție de forță, ci prin educația pe care o oferea componenților săi, și o instituție de cultură, mai ales că a fost principalul agent al Romanizării. Militarii romani, sunt la fel ca militarii perși (ne gândim aici la Cei 10000 de nemuritori care aveau o educație aleasă) sau ca ostașii spartani (care aveau o temeinică educație, mai ales psihologică și sportivă), mai mult, putem spune că Roma a educat o lume întreagă prin militarii romani, care au dus cultura romană în toate teritoriile cucerite de aceștia, pentru Cetatea Eternă.

---

[28] Walter Scheidel, „Marriage, Familly, and Survival: Demographic Aspects", în Paul Erdkamp (editor), *A companion to the Roman Army*, fără loc., Blackwell Publishing, 2007, p. 430.
[29] Nicoleta Simona Marțian, *Învățământ laic și învățământ creștin în Imperiul Roman în secolele I – III*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007, pp. 82-83.
[30] Philip Matyszak, *op. cit.*, p. 126.
[31] *Ibidem*, p. 127.
[32] *Ibidem*, p. 128.

BIBLIOGRAPHY

Bonnard, Preston, „Military Training", în W. Martin Bloomer (editor), *A companion to ancient education*, Chichester, WILEY Blackwell, 2015.

Carrié, Jean-Michel, „Soldatul", în Andrea Giardina (coordonator), *Omul roman*, Iași, Editura Polirom, 2001, pp. 97-128.

Donahue, John F., *Food and drink in Antiquity. Readings from the Graeco-Roman World: A Sourcebook*, London, New Delhi, New York, Sydney, Bloomsbury, 2015.

Dunstan, William E., *Ancient Rome*, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2011.

Fields, Nic, *The Roman Army of the Principate, 27 BC-AD 117*, Oxford, Osprey Publishing Ltd., 2009.

Giardina, Andrea, *Omul roman*, Iași, Editura Polirom, 2001.

Gidro, Romulus; Gidro, Aurelia, *Roma antică: o istorie pentru toți*, București, Editura Neverland, 2018.

Grewe, Klaus, „Urban structure in the Roman world", în Georgia l. Irby (editor), *A companion to science, technology, and medicine in ancient Greece and Rome*, vol. II, Chichester, WILEY Blackwell, 2016, pp. 768-783.

Luttwak, Edward N., *The grand strategy of the Roman Empire: from the first century CE to the third*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2016.

Marțian, Nicoleta Simona, *Învățământ laic și învățământ creștin în Imperiul Roman în secolele I – III*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007.

Matyszak, Philip, *Legionary: The Roman Soldier (Unofficial) Manual*, London, New York, Thames&Hudson, 2009.

Scheidel, Walter, „Marriage, Familly, and Survival: Demographic Aspects", în Paul Erdkamp (editor), *A companion to the Roman Army*, fără loc., Blackwell Publishing, 2007 pp. 417-434.

Southern, Pat, *The Roman Army: A Social and Institutional History*, Santa Barbara, Denver, Oxford, ABC CLIO, 2006.

Strechie, Mădălina, *Noțiuni de civilizație latină: suport de curs*, Craiova, Editura Universitaria, 2008.

Eadem, *Oameni politici ai Romei antice (lideri, instituții și mentalități),* Craiova, Editura Universitaria, 2008.

Tudor, Dumitru (coordonator), *Enciclopedia civilizației romane*, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

THE WOMEN OF THE ROMAN KINGS

Mariana Lăpădat Ene
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The woman in ancient Rome dominated by men had a greater influence than one might think. Either daughter, mother, or wife, marked the destinies of the Roman kings.
Whether we are talking about Rhea Sylvia, Hersilia, Tatia, Tanaquil, Tullia or Lucretia, the Roman woman broke the conventional patterns, followed her destiny, and colored the history of Rome.
Our study focuses on the women around the Roman Kings ignored by most studies, although they were models for Roman women in later periods, and the classics of Latin literature remember them, just as examples.

Keywords: Roman woman, status, characters, Roman kings, destiny.

INTRODUCERE

Despre perioada regală a Romei antice sunt puține surse literare, ele fiind mai ales despre începuturile legendare ale Romei, despre domnia regilor romani, mai puțin despre istoria socială și viața privată. Cel mai utilizat izvor literar despre perioada regală este Titus Livius, istoricul de seamă al Romei Antice. Din fundamentala sa operă aflăm despre regii romani, unii de-a dreptul revoluționari precum a fost Servius Tullius, cel care prin reforma sa a transformat lumea romană pentru multe secole, despre femeile din jurul regilor romani, istoricul roman insistând asupra eroinelor din istoria romană, mai puțin asupra soțiilor regilor romani și a femeilor care gravitau în jurul lor. De aceea, studiul nostru de față dorește să aducă la lumină și aceste partenere de viață ale regilor romani, fiind o muncă foarte dificilă, deoarece lipsa surselor literare este un obstacol pentru orice demers științific.

De asemenea, încercăm prin prezenta lucrare să le conturăm ca personaje ale istoriei romane, nu numai ale literaturii romane.

FEMEIA ÎN SOCIETATEA ROMANĂ REGALĂ

Viața femeii romane în perioada Regalității consumă încă multe energii în cadrul investigației istorice; indiferent dacă este vorba despre fiice, soții sau mame, ele au lăsat o profundă impresie în istoria romană.

Societatea romană la începuturile sale este una dominată de bărbați, mult prea preocupați să domine lumea pentru a avea timp de literatură.

Tradiția și legendele complică și mai mult lucrurile „Analele" scrise, după Cicero, la sfârșitul fiecărui an de către marele preot, fiind primele surse credibile pentru informația istorică.[1]

Cu trăsături fizice incredibil de cizelate, coafuri care uimesc prin ingeniozitate și bun gust, ținute care dezvăluie ochiul ager și instinctul de a-și ascunde defectele, femeia romană intrigă și servește drept model și azi.

[1] http://www.gutenberg.org , *Roman Woman in All Ages and in All Countries*, Volume 2 (of 10), by Alfred Brittain, May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 5-6.

Romanii sunt misogini, nu scriu despre femei al căror statut social este determinat de ei, iar femeile nu scriu despre sine sau mai exact, deloc. In vechea Romă, femeile erau sub una din aceste forme de autoritate legală: *patria potestas*- (în puterea tatălui care decidea pentru ea, femeia nefiind *sui iuris,* adică să beneficieze de capacitate juridică) autoritatea tatălui, iar prin *conubium* cum *manu* treceau de sub autoritatea tatălului în autoritatea soțului, sau în unele cazuri unele dintre ele aveau *tutela mulierum*-autoritatea unui gardian.[2] Este vorba desigur, despre femeile nobile, distincția fiind foarte limpede: cele nobile și restul.

In ansamblul societății romane, din toate timpurile, tipologia feminină este variată, tipologie ce se regăsește și în literatură: matroane, vestale, curtezane, dar și artiste, doctori, gladiatori.

Viața însăși, în tiparele ei din vremea Regalității era una simplă, legată cel mai probabil de subzistență și luptă. În acest decor trebuie înțeleasă femeia romană, fină, dar sănătoasă si puternică, devotată vieții simple de familie.

Vergiliu își dorea el însuși o asemenea existență: „Soțul răscolește pământul cu plugul știrb…Vine iarna…murele Siconyene sunt zdrobite in presele de ulei; și toamna își arată diferite recolte…În timpul ăsta, copilași dulci se încolăcesc în jurul gâtului părinților; familia castă își menține puritatea”[3]

Reduse la responsabilitatea lor domestică femeile romane nu au fost niciodată izolate, unde soțul era stăpân, ele erau stăpâne, aveau același rol în celebrarea zeilor familiei pe care, de altfel, îi preluau odată cu intrarea în noua lor familie. Romanii le apreciau modestia, simplitatea, castitatea și nu erau convinși de calitățile lor intelectuale[4], dar multe sunt situațiile în care au întors afacerile statului roman după voința lor.

PERSONAJE FEMININE ALE REGALITĂȚII ROMANE

Una dintre cele mai cunoscute femei ale întregii istorii romane, nu numai ale Regalității a fost mama fondatorului Romei, partenera celui mai cinstit dintre zeii romani, Mars.

Rhea Sylvia nu a reprezentat o amenințare pentru unchiul său Amulius care l-a îndepărtat pe tatăl său Numitor, ce fusese desemnat să preia tronul din Alba Longa și și-a ucis toți nepoții. A fost cruțată și desemnată să devină preoteasă a Vestei. Era aceasta și o reparație morală, Vestalele bucurându-se de mare cinste, dar și o modalitate de a o ține într-o viață de strictă virginitate, evitând pe de o parte apariția unor moștenitori de sex masculin legitimi ai tronului, iar pe de altă parte în cazul în care Rhea Sylvia își încălca jurământul și avea relații conjugale, ea putând fi ucisă pentru încălcarea acestui jurământ sacru fie prin lapidare, fie prin îngroparea de vie . Dar zeii râd de planurile muritorilor, iar Rhea Sylvia a intrat în istorie ca mama a celor doi gemeni Romulus și Remus, despre care pretindea că erau fiii lui Marte. Rolul ei încetează după ce copiii, destinați morții și puși să plutească pe Tibru au fost găsiți de păstorul Faustulus și crescuți de soția sa Laurența căreia anticii i-au spus Lupa.[5]

---

[2] http://www.amazon,com/gp/reader/0415152410/ref=sib_dp_pt/0021809258-6703210#reader-link , excerpt of J. Evans Grubbs, *Women and the Law in the Roman Empire, a source book on Marriage, Divorce and Widdowhood*, First published by Routledge, London, 2002.

[3] http://www.gutenberg.org , *Roman Women, Woman in All Ages and in All Countries*, Volume 2 (of 10), by Alfred Brittain, May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 5-6.

[4] *Strechie Mădălina, Condiția femeii în cadrul familiei romane de origine ecvestră în perioada Principatului*, Ediția a II-a, Craiova, Editura Universitaria, 2012, Capitolul II, Condiția femeii în societatea romană, pp. 68-69.

[5] http://www.gutenberg.org ,*Roman Women, Woman in All Ages and All Countries*, Volume 2 (of 10), by Alfred Brittain, May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 12-14.

Fetele libere erau educate în scopul devenirii de matroane respectabile, cu „purtare onorabilă", educația lor fiind o problemă de stat.[6] Ele trebuiau sa fie demne, serioase, grave, responsabile, să le fie străine înclinațiile legate de muzică și dans, specifice curtezanelor.

Și absența femeii devine o problemă de stat pentru care Romulus, devenit rege peste o numeroasă populație de bărbați neînsurați, trimite emisari în vecinătate.

Cum însă femeile nu erau ușor de găsit fiind și puține și aducând și zestre, problema a rămas nerezolvată cu armele diplomației. Romulus a tranșat lucrurile prin episodul *răpirii sabinelor* (acest episod a fost o problemă politică de proprietate, femeia fiind o proprietate a comunității, care necesita protecția ei, mai ales în perioada de început a Antichității, de aceea Sabinii au dorit război cu romanii, pentru că aceștia le-au prădat proprietățile). Sabinele răpite au devenit astfel soții de romani și au mijlocit mai târziu iertarea lor de către sabinii veniți să le elibereze, dar au și contribuit la unitatea lui Populus Romanus. Plutarh spune că romanii le-au acordat în schimb unele privilegii: nici o altă muncă în afară de tors nu le era cerută, nimic indecent nu trebuia făcut sus pus în prezența lor, nu puteau fi supuse legilor criminale.[7]

Episodul iertării aduce în atenție un alt personaj feminin Hersilia, care după unele opinii era nevasta lui Tullus Hostilius, în timp ce altele susțin că însuși Romulus a luat-o de soție. Ea este cea care a dat glas dorinței sabinelor devenite matroane romane de a trăi în pace cu frații lor. În onoarea acestui eveniment femeile romane au sărbătorit de atunci festivalul Matronalia, la 1 martie. O procesiune pornea dimineața la templul Iunonei unde erau depuse coroanele de flori pe care le purtau pe cap. La lăsarea serii, ele așteptau acasă, frumos îmbrăcate, cadouri de la soți și prieteni.

Domnia lui Numa Pompilius întruchipează idealurile romanilor despre înțelegere și armonie civică. Regele își găsise împlinirea în viața liniștită de familie și în plăcerea meditației alături de soția sa Tatia care avea aceeași fire ca și el. Există multe indicii despre puternica influența feminină a acesteia asupra acțiunilor lui Numa. Plutarh relatează că Numa a fost despărțit de ea prin moarte după 13 ani de căsătorie fericită, dar Numa nu s-a căsătorit din nou, ci a continuat să se plimbe melancolic pe câmpuri si prin păduri. Așa se pare că a întâlnit-o el pe zeița Egeria care i-a dăruit înțelepciunea cu care și-a dus la capăt misiunea.[8]

Sosirea etruscilor în Roma în timpul domniei lui Ancus Marcius și influența pe care aceștia o aduc civilizației romane, se regăsesc și în tipologia feminină.

Alegerea ca rege a lui Lucius Tarquinius Priscus este strâns legată de ambiția soției sale, nobila Tanaquil ale cărei calități de bună soție le vor omagia tinerele mirese romane de mai târziu. Curajul și ambiția ei au fost cele care i-au impulsionat pe cei doi soți să părăsească Etruria și să se stabilească în Roma, Lucius devenind paznic al copiilor lui Ancus Marcius. După moartea regelui a reușit să convingă poporul să îl aleagă rege.

Tanaquil este cea care a introdus la Roma obiceiul purtării de către bărbați a robei brodate, pe care o lucra cu mâna ei pentru soț. De aceea în toată istoria romană o femeie era considerată demnă pentru căsătorie - dacă știa lanam fecit (să toarcă lâna, din care să facă hainele pentru soțul și copiii săi). Titus Livius spune că ea era cea care îl sfătuia și în treburile politice.[9]

Tot el relatează și episodul asasinării regelui, când acesta, adus în mare agitație la palat, a fost îngrijit de Tanaquil, care a închis porțile palatului și a trimis apoi după ginerele ei Servius

[6] Strechie Mădălina, Op. cit., pp.68-74.
[7] http://www.gutenberg.org , Roman Women, Woman in All Ages and in All Countries, Volume 2 (of 10), by Alfred Brittain, May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 21-22.
[8] *Ibidem* pp. 24-26.
[9] *Ibidem* pp. 28-29.

Tullius cerându-i să nu lase această crimă nerăzbunată. Ieșind apoi la ferestrele palatului, spune el, a anunțat poporul că regele începe să-și revină dar le ordonă oamenilor să dea ascultare lui Servius Tullius. Până când moartea regelui a devenit publică, acesta a reușit să obțină susținerea Senatului.[10]

Este încă o dovadă a calităților deosebite ale lui Tanaquil.

Tullia, fiica cea mică a acestuia, este în mod antitetic o personalitate malefică, ce și-a omorât soțul, considerat nepotrivit și s-a căsătorit cu Lucius Tarquinius Superbus, cumnatul ei.

Neputând aștepta moartea regelui pentru a-i lua locul ea l-a îndemnat pe Lucius să uzurpe tronul tatălui ei intrând cu armata în clădirea Senatului. Nerăbdătoare să aștepte vestea cea mare, ea a mers în forum dorind să fie prima care proclamă victoria. Dar Lucius a trimis-o acasă, ceea ce a făcut trecând cu trăsura peste trupul mort al tatălui său care zăcea în stradă.

Domnia lui Lucius Tarquinius Superbus a fost consacrată ca una tiranică. Un alt episod a contribuit la ostilitatea care a dus la alungarea Tarquinilor din Roma.

Lucreția era fiică de nobil roman și soția lui Collatinus din familia Tarquiniană. Ea întruchipa calitățile matroanei desăvârșite motiv pentru care Collatinus, in timpul unei deplasări soldățești, aflat în cortul lui Sextus fiul regelui, a susținut cu tărie calitățile soției sale în cadrul unei dispute despre fidelitatea soțiilor. Deplasarea rapidă la Roma a dovedit că, în timp ce nevestele fiilor regelui au fost găsite distrându-se, Lucreția se afla singură, torcând lână în liniștea casei. Impresionat de frumusețea ei, Sextus s-a întors peste câteva zile obligând-o să îi cedeze. Ea i-a chemat însă a doua zi pe soțul și tatăl său și le-a mărturisit totul, după care s-a sinucis cu un pumnal. Episodul a marcat apogeul urii acumulate împotriva Tarquinilor care au fost apoi alungați din Roma. [11]

Oricât a fost de temperamentală, femeia patriciană, matroana regilor romani, nu are o poziție predominantă în societatea romană. Acest rol este exclusiv masculin dar, fie că a fost una liniștită și înțeleaptă, ambițioasă și orgolioasă, ea influențează din umbră, mersul lucrurilor în societatea romană.

A devenit cunoscută datorită penelului scriitorilor antici care, deși nu sunt neapărat contemporanii evenimentelor relatate au recurs la sursele vremii, la tradiție și mit uneori, scoțând la lumina personaje fascinante.

Chiar dacă, potrivit dreptului roman, bărbații aparțineau vieții publice, iar femeile aparțineau celei casnice, matroanele deveneau prin căsătorie cetățeni romani, condiția lor socială urmând-o implicit pe cea a soțului.[12]

Regalitatea și-a avut personajele sale feminine, care de cele mai multe ori au prefigurat femeile Republicii, sau pe cele ale Imperiului, iar aceste personaje au fost fie modele, fie anti modele.

CONCLUZII

Femei libere, patriciene educate, femeile regilor romani au scris alături de ei istoria celei mai fascinante puteri a antichității, statul roman. Fie că au fost personaje de legendă precum Rhea Sylvia, care a fost și Vestală (întruchipând cultul eminamente roman servit doar de femei care se bucurau de o cinste deosebită în societatea romană, fiind singurele femei *sui iuris*, adică dețineau capacitate juridică), fie că au fost partenere care și-au ajutat soții precum Tanaquil și

[10] http://www.gutenberg.org *Roman Women, Woman in All Ages and in All Countries*, Volume 2 (of 10), by Alfred Brittain, May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 30-33.
[11] Ibidem pp.35-36
[12] Strechie Mădălina, *Op. cit.*, p. 84.

Hersilia, fie au fost de o ambiție mai mare decât a oamenilor politici, toate sunt foarte umane, având toate calitățile și defectele pe care femeile din toate timpurile le au.

BIBLIOGRAPHY

Boatwright, Mary I.; Gargola, Daniel J.; Talbert, Richard, A., *The Romans. From Village to Empire*. New York, Oxford: Oxford Universtiy Press, 2004.

Brittain, Alfred, *Roman Women, Woman in All Ages and in All Countries*, Volume 2 (of 10), May 12, 2010, (eBook#32356), pp. 5-36.

Cizek, Eugen, *Istoria Romei*, București, Editura Paideia, 2002.

Cizek, Eugen, *Istoria Literaturii Latine, vol. I, II*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Grupul Editorial Corint, 2003.

Cizek, Eugen, *Istoria în Roma antică, (Teoria şi poetica genului*) Colecția Universitas, Editura Teora, Bucureşti, 1998.

***Coordonatori N.I. Barbu, Adelina Piatkowski, *Scriitori greci şi latini*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1978.

Cornel, Timoty, *The Beginnings of Rome: Italy and Rome from Bronze Age to the Punic Wars (c. 1000- 264 B.C.)*, London and New York, Routledge, 1995.

De Coulanges, Fustel, *Cetatea Antică. Studiu asupra cultului, dreptului şi instituțiilor Greciei şi Romei, vol.I*. Traducere de Mioara şi Pan Izverna. Traducerea notelor de Elena Lazăr. Prefață de Radu Florescu. Editura Meridiane, Bucureşti, 1984.

Forsythe, Gary, *A critical history of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War*. Berkley, Los Angeles, London, 2005.

Gidro, Romulus, Gidro, Aurelia, *Roma antică. O istorie pentru toți*, București, Editura Neverland, 2018.

Giardina, Andreea,(coordonator), *Omul Roman*, traducere de Dragoş Cojocaru, Iaşi, Editura
Polirom, 2001.

Grubbs, J.Evans, *Women and the Law in the Roman Empire, a source book on Marriage, Divorce and Widowhood*, First published by Routledge, London, 2002, pp. 20-23.

Newman, Fancis William, *Regal Rome. An Introduction to Roman History*, New York: Redfield, 1852.

Plutarh, *Oameni iluştri ai Romei antice*, Ediție îngrijită de Inga Druță, Ediția a II-a, Chișinău, Editura Cartier, 2002.

*** *Proză istorică latină. Caesar-Sallustius-Titus Livius-Quintus Curtius-Tacitus-Suetonius*. În româneşte de Radu Albala. Studiu introductiv şi note bio-bibliografice de Mihai Nichita, Ediția a II-a, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1965.

Riggsby, Andrew M., *Roman Law and the Legal World of the Romans*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

*** *Scriitori greci şi latini*, Barbu, N., I., Piatkowski, Adelina (coord.), București, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1978.

Strechie, Mădălina, *Condiția femeii în cadrul familiei romane de origine ecvestră în perioada Principatului*, Ediția a II-a, Craiova, Editura Universitaria, 2012, Capitolul II, *Condiția femeii în societatea romană*, pp. 68-84.

Strickland, Jane Margaret, *Rome, Regal and Republic. A Family History of Rome*, London: Arthur Hall, Virtue & Co, 1854.

Titus Livius, *Ab Urbe Condita (De la fundarea Romei)*, Traducere, tabel cronologic și note de Paul Popescu Găleșanu, Cuvînt introductiv de A. Marinescu-Nour, București, Editura Minerva, 1976.

THE ORGANIZATION OF PRIVATE SCHOOLS IN BUCHAREST AT THE END OF THE 19th CENTURY AND BEGINNING OF THE 20th CENTURY

Mihaela Florea Constantinescu
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The image of private education is widely debated in the press of the time at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. A number of information about the organization of private education can be extracted from the press of the time; this information refers to the need for this type of education as an alternative to public education, refers to the curricula after which the courses are conducted. The press of the time also publishes articles on private schools in the other European capitals and thus the paper also presents a comparison in this respect. These advertisements refer to the conditions of admission, the composition of the teaching body, the material facilities of these schools and their locations, plus the graphic presentation of the advertisement in the spirit of the era.

Keywords: school, education, private, curriculum, exams, press.

Învățământul preuniversitar din spațiul românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea si începutul secolului XX este completat și de învățământul particular care s-a înființat din inițiativa unor persoane particulare, din inițiativele comunităților religioase sau ca urmare a eforturilor unor societăți caritabile. Aceste școli au funcționat întotdeauna cu aprobarea Statului, dar în funcție de conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor aceste aprobări se obțineau cu ușurință sau cu mari bătăi de cap. Abia în perioada ministeriatelor lui Spiru Haret, autorizațiile pentru funcționarea școlilor particulare se obțineau în urma unor controale riguroase ceea ce atrăgea nemulțumirea multor patroni de școală.

Se știe că Spiru Haret se ocupă și de organizarea învățământului particular prin "înființarea unui serviciu de control mai intensiv și destinat în mod special școlilor private. Pentru nou înființatul inspectorat a adoptat sistemul repartizării inspectorilor pe circumscripții și pe grade de învățământ"[1] În aceeași culegere de articole dedicată lui Spiru Haret, *Ale tale dintr'ale tale* în articolul *Învățământul particular secundar,* se pune aceeași problemă a controlului din partea Ministerului pentru eficientizarea învățământului particular: "[…] numai în București sunt aproape 30 de școale particulare, cu atâtea cursuri și cu atâtea cestiuni de rezolvat. Mi-aduc aminte, ca fiind profesor particular, a inspectat odată școala o doamnă inspectoare, a trecut prin clasa noastră (ne-am sculat cu toții în picioare), a trecut prin celelalte clase: a inspectat localul.

Nu așa a conceput d-l Haret inspecțiunile"[2] Se cunoaște că un nou sistem de monitorizare al școlilor și implicit al școlilor particulare se afla în preocupările lui Spiru Haret prin înființarea funcției de "inspector de carieră", inițiativă care avea în epocă susținătorii, dar și atacanții ei.

[1] Spiru C. Haret, *Ale tale dintr'ale tale*, București, 1911, Institutul de Arte Grafice, Carol Gobl, p. 538
[2] Ibidem, p. 548

Această idee venea în completarea preocupărilor lui Spiru Haret de a asigura stabilitatea cadrelor didactice.

Primele şcoli particulare sunt organizate pentru primul segment de educaţie şi anume pentru învăţământul primar şi sunt înfiinţate de comunităţilor religioase. Astfel, comunitatea reformată calvină înfiinţează o primă şcoală primară în 1815 care se dezvoltă şi ajunge în 1898 la 500 de cereri de înscriere, dar au fost admişi doar 160 de elevi din cauza spaţiului restrâns de funcţionare; această şcoală ajunge la începutul secolului XX, înainte de a izbucni Primul Război Mondial, o şcoală cu un spaţiu mai bine organizat cu un număr de 13 învăţători şi circa 500 de elevi.[3]

O altă şcoală primară la fel de veche este cea înfiinţată de comunitatea armeană din Bucureşti care s-a întemeiat datorită iniţiativei lui Manuc Bey încă din 1817; aceasta funcţionează până la începutul secolului XX, respectiv până în anul 1904 când se închide din cauza lipsei elevilor, dar se va redeschide după Primul Război Mondial prin întemeierea si a altor localuri de şcoală, nu neapărat pentru copiii armeni, ci pentru cei care nu îşi permiteau să plătească cursurile; aceste clase numite "divizionare" au fost întemeiate la marginea Bucureştiului în mahalaua Colentinei, de exemplu, prin străduinţa Asociaţiei doamnelor armene, numită "Maret"[4]

Dacă rămânem în sfera comunităţilor religioase, se remarcă şcoala primară particulară a evreilor de rit occidental înfiinţată încă din 1852 sub denumirea de „Prima şcoală a israeliţilor pământeni Lehi", care funcţionează în local propriu ridicat prin grija familiei Lobel, [5] Educaţia fetelor din comunitatea evreilor bucureşteni era la fel de importantă şi o primă şcoală este înfiinţată în 1878 sub numele „Şcoala de fete a Comunităţii Israeliţilor Spanioli. Fundaţia Niossim şi Lea Halfon". Această şcoală funcţionează într-un local propriu încă din 1891. Şcolile israelite erau coordonate de un *Comitet şcolar* compus din 5 bărbaţi la care se adaugă un *Comitet* format din doamne numai pentru şcolile de fete.[6] Începând cu 1921 toate şcolile evreilor vor aparţine Comunităţii.

Comunitatea evanghelică din Bucureşti pune bazele unei şcoli primare de băieţi încă din 1853 care va fi preluată din 1919 de către Biserica Luterană.[7]

Cu origini de la începutul secolului al XIX-lea este şi şcoala arhiepiscopală „Sf. Andrei" care funcţionează în local propriu special destinat învăţăturii încă din 1898; şcoala este supravegheată şi întreţinută de Arhiepiscopia Romano-catolică din Bucureşti.[8]

Într-o capitală ortodoxă nu puteau lipsi şcolile primare ortodoxe întemeiate prin strădania Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române pe scurt SONFR. Conform unei monografii întocmită în anul 1934, se făcea o analiză a activităţii a acestei societăţi în care apăreau menţionate toate şcolile întemeiate inclusiv cele din Bucureşti.[9]Astfel, SONFR înfiinţează în Bucureşti *Institutul de Domnişoare* într-un local propriu situat în strada Principatele Unite

[3] Anuarul şcoalelor primare din Municipiul Bucureşti pe 1941÷1942, Imprimeriile Cooperativei Şcoala Poporului, Bucureşti, 1942, p. 73
[4] Ibidem, p. 73
[5] Ibidem, p. 74
[6] Cf. Anca Tudorancea Ciuciu, Felicia Waldman, *Personaje şi poveşti din Bucureştiul sefard*, Ed. Noi, Bucureşti, p. 41
[7] Anuarul şcoalelor primare din Municipiul Bucureşti pe 1941÷1942, Imprimeriile Cooperativei Şcoala Poporului, Bucureşti, 1942, p. 75
[8] Idem, p. 75
[9] Cf. Anemari Monica Negru, *Din istoria Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*, Editura Cetatea de Scaun, Bucureşti, 2016, p. 336

numărul 63; acest institut cuprindea învățământ primar și liceal având un internat unde își desfășurau activitatea 400 de eleve, dar și semiinternat și cursuri în regim de externat unde elevele după cursuri mergeau acasă. Institutul s-a deschis printr-o ceremonie la data de 17 septembrie 1912, la ceremonie au fost prezenți Regina Elisabeta, dar și Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Spiru Haret[10].

Alături de școlile primare întemeiate de comunitățile religioase, există și inițiative particulare așa cum este școala numită "Sf. Gheorghe" înființată în anul 1883 ca școală de băieți care își face o largă publicitate în presa vremii, publicitate din care se poate afla modul în care era organizată această școală. Astfel, Liceul ***Sf. Gheorghe*** ocupă poziția cea mai importantă pe pagina de ziarul *Adeverul* din 15 August 1899 și prezintă cele mai multe informații. Conform acestei reclama, școala este situată pe Calea Victoriei numărul 166, deci într-o poziție centrală a Bucureștiului, dispune de un spațiu de studiu modern dotat cu laboratoare, dar și cu o curte spațioasă pentru recreere. Așa cum menționează reclama, liceul este considerat o "școală model", evident singura de acest fel, lucru ce se datorează Directorului " care depune mult zel". Nici corpul profesoral nu este de neglijat, la această școală predau cei mai experimentați profesori care se regăsesc și la cele mai prestigioase școli de stat. Informațiile despre promovabilitate sunt din cele mai îmbucurătoare:

"Toți elevii promovați afară de 6 corigenți".[11] Citind astăzi aceste informații publicitare, se poate observa nota de ironie care survine în zilele noastre în urma citirii reclamei privind promovabilitatea, dar în perioada aceea se pare că informația nu atrăgea ironia de astăzi.

O altă școală din inițiativă particulară care își face reclamă în presa vremii este și Institutul de Domnișoare ***Pompilian*** situată în Calea Rahovei numărul 60-66 care alături de liceu clasic și real oferea și cursuri primare. Acest Institut dispune pentru elevele sale și de o biserică pentru a transmite o educație „modestă" cu sensul de bunăcuviință creștină. [12] Acest Institut a fost întemeiat prin stăruința pictorului Gheorghe Ioachim Pompilian, capela care există si astăzi numită tot "Pompilian" după numele întemeietorului școlii.[13]

Presa vremii oferă o serie de informații despre organizarea școlilor particulare, mai ales ziarele și revistele dedicate învățământului, dar și în ziarele dedicate publicului larg.

Cert este că din inițiativa lui Spiru Haret se înființează și revistele de specialitate pe teme de organizare școlară, pedagogie și metodica predării. Spiru Haret a considerat necesar ca experiența pedagogică a unor cadre didactice să fie împărtășită și celorlalți sau ca aceste reviste să exprime părerile și doleanțele profesorilor.

Astfel, apar revistele dedicate școlii românești *Noua revistă pedagogică, Tribuna pedagogică, Școala modernă, Școala română, Școala viitorului, Învățământul primar.*

Aceste reviste dedicate școlii românești oferă o serie de informații privind viața școlară la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Prin urmare, învățământul particular ocupă un loc aparte în peisajul școlar național. Era necesar sau nu, un asemenea învățământ la sfârșitul secolului XIX?

Această temă este dezbătută în presa de specialitate plecând de la ideea că statul român are anumite obligații față de populația școlară.

---

[10]Ibidem, p. XXXI
[11] *Adeverul*, Anul XII, nr. 3614, 15 August 1899, p. 3
[12] Ibidem, p. 3
[13] Cf. Mihai Sorin Rădulescu, În căutarea unor istorii uitate (familii românești și peripluri apusene), Editura Vremea, București, 2011, p. 86

Legea instrucțiunii publice din 1864 cu adăugirile ulterioare din 1866 – Regulamentele pentru licee, 1870 Regulamentul pentru școlile primare - aplica obligativitatea și gratuitatea învățământului primar destul de greu și defectuos. De ce? Pentru că românii au o lege înaintată, dar nu au suficienți învățători și profesori calificați și nici spații școlare.

Legile învățământului din 1893 – *Legea Take Ionescu, Legile lui Spiru Haret* din 1898÷1899 nu rezolvă foarte mult această situație; legile nu modifică numărul elevilor în clasă și nici nu rezolvă spațiile dedicate procesului de învățământ.

Astfel, revista școlară *Școala modernă* publică un articol privind obligativitatea învățământului în 1897: „Din obligativitatea învățământului primar, rezultă pentru Stat îndatorirea de a da loc, în școlile primare, tuturor copiilor de la 7 la 14 ani. Nu este tot așa pentru învățământul secundar. Aici obligativitatea Statului este mărginită de mijloacele sale financiare."[14]

Prin urmare, statul nu poate să-i cuprindă în învățământul secundar pe toți copiii care termină ciclul primar mai întâi că legea nu prevede obligativitatea, apoi din motive financiare, statul nu are disponibile aceste sume. Dar, pe de altă parte conform legilor valabile, într-o clasă pot fi înscriși 80 de elevi, iar cele mai multe școli au între 60 și 80 de elevi. În mediul rural situația este cumplită pentru că de regulă există un singur învățător care nu poate primi în clasă decât 80 de elevi, deși populația școlară care poate fi inclusă în învățământul obligatoriu și gratuit depășește cu mult această cifră, fapt pentru care foarte mulți copii chiar și din ciclul primar rămân în afara școlii. În mediul urban lucrurile stau mai bine pentru că învățământul particular poate prelua acest prea plin al școlilor publice.

Aceeași revistă *Școala modernă* publica un articol în care evidenția acest aspect:

„Școlile de la marginea Bucureștiului au între 60 și 80 de elevi de clasă, iar cele din centru și de la școlile particulare au câte 11 elevi într-o clasă și câte 80 de elevi în toată școala, după cum este *Școala de fete Sf. Gheorghe.* Se știe că prin actuala lege institutorul este obligat a avea în clasă până la 80 de elevi."[15]

Și cum să faci față unei clase de 80 de elevi?

„Luați cazul unei clase de 50, 60, 70 școlari. Profesorul ascultă o dată pe trimestru pe X, îi pune o notă rea. Nu-l mai ascultă, căci nu are când mântui pe ceilalți neascultați. Despre îndreptat nota, când îi pomenește profesorului elevul X sau tatăl acestuia, îi răspunde *în trimestrul viitor.*"[16]

Astfel, prea plinul școlilor publice este una dintre necesitățile unui învățământ particular, apoi locațiile școlare, programul acestor școli sunt tot atâtea cauze ale unui alt tip de învățământ decât cel public.

Această situație persistă și la începutul secolului XX.

Conform unei statistici pentru anul 1902 în revista *Școala română*: "la stat în învățământul primar urban al statului sunt 71.070 elevi, iar în școlile particulare 18.654, total 89.724 elevi, promovați la sfârșitul anului școlar 54.533."[17]

Spiru Haret care se ocupă în mod deosebit de învățământul particular pentru a înlătura diferențele dintre cele două sisteme de învățământ, susține apariția revistei pentru învățători și profesori*, Revista generală a învățământului* începând cu anul 1905, revistă în care este dezbătut intens sistemul particular de învățământ. Astfel, într-unul din primele numere ale revistei se face

[14] Revista *Școala Modernă*, nr. 4, 1897, București, p. 15
[15] Idem, nr. 11 și 12, 1897, București, p. 37
[16] Idem, nr. 4, 1898, București, p. 11
[17] Revista *Școala Română*, nr. 5, 1904, București, p. 21

o paralelă între învățământul public și cel privat, se dă chiar și o statistică a acestui învățământ al capitalei. La momentul apariției articolului, iulie 1905, populația școlară din pensioane se ridică la peste 1500 de eleve la care se mai adaugă alte câteva sute de Institutul Notre Dame de Sion, Sfânta Maria, Sfântul Iosif, cu mult peste populația școlară din școlile publice a căror populație școlară se ridică cu puțin peste 500.

„Dacă comparăm populațiunea din școlile Statului cu acea din pensioane, vedem că populațiunea pensioanelor e aproape 4 ori mai mare decât acea din școalele Statului […].

La prima vedere, un număr așa de mare de școli particulare e ceva îmbucurător. Un străin care ar citi statisticile noastre ne-ar socoti un popor cu mai multă inițiativă particulară decât avem, lucru foarte lăudabil de altmintrelea, păcat că nu-i tocmai adevărat."[18]

Prezentarea învățământului particular nu este una pozitivă; sunt criticate locațiile modeste, programele școlare "fără personalitate" care le imită pe cele ale statului și de regulă, le imită prost, aceste școli care nu sunt specializate pe învățarea unei meserii, ci sunt mai mult teoretice. Evident că in articol apar și soluții ce ar trebui să fie o școală particulară:

"Școala particulară trebuie să fie în organizm liber și independent cu o viață proprie. Să complecteze pe școala Statului în toate lipsurile ei, să răspundă tuturor cerințelor vieței moderne, să pregătească pentru toate profesiunile, să se modifice după nevoi fiindcă nu-i țintuită de formule și dispozitive erarhice. Mai mult decât atâtă, școala particulară, la un moment dat, poate să modifice mersul societății și să determine curente noi, cum au făcut celebrele școli de la Abbotsholme și Bedales care au acum atâția imitatori în Francia, Germania și Elveția."[19] Din acest punct de vedere, școlile particulare ar trebui să fie școli care să completeze școlile publice, dar lucrurile prezentate în presa vremii stau cu totul altfel.

Nemulțumirile față de acest tip de învățământ sunt numeroase în presa vremii pentru că presa scoate în evidentă mai întâi părțile negative și apoi cele pozitive. Școala particulară era văzută ca o pepinieră de elaborat diplome și mai puțin ca o școală unde există o preocupare pentru studiu si cultură pentru că " totul este ca elevul să treacă clasa și să capete cât mai curând dorita diplomă"[20] Se dau din nou soluții pentru îmbunătățirea acestui tip de învățământ.

Un elev de la o școală particulară ar trebui să:

"Să vie regulat la școala (art. 65 din regulament)

Să aibă o purtare bună (art. 66)

Să învețe lecție cu lecție, să dea fel de fel de lucrări scrise, să se supună disciplinei școlare (art. 260)

Să nu spună minciuni, să înșele, să nu aibă un caracter fals. (art. 264)

Să poarte uniformă și număr de ordine. (art. 273)

Să nu fumeze. (art. 279)

Să nu viziteze baluri, taverne, cafenele. (art. 282)

Să nu joace biliard, cărți etc. (art. 282)"[21]

Dacă Regulamentul școlar din școlile publice era invocat în contextul îmbunătățirii învățământului particular, asta înseamnă că acest tip de învățământ era mult mai permisibil față de cel de stat; concluzia era că în aceste școli pătrund elevii care sunt certați cu învățământul public.

[18] *Revista generală a învățământului*, nr. 2, 1 iulie 1905, p. 84
[19] Ibidem, p. 85
[20] Idem, Anul V, nr. 10, 1 Mai 1910, p. 732
[21] Ibidem, p. 733

Examenele finale se țineau pentru fiecare nivel de învățământ sub supravegherea comisiilor numite de Minister. Datele acestora, precum și condițiile susținerii erau publicate în presa de specialitate.

Revista *Școala Modernă* anunță pentru anul 1897 că "examenele școlarilor pregătiți în institute particulare sau în familie, se țin anul acesta de la 31 Maiu la 8 Iunie, pentru elevii școalelor secundare; și de la 15-20 Iunie, pentru elevii școalelor primare, dinaintea comisiunilor instituite la școlile publice."[22] Se menționa în continuare că acele școli particulare care au trecut cu bine peste inspecțiile Ministerului Instrucțiunii Publice, care au respectat întocmai regulamentele școlare, aveau dreptul de a organiza în școală examenele finale cu o comisie numită de Minister.

Până la legea învățământului particular din 1925, presa vremii consemnează permanent nereguli la susținerea examenelor, nereguli care vin și din programele școlare după care funcționează aceste școli: școli particulare cu programa liberă și cu programa Statului. Problema școlilor cu programă liberă era aceea a conținuturilor pentru examene, conținuturi reduse față de învățământul public; ceea ce era o nedreptate față de absolvenții școlilor publice și se face apel pentru uniformizare. Pentru școlile particulare cu programa Statului observațiile vin spre direcția reorganizării examenelor.

"Suprimarea examenului de fine de an și înlocuirea lui prin examene trimestriale sumare făcute de o comisiune compusă din doi profesori ai școalei și un inspector. Cu banii ce să cheltuiesc acum pentru plata comisiunilor se vor înmulți numărul inspectorilor. Așa de exemplu, presupunând că un elev ar plăti numai 30 de lei taxa (în loc de 50 și 8o lei ca până acum), suprimându-se comisiunile se va putea crea câte un post de inspector pentru fiecare grupă de 500 de elevi, rămânând și ministerului pentru preîntâmpinarea altor cheltuieli"[23]

Încă din 1908 examenele finale ale claselor I, a II-a și a III-a au fost desființate și înlocuite cu un examen de la sfârșitul clasei a IV-a, examen care face subiectul unui amplu articol în Revista general a învățământului din 1914. Articolul subliniază numărul mare de elevi din școlile particulare care se prezintă la aceste examene: "Anula acesta în București s-au prezentat 199 copii, băieți și fete, repartizați la o singură secție, iar în sesiunea Iunie peste 2000 de copii… "[24] Ziariștii accentuează ideea că din cauza numărului mare de elevi ce urmează să fie examinați, acest examen este superficial. Elevii sunt timizi, iar profesorii sunt dezorientați în notarea elevilor. Părinții care asistă la examene, "suflă" propriilor copii răspunsurile corecte, liniștea este perturbată și comisia se vede obligată să ia măsuri, mai ales împotriva părinților care nu respectă Regulamentul examenului:

"Copiii se intimidează și mai rău, așa că cei mai încăpățânați nu mai vor să spună nimic, iar alții încep să plângă! Spectacolul devine interesant! Așadar pe lângă greutățile de mai sus cu copiii, mai e de luptat și cu părinții, trebuind a face pe polițaiul. Desigur că nu e plăcut nici pentru unul, nici pentru alții. Pentru părinți pe lângă enervare, mai primesc observații și din partea comisiunii, care vrea să-i pună la ordine în interesul copiilor lor, iar pentru institutori, e și mai greu, căci din cauza împrejurărilor de mai sus, pe lângă că nu-și pot face datoria așa cum trebuie, apoi mai sunt tratați și de rău crescuți."[25]

Se impun, în aceste condiții soluții pentru remedierea condițiilor în care se susține examenul, și anume: elevii pregătiți în particular să fie repartizați în mod egal la comisiile de

[22] Revista *Școala modernă,* nr. 1, 1897, București, p. 8
[23] *Revista generală a învățământului*, Anul V, nr. 10, 1 Mai 1910, p. 734
[24]Idem, Anul V, nr. 1, Decembrie 1914, p. 193
[25]*Ibidem,* p. 194

examinare, cel mult 40 de elevi pentru fiecare comisie şi nu după preferinţele părinţilor (în special părinţii invocau apropierea de domiciliu), într-o şcoală să poată lucra spre examinare şi două comisii, promovarea elevilor din şcolile particulare să se facă în aceleaşi condiţii ca în şcolile publice. Printre soluţii se vorbeşte şi despre remunerarea profesorilor în condiţiile examenului "Sumele încasate din taxele elevilor pregătiţi în particular vor fi ca o gratificaţie acordată tuturor institutorilor şcoalei pentru munca depusă. Răsplata e puţină, dar cel puţin egală pentru toţi."[26]

Presa vremii notează şi statistici cu evoluţia demografică şi posibilitatea preluării acestui spor demografic de către şcolile particulare, dar aceste aşteptări din partea autorităţilor şcolare ale statului nu sunt mereu onorate. Astfel, la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX se constată un spor demografic şi totodată o creştere a populaţiei şcolare, după cum urmează: în 1891 sunt menţionaţi 203.375 locuitori, în 1899 se constată o creştere a locuitorilor capitalei şi sunt menţionaţi 282.071, în 1916, 381.279 locuitori, după Marea Unire populaţia creşte la 472.035, în 1936, 786.929 pentru ca în anul 1948 populaţia capitalei să depăşească 1 milion de locuitori, mai exact 1.041.807. [27] În 1899 din totalul de 282.071 doar 156.358 erau ştiutori de carte, 125.713 erau analfabeţi[28]; se constată numărul mare de neştiutori de carte, iar dintre cei număraţi ca ştiutori de carte, cei mai mulţi citeau şi scriau cu mare dificultate sau abia reuşeau să îşi scrie numele, dar există un plus de populaţie care ideal ar trebui sa fie şcolarizată.

Alternativa pentru acest plus de populaţie şcolară ar putea fi învăţământul particular; în revista *Săptămâna politică şi culturală,* numărul 4 din 1911 este publicat articolul *Sporul de populaţie şcolară* unde este menţionat învăţământul particular responsabil pentru a putea prelua o parte din această populaţie şcolară, dar învăţământul particular nu este considerat cel mai performant sistem educativ: "Învăţământul particular nu trebuie să fie ca acum, o instituţie de rebut, o plagă, ci tovarăş benevo! Dar sprijinit şi încurajat al statului pe calea cea grea a binelui public."[29] În luna următoare, revista revine asupra învăţământului particular şi publică articolul *Asupra învăţământului particular* unde sunt menţionate " neajunsurile" acestui sistem de învăţământ, adică: lungimea vacanţelor, lipsa laboratoarelor, o mai lungă perioadă a pregătirii examenului de Bacalaureat, pe care autorul o consideră un defect; în acelaşi articol sunt menţionate şi soluţiile de îndreptare: o mai bună supraveghere din partea Ministerului prin " controlul corpului didactic cât mai des în timpul anului şcolar"[30], să se stabilească foarte clar începerea şi sfârşitul cursurilor.

Deşi la începutul secolului XX, şcoala particulară avea o existenţă de ceva ani, chiar dacă nu beneficia de o lege proprie – abia în 1925 se elaborează legea învăţământului particular, existau o serie de minusuri semnalate în presa vremii. De exemplu, o dispută în presă se dădea în jurul materiilor studiate în şcolile particulare. Şcolile particulare erau căutate de părinţi şi pentru studiul limbilor străine: " Sunt părinţi cari consideră o şcoală, atunci ca cea mai bună, când în ea nu se aude o vorbă românească, unde numai servitorul vorbeşte româneşte."[31]

Fapt pentru care, conform Circularei 39.717 din 17 iunie 1910, toate şcolile particulare confesionale erau obligate să includă pentru toate cursurile şi clasele de orice vârstă, limba

[26] *Ibidem,* p. 194
[27] Cf. Constantin C. Giurescu*, Istoria Bucureştilor din cele mai vechi timpuri până în prezent,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p. 125
[28] Ştefan Ionescu, *Structura socială a populaţiei oraşului Bucureşti în a doua jumătate a secolului* al XIX - lea, în Bucureşti, materiale de istorie şi muzeografie, IX, 1972, p. 240
[29] *Săptămâna politică şi culturală,* Anul I, numărul 4, Bucureşti, 1911, p. 5
[30] Idem, anul I, numărul 12, 1911, Bucureşti, p. 2
[31] Ibidem, p. 546

română în programele de studiu, precum și istoria și geografia României. Este menționat că școlile care au program de studiu mai mic de 4 ani, programele școlare vor include variante mai scurte din istoria și geografia națională.[32] Mai mult s-a decis ca elevii ortodocși din școlile confesionale și care stau la internat sau sunt interni să li se faciliteze participarea la slujbe în fiecare Duminică și în timpul sărbătorilor ortodoxe importante.

Se constată o insistență a organizării a învățământului particular după principii naționale, dar se face permanent o paralelă cu învățământul particular din Europa Occidentală.

Astfel, în articolul *Școala naționalistă,* Spiru Haret specifica foarte clar: "În Germania nu se poate deschide o școală privată decât dacă autoritatea școlară admite utilitatea ei. În Franța, un străin nu poate servi nici în învățământul public, nici în cel privat, decât în cazuri cu totul excepționale, și cu garanțiile cele mai severe. Pretutindeni învățământul privat este supus celei mai strașnice supravegheri și nu se permite nici cea mai mica abatere contra ordinei de lucruri stabilită și a respectului celui mai absolut pentru legile, limba și instituțiile țării. La noi orice necunoscut, venit din lumea mare, poate să facă ce vrea."[33]

Învățământul particular nu însemna întotdeauna plata unei taxe, ci și un învățământ caritabil dacă urmărim cataloagele școlilor primare din București din această perioadă, se va constata că mulți dintre cei care nu finalizează studiile primare la școlile publice din motive de sărăcie de cele mai multe ori, îi vom regăsi în școlile particulare înființate din motive caritabile, unde reușesc să își finalizeze studiile.

În ceea ce privește presa vremii, publicațiile de specialitate înființate la sugestia lui Spiru Haret au o viziune obiectivă asupra celor două sisteme de învățământ care se completează una pe cealaltă; în schimb presa de circulație scoate de multe ori în evidență partea mai puțin bună pentru că în toate perioadele istorice se vinde mult bine.

Așadar, particulară sau publică, școala trebuie să existe pentru că școala este cea care întreține viața și duce la sănătatea unei nații. Cu toate criticile și laudele aduse școlilor particulare, atunci ca și acum, acest sistem de învățământ a suplinit cu succes la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, învățământul public.

BIBLIOGRAPHY

A. Periodice:

- *Adeverul,* Anul XII, nr. 3614/1899
- *Anuarul școalelor primare din Municipiul București pe 1941÷1942,* Imprimeriile Cooperativei Școala Poporului, București, 1942
- *Revista Generală a învățământului,* nr. 2/1905
- *Idem,* Anul II, nr. 6/1907
- *Idem,* Anul V, nr. 10/1910
- *Săptămâna politică și culturală,* Anul I, nr. 4 și 12/1911
- *Școala modernă,* nr. 1, 4, 11, 12 /1897
- *Idem,* nr.4/1898

B. Lucrări:

- Giurescu C. Constantin, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în prezent,* Editura pentru Literatură, București, 1966

[32] Ibidem, p. 549
[33] Revista Generală a Învățământului, Anul II, numărul 6, 1907, București, p. 12

- Ionescu, Ștefan, *Structura socială a populației orașului București în a doua jumătate a secolului* al XIX - lea, în București, materiale de istorie și muzeografie, IX, 1972
- Neagu, Anemari Negru, *Din istoria Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, Editura Cetatea de Scaun, București, 2016
- Rădulescu Mihai Sorin, *În căutarea unor istorii uitate (familii românești și peripluri apusene),* Editura Vremea, București, 2011
- Haret, C. Spiru, *Ale tale dintr'ale tale*, București, 1911, Institutul de Arte Grafice, Carol Gobl, București, 1911
- Tudorancea, Anca; Waldman, Felicia*, Personaje și povești din Bucureștiul sefard*, Editura Noi, București, 2016

SAINT BASIL THE GREAT – TEACHER OF THE YOUNG

Alexandru Vereș
PhD Student, University of Oradea

Abstract: In the introduction of this work it is necessary to mention some biographical data, they helping us to understand how he became one of the most significant saints of the Eastern Church and a true enlightenment of young souls.
Beyond the deeply religious aspect of his writings, one can distinguish some pedagogical principles that were born out of boundless appreciation of the child's soul, in the same time Saint Basil emphasizes the fact that the improvement of the spirit and mind can only be achieved through education, and the ultimate goal of education is the acquisition of virtue and human preparation for eternity, therefore we emphasize in the first part St. Basil's attitudes on education.
In the second part we will analyze the Homily towards the young in which the author guides the young towards the ultimate goal of every Christian, salvation. At a time when the Church was in turmoil doctrine it was necessary that someone would guide young people towards the true Christian education, taking even from the great pagan authors only what is useful to them for salvation.
Thus, St. Basil the Great without any doubt is one of the leading teachers of the Orthodox Church both through his religious-doctrinal works and through his moral educational homilies.

Keywords: Saint Basil the Great, education, pedagogical principles, young people, homily.

Sfântul Vasile cel Mare, personalitate marcantă a Bisericii Răsăritene, a trăit o viață în sfințenie deplină, prin activitatea pastorală imensă, greu de realizat și cu mijloacele moderne care astăzi ne sunt la îndemnă, prin activitatea filantropică care a primit și un nume: *Vasiliada* și prin grija față de copii și tineri, făcând din pedagogia creștină (care se afla la început), o artă, cu mult tact lucrând cu sufletele tinere, aducându-le pe calea mântuirii.

Născut dintr-o familie intrată deopotrivă în istoria Bisericii universale, cât și în Sinaxare, Sfântul Vasile cel Mare a avut în preajma sa modele unice de viață creștină autentică, ca bunica sa Macrina, ucenică a Sfântului Grigorie Taumaturgul. De asemenea, unchiul său a fost martirizat în vremea împăratului Liciniu, iar trei dintre frații săi: Grigorie, Petru și Macrina au trecut în rândul sfinților, prin viața lor sfântă, osteneala și râvna pentru trăirea în Hristos[1]. Părinții săi, Vasile și Emilia, *„se nevoiau pentru curățirea sufletească și totodată aveau mare râvnă către primirea de săraci, către grija de bolnavi, către spriinirea lucrărilor Bisericii"*[2], astfel că, după acest model, se va desfășura și activitatea pastorală a marelui Părinte al Bisericii.

Și-a început educația în familie, îndrumat de sora sa Macrina și de tatăl său, iar apoi studiază la școli de renume din Cezareea Capadociei, Constantinopol și Atena. În acest timp, se împrietenește cu Grigorie, cel care va deveni ulterior marele sfânt al Bisericii, teolog de mare

[1] Dorian OPRIȘ, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, (Iași: Mina 2010) 145.
[2] Stelianos PAPADOPOULOS, *Viața Sfântului Vasile cel Mar*e, trad. Constantin Coman, (Bucureşti: Bizantină 2003) 12.

importanță pentru întreaga realitate istorică și teologică a Ortodoxiei, anume Sfântul Grigorie Teologul.

Primește botezul în anul 357 și, la scurt timp, intră în monahism. Pentru cunoașterea vieții ascetice, pornește într-o lungă călătorie prin Egipt, Siria, Palestina și Mesopotamia. Se reîntoarce acasă și pune bazele unei noi mânăstiri în Pont, aproape de satul Annesi. În această mănăstire scrie principiile de organizare ale vieții monahale de obște în cele două grupe, Regulile mari și Regulile mici, de asemenea pune „bazele Filocaliei", împreună cu bunul său prieten, Grigorie.

Este hirotonit preot în anul 364, la chemarea episcopului său Eusebiu, iar patru ani mai târziu, în anul 368, când se abate o foamete peste populația din Cezareea Capadociei, se ocupă personal de asistența socială și face o a doua împărțire a averii sale către săraci. Este ales episcop al cetății în anul 370. Hirotonirea sa se pare că a avut loc pe 14 iunie[3].

Apărător al dreptei credințe, luptă împotriva arienilor și intră în conflict cu împăratul Valens, iar acest fapt duce la divizarea eparhiei, cu scopul de a-i diminua autoritatea și influența. Cu toate aceste piedici, activitatea sa socială, dogmatică și pastorală, cu greu își poate găsi egal în toată epoca patristică și postpatristică. A înființat azile, case pentru oaspeți, spitale, orfelinate, școli tehnice și alte așezămite, toate acestea la un loc fiind cunoscute sub numele de *Vasiliada*.

A împodobit cultul divin cu propria anaforauă liturgică, o rânduială esențială a Sfintei Liturghii, ce se săvârșește de 10 ori pe an în cursul anului bisericesc. A sprijinit moral și financiar pe tinerii cei mai dotați din școli, Sfântul Vasile fiind convins că Biserica are nevoie de întăriri permanente pentru atingerea scopurilor ei divino-umane[4].

Personalitate polivalentă, Sfântul Vasile a excelat ca nimeni altul în toate activitățile pe care le-a întreprins. A fost un preot de excepție, mare liturghisitor și prieten de nădejde, pedagog de clasă și organizator înnăscut, teolog profund și erudit în cultura vremii[5]. Trebuie evidențiată activitatea titanică pe care a desfășurat-o pe parcursul unei vieți relativ scurte, deoarece la 1 ianuarie 379, Sfântul Vasile se mută la slujirea altarului cel ceresc, la doar 49 de ani.

Dincolo de aspectul profund religios al scrierilor sale, se pot distinge și câteva principii pedagogice care s-au născut din nemărginita prețuire a sufletului copilului. Totodată, Sfântul Vasile evidențiază că îmbogățirea spiritului și dezvoltarea minții se pot realiza numai prin educație, iar scopul ultim al educației este dobândirea virtuții și pregătirea omului pentru veșnicie. Așadar, în prima parte, vom evidenția atitudinile Sfântului Vasile asupra educației.[6]

Dintre scrierile cu caracter didactic păstrate de la Sfântul Vasile cel Mare amintim: *„Omilii la Hexaemeron", „Omilii la Psalmi",* omilii și cuvântări, scrieri ascetice, scrieri dogmatice, epistole, scrieri liturgice ș.a.m.d. Este important de menționat că în timpul vieții sale o „mare" de păgâni au dorit să adere la creștinism, atât tineri cât și vârstinici, iar pentru școlile catehetice era nevoie de aceste scrieri cu caracter didactic, care aduc limpezime și o cunoaștere mai profundă pentru viitorii creștini.

„Omilii la Hexaemeron" – în această colecție de omilii sunt explicate textele din cartea Genezei, privind primele cinci zile ale creației. Ele conțin o descriere, pe înțelesul ascultătorilor săi, a lucrării și a puterii creatoare a lui Dumnezeu, dar și a frumuseții creației. Se remarcă atenția în prezentarea învățăturii de credință, sprijinită pe o amplă argumentare biblică[7]. În cele *nouă*

[3]. Constantin VOICU și Nicu DUMITRȘACU, *Patrologie,* ediția a III-a, (Sibiu: Agnos 2013) 189.
[4] VOICU și DUMITRAȘCU *Patrologie* 191.
[5] Liviu PETCU, *Lumină din scripturi și din zidiri. Antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare*, (București IBMBOR 2009) 14.
[6] Carmen Maria BOLOCAN, *Catehetica și didactica religiei* (Iași: Sfântul Mina, 2008) 200
[7] OPRIȘ, *Dimensiuni creștine...* 147.

Omilii la Hexaemeron autorul va face dovada unei ample culturi din toate domeniile: zoologie, astronomie, nu pentru a impresiona cititorul, ci pentru că atunci se afirmau diverse erezii cu privire la crearea lumii.[8]

„Omilii la Psalmi" – opera conține o exegeză la 13 dintre psalmii lui David, unde reliefează importanța acestor scrieri, atât pentru conținutul lor teologic, cât și pentru folosirea acestor psalmi în slujbele bisericești: *„Pentru aceasta s-au alcătuit melodii armonioase pentru psalmi, pentru ca celor care sunt copii cu vârsta sau cei care sunt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cântă, dar de fapt își instruiesc sufletul"*[9].

În cuvântările și scrierile sale întâlnim o serie de sfaturi prin care Sfântul Vasile cel Mare îndeamnă pe părinți la o educație sănătoasă: *„Nu mic este folosul sădirii în sufletele tinerilor a unei oarecare înrudire și obișnuință cu virtutea, pentru că din pricina frăgezimii vârstei învățăturile unor astfel de oameni pătrund adânc și rămân totdeauna"*[10].

„Căci natura părinților este să se roage ca fiii lor să devină cât se poate mai buni și mai înțelepți, mai cinstiți și mai cumpătați, așa încât copiii să realizeze progrese, iar părinții să se mândrească prin raportarea către ei a virtuților copilului"[11].

„Să nu cauți să lași copii pe pământ, ci să-i înalți la cer"[12].

Pentru tinerii care doresc viața monahală și se dedică întru totul lui Hristos, Sfântul Vasile îndeamnă la responsabilitate și la asumare deplină a acestei hotărâri: *„A mâncat înainte de vreme ? Să postească cea mai mare parte din zi. ... A zis o vorbă nepotrivită, o insultă la adresa aproapelui, o minciună sau altceva din cele neîngăduite? Să se corijeze și prin post și prin tăcere"*[13].

Dificultatea îndrumării spirituale a neamului omenesc a condus la identificarea de metode didactice prin care educația intelectuală să fie împletită cu cea moral religioasă[14]. Așadar aceste precepte asupra educației ale Sfântului Vasile cel Mare sunt actuale și necesare chiar și la 1700 de ani distanță, într-o lume în care adevăratele modele de urmat sunt tot mai puține, iar educația și, în special, educația religioasă, trebuie să propună tinerilor valori pe care să și le însușească și care să-i facă „stâlpi" ai societății și ai Bisericii.

În primele secole creştine, în epoca în care comunitatea Bisericii, deşi în lume, tindea tot mai mult să se manifeste ca o entitate distinctă, cu rigori, valori, criterii, norme, năzuințe evident superioare celor existente în spațiul public (şi privat) al Antichității păgâne, una dintre marile dileme ale familiilor convertite la creştinism privea problema educației copiilor/ tinerilor. Concret, primele generații de creştini își puneau întrebarea dacă e bine sau nu să-și trimită copiii să învețe în şcolile publice păgâne.

Această dilemă privea mai ales aristocrația creştină, întrucât vorbim despre o epocă în care problema educației generalizate nu se punea nici măcar la nivel proiectiv. Pentru creştinii

[8] BOLOCAN, *Catehetica...* 197.
[9] VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), vol. 17, trad. pr. Dumitru Fecioru, (București IBMBOR 1986) 183.
[10] VASILE CEL MARE, *Omilii și cuvântări, Omilia a XXII-a către tineri,* III, cap V, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), vol. 17, trad. pr. Dumitru Fecioru, (București IBMBOR 1986) 570.
[11] VASILE CEL MARE *Constituțiile ascetice*, cap XXI, IV, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), vol. 18, trad. pr. Dumitru Fecioru, (București IBMBOR 1986) 510
[12] VASILE CEL MARE, *Prealabilă înfățișare ascetică*, cap. II, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), vol. 18, trad. pr. Dumitru Fecioru, Ed. EIBMO, București, 1986, p.58.
[13] VASILE CEL MARE, *Regulile mari*, cap. II, î. 15, r. II, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), vol. 18, trad. pr. Dumitru Fecioru, (București IBMBOR 1986) 245.
[14] OPRIȘ, *Dimensiuni creștine...* 149.

săraci, care primeau o educaţie elementară în cadrul familiei, Biserica a reprezentat şi un remarcabil factor educogen adăugat celei existente.

Amintim doar de marii predicatori din primele secole, ale căror cuvântări (gratuite, spre deosebire de cele ale retorilor epocii) erau şi adevărate tratate de cultură generală. Părinţii din „secolul de aur" au filtrat şi au urcat în amvonul Bisericii ştiinţa care se preda în academia păgână, făcând-o accesibilă maselor largi – un proces de culturalizare susţinut de Biserică şi despre care s-a vorbit prea puţin.

Revenind la dilema în care erau puse familiile aristocratice creştine de acum 2.000 de ani, de a-şi îndrepta sau nu copiii spre şcoli păgâne. Acestea, deşi se bucurau de un prestigiu deosebit, ar fi putut totuşi, prin cunoştinţele predate ori prin mediul eterogen, să afecteze moral pe copiii şi tinerii creştinilor, însă raţiunea şi echilibrul au triumfat. Această decizie a produs ulterior efecte formidabile, contribuind, în cele din urmă, indirect, la însăşi triumful Bisericii.

În scrierile Părinţilor primelor două veacuri, nu se afirmă nicăieri, categoric, dacă e oportună sau nu prezenţa copiilor creştini în şcolile păgâne, probabil din cauza lipsei de alternativă sau poate pentru încrederea totală pe care o aveau creştinii de la începuturi în capacitatea Evangheliei de a converti şi de a-şi dovedi superioritatea faţă de alte moduri de a privi şi înţelege lucrurile. Totuşi, din loc în loc, apar discrete aprecieri pozitive la adresa învăţăturilor predate în şcolile antice. Faptul este explicabil prin aceea că înşişi cei mai remarcabili autori ai primelor două veacuri creştine, convertiţi la vârste mature, erau beneficiari ai şcolii păgâne. Dată fiind situaţia, concluzia nu putea fi decât una singură: şcoala păgână nu poate fi o piedică de netrecut în drumul spre Hristos.

„Să luăm din cărţi cât ni se potriveşte nouă şi cât se înrudeşte cu adevărul"

Cel care avea să ofere primul principiu ferm, clar în problema raportării la cultura păgână (implicit, viza şi şcoala care o prezenta şi perpetua) a fost Sfântul Vasile cel Mare (330-379): *„Trebuie, deci, şi voi să citiţi scrierile autorilor profani, aşa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găsesc în florile peste care se aşază, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă suntem înţelepţi, să luăm din cărţi cât ni se potriveşte nouă şi cât se înrudeşte cu adevărul, iar restul să-l lăsăm".* [15]

Epistola este adresată unor „copii" aflaţi în perioada de studii, vârstă care coincidea, cel mai probabil – atunci, ca şi acum – cu cea a adolescenţei. Deşi în opera amintită destinatarii nu sunt menţionaţi, se face, totuşi, referire la o „înrudire de sânge" cu adresanţii, fapt care conduce, logic, la concluzia că ar fi vorba despre rude (mai apropiate ori mai îndepărtate) ale ierarhului. Acest amănunt are relevanţă în context, întrucât putem presupune că, în epistola citată, Sfântul Vasile a investit maximum de atenţie, afecţiune, iar sfaturile se îndreaptă către nişte ţinte foarte bine cunoscute (un principiu pedagogic şi catehetic demn de urmat!), fapt care reiese cu prisosinţă pe parcursul textului.

Poveţele Sfântului Vasile cel Mare nu par a fi determinate de evenimente pozitive ori negative din viaţa tinerilor vizaţi, ci, mai degrabă, din admiraţia autorului faţă de elanul tinerilor aflaţi înaintea oceanului de cunoştinţe ce li se deschide înainte, în spaţiul şcolar. Ceea ce-şi propune şi ceea ce încearcă Sfântul Vasile este să-i înzestreze pe entuziaştii şcolari măcar cu o busolă şi cu o hartă aproximativă a oceanului de cunoştinţe ce li se pune înainte.

„Nu sunt nefolositoare pentru suflet învăţăturile profane"

[15] VASILE CEL MARE, *Omilii şi cuvântări...* 325.

Sfântul Vasile atenţionează asupra faptului că mintea şi sufletul nu trebuie predate, încredinţate fără rezervă decât lui Hristos. În rest, în ceea ce-i priveşte pe autorii de texte profane ori cu provenienţă necreştină, este lansat avertismentul: *„nu trebuie să daţi cu totul acestor bărbaţi cârma minţii voastre, cum aţi da cârma unei corăbii, şi nici să-i urmaţi oriunde v-ar duce, ci să primiţi de la ei cât vă este de folos şi să ştiţi ce trebuie să lăsaţi la o parte“.*[16]

Foarte interesant este că, venind vorba despre „cealaltă viaţă“, ierarhul capadocian recunoaşte că există în învăţătura creştină elemente care nu pot fi înţelese de cei mai tineri: *„nu-i cu putinţă, din pricina vârstei voastre, să înţelegeţi adâncimea cuvintelor Sfintei Scripturi“*[17], iar, ca alternativă şi pregătire pentru înţelegerea profunzimii Scripturii, Sfântul Vasile recunoaşte valoarea conţinuturilor educative necreştine, chiar îndemnând *„să ne exercităm mai dinainte ochiul sufletului, ca în umbră şi în oglindă, cu alte învăţături, care nu se deosebesc cu totul de ale noastre“*[18].

În mod categoric, *„nu sunt nefolositoare pentru suflet învăţăturile profane“* [19], însă se cere spirit critic şi discernerea atentă între învăţăturile pozitive şi cele discutabile. De pildă, *„când* (poeţii - n.n.) *vorbesc de faptele sau cuvintele bărbaţilor buni, să-i iubiţi, şi să-i imitaţi, şi mai ales să încercaţi să fiţi nişte oameni ca aceia“*[20]. Dimpotrivă, *„nu vom lăuda pe poeţi nici când spun vorbe de ocară, nici când batjocoresc, nici când înfăţişează pe îndrăgostiţi sau pe beţivi, nici când spun că fericirea stă într-o masă bogată şi în cântece neruşinate“.*[21]

După un „tur de forţă“ prin scrierile antice, spre a demonstra destinatarilor epistolei că au de-a face cu un „cunoscător“, Sfântul Vasile lansează încă un criteriu clar în selectarea diverşilor autori necreştini – măsura în care aceştia propovăduiesc virtutea, ca ţintă a căutărilor omului: *„Aproape toţi scriitorii renumiţi prin înţelepciunea lor au lăudat, mai mult sau mai puţin, virtutea. Acestor scriitori se cade să le dăm crezare şi să căutăm să punem în practică cuvintele lor“.*[22]

Preocuparea tinerilor pentru înfăţişarea exterioară a fost dintotdeauna o constantă, fapt ce reiese şi din atenţionarea arhiereului capadocian: *„A te îngriji de aranjatul părului şi de haine mai mult decât e necesar este, după cuvântul lui Diogene* (Diogene Cinicul - 413-327 î.Hr. - n.n.), *sau o faptă de om necugetat, sau o faptă de om ticălos. A căuta să fii elegant şi a fi numit de alţii elegant socot că este tot atât de ruşinos ca şi a trăi în desfrâu ori a strica altora casele. Este, oare, vreo deosebire pentru un om cu mintea sănătoasă dacă îmbracă o haină scumpă sau una ieftină, atâta vreme cât şi una, şi alta îl apără iarna de frig şi vara de căldură?“.*[23]

Remarcăm nuanţele din observaţiile de mai sus, care nu sunt, de fapt, porunci, interziceri categorice ci, mai degrabă, îndemnuri la maturitate, la raportarea faţă de elemente de modă (tunsoare, vestimentaţie) cu discernământ. Adică, „aranjatul părului“ nu este interzis, însă nici nu trebuie să devină o preocupare centrală. Tot aşa, în alegerea hainelor nu trebuie scăpat din vedere rostul primar al acestora. În fine, a fi *„elegant şi a fi numit de alţii elegant“* nu se referă la maniere ori la conduita de bun-simţ, ci la tentaţia aproape irezistibilă a tinerilor de a fi „la modă“, de a-şi atrage admiraţia celorlalţi prin stilul vestimentar însuşit.

[16] VASILE CEL MARE 322.
[17] VASILE CEL MARE 323.
[18] VASILE CEL MARE 323.
[19] VASILE CEL MARE 324.
[20] VASILE CEL MARE 324.
[21] VASILE CEL MARE 325.
[22] VASILE CEL MARE 329.
[23] VASILE CEL MARE 335.

Este foarte probabil ca „eleganţa“ de care vorbeşte Sfântul Vasile să poată fi corelată cu faptul de a fi „cool“, noţiune atât de frecventă în limbajul valorizator al adolescenţilor de astăzi.

Dacă am încerca să creionăm un profil psihologic al tinerilor cărora li se adresează Sfântul Vasile cel Mare, probabil că rezultatul ar frapa prin similaritatea cu tinerii de la începutul secolului al XXI-lea. Atenţia ierarhului pentru argumentări realiste, convingătoare, tentante lasă să se înţeleagă faptul că adolescenţii de acum 17 veacuri erau la fel de insensibili la patetisme ori abordări moraliste ca şi cei de astăzi. Din acest motiv, Sfântul Vasile evită parcă noţiunile oarecum abstracte, cum ar fi cea de păcat, ci răsuceşte din exterior către interior setea pentru valoare şi pentru experienţă esenţială, în încercarea de a contracara pericolul eşuării în patimi, care, în perioada critică a transformării copilului în adult, par a avea substanţă metafizică.

Dând dovadă de o fină cunoaştere a psihologiei adolescentului, Vasile cel Mare atrage atenţia asupra unor orizonturi ale „concreteţii“ fiinţei, care, deşi nu atât de evidente precum trupul, conţin ceea ce ne defineşte ca oameni: *„A-ţi da toată silinţa ca trupul să fie mult prea îngrijit înseamnă a nu te cunoaşte pe tine însuţi şi a nu înţelege porunca înţeleaptă, care spune că nu ceea ce se vede este omul; şi este nevoie de multă înţelepciune, cu ajutorul căreia fiecare dintre noi, oricare, ajunge să se cunoască pe el însuşi“.*[24]

Într-o vreme în care actuala industrie a divertismentului era, pur şi simplu, imposibil de imaginat, arhiereul capadocian atenţiona totuşi asupra efectului incitator ce rezultă din asocierea muzicii cu mesajul dăunător sufleteşte, atenţionând cât *„de mult poate să schimbe sufletul un cântec sănătos sau un cântec desfrânat! De aceea trebuie să luaţi parte la această muzică la modă acum, tot atât de puţin ca şi la orice altă faptă ruşinoasă“.*[25]

Finalul deschis al epistolei aruncă o nouă lumină asupra pedagogului Vasile cel Mare, care este conştient că educaţia nu înseamnă proferare, cerinţă imperioasă ci, mai ales, relaţie, că educarea tinerilor este un proces amplu, îndelungat, dar care trebuie să valorifice optim orice moment pentru a propune ideile, noţiunile esenţiale unei anumite etape de dezvoltare psihosomatică: *„V-am spus acum acele lucruri pe care le-am socotit a fi cele mai bune; celelalte vi le voi spune în tot cursul vieţii“.*[26] În definitiv, construirea şi păstrarea unei relaţii de încredere cu tinerii este cea mai mare reuşită şi lucrul care trebuie să preocupe cel mai mult, de vreme ce autorul încheie scrisoarea cu următorul îndemn-rugăciune: *„Să dea Dumnezeu ca voi să nu fiţi niciodată cuprinşi de această boală, ca să fugiţi de oamenii cu gânduri bune“.*[27]

În întreaga epistolă pulsează un ton condescendent şi blând, care dovedeşte că educaţia, mai ales educaţia tinerilor, se face cu dragoste şi cu smerenie din partea educatorului. Această atitudine, din partea unui spirit ferm, dar şi a unui mare ascet, cum a fost Sfântul Vasile cel Mare, sugerează că voinţa, adesea îndărătnică şi, pe alocuri, egoistă, a adolescenţilor nu poate fi înduplecată decât în modul în care Hristos a înduplecat lumea: prin smerenie şi prin dragoste.

Investigația de ordin teologic și pedagogic asupra relației dintre educație și religie arată că cele două practici culturale sunt interdependente și se stimulează reciproc. Așadar Sfântul Vasile cel Mare este un exemplu elocvent care dovedește această reciprocitate dintre educație și teologie, întreaga sa operă fiind o împletire armonioasă între scrierile cu caracter doctrinar și cele cu caracter didactic.

În special prin *„Omilia către tineri”,* marele ierarh capadocian face lumină într-un val de ceață în care erau cuprinși și îi îndrumă foarte frumos spre calea de mijloc; nici să înlăture total

[24] VASILE CEL MARE 335.
[25] VASILE CEL MARE 336.
[26] VASILE CEL MARE 340.
[27] VASILE CEL MARE 340.

învățătura filosofică dar nici să piardă adevărata credință și mântuirea adâncindu-se în lecturile elene.

Este un exemplu demn de urmat și prin viața sa, promovând o activitate filantropică nemaîntâlnită, totodată dând dovadă de curaj și caracter, în special atunci când s-a lovit de mânia împăratului Valens, păstrându-și dreapta credință. Fără de îndoială Sfântul Vasile cel Mare s-a dovedit a fi un pedagog al tinerilor, perpetuu, mereu actual, atât celor din vremea sa cât și celor din secolul al XXI-lea, nouă tuturor.

BIBLIOGRAPHY

VASILE CEL MARE, „Omilii și cuvântări", vol. I, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.) – seria nouă, vol.I (București: Basilica, 2009)

Dorin OPRIȘ „Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne" Ediția a II-a, (Iași: Sfântul Mina, 2010)

Antonie STYLIANAKIS „Principiile psihopedagogice ale Sfinților Trei Ierarhi" trad. Ghețu Caroline Raluca, (Galați: Egumenița 2012)

Liviu PETCU, „Lumină din Scripturi și din zidiri. Antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare" (București: IBMO 2009).

Constantin VOICU, Nicu DUMITRAȘCU „Patrologie" (Sibiu: Agnos 2013)

Constantin NĂCLAD, „Educația religioasă în cadrul slujirii preoțești", (Iași: Trinitas 2010)

Carmen Maria BOLOCAN „Catehetica și didactica religiei" (Iași: Sfântul Mina, 2008)

Constantin CUCOȘ, „Educația religioasă – repere teoretice și metodice" Ediția a II-a, (Iași, Polirom 2009)

ETHNIC MINORITY EDUCATION AS PART OF MULTICULTURAL EDUCATION

Corina–Paula Martinov (Florea)
PhD Student, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: A multicultural education is the core of any educational system worldwide. Its complex structure resembles the variety of education systems approaches and leads to school-improvement initiatives. The educators face pressing challenges every day, therefore the system needs to be changed, improved and endorsed by nowadays key educational factors. As Multiculturalism is a key concept nowadays, a large amount of information refers to the global dimensions of multicultural education, in general and those of ethnic minority education, in particular.

Keywords: Ethnic Minority Education, Multicultural Education, Multiculturalism, racism, ethnicity

Multiculturalism is a very difficult concept to be defined. It involves a great number of definitions and many explanations, so it is critically to be very precise in defining the term itself. Nobody can discuss the matter of Multiculturalism without enhancing the idea of a multicultural society, a society that tries to promote ethnic or racial equality. All in all, Multiculturalism is diversity and respects the idea of difference worldwide. Chris Barker states that this concept neglects the status of power itself and its huge dimension. As an example, the author argues that the day-to-day experiences of racism in relation to housing, employment and physical violence may slip from view (Barker, 127).

A multicultural education is the core of any educational system worldwide. Its complex structure resembles the variety of education systems approaches and leads to school-improvement initiatives. The educators face pressing challenges every day, therefore the system needs to be changed, improved and endorsed by nowadays key educational factors. In this second chapter of the dissertation thesis, a large amount of information refers to the global dimensions of multicultural education, in general and those of ethnic minority education, in particular.

Before analyzing the concept of Ethnic Minority Education (EME), one must start from another term, of great importance, the concept of Multicultural Education (ME). Its meaning and importance are relevant in this case, mostly due to the connection between ME and EME. The second term is part of the first one, acting like a subunit.

Multicultural education relates to education and instruction designed for the cultures of several different races in an educational system. This approach to teaching and learning is based upon consensus building, respect and fostering cultural pluralism within racial societies. Multicultural education acknowledges and incorporates positive racial peculiarities into classroom atmospheres.

The definition of the concept is a global one and traces the most important purpose - the educational welfare of the student: Multicultural education is a field of study and an emerging

discipline whose major aim is to create equal educational opportunities for students from diverse racial, ethnic, social-class and cultural groups and categories.

A definition of multicultural education can be found in the *Handbook of Research on Multicultural Education*. Multicultural education is a field of study designed to increase educational equity for all students that incorporates, for this purpose, content, concepts, principles, theories, and paradigms from history, the social and behavioral sciences, and particularly from ethnic studies and women's studies. Therefore, multicultural education is considered a "metadiscipline".

An important claim was the one regarding multicultural education as a means of fostering greater cultural interaction, interchange and harmony, both in schools and beyond. It has also regularly been considered as the best educational means of addressing and redressing long-standing patterns of differential achievement for minority students.

One of the most important goals of multicultural education is to improve race relationships and to help all students acquire the knowledge, attitudes and skills needed to participate in cross-cultural interactions. Another goal, equal in significance, is to obtain the amount of knowledge in personal and social life that will help students develop enough skills in order to adjust to further social challenges.

Multicultural education is consequently as important for middle-class white suburban students as it is for students of color who live in the inner urban areas. Multicultural education fosters the public good and the goals of the commonwealth. Multicultural education has its own specified dimensions, which are globally seen as the conceptual framework of the educational system. According to Banks' Handbook, theses dimensions are the following: content integration, the knowledge construction process, prejudice reduction, an equity pedagogy and an empowering school culture and social structure (Banks, 12).

In order put into practice multicultural education in an effective manner, teachers and administrators must deal with each of the five dimensions of multicultural education. They should use content from diverse groups when teaching concepts and skills, help students to understand how knowledge in the various disciplines is constructed, help students to develop positive intergroup attitudes and behaviors, and modify their teaching strategies so that students from different racial, cultural, language, and social-class groups will experience equal educational opportunities. The total environment and culture of the school must also be transformed so that students from diverse groups will experience equal status in the culture and life of the school.

Eventually, Multiculturalism is a sum of differences. So, the main focus of every cultural research or study is the exploration of culture itself, as constituted by the meanings and representations generated by human signifying practices, and the context in which they occur (Idem, 43). Individuals live in a highly complex and flexible world nowadays, therefore we all need to understand the concept of multicultural societies with all their cultural, social, ethnical or economical differences. Moreover, multiculturalism means diversity and respects the idea of difference worldwide.

The characteristics of multiculturalism often spread into the community's public schools, where curricula are crafted to introduce young people to the qualities and benefits of cultural diversity. Though sometimes criticized as a form of "political correctness," educational systems in multicultural societies stress the histories and traditions of minorities in classrooms and textbooks. The system of education of an ethnic minority should consist of a balanced multicultural perspective that must encourage appreciation and understanding of other cultures as

well as one's own. Teaching with this perspective promotes the child's sense of the uniqueness of his own culture as a positive characteristic and enables the child to accept the uniqueness of the cultures of others.

Children's attitudes toward their race and ethnic group and other cultural groups begin to form early in the preschool years. Infants can recognize differences in those around them, and young children can easily absorb negative stereotypes. Children are easily influenced by the culture, opinions, and attitudes of their caregivers. Caregivers' perceptions of ethnic and racial groups can affect the child's attitudes toward those minority groups. Early childhood educators can influence the development of positive attitudes in young children by learning about and promoting the various cultures represented among the children they teach (Harry, 19).

Young children can develop stereotypic viewpoints of cultures different from their own when similarities among all individuals are not emphasized. Teachers can help eliminate stereotypes by presenting material and activities that enable children to learn the similarities of all individuals. Circle time is particularly helpful in this respect, as it provides children with a feeling of group identity and introduces them to the variety of cultures represented in the class.

A multicultural program should not focus on other cultures to the exclusion of the cultures represented in the class. Children from different cultures often have to make major behavioral adjustments to meet the expectations of the school. Teachers should take whatever measures are necessary to see that children do not interpret these adjustments as evidence of cultural stereotypes (Ramsey, 121).

Multicultural education embodies a perspective rather than a curriculum. There are numerous programs that encourage Multicultural Education Initiatives regarding, mainly, the school projects. Teachers must consider children's cultural identities and be aware of their own biases. It is tempting to deny our prejudices and claim that we find all children equally appealing. Teachers and parents need to acknowledge the fact that we, like our children, are inevitably influenced by the stereotypes and one-sided view of society that exists in our schools and the media. Not only must we recognize those biases, but we must change the attitude they represent by accepting all children as we receive them (Stephan, 56)

Ethnic Minority Education embodies a great number of objectives. Its general objective is to examine the mechanism for higher education disparities among different ethnic regions and ethnic minority groups, especially the role of the relationships between ethnic minorities' cultures and mainstream culture in the change of higher education. One problem with the current thrust in multicultural education is that it pays little or no attention to teaching people how to recognize when culturally and racially different groups are being victimized by the racist or biased attitudes of the larger society. In order to change people's oppressive ways, we must learn about oppression. We must examine our responses to diversity, devoting as much effort to changing them as we devote to learning about culture. Nurturing diversity means making multicultural education a process of action, through which we as adults achieve clarity about our condition in this society and ways to change it (Grant, 88).

Therefore, a society needs to enhance *educational equality* among its members. An important dimension of educational equality requires focusing on rights through education, recognising that gender equality within education is shaped by, and in turn shapes rights and gender equality in other dimensions of life. This involves asking to what extent education strengthens gender equality outside the sphere of education (Harry, 203). Gender equality or rights within education refers to the right of men and women to nondiscrimination in educational opportunities. The definition of gender equality in education needs to start by recognising that

formal equality, or equal numbers of boys and girls in school, is merely a starting point for assessing gender equality as an educational goal. To understand rights from a gender perspective, as they play out within the educational process, the focus needs to shift to elements of that process, key markers of which include some of the following:

- learning content;
- teaching method and process;
- subject choice;
- assessment modes;
- management of peer relationships;
- learning outcomes.

Per a contrario, educational inequality describes the lack of equal opportunities that people have as a result of disparities in quality education or other factors. Educational inequities persist along socioeconomic and racial lines. Children in low-income communities and regions in the world often face challenges such as poor healthcare, nutrition, and inadequate housing. Schools and school systems often lack the same resources to meet students' full potential. Moreover, there are not enough teachers and leaders in schools (Barker, 163).

As a consequence, one must observe the vaste number of definitions and overall perspectives on this large domain - the field of education and its main aspects and features. With or without equality, the multiple perspective of education must be understood and analysed in its most important forms, which also refer to Ethnic Minority Education, situation that is fully detailed in numerous research books worldwide.

The characteristics of multiculturalism often spread into the community's public schools, where curricula are crafted to introduce young people to the qualities and benefits of cultural diversity. Though sometimes criticized as a form of "political correctness," educational systems in multicultural societies stress the histories and traditions of minorities in classrooms and textbooks. A 2018 study conducted by the Pew Research Center found that the "post-millennial" generation of people ages 6 to 21 are the most diverse generation in the so-called modern American society (Ramsey, 99).

Education for ethnic minorities should not be a burden to educators or to any educational key factor, because they are just as the others, diversity should prevail everywhere. Yet we know little about how racial minority school children perceive multiculturalism in their schools. What is multiculturalism to them? Do they value multiculturalism in their classrooms? Children's attitudes toward their race and ethnic group and other cultural groups begin to form early in the preschool years. Infants can recognize differences in those around them, and young children can easily absorb negative stereotypes.

The world is full of different types of people. It is very important for children to understand that all people are different. This forms one of the features of Ethnic Minority Education : to seek these differences in order to understand and appreciate the special needs. There are also the main aspects of diversity that children will most likely encounter in the classroom. One is learners with special needs. Included in this category are children with learning disabilities and physical disabilities (Harry, 56). Children need to be able to understand the problems of others and help to make all students feel comfortable. Another part of diversity comes from the many cultures that are a part of the United States. Children need to respect and admire different cultures. They also need to realize that minority groups have faced a large amount of unnecessary hostility. All of this will help children to learn more about themselves and the people around them. It will foster respect and appreciation for others.

According to general worldwide studies, *Multicultural Education* must have the below defining characteristics to achieve its purposes for students, teachers, parents, and administrators of the school system and to create a bond, a connection between ethnic minority targets and development educational goals (if one of the features is absent, frustration and heightened resentment may occur as backlash behaviors multiply):

- a learning environment that supports positive interracial contact;
- a multicultural curriculum;
- positive teacher expectations;
- administrative support;
- teacher training workshops.

Through all these characteristics and main traints, the educational purposes can be achieved, so the targets of ethnic minorities can be fulfilled. The effects of a positive multicultural climate may manifest in a number of ways, such as:

- diminished pockets of segregation among student body;
- less racial tension in the schools;
- increased ethnic minority retention and classroom performance;
- inclusion of a multicultural curriculum.

In short, the multicultural educational environment should not be a microcosm of our present society, with regard to issues of diversity and tolerance. Many factors determine a successful multicultural atmosphere, but the features as outlined above may be important indications of success. In order to assure development goals of the ethnic minorities, within the educational frame system, some *instruments or tools* are of extreme help. At the global level, there is a number of international instruments relating to ethnic conflicts and education[1].

Racial and ethnic minority communities are extremely diverse, embrace distinct cultural traditions, and speak many different languages. Racism may well be the key route through which structure influences ethnic inequalities in health and in education. Racism can affect humans in a number of ways. It can affect their wellbeing, their so-called state of *wellness*:

- ***directly***, through the negative physical and psychological consequences of interpersonal racist victimization and racial discrimination;
- ***indirectly***, in the way that institutional racism leads to the identification of ethnic minority groups, their reification as biologically and culturally different, and the consequent exclusion and social and economic disadvantage that ethnic minority people experience (Stephan, 209).

Voluntary minorities, on the other hand, are those who have chosen to immigrate in hopes of a better future. These minorities see education as a path to success in their new country. They are willing to embrace the new language and new ways, no matter how dissimilar to their own, in order to reap the benefits of a foreign education (Barker, 85). Education is concerned, among other things, to promote the unity of a country, of a culture, or of mankind.

A fortiori, the system of education of an ethnic minority should consist of a balanced multicultural perspective that must encourage appreciation and understanding of other cultures as well as one's own. Teaching with this perspective promotes the child's sense of the uniqueness of his own culture as a positive characteristic and enables the child to accept the uniqueness of the cultures of others.

[1] ***UNICEF*** – The two faces of education in ethnic conflict. Towards a Peacebuilding Education for Children.

But the sense of solidarity which we feel with other men does not require that we should have received exactly the same education, any more than it requires that we should have the same tastes or the same hobbies. Education is also related to social equality in a second sense in that each person needs to have the experience of being a social equal, unnecessarily to everybody, but at least with some people. Etnic minority must have all the rights in the world, they should at as citizens worldwide, with regard to the laws and regulations of specific countries.. There is no point in focusing on the negative impact of some minority members' activities among the majority of citizens who live in a certain country.

All in all, *Ethnic Minority Education* (EME), as part of ME, develops a number of purposes and goals. One of its important goals is to help all students acquire the knowledge, attitudes, and skills needed to function effectively in a pluralistic democratic society and to interact, negotiate, and communicate with peoples from diverse groups in order to create a civic and moral community that works for the common good. Multicultural education applies content from these fields and disciplines to pedagogy and curriculum development in educational settings. One key to helping young children develop a sense of being citizens of the world lies with the early childhood teacher. The disposition exhibited by this individual in promoting everyone's culture will be the successful factor in the child's development of a multicultural perspective.

BIBLIOGRAPHY

1. Banks, James A. & McGee Banks, Cherry A (Eds.). *Handbook of Research on Multicultural Education.* 2nd edition. San Francisco: Jossey-Bass, 2004.
2. Barker, Chris. *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE Publications, 2004.
3. Grant, Carl A. and Lei, Joy L.(Eds.). *Global constructions of multicultural education: theories and realities*. New Jersey: Taylor & Francis e-Library, 2008.
4. Harry, Beth. *Why are so many minority students in special education? Understanding race and disability in schools*. New York: Teachers College Press, 2006.
5. Ramsey, Patricia G. *Multicultural education: a source book*. London: Routledge, 2003.
6. Stephan, Walter G. & Vogt, W. Paul (Eds.). *Education programs for improving intergroup relations: theory, research, and practice.* New York: Teachers College Press, 2004.

RELEVANT DATA REGARDING THE OPERATION OF THE ALBA IULIA PENITENTIARY. BUDGET REQUEST FOR 1927

Dănuț Viorel Presură
PhD Student, „1 Decembrie 1918 ” University of Alba Iulia

Abstract: The interwar period represented for Romania, a state whose area had increased significantly at the end of the First World War, an intense challenge. The entire Romanian society felt the harmful consequences of a war that drained the economies of the states involved in this conflict. Transylvania, returned to the motherland, was going through a comprehensive restructuring of society, economic, political, administrative and legislative life. Immediately after the war, there was a need to align both the judicial legislation practiced in the former Austro-Hungarian territory with that of the Kingdom, but also all aspects related to the transfer of power.

I highlighted the criminal side as it also established the new rules of operation of the penitentiaries in Transylvania but also the efforts made by the Romanian administration to standardize criminal aspects with Romanian legislation, beyond the Carpathians and those related to economic management . Obviously, the reorganization of the new territories continued for several years, a fact enshrined on June 14, 1925 by voting the law for administrative unification, as four different administrative regimes operated in Romania, in the following areas: the Old Kingdom of Romania, Transylvania, Bassarabia and Bucovina.

After analyzing the documents in the background I discovered a very interesting and important material for creating a suggestive image of the activity organized in prison, the efforts of employees of this institution to achieve a legal and appropriate climate, intended entirely for the stated purpose: custody of detainees .

Key words :Penitenciary, Alba Iulia, national archives, budget, detaines.

Perioada interbelică a reprezentat pentru România, stat a cărei suprafață crescuse semnificativ la sfârșitul primului război mondial, o provocare intensă. Întreaga societate românească resimțea urmările nefaste ale unui război ce a secătuit economiile statelor implicate în acest conflict. Transilvania, revenită la sânul patriei mamă, trecea printr-o restructurare amplă a societății, a vieții economice, politice, administrative dar și legislative. Imediat după război se

resimțea nevoia alinierii atât a legislației judiciare practicate în fostul teritoriu austro-ungar cu cea din Regat [1] dar și a tuturor aspectelor legate de transferul de putere.

Am evidențiat latura penală întrucât ea stabilea și noile reguli de funcționare a penitenciarelor din Ardeal dar și eforturile depuse de administrația română pentru uniformizarea aspectelor de tip infracțional cu legislația românească, de dincolo de Carpați precum și a celor ce ținea de gestionarea din punct de vedere economic. Evident că reorganizarea noilor teritorii a continuat pe parcursul mai multor ani, fapt consfințit la 14 iunie 1925 prin votarea legii pentru unificarea administrativă, întrucât pe teritoriul României au funcționat patru regimuri administrative diferite, în următoarele zone: Vechiul Regat al României, Transilvania, Basarabia şi Bucovina.

Opțiunea alegerii penitenciarului din Alba Iulia pentru acest material a fost determinată de faptul că acesta a intrat, din punct de vedere istoric, într-un con de umbră nemeritat, poate și datorită faptului că a fost un penitenciar județean care, ulterior a fost desființat în anul 1968. Descoperirea în arhivele naționale [2] a unui fond important și generos ca și conținut privind această instituție, fond ce traversează două secole, m-a determinat să mă aplec spre studiu asupra documentelor existente.

În urma analizării documentelor din fond am descoperit un material deosebit de interesant și important pentru crearea unei imagini sugestive privind activitatea organizată în cadrul închisorii, eforturile depuse de angajații acestei instituții pentru a realiza un climat legal și adecvat, destinat în totalitate scopului declarat : custodia deținuților.

Anul 1927 venea cu noi provocări pentru toate instituțiile noului stat, atât din perspectiva spectrului economic, puternic afectat după participarea României la marea conflagrație mondială. Penitenciarul din Alba Iulia, deși aflat pe un rang secund în ierarhia închisorilor românești, resimțea aceleași temeri economice, fapt confirmat și din corespondența acestuia cu Direcția Generală a Închisorilor, forul superior ierarhic. Pentru a lua pulsul din teritoriu în scopul realizării unui buget adecvat și suficient, DGÎ [3] menținea legătura cu toate penitenciarele aflate în subordinea sa și transmitea „ ordine – circulare ”, fapt confirmat și din notele aflate în fondul sus menționat.[4]

Astfel, DGÎ transmite sub numărul 17720 la data de 02 august 1926, către toate penitenciarele o circulară (primită de închisoarea Tribunalului Alba Iulia în 07 august 1926) în care se cere tuturor închisorilor din sistemul penitenciar o dare de seamă care să cuprindă propuneri necesare alcătuirii unui buget complet, realizat prin analizarea tuturor solicitărilor, destinat bunei funcționări a sistemului penitenciar.

De ce am considerat deosebit de important acest document ? Este cel care a generat din partea penitenciarului Alba Iulia un răspuns deosebit de complex, o frescă a activității ce se

[1] Tanoviceanu I. – Tratat de drept și procedura penală (ediținea a doua a cursului de drept și procedură penală), vol. I,Tip. ” Curierul Judiciar ”, București,1924, p.XII
[2] Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale
[3] Direcția Generală a Închisorilor
[4] SJAN ALBA, Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213

derulase de-a lungul anului 1926 dar, în același timp, el se constituie și ca o sursă amplă de informații referitoare la viitoarele îndeletniciri economice dar și educative ce urmau să se desfășoare cu precădere în anul 1927 în condițiile aprobării bugetare a fondurilor solicitate. Întreg sistemul penitenciar de la acea vreme suferea transformări, în mare parte de ordin penal dar și administrativ, care trebuiau coordonate și fixate într-un tot unitar întrucât diferențele dintre regiunile țării trebuiau estompate și uniformizate, fapt care a culminat cu legea pentru organizarea penitenciarelor din 1929. Această lege reforma sistemul în întregime : clasifica penitenciarele pe categorii - penitenciare pentru muncă silnică, penitenciare de temniţă grea pe viaţă, penitenciare de temniţă grea, penitenciare de recluziune, penitenciare de detenţie ca pedeapsă pentru crime, penitenciare corecţionale, colonii penitenciare agricole, colonii pentru vagabonzi, case de sănătate. Organizarea penitenciarelor se baza pe sistemul progresiv, stabilindu-se de asemenea, ca punct principal, separarea deținuților pe diferite categorii de pedepse, plecând la început de la un regim mai aspru și trecând cu timpul prin toate gradațiile, bineînțeles, în raport cu munca, destoinicia, purtarea și conștiinciozitatea pe care deținuții o arătau.

De asemenea insista pe latura educativă a detenției, pe partea moralizatoare a acesteia - toţi arestaţii făceau lecţii de scris şi citit, ore de religie, cursuri de matematică, istorie, geografie, etc., participau la serbări, concerte, filme, slujbe, aveau acces la bibliotecă; au apărut criterii de evaluare a comportamentului, permiţându-se reducerea pedepselor şi eliberarea condiţionată. Evident însă, până la apariția acestei legi, în 1926 și apoi în 1927, după cum vom vedea, închisorile traversau o perioadă dificilă, fapt confirmat și de eforturile depuse pentru întocmirea unor bugete locale, coroborate în cel național – resurse care încercau să acopere nevoile administrative de custodiere a deținuților : asigurarea de logistică privind hrana și îmbrăcămintea acestora, înființarea și permanentizarea unor puncte de lucru cu deținuți, permanente, care să asigure venituri suplimentare precum și supravegherea aprovizionării cu materiale, asigurarea de resurse financiare destinate întreținerii clădirilor, a mijloacelor fixe utilizate în procesul de cultivare și întreținere a terenurilor aflate în subordinea penitenciarelor.

În fapt, circulara cu nr. 17720, semnată de directorul general al DGÎ, Ion N. Demetriu, solicita imperativ următoarele:

- Date concrete referitoare la numărul de angajați, numele acestora precum și gradul, salariul, vechimea în serviciu, clasa de salarizare a acestora în noile provincii [5] - ceea ce ne atrage atenția asupra faptului că nivelul de salarizare nu era unitar în întregul sistem penitenciar !
- Dare de seamă amănunțită privind starea atelierelor existente în penitenciare, propuneri pentru înființarea de noi spații productive punându-se accent pe folosirea deținuților în funcție de aptitudinile lor, de piața de desfacere a produselor realizate în ateliere dar și de modul de procurare a materialelor necesare activităților productive; numărul de deținuți folosiți la aceste activități și resursele financiare alocate plății acestora dar și pentru repararea sau achiziționarea ustensilelor de lucru.

[5] Termenul „noi provincii” face referire la teritoriile alipite Regatului, după 1 Decembrie 1918

- Care au fost veniturile realizate în ateliere dar și sumele cheltuite pentru plata și întreținerea acestora.
- Sumele necesare pentru procurarea de noi instrumente și ustensile folosite la activitățile productive ce se vor desfășura în 1927.
- Aceleași date, ca cele de mai sus, se solicitau și în cazul penitenciarelor unde erau folosiți deținuții la „ muncă salinară ” [6] (termen folosit în documentul original !)
- Date centralizate privind populația carcerală, fluctuația acesteia precum și resursele pecuniare destinate achiziționării de produse destinate hrănirii acesteia ținându-se cont și de produsele obținute din terenurile proprii, prin autogospodărire.
- Punct de vedere privind oportunitatea economică a aprovizionării în regie proprie sau în antrepriză a produselor luate de pe piața liberă.
- Măsuri ce se doresc a fi luate de către conducerea penitenciarului pentru a cultiva în primăvara anului 1927 terenurile aflate în administrare proprie.
- Situație privind vitele (cai, boi, bivoli), întrebuințarea lor și cheltuielile făcute cu întreținerea lor (potcovit, harnașament, etc.) precum și a vehiculelor utilizate și cheltuielile materiale destinate utilizării acestora.
- Starea sistemului de încălzire – sobe – , numărul acestora, precum și cantitățile utilizate de lemne și costul destinat achiziționării acestora. Aceleași date se cer și în cazul iluminatului , atât cel electric cât și cel cu gaz lampant sau petrol precum și numărul bunurilor (becuri, lămpi) utilizate în acest scop dar și cantitățile estimate a fi utilizate de-a lungul anului 1927.
- Propuneri pentru materialul educativ și cel de cult destinat îmbunătățirii educației deținuților precum și pentru diverse programe ce ar putea fi utile în acest scop.
- Situație privind numărul deținuților bolnavi într-un an, internați în infirmerie sau spitalele civile și cât s-a cheltuit cu îngrijirea lor; cantitatea de medicamente și instrumente medicale necesare, sumele anuale destinate plății vizitelor medicale făcute de medicul unității sau alt medic.
- Cantitatea de săpun necesară pe o perioadă de un an, prețul / kilogram dar și suma totală pentru achiziționarea acestuia.
- Evidență amănunțită pe categorii privind efectele de îmbrăcăminte și încălțăminte destinată atât deținuților dar și gardienilor precum și costurile destinate reparației sau înlocuirii acestora.
- Necesarul de obiecte de gospodărie, aparatele și materialele de antropometrie și dactilografie
- Lucrările de întreținere necesare la clădirea închisorii, dacă acestea se pot face în regie proprie, cu deținuții , materiale utilizate și costul obținerii lor în cazul achiziționării din localitatea de origine a închisorii.

[6] Spre exemplu penitenciarele din Târgu Ocna (județul Bacău) sau Ocnele Mari (județul Vâlcea), Slănic (județul Prahova)

- Tabel nominal cu personalul închisorii care utilizează [7] spații din interiorul închisorii, numărul de încăperi / individ; încăperile destinate cancelariei, corpului de gardă, atelierele precum și dacă mai există alte spații utilizate de alte persoane, altele decât personalul închisorii și în baza cărei autorizații.
- Informare, pe propria răspundere, privind existența, sau nu, a personalului care ar beneficia atât de locuință în natură[8] dar și de indemnizație de chirie acordată ca ajutor de stat în paralel cu dreptul de locuință.

După cum se observă din decizie, solicitările făcute erau extrem de minuțioase permițând astfel DGÎ să ia deciziile cele mai corecte privind întocmirea și formarea unui buget de cheltuieli echilibrat. Evident se avea în vedere, ca o linie directoare principală, utilizarea forței de muncă aflată în interiorul sistemului penitenciar atât pentru producție în interes propriu (în agricultură, spre exemplu, pentru îmbunătățirea hranei destinată deținuților se cultivau pe terenurile aflate în folosința proprie leguminoase sau cereale. Porumbul sau cerealele erau destinate hranei animalelor proprii sau introducerii în circuitul economic) cât și pentru beneficiari externi care o solicitau pentru servicii ieftine.

Bineînțeles că existau și detractori ai acestei metode de folosire prin muncă a deținuților susținând că directorii penitenciarelor folosesc în interes propriu, pentru obținerea de foloase proprii, atât resursele materiale cât și cele umane (deținuți și gardieni). În presa vremii [9], autorul P. Bardă sublinia în articolul *Temnicerii* că :

„ *Trebuie să adăugăm că închisorile nu au fost productive până acum decât pentru directori şi directorii generali. Cu o bună gospodărie locală, în parte pentru fiecare închisoare, penitenciarele pot să producă cel mai puţin existenţa deţinuţilor şi cheltuielile de administraţie. Când va fi asociată mâna de lucru admirabilă a deţinuţilor cu capitalul din afară al industriilor, invitat în condiţii cu totul altele decât de diverşii directori generali trecuţi, care au refuzat cu impetuozitate intrarea în închisori a unei contabilităţi şi rigori comerciale, statul va putea câştiga sume considerabile, fără nici-o investire de fonduri, transformând numai sistemul. În ce priveşte umanitarismul, iese şi el câştigat dintr-o atare împărechere de interese, cei mai mulţi clienţi ai închisorilor fiind nişte pribegi fără meserie şi doritori de-a părăsi temniţa cu disciplina unei munci învăţate. De altfel, osândei la închisoare, societatea îi acordă un sens corecţional.”*

Revenind la circulara cu nr. 17720 din 02 august 1926 trimisă tuturor penitenciarelor arondate DGÎ , penitenciarul județean Alba Iulia răspunde prin adresa cu nr. 269 din 29 august 1926 punctual, destul de complex, forului superior, anexând „ tabloul ” cu toți angajații săi precum și răspunsuri detaliate privind necesarul de fonduri cotă parte la bugetul centralizat al închisorilor pentru anul 1927.

[7] Locuiește în interiorul închisorii
[8] Locuința în natură presupunea locuirea angajaților în spații acordate de stat, în general aflate în interiorul închisorilor.
[9] Țara noastră (fondator Octavian Goga), an VII,nr.21-22,30.05.1926,p.602 - http://dspace.bcucluj.ro/jspui/bitstream/123456789/9850/1/BCUCLUJ_FP_451581_1926_007_021_022.pdf

În ceea ce privește personalul, deloc numeros, lucru de altfel de înțeles dat fiind importanța penitenciarului în structura sistemului, este util să cunoaștem componența sa precum și alte date structurale – funcția deținută, nivelul de salarizare, vechimea în serviciu, clasa de salarizare.[10]

Nr. crt.	**Nume și prenume**	**Gradul**	**Salariu**	**Vechimea**	**Clasa de salarizare**
1.	Păşcan Pavel	Director clasa III	750	1.XII.1919	Director clasa III
2.	Anghel Simion	Grefier contabil, clasa III	650	1.II.1924	Grefier contabil, clasa III
3.	Stanciu Ioan	Prim gardian, clasa I	450	1.II.1923	Prim gardian, clasa I
4.	Hada Niculae	Gardian , Clasa III	350	16.IV.1921	Gardian , Clasa III
5.	Briciu Ioan	Gardian, clasa I	450	14.IV.1923	Gardian, clasa I
6.	Palfi Gligorie	Gardian, clasa I	450	14.IV.1924	Gardian, clasa I
7.	Miclea Gheorghe	Gardian , Clasa III	350	7.IV.1924	Gardian , Clasa III
8.	Șorban Carol	Gardian , Clasa III	350	7.IV.1924	Gardian , Clasa III
9.	Popa Ioan	Gardian , Clasa III	350	7.IV.1924	Gardian , Clasa III
10.	Plugariu Emilian	Gardian , Clasa III	350	6.VIII.1923	Gardian , Clasa III
11.	Doț Ioan	Gardian , Clasa III	350	1.X.1923	Gardian , Clasa III
12.	Fechete Gheorghe	Gardian , Clasa III	350	5.VI.1924	Gardian , Clasa III
13.	Avram Simion	Gardian , Clasa III	350	15.XII.1924	Gardian , Clasa III
14.	Petruț Simion	Gardian , Clasa III	350	15.IV.1924	Gardian , Clasa III
15.	Hățăgan Gheorghe	Gardian , Clasa III	350	15.VI.1926	Gardian , Clasa III
16.	Ruta Todor	Gardian , Clasa III	350	1.VII.1926	Gardian , Clasa III

[10] SJAN ALBA ,Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926, fila 33

Potrivit unei alte situații întocmite în penitenciarul Aba Iulia[11] aflăm un detaliu important despre directorul acestei unități: a fost transferat la închisoarea din Alba Iulia prin decizia 1183 din 23.XI.1919 de la închisoarea arondată Tribunalului din Tîrgu Mureș și a mai fost director, pe perioade necunoscute, la închisorile arondate Tribunalului din Cluj și a celui din Turda, fapt ce demonstrează încrederea acordată acestuia de către DGÎ.

O altă concluzie importantă ce reiese din studiul tabelului de mai sus este cea care ne arată politica de cadre, de încadrare a resurselor umane, adoptată de DGÎ. Se observă că, din 16 funcționari angajați la închisoarea din Alba Iulia, cu excepția directorului, despre care am făcut referire în paragraful anterior, doar unul este angajat în 1921, 4 au contracte de muncă din 1923, 8 s-au angajat în 1924 și 2 chiar din anul 1926, concluzia ce se poate trage fiind că statul român, aflat doar la câțiva ani după unirea cu Transilvania, prefera înlocuirea gardienilor angajați de vechea orânduire, austro-ungară, cu oameni „ noi ”, verificați, loiali actualei guvernări. Era, dacă putem spune, pe lângă inițiativele destinate armonizării legislativ penale, una dintre măsurile importante luate de noul stat român. În sprijinul acestei concluzii vin tot informațiile oferite de același document în care sunt consemnate numele foștilor gardieni demisionari, înlocuiți cu cei angajați de noua administrație.[12] - (Vezi anexa !)

În ceea ce privește restul informațiilor oferite de documentul - adresă cu nr. 269 din 29 august 1926, acestea ne oferă un tablou complex al activității închisorii din Alba Iulia în anul 1926, începând de la structura arhitecturală până la componenta educațională, moral - religioasă sau cea a activităților productive, generatoare de materii prime sau de profituri economice.

Punctual, conducerea închisorii informa forul superior că nu dispune de ateliere productive, având în vedere numărul relativ scăzut al deținuților, cu preponderență a celor cunoscători de meserii cu excepția doar a unui pantofar. Cu toate acestea se venea cu propunerea concretă a solicitării sprijinului pentru înființarea unor ateliere de țesut având ca materie primă cânepa. Exista, în anul 1926 , cultivat deja un iugăr [13] (1600 stânjeni) [14] de pământ cu cânepă, tocmai pentru a studia eventualul impact economic în condițiile înființării țesătoriei solicitate. De asemenea se evidenția și existența spațiilor necesare desfășurării acestui tip de activitate și se făcea un „studiu de impact” în care se și calculau sumele necesare (circa 7000 până la 28000 lei). Ne sunt oferite date concrete despre acest tip de activitate de către Octav Gorăscu, director al penitenciarului corecțional Văcărești. În lucrarea sa „*Văcăreștii mânăstire,Văcăreștii penitenciar* ”, autorul ne face o trecere în revistă a atelierelor de producție din întreaga țară la Văcărești ; spre exemplu funcționau ateliere de cartonat, croitorie, ceramică, covoare, fierărie, cizmărie; la Mărgineni – ateliere de împletituri de nuiele, tâmplărie, țesătorie de pânză și abale; la Craiova - ateliere de ceramică și de țesătorie de pânză. În Ardeal, la penitenciarul Aiud funcționau ateliere

[11] SJAN ALBA ,Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926, fila 59
[12] Idem
[13] A fost folosit ca unitate de măsură în Transilvania, un iugăr transilvănean era egal cu 0,5775 de hectare.
(vezi Victor Șuiaga – *Deva. Contribuții monografice*, vol.II, Deva,ed. Emia, 2011,p.78)
[14] 1,896 m în Transilvania

de tinichigerie, cartonat, încălțăminte, tâmplărie, împletituri de nuiele, fierărie; la Gherla – atelier de țesătorie și abale, fierărie, tâmplărie , lăcătușărie, cartonat, încălțăminte, cusături de mână (pentru minorele cazate)[15]. Remarcăm astfel interesul acordat de administrația penitenciarului albaiulian sprijinirii activităților de producție în condițiile în care multe penitenciare foloseau forța de muncă oferită de deținuți.

Un alt subiect al informării făcute de administrația închisorii Alba Iulia este suma de 25101,21 lei virată către bugetul de stat ca urmare a utilizării motorului electric de tăiat lemne care se pare era solicitat și de alte instituții.

În același document se solicită pentru introducerea în bugetul centralizat al DGÎ a unei sume totale de 43000 lei, formată din următoarele sume subsecvente, pentru asigurarea funcționării atelierelor de producție:

- 6000 lei – ustensile destinate activității de cizmărie : pile, curele, fireze[16],calafonie[17].
- 2000 lei – sume destinate plății serviciilor deținuților și sume destinate asigurării mecanicului care folosește motorul electric de tăiat lemne.
- 2000 lei – materiale pentru repararea încălțămintei destinate gardienilor și deținuților
- 28000 lei – sume destinate achiziționării războaielor de țesut
- 5000 lei – sume destinate plății deținutelor care ar urma să presteze activitatea de țesătorie.

Un alt amănunt de o importanță deosebită din punct de vedere al restaurației istorice este cel în care se precizează media zilnică a deținuților care au fost cazați precum și sumele zilnice destinate cheltuielilor de întreținere a acestora. În fapt, la o medie de 66 de deținuți cazați într-o perioadă de 7 luni de zile (01 ianuarie – 31 iulie 1926) s-au cheltuit 32000 lei pentru 13939 deținuți, deci o medie de 2,30 lei/deținut/zi, sume care au fost suplimentate cu produse agroalimentare din gospodăria proprie a închisorii. Având în vedere aceste aspecte , se solicita forului superior , pentru acoperirea bugetară la acest capitol, o suplimentare de 70000 lei. Evident că această sumă rezulta în urma unui calcul simplist, brut, fără a se lua în considerare anumiți factori perturbatori, de risc economic, cum ar fi fost : creșterea sau scăderea fenomenului infracțional și implicit a populației carcerale, fenomenul inflaționist, ținând cont de situația grea a economiei românești după ieșirea din primul război mondial !

Răspunzând în continuare solicitărilor administrației centrale se susține că sistemul de aprovizionare în regie este cel mai agreat ca aspect economic.

În ceea ce privește terenul aflat în folosința penitenciarului din Alba Iulia, acesta era în suprafață totală de 12 iugăre (aprox. 7 hectare) și urma să fie administrat atât în regie proprie cât și prin arendă sau dijmă. Pentru întreținerea terenului în campania agricolă a anului 1927 erau solicitate : o mașină de semănat porumbul, o mașină de săpat porumbul, 10 sape mici pentru

[15] Gorescu Octav - *Văcărești mănăstire,Văcărești penitenciar. Regimul penitenciar în România*,București,1930,p.47
[16] Fierăstrău
[17] COLOFÓNIU s. n. Reziduu de culoare galbenă-roșcată obținut după îndepărtarea terebentinei din rășina de conifere, folosit în industria hârtiei, a lacurilor, a cauciucului etc.; sacâz. – Din ngr. kolofónion, germ. Kolophonium.- dexonline.ro

ceapă, 10 sape mari pentru porumb, 10 seceri, 5 coase, toate estimate a fi în valoare de 6000 lei. Mergând în continuare pe linia exploatării terenului se specifică și numărul de animale - 2 boi și 3 cai, aflate în administrarea penitenciarului, materialele necesare întreținerii acestora, utilajele de transport – 2 căruțe și cheltuielile ocazionate de întreținerea acestora – 1200 lei, precum și activitățile agricole sau lucrative unde erau folosite. Se solicitau sume pentru exploatarea lor de 2000 lei .

Cheltuielile administrative ale închisorii, cele care țineau de prepararea hranei deținuților, încălzirea spațiilor sau de iluminatul acestora, sunt și ele evidențiate în materialul raport adresat forului superior : se transmite că au fost utilizate 13 vagoane de lemne având o valoare de 98800 lei și se estimează pentru anul 1927 un consum de 14 vagoane de lemne cu o cheltuială estimată la 98000 lei deci cu o economie la buget de 800 lei.

Odată cu informația legată de încălzire sau iluminat aflăm detalii privind destinația spațiilor aflate în închisoarea Alba Iulia : bucătăria destinată deținuților sănătoși precum și cea a celor bolnavi, cuptorul de copt pâine, spălătorie, birouri, corpul de gardă, camera
„ portarului ”, spațiile aflate în folosința angajaților ce locuiau în penitenciar – director, grefier contabil, prim gardian, infirmerie, capelă, toate având un total de 59 de sobe și suplimentar 2 sobe în ateliere. Numărul obiectelor de iluminat se ridica la 62 de becuri și 4 lămpi de petrol care vor consuma o sumă de 125000 lei.

Se intenționa de asemenea întreținerea și repararea imobilului închisorii; repararea tencuielii și înlocuirea burlanelor deteriorate era estimată, după calcularea prețurilor materialelor necesare (var, pământ negru, pământ galben, oxid de zinc, tinichea, perii de frecat, etc.) la circa 10000 lei. Suma era completată și de un alt necesar destinat reparării și înlocuirii încălțămintei deținuților – 66 perechi, total 10000 lei; a îmbrăcămintei de iarnă a acestora – 18 ținute complete de postav cal. a II-a totalizând 24000 lei precum și achiziționării unei cantități de 42 kilograme de săpun în valoare de 1764 lei la prețul pieței.

Aspectele educaționale sau cele moral - religioase sunt evidențiate și ele din punct de vedere logistic : nu exista decât o singură clasă de școală începând din anul 1914, cu o singură tablă școlară, ceea ce demonstra inexistența sau activitatea împinsă spre minim a procesului educațional întrucât nu se face referire nici la angajarea sau existența vreunui cadru didactic. Se simțea însă lipsa unei biblioteci cu cărți în limba română estimată la circa 10000 lei. Activitatea moral – religioasă era susținută sporadic de diverși reprezentanți ai confesiunilor prezente în arealul localității drept pentru care se propunea înființarea a două posturi permanente de preoți, unul de confesiune ortodoxă și unul de rit catolic având o retribuție lunară de 500 lei (12000 lei anual) și ale căror îndatoriri privind activitatea să nu se rezume doar la susținerea slujbelor duminicale și a celor din zilele de sărbătoare ci să predea, cel puțin o zi pe săptămână, lecții de morală privind îndreptarea deținuților cursanți precum și pregătirea acestora pentru ieșirea în comunitate la punerea în libertate (un model de serviciu de probațiune în fază incipientă !).

Problemele medicale ale deținuților erau, se pare minime, în anul 1926 nefiind internați în infirmeria unității decât 5 bolnavi care nu au avut nevoie de tratament medical ci doar de alimentație, drept pentru care nici nu se făceau solicitări suplimentare pentru asigurarea de

medicamente decât cele primite în mod convențional de la depozitul central de la închisoarea Văcărești. Singura propunere era cea privind retribuția salarială a medicului unității ! Acesta era retribuit cu o sumă de 150 lei lunar (mult mai mică decât a unui gardian spre exemplu care primea, potrivit tabelului, 350 de lei) și se solicita mărirea diurnei spre 500 lei lunar - 6000 lei anual motivându-se activitatea intensă depusă de acesta.

La ultimul punct din adresa DGÎ se răspundea, prin asumarea personală a directorului închisorii, care afirma că nu există în penitenciar personal care să și locuiască, deci să beneficieze de spațiu locativ dar în același timp să primească și indemnizație destinată închirierii. În acel moment locuiau în închisoare directorul unității care ocupa ca spațiu locativ 2 camere, o sufragerie și o bucătărie; același spațiu era ocupat și de grefier-contabilul închisorii iar prim gardianul Ioan Stanciu avea alocat o cameră, o sufragerie și o bucătărie.[18]

Spre finalul documentului [19] se întocmea un tabel general de cheltuieli totale solicitate a fi parte la bugetul centralizat pentru anul 1927. Astfel, totalizând cheltuielile estimate care au fost evidențiate în textul de mai sus, închisoarea din Alba Iulia, ar fi avut nevoie, pe lângă sumele și produsele rezultate din activitatea proprie de autogospodărire, de un total de 373364 lei.

Deși era o închisoare de tip județean cu un trafic minim de deținuți – în medie cam 66 / lună, activitățile administrative aveau un flux continuu, fără sincope, penitenciarul asigurând în această zonă stabilitatea acțiunilor legal – coercitive îndreptate spre menținerea și limitarea infracționalității la cote minime, spre impunerea unui climat de ordine și liniște colectivă asigurată de stat. Cu toate problemele apărute în urma tranziției și apariției statului unitar român, conducerea închisorii din Alba Iulia părea decisă să nu facă rabat de la asigurarea unui proces normal de custodiere a persoanelor încarcerate începând de la întreținerea spațiilor de detenție până la asigurarea hranei, ținutei, a stării de sănătate atât fizică cât și cea mentală ,a folosirii acestora într-un proces de producție care să producă plusvaloare atât pentru deținuți cât și pentru statul român. Deși existau probleme inerente, corespondența avută cu forul superior, Direcția Generală a Închisorilor, demonstrează implicarea pozitivă a conducerii închisorii Alba Iulia în asigurarea circuitului de custodiere a persoanelor condamnate.

Acknowledgement:
Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 125040, cu titlul:
”Dezvoltarea învățământului terțiar universitar în sprijinul creșterii economice – PROGRESSIO”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020

BIBLIOGRAPHY:

[18] SJAN ALBA ,Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926, fila 33, verso
[19] Idem, fila 35

Gorescu Octav - Văcăreștii mănăstire,Văcăreștii penitenciar. Regimul penitenciar în România,București,1930

Tanoviceanu I. – Tratat de drept și procedura penală (edițiunea a doua a cursului de drept și procedură penală), vol. I,Tip. ” Curierul Judiciar ”, București,1924

„ Țara noastră ”- (fondator Octavian Goga), an VII,nr.21-22,30.05.1926,p.602

SJAN ALBA , Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926

ANEXE :

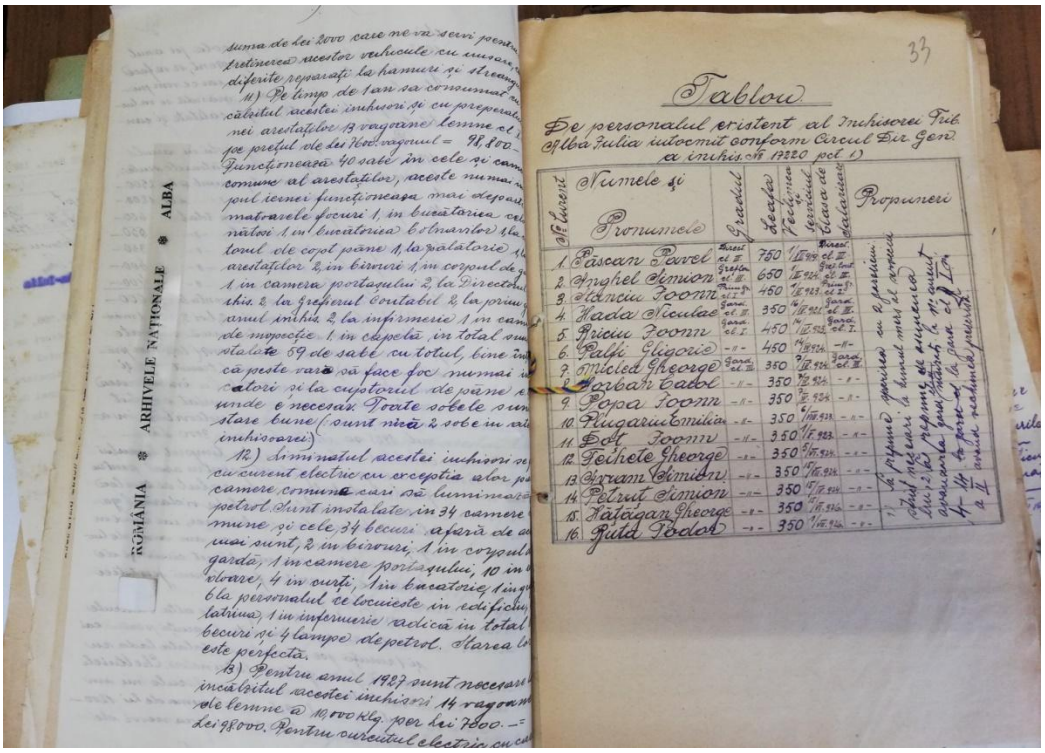

Tabel privind funcționarii angajați ai penitenciarului Alba Iulia - anul 1926 [20]

[20] Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926, fila 33

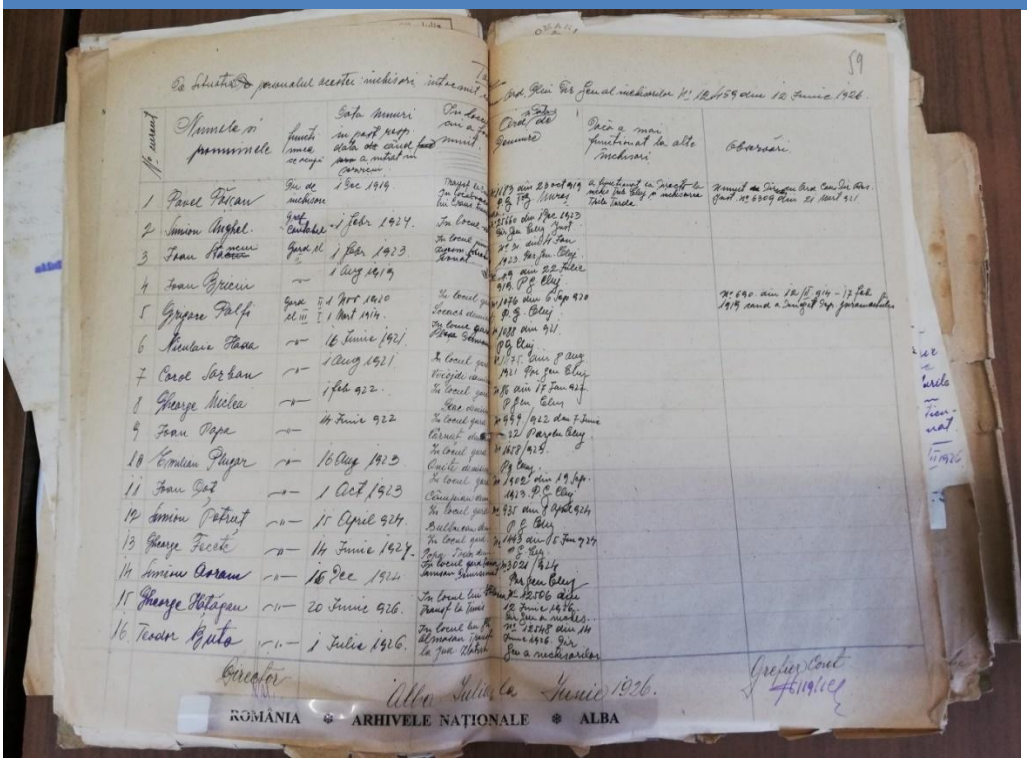

Tabel privind funcționarii angajați ai penitenciarului Alba Iulia - anul 1926 [21]

[21] Fond Penitenciar Alba, nr.598, nr.inv.213, dosar nr.90/1926, fila 59

IDENTITY AND ROMA ALTERITY. FROM SLAVERY TO EMANCIPATION IN THE MODERN ERA

Ecaterina Puia
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract :Studying the history of the Roma people generally generates negative reactions and numerous controversies. The theme itself gives rise to prejudices, biased approaches and subjective conclusions. Although there are reservations about this topic, the history of the Roma knows many approaches at the moment as a consequence of the European states and implicitly of the Romanian state to find a solution to the problems of this community. Roma or Gypsy - a topic under debate, umbrella terms, far too generic for a still extremely heterogeneous population, given the relatively late emergence of the effort to create and unify modern ethnic identities. A label (Roma) with a certain popularity, especially in Eastern Europe, thus comes to represent all gypsies. I think we can talk about two ideal types of articulating Roma identities: traditional Roma and ethnic identities now. A difficult history of centuries, sometimes terrible for gypsy communities, synonymous with the denial of their culture and even their physical existence, has not been enlightened in recent decades. The situation is still very degraded, generated on the one hand by the material, cultural and psychological consequences that the policies have entailed and on the other hand by the almost always conflicting relations that have developed between the Roma community and the others. Therefore, efforts to establish a sense of national identity among the Roma would necessarily involve the intervention of tradition, as ethnicity is a reality of all times and probably for all times.

Keywords: Roma people, ethnic identities, slavery, emancipation

Țiganii/romii percepuți ca figuri ale alterității fac obiectul cercetării si totodată al reflecției mele. Și da, este vorba atât de o alegere liberă, cât și de o necesitate impusă și de "iconosfera indiferenței"1 ca să-l citez pe Victor Ieronim Stoichiță, "iconosferă a cărei construcție are loc in strânsă relație cu prospecțiunile unei Europe in căutarea propriei identități"2. In acest proces, ceea ce preocupă și interesează e "străinul interior3", nu "diferitul exterior4 ". Toți acești *altfel* și/sau *ceilalți* sunt văzuți ca interziși, amenințători, dar și misterioși, generând o multitudine de reacții multiple bionome: respingere/dorință, teamă/curiozitate. Ajunși in acest punct putem sesiza tabloul unei confruntări intre identitate și alteritate, implicit si explict, a unei etnii aflată mereu in mișcare, dar a cărei identitate este nealterată5 și supraviețuiește. In același timp națiunea in care conlocuiește are loc o hibridizare intre noi și ceilalți. "*Comunitățile de țigani din estul Europei trec prin procesul de enogeneză*- subliniază istoricul maghiar Zoltan Barany-, *efort deliberat de a li se recunoaşte statutul de grup*

[1] Ieronim Stochita,Imaginea ceiluilalt,Humanitas,2017
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Sunt mereu in miscare" (non stano mai ferme)și "vagabondează neincetat " (vanno cosi vagando) apud Cesare Vecellio, Degli habiti antichi e moderni (Despre veșmintele vechi și moderne), Veneția, 1590.

*etnonațional nonteritorial"*6 . Răspândirea țiganilor romilor i-a inspirat pe unii activiști romi să definească identitatea romă ca fiind europeană, prin raportare nu la state, ci la intreg continentul. Intenția este de a declara națiune non-teritorială și de a obține recunoaștere internațională acestui grup etnic transnațional nonfrontalier7.

Atunci cand vine vorba de romi trebuie subliniată primordialitatea cauzelor sociale asupra celor etnice. Abraham, Brădescu și Chelce au analizat conflictele dintre romi și ceilalți, folosind date privind percepția publică și motivația conflictelor interetnice, afirmând caracterul preponderent social al acestor tensiuni, derivate din cauze sociale și nu etnice8. Spre deosebire de alte grupuri etnice care au dispus de state proprii cu instituții omogenizatoare- școală, biserică, armată- aceste grupuri de țigani/ romi sunt transfrontaliere fiind răspândite in diferite țări. Pentru aș-i păstra identitatea romii nu au avut nevoie de istorie ca discurs despre trecut pentru a ști cine sunt. "Romii […] sunt capabili să trăiască fără ceea ce credem noi ca este „istorie", deoarece au relațiile cu noi, non-țiganii, să-și amintească „cine sunt" și cine au fost [...] Romii nu au nevoie de comemorare pentru a-și aduce aminte - restul lumii o face zilnic pentru ei"9, ei au ceea Boia numește "amintiri invățate"10 . In oglinda acestor factori, am putea afirma fără teama subiectivisului sau minimalismului că identitatea lor a fost creată in cadrul culturii, nu al istoriei. Puritanii ar putea spune "care cultură?"in condițiile in care ei nu au nimic scris, iar trecutul lor este o descoperire de dată relativ recentă și cu origini primordiale inca neelucidate pe deplin. Tocmai acest paradox incită la cercetarea unei entități transnaționale nonfrontalieră cu identitate puternică11. Rom sau țigan- o temă in dezbatere, termeni umbrelă, mult prea generici pentru o populație incă extrem de eterogenă, dat fiind apariția relativ târzie a efortului de creare și uniforizare a unor identități etnice moderne.

Cuvântul „țigan" a fost preluat în Ţările Române din 1385 şi desemna o stare socială, aceea de rob, nicidecum etnia. Robul/țiganul nu făcea parte din structura socială, nu era considerat ca aparţinând speciei umane, el se definea ca obiect de schimb. Romii s-au aflat în stare de robie pentru mai bine de jumătate de mileniu (aprox. 1385-1856). Metoda lingvistică12

---

[6] Zoltán Bárány, The East European Gypsies: Regime Change, Marginality and Ethnopolitics, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, p.205

[7] Ibidem

[8] Dorel Abraham, Ilie Bădescu, Septimiu Chelcea, Interethnic Relations in Romania – Sociological Diagnosis and Evaluation Tendencies, Cluj, Edit. Carpatica, 1995, p.237.

[9] Michael Stewart, Remembering without Commemoration, în „Royal Anthropological Institute", X, 2004, p.575-576: „The Roma […] are able to live without much of what we think of as 'history' because they have their relations with us, the gaze, the non-Gypsies, to remind themselves 'who they are' and who they have been [...] The Roma do not need commemoration to remember-the rest of the world does it for them on a daily basis"

[10] Lucian Boia, Jocul cu trecutul.Istoria intre adevăr și ficțiune, București, Humanitas, 1998, p.97.

[11] „Their identity [...]It rested in manifestations of an atemporal value-pattern of Romanipen, 'being a Rom' în the surrounding world of 'others' and în maintaining 'horizontal' kinship relations, ways of life, and patterns of interaction with non-Romanies (gadze). While national communities of Europe defined themselves with reference to their respective histories, the need of history was alien to the Roma and appeared only recently due to the Roma elites...attempting to create in a divided and sub-ethnically differentiated [Roma] population a sense of national community. [...] However, it is not the kind of identity which could be easily transformed into a national one: the latter needs historical tradition, something which the former cannot provide), Slawomir Kapralski, Identity Building and the Holocaust: Roma Political Nationalism, în „Nationalities Papers", XXV, 1997, p.273

[12] Apud Barbu Constantinescu in lucrarea sa Probe de limba in literatura țiganilor din România, Tipografia Societății Academice Române, București, 1873,p.3 spunea că "limba țigănească prezintă o asemanare cu dialecte indice ". La fel și etnograful transilvănean Heinrich von Wlislockim, in Despre poporul nomad al romilor, apărut la Ed.Atlas, București, 2000, p.31, prezenta importanța studierii unui popor atât din perspectivă etnografică,cât și

in deslușirea migrației a traseului parcurs de către romi este foarte importantă in condițiile in care ea este dovada cea mai concludentă in acest sens. Analiza acestei problematici, viața acestui popor migrator, precum și reacțiile generate din partea localnicilor odată cu sosirea lor trebuie abordată transdisciplinar din perspectivă istorică, imagologică, antropologică și sociologică. Datorită lipsei unor dovezi directe, istoria preeuropeană a romilor se bazează pe reconstituire.

În spaţiul românesc, posibil cea mai veche atestare a originii indiene s-a păstrat de la un italian Giovani Andrea Gromo, ce intrase în slujba principelui Transilvaniei, Ioan Sigismund Zapolya. In anul 1564 în slujba principelui transilvan, Gromo descrie populațiile aflate aici, el notează următoarele: „*cea de-a cincia naţiune e a ţiganilor, care se găsesc în număr mare şi sunt răspândiţi în diferite cete prin toată ţara, ducând acelaşi fel de viaţă ca şi în Italia, adică trăind din mici traficuri şi din furt. Cu toate acestea ei sunt folosiţi în infanterie ca drabanţi, căci aşa se numesc soldaţii pedeştri. ... Ei se trag din India şi mai trăiesc încă până în timpul de faţă în religia ţării lor de baştină , deşi mărturisesc pe faţă religia creştină.*13" Este foarte probabil ca aceste concluzii să fi apărut în urma contactului direct cu acele comunităţi nomade de romi ce puteau păstra, pe cale orală, amintirea originii lor indiene.

La început, țiganii s-au bucurat de o primire călduroasă și de o ospitalitate deosebită. Dar datorită prezenței lor ostentative și aspectului diferit orașele și-au închis ușile și ruralul a devenit ostil. Țiganii „ sperie", așa că au fost acuzați de tot felul de fapte reale sau imaginare, cum ar fi răpirea copiilor. Lipsurile, în principal de natură alimentară ii imping la înșelăciune, dar și furt de cai. Este neînțelegerea reciprocă dintre lumea nomadă și lumea sedentară a celor considerați potrivit unui studiu realizat în 1994 pentru Consiliul Europei, minoritatea " *cea mai importantă în termeni numerici* "14.

Dovezi funcţionale ale prezenţei romilor în Valahia (România actuală), există începând cu anul 1385. Începând din această epocă, romii sunt menţionaţi din ce în ce mai des in intreg arealul eureapean.Viorel Achim este de părere că, probabil migrația țiganilor in Europa Centrală și de Vest a fost in legătură cu avansul turcesc in sud-estul continentului: "*Apariția turcilor în Balcani i-a presat pe țigani mai departe. Migrația europeană a țiganilor în sec. XIV-XVI a fost de durată. Nu a fost însă vorba de un exod masiv: Cea mai mare parte a populației țigănești a rămas pe mai departe în Turcia și în țările din sud-estul Europei, la care se adăuga Ungaria. Din evul mediu și până azi aceasta a fost aria geografică în care numărul țiganilor, atât în cifre absolute, cât și raportat la totalul populației, a fost și este cel mai mare.*

Țiganii se înscriu în curentul demografic de mare amploare și cu impact de durată asupra istoriei europene, în cadrul căruia, timp de mai bine de un mileniu, numeroase popoare venind din Asia s-au așezat în Europa. Țiganii au fost ultima populație de origine asiatică care a ajuns pe continentul nostru. Cu ei se încheie de fapt migrația popoarelor. Specificul migrației țiganilor este că ea nu a avut caracter militar"15.

Migrația romilor la nord de Dunăre va genera, in secolul al XIV-lea, constituirea unei categorii juridice noi, cunoscute in documentele de cancelarie și cele private sub numele de *țigani* , iar in textele legislative de *țigani robi16* . Documentele provenind din vechile principate

---

lingvistică:"limba unui popor este pe de-o parte cea mai bună expresie a trăsăturilor sale spirituale , iar pe de altă parte moștenirea , blazonul care i-a fost dată fiecărei națiuni de către matca sa".

[13] text publicat în Călători străini despre Ţările Române, vol. II, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 337-338

[14] Michel Foucher, Les minorités en Europe centrale et orientale, Éditions du Conseil de l'Europe, 1994, citat de Jean-Pierre Liégeois, Les Roms au cœur de l'Europe , le Courrier des pays de l'Est 6/2005 (no 1052), p. 19-29.

[15] Viorel Achim, Țiganii in istoria României, Edit.Enciclopedică,București , 1998,p.55

[16] Idem, p.78; Lucian Năstasă, Varga Andrea, Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944), cuvânt înainte de Alexandru Zub, Cluj-Napoca, Fundaţia CRDE, 2001, p. 461

româneşti Moldova şi Valachia – care menţionează de mai multe ori danii constând în comunităţi întregi – sunt primele care vorbesc în mod neîndoielnic despre romi. Prezenţa romilor în spaţiul românesc a coincis cu momentul formării statelor feudale Ţara Românească şi Moldova. În consecinţă, prezenţa lor în documentele emise de cancelariile celor două state coboară până în deceniul opt al secolului XIV, în Ţara Românească, şi deceniul doi al secolului următor, în Moldova. In anul 1385, domnul Ţării Româneşti, Dan I dăruieşte mănăstirii Tismana proprietăţile care aparţinuseră anterior mănăstirii Vodiţa, printre care şi 40 de sălaşe de ţigani17. În Moldova vecină, Alexandru cel Bun cedează 31 de şelyadi (termen derivat din slavă şi având aceeaşi semnificaţie cu cuvântul sălaş) de „ţigani" şi 12 corturi de „tătari" mănăstirii Bistriţa18. In Moldova ţiganii sunt amintiţi intr-un act din 2 august 1414. Informația se găsește intr-un document din timpul lui Alexandru cel Bun, care dăruiește trei Sate lui Pan Toader Pitic "pentru credincioasa lui slujbă: un sat la Coliba, unde sete casa lui, unde a fost Veris Stanislav, iar sat la gura Jeravatului , unde cade in Bârlad, unde are altă casă a lui, unde sunt cneji de țigani Tamaș și Ivan "19. In 1511, document în latină, copie a unui act anterior, care poate fi încadrat între 1390-1406, prin care Mircea cel Bătrân confirmă proprietăţile boierului Costea, printre care şi 17 ţigani de cort20. Prezența romilor/țiganilor in documentele de arhivă este numeroasă și o intâlnim in majoritatea fondurilor documentare. Această perioadă și cu precădere *robia* a fost tratată foarte pertinet, in aspectele sale generale, de Ioan Peretz, Ion Chelcea, George Potra, Viorel Achim.

Un moment controversat in istoriografia românească este prezența pe tronul Moldovei , din aprilie până in august 1595, a lui Ștefan Răzvan, domnitorul de etnie țigănească. "*Acest Răzvan era născut in Moldova , dintr-un tată țigan și o mumă moldoveancă.El intrase de tânăr in armia polonă și, deosebindu-se printr-o vitejie obicinuită in războiul polonilor cu muscalii, fu din simlu soldat ridicat la cele ai inalte trepte ostășești de craiul Poloniei, Ștefan Bautori. In urmă intorcându-se in Moldova , intră in slujba lui Aron Vodă, care ii dete rangul de agă și il trimise la mai 1593, sol la Sigismund Batori(...) Născut țigan, dintr-un neam osândit de veacuri la robie, el fu incă o dovadă puternică că in ochii providenței nu sunt popoare alese și popoare osândite, că ea răspândește deopotrivă indurările sale peste toți oamenii fără osebire de nație și clasă , puind pe fruntea fiecărui pecetea dumnezeirii și declarându-l cu drepturi deopotrivă ca toată omenirea, in libertate, la egalitate, la virtute și la adevăr*"21 . Totuși, romii care reușiseră să depășească barierele sociale și să-și asigure o poziție publică bună in societatea principatelor sunt mai mult excepții decât regulă.

O problemă deosebit de importantă pentru istoriografia românească, dar mai ales pentru statutul și evoluția ulterioară a romilor, este *instituția robiei*. Instituția robiei, in Țările Române, atestată in mai multe state din Europa medievală timpurie, apare inițial pe filieră tătară. Pe de altă parte, in Imperiul Bizantin, de unde aceștia au venit in spațiul românesc, țiganii erau un fel de sclavi ai statului, fiind trecuți intr-un registru fiscal special. Asfel unii istorici sunt de părere că Țările Române i-au preluat pe țigani, ca robi, de la vecinii lor din Răsărit, tătarii. Se pare că,

[17] Ibidem. Contrariu documentelor anterioare, acesta vorbește, fără nici un dubiu, despre romi. Putem, deci, să deducem de aici că romii s-au instalat în Balcani cel mai târziu în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.Vezi, și DIR, B, vol.I, p.19-22

[18] Extras din M.Costache, Documente moldovenești inainte de Ștefan cel Mare(1374-1437), vol.I, București , 1931, p.103-105.

[19] Ibidem; DRH, A, vol, I, doc.37, p.52, DIR, A, se. XIV-XV, vol.I, p.53.

[20] In anul 1388 domnul Mircea cel Bătrân donează ctitoriei sale , Mănăstirea Cozia, "300 sălașe de țigani " cf. DIR, B, I, doc.26, p.41-43

[21] Nicolae Bălcescu, Românii supt Mihai Voievod Viiteazul, Junimea , Iași, 1988;

teoretic, inițial domnul era singurul propietar de robi. In calitate de stapân absolut al pamantului, domnul sancționa prin acte de cancelarie orice transfer de robi, cu drept de viață și de moarte asupra supușilor săi. Asfel că țiganii fără stăpân, călatori sau rătăcitori, deveneau de drept ai domnului22 . Robii particulari, intotdeauna confirmați de domnie proveneau din danii domnești sau din cumparari sau moșteniri.Toți robii romi au unui stăpân formau *țigănia* acestuia, situată de regulă la periferie. Astfel iau naștere trei mari categorii de *țigănii* sau categorii *de robi romi: robii domnești* sau *țigănia domnească* formată din robi care aparțineau domnitorului țării; *robii mănăstirești* sau *țigănia călugă*reasc aparțineau asezămintelor mănastirești si *romii boierești* sau *țigănia boierească* aparțineau boierilor. Spre deosebire de ceea ce s-a intamplat in alte zone ale Europei romii din Valahia și Moldova au trăit inrobiți vreme de 5 secole23.

Pe intreaga perioadă când au fost supuși robiei in țările române romii au beneficiat de un statut juridic care i-au privat de un minium de drepturi. Robul nu era o persoană, ci un bun in slujba stapânului. Statutul social economic și juridic al comunităților de romi se reflectă și in Codul Valahiei la inceputul secolului al XIX-lea: *"Țiganii nu se pot naște decât robi ; orice copil născut dintr-o roabă devine și el rob"24*. La sfârșitul secolului al XVIII-lea și inceputul secolului al XIX-lea , *Sobornicescul Hrisov* (1785 in Moldova), precum și *Pravilniceasca Condică* (1780) și *Legiuirea lui Caragea* (1818) in Țara Românească) stabilesc definitiv echivalența termenilor de țigan și rob, dându-i conotație socială și nu etnică celui dintâi. La vremea publicării acestor texte juridice robia era deja abolită.

Presiunea aboliționismului occidental și criza sistemului feudal aveau să determine și în principatele dunărene abolirea „sclaviei țiganilor". Insă chiar după 1831-1832, Regulamentele Organice, care au însemnat începutul procesului de modernizare instituțională și legislativă, nu desființează robia.

Călătorii occidentali remarcă pitorescul și exotismul țiganului nomad, dar deplâng traiul țiganului vătraș sunt de cele mai multe ori scandalizați de statutul și tratamentul degradant aplicat țiganilor. Acesta era disprețuit, trăia prost, n-avea nicio tragere spre muncă, încât era cu adevărat mânat de la spate cu biciul de către vătaf. Emile Kohly-Guggsberg scria într-un memoriu adresat autorităților în anul 1841, întrebând retoric: „*Veți îndrăzni vreodată să vă numărați printre neamurile civilizate atâta timp cât se va putea citi într-unul dintre jurnalele voastre: de vândut țigancă tânără?*!"25.

In Transilvania26 romii erau organizați, după modelul românesc, intr-un voievodat, care avea o largă autonomie judiciară și era condus de un voievod. Câteva diplome, date de regii Ungariei și principii transilvăneni, in secolul al XV-lea și al XVI-lea, unor cete de romi in frunte cu voievodul lor, ne arată acest aspect. In diploma din anul 1422, regele Sigismund confirmă voievodului Ladislau dreptul de judecată asupra supușilor lui romi27, iar in 1424, prin

[22] apud Elena Marushiakova, Veselin Popov Segmentation vs. consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS. In: Romani Studies 2/2004, pp. 145-192

[23] Petre Petcuț, Robii rromi în Țara Românească în prima jumătate a sec. Al XVII-lea.Lucrare de licență, Universitatea București: Facultatea de Istorie, 2002

[24] Ibidem.

[25] Extras din Vl. Diculescu, Viața cotidiană în țara Românească în documente 1800-1848, Ed. Dacia, Cluj- Napoca, 1970, p. 50

[26] Adalbert Gebora, Situația juridică a țiganilor din Ardeal (teză de doctorat), București: Ed. Universității din București, 1932, p. 14.

[27] În rescriptul din anul 1476 al regelui Matei Corvin, în legătură cu rromii de la marginea orașului Sibiu, voievodului și vicevoievodului Transilvaniei le era interzis să-i mai judece pe rromi, dreptul de judecată revenind orașului Sibiu. Regele dorea, cu această ocazie, să conserve libertatea și drepturile rromilor și să le facă posibilă o

Constituția dată, țiganilor de la orașe li se dădea o jurisdicție proprie, pusă sub autoritatea unui voievod. Balthazar de Bornemisza, căpitanul general Transilvaniei "le conferă lui Mathias Nagy și Thomas de Aiud voievodatul țiganilor din toată Transilvania "28. Fiecare ceată de țigani avea un conducător, numit *jude* sau *vătaf* in Moldova și Tara Românească și voievod in Transilvania.Voievodul era ales dintre bărbații ai puternici și ai înțelepți din grup.Tot din această perioadă, avem informații despre romii *gabori* din Transilvania. Numele acestui subgrup se pare că vine de la Gabriel (Gabor) Bethlen, care le oferise unele drepturi.

In rescriptul din anul 1476 al regelui Matei Corvin, in legătură cu romii de la marginea oraşului Sibiu, voievodului şi vicevoievodului Transilvaniei le era interzis să-i mai judece pe romi, dreptul de judecată revenind oraşului Sibiu. Regele dorea, cu această ocazie, să conserve libertatea şi drepturile romilor şi să le facă posibilă o viaţă liniştită şi în conformitate cu obiceiurile lor. Romii din Ardeal se aflau sub jurisdicţia oraşelor lângă care trăiau şi pentru care îndeplineau diferite munci de reparare a zidurilor oraşelor sau de ducere a corespondenţei.

Fr. Griselini, în Istoria Banatului Timişan, in secolul XVIII, face următoarea descriere a romilor intâlniţi: "*Infăţişarea lor extraordinară este întru toate uniformă. Au ochii negri strălucitori, de care culoare este şi părul lor lung şi creţ; culoarea feţei măslinie, buze roşii, dinţi foarte albi; faţa lor mai mult ovală, obraji puţin umflaţi, bărbia ascuţită şi fruntea îngustă; la statură bine făcuţi, nici unul pântecos*"29 (Griselini,1926,295).

Istoricul Viorel Achim este de părere că, în Transilvania până la mijlocul secolului al XVIII-lea, romii interesau autorităţile statului mai ales din punct de vedere fiscal, avându-se grija unei evidenţe cât mai stricte a numărului lor şi a impozitelor care trebuia să le plătească, după această dată, în timpul împărătesei Maria Tereza (1740-1780) şi a fiului ei, Iosif al II-lea (1780-1790), s-a incercat o politică generală, cu caracter gradual, referitoare la sedentarizarea şi asimilarea romilor. În timpul Mariei Tereza, s-au dat patru decrete în această direcţie. În anul 1758 s-a decretat obligativitatea stabilirii romilor într-un anumit loc, care trebuiau să plătească impozite la stat şi aveau un număr de obligaţii faţă de nobil (nu puteau deţine cai şi căruţe, iar pentru părăsirea satului aveau nevoie de autorizaţie specială). În anul 1761, printr-un decret, li se dă numele de *"ţărani noi*" sau "*unguri noi*"30. Tinerii de peste 16 ani puteau fi înrolaţi în armată. Decretul din anul 1767, al treilea la număr, desfiinţează jurisdicţia voievodului asupra romilor, ei fiind supuşi sistemului administrativ obişnuit. Este interzisă folosirea limbii romani, ca şi portul şi ocupaţiile specifice rome. Ultimul decret, din anul 1773, interzice căsătoriile între romi, iar căsătoriile dintre romi şi neromi sunt reglementate strict. Copiii romi cu vârste de peste cinci ani urmau a fi ridicaţi şi încredinţaţi unor familii nerome. Toate aceste orânduiri i-au vizat pe romii din regatul Ungariei, incluzând deci şi regiunile din vestul României de azi. Principatul Transilvaniei cunoaşte extinderea acestor legi asupra sa în timpul lui Iosif al II-lea, care continuă politica de asimilare agresivă promovată de mama sa în privinţa romilor. La 12 septembrie 1782, impăratul Iosif al II-lea a instituit un regulament numit De Regulatione Zingaronum31 , prin care reglementa statutul ţiganilor (romilor in terminologia locală maghiară) din Transilvania. O ordonanţă în 59 de puncte, dată la 9 oct. 1783, hotăra, pentru romii din Ungaria şi Transilvania, printre altele: se interzicea romilor să mai locuiască în corturi, nomadismul eta interzis, devenea

viaţă liniştită şi în conformitate cu obiceiurile lor .Rromii din Ardeal se aflau sub jurisdicţia oraşelor lângă care trăiau şi pentru care îndeplineau diferite munci de reparare a zidurilor oraşelor sau de ducere a corespondenţei

[28] V.Ionescu, Romii in istoria României, Bucureşti, 2002,p32

[29] Fr. Griselini,Istoria Banatului Timişan, trad. N. Bolocan, Bucureşti, 1926, p. 295

[30] Viorel Achim, op.cit.

[31] Rudolph Windisch, Politica lingvistică sub impăratul Iosif al II lea, AUI sectiunea III e, Lingvistică, tomul LI, 2005, p.437-447.

obligatorie folosirea îmbrăcăminţii şi a limbii locuitorilor majoritari, dacă vorbeau în limba romani erau pedepsiţi cu 24 de lovituri de bâtă, erau interzise căsătoriile între romi. In vederea sedentarizării romilor, feudalii trebuiau să le pună la dispoziţie o bucată de pământ, iar cei care părăseau locuinţele şi slujbele erau trataţi ca vagabonzi şi readuşi la locurile lor32.

Acelaşi Viorel Achim spune că, din punct de vedere fiscal, existau, în Transilvania, trei categorii de "ţigani": "Ţiganii fiscali spălători de aur", care, în baza unei autorizaţii, se ocupau cu strânsul aurului din nisipul unor râuri. Activitatea lor era supravegheată de oficiile montanistice şi ei se aflau sub jurisdicţia acestora. Îndeletnicirea era sezonieră, romii fiind, de fapt, nomazi, in anul 1781 numărând 1291 familii. "Ţiganii fiscali taxalişti" plăteau stăpânului o taxă anuală. Erau nomazi, organizaţi în cete conduse de voievozi. În anul 1781, numărau 1239 de corturi cu 26 voievozi. Apoi, mai erau "Ţiganii care ţineau de marii proprietari de pământ şi de oraşe". Erau iobagi sau jeleri pe moşiile nobiliare, în principal ocupându-se cu diferite meşteşuguri. In anul 1781 erau 12686 capi de familie împreună cu soţiile lor. Legile şi edictele care aveau drept scop eliminarea vieţii nomade au avut drept consecinţă suprimarea tradiţiilor şi a limbii lor. La început în Ungaria şi Transilvania, romii s-au bucurat de un grad mai mare de toleranţă, chiar dacă în Transilvania unora li s-a aplicat o anumită formă de robie. Astfel că în Ungaria regele Sigismund le-a acordat în 18 aprilie 1423 anumite scutiri şi libertăţi, iar 73 ani mai târziu şi-au putut alege în fiecare comitat un jude, un voievod a lor. Chiar dacă decretele tereziene au fost foarte aspre, asimilarea din punct de vedere lingvist sau etnic nu s-a realizat în cele mai multe cazuri, şi chiar dacă aceasta a avut loc, fenomenul nu se datorează legilor din timpul lui Mariei Tereza sau al lui Iosif al II-lea, ci mai degrabă evoluţiei naturale a societăţii. Din această perspectivă credem că putem vorbi de două tipuri-ideale de articulare a identităţilor la romi: romii tradiţionali şi identitarii etnici acum.

Ţiganii au fost de secole ridiculariza ţi, nişte străini suspecţi care n-au nici naţie, nici ţară, din tendinţa de exagerare s-a ajuns chiar la afirmaţia că ţiganul şi-a "*mâncat biserica*"33. Ţiganii sunt plasaţi la marginea extremă a nucleului valoric etno-confesional. In conturarea acestor portrete pe care le-a "moştenit" ţiganul de-a lungul timpului un rol important il au steriotipurile medievale provenite din prejudecăţile şi perceperea imaginară a diferenţei; ele se fundamentează pe deosebiri vizibile cum ar fi culoarea pielii, fizionomie, port, mod de viaţă. Constatăm că ei devin mai *altfel* decât ceilalţi şi la rândul lor ţiganii sunt mai *speciali* decât restul populaţiei. In mentalitatea colectivă tot ceea ce este nou, ce iasă din tiparele normalităţii devine ceva ciudat, privit cu reticenţă.

BIBLIOGRAPHY

ACHIM, Viorel,Ţiganii în istoria României. Editura Enciclopedică, Bucuresti,1998

ANDERSON, Benedict, Comunităţi imaginate. Reflecţii asupra originii şi răspândirii naţionalismului, traducere de Roxana Oltean şi Ioana Potrache, Bucureşti, Editura Integralm 2006

AMZA Tudor , Ţiganii, necunoscuţii de lângă noi, Ed.Atlas Lex, Bucureşti, 1996, p.211 şi urm., (Documente, Anexa nr.18),1996

[32] V.Achim,op.cit, p.70-74

[33] Alexandru Jinga, Alteritate şi identitate national confesională. Discursul unui cleric ortodox din România secolul al XIXlea, În: "In memoriam Alexandru Duţu. Identităţi coleclive şi idenlilate naţională. Perceptii asupra identităţii în lumea medievală şi modernă", (Coord. Mirela-Luminita Murgescu), Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, pp. 118-119

CHERATA Lucian, Etiologia cuvântului țigan și (r)rom, în „Analele Universităţii din Craiova. Seria Ştiinţe Filologice, Literatură Română şi Comparată", 2005, 1-2, p.21
KOGĂLNICEANU Mihail, Dezrobirea țiganilor, în „Opere", vol. II, p. 611,1976, traducere in limba română, Gheorghe Ghibănescu, Schiță despre țigani, Iași 1900, https://archive.org/details/esquissesurlhis00koggoog/page/n5/mode/2up,

MATEI Petre , Romi sau Țigani.Etonimele-istoria unei neintelegeri, in colecția Rom sau țigan . Dilemele unui etnonim in spatiul românesc, Cluj, 2012

PETRCUȚ Petre,Rromii.Scalvie si libertate, Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, București, 2015

PONS, Emanuelle, Ţiganii din România. O minoritate în tranziţie. Editura Compania, Bucurest,1995

STOICHIȚĂ, Victor Ieronim, Imaginea Celuilalt.Negri, evrei, musulmani și țigani în arta occidentală în zorii epocii moderne, 1453–1800, **Humanitas,** 2018

ASTRA'S CULTURAL ACTION IN TIMOC AND THE SERBIAN BANAT

Mădălina Oprea
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: In 1941, Romania did not interfere in the Balkan conflict, but asked Berlin and Rome that Bulgaria and Hungary shall not occupy the Serbian Banat where Romanian ethnic groups were living. Following approval by General I. Antonescu, Transylvanian Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People (ASTRA) initiates a cultural propaganda program through which it sends teams of propagandists and choirs to Timoc and to Serbian Banat (Yugoslav Banat has been under German occupation since April 1941). The program prepared by Iuliu Moldovan, the president of ASTRA, included the development of activities such as: distribution of books, calendars, newspapers, conferences and activities of traditional clothing, singing and dancing through "Carpathians Falcons" teams. Another direction of the program aimed for the economic organization of the Romanians and helping them with basic necessities, food supplies, the establishment of peasant schools and cooperatives. The third component of the program aimed at conducting ethno-biological, religious and cultural research on the Romanian population and its relations with other cohabitant nations, conducting a population census, research on Romanian communities in terms of their bioanthropological structure, health, preservation of language and folklore, their history and aspects of religious life, research on the situation of schools, literacy etc.

Keywords: ASTRA; cultural propaganda; the Ministry of National Propaganda; Serbian Banat; Timok

Situația grupurilor etnice românești din Regatul Iugoslaviei și, în general, a tuturor românilor rămași în afara granițelor țării stabilite în urma tratatelor Conferinței de Pace de la Paris din anii 1919-1920 a fost permanent în atenția autorităților române, mai ales în preajma și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Românii din Banatul sârbesc au avut o evoluție istorică în spațiul multietnic al fostului Imperiu Austro-Ungar, ulterior al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor și al Regatului Iugoslaviei. Conform datelor recensământului maghiar din 1910, etnicii români erau în număr de 75.789, conform recensământului iugoslav din 1921 – 67.897, iar cel din 1931 declara un total de 60.087 etnici români, număr „diminuat sensibil de autoritățile sârbești pentru a ascunde preponderența acestui element într-o provincie la marginea țării"[1]. Recensământul stabilit prin Decretul - lege nr. 67 din 14 ianuarie 1941 (amânat din cauza

[1] *Românii de peste hotare. Memoriu elaborat în anul 1945 de consilierul de legație Emil Oprișanu*, editor Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Academiei Române, București, 2014, pp. 25-26.

rebeliunii legionare și efectuat pe 6 aprilie 1941[2]) a fost solicitat ca un răspuns al recensământului din Ungaria (1-15 februarie 1941). În viziunea lui Ion Antonescu, recensământul ungar urmărea să schimbe raportul etnic al regiunilor locuite de români spre a fi folosit ca suport statistic la viitoarea Conferință de Pace. Pentru stabilirea dreptului istoric asupra Transilvaniei (și numai), Sabin Manuilă, directorul Institutului Central de Statistică, a fost desemnat să coordoneze această amplă acțiune de recenzare a tuturor românilor, inclusiv a celor din Banatul sârbesc și din zona Timocului. Anchetele statistice efectuate sub conducerea lui Sabin Manuilă, printre prizonierii români[3], relevă cifra estimativă de 300.000 de români trăitori doar între Timoc și Morava. În 1941, comunități românești mai importante erau situate la Alibunar, Deliblata, Doloave, Ecica, Glogoni, Maramorac, Mărghita, Orești, Satu Nou, Vlaicovăț, Omolița, Vârșeț, Biserica Albă, Panciova[4].

Atacarea Iugoslaviei în 6 aprilie 1941 de către trupele Reichului, alături de cele italiene, bulgare și ungurești, a trezit reacția guvernului român care, prin memorandumul din 23 aprilie 1941, a atenționat guvernul Reichului despre iminentul conflict dintre România și Ungaria[5] în cazul în care trupele ungare ar fi intrat și ocupat teritoriul locuit de pachetele etnice de români din Banatul iugoslav. România a rămas neutră și nu a participat la invadarea și ocuparea Iugoslaviei[6] având cu această țară relații de prietenie (membre în Societatea Națiunilor, în Mica Înțelegere, în Înțelegerea Balcanică). Dar și-a exprimat ferm poziția cu privire la o eventuală ocupare a spațiilor locuite de etnicii români de către trupele ungare și anexarea acelor teritorii[7]. Memorandumul de la 23 aprilie 1941 sublinia în cele 300 de pagini ale sale punctul de vedere

[2]Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. II, (în continuare *Stenograme II)*, ediție de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Florin Popovici, București, 1998, p. VII. Conform rezultatelor recensământului, în România existau 11.534 sate, 194 sate incluse în alte comune, 62 de sate suburbane și 127 de orașe. Numărul total de locuitori aflați în hotarele țării în anul 1941 - 13.535.757 din care, 11.827.110 erau români, 407.188 maghiari, 542.325 - germani, 302.090 evrei și 457.044 alte etnii. Vezi, Valentin Vasile, *Viața cotidiană a românilor între anii 1941-1965*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 46.

[3] Românii din fosta armată iugoslavă au fost predați ca prizonieri de război din campania din 1941 autorităților militare românești și cantonați în 9 lagăre din România la: Ghiroda, Remetea Mare, Bucovăț și Moșnița (jud. Timiș), Odaia (jud. Teleorman), Curcani (jud. Ilfov), Bălănoaia, Bălanu și Bordatu (jud. Vlașca). Două mii dintre aceștia se aflau în cele patru sate din jurul Timișoarei (aproximativ 1300-1400 dintre ei erau timoceni, iar restul din Banatul iugoslav). Vezi, I. Pătruț, *Printre prizonierii români din Timoc*, în *Transilvania,* an 72, nr. 4, iunie 1941, p. 319.

[4] Mircea Măran, *Asimilări de populație în localitățile Banatului sârbesc. Cazul minoritarilor români (sec. XIX-XX)*, în *Istorie și tradiție în spațiul românesc*, vol. 10, Sibiu, Astra Museum, Techno Media, 2013, p. 11.

[5] *Stenograme III*, p. 167.

[6] Marin Mihanovic, *Situația Iugoslaviei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial*, în *Omagiu istoricului Ioan Scurtu* (coord. Horia Dumitrescu), Ed. D.M. Press, Focșani, 2000, p. 427 - 428.

[7] Rebecca Ann Haynes, *A New Greater Romania? Romanian Claims to the Serbian Banat*, în *Central Europe*, vol. 3, No 2,W.S. Maney&Son Ltd, November 2005, pp. 105-109.

românesc în legătură cu echilibrul puterilor în Balcani şi necesitatea ocrotirii populaţiilor româneşti din Timoc, Valea Vardarului, Salonic şi Macedonia, context în care s-a pus formal problema nerecunoaşterii graniţelor din 1940 şi a revizuirii lor printr-o acţiune diplomatică la Conferinţa germano-italiană ce urma să aibă loc. Reichul a optat pentru evitarea unui conflict româno-ungar, plasând teritoriul iugoslav sub un comandament militar de ocupaţie germană şi a unui guvern sârb de colaborare. Această decizie era luată pentru menţinerea unui echilibru necesar în Balcani în vederea pregătirii operaţiunii de invadare a URSS-ului (22 iunie 1941).

Ce se întâmpla la Bucureşti?

Românii trăitori ca minoritari în Banatul sârbesc au făcut subiectul unor măsuri economice de ajutorare şi a unor intervenţii politice de protecţie din partea statului român prin intermediul unor autorităţi civile şi militare, şi prin societatea culturală „Astra". În contextul conceperii unor proiecte de schimb de populaţie, guvernul antonescian a demarat acţiuni de recenzare şi de efectuare a unor cercetări şi studii demografice, etnopolitice, sociologice, geografice, istorice, etnografice şi lingvistice a românilor din Banatul sârbesc şi Timoc. Pentru a face un stat mai omogen din punct de vedere etnic s-au înaintat mai multe proiecte, printre care şi cel al strămutării românilor din regiunea Timocului (nord-estul Serbiei) şi cel al revendicării, din raţiuni economice mai ales, a unor porţiuni din Banatul de Vest[8]. Cât priveşte importanţa propagandei româneşti pe plan extern, Ion Antonescu afirma că de această chestiune depindea viitorul statului, în contextul recrudescenţei propagandei maghiare şi a celei bolşevice[9]. Guvernul antonescian a implementat anumite măsuri pentru ajutorarea românilor din Iugoslavia şi realizarea recensământului familiilor de acolo. Pe lângă aprovizionarea cu alimente, medicamente, bani şi resurse de combustibil, guvernul a făcut şi intervenţii politice pe lângă autorităţile germane de ocupaţie şi guvernul sârb pentru obţinerea unor drepturi politice şi culturale şi pentru susţinerea identităţii lor etnice, culturale şi lingvistice.

Neputându-se realiza o acţiune făţişă, oficială, de recenzare şi propagandă (pentru a nu provoca o acţiune similară din partea bulgară sau sârbă), Serviciul Secret şi Direcţia Propagandei din Ministerul Propagandei Naţionale (în continuare MPN), Marele Stat Major al Armatei, Siguranţa Generală a Statului, Institutul Central de Statistică şi Fundaţiile Culturale „Regele

[8] Vezi propunerile de proiecte ale lui Vasile Stoica şi Sabin Manuilă, în articolul lui Viorel Achim, *Proiecte româneşti cu privire la românii din Iugoslavia, 1940-1942*, în *Studii şi materiale de istorie contemporană*, serie nouă, vol. XV, Bucureşti, 2016, pp. 143-164.

[9] „Propaganda este noua forţă pusă la dispoziţia unui organism social şi politic dacă ştie să se folosească de ea […]. Eu consider propaganda ca o nouă armată şi ea trebuie să fie organizată". Vezi, *Stenograme I*, p. 160.

Mihai I" au declanşat organizarea, începând cu 16 mai 1941, a unei ample operaţiuni propagandistice pentru care s-a alocat suma de 1.500.000 de lei[10]. Intitulată „Caravana culturală şi de propagandă în Timoc şi Banatul iugoslav" această operaţiune avea un dublu scop: cel declarat de ajutorare economică, socială şi de asistenţă culturală şi cel de-al doilea, nedeclarat, de recrutare a viitoarelor cadre din rândul românilor timoceni şi bănăţeni pentru „crearea de nuclee de care să legăm şi în viitor acţiunile noastre româneşti, […] crearea de biblioteci săteşti şi organizaţii culturale"[11]. Echipele de propagandă, având „aerul unor societăţi de cultură, care distribuie cărţi, icoane şi alte mici semne de credinţă sau de legătură românească"[12], urmau să organizeze o mişcare culturală şi naţională care să pregătească populaţia din zonă pentru cele trei scenarii posibile după război pentru Banatul sârbesc: de anexare directă la România, plebiscit sau autonomie în cadrul viitorului stat sârb. Timp de trei luni, MPN în colaborare cu multe autorităţi civile, militare şi bisericeşti a pregătit minuţios echipele[13] ce urmau să meargă în teren, materialele propagandistice[14] şi stocurile de alimente (cereale, zahăr, sare), zeci de kg de medicamente şi materiale sanitare, 150.000 de ţigarete „Plugar" etc ce urmau a fi distribuite cu această ocazie în zona Timocului, evaluate în epocă la suma de 890.000 de lei. „Paravanul" acestui turneu de propagandă era „Astra Bănăţeană" din Timişoara [15], conducerea operativă fiind asigurată de Marele Stat Major şi de MPN. Planul a eşuat în 7 august 1941 (după o lună şi jumătate de aşteptare a unui răspuns german) deoarece Comandamentul Militar German nu a

[10] ANR, fond *MPN. Contabilitate*, dos. 137, f. 84.
[11] „Echipa de specialişti care face parte din caravană va culege întreg materialul documentar asupra stărilor de acolo, va da îndrumări şi va organiza primele nuclee locale". *Ibidem*, f. 4 şi f. 156.
[12] *Stenograme IV*, p. 251.
[13] Există mai multe variante de echipe propuse pentru această deplasare externă, numărul participanţilor variind de la 26 la 32 de persoane. Listele cuprindeau un medic militar care să ofere consultaţii gratuite, un actor din Timişoara, şapte agenţi ai Siguranţei, doi conferenţiari de la Institutul Social Banat-Crişana, patru delegaţi ai Fundaţiei Regale, un delegat MPN (gestionarul banilor), un delegat al Institutului Central de Statistică, un delegat al Marelui Stat Major. Conducătorul echipei era Romulus Vuia, profesor universitar Cluj-Sibiu. Toţi aceştia au fost mobilizaţi în 25 iunie 1941 la Bucureşti pentru o „şcoală de iniţiere". Itinerariul de 30-35 de zile presupunea parcurgerea a 900 de km prin 30 de sate şi târguri cu o mare densitate de populaţie românească. ANR, fond *MPN. Contabilitate*, dos. 137, f. 5, 101, 159 şi 166.
[14] *Abecedarul militar* - 20.000 buc., *Cartea Românului din Timoc, Cartea de Rugăciuni* - 20.000 buc., *Biblioteca „Albina"* - 10.000 buc., *Cartea Satului* - 3000 buc., *Clasicii Români* - 2000 buc., *Pagini Alese* - 2000 buc., *Cunoştinţe folositoare* - 3000 buc, Chestionarul, *Îndrumătoare de organizare culturală*, fişe de informatori, cărţi poştale cu portretele regelui Mihai I şi Ion Antonescu -15.000 buc., insigne, 50 plăci de gramofon etc. Pentru toate acestea se pregătiseră la Timişoara două vagoane CFR, două autocamioane şi alte şase autoturisme de transport.
[15] Acţiunile culturale includeau şi proiecţii cinematografice. În acest sens se pregătise o camionetă (cu şofer şi operator) care purta inscripţia „Astra Bănăţeană Cinematograful popular". ANR, fond *MPN. Contabilitate*, dos. 137, f. 107.

eliberat autorizația de trecere a frontierei în teritoriul iugoslav, dată fiind conjunctura diplomatică și militară internațională.

În data de 31 iulie 1941, Mihai Antonescu a primit o delegație a timocenilor și a românilor din Banatul de Vest care i-a adus la cunoștință lipsa acută a unor alimente și produse din acele zone (zahăr, sare, petrol lampant, cărbuni). Conducătorul acestei delegații, preotul Gheorghe Suveică, înființase la sugestia Bucureștiului un „Comitet de acțiune timocean", care avea menirea să mențină legătura cu guvernul român, din partea căruia i se asigura „tot concursul […] pentru îndeplinirea fără întârziere a misiunii ce are"[16]. Prin oamenii lui de legătură, Gh. Suveică a distribuit ulterior materialele de propagandă special create și pregătite pentru Timoc cu ocazia „urgentei operațiuni naționale", eșuata caravană culturală. Comitetul de acțiune timocean, prin secretarul său, Constantin Miu-Lerca, dorea în 25 noiembrie 1941, ca guvernul român să sprijine înființarea unui Institut de cultură Bănățean-Timocean care să studieze *românitatea* din Timoc și care să valorifice studiile documentare în diverse medii sociale, atât în România, cât și în afara ei, prin presa scrisă, radio, conferințe, traduceri, broșuri și alte materiale de propagandă. Propunea de asemenea înființarea unui săptămânal intitulat *Cuvântul Timocului* ca supliment al ziarului „Dacia" din Timișoara (ziar finanțat de MNP)[17]. Tot Miu-Lerca obținuse în septembrie aprobarea MPN pentru tipărirea unui *Calendar al Românului Timocean* pentru anul 1942, într-un tiraj de 50.000 de exemplare.

În 30 septembrie 1941, se discuta în ședința guvernului modul cum ar trebui soluționată cererea lui Alexandru Butoarcă, reprezentantul românilor din Banatul de vest, care solicita trimiterea de învățători contractuali pentru predarea limbii române. Ministrul Culturii, generalul Radu Rosetti, afirma că deja trimisese la Vârșeț un director de internat pentru organizarea învățământului din zonă. Problema lipsei localurilor de școală, transformarea unui gimnaziu în liceu și alte probleme de educație erau în curs de analizare, fiind trimis în zonă și inspectorul general școlar, Sabin Evuțianu, președinte al Regionalei „Astra Bănățeană"[18].

În 29 mai 1942 se vorbea despre politica guvernului față de românii din Banatul de vest, Timoc și Macedonia. Guvernul român și-a schimbat atitudinea de la simpla protecție a acestor români și de ajutorare economică, la revendicări politice și teritoriale formale. În Timoc se afla o populație românească foarte numeroasă care ducea o lipsă acută de alimente. Pentru românii din

[16] ANR, fond *MPN. Contabilitate*, dos. 137, f. 169.
[17] *Ibidem*, f. 186 - 188.
[18] *Stenograme IV*, p. 781.

aceste regiuni se căutau soluții „pentru a le conserva existența și a le asigura libertatea și viața”[19], urmărindu-se totodată și menținereaa unor canale de comunicare cu reprezentanții lor în vederea aprovizionării, și, în mod special, și o intensificare a propagandei culturale. În acest context, aflăm despre acțiunile desfășurate deja de „Astra” în vara-toamna lui 1941: distribuirea de broșuri, cărți de rugăciuni și de citire, de medicamente, tutun și alte produse, organizarea unor acțiuni de propagandă și de caravane cinematografice. Echipele au întâmpinat dificultăți din partea comandamentului german și a organelor administrative locale care „n-au fost prea sensibile la această dorință de propagandă în populația românească”[20]. Dar să nu anticipăm…

Guvernul antonescian a alocat sume importante pentru sprijinirea economică a comunităților minoritare românești din zonă. Convenţia din 1942 dintre Banca Naţională a României, Banca „Luceafărul” din Vârşeţ şi Ministerul Finanţelor prevedea acordarea unui împrumut de 20 milioane de lei. Ulterior s-a acordat un alt credit în valoare de 155 milioane de lei[21]. În ședința guvernului din 13 mai 1943 se discuta despre atribuirea arbitrară a acestor credite țăranilor bănățeni, pe criterii politice, reclamându-se activitatea unui funcționar al Băncii Naționale, un oarecare Caragea, care se făcea vinovat de această deturnare, acordând credite și fonduri legionarilor refugiați acolo, în urma rebeliunii legionare din 21-23 ianuarie 1941[22].

În 1943-1944, prin intermediul societății „Sârbohrana” se efectuau exporturi în contul creditului de 175 de milioane de lei acordat pentru românii din Timoc și Banatul sârbesc, expediindu-se produse din România pentru cooperativele locale. Erau semnalate anumite nereguli în distribuție și profituri ale unor instituții și bănci sârbești pe seama unor astfel de operațiuni, cât și pe seama cooperativei „Plugarul” din Cluj, condusă de un oarecare Hațieganu. Această cooperativă beneficia de reduceri fiscale din partea statului român pentru că distribuia produse în Banatul sârbesc, având așadar și un rol *național*, nu doar economic[23]. În Banatul de vest fusese înființată și societatea comercială „Agrara-Banat” care nu reușise să-și extindă activitatea și în Timoc, așa cum reclama Cristea Sandu Timoc într-un proiect înaintat MPN[24].

Ce se întâmpla în Banatul românesc?

[19] *Stenograme VII*, p. 267.
[20] *Ibidem*, p. 268.
[21] ANR, fond *Ministerul Finanţelor. Direcţia Mişcarea Fondurilor (1943-1944)*, vol. III, dos. 185, Convenţia din 1944 dintre Ministerul Economiei Naţionale, Ministerul de Finanţe, Subsecretariatul de Stat al Industriei, Banca Naţională a României şi Institutul Naţional al Cooperaţiei.
[22] *Stenograme IX*, p. 230-231.
[23] *Stenograme X*, p. 25.
[24] ANR, fond *MPN. Direcţia Studii documentare*, dos. 175/1941-1945, f. 17.

Concomitent cu problema românilor din Banatul de vest, s-au manifestat preocupări și se căutau soluții concrete pentru creșterea elementului etnic la graniță, în Banatul românesc, unde se înregistra o scădere accentuată a natalității în rândul românilor. Politica guvernului urmărea românizarea vieții economice în Banat, prin sprijinirea băncilor românești (Banca Românească „Albina", „Timișoara"[25]) care acordau credite doar etnicilor români.

În perioada de care ne ocupăm s-a produs o mare efervescență culturală în Banatul românesc, în condițiile extrem de dificile ale războiului. Regionala Bănățeană a „Astrei", condusă de Sabin Evuțianu, s-a remarcat prin organizarea unui număr impresionant de școli țărănești și cursuri de igienă; a fost înființat la Timișoara un Oficiu de Studii și Documentare al „Astrei" condus de Iosif Nemoianu, „pentru a servi interesele specifice ale Banatului și pentru a studia mai de-aproape situația românismului din Banatul Iugoslav și din Valea Timocului"[26]. Au fost distribuite numeroase cărți în despărțămintele „Astrei", s-au organizat mii de conferințe, la Timișoara a fost înființată o Universitate populară muncitorească (martie 1944); au avut loc turnee teatrale organizate de Teatrul Național din Cluj-Timișoara. De asemenea, «„Astra Bănățeană" a întreținut până în 1944 strânse legături culturale cu românii din Iugoslavia, trimițându-le cărți, reviste și ziare»[27]. Regionala a fost cea care a pregătit, sub coordonarea comitetului central trei echipe de propagandiști culturali care s-au deplasat în Timoc și în Banatul sârbesc difuzând cărți și publicații în valoare 100.000 de lei[28]. „Astra Bănățeană" a primit finanțare pentru exercițiul 1941/1942 de la Ministerul de Finanțe[29], pentru derularea unor activități plănuite, dar nerealizate, în cadrul eșuatei „caravanei culturale" a MPN din vara lui 1941.

Mulți membri ai „Astrei" au elaborat la comanda regimului antonescian, pentru MPN, studii și cercetări care să slujească propagandei externe, diplomației și pregătirii dosarului României la conferința de pace. Pentru aceasta, încă din octombrie 1939, se crease *Comisia*

[25] Banca „Timișoara" intrase în aprilie 1941 în dificultăți semnificative din cauza marilor retrageri de capital datorate invadării Iugoslaviei vecine. Având un rol foarte important în politica de românizare în Banat prin susținerea cu credite a etnicilor români, statul dorea să intervină în consiliul de administrație al instituției pentru ca acțiunile băncii să rămână în proprietatea statului pentru controlarea și derularea politicii de creditare românească. Vezi, *Stenograme III*, p. 233 - 238.
[26] Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale ale României (în continuare S.J.S.A.N.R.), fond *Astra - Sibiu Registre Intrare - Ieșire* (în continuare *„Astra" Acte*), doc. 470/1942, Memoriul „Astrei" privitor la apărarea și întărirea elementului românesc din Transilvania, f. 13.
[27] Dumitru Tomoni, *Constituirea Regionalei „Astra Bănățeană" și activitatea ei în perioada 1937-1944*, în *Studii de Istorie a Banatului*, vol. XVII - XVIII (1993-1994), Timișoara, Tipografia Universității de Vest, 1996, p. 181.
[28] *Ibidem*.
[29] ANR, fond *Ministerul Finanțelor. Direcția Mișcarea Fondurilor (1939-1942)*, vol. II, dos. 186.

pentru fundamentarea documentară și studierea problemelor legate de viitoarea Conferință de Pace, cunoscută ulterior ca *Biroul Păcii*[30], sub conducerea inițială a profesorului Silviu Dragomir[31], membru al Academiei Române și al „Astrei". Specialiști din diverse domenii erau solicitați să acceseze arhive și biblioteci sau să întreprindă cercetări de teren pentru a contribui la studierea trecutului românesc și mai ales a granițelor sale etnice, istorice, geografice și biologice. Un rol important în alcătuirea materialului documentar pe probleme istorice, etnografice și de statistică a revenit unor membri marcanți ai „Astrei", printre care îi menționăm pe Sabin Manuilă, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Ștefan Manciulea, Zenovie Pâclișanu, Romulus Vuia și Silviu Dragomir. În acest context, apar studii și monografii dedicate românilor din zona Banatului sârbesc[32].

Ce se întâmpla în Banatul sârbesc?

În perioada interbelică „Astra" a manifestat interes pentru românii din Banatul sârbesc și Valea Timocului[33], a susținut cultura și conservarea unei conștiințe a identității de neam prin trimiterea de publicații în limba română. Prin protopopul Vârșețului, Traian Oprea, „Astra"

[30] Gh. Buzatu, *Drepturile și interesele României în perspective reglementărilor postbelice: „Biroul Păcii" (1942-1944)*, în *România Mare în ecuația păcii și războiului (1919-1947). Aspecte și controverse*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 225 - 263; Mioara Anton, *Propagandă și război. Campania din Est 1941-1944*, Ed. Tritonic, București, 2007, p. 101-110; Ion Ardeleanu, *„Biroul Păcii": Proiecte privind soluționarea problemelor frontierelor României și bune relații în Balcani (1942-1944)*, în *Europa XXI*, vol. I - II, 1992-1993, p. 128-132.

[31] Silviu Dragomir, istoric, membru al Academiei Române, membru al Institutului de Studii și Cercetări Balcanice, prorector al Universității Cluj - Sibiu, membru al Comitetului Central al „Astrei", era de asemenea și președintele secției demografice și etnopolitice a „Astrei". Din perspectiva intensificării cercetărilor istorice și biologice solicitate prin Biroul Păcii s-a produs și reorganizarea Secției Biopolitice a „Astrei" în 26 noiembrie 1942, această modificare fiind operată și în statutele „Astrei" și în linia de acțiune propagandistică difuzată către subunitățile ei. Iuliu Moldovan a fost ales președinte al Secției Biopolitice iar ca vicepreședinți, Silviu Dragomir și Sabin Manuilă, director al Institutului Central de Statistică, ca secretar - Petru Râmneanțu, ca membri - Iosif Stoichița, secretar general în Ministerul Sănătății, Traian Herseni, sociolog și profesor titular la universitatea Cluj - Sibiu, Ionel Pop, I. Mușlea, directorul Bibliotecii universității clujene refugiate la Sibiu, Mircea Vulcănescu, subsecretar de stat în Ministerul de Finanțe, Dimitrie Todoran, conferențiar universitar, I. Breazu conferențiar universitar, Iuliu Hațieganu, rectorul Universității „Regele Ferdinand I" Cluj - Sibiu, Petre Vlad, director adjunct al Institutului Central de Statistică, Iordache Făcăoaru, inspector și Salvator P. Cupcea. S.J.S.A.N.R., fond *„Astra" Acte*, doc. 3621/1942, 26.11.1942, f. 1-2.

[32] Petru Râmneanțu, *Indivizibilitatea Banatului și Românii din Banatul Iugoslav*, în *Transilvania*, an 72, nr. 1, martie 1941, pp. 87-88; Idem, *Românii dintre Morava și Timoc și continuitatea spațiului lor etnic cu al Românilor din Banat și Timocul bulgar*, în *Buletin Eugenic și biopolitic*, nr. 1-4, ianuarie - aprilie 1941, pp. 40-62; E. Petrovici, *Românii dintre Timoc și Moravia*, în *Transilvania*, an 72, nr. 3, mai 1941, pp. 180-184; Emanoil Bucuța, *Românii din dreapta Dunării*, în *Transilvania*, an 72, nr. 4, iunie 1941, pp. 268-273; I. Pătruț, *op. cit.*, pp. 319-321.

[33] Sub președinția lui V. Goldiș, încă din noiembrie 1924, „Astra" a luat decizia de a stabili raporturi cu românii de peste graniță. În 1931 este semnalată acțiunea de înființare la Timișoara a unui internat pentru copiii din Timoc sub auspiciile secției feminine și biopolitice a „Astrei". În 1939 este consemnată donația cercului cultural din Broșteni din cadrul „Astrei Bănățene" către românii din Voivodinț, constând într-o colecție de cărți din „Biblioteca poporală a Asociațiunii". Vezi, Gh. Preda, *Activitatea „Astrei" în 25 ani dela Unire (1918-1943)*, Sibiu, Editura Astrei, 1944, p. 81-82, 118 și 135.

reușise să difuzeze carte românească în perioada interbelică, bibliotecile parohiale înființate și administrate de preoții români ortodocși contribuind astfel la culturalizarea țăranilor[34].

În 1936 se producea un reviriment al vieții culturale, înființându-se la Petrovasâla (azi Vladimirovaț) „Astra" din Banatul sârbesc care a reușit să anime prin serbări și șezători viața etnicilor români din Maramorac, Cubin, Alibunar, Iancahida, Glogoni, Grebenaț, Satul Nou și Petrovâsala[35]. Condusă de preotul Adam Fiștea, asociația a avut inițial un curs sinuos, înființând cercuri culturale și ținându-și prima adunare generală în 22 mai 1938, la Vârșeț. Această adunare generală, afirmă Mircea Măran, a reprezentat „punctul culminant al activităților culturale ale românilor din Banatul iugoslav în perioada interbelică"[36]. În doar șase luni după aceasta, s-au organizat șase despărțăminte cu 40 de cercuri culturale, având 42 de membri fondatori, 259 de membri pe viață și 1475 de membri ordinari. Organul său de presă era *Nădejdea* care a apărut săptămânal, neîntrerupt, până în septembrie 1944[37]. Începând cu 6 aprilie 1941, trupele germane care au ocupat Iugoslavia au interzis organizarea de manifestări și întruniri publice. După numeroase intervenții ale „Astrei" Centrale, Comandamentul suprem german din Belgrad a acordat „Astrei" din Vârșeț, în 26 iunie 1942, dreptul de a se reorganiza prin noi statute și libertatea de a se întruni și activa din punct de vedere cultural. În 9 decembrie 1942, această organizație culturală și-a ținut adunarea generală în localitatea Vârșeț, eveniment la care au luat parte peste 7000 de persoane din 40 de comune, cu 25 de coruri și fanfare. Asociația a înglobat și membrii altor organizații culturale, precum Uniunea studenților și Asociația învățătorilor români din Banatul fost iugoslav, ajungând la un număr impresionant de membri: 166 fondatori, 1272 membri pe viață și 7061 membri ordinari, în total, 8499 înscriși și declarați pe liste, estimându-se un total real de 9000. Printre acțiunile de seamă ale acestei asociații s-au numărat: introducerea limbii române în învățământul primar, organizarea unui curs superior de liceu de opt clase în

[34] Mircea Măran, *Cărți și biblioteci românești în Banatul sârbesc*, în *Quaestiones Romanicae. Interferențe și contraste în România*, vol. VIII/2, Szeged, Jatepress, 2020, pp. 319-320.
[35] Cercul cultural din Petrovasâla a fost reînființat la începutul anului 1942, numărând 1386 de membri, sub conducerea unui comitet de 38 de membri - preoți, medici, profesori, învățători și țărani fruntași. Fiind unul dintre cele mai puternice și mai bine organizate cercuri culturale, activitatea culturală desfășurată a înregistrat succese notabile prin alcătuirea unui cor mixt din elevi și studenți care, în 14 aprilie 1944, a dus la formarea Secției corurilor și fanfarelor compusă din 100 de persoane, sub conducerea lui Mihai Avramescu din Petrovasâla. Vezi, Traian Trifu Căta, *Astra din Petrovasâla*, în *Familia Română*, an 9, nr. 2-3 (29-30), septembrie 2008, p. 28 și Mircea Măran, *Astra în Banatul sârbesc*, în *Asociaţionism şi naţionalism cultural în secolele XIX-XX*, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011, p. 129.
[36] *Ibidem*, p. 126.
[37] Gligor Popi, *Poziția românilor din Voivodina și eforturile pentru conservarea etnică*, în *Banatica*, vol. 15/II, Reșița, 1999, p. 175.

limba română, înființarea unei secții de limba română începând cu anul 1942/1943 la școala normală, redobândirea internatului român ocupat de trupele germane, organizarea unei colecte publice „Darul Ostașului" (780.000 de dinari, alte obiecte, haine etc.) estimată în epocă la suma de 5.000.000 de lei, o sumă foarte mare, strânsă de la românii din zece sate pentru Spitalul bănățean din Timișoara. A înființat 86 de biblioteci pentru cercurile culturale și bibliotecile școlare, a susținut cu burse 86 de elevi (1941/1942), a susținut financiar coruri și dirijori. Între 1941 și 1942 este menționată organizarea unor manifestări de mare amploare în 25 februarie 1941 și 24 ianuarie 1942, cu 3000 de participanți, colectându-se pentru soldații români de pe front suma de 20.000 de dinari[38]. Începând cu anul 1942, această asociație s-a radicalizat, erijându-se în singura organizație „autorizată cu reprezentarea tuturor intereselor românilor […] din Banatul sârbesc"[39], atât în raportul cu autoritățile germane de ocupație, cât și în afara țării. Toți bănățenii erau nevoiți să se înscrie în Asociațiune, altfel se considerau a fi excluși din comunitatea românească „ca unii care distrug solidaritatea și trădează interesele neamului"[40].

În martie 1941, românii din comuna Banatsko Novo Selo (Satul Nou), prin Victor Mălaimare, solicitau „Astrei" Centrale cărți în limba română și Calendarul „Astrei" pe 1941, pentru completarea bibliotecilor sătești, „spre a nu ajunge starea fraților noștri din alte părți care neavând ajutor de la nimeni și-au uitat și limba mamii"[41]. Lor le erau transmise zece broșuri și calendarul solicitat. Tot în luna martie 1941, Miron Gherga din Jabuka (zona Pančevo) solicita Sibiului cărți și „partituri pentru cântări lumești" pentru corul bisericii ortodoxe din localitate[42].

Dintr-o notă informativă a Serviciului Secret de Informații referitoare la „cazul Butoarcă" aflăm că cele două grupări politice românești din Banatul sârbesc, aflate permanent în rivalitate, nu puteau asigura o conducere politică unitară. Favoritul Bucureștiului, avocatul Al. Butoarcă, recunoscut de guvernul antonescian ca „singurul conducător al românilor bănățeni", lăsase în suspensie multe deziderate și revendicări, prejudiciind grav interesele comunității de acolo și lipsind din mijlocul celor pe care ar fi trebuit să-i ajute în fața autorităților germane de ocupație.

[38] *Transilvania*, an 74, nr. 1, ianuarie 1943, pp. 77-80. Vezi și Gligor Popi, *ASTRA – factor care reprezintă și apără interesele naționale și culturale ale românilor din Banatul iugoslav*, la adresa http://astra.iasi.roedu.net/texte/nr46BanatulIugoslav.html (accesat în noiembrie 2020).
[39] Virginia Popović, *Asociația „Astra" și viața culturală a românilor din Banatul Sârbesc*, în vol. *Astra și arădenii – ctitori de modernitate românească*, Arad, „Vasile Goldiș" University Press, 2018, pp. 84-85. *Apud*, Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc, 1941-1996*, vol. II, Panciova, Editura Libertatea, 1998, p. 35.
[40] *Ibidem*, p. 85.
[41] S.J.S.A.N.R., fond *„Astra" Acte*, doc. 643 din 25.02.1941.
[42] *Ibidem*, doc. 847 din 10.03.1941.

Fost deputat, Al. Butoarcă, şi preotul Adam Fiştea, preşedintele „Astrei" (ei înşişi foşti rivali) erau vehement contestaţi de cei din gruparea din jurul lui Petre Ionescu pentru că nu reuşiseră, ca alte minorităţi, să întemeieze un Grup Etnic Român, prin care bănăţenii să participe la administrarea provinciei (în timpul invaziei germane cei doi se refugiaseră la Timişoara). Printre numeroasele acuze de sustrageri de bani, inactivitate, lipsă de viziune şi altele, Gh. I. Ionescu, învăţător în Alibunar şi semnatar al unui memoriu datat în 30 august 1943, le reproşa acestora şi faptul că nu distribuiseră numeroasele materiale de propagandă sosite de la Bucureşti. Învăţătorul afirma că „mişcarea politică românească din Banatul iugoslav este deocamdată inexistentă […]. Există în schimb o mişcare naţional-culturală" care era întreţinută prin învăţătorii contractuali din România[43] şi care activau în cadrul „Astrei", de pe urma cărora, cei contestaţi ar fi acumulat mult capital de imagine în faţa guvernului antonescian.

Ce se întâmpla la Sibiu?

În paralel, dar concomitent cu planurile din laboratoarele Bucureştiului, la Sibiu, „Astra" Centrală plănuia o acţiune oarecum similară, desigur, la o scară mai redusă, datorită resurselor financiare, şi nu doar în Timoc, ci şi în Banatul sârbesc. Aflând probabil din culisele ministeriale şi cele ale negocierilor cu „Astra Bănăţeană" de acţiunea ce se pregătea la Bucureşti în mai 1941, Iuliu Moldovan nu a ezitat să îndrăznească o propunere asemănătoare. Regionala Bănăţeană era implicată în ambele variante, deosebirea era însă majoră: de la simplu paravan cultural în planul bucureştean, în actor principal în planul sibian. Astfel, în urma aprobării generalului I. Antonescu[44], se iniţiază programul de propagandă al „Astrei" prin care erau trimise în Banatul sârbesc şi Timoc echipe de propagandişti şi coruri. Proiectul întocmit de preşedintele „Astrei", Iuliu Moldovan, şi prezentat spre aprobare Comitetului Central în şedinţa din 7 iunie 1941[45] cuprindea trei mari direcţii de acţiune: propagandă culturală, acţiune economică de ajutorare şi cercetări istorice şi etnobiologice.

---

[43] ANR, fond *MPN. Direcţia Studii şi documentare*, dos. 175/1941-1945, f. 1-11.

[44] Telegrama „Astrei" din 22 mai 1941 prin care solicita lui Ion Antonescu aprobarea şi sprijinul de a trimite echipe de propagandişti şi coruri în Timoc primise următoare rezoluţie: „Da. Să se facă cu această ocazie şi recensământul. Deci de acord cu organele de recensământ. Trebuie acord perfect şi cu trupele de ocupaţie, deci aprobarea prealabilă a germanilor. Ministerul de Externe, Propagandă, sub direcţia Preşedinţiei (Secretariat) se vor ocupa pentru soluţionare şi trecere la acţiune". În 31 mai 1941, Muzeul Etnografic şi Parcul Naţional din Cluj refugiat la Sibiu şi condus de Romulus Vuia solicita ministrului Propagandei fuzionarea echipelor celor două instituţii din Sibiu şi Bucureşti pentru a întreprinde o acţiune comună, sub auspiciile MPN. Scopurile ştiinţifice ale lui Vuia urmăreau colectarea de obiecte muzeale şi cercetări etnografice şi de folclor, colectarea de date şi material fotografic, pentru care solicita suma de 50.000 de lei şi care i-a fost aprobată în 31 iulie 1941. ANR, fond *MPN. Contabilitate*, dos. 137, f. 66, 70, 153 şi fond *Ministerul Finanţelor. Direcţia Mişcarea Fondurilor*, vol. II, dos. 178/1941, f. 311.

[45] S.J.S.A.N.R., fond *„Astra" Acte*, doc. 1763/1941, Proces verbal al şedinţei a VI-a, din 07.06.1941, f. 1-2.

Prima componentă a presupus implementarea unor activități culturale propagandistice, discursuri, distribuirea de cărți poporale, calendare, ziare, susținerea de conferințe și a unor serbări de port, cântec și dans popular prin echipele Șoimilor Carpaților și coruri bărbătești. A doua componentă a programului stabilea într-o fază de debut inițierea unor discuții privind organizarea economică a românilor și ajutorarea lor cu materii de primă necesitate, distribuirea de alimente și produse, înființarea de cooperative de aprovizionare și discuții preliminare pentru înființarea unor școli țărănești. Cea de-a treia componentă a programului urmărea realizarea unor cercetări etnobiologice, religioase și culturale asupra populației românești și asupra raporturilor cu celelalte etnii, realizarea unui recensământ al populației românești, cercetarea colectivităților românești din punctul de vedere al structurii bioantropologice, aspecte legate de evoluția istorică a comunităților și culegerea de date din domeniul sanitar. În privința conservării limbii române și a folclorului se propunea înregistrarea cântecelor populare și a muzicii naționale. Se urmărea, de asemenea, realizarea unor studii privind aspecte de viață religioasă, istoricul bisericii ortodoxe române în acel areal și evoluția învățământului în limba română (situația școlilor, a științei de carte și a numărului de cărți în limba română existente în sate).

Pentru punerea în practică a acestui program era solicitată Președinției Consiliului de Miniștri suma de 1.000.000 de lei necesară acoperirii cheltuielilor de deplasare și de întreținere a echipelor pe teren timp de 2-3 săptămâni. Era solicitată, de asemenea, o camionetă cu un aparat de filmat sonor, cu materialul și personalul tehnic necesar. Iuliu Moldovan i-a propus pe Ilie Rusmir din Oravița și Iancu Călțun din Ciacova (președinți de despărțăminte central județene), profesori familiarizați cu propaganda culturală, să se ocupe de organizarea de școli țărănești și înființarea unor cooperative în zonă, alcătuirea a două coruri bărbătești formate din țărani fruntași din Banat și trimiterea pe teren a echipei de Șoimi ai Carpaților din Zlatna, condusă de Ioan Popa. În privința derulării cercetărilor pe teren au fost alcătuite două echipe de cercetători pentru studierea limbii, folclorului și a așezărilor umane, a structurii bioantropologice și a situației sanitare a populației. Cercetătorii trimiși în Banatul sârbesc urmăreau să înregistreze cântecele populare românești din zonă. Sabin Manuilă a fost desemnat să coordoneze toată această amplă acțiune ca delegat al Comitetului Central al „Astrei” și ca reprezentant al „Astrei” pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. Tot el se ocupa și de recensământul camuflat prin aceste activități. „Astra” a înaintat în 18 iunie 1941, Președinției Consiliului de Miniștri și Comandaturii Germane, cererile de trecere a granitei. În așteptarea directivelor/aprobărilor din

capitală, s-a pregătit, prin Sabin Evuțianu, o primă fază a acestei acțiuni de propagandă prin organizarea plecării celor două coruri bărbătești („compuse din elemente capabile care în același timp să fie și elemente de propagandă românească") și a echipei de Șoimi ai Carpaților. Acești membri ai „Astrei" urmau să realizeze doar cercetări de orientare, pe o durată de 2-3 săptămâni. Silviu Dragomir l-a propus, pentru cooptarea în echipă, și pe Emil Petrovici, cunoscător al realităților de acolo și autor al unui articol despre românii timoceni[46]. Nu știm deocamdată în ce măsură acest plan a fost pus în practică *ad literam*, cert este că s-au realizat, cu mari sacrificii umane, transporturi de carte românească în Timoc, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial[47].

Concluzii

Perioada 1940-1944 reprezintă pentru „Astra" nu doar o adaptare din mers la evenimentele de pe scena vieții politice și militare a României, ci chiar o aliniere la politica regimului antonescian și o subordonare față propaganda oficială a statului. „Astra" a fost un instrument util propagandei regimului antonescian în legătură cu drepturile teritoriale ale României și pentru situația românilor din afara granițelor aflați în zona Timocului și a Banatului sârbesc. Asociațiunea a trimis acolo, cu acordul mai mult sau mai puțin tacit al autorităților germane, propagandiști culturali sub pretextul aprovizionării populației românești, ca să realizeze un recensământ al etnicilor români, sub forma camuflată a unui demers cultural. Aceste acțiuni concrete au reprezentat modul de implicare a Asociațiunii în politica statului român de sprijinire a românilor de peste graniță. Totodată, studiul de față relevă modalitățile de intervenție a statului român în favoarea etnicilor minoritari din Banatul sârbesc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial utilizând ca instrument de propagandă externă o asociație culturală.

ACKNOWLEDGEMENT: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 125040, cu titlul: „Dezvoltarea învățământului terțiar universitar în sprijinul creșterii

[46] E. Petrovici, *Românii dintre Timoc şi Moravia*, în *Transilvania*, an 72, nr. 3, mai 1941, pp. 180-184.
[47] Cristea Sandu Timoc, autorul cărții *Poezii populare dela Românii din Valea Timocului*, afirma în 2007 că: „După ce s-a răspândit aproape în întregime această carte pe teritoriul Serbiei împreună cu 40.000 abecedare şi 35.000 Noul Testament, guvernul [Milan] Nedić s-a speriat de amploarea propagandei româneşti în Timoc şi în consecinţă s-au organizat grăniceri numiţi *cetnici* care să vegheze ca să nu mai pătrundă cartea românească din România în ţinuturile sârbeşti învecinate […]. Au fost cazuri când bărci întregi pline cu pachete de cărţi au fost aruncate în Dunăre pentru a nu fi periclitate vieţile barcagiilor români timoceni care le transportau de la depozitele organizate de noi la pichetele de grăniceri". Vezi http://celedouatribalii.blogspot.com/2007/03/o-via-dedicat-romnilor-timoceni-cristea.html (accesat în noiembrie 2020).

economice - PROGRESSIO", proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.

BIBLIOGRAPHY

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, fond *Astra - Sibiu Registre Intrare - Ieșire*;

Arhivele Naţionale ale României, fond *Ministerul Propagandei Naționale* şi fond *Ministerul Finanțelor. Direcția Mișcarea Fondurilor*;

Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. I-XI, ediții de Marcel-Dumitru Ciucă *et alii*, București, 1997-2007;

Transilvania, Sibiu (1940-1944);

Buletin Eugenic și Biopolitic (1940-1944);

Achim, Viorel, *Proiecte românești cu privire la românii din Iugoslavia, 1940-1942*, în *Studii și materiale de istorie contemporană*, vol. XV, 2016, pp. 143-164;

Haynes, Rebecca Ann, *A New Greater Romania? Romanian Claims to the Serbian Banat*, în *Central Europe*, vol. 3, No 2,W.S. Maney&Son Ltd, November 2005, pp. 99-120;

Măran, Mircea, *Astra în Banatul sârbesc*, în *Asociaţionism şi naţionalism cultural în secolele XIX-XX, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane*, Cluj-Napoca, 2011, pp. 121-131;

Mihanovic, Marin, *Situația Iugoslaviei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial*, în *Omagiu istoricului Ioan Scurtu* (coord. Horia Dumitrescu), Ed. D.M. Press, Focșani, 2000; pp. 412-436;

Popi, Gligor, *Poziția românilor din Voivodina și eforturile pentru conservarea etnică*, în *Banatica*, vol. 15/II, Reșița, 1999, pp. 175-179;

Popović, Virginia, *Asociația „Astra" și viața culturală a românilor din Banatul Sârbesc*, în vol. *Astra și arădenii – ctitori de modernitate românească*, coord. Aurel Ardelean, Arad, „Vasile Goldiș" University Press, 2018, pp.79-86;

Preda, Gheorghe, *Activitatea „Astrei" în 25 de ani de la Unire (1918 - 1943)*, Sibiu, Editura Astrei, 1944;

Stratulat, Mariana, Gaşpăr, Marin, *Activitatea „Astrei" de-a lungul anilor în Banatul Voivodinean*, în *Glasul Cerbiciei*, nr. 7, anul II, Vârșeț, 2011, pp. 36-37;

Tomoni, Dumitru, *„Astra Bănățeană" în perioada 1937-1948*, în *Arhivele Banatului. Muzeul Banatului*, Timişoara, 1997, 5, pp. 369-381;

Tomoni, Dumitru, *Constituirea Regionalei „Astra Bănățeană" și activitatea ei în perioada 1937-1944*, în *Studii de Istorie a Banatului*, vol. XVII - XVIII (1993-1994), Timișoara, Tipografia Universității de Vest, 1996, pp. 173-186.

THE NOBILITY BALLS FROM BUCHAREST DURING 1881-1914- A METHODOLOGICAL APPROACH

Mirela Popescu
PhD Student, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: This research about nobiliy balls in Bucharest during 1881-1914 intend to be just a piece from a puzzle of every day life in Bucharest during the end of „la belle époque ". It is the result of complementary approach of study of History especially from social sciences. The nobility balls were the main social and political events of Romanian elite. These kind of events were the best opportunity for poeple from „high-life" to play their role , to show a social-status. Sometimes the nobility from Bucharest organize balls with charritable purpose to rise founds to help the poors.
Microhistory approch came to front place during the 1970s when the research of social history has to use a lot of social sciences methodology and results. Thus the microhistory uses some works of anthropologists. Thats why some historians at the end of 20th century turn over to study small communities on short period of time. It must be said that microhistory uses approaches from quantitative and comparative analyses, linguistics, sociology such as role, social status even power relation. So that this research focuses on Roumanian aristocracy during 1881-1914. In the second half of the 19th century aristocracy and political elite can be seen as the same social category involved in the modernization process. These two concepts can be used to underline the changes in Roumanian 19th century transformation of the upper-classes. There were an aristocracy as the same as western nobility or nobless and a political elite. The ratio between these two social categories can be seen as from part to whole. But there were some social events, as balls were these two social categories come toghether in a interesting picture of every day life in Bucharest in last decade of „la belle époque ".

Keywords: nobility, elite, microhistory, status, role

Cercetarea istorică, în secolul al XX-lea, mai ales, se aliniază direcției epistemologice de a apela la paradigme. Există însă mai multe puncte de vedere în ceea ce privește domeniul socialului și a abordării pornind de la paradigme. Un punct de vedere ar fi acela că domeniul socialului ar fi pre-paradigmatic în sensul că încă se mai caută un model unificator care să cuprindă un set de principii și standarde.[1] Ce-a de a doua categorie susține că științele sociale sunt nonparadigmatice și că prin specificul lor nu pot aborda o pespectivă generalizantă cu un set de principii general valabile pentru orice domeniu al socialului. Și nu în ultimul rând cei care caracterizează aceste științe ca multiparadigmatice pentru că se caracterizează prin mai multe paradigme de cercetare unele contradictorii sau care sunt specifice doar unui singur domeniu al umanului[2]. Cu toate acestea, științele sociale au recurs, în individualizarea domeniilor lor la exemple oferite de istorie și de munca de cercetare a istoricului. Aceasta pentru că istoricul prezintă atât oameni cât și instituții, activități productive și de schimb, invenții și credințe

[1] Donatella della Porta and Michael Keating, editors, *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press 2008, p. 20, https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193115/Donatella_Della_Porta_Michael_Keating_Approa.pdf
[2] Ibidem, p.20

religioase. Cu toate acestea multă vreme ceea ce a suscitat mai mult interesul istoricului dar şi a cititorului a fost evenimentul ca acţiune politică şi mai puţin descrierea locuinţelor, a alimentaţiei, a preocupărilor lucrative sau de timp liber. Astfel secolul al XX-lea aduce tot mai mult în atenţie şi aspectele de viaţă socială cunoscute ca ”istorie socială”. Cel de-al doilea element care trebuie menţionat este nu doar al sublinierii diferenţei dintre istoria socială şi sociologie sau antropologie, cât mai ales al caracterului de generalitate al rezultatelor cercetărilor de istorie socială.

Se impune, de asemenea, în prima jumătate a secolului al XX-lea prin scrierile lui Marc Bloch şi Lucien Febvre, o ”abordare mai largă şi mai umană a istoriei”[3] prin analiza ”structurilor”[4]. Ambii istorici susţineau că istoria ar trebui să facă apel la ”ajutorul” ştiinţelor înrudite, ei înşişi fiind preocupaţi de lingvistică, antropologie, geografie sau psihologie.[5] În a doua jumătate a secolului al XX-lea, ideile *Şcolii Analelor* vor continua prin lucrările lui Braudel care, preocupat şi de economie avea să susţină că ştiinţele sociale ar trebui să fie considerate ca o *piaţă comună*.[6] Mai mult, în ultimele decenii ale secolului trecut unii istorici britanici au revenit la ideile iluminiştilor de a realiza o filozofie a istoriei, urmând direcţiile deschise de Adam Smith, Karl Marx sau Max Weber. Astfel, se poate constata o apropiere din ce în ce mai mare între teoriile ştiinţelor sociale sau a unora din afara sferei umanului şi istorie şi care devine din ce în ce mai evidentă. Un alt exemplu poate fi acela al apropierii dintre antropologia socială şi istoria socială. În acest context, în anii 70 ai secolului trecut, Carlo Ginzburg, Le Roy Ladurie sau Zemon Davies impun termenul de microistorie[7]. Astfel, modalitatea de a aborda istoria din perspectivă macro, care vizează grupuri mari şi pe ”durata lungă” cu rezultatele ce se vor generalizante şi chiar de legitate, este completată cu cele de tip ”microscop”, a unor grupuri mici, chiar indivizi, pe perioade determinate de timp[8]. Cu toate acestea trebuie menţionat că şi la nivelul microistoriei se aplică nu doar elemente cantitative ci mai ales cele calitative, comparative, elemente de antropologie, de lingvistică, de sociologie din categoria statusului social şi chiar a puterii. Dacă epoca modernă a românilor a fost abordată o lungă perioadă din perspectivă macro cu accente pe analiza politică sau din perspectiva conceptelor de modernitate, modernizare şi mai noul europenizare, totuşi este mult mai ofertantă pentru analiza de tip microistorie. Ca urmare, mulţi istorici s-au orientat spre studiul activităţii unor personalităţi precum Carol I, Brătienii, Nicolae Filipescu, Alexandru Marghiloman, publicarea corespondenţei, a memoriilor sau doar a unor categorii sociale de tipul elitelor şi chiar a vieţii cotidiene.

Domeniul vieţii cotidiene este unul foarte vast încât este dificil pentru oricine să stabilească un model de analiză, o structură. Aceasta deoarece implică foarte multe elemente ale existenţei umane. Astfel, cercetătorii şi-au concentrat atenţia fie pe o personalitate politică, pe o

[3] Peter Burke, *History and Social History*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1993, p. 15, https://monoskop.org/images/1/1c/Burke_Peter_History_and_Social_Theory_2nd_edition_1993.pdf
[4] Ibidem, p.16
[5] Ibidem
[6] Fernand Braudel, *'History and Sociology'*; English trans. in his *On History*, Chicago, 1980, p.64-82, apud Peter Burke, op.cit, p.16
[7] Matti Peltonen, What is Micro in Microhistory, în What Is Micro in Microhistory? Teoksessa Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing (ed. by Hans Renders and Binne de Haan), Edwin Mellen Press 2013, p.112 https://www.researchgate.net/publication/266938206_What_Is_Micro_in_Microhistory_Teoksessa_Theoretical_Discussions_of_Biography_Approaches_from_History_Microhistory_and_Life_Writing_ed_by_Hans_Renders_and_Binne_de_Haan_Edwin_Mellen_Press_2013_pp_157-178
[8] Peter Burke, *Op.cit.*, p.38

categorie socială, pe o anumită perioadă de timp, pe comunități umane mai mari sau mai mici. De asemenea, atenția istoricilor s-a îndreptat către activitățile lucrative, sau de petrecere a timpului liber. Ceea ce se poate constata este vastitatea documentelor, a surselor, cel puțin pentru epoca modernă, și orice cercetare poate să fie criticată fie pentru că nu a atins toate aspectele fie că, exhaustivă fiind nu a reușit să identifice elementele de unicitate.

Un aspect important al vieții cotidiene este că trebuie să pornească de la acțiunile umane, acțiuni ce au cauze și consecințe la fel de diverse ca și acțiunile. O asemenea metodă mecanicistă, deterministă, poate să ducă la rezultate care, în domeniul umanist pot fi generalizări cu consecințe grave așa cum sunt nenumărate exemple în istorie. Semnificativă în acest sens poate fi afirmația lui Isaiah Berlin, care spunea că,"ceea ce eu sunt se datorează în cea mai mare parte sentimentelor și ideilor mele care la rândul lor sunt rezultatul sentimentelor și ideilor societății căreia îi aparțin[9]". Ceea ce face și mai dificilă de strucurat o imagine asupra vieții cotidiene dintr-o anumită epocă istorică. Cu toate acestea afirmația lui Isaiah Berlin poate fi un prim argument pentru cercetarea din perspectiva microistoriei a aristocrației românești între anii 1871-1914. Aceasta și pentru că aristocrația românească în anii Vechiului Regat trece prin același proces de transformare ca în restul Europei, se confundă și ea de multe ori, cu elita politică, iar viața cotidiană a ei este o imitație a celei din Paris sau Londra.

În ceea ce privește termenul de aristocrație, ca pătură socială ce se bucură de privilegii datorate originii, bogăției și poziției sociale[10] are mai mult o conotație negativă datorată influenței revoluției franceze sau a literaturii chartiste[11]. Totuși, în epoca victoriană se impune expresia de aristocrație a muncii (labour aristocracy) și care desemna acea categorie a elitei care deține privilegii sociale și economice ce o distinge de restul clasei de mijloc și de clasa muncitoare[12]. De aceea pentru a diferenția categoriile sociale ale secolului al XIX-lea se folosește și termenul de *nobility* sau *noblesse,* referitor la cei care nu sunt doar mari proprietari funciari, ci aparțin prin naștere acelor familii care au primit, în Evul Mediu, din partea regelui titluri sau funcții administrative ce le-a asigurat un statut social superior. Față de Franța a cărei nobilime de sânge este profund afectată de Revoluția din 1789 și de perioada napoleoniană, în spațiul românesc ea va fi prezentă la conducerea statului până la Primul Război Mondial implicându-se în modernizarea societății românești. În secolul al XIX-lea aristocrația românească în sensul acelei *nobility* din Anglia sau *noblesse* franceză continuă să formeze cea mai mare parte a elitei politice și chiar culturală, dar care este nevoită să accepte alături de ea, în instituțiile statului sau la evenimente sociale și culturale și reprezentanți ai boierimii de mijloc și care prin educație spirit întreprinzător sau funcții administrative reușesc să se afirme în viața politică sau culturală. Astfel, educația are un rol important în transformarea aristocrației pe parcursul secolului al XIX-lea. Modelul de educație britanic va fi considerat mai bun decât cel francez pentru că avea la bază valori ca inițiativa individuală, independența și cultivarea spiritului public[13]. În felul acesta se formează o clasă conducătoare dinamică și care devine

[9] Isaiah Berlin, *The Power of Ideas*, Princeton University Press, 2000, p. 194 https://archive.org/details/isbn_9780691092768/page/204/mode/2up

10 Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, editura „Univers Enciclopedic", București, 1996, p.59

[11] Amanda Goodrich, *Understanding a Language of "Aristocracy" (1750-1850)*, Historical Journal, Vol. 56, No. 2, (june 2013), Cambridge University Press, p.382 https://www.jstor.org/stable/24528841?read-now=1&refreqid=excelsior%3A7108729e4752e0fc139aad386be496b1&seq=1#page_scan_tab_contents

[12] Ibidem, p.384

[13] Robert Anderson, *Aristocratic Values and Elite Education in Britain and France*, în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties***,** Didier Lancien, Monique de Saint-Martin**,** *p. 369-383*

categoria dominantă în societate[14]. Astfel, în cazul Angliei victoriene aristocrația se transformă pentru a-și menține pozițiile acceptând în rândurile ei pe acești succesori legitimi, ”aristocrați intelectuali” implicați din ce în ce mai mult în activități lucrative, în funcții obținute ca urmare a educației în instituții de învățământ prestigioase[15]. Un exemplu în acest sens este acela că în 1863, la Paris erau 900 de tineri români, 400 studiau la universități și 500 își făceau studiile liceale, iar din aceștia doar 55 dintre ei erau bursieri ai statului român[16]. În acest context se poate observa influența franceză asupra aristocrației românești. Ca urmare, reprezentanții aristocrației muntene sau moldovene își vor construi reședințe în capitală în zonele cele mai bune, după modelul francez dar pe care le foloseau doar câteva luni pe an, de regulă din noiembrie până în apropierea sărbătorilor pascale. De asemenea, la fel ca și în Franța[17], funcțiile politice și publice deținute de această aristocrație în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea nu reprezentau principala sursă de venit dar aceste funcții le consolidează capitalul social în ceea ce formează elita politică a Vechiului Regat și nu în ultimul rând le demonstra și utilitatea socială[18]. Cu toate acestea, din punct de vedere al organizării statale dacă în Franța vorbim de un regim republican care acceptă ca această *noblesse* să dețină funcții publice pentru a contracara influența socialistă, în România există o monarhie dar în care aristocrația chiar dacă nu mai folosește titlurile de noblețe este categoria socială superioară și din punct de vedere economic dar și politic.

Apropierea dintre istoria socială și sociologie este evidentă în ceea ce privește conceptul de status. Statutus sau statusurile concepte care și-au dovedit utilitatea începând cu scrierile lui Marx și Weber trec astăzi prin crize anomice[19]. Un exemplu este cel referitor la utilizarea conceptului de *rol* utilizat de Erving Goffman pornind de la idea că în societate fiecare individ este *actor* într-o *piesă* care este viața de zi cu zi[20]. Astfel, ” un eveniment, o instituție sau o acțiune individuală pot fi explicate în funcție de performările scenice ale actorilor”[21]. Pentru aristocrația românească între 1871-1914 balurile nu sunt doar evenimente mondene ci reprezintă acele ocazii care permit acestei categorii sociale să-și ”performeze” rolurile.

Balurile sunt principalele evenimente sociale ale anului de la cel organizat la Palatul regal de anul nou la cele ale unor mari familii Oteteleșanu, Știrbey, Șuțu. Este necesară precizarea unei diferențe între balurile mari și seratele organizate, chiar săptămânal. Cele mai multe informații provin din memoriile sau jurnalele participanților și care pot fi pe alocuri subiective. La acestea se adaugă arhivele casei regale sau arhive personale ale marilor familii și nu în ultimul rând cronicile cunoscutului Mihai Văcărescu pe care le semna *Claymoor* scrise la ziarul de limbă franceză *L'Independence Roumaine*. În ceea ce-l privește pe Mihai, zis și Mișu, Văcărescu el a scris *Carnet du High-life*, apoi *Almanach de High-life* începând cu1886 și care s-a publicat până în 1900. De asemenea, alte relatări sunt consemnate de același autor și în *La vie á Bucharest 1882-1883*.

---

[14] Ibidem, **,** *p. 369-383*
[15] Demogeot, Jacques; Montucci, Henry, 1868, *De l'enseignement secondaire en Angleterre et en Ecosse,* Paris, Imprimerie impériale în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties***,** Didier Lancien, Monique de Saint-Martin**,** *p. 369-383*
[16] Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX. Europenizarea,* Editura Litera, București, 2011, p.25
[17] Franck Amalfitano, *Nobles et titrés de la Sarthe de 1789 á la « République des ducs » Enracinement d'une aristocratie provinciale et parisienne* ,Tome I , p.472
http://cyberdoc.univ-lemans.fr/theses/2010/2010LEMA3011.pdf
[18] Ibidem, p.482
[19] Étienne Anheim, Jean-Yves Grenier, and Antoine Lilti, Reinterpreting Social Status, p. 6, https://www.cairn-int.info/article-E_ANNA_684_0949--reinterpreting-social-status.html
[20] Erving Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life*, New York , 1958, în Peter Burke, *Op.cit*. p.49
[21] Camelia Beciu, Sociologia comunicării și a spațiului public, Editura Polirom, Iași, 2011, p.51

În cazul balului de pe 1 ianuarie, din punct de vedere istoric și al analizei sociologice, se înscrie în *ritualul* ce caracterizează o anumită categorie socială în viața publică și o anumită epocă istorică. Astfel, după sosirea regelui Carol I și al Elisabetei aceștia treceau prin primul salon unde se aflau reprezentanții corpului diplomatic. Apoi, traversau celelalte saloane până în sala tronului amenajată și ornamentată, ca spațiu pentru dansurile epocii. Între ora 10 seara și 1dimineața invitații dansau și conversau. La ora 1 avea loc supeul[22] și ce se servea în serii, ajungând la patru în1899, după cum consemnează surprins șeful serviciului PTT al principelui Ferdinand[23]. De asemenea, ordinea așezării invitaților la masa era înmânată adjutanților la ora 12 noaptea [24]. Masa la care se așeza cuplul regal nu trebuia să depășească 34 de persoane[25].

Invitațiile aveau tipărite coroana așezată central și textul: ”*Din Înalt ordin Marele Maraşal al Curții Regale are onoarea de a înștiința pe …… că ……. invitat…… la balul care va avea loc la Curte ……. 190….. la orela 9 seara. Ținuta trebuia să fie următoarea: pentru domnii ofițeri în activitate și rezervă se prevedea ținuta de ceremonie; pentru domnii civili frac, cravata și mănuși albe și însemnele decorațiunilor în mărime reglementară; pentru doamne toaleta de bal*”.[26] Așa cum se poate constata și din relatările lui Claymoor, marele bal de la Curte de pe 1 ianuarie era marele eveniment social al anului. Este locul unde ritualul unei curți regale este cu strictețe respectat. Aristocratul român consemnează cu o mare atenție la detalii nu numai aspectul sălii cât mai ales rochiile și bijuteriile atât ale reginei Elisabeta cât și a ale celorlalte reprezentante ale aristocrației românești. Câteodată face și aprecieri asupra aspectului unora dintre ele, ”Mme Pierre Gradisteanu, splendide; [...] sa belle tête blonde couronnée comme celle d’une deesse”[27] sau ”Mme Jaques Lahovary, belle comme une nymphe”[28] Relatarea lui Claymoor începe prin consemnarea orei de început a balului, respectiv 10 și jumătate momentul în care cuplul regal își face intrarea în sala de bal. Cronicar responsabil, Mișu Văcărescu prezintă ținuta Elisabetei, care în 1882 a dorit să poarte o ținută produsă în țară, mai mult, la una dintre școlile patronate chiar de ea. Claymoor menționează nu numai că Elisabeta deși era suferindă a vrut să participe la accest bal dar și că ”la souveraine a inauguré les produits de l’industrie roumaine[29]”. Astfel, ținuta reginei cuprindea o rochie făcută din pânză de casă cu broderii din fir de aur și argint în stil românesc. Pe cap purta un voal foarte fin. Claymoor caracteriza ținuta reginei ca fiind ” cette belle toilette, á la fois simple et riche”[30]. Singura mențiune referitoare la ținutele masculine este cea a regelui Carol ”sa Majesté le Roi est en grand cordon de l’étoile de Roumanie”[31]. Atenția pe care o acordă Claymoor ținutelor cuplului regal și mai ales sublinierea elementelor românești poate fi considerată, prin prisma teoriei lui Goffman, ca o subliniere a statusului social, al rolului pe care îl au în societatea românească. Deși prin naștere germani, prin rolul pe care îl îndeplinesc ei sunt conducători ai

[22] Ion Bulei, *În vechiul regat*, Editura Tritonic, București, 2013, p.61
[23] Eugeniu Arthur Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, Editura Sigma, București, 2006, p.44
[24] Ion Bulei, *În vechiul regat.....*, p.60
[25] Ibidem, p.61
[26] Ibidem, p.60
[27]”doamna Petre Grădișteanu, splendidă, [...] frumosul său cap blond încoronat la fel ca al unei zeități” în Claymoor, *La vie a Bucharest*, 1882-1883, Bucharest, Imprimeurs- Editeurs Thiel &Weiss, p7, în franceză în original
[28] Ibidem. ”Doamna Iancu Lahovary, frumoasă ca o nimfă”, în franceză în original
[29] Ibidem. p.5, , ”Regina a inaugurat produsele industriei românești”, în franceză în original
[30] Ibidem.”această frumoasă toaletă pe cât de simplă pe atât de bogată”, în franceză în original,
[31] [31] Ibidem. ”Majestatea sa regele este în mare ținută de general și cu ordinul Steaua României” în franceză în original

României, conformându-se astfel imaginii pe care i-o atribuie societatea sau din perspectiva sociologiei modei ca un simbol al grupului social, sau ca un mijloc de comunicare simbolică.[32]

După ce enumeră ținutele unora dintre reprezentantele marilor familii aristocratice, cronicarul vieții mondene de pe Dâmbovița, caracterizează balul ca fiind animat și strălucitor dar și cu foarte mulți participanți "qu'on ne se retrouve que fort difficilement[33]", ceea ce poate fi interpretat ca un compromis sau nevoia de a se adapta a marii aristocrații la schimbările structurii sociale în ultimele două decenii ale secolului al XX-lea.

Aceluiași eveniment, Regele Carol îi dedică, în jurnalul său câteva rânduri "în salonul roșu câteva persoane. Sala tronului destul de plină, mai ales cu domni. Nu se prea poate dansa. Ora 1 *soupé*, eu o conduc pe contesa Hoyos, a cărei soră e și ea aici. Cotilion până la ora 3, eu rămân până la 2 ½. Elisabeta se retrage la *soupé.* Balul și bufetul foarte strălucitoare. Văcărescu face febră, rămâne însă până mă retrag și eu[34]". Ceea ce se poate constata în ambele consemnări ale aceluiași eveniment este atmosfera deosebită, strălucitoare, în acord cu rolul pe care îl are regele, cel care, prin origine și statut este în vârful ierarhiei sociale. Precizarea făcută de Carol I referitoare la Văcărescu, în calitate de mareșal al Curții poate fi interpretată în aceeași cheie a relațiilor specifice acelei *noblesse* –rege, nu doar ca relații de putere ci și ca recunoaștere a rolurilor pe care fiecare structură le îndeplinește în interiorul elitei.

Pentru participanții la balul de la curte din ianuarie 1882 Claymoor îi consemnează pe criteriul responsabilităților, a categoriei sociale din care face parte, întregul corp diplomatic, toți înalții demnitarii ai coroanei, toți ofițerii superiori și reprezentanții elitei sociale. De asemenea, autorul se simte obligat să menționeze și că ritualul specific unui asemenea bal este cu strictețe respectat atât la început cât și la final. În ceea ce privește invitațiile, informațiile sunt oferite atât de de Constantin Argetoianu sau de Buhman, în memoriile lor și conțin un aspect interesant în ceea ce privește marea aristocrație românească. Astfel, pentru că prin Constituția din 1866 se reitera desființarea rangurilor și a titlurilor, Carol I nu făcea concesii nici membrilor familiilor Știrbei și Bibescu care conduseseră Principatele cu câteva decenii în urmă[35]. Singurul "prinț" pentru Cancelaria Palatului era doar Dimitrie Ghica cunoscut și sub numele de Beizadea Mitică. Această atitudine a lui Carol I a dus la "proteste" din partea unui reprezentant al familiei Bibescu, George, care fiind și căsătorit cu o principesă franceză a refuzat să mai participe la evenimentele Curții regale până când, George Bibescu nu a fost numit Comisar General al secțiunii românești în cadrul Expoziției Universale de la Paris în 1889[36]. Să fie acesta un moment important al acceptării de către marea aristocrație a transformării prin care trece sau doar o extrapolare peste timp a acelorași relații din Evul Mediu între rege și nobilii săi? Pentru România sfârșitului de secol al XIX-lea pot fi adevărate ambele.

Regina Maria oferă o perspectivă proprie a acestor baluri din perioada domniei lui Carol I și anume ca fiind "parte din datoriile ce și le impunea lui și familiei regale și nu trebuiau nicidecum privite ca o plăcere"[37]. Dacă în ceea ce-l privește pe regele Carol I, viitoarea regină Maria consemnează de fiecare dată sobrietatea și participarea la aceste evenimente ca pe o

[32] Tamar Horowitz, *From Elite Fashion To Mass Fashion*, European Journal of Sociology, Vol.16, No.2, p.3, https://www.jstor.org/stable/23998604?read-now=1&refreqid=excelsior%3Ab3e6f7c94a91039eece77961e9d9da4b&seq=2#page_scan_tab_contents
[33] Claymoor,*Op.cit*., p.9, "nu ne întâlnim decât cu foarte mare greutate", în franceză în original
[34] *Jurnal Carol I al României*, vol. I, 1881-1887, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 121
[35] Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, vol.I, partea I, Editura Humanitas, București, 1991, p.110
[36] Ibidem, p.111
[37] Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1991, p.268

obligație, în ceea ce o privește pe regina Elisabeta spunea că ”știa să petreacă cu adevărată însuflețire”[38]încât la unul dintre balurile mascate a venit costumată în Dante și ”se mișca și pășea parcă ar fi fost aievea poetul reînviat. Izbuti să facă aceasta în mod minunat”[39].

În afara balurilor de la Curte și marile familii aristocratice organizau baluri pe perioada iernii în reședințele somptuoase pe care le aveau și care, din păcate multe, astăzi nu mai există în București. Astfel, Claymoor consemnează pentru data de 6 ianuarie 1882 balul prințului George Bibescu. Cronicarul vieții mondene folosește apelativul de prinț pentru fiul domnitorului Țării Românești, Gheorghe Bibescu (1842-1848) și respectiv prințesă pentru soția sa pe care o descrie ca ”descendante de cette vaillante race … car ils ont doté la France des canaux et de châteaux”[40] ceea ce evidențiază nu doar conștiința apartenenței la acest grup social care este aristocrația românească ci și că este recunoscută de aristocrația europeană, respectiv franceză. În consecință, se confirmă caracteristicile pe care le enumeră Bourdieu pentru o minoritate ,în acest caz elită, respectiv un anumit stil de viață, de forme de consum ostentative sau voit discrete, și forme de sociabilitate[41]. Teoria sociologică a lui Bourdieu își are în balurile organizate de aristocrația politică românească un bun exemplu în cee ace înseamnă formele de sociabilitate ale unei elite, deoarece ele sunt organizate atât pentru a-i întări coeziune cât și pentru a amplifica distanța socială și chiar culturală între structurile sociale.

Ca și în cazul balului regal Claymoor oferă o descriere cât se poate de realistă ținutelor doamnelor, ”les toilettes sont eblouissantes de couleurs et d’élégance; les épaules disparaissent sous les pierreries”[42]. De asemenea, este menționat bufetul în formă de piramidă și care a fost la dispoziția invitaților al căror apetit a fost pe măsura statutului pe care-l aveau, ”le buffet pyramidal qui était dressé dans la sale á manger, a été pris d’assaut et rasé comme une forteresse par les deux sexes, qui ont rivalisé d’appétit.”[43]

La acest bal familia regală nu a participat și conform memoriilor viitoarei regine Maria, Carol I și Elisabeta participau foarte rar la astfel de evenimente, însă onora unele dintre balurile organizate de principii moștenitori. De asemenea, cu mare greutate a permis tinerei perechi să participle la unele baluri organizate de marile familii aristocratice ale Bucureștiului.

Pentru Constantin Argetoianu, balul cel mai ”select”[44] al unui sezon era cel dat de Alexandru Știrbei. Aceasta deoarece invitații erau aleși cu foarte multă atenție, supeul era considerat ca cel mai bun iar obiectele ce se distribuiau la *cotilion*[45] erau de bun gust ”dar mai puțin numeroase și de valoare mai mică ca la Șuțu unde se distribuiau până și mici cutiuțe de aur smălțuit, necessaire-uri de argint, flori artificiale de toată frumusețea și pene de struț”[46]. Argetoianu face o precizare referitoare ce trebuie reținută și anume că ”balurile nu erau deschise ca la Viena printr-un *tour de valse* al vreunui *Vörtanzer* cu domnișoara, sau una din

[38] Ibidem, p.127
[39] Ibidem, p.127
[40] Claymoor,Op.cit., p.19, ”urmașă a acestui neam curajos care ... a dat Franței canalele și castele” în franceză în original. Soția lui George Bibescu, Valentine, făcea parte din familia nobiliară franceză de Beaufremont și fusese căsătorită cu un membru al familiei de Chimay
[41] Pierre Bourdieu, *Raison pratiques. Sur la théorie de l’action*, Seuil, colecția ”Points/Essais”, Paris,1994 ,p.20, în Jaques Coenen-Huther, *Sociologia elitelor*, Polirom, Iași, 2007, p.37
[42] Claymoor,*Op.cit*., p.19,”toaletele sunt orbitoare prin culori și eleganță; umerii dispar sub bijuterii”, în franceză în original.
[43] Ibidem, p.9, ”bufetul piramidal ce fusese aranjat în sala de mese a fost luat cu asalt și ras ca o fortăreață de ambele sexe care au rivalizat în ceea ce privește apetitul”, franceză în original.
[44] Constantin Argetoianu, *Op. cit.,* p.111
[45] Dans de bal cu ritm de marș sau de cadril, cu figuri și cu scene mimice foarte variate, dexonline
[46] Constantin Argetoianu, *Op. cit.,* p.111

domnișoarele casei, ci printr-un cadril de onoare, la care luau parte pe lângă gazde și invitații cei mai simandicoși."[47] Dacă Mișu Văcărescu se limitează la a prezenta ținutele doamnelor, Argetoianu în memoriile sale este destul de critic cu aspectul fizic al acestora, mai ales cu cei mai în vârstă[48].

În afară de balurile particulare din care doar cele organizate de Șuțu, Știrbei și Bibescu care erau organizate la date aproape fixe și Jockey-Club organiza anual un astfel de eveniment la care, participau și doamnele și domnișoarele membrilor clubului[49] dar și un număr mic de invitați. Se pare că, după spusele lui Argetoianu, acest bal era considerat ca fiind de aproape același nivel cu cel organizat de Alexandru Știrbey.

Un alt eveniment marcant al sezonului era și balul caritabil organizat la Teatrul National. Scopul acestuia era strângerea de fonduri prin plata biletelor de intrare sau a biletelor de tombolă. Obiectele erau cumpărate de organizatori sau proveneau din donații. De aceea, pregătirea pentru acest bal dura aproape o lună[50]. Banii strânși de la acest bal erau utilizați în scopuri caritabile.

Din perspectiva sociologiei comunicării cele două tipuri de surse utilizate se încadrează în două tipuri de discursuri. Memoriile pot fi considerate discursuri de tip confesiune aparținând membrilor aristocrației românești care erau și ele personalități publice[51]. În acest fel, *comunicarea* are caracterul de autenticitate. De asemenea, este evidenă și o bună cunoaștere a evenimentelor narate. Pentru Jurnalul lui Carol I, relatările sunt scurte rezumându-se doar la aspecte care au importanță personal și care țin de regulă de regină sau cum a fost iluminatul electric al Palatului Regal, în 1883. Memoriile Reginei Maria scrise în limba engleză, pentru această perioadă în care are statutul de principesă moștenitoare, nu doar că subliniază că este reprezentanta unei mari familii regale europene ci și diferențele de mentalitate între regalitatea germană și cea britanică. Ca și mai sus analizate și principesa moștenitoare, emite și judecăți de valoare asupra persoanelor apropiate: Carol I, regina Elisabeta și Ferdinand.

Același lucru se poate spune și despre memoriile lui Constantin Argetoianu cu precizarea că judecățile de valoare ale acestuia lasă impresia unei subiectivități. Cu toate acestea ele sunt redactate din perspectiva unui statut superior, al celui care pretinde că deține experiența și expertiza necesară pentru emiterea acestor judecăți de valoare[52].

În ceea ce-l privește pe Mișu Văcărescu, stilul jurnalistic, de constatare îi permite să-și atribuie o identitate discursivă și care instituie o relație de egalitate între interlocutori. Și nu e întâmplător că aceste *constatări* sunt scrise în limba franceză, pentru a sublinia identitatea categoriei sociale căreia îi aparține. De aceea nu întâmplător judecățile de valoare pe care le emite sunt "mascate" și au putere simbolică.

Aristocrația politică românească a fost un subiect de interes pentru istoriografie încă din secolul al XIX-lea, deoarece procesul de schimbare a ei a fost în această perioadă în plină desfășurare ca urmare a schimbărilor impuse de transformarea societăți românești, până la Primul Război Mondial. Cu toate acestea, se poate remarca o concentrare a cercetării mai ales spre domeniul politicului și în special al evidențierii, la nivelul socialului, a consolidării burgheziei, a rolului în acesteia formarea unei clase de mijloc, ambele ca elemente ale modernizării și europenizării. În accest context se folosește tot mai mult termenul de elită și rolul

[47] Ibidem,p.112
[48] Ibidem,p.112
[49] Ibidem,p.117
[50] Constantin Argetoianu, *Op. cit.*, p.119
[51] Camelia Beciu, *Op.cit.*, p.40
[52] Ibidem, p.38

acesteia în evoluția societății românești, fără a face precizările referitoare la componența acesteia. Astfel, analiza metodologică specifică științelor sociale asupra un eveniment din sfera vieții cotidianului precum balurile din București poate să "explice" și să ofere o imagine cât mai apropiată de realitatea acelei epoci pe cât de frumoasă pe atât de plină de contradicții.

BIBLIOGRAPHY

A. Memorii și Jurnale

Argetoianu, **Constantin,** *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, vol.I, partea I, Editura Humanitas, București, 1991

Buhman, **Eugeniu, Arthur** *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, Editura Sigma, București, 2006

Carol I al României *Jurnal*, vol. I, 1881-1887, Editura Polirom, Iași, 2007

Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1991

B. Instrumente de lucru:

Dicţionarul explicativ al limbii române, ediţia a II-a, editura „Univers Enciclopedic", Bucureşti, 1996

C. Lucrări publicate

Beciu, Camelia, *Sociologia comunicării și a spațiului public*, Editura Polirom, Iași, 2011

Bulei, Ioan, *În vechiul regat*, Editura Tritonic, București, 2013

Bulei,Ioan, *Românii în secolele XIX-XX. Europenizarea*, Editura Litera, București, 2011

Claymoor, *La vie a Bucharest*, 1882-1883, Bucharest, Imprimeurs- Editeurs Thiel &Weiss f.a

Coenen-Huther, Jaques, *Sociologia elitelor*, Polirom, Iași, 2007

D. Sitografie

Anderson, Robert, *Aristocratic Values and Elite Education in Britain and France*, în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties***,** Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, https://books.openedition.org/editionsmsh/10028?lang=en, 28 aprilie 2020

Amalfitano, Franck, *Nobles et titrés de la Sarthe de 1789 á la « République des ducs » Enracinement d'une aristocratie provinciale et parisienne* ,Tome I în http://cyberdoc.univ-lemans.fr/theses/2010/2010LEMA3011.pdf , 20 noiembrie 2020

Anheim, Étienne, Grenier, Jean-Yves, and Lilti, Antoine, *Reinterpreting Social Status* în https://www.cairn-int.info/article-E_ANNA_684_0949--reinterpreting-social-status.html, 30 aprilie 2020

Berlin, Isaiah, *The Power of Ideas*, Princeton University Press, 2000 în https://archive.org/details/isbn_9780691092768/page/204/mode/2up ,5 mai 2020

Burke, Peter, *History and Social History*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1993,
https://monoskop.org/images/1/1c/Burke_Peter_History_and_Social_Theory_2nd_edition_1993.pdf

Porta della Donatella, Keating, Michael, editors, *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press 2008, https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193115/Donatella_Della_Porta_Michael_Keating_Approa.pdf 25 noiembrie 2020

Demogeot, Jacques, Montucci, Henry, 1868, *De l'enseignement secondaire en Angleterre et en Ecosse*, Paris, Imprimerie impériale în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, https://books.openedition.org/editionsmsh/10028?lang=en, 28 aprilie 2020

Goodrich, Amanda, Understanding a Language of "Aristocracy" (1750-1850), Historical Journal, Vol. 56, No. 2, (june 2013), Cambridge University Press, https://www.jstor.org/stable/24528841?readnow=1&refreqid=excelsior%3A7108729e4752e0fc139aad386be496b1&seq=1#page_scan_tab_contents

Horowitz,Tamar, *From Elite Fashion To Mass Fashion*, European Journal of Sociology, Vol.16, No.2, p.3, https://www.jstor.org/stable/23998604?readnow=1&refreqid=excelsior%3Ab3e6f7c94a91039eece77961e9d9da4b&seq=2#page_scan_tab_contents 10 mai 2020

Peltonen, Matti, *What is Micro in Microhistory, în What Is Micro in Microhistory*? Teoksessa Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing (ed. by Hans Renders and Binne de Haan), Edwin Mellen Press 2013, https://www.researchgate.net/publication/266938206_What_Is_Micro_in_Microhistory_Teoksessa_Theoretical_Discussions_of_Biography_Approaches_from_History_Microhistory_and_Life_Writing_ed_by_Hans_Renders_and_Binne_de_Haan_Edwin_Mellen_Press_2013_pp_157-1 20 noiembrie 2020

OLGA MAVROCORDAT STURDZA – "FOR THE PEOPLE AND THE COUNTRY"

Mirela Topoliceanu, Daniel Dieaconu
PhD Student, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Olga Mavrocordat Sturdza was one of the ladies of Romania who supported Queen Mary in the fight for "front from home", activating in the societies that supported invalids, widows and war orphans. The most important social work of her remains, however, the "Society for the Protection of Orphans of War", which, under the government management, has dealt with the growth and education of most of the orphans of the First World War. Owner of lands and forests, close to the royal dynasty, beginning with the establishment of the communist regime, Olga Mavrocordat Sturdza suffered in communist prisons. She managed to leave the country, ending his days in France, away from the country and the nation she had fought for.

Keywords: orphans of war, invalids, feminism, "front from home", communist repression

Acest studiu este dedicat doamnei Olga Mavrocordat-Sturdza, descendentă ilustră a unor mari familii boiereşti din Moldova, ce au dat chiar şi câţiva domni Moldovei. Nu este o cronică de familie, ci vom insista pe faptul că prinţesa a fost una dintre marile colaboratoare ale reginei Maria în susţinerea „frontului de acasă" în primul război mondial, cea care a condus activitatea de îngrijire a orfanilor de război şi care a continuat această activitate şi în perioada interbelică până când şi ultimul orfan a împlinit vârsta majoratului. A înţeles să lupte pentru neam, biserică şi ţară şi după instaurarea regimului comunist şi a suferit pentru aceasta, chiar şi cu temniţă grea, şi care şi-a sfârşit zilele departe de ţară, în Franţa.

Pentru realizarea acestui studiu am folosit lucrările dedicate biografiei doamnei Olga Mavrocordat-Sturdza, destul de puţine faţă de interesul care ar trebui arătat. Amintim comunicarea cercetătorului Cătălin Botoşineanu de la Arhivele Naţionale Iaşi susţinută la Biblioteca Bicaz, în care a făcut ample referiri la „frontul din spatele frontului" şi la acţiunile prinţesei Olga Sturdza sub patronajul reginei Maria şi un articol al domnului dr. Cătălin Botoşineanu apărut în 2018 şi alte scurte articole care apar în bibliografia studiului[1]. S-au folosit şi documente de arhivă de la instituţiile de gen din Iaşi, Bucureşti şi Piatra-Neamţ, deocamdată insuficient cercetate şi care pot oferi noi informaţii despre perioada din timpul regimului comunist când prinţesa se afla în ţară şi era în atenţia organelor de represiune.

Prinţesa Olga Mavrocordat s-a născut la data de 27 septembrie 1884, la ora 9,30, în satul Popeşti, judeţul Iaşi, fiind fiica prinţului Alexandru Mavrocordat şi a Luciei Cantacuzino-Paşcanu. Tatăl avea 42 de ani, iar mama doar 22. S-a născut în palatul aflat pe moşia primită ca

[1] C. Botoşineanu, *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război" şi rolul prinţesei Olga Sturdza*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza Iaşi, s.n., Istorie, tom LXIV/2018, n.s., pp. 517-538

zestre de mama sa, construit de familia Paladi şi cumpărat de Lascăr Cantacuzino-Paşcanu[2]. A avut o soră, Maria, şi un frate, George, mort într-un accident de călărie. La 1900 se petrece divorţul dintre părinţii ei, mama sa rămânând pe moşie, participând activ la viaţa comunităţii. Făcea, de asemenea, lungi călătorii în ţară şi străinătate, având chiar un vagon propriu. La 9 iunie 1931, ora 21, murea pe peronul gării, sosind dintr-o lungă călătorie, se spune din Egipt[3]. Rodica Eugenia Anghel a încercat să afle informaţii despre principesa Olga din arhivele ieşene, dar ele sunt puţine. Nu s-a găsit actul de naştere, ci doar unul din 1900, când face o călătorie în Europa cu tatăl ei şi fraţii şi a fost trecută pe paşaport. În 1902 are loc o nouă călătorie[4]. Tatăl ei, Alexandru, era fiul prinţului George Mavrocordat şi al Mariei Schina, născut la Atena. Avea o mare avere, din care nu lipseau multe obiecte de artă şi biblioteci, precum cea de la Miroslava unde alesese să trăiască după despărţirea de Lucia Cantacuzino-Paşcanu. În 1907, în martie, a murit la Paris, în locuinţa de pe strada Pierre Charon. Se spunea că lăsase o moştenire mare, circa 3 milioane, dintre care doar palatul de la Miroslava valora peste 150.000 de lei. La 22 iunie în acelaşi an, o altă dramă în familie: moare George într-un accident de călărie, rămânând ca împreună cu sora sa Maria şi mama lor să dezbată succesiunea[5].

Beneficiind de posibilităţile financiare ale familiei, şi-a dedicat tinereţea artei. A studiat pictura şi sculptura la Berlin, Dresda şi Paris, fiind elevă a sculptorului Debois şi, apoi, a celebrului Auguste Rodin[6].

Studiile şi acumulările au dat rod repede, o primă expoziţie de sculptură la Salonul de la Paris, apreciată de criticii vremii. Primul atelier l-a avut la Dieppe, în Franţa, apoi a deschis un atelier la Iaşi, în Copou, pe strada Carol, unde lucra cu dalta şi ciocanul în piatră sau marmură. O lucrare a ei, dedicată Marii Uniri, a fost dăruită oraşului Iaşi, bucurându-i pe privitori cu o compoziţie complexă, exprimând „maternitatea naţională", dar şi orfanii de război ce-şi caută mame, o realitate ce a cunoscut-o bine. Statuia a fost dezafectată de comunişti, o copie putând fi văzută astăzi în faţă la Facultatea de Medicină[7]. Într-un document din 1924 se arată că valoarea complexului statuar era de 2 milioane de lei, darul artistei pentru oraş[8].

Din punctul de vedere al participării principesei la viaţa comunităţii, identificăm trei direcţii de acţiune: sculptura, mişcarea feministă şi activitatea în slujba segmentelor defavorizate ale societăţii şi, în special, a orfanilor de război.

---

[2] Laura Guţanu, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunităţii*, în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani", Iaşi, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014, p. 93. După divorţul dintre părinţii ei, va locui cu mama sa la acest conac, tatăl său alegând să trăiască pe moşia Miroslava.

[3] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, Fundaţia Culturală „Magazin Istoric", Bucureşti, 1995, p. 242; pe doamna Lucia Cantacuzino-Paşcanu o aflăm pe o listă de susţinători ai operei de asistenţă socială pentru copiii orfani deschisă de Olga Sturdza, fiica sa, şi pe care mai apăreau principesa Moruzzi sau Maria Alexandra Mavrocordat (Ştefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 203).

[4] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* în "Arhivele Moldovei", I-II, 1994-1995, p. 72

[5] *Ibidem,* pp. 72-73

[6] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, Fundaţia Culturală „Magazin Istoric", Bucureşti, 1995, p. 242

[7] Laura Guţanu, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunităţii,* în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani", Iaşi, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014, p. 97. Dintre realizările artistice ale principesei amintim şi „Sărutul" şi „Sburătorul" de la Vila Sonet Mihail Codreanu sau cenotaful lui Alexandru Mavrocordat (Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. Tipo Moldova, Iaşi, 2005, p. 163).

[8] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* p. 73

Mişcarea feministă era la început în Moldova şi o aflăm implicată pe Olga M. Sturdza la 1910 printre sprijinitoarele unui organ de presă al femeilor, un pas mărunt, dar spre înainte[9]. Înainte de război, în aprilie 1914, se alătură Adelei Xenopol şi altor doamne moldovene pentru o petiţie adresată corpurilor legiuitoare ale României din partea Ligii Femeilor Române de la Iaşi. Cereau drept de vot pentru femei, măcar pentru „comunale". Petiţia a fost înaintată prin deputatul de Iaşi - Ion Alexandru Brătescu-Voineşti[10].

În vara lui 1917, prin intermediul senatorului Paul Bujor, un grup de femei moldovene, printre care şi Olga Sturdza, au cerut Senatului drepturi integrale pentru femei. P.S.D. sprijinea această acţiune. În 1917 s-au desfăşurat mai multe activităţi pentru drepturile femeilor conduse de Alexandrina Cantauzino, Ecaterina Gr. Cantacuzino, Elisa Brătianu şi Olga Sturdza[11]. Olga Sturdza va rămâne apropiată de mişcarea feministă, participând la mai multe acţiuni, deşi atenţia ei principală se aţintea asupra ocrotirii orfanilor de război[12].

La 1916, când România a intrat în război, a sprijinit primele subscripţii publice pentru „frontul de acasă"[13], iar în septembrie 1916, din iniţiativa ei şi sub patronajul reginei[14] s-a edificat primul cămin pentru orfanii de război la Iaşi. Crezul prinţesei Olga Sturdza devenise acesta, căci „Nu există chemare mai sfântă pentru noi şi mai mişcătoare decât glasul morţilor căzuţi pentru patrie. Acestei porunci a mormintelor dăm ascultare când ne devotăm copiilor rămaşi"[15]. Să remarcăm, cu patriotism local, că ideea ocrotirii orfanilor de război a avut-o prima dată Aurelia Pipoş la Piatra-Neamţ[16].

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, dată fiind iminenţa războiului, a încercat să pregătească un sistem prin care să sprijine Crucea Roşie. Şi-a început activitatea în Bucureşti, în Iaşi activând o filială puternică. După cucerirea Bucureştiului, s-a considerat că trebuie coordonată acţiunea din teritoriul liber, de la Iaşi, şi la 9 noiembrie 1916, Anastasia Gr, Philipescu îi acordă „depline puteri" doamnei Olga M. Sturdza, continuând să se activeze şi în teritoriul controlat de germani, după cum o arată un raport trimis către Iaşi. În decembrie 1916, preşedinta societăţii la nivel naţional, Anastasia Filipescu, trimite la Iaşi suma de 21.300 lei aflaţi în păstrarea BNR [17].

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor din România era puternică în Moldova, sub conducerea Olgăi Sturdza, şi după cucerirea Bucureştiului a primit preşedinţia la nivel naţional şi

---

[9] Laura Guţanu, *Principesa intelectuală în slujba comunităţii*, p. 110

[10] „Viitorul românceIor", an III, nr. 4, aprilie 1914, pp. 49-50, prezentat în antologia Ştefaniei Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 164. Adela Xenopol semnează ca directoare a revistei, iar Olga Sturdza ca proprietară, la fel ca Ella Meissner şi Maria Gavrilescu.

[11] Ştefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, pp. 34-36

[12] La Congresul Uniunea Femeilor Române din 1924, Olga Sturdza are o cuvântare deosebită în care evidenţiază rolul femeii în războiul de întregire naţională şi faptul că merită drepturi integrale.

[13] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* Ed. Polirom, Iaşi, 2017, pp. 92-93. La primele subscripţii după începerea războiului apar 80 de nume de donatori, printre ei şi Olga Sturdza cu suma de 1.000 de lei, la fel ca Alexandrina Balş sau soţii Grigore Sturdza.

[14] Regina Maria era impresionată de „gurile înfometate care aşteptau să fie salvate de la foamete prin efortul caritătii publice" (Regina Maria a României, *Capitole târzii din viaţa mea. Memorii redescoperite,* editor Diana Mandache, Ed. Alfa, Bucureşti, 2004, p. 126).

[15] Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Consiliul Central Iaşi, *Dare de seamă asupra încheierii activităţii Societăţii „Ocrotirea Orfanilor din Război" prezentată Majestăţii Sale Regina Maria de către Olga Sturdza*, Iaşi, 1936, p. 60

[16] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial*, p. 97

[17] A se vedea ANIC, fond SOFNR, A/II, dos 282, citat în studiul Mariei Ioniţă, *Din activitatea SONFR în timpul primului război mondial*, în www.Muzeulnaţionajournal.ro. Fişiere, accesat la 15 decembrie 2018, p. 291

va sprijini acţiunile reginei Maria împreună cu doamnele venite din Muntenia şi cu marii ierarhi pentru a ajuta pe copii, refugiaţi şi pe invalizi, deschizând mai multe centre în mănăstirile Neamţului şi în oraşele Moldovei, ca după război să le extindă la nivelul întregii ţări[18].

În februarie 1917, principesa a înfiinţat în vechiul palat boieresc de la Miroslava o şcoală pentru orfanii ai căror părinţii au murit în război. Instituţia a devenit model pentru Societatea de Ocrotire a Orfanilor din Război[19]. Despre primul orfelinat din Iaşi aflăm şi din ziarul „Mişcarea[20]. Pe moşia Olgăi Sturdza de la Păiuşeşti s-au primit 131 copii, întreţinuţi de prinţesă[21].

La 5 mai 1917, secţia orfanilor de război din cadrul SONFR iese de sub autoritatea acesteia şi trece sub Societatea Ocrotirea Orfanilor de Război condusă de la Iaşi[22], fapt ce a generat numeroase proteste de la Bucureşti. Maria Glogoveanu se adresa Olgăi Sturdza şi ministrului Cultelor şi Instrucţiunii, I.G. Duca, arătând că ideea a fost a SONFR şi preluată de Iaşi[23]. Regina Maria a sprijinit această organizare şi a dorit să o patroneze. La întrunirea de la Iaşi din mai 1917, a rugat publicul să sprijine acţiunea doamnei Olga Sturdza, să se strângă bani pentru edificarea unui prim orfelinat la Iaşi. S-au adunat 116.476,10 lei, printre donatori aflându-se Aretia Disescu, generalul Ilescu, Olga Sturdza etc.[24] Era o iniţiativă privată, dar mai mult decât necesară, căci erau deja 40.000 de orfani de război, şi guvernul a înţeles rostul ei şi recunoştea în decembrie 1917 „Societatea ocrotirea orfanilor de război" condusă de Olga M. Sturdza, dându-i delegaţie exclusivă pentru a se îngriji de copiii năpăstuiţi[25].

Regina Maria a înţeles că trebuie ajutat frontul, şi a făcut-o cu prisosinţă, dar că mare importanţă o au şi cei năpăstuiţi din spatele frontului: refugiaţi, orfani, invalizi, bătrâni. Şi-a dat seamă că nu le poate face pe toate singură şi a cerut ajutor şi nu doar de la rege, miniştri şi generali, ci şi de la femeile din Moldova, de la doamnele ţării. A fondat un comitet pentru ajutorarea refugiaţilor şi preşedintă a fost Olga Sturdza, secondată de mitropolitul Pimen Georgescu şi efortul lor a fost unul pe măsura nevoilor, iar printre membri aflăm şi miniştri şi bancheri. Reţeaua de cantine din toată Moldova a fost edificată prin bani de la guvern, de la alte autorităţi şi subscripţii publice[26]. Regina Maria a făcut o donaţie de 50.000 de lei, iar filiala SONFR Iaşi a organizat mai multe colecte publice în centrele urbane. În atenţia reginei se aflau şi invalizii de război, fondând în ianuarie 1917 „Societatea „Invalizii de război", care avea ca preşedinte de onoare pe prinţul Carol[27]. Cel mai important centru de primire invalizi era la

[18] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 169
[19] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158
[20] „Mişcarea", an IX, nr. 141, 24 iunie 1917, p. 1
[21] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 104-105
[22] La 5 mai 1917, la solicitarea ministrului Vintilă Brătianu se constituie Societatea Ocrotirea Orfanilor de Război, o colaborare între privat şi stat (C. Botoşineanu, *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război" şi rolul prinţesei Olga Sturdza,* p. 527).
[23] Maria Ioniţă, *Din activitatea SONFR în timpul primului război mondial*, în www.Muzeulnaţionajournal.ro. Fişiere, accesat la 15 decembrie 2018, p. 292
[24] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 98; "România", an I, nr. 249, 24 octombrie 1917.
[25] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158
[26] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 117. Comitetul, care mărturisea că are „conţiinţa împăcată că şi-a făcut toată datoria", avea ca preşedinte de onoare pe mitropolitul Pimen Georgescu, pe Olga Sturdza ca preşedinte executiv, Emilia Gane – secretară, Alexandra Filitti – casieră. Membri erau Maria Climescu, Maria Krupenschi, Aneta Cosmovici, Ana Racoviţă, Eliza Văleanu ş.a
[27] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 170, 102

Piatra-Neamţ, în mănăstirile Neamţului fiind primiţi mulţi militari[28]. În localul „Reuniunii femeilor române", femeile refugiate lucrau rufărie pentru soldaţi. La trenurile militare, pentru organizare şi gospodărire, era ataşată câte o doamnă, regele Ferdinand dând un ordin special în acest sens[29].

La 31 ianuarie 1918, Olga M. Sturdza se adresa Primăriei Oraşului Iaşi în calitatea ei de preşedintă a Societăţii Femeilor Române creând două locuri pentru a face „grădini de copii" în cartierul Tătăraşi pentru copiii nenorociţi ce stau în bărăci în Copou. La 12 februarie mulţumeşte pentru parcelele oferite în cartierul Ferdinand, promiţând efort pentru educaţia micilor copilaşi[30]. În anul 1919, prinţesa Olga Sturdza a cumpărat fostul Palat Sturdza pentru Societatea Naţională Ortodoxă a Femeilor din România. Aceasta societate se afla sub tutela Mitropoliei Moldovei şi avea ca activitate alinarea poporului, după rănile lăsate de război. Sub această tutelă se efectuau colecte pentru binefacere, acţiuni de educaţie şi cultură. Apoi, în această clădire a funcţionat Liceul Ortodox de Fete, devenind peste ani sediul actual al Şcolii „Varlaam" a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. În anul 1920, Olga Sturdza, în calitate de preşedintă a Societăţii Ocrotirii Orfanilor de Război a cumpărat proprietatea domnitorului Ioniţă Sandu Sturdza din Copou. Aici a înfiinţat prima şcoală de îndreptare pentru copii din România („şcoală de corecţie", pentru orfanii „vicioşi"), apoi o şcoală agricolă care, peste ani, a devenit Şcoala Tehnică Agricolă, iar apoi Grupul Şcolar Agricol „Vasile Adamachi"[31].

În octombrie 1918, Olga M. Sturdza şi-a depus mandatul de preşedintă a SONFR, dar între timp moare Anastasia Filipescu şi este numită preşedinte interimar până la sfârşitul lui decembrie, când, după alegeri generale, este aleasă preşedintă Alexandrina Cantacuzino[32].

În martie 1920, Olga M. Sturdza cere să i se închirieze aula Universităţii din Iaşi pentru conferinţa generalului Miculescu despre bătălia de la Mărăşti, dorind să folosească beneficiile în ajutorul orfanilor. În 1920, o „grădină de copii" primise numele „Alexandru Mavrocordat" şi avea aproape 30 de copii în grijă[33].

În 1922, Alexandra Cantacuzino, preşedinta regionalei Bucureşti acuza Societatea că nu a ajutat efectiv decât 15.000 de copii din cei 350.000, restul până la 50.000 primesc suma miyerabilă de 15 lei pe lună[34]. Alexandrina Cantacuzino acuza pe Olga M. Sturdza de proastă gestionare a fondurilor şi favoritism şi, de asemenea, vedea drept vinovat şi pe ministrul sănătăţii publice Gheorghe Mârzescu. Tot ei ar fi fost vinovaţi şi de desfiinţarea comitetelor regionale de la Chişinău şi Bucureşti ca urmare a unor nereguli. În schimb ea evidenţia faptul că sub preşedinţia ei de la Bucureşti s-au fondat 25 de orfelinate, 12 filiale care îngrijeau 2000 de copii, a atras fonduri de 8,7 milioane de lei[35].

La sfârşitul războiului, societatea întreţinea 91 de orfelinate, unde copiii erau crescuţi şi educaţi, şcoli primare, gimnazii, şcoli profesionale şi licee. A funcţionat până în 1935, când

---

[28] Gh. Radu, *Mărturii documentare privind acţiunea spitalelor militare din jusdeţul Neamţ în timpul primului război mondial,* în „Revista Arhivelor", an LXXIV, vol. LX, nr. 1, 1997, p. 117

[29] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* pp. 104-105

[30] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* p. 73

[31] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* p. 171

[32] A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* p. 172. După război, societatea se implică în sprijinirea ridicării Mausoleului de la Mărăşeşti, prin subscripţii publice strângându-se suma de 5.500.000 lei

[33] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* p. 74

[34] M. Iliev, *Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Comitetul Regional Chişinău 1918-1924*, în „Tyrageţia", s.n., vol. VIII (XXIII), nr. 2, 2014, p. 184

[35] *Discursul doamnei Alexandrina Gr. Cantacuzino la Congresul Societăţii Ocrotirii Orfanilor de Războiu la Iaşi în ziua de 25 iunie 1922*, Bucureşti, 1922, pp. 22-23, 30

ultimul orfan de război a ajuns la majorat, când toate căminele şi toate averile societăţii erau cedate Ministerului Sănătăţii, darea de seamă arătând o activitate intensă de 20 de ani[36].

Pentru activitatea ei a primit recunoaştere de la Crucea Roşie americană, după cum o arată o scrisoare primită de la preşedintele Societăţii de Cruce Roşie din SUA. Dar, cea mai frumoasă mulţumire era de la copiii orfani ajunşi oameni mari, precum profesorul doctor în medicină Ţurcanu[37].

Interesantă este povestea unuia dintre orfanii de război care a ajuns să fie angajatul Olgăi M. Sturdza şi care a oferit un manuscris pe care editorii volumului dedicat istoricului Mihail D. Sturdza l-au publicat, nereuşind însă să afle adresantul. Theodor Zaboloteanu era din Lungani şi a rămas orfan de tată încă de la începutul războiului pe când încă nu avea doi ani şi a crescut cu sprijinul mamei sale şi cu o mică pensie. S-a înscris la concurs pentru intrarea la Liceul Naţional din Iaşi, fiind acceptat în cursul inferior în 1929, cu bursă, cămin şi masă. Dar pentru cursul superior nu a mai primit bursă şi atunci, fiind orfan de război, a apelat la sprijinul doamnei Olga Sturdza, care l-a primit în audienţă. L-a îndemnat spre Şcoala Comercială, unde nu exista obligaţia de a urma o facultate, societatea neputând suporta astfel de costuri. Tânărul a urmat sfatul, primind din nou cazare şi masă. Spre sfârşitul perioadei, şcoala s-a transformat în liceu şi a susţinut şi bacalureatul. Legătura ei cu principesa nu s-a încheiat, căci el a fost ales dintre absolvenţii şcolii pentru postul de contabil al domeniului de la Iaşi al doamnei şi până la naţionalizare a fost angajatul acesteia[38]. Theodor Zaboloteanu a participat la asanarea bălţilor de la Cristeşti, care au transformat în teren arabil 1000 ha. Se ocupa, de asemenea, de exploatarea în regim silvic al pădurilor, lemnele scoţându-le la vânzare în mai multe localităţi[39].

Lucia Cantacuzino-Paşcanu murea la 9 iunie 1931, ora 21, pe peronul gării din Iaşi, la sosirea dintr-o lungă călătorie, se pare din Egipt. Deşi mama ei mai vânduse din proprietăţi, îi rămâneau ei şi surorii sale Maria, căsătorită în Grecia, mai multe moşii şi păduri, pe care Olga Sturdza le va administra, după cum am văzut mai sus[40].

Dimitrie, fiul ei, s-a căsătorit cu Ileana Manu, fiica generalului Manu, născută în 1915. În 1933 s-au hotărât să meargă la Hangu, să administreze moşia de 30.000 de ha. Au trecut şi printr-un incendiu, conacul arzând, aprinzându-se de la o scânteie ajunsă pe şindrila uscată a acoperişului. Dimitrie era sportiv, atletic, înalt, apropiat de oamenii locului[41]. Suferea de inimă însă. A murit în 1938 înecat, plutaşii găsindu-i trupul peste câteva zile[42].

Despre accidentul fiului ei Dimitrie din 1938 s-a scris în epocă. Era moartea unui tânăr, tragică, pe când încerca o barcă pneumatică pe Bistriţa. Aurel Leon, jurnalist ieşean care a fost apropiat familiei, îşi amintea că aflase despre fostul său coleg de şcoală că a fost luat de toance şi zvârlit de o plută şi agăţat de o parâmă nu a mai putut ieşi de dedesubt. Secretarul său a reuşit să scape cu viaţă. După moartea lui, Olga Sturdza s-a închis mai mult în singurătatea sa[43].

---

[36] *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158
[37] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 244
[38] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 220, 208
[39] Îşi amintea că el era însărcinat să aibă grijă ca să primească lemne de foc şcolile şi oamenii săraci şi că, de asemenea, trebuia să ajute pe tinerii însurăţei, în special cu lemn pentru casă.
[40] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 242
[41] De la un sătean din Schit, comuna Ceahlău, am primit o fotografie a lui Dimitrie Sturdza, care îi fusese naş de cununie.
[42] Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Iaşi, Fond Personal „Ileana Sturdza", Dos. nr. 5, ff. 1-57; *ibidem*, Dos. nr. 6, f.1, *ibidem*, Dos. nr. 7, f.1; C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 245
[43] A. Leon, *Marile familii ieşene: Sturdzeştii,* în „Monitorul", Iaşi, an 3, nr. 12 (469), 18 ianuarie 1993, p. 5

Un sătean din comuna Ceahlău, pe atunci copil, își amintea că Bistrița era mare ca după puhoi și că lumea a fost foarte mirată când Dimitrie Sturdza a venit cu o barcă pneumatică legată deasupra mașinii și că împreună cu avocatul Lăzărescu au încercat să pună barca pe apă. S-au răsturnat de trei ori acolo pe loc și apoi odată la podul Hangului. Au mers bine până la Bicaz, dar înspre Tarcău s-au lovit în niște stânci ale unei insulițe din Bistrița. Secretarul Lăzărescu a reușit să scape, dar prințul nu. Corpul a fost descoperit abia după vreo zece zile de o femeie de la Oanțu, care s-a urcat pe o plută legată de mal ca să spele rufe. Sicriul a fost dus la bisericuța veche din Răpciuni, iar apoi a fost depus în cavoul familiei de la Popești[44]. Theodor Zaboloteanu, fost contabil al principesei își amintea că Dimitrie și Ileana au ales să administreze Domeniul Hangu și că stăteau cea mi mare parte a timpului la Ceahlău. Își amintea durerea principesei când a fost înștiințată despre moartea fiului ei Dimitrie. Spunea el că sicriul a fost dus pe moșia Cilibiu, la biserica de acolo unde a fost îngropat[45].

Gheorghe s-a născut în 1912 la Ostende, a făcut studii la Oxford, unde cunoaște pe Margareta Kvaal, cu care se căsătorește, la Oslo[46]. Împreună cu soția sa Margareta, s-au stabilit la Popești în 1939. Palatul era situat într-un parc cu pomi fructiferi, tot acolo aflându-se și biserica și casa administratorului moșiei[47]. În februarie 1940, o aflăm pe Olga Sturdza depunând la Tribunalul Iași testamentul olograf al Smarandei Sturdza și cere tribunalului un duplicat al planului autentic al Domeniului Hangu și Bălțătești de la 1838 realizate de Haubitz-Mavrodin[48].

Mihail Sturdza petrecea destul de mult timp la Dieppe, în Franța, venind la Popești pentru vânătoare, fiind iscusit în această îndeletnicire[49]. Mihail Dimitrie Sturdza a murit în Franța și, în 1941, în urma morții lui devine moștenitoarea întregii averi a acestuia. Sunt menționate numeroase rarități de bibliotecă[50].

A continuat să fie maica răniților și a orfanilor din Moldova și în cel de-al doilea război mondial. A fost chemată de generalul Antonescu să conducă din nou ocrotirea orfanilor de război, așa cum o făcuse începând cu 1916, dar a refuzat, considerând că vârsta nu o mai ajută să fie la înălțimea misiei, dar a oferit din averea ei pentru cei năpăstuiți care îi cereau ajutorul, fie ei de la Popești, Bălțătești sau de la Hangu[51].

Margareta, nora sa, a uzat de relațiile pe care le avea în străinătate și a atras ajutoare pentru Moldova în timpul războiului, fiind sprijinită îndeaproape în acest demers de un căpitan suedez numit Kimberg, întâmpinând însă numeroase probleme, chiar și din partea celor pe care îi ajuta[52].

Instaurarea comunismului a reprezentat începutul durerii pentru familia Sturdza. Reforma agrară din anul 1945 le-a lăsat doar casa de la Popești[53]. Până la 1 octombrie 1948, Olga Sturdza a fost adăpostită la Mănăstirea Neamț, sub ocrotirea starețului Melchisedec Dumitru și „în strânse relații de prietenie cu arhimandritul Vasile Vasilache, fost conferențiar radio în timpul regimului antonescian". Avea legături cu călugărul Petru Pogonat, fost decan al Baroului Iași, cu

[44] Gr. Tărâță, *Moartea prințului*, în „Țara Hangului", an V, nr. 21, 2001, p. 4
[45] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani", p. 216
[46] C. Popișteanu, D. Matei, *Sturdzeștii. Din cronica unei familii istorice*, p. 245
[47] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 209. Fiul lor Dimitrie s-a născut la Popești. În Iași mai dețineau moșii la Cilibiu, Podu Iloaiei, Păușești, vii la Cotnari ș.a.
[48] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuții privind viața și activitatea,* p. 74;
[49] C. Popișteanu, D. Matei, *Sturdzeștii. Din cronica unei familii istorice*, p. 243
[50] Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuții privind viața și activitatea,* p. 74
[51] Laura Guțanu, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunității,* 107
[52] Th. Zaboloteanu, *Amintiri despre Olga M. Sturdza*, p. 21
[53] Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, Fond Personal „Ileana Sturdza", Dos. nr. 13, f.1

Vladimir Muscă şi Victor Ojoc. Notele informative arătau faptul că „discutau tot felul de chestiuni la adresa actualului Guvern". Olga Sturdza întreţinea legături cu doctorul Fulgeanu („protejat de patriarh"), cu protosinghelul Pogonat („fost deputat cuzist şi criminal de război"). Era „prost văzută de autorităţi" şi se considera că are legături strânse „în mediul britanicilor şi cu generalul Iorgulescu din capitală, pe care îl ţine la curent cu capacitatea de contribuţie la o mişcare de rezistenţă a călugărilor de la Neamţ"[54].

În 1948 i-a fost confiscată întreaga proprietate. S-a mutat împreună cu văduva fiului său şi cu nepoţii în casa din Bucureşti. Le-a fost confiscată şi proprietatea din capitală, fiind mutaţi din nou, într-o căsuţă cu două camere. De aici, principesa Olga a fost ridicată şi arestată în anul 1953, împreună cu nora sa, Ileana Manu-Sturdza şi nepotul Mihai Dimitrie, sub învinuirea că au vândut material lemnos de pe fosta proprietate de la Hangu. Al doilea fiu, Gheorghe, a fugit în zona de ocupaţie americană din Austria, la Linz. Soţia acestuia, Margareta, de origine norvegiană, a reuşit să plece cu un avion al Crucii Roşii suedeze[55].

Cele două femei rămase în ţară au fost încarcerate la penitenciarele Mislea şi Jilava. Nouă luni de cruntă detenţie în penitenciarele de femei şi apoi muncă forţată au îndurat Olga Mavrocordat-Sturdza şi Ileana Manu-Sturdza din pricina actelor de binefacere şi a originii lor nobile. În anul 1957, prin intervenţia ambasadorului grec Argyropoulos, căsătorit cu sora sa Maria, li s-a permis eliberarea şi plecarea din ţară. El a insistat, în cadrul negocierilor în probleme financiare dintre guvernul grec și cel român, să se obțină aprobarea părții române ca Olga Sturdza să plece în Franța[56].

Olga Sturdza a ajuns din nou în Franţa, acolo unde studiase în tinereţe. A locuit la proprietatea Sainte Marguerite de lângă Dieppe, cu băiatul ei Gheorghe şi nora sa Margareta. Principesa Olga Sturdza a murit la 10 iulie 1971, la vârsta de 87 ani, la proprietatea Sainte-Marguerite, din apropierea localității Varengeville-sur-Mer, de lângă Dieppe, în Franța cu băiatul ei Gheorghe Sturdza și nora sa Margareta Sturdza (născută Kvaal)[57].

Interesantă ni se pare aserţiunea lui Cătălin Botoşineanu la care subscriem, căci meritele ei, relevate şi în acest articol, au fost majore: „Textul de faţă a asumat şi o miză civică în măsura în care oficialităţile şcolare şi comunale se vor arăta receptive. Drept recunoaştere a meritelor uriaşe şi pentru păstrarea amintirii prinţesei Sturdza, astăzi, la sărbătoarea Centenarului, se impune ca la Miroslava, judeţul Iaşi, Liceul tehnologic-agricol din localitate să poarte numele prinţesei"[58].

Surprinde faptul că marile doamne precum Ana Conta-Kernbach, Olga Mavrocordat-Sturdza, Anastasia Filipescu sau Alexandrina Cantacuzino, care au sprijinit-o pe regina Maria în marile ei fapte de binefacere din timpul războiului şi din anii de imediat după, nu şi-au primit

[54] Cristina Păiuşan, *R. Ciuceanu, B.O.R. sub regimul comunist (1945-1958),* vol. I, Bucureşti, 2001, p. 75, 84; Elena Preda, *Viaţa monahală în ţinutul Neamţului. Decretul 410 din 28 octombrie 1959 şi consecinţele sale asupra monahismului românesc*, în „Mărturii nemţene de istorie recentă. Studii, articole, interviuri", Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2014, p. 9

[55] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 254

[56] C. Popişteanu, D. Matei, *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, p. 244

[57] Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. Tipo Moldova, Iaşi, 2005, p. 274

[58] C. Botoşineanu, *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război" şi rolul prinţesei Olga Sturdza*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza Iaşi, s.n., Istorie, tom LXIV/2018, n.s., p. 538. Muzeul de Istorie şi Etnografie din Grinţieş poartă numele prinţesei Olga Mavrocordat Sturdza, ca o recunoaştere a meritelor ei în acţiunile de asistenţă socială şi a binefacerilor făcute în regiune.

obolul de recunoştinţă pe care-l merită. Faptele lor trebuie ştiute, ele au fost generalii de pe „frontul de acasă”…

BIBLIOGRAPHY

Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Iaşi, Fond Tribunalul Iaşi
Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Iaşi, Fond Personal „Ileana Sturdza”
Direcţia Naţională a Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Fond SOFNR
Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Neamţ, Fond Sturdza-Miclăuşeni

Anghel, Rodica Eugenia, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea,* în “Arhivele Moldovei”, I-II, 1994-1995

Botoşineanu, C., *Societatea „Ocrotirea Orfanilor de Război” şi rolul prinţesei Olga Sturdza*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza Iaşi, s.n., Istorie, tom LXIV/208, n.s.

Ciupală, A., *Bătălia lor. Femeile din România în primul război mondial,* Ed. Polirom, Iaşi, 2017

Discursul doamnei Alexandrina Gr. Cantacuzino la Congresul Societăţii Ocrotirii Orfanilor de Războiu la Iaşi în ziua de 25 iunie 1922, Bucureşti, 1922

Guţanu, Laura, *Olga Sturdza - principesa intelectuală în slujba comunităţii*, în „Mihai Dim. Sturdza. Omagiu la 80 de ani”, Iaşi, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2014

Iliev, M., *Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Comitetul Regional Chişinău 1918-1924*, în „Tyrageţia”, s.n., vol. VIII (XXIII), nr. 2, 2014

Mihăilescu, Ştefania, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002

Păiuşan, Cristina, Ciuceanu, R., *B.O.R. sub regimul comunist (1945-1958),* vol. I, Bucureşti, 2001

Popişteanu, C., Matei, D., *Sturdzeştii. Din cronica unei familii istorice*, Fundaţia Culturală „Magazin Istoric”, Bucureşti, 1995

Preda, Elena, *Viaţa monahală în ţinutul Neamţului. Decretul 410 din 28 octombrie 1959 şi consecinţele sale asupra monahismului românesc*, în „Mărturii nemţene de istorie recentă. Studii, articole, interviuri”, coord. D. Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2014

Radu, Gh., *Mărturii documentare privind acţiunea spitalelor militare din jusdeţul Neamţ în timpul primului război mondial,* în „Revista Arhivelor”, an LXXIV, vol. LX, nr. 1, 1997

Regina Maria a României, *Capitole târzii din viaţa mea. Memorii redescoperite*, editor Diana Mandache, Ed. Alfa, Bucureşti, 2004

Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. Tipo Moldova, Iaşi, 2005

THE TRANSYLVANIAN ORIGIN OF THE BRITISH ROYAL FAMILY

Aranka Pal (Nagy)
PhD Student, UMFST Târgu Mureş

Abstract: Following the fall of the communist regime, modern historiography gains new perspectives in the field of study of Romanian modern history, modern Europe and so on and so forth. The new descendant generations of the great nobility families are directly interested in the origins of their families, in inheritances and belonging domains, in the contribution of the Romanian and Transylvanian nobility in building a modern Europe, inclusive the Romanian historiography during the last twenty years, which determined a significant evolution in the knowledge of their past.

Keywords: modern historiography, past

Istoriografia modernă, după căderea comunismului, cunoaşte noi perspective în studierea istoriei moderne a României, a Europei moderne şi nu numai. Noile generaţii descendente ale marilor familii nobiliare sunt direct interesate de originile familiilor lor, de moşteniri şi de domeniile aparţinătoare, de contribuţia nobilimii româneşti şi a nobilimii transilvane la construcţia Europei moderne, inclusiv a istoriografiei româneşti în ultimii douăzeci de ani ceea ce determinat o evoluţie însemnată în cunoaşterea trecutului acestora.

Apariţia noilor posibilităţi de cercetare cum ar fi, documentele care aparţin familiilor nobiliare din Transilvania, care s-au păstrat în arhivele private, colecţii private şi biblioteci, numeroase documente care atestă existenţa unei dezvoltări însemnate dea lungul istoriei relevă aportul acestor familii la construcţia vieţii moderne atât în plan politic cât şi în plan economic, religios şi cultural. Documentele din arhive, din colecţii private, scrisori, jurnale, colecţii de artă, fotografii vin în ajutorul istoriografiei moderne.

Cercetarea elitelor în Europa de Vest a urmat un curs neîntrerupt. S-au format specialişti, reprezentanţi de seama, care s-au ocupat în special de elitele nobiliare cum ar fi: Johnathan Dewald, Gudenus, János József, Hans Ulrich Wekler, Brigitte Hamann, Vajay Szabolc, Hans von Urbanski, Diaconescu[1], Ioan Drăgan,[2] Adrian Rusu,[3] W. Kovács András.[4] În continuare însă lipsesc multe lucrări având ca temă nobilimea (biografii, istorii de familie etc.) şi care se bazează pe o cercetare istorică serioasă.

Imaginea distorsionată creată de istoriografia comunistă capătă o imagine corectă prin recuperarea istoriei elitelor. Prin prezentarea rezultatelor din cercetări, societatea românească primeşte informaţii importante din viaţa, activitatea şi rolul nobilimii din secolele precedente

[1] *Az erdélyi román nemesség. Nobilimea românească din Transilvania, Satu Mare, Ed. Muzeului Sătmărean, 1997; Structura nobilimii din Transilvania în epoca angevină, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2013.*
[2] *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2000.*
[3] *„Preocupări genealogice la mica nobilime românească din Transilvania (secolele XV-XVIII)", Arhiva genealogică vol. 1 (1994).*
[4] *The History of the Wass de Czege Family. Hamburg, Edmund Siemers Stiftung, 2005; A Wass család cegei levéltára, Cluj Napoca, Muzeul Ardelean, 2006.*

care au determinat efecte asupra noii lumi şi a noii societăţi. Importanţa lor în educaţie, cultură, tradiţii, cultură arhitecturală şi viaţa economică, rezida prin crearea şcolilor, universităţilor , lăcaşelor de cult şi prin apariţia diferitelor fundaţii ,etc.

În Transilvania au existat aproximativ 60-61 de familii nobiliare care au lăsat în urma lor valori însemnate, precum castele, palate, conace, opere de artă, edificii importante, clădiri de interes public. În concepţia generală nobilimea constituia un grup social caracteristic perioadei medievale şi premoderne având un statut privilegiat, care datorită acestui statut juridic aparte precum şi graţie potenţialului economic şi influenţelor politice de care dispunea, beneficia de o poziţie dominantă în societatea europeană, secole de-a rândul fiind posesorul puterii politice şi economice. În majoritatea ţărilor europene în urma convulsiilor sociale din perioada 1789 – 1795 şi din anul 1848, nobilimea şi–a pierdut poziţia sa aparte. **Familii nobiliare din Transilvania :**Apafi, Apor, Bagdi, Balási, Bálintitt, Bánffy ,Barcsay, Béldi, Betegh , Bethleni Bethlen, Bocskai, Bolyai, Boncza , Bornemisza, Brâncoveanu, Brukenthal , Csáky, Degenfeld – Schonburg, Fekete , Gál, Gyulay, Haller, Horváth –Tholdy, Hunyadi, Huszár, iktári Bethlen, Inczédy, Jósika, Kálnoky, Kemény, Kendeffy, Klobusiczky, Kornis, Kuún, Lázár, Lészai, Máriaffy, Mikes, Mikó, Nemes, Nopcsa, Paget, Pataki, Pekry, Petrichevich – Horváth, Pogány , **Rhédey**, Sándor, Sombori, szamosújvárnémeti Dániel, Szentkereszty, Teleki, Temesváry, Tholdalagi , Thúry , Torma , Ugron, Urmánczy , vargyasi Dániel, Wass, Wesselényi. [5]

Familiile nobiliare, care au dat ţării cele mai prestigioase personalităţi şi conducători, au jucat un rol important în istorie. Semnificaţia familiilor a căror origine era legată de una dintre generaţiile din epoca Árpád era chiar mai proeminentă. Acest lucru este valabil şi în cazul familiei Rhédey, care se consideră a fi una dintre cele mai vechi familii nobiliare maghiare, originile lor datând din vremea gintei Aba**.** Această naţiune cuceritoare care l-a dat pe regele Samuel Aba (1041-1044), care a fost şi primul rege ales a Ungariei. Rhédey, ca nume de familie, dar şi ca nume de localitate (vila Rede inferior), a apărut pentru prima oară în secolul XIII. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, ea a fost menţionată într-o scrisoare dintr-un capitol din Eger din 1275. Numele de familie provine de la denumirea localităţilor în care aveau proprietăţi din judeţele Heves şi Nógrád[6] în speţă Szentmártonréde şi Nagyréde (Aranyasszony-Réde).Ca fondator al familiei, un anume Sfântul Martin (adică Kisrédei) Mikó şi fiul său Mikócs sunt menţionaţi în secolul al XIV-lea

.**Personalităţile remarcabile ale familiei Rhédey şi impactul lor asupra istoriei Transilvaniei: Francisc Rhédei** III ,(în maghiară *Ferenc Rhédey*) (n. 1610, Oradea – d. 1667, Hust[7], Comitatul Maramureş) a fost un principe al Transilvaniei, pentru scurt timp, între 1657-1658. A fost fiul căpitanului Rhédey Ferenc, comandantul cetăţii Oradea şi a lui Károlyi Kata, cumnata principelui István Bethlen. Domnia sa a fost lipsită de fapte politice notabile. Cu contribuţia s-a financiară, lăsată prin testament, a fost edificată Biserica Reformată-Calvină din Câmpia Turzii. III. Ferenc Rhédey (1610, Oradea -1667, Hust) numele lui este legat de familia nobiliară Bethlen (mama sa a fost Kata Károlyi, cumnata principelui Gábor Bethlen, iar soţia lui a fost fiica lui Istvan Bethlen, principele din Bethlen ,Bethlen Druzsina).A avut, de asemenea, o relaţie bună cu Rákóczi I, şi a beneficiat semnificativ de această relaţie dublă. Mama văduvă se căsătoreşte cu Bethlen István pentru motive bine gândite, iar bogăţia copiilor lor, Francis şi Druzhina, a crescut de asemenea enorm. Ca semn al loialităţii faţă de Ferenc Rédey , György

[5] Bicsok Zoltán,Orbán Zsolt : Isten segedelmével udvaromat megépitettem ,
[6] *din Ungaria*
[7] ***localitate** în comuna Iza, raionul **Hust**, regiunea Transcarpatia, Ucraina*

Rákóczi I, principele numește prefectul regiunii Târnavelor[8] în 1637, iar câțiva ani mai târziu a fost ales membru al Consiliului Principelui. Rangul primit se păstrează și sub domnia lui II. György Rákóczi. În ultimul an al domniei vechiului principe, la 11 iulie 1648, Ferenc Rhédey, pentru merite deosebite la Alba Iulia, îl numește Prefect de Maramureș. El ocupă acest post până la moartea sa. Clerul etern, printre altele, a rămas o moștenire a socrului său.

La 27 iunie 1654, la Varșovia, regele Kázmér îl recompensează pe III. Ferenc Rhédey pentru meritele sale. Din 1657, alături de Ákos Barcsai și István Serédi, el era membru al Consiliului guvernatorilor, al cărui rol era de a conduce țara în loc de principe care a fost absent din cauza campaniei poloneze. În același an, turcii îl obligă să părăsească tronul pe György Rákóczi II. Parlamentul din Alba Iulia (Gyulafehérvár) îl alege pe Ferenc Rhédey III. , pe 2 noiembrie 1654 ca principe. Domnia sa foarte scurtă începe într-o perioada foarte tulbure.Moare în Hust în 1667. **RHÉDEYI JÁNOS ȘI KORNIS MARGIT.**Rhédey János este fiul lui Rhédey Pál, Rhédey Pál II, fratele tatălui principelui Rhédey Ferenc, verișorul primar al principelui.Rhédey Pál a fost trezorierul principal al principelui Bethlehem Gabor. La data de 14 februarie 1616 pentru serviciile deosebite de la principele a primit ca donație teritoriul din Szentpeterszeg, județul Bihor.Rhedey Janos ajunge în Transilvania la invitația unchiului împreună cu fratele lui, Istvan .Kornis Margit, nepoata lui Kornis Farkas devine soția lui .Kornis Farkas este persoană importantă, fiind căpitan / ofițer în secuime.**RHÉDEY ZSIGMOND ȘI BARONESA WESSELENYI KATA**.Aceste personalități, soț și soție, reprezintă cei mai mari susținători și patroni ai Bisericii Reformate din Sângeorgiu de Pădure și în același timp și patronii Bisericii Reformate din Transilvania.O legătură strânsă între biserică și familia Rhedey apare deja cu mult înainte, prin Rhedey Janosne, Kornis Margit. Rhedey Zsigmond (1722-1758) se căsătorește destul de târziu, la vârsta de 29 ani, cu baroana Wesselenyi Kata. În urma căsătoriei se naște băiatul lor, Ferenc, care la vârsta de 15 ani a decedat. În data de 11 noiembrie 1744 Rhedey Zsigmond primește titlul de Conte împreună cu alți membrii ai familiei Rhedey. El a decedat la vârsta de 36 de ani, la Cluj, lăsând în urma tânăra soție de numai 23 ani, cea care continuă activitatea începută și dusă mai departe cu multă dăruire, contribuind astfel la dezvoltarea comunității. Numele lui ocupă totuși un loc important în istoria Transilvaniei prin contribuția activităților sale, în special pentru organizarea vieții religioase și colectarea dărilor din comunitate folosite ulterior pentru susținerea preoților și a învățătorilor. Wesselenyi Kata (1735-1788) din Hadad, continua să trăiască văduvă în condiții destul de severe încă treizeci de ani după decesul contelui Rhedey Zsigmond.

Wesselenyi Kata este una din cele mai mari matroane transilvane a secolului XVIII care prin faptele sale și contribuția materială a devenit una din cele mai importantă patroană a Bisericii Reformate. Cu toate că a rămas singură cu domeniile și cu gospodărirea ei a dat dovadă de aptitudine prin inteligența sa. Conform manuscriselor era o persoană de cultură deosebită ,cu o colecție de cărți de mare valoare. Credința în Dumnezeu și angajamentul față de biserica reformată ,parohie, este dovedit prin faptul că vine în ajutorul bisericii de nenumărate ori și în cazul reconstrucției ei

CONTELE RHÉDEY LÁSZLÓ (1775-1835) și BAROANA INCZÉDI ÁGNES (1788-1856)

În istoria localității Sângeorgiu de Pădure (jud,Mureș), Contele László Rhédey reprezintă o nouă eră prin activitățile , contribuțiile oferite și prin relațiile cu familiile nobiliare din jurul lor în secolul al XVIII-lea până la sfârșitul secolului al XIX-lea prima jumătate a secolului XX.Cum ar fi familia nobiliară Teleki, Kendeffi, Lázár,Wessélenyi,Kemény;Zeyk.În special putem vorbi

[8] *Küküllő*

despre patronarea bisericii reformate din regiunea Târnava Mică și a întregii Transilvanii. Edificii emblematice, cum ar fi castelul din Sângeorgiu de Pădure, palatul Rhedey din Cluj și altele au rămas în urma lor. Familia Regală Britanică are originea transilvană prin Contesa Claudia Rhedey ,fiica celor doi.Contesa Claudia Rhedey a primit o educaţie aleasă, fiind înconjurată de guvernante şi profesori de limbi străine şi muzică. După vârsta de 15 ani, adolescenta a început să frecventeze Curtea Imperială din Viena. Claudia este descrisă drept o frumuseţe răpitoare, iar prezenţa ei nu a rămas neobservată de prinţi. Așa l-a cunoscut pe ducele Alexander de Württemberg,la faimosul bal din Viena, care a devenit soțul ei. Contele László Rhédey s-a opus cu încăpăţânare căsniciei, datorită diferenţei de rang nobiliar care exista între cei doi, iar abia în1835, după moartea lui, cei doi au ajuns în fața altarului. Ducele Alexander din Württemberg era, fiul lui Duke Louis de Württemberg, fratele mai mic al regelui Frederick I al Württembergului. Datorită legilor germane referitoare la linia de succesiune, ea a fost privită ca fiind de rang non-regal, iar căsătoria a fost declarată morganatică. I s-a refuzat titlul de ducesă, dar a fost creată contesa von Hohenstein. , Din această căsătorie s-au născut trei copii:-Prințesa Claudine de Teck ,(1836-1894)-Prințul Francisc de Teck (1837-1900)-Prințesa Amelie de Teck. (1838-1893)Prințul Francisc de Teck ,a primit titlul de primul Duce de Teck în 1863,cu ocazia Jubileului de Aur a Reginei Victoria. Contesa Rhedey Claudia era contemporană cu regina Victoria (1819-1901), dar probabil că nu s-au gândit niciodată că din urmașii lor va apărea noua dinastie a Familiei Regale Britanice. Descendenții contesei transilvănene au devenit personalități importante ale Familiei Regale Britanice. Contesa Rhedey Claudia ,stră–stră-bunica reginei Elisabeta II a Marii Britanii de azi. Contesa s-a născut în castelul familiei sale din Sângeorgiu de Pădure, Transilvania (în perioada aceea aparținând de Imperiul Austro -Ungar, în prezent denumirea localității este Sângeorgiu de Pădure, România), în jurul datei de 21 septembrie 1812 ,data ne fiind exactă , cea ce se știe exact este însă ziua în care a fost botezată ,ziua de 21 septembrie conform datelor înregistrate în Domul Bisericii Reformate din Sângeorgiu de Pădure, părinții fiind Contele László Rhédey de Kis-Rhéde și soția sa, Baroana Ágnes Inczédy de Nagy-Várad (Oradea), descendent direct de Ferenc Rhédey III , principele maghiar al Transilvaniei între anii 1657 și 1658.Prin Familia Rhedey avem posibilitatea de a cunoaște in decursul mai multor secole, treptat, drumul spre dinastia Windsor, familia regală britanică, a secolelor XIX, XX și XXI. Claudia, mama lui Francisc de Teck cel care prin căsătoria cu prințesa Mary Adelaide de Cambridge ,o nepoată a reginei Victoria a intrat in istoria Angliei. Fiica lor, nepoata contesei Rhédey Claudia, Mary the Teck, a devenit regină consort, soțul ei a fost George al V-lea, rege al Regatului Unit. Odată cu această căsătorie a început dinastia Windsor. Strănepoții Contesei Claudia Rhedey, Edward și George au devenit regi, și stră-stră-nepoata, fiica lui George al VI-lea, a devenit regină, Regina Elisabeta a II-a. Regina Marii Britanii începând din 1952. Fii ducelui Francisc de Teck au avut și ei locurile lor bine cunoscute în istoria Marii Britanii, au avut în principal cariere militare. Ca membrii ai familiilor regale după moartea lor și-au găsit odihna eternă între regali. Incontestabil putem vorbi despre cea mai mediatizată familie regală din lume cu toate aspectele vieții și în același timp a membrilor familiei ei cei care au rol important în scena istoriei mondiale. Cercetarea originii Familiei Regale Britanice este un prilej pentru a reconstitui genealogia ei transilvană cea ce imi ofera șansa de a radiografia secvențe din viața și activitățiile aristocrației transilvane concret și în comunicarea de astăzi.

BIBLIOGRAPHY

1. Barabás Samu: Székely Oklevéltár 1219-1776. Budapest 1934
2. Bartos Miklós: Erdőszentgyörgy. Zalaegerszeg 2005.
3. Benkő Károly: Marosszék ismertetése. Kolozsvár 1869.
4. Benkő Elek: Nemesség és nemesi reprezentáció a középkori székelyföldön. In: Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Csíkszereda 2010.
5. Bözödi György: A Rhédey család. manuscris
6. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest 1897.
7. Csergheő Géza: Az Apaffyak, Rhédeyek és Wesselényiek legrégibb ismert címerei. In: Turul 1890.
8. Czakó Károly: A kisrédei Rhédey-család története. Budapest 1929.
9. Dánielné Lengyel Laura: Rhédey Claudina. Budapest 1939.
10. Deák Farkas: A nemes és gróf Rhédei családnak egyik címere. In: Turul. 1886.
11. Emlékkönyv II. Erzsébet magyarországi látogatásáról. Megjelentette a magyar külügyminisztérium 50 példányban. Budapest 1993
12. Horváth Iringó: Báró Wesselényi Kata úrasztali adományairól. In: Művelődés. Kolozsvár 2006. 59. évf. március.
13. Jakó Zsigmond: A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei 1289-1556. I-II. Budapest 1990.
14. Karácsonyi János: Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I-II. Kötet. Budapest 1900.
15. Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok. Bukarest 1977.
16. Kelemen Lajos: A gróf Rhédey-család kihalása. In: Pásztortűz 1925. 3 sz.
17. Keresztes Gyula: Az erdôszentgyörgyi református templom. Templomaink 10. In: Népújság 1998. 50. évf. 109. sz.
18. Komáromy András: A Kis Rhédei Gróf Rhédey család levéltára a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. In: Magyar Könyvszemle. 1883. 8. évf. 1-4 füzet
19. Komáromy András: A kis-rédei Rhédey családról. In: Turul 1883.
20. Komáromy András: A Rhédeyek legrégibb címeres levele. Turul 2 1884.
21. Kővári László: Erdély nevezetesebb családai. Kolozsvár 1854.
22. Kővári László: Erdély régiségei és történeti emlékei. Kolozsvár 1882.
23. Bicsok Zoltán,Orbán Zsolt : Isten segedelmével udvaromat megépitettem , Editura Gutenberg ,Miercurea Ciuc 2ö12
24. Kozma Ferenc: Teck Ferenc és szülői életéről, Kozma László emlékkönyve alapján. In. Vasárnapi Újság. 1893
25. Marcziányi György: Eljegyzés a brit királyi házban. In: Vasárnapi Újság 1891.
26. Molnár József: Nagyréde története a feudalizmus korában. Budapest 1966.
27. Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblái. IX. kötet. Pest 1862.
28. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. IV. Kötet. Marosszék. Pest 1870.
29. Szabó Károly: Székely oklevéltár. I. Kötet. 1211—1519. Kolozsvár 1872.
30. Szabó Károly: Székely oklevéltár. II. Kötet. 1520—1571. Kolozsvár 1876.

31 1.Aristocratic Experience and the Origins of Modern Culture: France, 1570-1715,

Berkeley, University of California Press, 1993; The European Nobility, 1400-1800,

Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

32.A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája, Budapesta, vol I-V, 1990-1999;

Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája, Budapesta, Erdélyi Örmény

Gyökerek Kulturális Egyesület, 2000.

.

Webografie :

1. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00140/pdf/01konyvtarpolitika.pdf
2. http://epa.oszk.hu/00000/00030/01972/pdf/01972.pdf
3. http://epa.oszk.hu/00000/00030/02944/pdf/VU_EPA00030_1910_20.pdf
4. http://www.npg.hu/images/jcollection/inczedy_agnes.jpg
5. http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1935&id=2190
6. http://www.erdoszentgyorgy.ro/files/rhedely/vasarnapi.pdf
7. http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=2311
8. http://epa.oszk.hu/00000/00030/02052/pdf/02052.pdf
9. http://epa.oszk.hu/00000/00030/02945/pdf/VU_EPA00030_1910_21.pdf
10. Debreceni – Droppán Béla: Gróf Teleki László. A Magyar Nemzeti Digitális Archívum művészeti portálja. http://100hires.hu/cikkek/grof-teleki-laszlo
11. W. Vityi Zoltán: Őfelsége II. Erzsébet angol királynő magyarországi ősei. In: Acta historica hungarica turiciensia. Budapest – Zürich 1999. http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pd
12. Augustin Rațiu, Sentința Tribunalului Comitatului Turda din 1 Aprilie 1829; ziarul „Turda", nr. 34 din 24 august 1924
13. Augustin Rațiu, Pro Memoria - genealogia familiei Rațiu, ziarul „Arieșul", anul III, Nr. 34, din 19 Aug. 1928.
14. Augustin Rațiu, Din trecutul familiei Rațiu, manuscris nepublicat, 1970.
15. Nicolae Josan, Un bărbat pentru istorie - Dr. Ioan Rațiu, Editura Progresul Românesc, Bucureşti ,1992.
Arhivele orașului Sângeorgiu de Pădure
1 ,Arhivele orașului Sângeorgiu de Pădure
2. Arhivele Biserici Reformate din Sângeorgiu de Pădure(ErdRefEkLvt)

THE FIRST LIBRARIES ÎN BUCOVINA (1850-1925)

Lăcrămioara (Andrei) Avasiloaie
Phd student, Ștefan cel Mare University of Suceava

Abstract

The establishment of the first public libraries in Bucovina is a part of the cultural and social movement started by intellectuals, local, political and cultural personalities after the Revolution of 1848. They contributed to the spiritual rebirth of the society through education and culture. In Bucovina counties were established the first public libraries. At first, was established in Cernauti "The Country Library" (1852) with the support of intellectuals and personalities, then the Library "Society for Culture and Literature in Bucovina" (1862) and have gradually followed the popular libraries. After 1918 in Bucovina, the action of organizing popular libraries continued under the guidance of the "Society for Culture and Literature", involving the Society "School Homes" with tradition in these cultural projects. Since 1921, "Prince Carol Foundation" has joined this cultural initiative, which has been involved in the cultural life of the villages by setting up cultural homes with public libraries.

Keywords: public libraries, culture, Bucovina, book, Country Library

Introducere

După Revoluția de la 1848, dorința de educație în limba română era pe deplin justificată în Bucovina, deoarece românii din această zonă istorică aveau puține instituții de învățământ cu predare în limba română și alte instituții culturale și educative care să încurajeze și să contribuie la dezvoltarea socială și culturală a comunităților rurale și urbane. Educația se putea face cu sprijinul bibliotecilor cu cărți în limba română care să ajute învățământul românesc în toate localitățile din Bucovina. În acea perioadă ,,Era nevoie de o bibliotecă modernă, pentru întreg ducatul care aspira și se trudea să devină autonom"[1], astfel au început să apară preocupări de organizare a unor biblioteci. În orașul Cernăuți a existat o bibliotecă mică pe lângă Institutul Teologic pentru cerințele de învățare ale teologilor, iar ,,Institutul Teologic din Cernăuți luă ființă în locul fostei Școli clericale de la Cernăuți, prin rezoluția împărătească de la 26 septembrie 1826. Ctitorul acestui institut era episcopul Isaia Baloșescu"[2].

La liceul din Cernăuți a căpătat contur inițiativa profesorului Aron Pumnul care alături de elevii români a organizat o bibliotecă cu fond de carte românească și în acest sens ,,Această nobilă străduință a tinerimii școlare bucovinene găsi încurajare și la guvernul român, care, prin

[1] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol.I, București, Editura Academiei Române, 1993, p.453.
[2] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991p.76.

jurnalul Consiliului de Miniştri din 9 septembrie 1861 făcea apel către autori şi tipografii să doneze cărţi şi publicaţii şcolilor şi bibliotecilor române din Bucovina"[3]. În acest context istoric și cultural s-a constat că ,,Existau biblioteci particulare sau în cadrul bisericilor și mănăstirilor. Între acestea mai importante erau biblioteca familiei Hurmuzachi și cea a mănăstirii Putna"[4]. După 1850 au început să apară primele biblioteci cu sprijinul personalităţilor locale, intelectualilor şi oamenilor politici din Bucovina, fiind la dispoziția cititorilor din întreaga comunitate, numite pe bună dreptate, biblioteci publice. Cercetarea mea asupra bibliotecilor de început din Bucovina nu se va opri la anul 1925, pentru că unele activități continuă și după acest an și încerc să redau o imagine de ansamlu a temei abordate.

Biblioteca Țării

După mișcările revoluționare din țările Europei care au trezit drepturile și libertățile popoarelor s-a observat un interes deosebit pentru ,,renașterea națională în Bucovina"[5]. ,,Proclamarea acestor libertăți a determinat o înviorare democratică și redeșteptarea spiritului național în toată Bucovina"[6]. Până în anul 1852 ,,Nu exista în toată Bucovina o bibliotecă, publică, de care se simţea aşa de mare nevoie''[7]. În aceste vremuri s-au făcut eforturi mari de strângere de fonduri financiare, astfel că […] dărui la 1850 marele proprietar Mihai Zotta 1000 florini care să servească drept fond pentru înfiinţarea Biblioteca Ţării''[8]. Aceste împrejurări au făcut ca biblioteca să devină realitate, fiind puse în aplicare dorințele exprimate ale bucovinenilor. ,,Biblioteca Țării s-a inaugurat oficial la 29 septembrie 1852"[9] la Cernăuți. După înființare, biblioteca avea un fond de 2000 de volume, iar strângerea de fonduri a progresat, contribuind la acest demers cultural ,,Un alt personaj din aceeaș pătură socială, renumitul virtuos bucovinean Carol Miculi, elevul favorit și editorul operelor lui Chopin, totodată și primul compozitor, care mijlocea în mod magistral cunoștința melodiilor românești [...]"[10] a reușit să adune prin desfășurarea concertului o sumă apropiată ca valoare de contribuția domnului Zotta. Fondurile financiare au crescut și alte donații au venit din partea familiei Vârnav, ,,Scarlat, mai târziu cu numele său de călugăr, Sofronie Vârnav, cedează Societății Bibliotecii jumătatea sa dintr'o casă din strada Iancu Flondor (pe atunci Herrengasse) din Cernăuți"[11], iar peste câțiva ani gestul de

[3] *Ibidem*, p.149.
[4] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p.453.
[5] Ion Căpreanu, *Bucovina - pământ românesc*, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1995, p.16.
[6] *Ibidem*, p.17.
[7] Eugen I. Păunel, „Biblioteca Universităţii din Cernăuţi'" în Revista ,,Boabe de grâu" Anul IV, Nr.4, București, 1933, p. 225.
[8] Ion Nistor, *op.cit.*, p.149.
[9] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p.455.
[10] Eugen I. Păunel, *op. cit.* , p.226.
[11], Eugen I. Păunel, *op. cit.* p.227.

caritate este completat de fratele mai mare, doctorul Costachi Vârnav. Donații de carte au fost făcute și de către poetul Vasile Alecsandri și omul politic și de cultură, Mihail Kogălniceanu. În primăvara anului 1861, biblioteca, după alegeri a fost luată sub autoritatea ,,Comitetului Țării"[12] și a devenit astfel o instituție modernă cu un fond de carte de 7000 de volume[13]. La îmbogățirea fondului de carte au contribuit cu donații istoricul Eudoxiu Hurmuzachi cu 1230 volume și baronul Mustață cu 600 de volume[14]. S-au făcut schimbări în statutul bibliotecii cu privire la ,,Directorul bibliotecii devenind un slujbaș al țării, iar întreținerea ei trecu în bugetul administrației autonome a Țării Bucovina"[15]. Un merit deosebit la organizarea bibliotecii l-a avut profesorul Aron Pumnul care s-a ocupat de catologarea colecțiilor, fișarea cărților după ,,14 categorii științifice"[16], apoi a urmat studentul la teologie, Eusebiu Popovici care s-a implicat în activitatea bibliotecii. A continuat elevul lui Aron Pumnul, format în echipa ,,Societății pentru Cultura și Literatura română din Bucovina", profesorul I. G. Sbiera care și-a pus ideile în activitatea de dezvoltare a bibliotecii, prin folosirea limbii române în activitatea de corespondență, iar cu argumente juridice a reușit să facă față punctelor de vedere diferite cu privire la necesitatea folosirii limbii germane. ,,Nereușind complet, el îndoaie foaia scrisorilor, așternând pe dreapta textul în românește, iar pe stânga scriind nemțește"[17], așadar I. G. Sbiera a militat pentru folosirea limbii române în cadrul instituțiilor publice. După anul 1861, această bibliotecă a trecut în subordinea autorităţilor provinciei, obţinând subvenţii şi a continuat să activeze ca o bibliotecă publică provincială. După înființarea Universității din Cernăuți, biblioteca este preluată de către universitate și ,,În anul 1875 Biblioteca Țării a devenit baza Bibliotecii Universității din Cernăuți"[18]. Fondul de carte a fost transferat gratuit bibliotecii universității cu acordul ,,Comitetul ȚăriI"[19] și s-a ridicat problema ca biblioteca să ofere servicii de împrumut și lectură unui număr mai mare de cititori. ,,Biblioteca Țării numără în momentul predării 15.544 volume; cum guvernul cumpără atunci mai multe biblioteci particulare, în cea mai mare parte juridice, totalul volumelor se urcă în ziua inaugurării Bibliotecii universitare, în 4 Octomvrie 1875, la 31.306 volume''[20]. Treptat cărțile din ,,Biblioteca Țării" au fost inventariate și incluse în catalogul alfabetic al

[12] Mihai Iacobescu, *op.cit.,* p.455.
[13] Eugen I. Păunel, *op. cit*., p.230.
[14] *Ibidem*.
[15] Ion Nistor, *op. cit*., p.151.
[16] Eugen I. Păunel, *op. cit*. , p.230.
[17] *Ibidem*.
[18] Mircea Grigoroviță, *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944),* București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1994, p.97.
[19] Eugen I. Păunel, op. cit. , p.230.
[20] Eugen I. Păunel, *op. cit*., p.231.

bibliotecii universității, fiind puse apoi la dispoziția cititorilor din mediul universitar, dar și cititorilor din alte domenii de activitate.

Biblioteca „Societății pentru cultura şi literatura română în Bucovina''

După ,,Biblioteca Țării", o altă bibliotecă publică din Bucovina s-a remarcat încă de la înființare prin activităţile culturale şi sociale desfăşurate şi prin fondul de carte pus la dispoziţia publicului cititor. Aceasta a fost ,,Biblioteca ,,Societății pentru cultura şi literatura în Bucovina", iar istoria bibliotecii ,,Societății pentru Cultură" cu sediul în Cernăuți și filiale în toată Bucovina a început în 1862 când a fost înființată societatea ,,Reuniunea pentru leptură". ,,După primul an de activitate, biblioteca Reuniunii număra 358 de volume (cu tot cu broşuri)"[21]. În anul 1865 ,,Reuniunea" și-a schimbat statutul de funcționare și titulatura în ,,Soțietate pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina"[22], iar biblioteca societății punea la dispoziția cititorilor cărți și broşuri din achiziții și donații.

Biblioteca treptat a cunoscut o creștere a fondului de publicații astfel că ,,În cursul anului 1865, fondul de carte se mărește cu alte 79 de noi titluri în 53 de volume și 41 de fascicole, parte cumpărate, parte din donații[23]". O contribuție importantă la dezvoltarea fondului de carte a avut-o soția profesorului Aron Pumnul. ,,Ea dăruiește biblioteca soțului ei, întregind astfel contribuția profesorului ardelean la naşterea și desvoltarea Societății pentru Cultură"[24]. Discutăm despre vestita bibliotecă a profesorului Aron Pumnul, la care a avut acces și poetul Mihai Eminescu, îndeplinind rolul de bibliotecar [25]. În anul 1866, Comitetul de conducere al societății a adus în discuție activitatea bibliotecii și a sălii de lectură și din această întâlnire ,,S-a desprins concluzia că aceste activități trebuie organizate după modelul de funcționare al bibliotecilor publice"[26], realizându-se un regulament pentru cititori.

,,În 1867 biblioteca Societății ajunge la 638 de titluri în 689 de volume și 184 de broşuri. În 1868 s-au adăugat alte 323 de titluri, în 264 de tomuri și 126 de broşuri"[27]. În anul 1869, societatea a avut parte de o nouă modificare a statutului și schimbarea denumirii în ,,Societatea pentru Cultura și Literatura română în Bucovina"[28]. După achiziționarea noului sediu din Cernăuți, aflat pe strada Transilvaniei nr.7, la începutul lunii octombrie 1879, ,,Societatea pentru cultură" și-a organizat

[21] Mircea Irimescu, *Societatea pentru cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862-2012) La 150 de ani Istoric şi realizări, vol.I,* Editura Septentrion, Rădăuți, 2012, p.398.
[22] *Ibidem*, p.398.
[23] *Ibidem*, p.397.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*, p.398.
[26] *Ibidem*, p.48.
[27] Mircea Irimescu, *op.cit*., p.398.
[28] Ibidem, p.63.

spațiul pentru bibliotecă și sala de lectură. În fiecare an, societatea prezenta un raport de activitate cu privire la evoluția materială și culturală, o secțiune din acest raport revenea bibliotecii și cabinetului de lectură. Potrivit raportului ,,În anii 1880 și 1881 a crescutu biblioteca cu 95 de opuri în 98 de tomuri , 27 de fascicule, 11 tablouri și 3 mape. La finea anului 1881 consta ea deci din 2273 de opuri în 2388 de tomuri, 749 de fascicule, 36 de tablouri și 6 mape"[29]. Constatăm că biblioteca și-a diversificat colecțiile prin activități de achiziție și donație și în lista instituțiilor și personalităților care au făcut donații bibliotecii se înscrie: Academia Română din București, Baronul G. Hurmuzachi, Simion Florea Marian, Ion I. Bumbac, Vasile de Repta, Dimitrie Gusti, Conon Aramescu- Donici și alții[30]. La sfârșitul anului 1899 ,,[…] se aflau în biblioteca Societății 2658 de opuri în 3789 volume, 596 fășcioare și 404 broșure; iară numerul dubletelor era 617 volume"[31]. Biblioteca societății a fost mutată în anul 1901, în Palatul Național din Piața Unirii nr.3, iar bibliotecarul din acea perioadă, Radu Sbiera a demisionat, fapt care a dus la închiderea bibliotecii pentru un timp. ,,La sfârșitul anului 1901 biblioteca SCLRB[32] avea următorul inventar: 2673 titluri în 3939 volume, 614 fascicole și 445 broșuri (numărul dubletelor era de 618)"[33], apoi biblioteca a beneficiat de o nouă donație de carte, venită de la familia lui Alexandru Zotta. ,,Donația numără 524 de titluri, în 750 de volume și 114 broșuri […]''[34], fondul de carte funcționând la început separat în cadrul bibliotecii, alături de ,,Biblioteca profesorului Aron Pumnul", apoi din motive organizatorice fondurile bibliotecilor au fost unite. În anii care au urmat biblioteca a primit donații de carte de la ,,Prof. V. Olinschi donează Societății 497 opuri în 609 volume și broșuri"[35], apoi ,,Revista ,,Junimea literară donează Societății 465 opuri în 470 volume"[36] și îmbogățirea fondului de carte a continuat cu donația lui Grigore Halip cu 287 de cărți, Ion Negură a donat 68 de cărți, iar Zaharie Popovici a dat 52 de cărți[37]. La sfârșitul anului 1910, biblioteca avea ,,3600 de titluri, cu 5200 volume''[38], iar donațiile au continuat să vină de la instituții (Academia Română) și de la personalități locale. În timpul primului război și după aceea, activitatea societății din Cernăuți alături de bibliotecă a trecut prin momente grele. ,,În cursul

[29] *Raportul Comitetului Societății pentru cultură în Bucovina despre trebile și lucrările sale în anul 1880 și 1881*, Cernăuți, 1882, p.7.
[30] *Ibidem*.
[31] *Raportul Comitetului Societății pentru cultura și literature română în Bucovina pe timpul dela 1 Ianuarie 1896 până la finea lui Decemvrie 1899*, Editura proprie, Cernăuți, 1900, p.23.
[32] SCLRB-Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (vezi Mircea Irimescu).
[33] Mircea Irimescu, *op.cit*., p.405.
[34] *Ibidem*, p.402.
[35] Constantin Loghin, *Societatea pentru cultura și literature română in Bucovina(1862-1942) La 80 de ani Istoric și realizări*, Cernăuți, Editura , Cernăuți, 1943, p.63.
[36] Mircea Irimescu, *op.cit*., p.406.
[37] *Ibidem*.
[38] *Ibidem*.

anilor 1919 și 1920 activitatea Societății a stagnat, la fel ca și în anii primului război mondial"[39]. După unirea de la 1918, activitatea societății s-a redus și s-a concretizat doar prin gestionarea patrimoniului. Activitatea culturală și socială a societății în perioada 1920-1929 a fost foarte redusă, iar adunarea generală s-a ținut după multe amânări pe 12 mai 1929[40]. Adunarea generală a societății a reușit să facă lumină în inventarul bibliotecii, având în vedere faptul că biblioteca societății a avut de suferit de pe urma războiului, așa cum spunea și bibliotecarul societății în anul 1930. Preotul, Victor Berariu în calitate de bibliotecar amintea în raportul din anul 1930 despre unele probleme apărute cu privire la gestiunea bibliotecii ,,Când am luat în samă biblioteca dela antecesorul meu, d-l prof. E. Goraș, am constat că lipsiau cu totul 362 cărți în 409 volume, iar 503 cărți erau împrumutate, dintre cari până astăzi au fost restituite 218, deși împrumutătorii, în repetate rânduri, au fost somați, în scris, să le restituie"[41]. Cititorii bibliotecii erau anunțați în scris că aveau de restituit cărțile împrumutate, dar unii nu au răspuns solicitărilor. Fondul de carte era compus din ,,7123 cărți în 9834 volume"[42]. Biblioteca ,,Societății pentru cultură'' din Cernăuți în acea perioadă s-a aflat într-un spațiu nepotrivit și de aceea nu a funcționat un timp, dar se știa că ,,Pe lângă cea a universității, societatea noastră posedă cea mai mare bibliotecă românească din Cernăuți. Această bibliotecă, până la venirea noastră în fruntea societății, era adăpostită într'un local impropriu, din care cauză nu-și putea îndeplini menirea"[43]. Societatea culturală din Cernăuți a beneficiat de o mutare în clădirea Palatului la etajul întâi, iar biblioteca a fost organizată într-un spațiu cu două camere și după doi ani a a fost pusă iarăși la dispoziția cititorilor, fapt confirmat de rapoartele realizate de societate în fiecare an. ,,În două camere este adăpostită biblioteca, o cameră este rezervată cetitorilor de reviste, o cameră mare cetitorilor de ziare, o cameră pentru funcționarii societății, o alta pentru biroul comitetului […]"[44]. Arhiva societății se afla într-un antreu, iar sala mare era destinată activităților solemne. De la 21 septembrie 1930 s-au ținut ore la bibliotecă în zilele de luni și joi între orele 4-6 după amiază, iar regulamentul bibliotecii prevedea că,,Se împrumută cărți tuturor membrilor societății precum și studenților și elevilor de liceu, cu recomandația dela profesorii, respective dele direcțiunile școlilor cărora aparțin"[45]. Din septembrie până la sfârșitul lunii decembrie au fost împrumutate 320 de cărți și au fost restituite 227 de volume.

[39] *Ibidem*, p.108.
[40] *Ibidem*, p.124.
[41] *Raportul comitetului Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1930*, Cernăuți, 1931, p. 33.
[42] *Ibidem*.
[43] *Ibidem*, p.11.
[44] *Ibidem*, p.33.
[45] *Ibidem*.

Potrivit datelor oferite de raportul societății de la sfârșitul anului 1933, fondul de carte „[…] numără 8453 opuri în 11.417 volume și broșuri, deci, față de anul 1932, un spor de 567 opuri în 593 volume. Acest spor rezultă din donații și cumpărări”[46]. Biblioteca societății își dezvolta fondul documentar de la un an la altul, fapt îmbucurător pentru cititori, pentru dezvoltarea societății culturale și pentru populația bucovineană din zonă, astfel că „În anul 1933 a sporit și numărul cetitorilor la 287 și anume 48 membri, iar 239 elevi și studenți. S'au împrumutat acasă 4809 cărți, din care s'au restituit 4242, iar 565 au rămas încă la cetitori”[47]. Biblioteca funcționa, conform unui orar stabilit, zilnic, de luni până joi între orele 4-6, cu excepția sărbătorilor și vacanța de vară când biblioteca era închisă, dar erau zile când cititorii au consultat cărțile la sala de lectură și în afara programului stabilit. Din Raportul General al „Societății pentru cultură” pentru anul 1934 aflăm că „Biblioteca Societății a funcționat și în anul administrativ 1934, în condițiuni bune, orele de bibliotecă s' au ținut regulat de 2 ori pe săptămână : luni și joi de la 4-6, în afară de sărbători și vacanța de vară”[48]. Biblioteca s-a bucurat și în acest an de suport financiar pentru achiziții și a primit și cărți provenite din donații, „[…] așa că la 31 Decemvrie 1934 biblioteca societății numără în total 8869 cărți în 11942 volume”[49]. Din statistica bibliotecii rezultă că și în acest an au fost date la legat 288 de cărți, iar 5061 de cărți au fost împrumutate la 245 cititori, iar din categoria cititorilor făceau parte 98 membri ai societății și 147 de studenți și elevi[50]. Conform Raportului, la sala de lectură, cititorii aveau la dispoziţie 22 de titluri de ziare românești, două titluri străine și 35 titluri de reviste în limba română. Între anii 1935-1936, biblioteca „Societății pentru cultură” și-a continuat activitatea și a cunoscut o îmbunătire a condițiilor de depozitare și împrumut ale cărților astfel că „Localul bibliotecii s'a putut face în împrejurări mai priincioase ca în anii trecuți, evitându-se aglomerația împrumutătorilor. Orele de bibliotecă s'au ținut regulat de două ori pe săptămână: luni și joi de la 4-6 p.m., în afară de sărbători și luna de vacanță August“[51]. Fondul de carte a ajuns la sfârșitul anului 1935 la „9.731opuri în 13088 volume, inventarul înmulțindu-se în decursul anului cu 903 cărți în 1.146 volume și anume: 255 cărți s'au cumpărat pentru suma de lei 15.598, iar 648 cărți au intrat prin donațiuni […]”[52]. Donațiile de carte au venit de la persoane publice cunoscute și de la instituții publice, amintim aici câteva exemple: prof. Eusebiu Popovici, Prof. Univ. C. Spulber, preotul V.

[46] *Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, Raportul General 1933-1934*, Cernăuți, 1934, p.31.
[47] *Ibidem*, p.30-31.
[48] *Societatea pentru cultura și literature română în Bucovina, Raportul General pe anul 1934-1935*, Cernăuți, 1935, p.25.
[49] *Ibidem*.
[50] *Ibidem*.
[51] *Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, Raportul General pe anul 1936*, Cernăuți, 1936, p.11.
[52] *Ibidem*.

Bocancea și de la ,,Fundația ,,Regele Carol II", Societatea academică ,,Academia Ortodoxă" și de la Tipografia ,,Mitropolitul Silvestru''din Cernăuți[53]. Din Raportul de activitate al bibliotecii pe anul 1935 constatăm că au fost legate 461 de cărți pentru care s-a plătit suma de 8.373 lei, iar activitatea de împrumut a fost bogată în ceea ce privește numărul de cititorilor care au trecut pe la bibliotecă și volumele eliberate. „S'au împrumutat acasă 5278 cărți la 293 cetitori, dintre cari 101 cetitori s'au recrutat dintre membrii societății, iar 192 de cititori au fost studenți și elevi. S'au restituit 3973 cărți, 1305 cărți se mai găsesc încă la cetitori"[54]. Bibliotecarul din acea perioadă, preotul Victor Berariu ne oferă informații cu privire la activitatea culturală din Sala de lectură. Cititorii au avut acces la ziare și reviste românești, dar și la două ziare străine. ,,Din aceste ziare 5 sunt subabonate, iar celelalte se adună și apoi se vând ca maculatură. Revistele se colecționează și se leagă în volume"[55]. În anul 1938, a fost diminuat bugetul pentru achiziții, deoarece ,,Cheltuielile pentru achiziționarea cărților erau mult reduse față de anii anteriori din cauza faptului că Societatea era obligată să facă mari eforturi financiare pentru lucrările la Palatul Cultural din Cernăuți, aflat atunci în plină construcție"[56]. Societățile academice ,,Junimea", ,,Arboroasa"și ,,Dacia" au fost desființate, iar bibliotecile acestora au intrat în gestiunea societății. ,,În preajma celui de al doilea război mondial Societatea număra 876 de membri, întreținea o sală de lectură cu 25 de ziare și 35 de reviste și dispunea de o bibliotecă de peste 15.000 de volune"[57]. Din anul 1862, până în anul 1944, Biblioteca societății a funcționat ca o instituție publică de cultură, aflându-se în slujba cititorilor.

Bibliotecile populare din Bucovina

Înainte de unirea de la 1918, bibliotecile populare din Bucovina au fost înființate cu sprijinul societăţilor culturale şi personalităţilor locale, iar după unire s-a implicat şi statul prin societăţile ,,Casa Şcoalelor şi Culturii Poporului" şi Fundaţia Culturală ,,Principele Carol I", astfel că ,,Biblioteci pentru ţărani au început să se arate în satele noastre abia dupăce şcoala a ajuns să scoată mai mulţi cititori. Cele dintâi au fost făcute nu de Stat, care avea atunci pe umeri greaua sarcină a şcolilor, ci de oameni binevoitori şi de societăţi culturale"[58]. În această perioadă, în Bucovina, ,,Societatea pentru Cultura şi Literatura romana în Bucovina" din Cernăuți cu secții locale a avut un rol important în dezvoltarea culturală a satelor, sprijinind înființarea de cabinete de lectură, de secţii locale ale societăţii şi biblioteci populare, iar ,,În prima jumătate a existenţei

[53] *Ibidem*.
[54] *Ibidem*, p.12
[55] *Ibidem*, p.12-13.
[56] Mircea Irimescu, *op.cit*, p.408.
[57] Ion Negură, ,,Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina" în Anuarul Muzeului Județean Suceava, Suceava, 1977, p. 184.
[58] Emanoil Bucuţa, *Biblioteca satului*, Fundaţia culturală regală ,,Principele Carol", Bucureşti, 1936, p.30.

sale, Societatea s-a îngrijit, cu precădere, de existenţa şcolilor publice în satele româneşti, de înfiinţarea de cabinete de lectură (administrate de intelectualitatea locală), de sprijinirea materială a elevilor nevoiaşi şi de atragerea învăţătorilor de partea mişcării naţionale româneşti din Bucovina"[59]. În perioada interbelică în fruntea societăţii s-a aflat profesorul Grigore Nandriş care a sprijinit fenomenul de înfiinţare şi dezvoltarea bibliotecilor populare. Începând cu anul 1930, ,,SCLRB" s-a implicat mult mai mult în campania de promovare a cărţii în lumea satelor. ,,Unul dintre mijloacele principale, cu cari poţi acţiona permanent asupra maselor populare, este cartea potrivită. De aceea comitetul a hotărât să organizeze biblioteci populare la sate"[60]. Cărţile adunate au fost repartizate celor 11 biblioteci de la sate şi s-au luat măsuri pentru ca aceste cărţi să ajungă la săteni. ,,Societatea şi-a rezervat dreptul de control asupra acestor biblioteci şi dreptul de proprietate asupra acelora cari s, ar dovedi că nu-şi îndeplinesc menirea"[61]. Misiunea de a înfiinţa biblioteci populare la sate nu a fost uşoară mai ales în perioada crizei economice când ,,Societatea pentru cultură" era pusă în situaţia să renunţe la unele proiecte culturale, dar cu sprijinul susţinătorilor care au donat cărţi pentru bibliotecile populare ,,S'au organizat 20 de biblioteci populare cu câte 121 cărţi în 131 volume, respective broşuri"[62]. Au fost oferite 11 biblioteci populare cu dulap unor societăţi culturale din satele Bucovinei. Pentru o mai bună organizare a bibliotecilor se dorea realizarea unui ,,regulament asupra funcţionării bibliotecilor populare''[63], având în vedere faptul ,,[…] că multe biblioteci nu-şi îndeplineau scopul sau dispăreau repede, deoarece n'aveau dulapuri potrivite, Soc. pt. cult. a pus să se construiască un dulap-tip de bibliotecă [...]"[64]. Aceste dulapuri cu cărţi, însoţite de registrele de evidenţă necesare într-o bibliotecă erau date în sate pentru ca biblioteca să funcţioneze imediat. Societatea bucovineană trimitea cărţile necesare cititorilor, realizându-se la un moment dat o selecţie a titlurilor deoarece ministerul dădea cărţi care nu se încadrau în cerinţele de lectură ale ţăranilor. În această situaţie ,,Ea controla funcţionarea bibliotecii şi o reînnoia cu cărţi noi"[65] şi în fiecare an se realiza cu sprijinul bibliotecilor o informare statistică cu privire la numărul cititorilor, numărul cărţilor citite şi activitatea de completare a fondului de carte cu titluri noi. ,,Societatea pentru cultură după intrarea statutului în funcţiune la 1 ianuarie 1865 şi-a diversificat activitatea implicându-se în educaţie prin acordarea de burse pentru elevii din învăţământul secundar din Cernăuţi şi Suceava

[59] Mircea Irimescu, *op.cit*. ,p.331.
[60] *Raportul comitetului Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina pe anul 1930*, Cernăuţi, 1931, p.20.
[61] *Ibide*m, p.13.
[62] *Ibidem*, p. 34.
[63] *Ibidem*.
[64] Constantin Loghin, *Societatea pentru cultura şi literature română in Bucovina(1862-1942) La 80 de ani Istoric şi realizări*, Editura , Cernăuţi, 1943, p.249.
[65] *Ibidem*.

şi studenţilor din învăţământul universitar din Viena şi Leov, construirea unor internate pentru copiii români, crearea şi dezvoltarea cabinetelor de lectură , dar ,,O importantă acţiune culturală în satele bucovinene a fost aceea de înfiinţare de biblioteci populare şi cabinete”[66]. În perioada interbelică societatea s-a implicat așa cum am prezentat în înființarea de biblioteci populare în sate şi comune şi dotarea lor cu mobilier şi cărţi.

După 1918, Societatea ,,Casa Şcoalelor” s-a implicat alături de societăţile culturale şi academice din Bucovina în înfiinţarea şi dezvoltarea bibliotecilor populare, acestea fiind de fapt primele încercări de apariţie a bibliotecilor publice. ,,Un rol important în organizarea şi dezvoltarea lecturii a fost asumat de Casa Şcoalelor şi Culturii Poporului şi unele fundaţii culturale care au iniţiat o veritabilă politică de ridicare a naţiunii prin cultură”[67], înființându-se biblioteci şcolare şi populare. ,,Lărgirea hotarelor adusese o lume nouă, numeroasă şi tainică. Ea trebuia neapărat apropiată de lumea de baştină, din casa veche, pentruca amândouă să poată să-şi facă un suflet asemănător”[68]. După unire în fiecare an erau trimise cărţi pentru bibliotecile din Bucovina şi Basarabia. În anul 1919 a apărut un ,,Decret-lege pentru crearea Asociațiunii Bibliotecilor Publice cu caracter de stat din 8 iulie 1919”[69]. Realizarea legislativă din 1919 prin care s-a creat ,,Asociaţia Bibliotecilor Publice” la propunerea lui Nicolae Iorga şi a doctorului Angelescu ,,Nu era ceea ce este azi o asemenea organizaţie profesională, ci un demers de concertare a eforturilor pentru refacerea bibliotecilor distruse de război şi crearea altora noi”[70]. Ministrul Instrucţiunilor şi Cultelor, doctorul C. Angelescu a propus în anul 1922, societăţii Casa Şcoalelor să pună la dispoziţie cărţi pentru bibliotecile populare deja existente în regat şi să înfiinţeze biblioteci noi populare şi şcolare[71], luându-se hotărârea de a sprijini cultura în mediul rural prin organizarea de biblioteci. ,,Având în vedere opera culturală care trebue să se întreprindă în ţinuturile alipite şi nevoia răspândirei scrierilor româneşti în masele populare. Decidem: Art.1. Bibliotecile populare de pe lângă şcoalele rurale din vechiul regat, ale căror cărți au fost distruse, vor fi completate de Casa Şcoalelor şi a Culturii Poporului cu numărul necesar de cărți din lista întocmită de Comisiunea Bibliotecilor”[72]. Potrivit art. Nr. 2 ,,Se înființează în ținuturile alipite un număr de 600 de biblioteci școlare și populare anume 200 în Basarabia, 100 în Bucovina și 300 în

[66] Mircea Irimescu, *op. cit.*, p.332.
[67] Gheorghe Buluţă, *op.cit.*, p.160.
[68] Emanoil Bucuţa, *op.cit.* , p.49.
[69] Constantin Mătuşoiu, Mihaela Helene Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi şi documente(1817-1944)*, vol. I, Constanța, Editura Ex-Ponta, p. 184, vezi Monitorul Oficial, nr.65, 8 iulie 1919.
[70] Gheorghe Buluţă, *op.cit.*,p.160.
[71] *Ibidem.*
[72] *Ibidem.*

Ardeal, care vor fi înzestrate cu cărți de Casa Școalelor"[73]. În acest timp „ Casa Şcoalelor" s-a implicat în organizarea bibliotecilor aşa cum reiese „Dintr'o dare de seamă tipărită de Casa Şcoalelor se vede că a înfiinţat sau a înzestrat din nou, numai în timp de 4 ani, din 1924 până în 1927, nu mai puţin de 7436 de biblioteci cu 1.305.506"[74]. Alături de societăţile „Casa Şcoalelor '' şi „Societatea pentru Cultură şi Literatură''[75] s-a aflat din anul 1921, Fundaţia Culturală „Principele Carol''. În anul 1923, Fundația Culturală Regală „Principele Carol" a înființat „pentru educația și cultura poporului, unul sau mai multe cămine culturale, în raport cu mijloacele locale''[76] . Căminele populare funcționau cu scopul de a înființa biblioteci, muzee sau depozite de carte. La sate, biblioteca publică putea funcţiona în cadrul Căminului Cultural, instituţia culturală era sprijinită conform legislației de Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol" „Aici îşi are biblioteca încăperile ei anume construite, alături de celelalte secţii ale Căminului: muzeu, baie, dispensar, sală de spectacole, cooperativă. În acest nou aşezământ biblioteca se încadrează organic atât ca înţeles cât şi ca organizare" [77]. În acest context în cadrul bibliotecii îşi desfăşura activitatea un bibliotecar care răspundea de organizarea bibliotecii şi îi îndruma pe cititori. „Datoria lui de căpetenie este ca să trateze oamenii cu multă bunăvoinţă şi înţelegere . Cititorii, la rândul lor, răspund material de cărţile împrumutate" [78].

Această misiune culturală de înființarea a bibliotecilor a continuat și în anul 1923, la Suceava a fost înființată Biblioteca Centrală, fiind rodul colaborării dintre două societăți din oraș, „Școala Română" și „Casa Națională". Cercetările arhivistice au arătat că biblioteca funcționa pe baza unui statut structurat pe 7 articole, iar ultimul articol prevedea că „Pentru împrumutarea cărților în afară se va dispune drept cauție minimum 100 lei pentru fiecare op" [79]. Constatăm că Biblioteca s-a adresat în anul 1923, primăriei orașului Suceava, cerând sprijin financiar deoarece „Mijloacele bibliotecii sunt însă deocamdată modeste, iar necesitatea de a completa, pe cât e posibil, Biblioteca Centrală și a înființa și alte biblioteci filiale fiind o datorie imperioasă națională, patriotică și de prestigiu pentru orașul Suceava cu onoare vă rugăm să binevoiți a acorda din excedentul Casei de credit pentru Biblioteca Centrală și scopurile ei eminent culturale

[73] *Ibidem*.
[74] Emanoil Bucuţa, *op.cit*., p.49.
[75] Societatea pentru Cultură şi Literatură română în Bucovina
[76] Constantin Mătuşoiu, Mihaela Helene Dinu, *op.cit.*, p.
[77] *Ibidem*.
[78] *Ibidem*.
[79] S.J.S.A.N., A. (Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale), *Fond Primăria Suceava*, Dosar Nr. 5/1923, fila 40.

o,subvenţie măsurată”[80] La cererea trimisă primăriei pentru acordarea unui sprijin financiar, biblioteca a primit 4000 de lei pentru dezvoltarea fondului de publicaţii.

În anii următori s-a pus problema apariţiei legislaţiei de bibliotecă în România pentru a clarifica unele aspecte cu privire la organizarea bibliotecilor şi dezvoltarea lor. În acest sens în anul 1932, a apărut ,,Legea pentru organizarea biblitecilor şi muzeelor publice, din 14 aprilie 1932”[81]. Lucrarea mea nu s-a limitat cu studiul doar de la anul 1850, la anul 1925, deoarece unele biblioteci şi-au continuat activitatea şi după această perioadă şi pentru a nu fi un gol de informare am continuat cu cercetarea bibliotecilor şi în anii următori.

Concluzii

Constituirea primelor biblioteci publice din Bucovina face parte din mişcarea culturală şi socială declanşată de intelectuali, personalităţi locale politice şi culturale, după revoluţia de la 1848 şi a contribuit la dezvoltarea spirituală a societăţii prin educaţie şi cultură. În acest context social şi istoric, în judeţele Bucovinei au luat naştere primele biblioteci publice, la început a fost înfiinţată la Cernăuţi ,,Biblioteca Ţării’’(1852) cu sprijinul intelectualilor, apoi biblioteca ,,Societăţii pentru Cultura şi Literatura română în Bucovina” şi au urmat treptat bibliotecile populare. După anul 1918, în Bucovina a continuat acţiunea de organizare a bibliotecilor populare sub îndrumarea ,,Societăţii pentru Cultura şi Literatura română în Bucovina”, implicându-se şi Societatea ,,Casa Şcoalelor” cu tradiţie în aceste proiecte culturale, iar din anul 1921, Fundaţia ,,Principele Carol” s-a alăturat acestor demersuri prin constituirea căminelor culturale cu biblioteci publice. În acele momente de interes pentru ,,clădirea” noţiunilor teoretice despre biblioteci se constată că s-au pus bazele organizării bibliotecilor pe criterii biblioteconomice, se vorbea de regulamentul de bibliotecă, de achiziţii pe baza cerinţelor cititorilor, de importanţa bibliotecarului şi rolul cărţilor în formarea profesională a cititorului. Apariţia legislaţiei de bibliotecă a stârnit un viu interes pentru înfiinţarea bibliotecilor publice în comune şi oraşe şi separarea acestora de bibliotecile şcolare.

Bibliografie

S.J.S.A.N. Suceava, *Fondul arhivistic Primăria Suceava*, 1920-1930.

Bucuţa, Emanoil, *Biblioteca satului, Bucureşti, Fundaţia culturală regală ,,Principele Carol*”, Bucureşti, 1936.

[80] Idem, *Dosar 11/1930*, fila 59.
[81] Constantin Mătuşoiu, Mihaela Helene Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi şi documente(1817-1944*), vol. I, Constanţa, Editura Ex-Ponta, p. 322, vezi Monitorul Oficial, P. I., nr.89, 14 aprilie 1932, p.2468-2470.

Buluța, Gheorghe, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000.

Cocuz ,V.Ioan, Hulubei Matei, *Presa românească în Bucovina 1809-1944*, 1991.

Grigoroviţă, Mircea, *Universitatea din Cernăuţi în perioada interbelică, Suceava*, 2005.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei. Vol. I (1774-1862) De la administraţia militară la autonomia provincială,* București, Editura Academiei Române, 1993.

Irimescu, Mircea, *,,Societatea pentru Cultură şi Literatură Română în Bucovina" (1862-2012) La 150 de ani Istoric şi realizări, vol.I,* Rădăuți, Editura Septentrion, 2012.

Loghin, Constantin, *,,Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina" (1862-1942) La 80 de ani Istoric şi realizări,* Cernăuţi, Editura Mitropolitul Silvestru, 1943.

Mătuşoiu, Constantin, Dinu Mihaela Helene, *Istoria bibliotecilor din România în legi şi documente (1817-1944) vol.I*, București, Editura Ex Ponto, 2001.

Negură, Ion, ,,Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina" în Anuarul Muzeului Județean Suceava, Suceava, 1977.

Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991.

Țugui, Pavel, *Bucovina istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2000.

Raportul Comitetului Societății pentru cultură în Bucovina despre trebile și lucrările sale în anul 1880 și 1881, Cernăuți, 1882.

Raportul Comitetului Societăţii pentru cultura şi literature română în Bucovina pe timpul dela 1 Ianuarie 1896 până la finea lui Decemvrie 1899, Cernăuți, 1900.

Raportul comitetului Societății pentru cultura și literature română în Bucovina pe anul 1930, Cernăuți, 1931.

Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, *Statistica Societăților culturale românești din Bucovina, Extras din Raportul General al Societății pe anul 1934-1935*, Cernăuți, 1935.

THE STATUTE OF THE POLITICAL PARTY. LEGAL VALUE

Mihai Lupu
PhD, Scientific Researcher III, Gh. Zane Research Institute of the Romanian Academy, Iași

Abstract: The importance of political parties is established by most modern fundamental laws. The formation and the functioning are regulated by law. A political party cannot function outside the legal framework. However, the law imposes only some minimum conditions. The will of the founding members, grafted on these conditions, is expressed in the constituive papers: the statute and the political program.

Regarding these papers, both theory and practice consecrated two currents. Adherents of the first consider that the written provisions have a pronounced political feature, while the supporters of the second proclaim the norms' dualism, adding the legal particularity. Of course, depending on the object of the regulation, one of the two characteristic may prevail.

The aim of this presentation is to identify possible criteria for establishing the characteristic of the political party statute provisions.

Keywords: political parties, statute, legal value.

1. Partidele politice sunt constituite, se organizează și funcționează pentru exercitarea unui ansamblu de libertăți și drepturilor fundamentale ale personalității având în centru dreptul de asociere, libertatea de exprimare, dreptul de a vota și dreptul de a fi ales. Toate aceasta pot fi incluse în categoria drepturilor social-politice.

Deși asocierea unor persoane pentru slujirea binelui comun își are originea în antichitate, existența partidelor este strâns legată de afirmarea drepturilor omului și instituționalizarea participării la guvernare a cetățenilor. De asemenea, un rol important l-a ocupat și principiul separației puterilor în stat.

Reprezentarea și guvernarea, alcătuind principalul scop al unui partid politic, atât organizarea și funcționarea, reglementate prin documentele interne cât și practica în cadrul partidului se circumscriu imperativului pregătirii pentru exercitarea puterii de stat. Ca o consecință directă, partidul se prezintă ca o imagine a statului. Modul în care actorii își joacă rolul în interiorul asociației semnifică viitorul comportament în calitate de funcționar sau demnitar. O diferență remarcabilă între atitudinea față de regulile interne, care țin de politică, nesancționabilă,

și conduita în raport cu legea, aparținând domeniului juridic, susceptibilă de antrenarea răspunderii, este puțin probabilă.

Cadrul legal, într-un stat de drept, marchează limitele vieții politice. Voința politică, manifestată în condițiile legii, după parcurgerea unor anumite proceduri, se poate transforma în act de guvernare. O nevoie socială, în sens larg, este înscrisă în programul politic al unui partid, care participă la alegeri și care promite, ca, odată ales, să o reglementeze și să asigure executarea normei. După ce candidații desemnați ajung în autoritatea reprezentativă, fie parlament, fie consiliu local, propun spre adoptare un act normativ care să satisfacă nevoia socială. Până la adoptare, actul/faptul este politic. Apoi, se transformă în regulă de drept, obligatorie inclusiv pentru cei care a promovat-o. Regula de drept este executată de către organele administrative. Nerespectarea atrage o sancțiune, în ultimă instanță, prin intervenția justiției. Ilustrarea procesului expus este simplă: lângă o școală, pe o stradă, circulă mașinile cu viteză mare și pun în pericol integritatea fizică elevilor; legea o protejează, motiv pentru care instituie obligativitatea unor măsuri de prevenire a accidentelor (semnalizarea corespunzătoare, limitarea vitezei etc.); organele administrative dispun și execută instalarea unor dispozitive de semnalizare; persoana care nu se conformează conduitei recomandate poate fi sancționată contravențional (prin act administrativ) sau penal (prin hotărâre judecătorească).

2. Ideal ar fi ca cetățenii, cel puțin cei cu drept de vot, să-și găsească măcar o parte din opiniile politice în platforma unui partid sau a unui candidat independent în alegeri. De multe ori însă, poporul își pune speranța nu într-un partid, ca instituție (asociație, organizare, program politic), ci în oamenii care sunt propulsați drept candidați în alegeri.

Discursul captivant în perioada electorală, nevoia de a schimba „vechea clasă politică", speranța desemnării unor parlamentari sau consilieri locali care să-și dea silința pentru interesul comunității și nu să urmărească doar construirea unei cariere în politică sau propășirea materială a apropiaților, determină implicarea simplilor cetățeni în procesul electoral.

România a parcurs doi ani electorali, 2019 și 2020. În 2019 s-au desfășurat alegerile pentru Parlamentul European și pentru Președinția României, iar un an mai târziu, alegerile locale și alegerile parlamentare.

Prezența la vot a fost descrescătoare:

- europarlamentare: 49,02% - https://prezenta.bec.ro/europarlamentare26052019/;
- prezidențiale: - I tur – 47,66% - https://prezenta.bec.ro/prezidentiale10112019/;
  - a II-lea tur – 49,87% - https://prezenta.bec.ro/prezidentiale24112019;
- locale: 46,02% - https://locale2020.bec.ro/rezultate/;

- parlamentare: 31,84% - https://prezenta.roaep.ro.

Explicațiile pot fi multiple, de la posibilitatea de a vota în orice localitate din țară și în străinătate (pentru alegerile din 2019), până la pandemia COVID-19, declarată oficial în România la data de 15 martie 2020. Durata stării de alertă s-a prelungit după alegerile generale din 6 decembrie 2020.

Totuși, unul dintre motivele pentru care electoratul nu s-a prezentat la vot a fost dezamăgirea față de clasa politică (https://spotmedia.ro/stiri/opinii-si-analize/pnl-favorit-sa-castige-alegerile-psd-si-usr-plus-lupta-pentru-locul-doi-de-aceasta-data-absenteismul-nu-i-ajuta-pe-social-democrati; https://spotmedia.ro/stiri/alegeri-parlamentare-2020/ce-cred- sociologii-despre-campania-pentru-parlamentare-din-nou-vom-fi-tratati-cu-zahar-si-cu-miere-medici-cunoscuti-au-fost-pusi-pe-liste-pentru-a-convinge-indecisii).

După 2015, odată cu modificarea legii partidelor politice (Legea nr. 114/2015 privind modificarea și completarea Legii partidelor politice nr. 14/2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 346 din 20 mai 2015), a devenit posibilă constituirea unui partid politic prin libera asociere a trei persoane cu drept de vot. Astfel, au apărut o serie de partide noi, menite a capta atenția votanților prin delimitarea de practicile partidelor care ocupaseră scena politică până atunci. Membrii de partid promovați erau figuri necunoscute scenei politice sau cu reputația de specialiști, profesioniști în anumite domenii de activitate. Din documentele depuse la instanță pentru înființare, statut și program politic, rezultau principii directoare seducătoare, cu aer inovator: guvernare orientată către cetățean; sacrificarea intereselor personale pentru binele comun; înfierarea traseismului; interzicerea participării numirii, desemnării sau alegerii unor cetățeni cu probleme de natură penală în funcții/demnități publice.

Prezența din ce în ce mai redusă la vot a demonstrat că încrederea în exponenții proaspetelor partide a descrescut încontinuu. Unul dintre motive poate fi și numeroasele scandaluri legate de lipsa de rigoare în selecția candidaților, pe baza unor alegeri susținut democratice, însă orchestrate de organele de conducere special pentru a fi promovați proprii susținători. Un exemplu relevant este situația lui Vlad Teohari de la Uniunea Salvați România, ales de Filiala Diaspora pe prima poziție a listei pentru Camera Deputaților. Invalidat inițial de Biroul Național, cu motivarea poziționării împotriva conducerii printr-o scrisoare deschisă, îndeplinerea condițiilor pentru a candida a fost ulterior recunoscută de Comitetul Politic. Prea târziu însă. Listele fuseseră depuse deja și termenele de contestare expiraseră. (https://www.digi24.ro/alegeri-parlamentare-2020/dupa-ce-a-anulat-candidatura-lui-teohari-conducerea-usr-revine-asupra-deciziei-e-doar-o-reparatie-morala-listele-au-fost-depuse-1386585). Chiar dacă ar fi fost în termen, s-a considerat, într-un caz similar (Dosarul nr. 5181/99/2020 al

Tribunalului Iași) că în cadrul procedurii de verificare a candidaturilor de către birourile electorale și instanțele judecătorești nu pot invocate motive care țin de respectarea procedurii interne de alegere a candidaților.

3. Partidele politice sunt organizate și funcționează potrivit legii, de la înființare și până la dizolvare.

Partidele politice cunosc, în primul rând, o consacrare constituțională, alături de principiul pluralismului, în art. 8 din Constituția României. Potrivit alin. (2), *ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației*. Ca o evidențiere a importanței domeniului de reglementare, organizarea și funcționarea partidelor politice se înscriu în domeniul legii organice, cu valoare juridică superioară, așa cum prevede art. 73 alin. (3) lit. b).

La constituirea unui partid politic, deși membrii fondatori se bucură de o mare libertate în conceperea statutului, există o serie de organe interne cu atribuții specifice obligatoriu a fi instituționalizate. Aceste organe interne sunt constituite și funcționează pe principiul separației puterilor. În capitolul III al Legii nr. 14/2003, cu denumirea marginală „organizarea partidelor politice", sunt impuse: adunarea generală, organ deliberativ; organele executive, având competența de a organiza executarea statutului și a conduce partidul în intervalul de timp dintre două adunări generale; comisia de arbitraj, pentru soluționarea litigiilor.

Practica partidelor politice demonstrează tendința de fundamentare a deciziilor în special pe obiectivele politice, cu ignorarea principiilor, valorilor și procedurilor statutare și, de multe ori, a drepturilor membrilor. Câștigarea puterii sau unui procent cât mai bun în alegeri este principalul obiectiv al unui partid politic. Participarea la alegeri implică desemnarea unor candidați și adoptarea unui program politic. Organizarea desemnării candidaților cade în sarcina organelor executive, care exercită conducerea operativă a partidelor. Teoretic, membrii partidelor au drepturi egale, inclusiv în procesul de alegere internă a candidaților pentru alegerile locale, europarlamentare sau generale. Frecvent însă, organizatorii alegerilor își pot folosi poziția de putere pentru a-și crea avantaje în raport cu ceilalți competitori.

Dacă statutul și programul politic sunt supuse controlului judecătoresc pentru verificarea îndeplinirii condițiilor de înființare și organizare, ulterior, deciziile intra-statutare sunt supuse controlului numai organelor partidului. Caracterul juridic al normelor statutare este astfel drastic diluat, prevalând caracterul politic. Inclusiv legea a statuat, printr-o singură prevedere, având ca obiect de reglementare admiterea/sancționarea membrilor, că numai organele interne pot instrumenta abuzurile în materie. Intervenția instanțelor judecătorești era exclusă. A fost nevoie de

reacția instanței de contencios constituțional, care a declarat neconstituțional textul de lege, pentru încălcarea principiului accesului liber la justiție. După epuizarea jurisdicțiilor interne, membrii de partid care consideră că li s-au încălcat drepturile se pot adresa instanțelor judecătorești, în sensul art. 126 din Constituția României.

Decizia nr. 530/2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 23 din 13 ianuarie 2014, a reconsiderat jurisprudența Curții Constituționale a României. Judecătorii au stabilit că *„din perspectiva consecințelor juridice grave pe care măsura excluderii din partid le produce asupra mandatului aleșilor locali, constând în încetarea acestuia, și a numărului semnificativ de astfel de cauze cu care instanța de contencios constituțional a fost sesizată, se impune o distincție clară între normele de deontologie proprii partidelor politice și normele care, instituind drepturi și obligații ale membrilor partidului și ale organelor statutare, sancțiuni pentru abaterile de la prevederile statutare și procedurile de urmat în aceste cazuri, au evident natură juridică. Aceste norme au forță juridică obligatorie și se înscriu în noțiunea de* ***lege****, astfel cum aceasta a fost conturată potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, ca noțiune autonomă.*

De asemenea, aceste norme constituie temeiul adoptării unor acte cu natură juridică, iar nu al unor ***hotărâri care au caracter de acte politice****.*

În același timp, intervenția instanței judecătorești pentru verificarea îndeplinirii condițiilor cerute pentru constituirea legală a partidelor politice reprezintă un aspect distinct de verificare a aplicării în concret, în fiecare caz în parte, a respectării statutului partidelor, a procedurii statutare și a modului de stabilire și aplicare a sancțiunilor. Faptul că asemenea aspecte sunt reglementate prin norme cu caracter juridic implică așadar posibilitatea realizării unui control judecătoresc și adoptarea unor hotărâri cu caracter juridic, iar nu a unor acte politice.

Cu toate acestea, controlul judecătoresc nu poate fi realizat decât asupra statutului și a regularității desfășurării procedurii statutare în fața organelor cu atribuții jurisdicționale ale partidului, și nu asupra oportunității sancțiunii aplicate. Astfel, instanța judecătorească învestită cu soluționarea unei cereri prin care se contestă sancțiunea excluderii din partid urmează să analizeze respectarea normelor statutare privind stabilirea și aplicarea sancțiunii și să verifice dacă dreptul părții la apărare și la opinie a fost efectiv asigurat.

4. Caracterul juridic pune accentul mai pronunțat pe sancțiune și pe reparația prejudiciului produs. Caracterul politic diluează sancțiunea. Chiar dacă este aplicată, repararea prejudiciului este greu de realizat. Dincolo de sancțiunea principală, organul îndreptățit să repare prejudiciul nu

mai poate acționa. Exemple de sancțiuni politice pot fi: demiterea, revocarea, invalidarea candidaților.

Există cazuri în care proporția celor două caractere se amestecă și este greu de stabilit care dintre ele prevalează. Ca exemplu poate fi dat excluderea unui membru pentru prejudiciu de imagine adus partidului într-o ieșire publică împotriva organelor de conducere. Ieșirea publică poate sau nu fi justificată. Conduita autoritar-abuzivă, cu încălcarea principiilor proclamate în documentele politice, este condamnată mai întâi în interior, apoi în exterior. Cine are dreptate, cel care iese public sau conducerea care încalcă statutul și programul politic, transformând principiile și valorile până la diluarea totală?

Legat de cazul menționat mai sus, Vlad Teohari, textul de lege, singura prevedere care reglementează controlul judecătoresc asupra legalității candidaturilor depuse în alegerile parlamentare, care ar constitui obiectul acțiunii se centrează tocmai pe ilegalitatea acestor candidaturi, art. 59 din Legea nr. 208/2015, prevede că:

(1) Admiterea candidaturilor de către biroul electoral de circumscripție sau de către Biroul Electoral Central, după caz, se face, în termen de 48 de ore de la data depunerii, prin decizie, și poate fi contestată de către cetățenii cu drept de vot, partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale și organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, în termen de cel mult 48 de ore de la data afișării deciziei de acceptare.

(2) Respingerea candidaturilor de către biroul electoral de circumscripție sau de către Biroul Electoral Central, după caz, se face în termen de 48 de ore de la data depunerii, prin decizie, și poate fi contestată de către candidat ori de către competitorii electorali care au propus candidatura respectivă, în termen de 48 de ore de la data afișării deciziei de respingere.

(3) Electoral Central și birourile electorale de circumscripție întocmesc procese-verbale din care rezultă data și ora afișării deciziei de admitere sau, după caz, de respingere a candidaturii.

(4) Candidaturile în mai multe circumscripții electorale sau atât pentru funcția de senator, cât și pentru cea de deputat, cu excepția celor prevăzute la art. 54 alin. (4), sunt nule de drept. Nulitatea se constată prin decizie a Biroului Electoral Central.

(5) Contestațiile vor cuprinde numele și prenumele, adresa și calitatea contestatarului, numele și prenumele persoanei a cărei candidatură a fost admisă sau respinsă, expunerea temeiurilor contestației, data și semnătura contestatarului și indicarea, dacă este cazul, a persoanei desemnate să îl reprezinte.

(6) Contestația și cererea de apel se depun la instanța competentă, sub sancțiunea nulității.

(7) Contestațiile privind deciziile de admitere sau respingere a candidaturilor adoptate de

către birourile electorale de circumscripție se soluționează în termen de 48 de ore de la înregistrare, de către tribunalul în a cărui rază teritorială se află circumscripția electorală. Contestațiile privind deciziile de admitere sau respingere a candidaturilor de către Biroul Electoral Central ori de către biroul electoral de circumscripție pentru cetățenii români cu domiciliul sau reşedința în afara României se soluționează de către Tribunalul București. Hotărârea dată se afișează, în mod vizibil, la sediul instanței care a emis-o.

(8) Împotriva hotărârii date în contestație se poate face apel în termen de 48 de ore de la pronunțare, la instanța ierarhic superioară. Apelul se soluționează în termen de 48 de ore de la înregistrare.

(9) Hotărârea pronunțată în apel este definitivă.

Admisibilitatea acțiunii (Dosarul nr. 5181/99/2020 al Tribunalului Iași) se raportează la acest text, problema de dezlegat vizând interpretarea acestui articol, adică în ce măsură membrii partidului pot cere, pe calea unei acțiuni în fața instanțelor judecătorești, cenzurarea actelor interne prin care au fost desemnați candidații în alegerile parlamentare.

Reclamanții au considerat că se pot adresa instanței solicitând controlul judecătoresc asupra desemnării în cadrul alegerilor interne, în baza art. 59 din Legea nr. 208/2015 și a art. 21 din Constituția României, în timp ce instanța de fond a considerat că nu se pot adresa instanțelor judecătorești, în sensul art. 126 din Constituția României, fără să indice calea de urmat pentru exercitarea efectivă a principiului accesului liber la justiție.

După ce au fost parcurse căile de contestare interne, un control judecătoresc asupra alegerilor se poate realiza numai pe o procedură de drept comun, și nu împreună cu o contestație pe art. 59 din Legea nr. 208/2015. În acest caz, poate fi pusă în discuție respectarea accesul liber la justiție, care trebuie să fie efectiv. Or, în situația în care controlul alegerilor interne s-ar realiza separat și nu împreună cu acțiunea reglementată de art. 59 din Legea nr. 208/2015, hotărârea ar fi pronunțată după ce candidaturile rămân definitive și, poate, după desfășurarea alegerilor, când nu mai poate fi vorba de candidaturi, ci de mandate, cu o altă sursă a legitimității. În eventualitatea anulării alegerilor interne ulterior și nu în cadrul procedurii reglementate de art. 59 din Legea nr. 208/2015, hotărârea judecătorească ar fi lipsită de efect, ceea ce ar constitui, așa cum am arătat, o încălcare a art. 21 din Constituția României și a art. 6 din CEDO.

De aceea, se aplică, în mod evident pe lângă Legea nr. 208/2015, și prevederile Legii nr. 14/2003, care implică o obligativitate a Statutului și a celorlalte acte normative interne, așa cum a reținut și instanța de fond.

Temei de drept trebuie considerat întreg sistemul normativ care reglementează întocmirea și validarea listelor de candidați în alegerile parlamentare, incluzând jurisdicția internă și în fața

instanțelor judecătorești, și nu numai prevederile Legii nr. 208/2015. Soluționarea unei astfel de cauze trebuie să fie unitară și să aibă în vedere, pe de o parte, toate actele și faptele juridice, de la declanșarea procedurii privind alegerile interne până la validarea listelor de către organele competente, iar pe de altă parte, întreg sistemul normativ aplicabil.

5. Caracterul juridic al normelor statutare poate fi stabilit pe baza următoarelor criterii:

a) să aibă ca obiect de reglementare drepturile și obligațiile membrilor, în sens larg;

b) încălcarea lor să fi susceptibilă de sancționare, cu posibilitatea reparației prejudiciului produs prin conduita nelegală, inclusiv prin intervenția instanțelor judecătorești.

Bibliografie

1. https://www.ndi.org/sites/default/files/Political-Parties-Statutes-ENG.pdf
2. https://www.politicalpartydb.org/statutes/
3. https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-union-of-democratic-change /file-jd-statute-and-financing-of-european-political-parties-and-foundations